

Nicolae Costin

SCRIERI

În două volume

Ediţie îngrijită de *Sveticina Korolevschi*

VOLUMUL

I

Chişinău

Editura *Hiperion*

1990

Costin Nicolae

C83 SCRIERI: În 2 volume. vol. I/Ed. Îngrij de Svetlana Korolevschi; prez. graf. de I Cârmu – Ch.: Hyperion, 1990. – 480 p.

ISBN 5 – 368 – 00796 – 5

Volumul întâi cuprinde opera de istoriograf a marelui cărturar moldovean – cele două cronici ale sale: „Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii şi piuă la 1601” şi „Letopiseţul Ţării Moldovei 1709 – 1711”.

Este prima încercare de valorificare la noi, în republică, a moşienirii cronicarului-scriitor Nicolae Costin (e 1660 – 1712)

e) îngrijirea loxiului, posifală, glosar şi indici: *Svetlana Korolevschi*

ISBN.t-5 – 368 – 00786 – 5) Prezentare grafică: *Isai Gărmu*

În loc de cuvânt înainte:

NICOLAE COSTIN

Eruditul nostru cronicar Miron Costin şi-a lăsat un

moştenitor, care a făcut o încercare de a continua opera tatălui său. Nicolae Costin a fost al doilea fiu din cei trei pe care i-a avut Miron Costin. Data naşterii lui nu se cunoaşte cu preciziune. Se crede că el s-a născut în jurul anului 1660. Cu toată viaţa zbuciumată pe care a dus-o Miron Costin, el a avut mare grijă să dea copiilor săi cea mai bună educaţie. Era natural ca această educaţie să fie îndreptată în direcţia cunoştinţelor pe care le avea Miron Costin, crescut în şcoala umanistă din Polonia, cu cultul ei pentru limba latină şi pentru istorie şi cu admiraţie pentru cultura poloneză.

Unii cred că primele studii Nicolai Costin le-ar fi făcut în Moldova, la Iaşi, unde ar fi existat un colegiu iezuit după modelul colegiilor din Apus. Această ştire nu este confirmată de niciun fel de documente contemporane. Este mai aproape de adevăr afirmaţia lui Dimitrie Cantemir că Miron Costin şi-a trimis copiii să-şi facă studiile în Podolia. Miron Costin, care a învăţat la colegiul din Bar (din Podolia) şi care avea legături întinse de prietenie şi de rubedenie în statul vecin, nu putea să nu fie ispitit şi să-şi crească copiii acolo. De altfel, complexul cunoştinţelor lui Nicolae Costin, stilul, caracterul şi preocupările lui literare denotă ca el a făcut şcoala bine organizată cu caracter umanist.

Numele lui Nicolae Costin apare pentru prima dată într-un act de la 22 iunie 1672: unchiul lui, armaşul Iancu Costin, a făcut un testament, prin care lasă surorii sale, Marghita şi nepotului său „de frate, lui Neculai, feciorul lui Miron vornicul...” „satul Zarojanie, Ce sunt la ţinutul Holinului”, iar după moartea surorii sale, întreaga avere „de la Zarojani”, „să fie a lui Niculai, ficiorul lui Miron vornicul” 1. [...] Numele lui Nicolae Costin se mai aminteşte în nişte manuale scrise în limba latină în anii şcolarităţii lui (1674 – 1676). După cum am arătat în altă parte, Miron Costin, în anul 1684, a fost nevoit să se refugieze în Polonia. Nu se ştie dacă Nicolae pe atuncea era în ţară şi fuge împreună cu tatăl său, dacă el încă se găsea în Polonia pentru studii. Ion Neculce, sub anul 1685,

vorbeşte în felul următor despre reîntoarcerea lui Miron Costin şi a fiilor săi din Polonia

„Venit-au atunce şi Miron logofătul din Ţara Leşască, foarte scăpat, şi l-au avut Cantemir Vodă în milă şi în cinste; şi având trii ficiori, i-au boierit, pe Ioniţă l-au făcut sărdariu, pe Nicolai – logofăt al triile, pe Pătraşco – cămăraş mare”.

De aici înainte cariera boierească a lui Nicolae Costin se dezvoltă în spiritul vremurilor zbuciumate de atunci: înălţări la diferite demnităţi mari şi căderi în uitare; pribegii şi reveniri în ţară.

În anul 1690 Nicolae Costin, cunoscător bun al limbii latine, din porunca domnitorului este trimis să-l întâmpine pe călătorul francez Philipp D'Avril, la care a fost ataşat ca traducător. Moartea tragică a lui Miron Costin a adus prigoană şi contra fiilor lui. Nicolae Costin se găsea la Bârlad, în drum spre Constantinopol, unde urma să se căsătorească cu fiica lui Duca Vodă. „Şi pe Nicolai, ficiorul lui Miron logofătul, mergând să se însoare la Ţarigrad, l-au întors de la Bârlad de l-au închis şi pe dânsul” – povesteşte Ion Neculce3. În sarcina fiilor lui Miron Costin nu s-a găsit niciun fel de vină şi ei au fost puşi în libertate. Sunt persecutaţi însă de către domnitor şi, în cele din urmă, Nicolae Costin împreună cu fraţii săi sunt nevoiţi să se refugieze în Muntenia, sub protecţia lui Constantin Brâncoveanu (anul 1693). Aici ei ţes intrigi contra domnitorului Moldovei, ajungând cu plângerile lor până la Constantinopol. La venirea la domnie a lui Constantin Duca, fiul lui Gheorghe Duca, Nicolae Costin se reîntoarce în Moldova. Constantin Duca „se apucă de făcu nuntă cu o soră a lui, anume domniţa Elena; o dete după Nicolai Costin, sân Miron Logofătul şi-l puse şi hatman, şi făcu nuntă frumoasă domnească” 4

În calitate de hatman, Nicolae Costin ia parte activă la viaţa politică a domniei lui Constantin Duca, până la mazilirea lui (1695). Venirea la domnie a lui Antioh Cantemir îl face pe Nicolae Costin să se refugieze din nou în Muntenia. În anul 1700 Constantin Duca ocupă pentru a

doua oară scaunul domnesc al Moldovei. Nicolae Costin îşi face din nou apariţia în Moldova, ocupând postul pe care l-a avut mai înainte. După plecarea de la domnie a lui Constantin Duca, Nicolae Costin este ţinut departe de treburile ţării. Antioh Cantemir, care îşi schimbă atitudinea faţă de Costineşti, îi încredinţează demnitatea de vornic al Ţării de Jos. Sub Dimitrie Cantemir şi, mai târziu, sub domnia lui Nicolae Mavrocordat, Nicolae Costin joacă roluri importante. Axinte Uricarul, vorbind despre moartea lui Nicolae Costin, îl caracterizează în felul următor:

„Logofăt mare făcuse (Nicolae Mavrocordat) pe Nicolai Costin, pe acel vestit carele era şi din părinţi blagorodnic (nobil), şi învăţat, feciorul lui Aliron Costin, şi dintru sine cu adevărat împodobit cu învăţătură, şi-l avea Nicolai Vodă întru deosebită dragoste şi socotinţă; iar după ce au trecut un an, în luna lui septembrie, mergând la ţară pentru plimbare şi pentru cercetarea moşiilor şi a bucatelor lui, şi, bolnăvindu-se, puţine zile, cu pocăinţă, şi precum se cade unui bun creştin au plătit datoria cea obştească” 5.

Moartea lui Nicolae Costin a avut loc în anul 1712.

*

Nicolae Costin este un neîndreptăţit în istoria literaturii române. Erudiţia lui vastă şi opera lui, scrisă în spiritul lui, i-ar da dreptul să fie clasat printre cei mai de seamă oameni de cultură aţi] românismului de la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea. El ştia până la atâta limba latină şi poloneză, încât ţine discursuri în aceste limbi şi este întrebuinţat pentru diferite misiuni diplomatice. Cunoştea, de asemenea, bine limba greacă şi slava bisericească. Unii bănuiesc, fără temei însă, că Nicolae Costin ar fi ştiut şi limba franceză şi italiană. Aceste cunoştinţe, ca şi stilul scrierilor lui, precum şi interesul lui pentru istorie, îl plasează pe Nicolae Costin în rândul marilor noştri cărturari înrâuriţi de şcoala umanistă a epocii, cum a [u] fost Nicolae Milescu Spătarul, mitropolitul Dosoftei, Miron Costin, Stolnicul Constantin Cantacuzino şi Dimitrie Cantemir. Viaţa lui

plină de zbucium nu i-a permis să-şi desfăşoare plenitudinea cunoştinţelor lui, să ne dea o operă echivalentă cu intenţiile lui şi erudiţia lui.

Iar stilul scrierilor lui, de multe ori confuz şi lipsit de claritate, cu înflorituri retorice şi întorsături artificiale – stilul umaniştilor din epoca de decădere a acestui curent – l-a făcut pe profesorul N. Iorga să dea o caracteristică literară pe care Nicolae Costin nu o merită. „Nicolae Costin – scrie regretatul profesor N. Iorga – era, fără îndoială, un om foarte cetit, un lucrător harnic, dar niciodată el n-a fost în stare să se ridice la înălţimea unor vederi personale în orice materie. Stilul lui n-are un caracter propriu e stilul învăţat în şcoală, al umaniştilor... Alcătuită după toate regúlele artei, povestirea lui n-are coloare şi nu e interesantă; îşi copie pur şi simplu izvoadele, îmbogăţindu-le unul pe altul; cugetarea lui e sau banală, sau plină de contraziceri... „6

În altă parte, acelaşi istoric îl caracterizează în felul următor

„Fraza lui, mai largă, mai complicată, mai erudită, făcută după fraza cărţilor ce cetise şi studiase, n-are energia scurtă a lui Ureche, nici mlădierea blândă a lui Mirón Costin. După luptătorul cu mâna descleştată de pe sabie, după poetul vizionar cu degetele pe fruntea-i largă de întrevăzător al viitorului, avem cărturarul sec, „viermele de carte”, pisarul erudit, cu călimările în brâu şi volumele subsuoară. În inima de pergament a acestui erudit nu răsună nimic din marea, veşnica lume vie; ochii lui reci vedeau numai litere şi forme” 7 „Nu se poate o deosebire mai mare decât aceea care există între tată şi fiu. Mirón e un poet, un pasionat, un ambiţios, deschizător de cale în cultura neamului său şi făuritor de teorii, iar în politică un entuziast şi un vizionar. Nicolae, pedant, rece, prudent, măsurat, un compilator prin vocaţie, mândru că merge pe căi străine; iar politica sa e făcută pe iertare, abdicaţie şi resignare”. 8

În multe privinţe N. Iorga are dreptate, dar portretul lui Nicolae Costin este redat în culori prea exagerate. Se

uită că Nicolae Costin a fost omul epocii sale, când plagiatul şi compilaţia nu erau socotite ca un păcat mare, iar retorica stilului era la modă. Şcoala umanismului polonez, prin care a trecut Nicolae Costin, ne dă în această privinţă numeroase exemple. Din nefericire, aprecierile profesorului N. Iorga au avut. influenţă asupra istoricilor literaturii noastre şi figura lui Nicolae Costin a rămas în umbră în galeria scriitorilor noştri vechi.

În urma lui Nicolae Costin au rămas următoarele trei lucrări

1) un *„Letopiseţ de la zidirea lumii şi până la anul* ¡*601*:

2) o *Cronică*, care priveşte anii 1709 – 1711 ai domniei întâia ai lui Nicolae Mavrocordat, şi

3) *Ceasornicul domnilor*.

M. Kogălniceanu a crezut că *Cronica anonimă*, care cuprinde evenimentele de la domnia lui Dabija Vodă (1661) până la anul 1711, aparţine lui Nicolae Costin9. C. Giurescu în urma unei analize amănunţite a cronicii, a ajuns la concluzia că numita cronică este „în realitate alcătuită din două scrieri deosebite”, şi anume, partea întâia, până la sfârşitul anului 1709, este o compilaţie din diferite izvoare, scrisă de către un anonim, şi numai anii 1709 – 1711, ce cuprind întâia domnie a lui Nicolae Mavrocordat, aparţin lui Nicolae Costin10

*

Letopiseţul lui Nicolae Costin *de la zidirea lumii până la anul 1601* este conceput în spiritul cronografelor compilative din secolul al XVII-lea. Nu avem până acum o ediţie critică a acestei cronici. Ediţia tipărită de către M. Kogălniceanu este lacunară. Într-o lucrare apărută nu de mult, un cercetător tânăr” face o analiză amănunţită a întregii opere a lui Costin şi trage anumite concluzii noi. Autorul acestei lucrări a identificat 51 de manuscrise ale *Letopiseţului* lui Nicolae Costin *de la zidirea lumii*.

În această cronică autorul urmăreşte istoria Moldovei în cadrul larg al istoriei universale şi în legătură cu istoria popoarelor vecine. Tendinţa aceasta se observă şi la

ceilalţi cronicari ai noştri; ea însă este cu mult mai pronunţată în opera lui Nicolae Costin, îndeosebi în planul ei. Moartea prematură l-a împiedicat pe Nicolae Costin să-şi termine cronica şi poate s-o desăvârşească, să dea ultima redacţie a textului. Acest fapt explică până la oarecare măsură şi incoerenţa în plan, precum şi abundenţa de „împrumuturi” din diferiţi autori cunoscuţi şi necunoscuţi. După cum redacţiile cronografelor ruseşti, compilative şi ele, urmăresc încadrarea istoriei ruse în istoria universală şi după cum acele ale ucrainenilor, cum a fost *Sinopsisul* lui Inokentie Ghizel, tind a face legătură între ucraineni şi istoria veche, precum şi cronograful sârbesc, care face acelaşi lucru, tot aşa şi Nicolae Costin, folosindu-se de aceleaşi izvoare, adică de aceleaşi cronografe cu privire la istoria universală, a încercat să ne dea un cronograf în redacţie românească. Opera lui Nicolae Costin trebuie privită sub acest aspect, iar nu numai al „împrumuturilor” şi al lipsei de independenţă şi de căldură în expunere.

Într-o *Predoslovie* meşteşugită şi plină de ritorisme, Nicolae Costin îşi expune părerile, după autori străini, cu privire la rostul istoriei. Istoria, după concepţia lui, urmăreşte scopuri utilitariste şi educative. „Istoria întâi învaţă presfetnicul cum să sfătuiască binele de obşte, cu urmarea acelor de mai înainte trecute giudecăţi, obiceiurile, primejdiile şi învăţăturile, care aduc mare folos… Aşijderea pre otcârmuitorii oştilor, în războaie tari şi norociţi – îi face cu pildele şi ispitele tâmplărilor şi vremilor trecute… Marco Lucul, neştiind niciun meşterşug a războaielor, fără numai dentru singura ceteală nepărăsită a istoriilor, aşea de mare hatman al romanilor au ieşit…” Autorul invocă mai multe exemple din istoria universală, din care se vede importanţa cunoştinţelor istorice. Sunt idei ale epocii, care circula [u] în toate scrierile de atunci şi pe care Nicolae Costin le-a împrumutat de la cronicarul polonez Stryjkowski.

Mai departe, autorul îşi expune în felul următor scopurile pe care le urmăreşte în scrierea sa:

„De vreme dacă am arătat lauda şi rostul istoriei, socotit-am, iubite cetitoriule, că şi aicea, în ţara noastră, mai mult folos va face letopiseţul ţării noastre, arătând descălecarea ţării noastre, de cine-i descălecată şi pe ce vreme au venit

Traian, împăratul Romei, într-aceste părţi de loc şi den ce pricină şi cum o au aşedzat-o Aşijderea acum să arătăm: mai nainte de venirea lui Traian împăratul, ce m-am au lăcuit pre aceste locuri şi ce nume au avut, şi de unde au nemerit pre aceste locuri? Cu care vom arăta şi sămânţiile şi altor noroade, începând de după potop., că nu puţină ostenială iaste a lua de câteva sute de ani trecuţi peste mie în care ani nime n-au ameletat cu scrisoarea, fără o seamă de basne a unui Misăil Călugăr, şi a unui Simion, de pre carii s-au fost lunecat şi răposatul Grigorie Ureche vornicul. Iară mai pre urmă tatăl nostru, Miron Costin, logofătul, cu multă ostenială şi în oarecâti ani au început a scrie descălecarea ţării de Traian, iară mai prescurt de cum vei afla acestui letopiseţ al nostru, căci vremea nu le-a lăsat a-l scrie mai pre larg. Însă de la dânsul avăm începătură, şi lui i-au fostu milă a arăta ocărăle şi basnele lui Misail Călugărul şi a lui Simion şi după ce vom arăta descălecarea tărâi noastre, arăta-vom pre urmă [...] cine o au pustiit şi pe ce vreme, şi de au mai trăit pre aceste locuri vreun neam... însă mai pre largu vom scrie, pomenind şi alte stăpânii megieşe şi ce s-au lucrat în părţile megieşilor noştri. Şi de la Aron-Vodă, de unde au început a scrie Miron Logofătul, până unde ne va lungi Dumnedzău cu vremea şi viaţa fără a pomeni de nişte litopisăţe pre urmă scrise de o seamă de boieri de tară, nu socotescu alta, fără cât ocară li să face la vecii viitori de i-aş pomeni; că şi la istorii a le scrie deplin şi pre largu, trebuie şi învăţătura şi ştiinţa altor ţări, care adia nu o au avut. Aşea ce am putut, nu cu puţină osteneală ce câtva ani am împreunat toate, şi den toate unul acesta letopiseţu...”
Letopiseţul începe cu capitolul intitulat „Pentru zidirea lumii şi pentru împărţirea limbilor şi pentru neamurile oamenilor şi descălecarea ţării, şi pentru neamul

moldovenilor şi al muntenilor, de unde se trag şi cine sunt aduşi pre aceste locuri". De fapt, aici se vorbeşte despre începutul lumii şi despre potop, invocându-se mărturiile scriitorilor vechi, „a filolozoiilor şi poeţilor păgâneşti". Se opreşte asupra lui Adam şi Eva şi a fiilor lor, se vorbeşte despre înmulţirea răului pe pământ, toate după Sfânta Scriptură şi unele mărturii ale scriitorilor vechi. Iată un exemplu:

„Fără avem în Sfânta Scriptură a lui Moise şi la Beros Iosif, şi la Filon, precum Dumnedzău au certat toată lumea cu potopul, în anul de zidirea lumii 1656; căci tot trupul s-au fost stricat şi răcit din calea sa pre pământ".

Expunerea abundă în trimiteri la diferiţi autori şi are pretenţia de a fi ştiinţifică.

Capitolul al doilea are următorul titlu: „Pentru împărţirea limbilor, când de zidiia turnul la Vavilon şi de înmulţirea a multe năroade den trei ficiori a lui Noe, anul de la potop 131". Urmează trei capitole despre cei trei fii ai lui Noe şi despre popoarele care se trag din aceşti fii. Izvorul acestei părţi este sau cronica lui Stryjkowski, sau una din numeroasele redacţii ale cronicilor ruseşti, care în secolul al XVIII-lea introduc în expunerea lor capitole întregi împrumutate din cronicile poloneze, îndeosebi din Stryjkowski, şi din *cosmografiile* ce circulau în Polonia12.

Mai departe Nicolae Costin, în câteva capitole (VI-XIV), expune originea românilor, copiind opera tatului său „De neamul moldovenilor". Autorul însă face unele omisiuni şi intercalează şi ştiri noi, împrumutate din diferiţi autori străini. De la descălecatul lui Dragoş Vodă (1359) şi până la anul 1595 Nicolae Costin copiază cronica lui Grigore Ureche, pe care o amplifică cu ştiri împrumutate de cronicarii polonezi şi unguri. Astfel, Nicolae Costin, pe lângă altele, introduce şi un capitol mare „pentru *crijeci*, ce neam au fost şi unde s-au izvodit în Ţara Leşască", care este tradus cuvânt cu cuvânt din cronicarul polon Paszkowski13. Cele mai multe din ştirile noi pe care le interpolează Nicolae Costin se referă la istoria universală, îndeosebi a polonezilor. Evenimentele de

la 1595 şi până la sfârşitul letopiseţului (1601) sunt descrise după cronica tatălui său, pe care el le completează cu ştiri noi, împrumutate din diferite surse. În majoritatea cazurilor, Nicolae Costin nu arată izvoarele din care copiază sau traduce.

În alegerea materialelor se vede că autorul este condus de gândul de a da o istorie completă, controlând, aşa cum înţelegea el, izvoarele de care se foloseşte şi omiţând ceea ce i se părea puţin important. Cronica lui, pentru un cititor care nu cunoaşte izvoarele ei, pare o lucrare bine închegată, pătrunsă de ideea de a înfăţişa istoria Moldovei în fazele ei succesive, întreaga cronică este pătrunsă de tendinţe moralizatoare şi religioase. Adunarea materialelor pentru această cronică a necesitat un timp destul de îndelungat. Iată de ce părerea unor cercetători că Nicolae Costin şi-ar fi început lucrarea pe la anul 1700 pare a fi verosimilă.

A doua operă istorică a lui Nicolae Costin, „Cronica domniei lui Nicolae Mavrocordat”, cuprinde întâmplările petrecute în Moldova de la 14 octombrie 1709 şi până în luna septembrie 1711. Această lucrare a fost publicată de către M. Kogălniceanu în continuarea „Cronicii anonime” de la 1662 până la 1709, care fusese atribuită, după cum am relatat mai sus, lui Nicolae Costin şi care s-a dovedit ca aparţinând unor autori neidentificaţi14. Cronica s-a păstrat în manuscrise15.

Judecând după conţinutul cronicii, ea a fost scrisă din iniţiativa domnitorului: portretul lui Nicolae Mavrocordat este descris în cele mai simpatice colori; toate actele acestei domnii sunt înfăţişate ca acte dictate de sentimentul dreptăţii şi de mare necesitate obştească. Conţinutul acestei cronici scurte se rezumă la următoarele: autorul arată că, la mazilirea lui

Mihail Racoviţă, un număr mare de boieri se găsea în pribegie. Până la venirea noului domnitor, se numesc caimacami boierii „Ioan Buhuş, ce fusese şi logofăt mare, şi Ciocârlan, ce fusese de neam prost”. Mulţi se aşteptau la venirea unui alt candidat pentru domnie. Clar „depărtate-s

lucrurile lui Dumnedzău de a bietului om… din porunca puternicei împărăţii au luat domnia Nicolai vodă”. Nicolae Mavrocordat întârzie cu venirea la Iaşi din cauza morţii tatălui său, Alexandru, „marile tainic şi cel din lontru la împărăţie”. Prin trimişii săi, el ia unele măsuri înţelepte. „Aicea la început s-au arătat în teleaptă chivernisală lui Nicolae vodă pentru folosul ţării… Şi la boieri caimacami poruncă era, nice rămăşiţă, nice un feliu de dare în ţară să nu iasă, şi cum că nu-i trebuie să-l trimiţă din ţară nice bani, nice altă nimică, ca să nu caliză cu greu pemintenilor…”

Mai departe se dau amănunte cu privire la tatăl domnitorului, Alexandru Exaporitul, „om prea învăţat în toate învăţăturile, aşe filozofişti, astronomeşti, cum şi teologheşti, carile să arată din cărţile ce au făcut şi să află tipărite…”. El a dat, în calitate de mare terziman, un mare concurs Moldovei. El reuşeşte să determine împărăţia ca „turci sau tătari în Ţara Moldovei niceodată să nu se lăţască cu stăpânirea, ce tot domni trimişi de împărăţie”. Mulţumită acţiunii diplomatice a lui, partea Moldovei ocupată de polonezi a revenit la matcă. Se descriu unele măsuri luate de către domnitor în vederea reparării unor nedreptăţi făcute boierilor sub domniile precedente.

„Cum au sosit Nicolae Vodă la Galaţi, venind la domnie – scrie în altă parte Nicolae Costin – şi făcând Divan, care jeluindu-se cei săraci pre boieri pentru strâmbătăţi ce ave despre dânşii, pentru care vădzând Nicolae Vodă nedireptate n-au făţărit nimărue, ce pre mulţi i-au certat din Gălaţi până la Ieşi”. La Bârlad eliberează din puşcărie pe acei care stăteau acolo pentru datorii turcilor… Domnitorul ia mai multe măsuri înţelepte în legătură cu străinii ce se găseau în ţară sau în trecere; primeşte soli străini, uimind lumea cu cunoştinţele sale în limba latinească. „Sta tare Nicolae vodă pentru pământeni” – spune cronicarul. Cu multe amănunte se redau abuzurile unor boieri şi intrigăriile lor, încercările domnitorului de a curma aceste abuzuri; cronicarul înşiră unele acte mărunte de administraţie; ici-colo pătrunde şi

câte o ştire cu privire la vecini. Astfel, din cronică aflăm că „leşii au ales domn pe Avgust, care fusese părăsit deodată crăiia leşască”, că o parte din ungurii lui Râkoczi sunt contra nemţilor etc. La 23 noiembrie 1710 vine firmanul de mazilire a lui Nicolae Vodă. De altfel, după cum afirmă cronicarul, Nicolae Mavrocordat „singur îşi pohti mazilie, văzând şi ţara slăbită”. Pe drum spre Ţarigrad, un grup de „oameni slobozeni” au ieşit înaintea lui Iusuf aga, care-l însoţea pe domnitor, spunându-i reprezentantului sultanului „că mare strâmbătate au făcut împărăţia de au mazilit pe Nicolae Vodă, care au făcut ţara”.

În continuare, Nicolae Costin face următoarea caracteristică fostului domnitor:

„Acesta Nicolae Alexandru Vodă era la stat de mijlocu, iară cinsteş om; şi în filosofii, şi în istorii, şi într-altele ce să cade a ieşit unui domnu’, era deplin învăţatu; ştie şi câteva limbi, precum arătatuşi mai sus; şi om dumnedzăiscu, păzie tare besereca; la mâncare şi la băutură foarte puţin; spre sfintele biserici şi mănăstiri scăpate milostenie făcea; spre sărace şi spre văduve cu milă era. Iară era grabnic la mânie, şi mai ales asupra acelora care-i cunoştea că mânca banii visteru, şi spre cei ce făcea strâmbătăţi şi supărări săracilor, şi spre carii era neascultători de porunci, era fără preged şi cu priveghere la trebile ce era a ţării, gata şi cu nevoinţe a plini poruncile împărăteşti. Măcar că nu era răsipitoriu, dară încăş spre cei ce slujia cu osârdie era darnic… Şi în domnie lui nice un obicei nou nu s-a izvodit: ridicat-au dară şi dare de pre popuşoi şi au legat să nu mai fie, care s-au fost scornit la alţi domni de înainte vreme”.

Cronicarul termină descrierea primei domnii a lui Nicolae Mavrocordat în felul următor:

„Şi erau veseli toţi pemintenii, mulţămind lui Dumnedzău, că ni-au trimis domnu’ bun şi milostiv, că era linişte mare şi pentru dări şi de cai de olac; nime boul omului, sau carul, sau pâine să ia cu sila la jigniţă cum luau alţi domni, ba. Sta târgul făinii ezit din pâine [...] şi bivşug în toate bucatele. Numai mâncăturii avea voie rea,

că nu pute mânca ca-n dzilele de înainte altor domni...”

Partea a doua a cronicii este consacrată domniei lui Dimitrie Cantemir. Autorul face un portret al lui Dimitrie Cantemir, care „om isteţ, ştiindu-şi carte turcească bine, să vestisă acum în tot Ţarigradul numele lui, de-l chema agii la ospeţele lor cele turceşti, pentru prieteşug ce avea cu dânşii. Alţii dzic, ştiind bine în tambur, îl chemau agii la ospeţe pentru dzicători” Noul domnitor, „ştiindu-se el presine foarte a fi învăţat, n-au socotit ca să întrebe sfat de boierii cei bătrâni, ce cu mintea sa cea crudă au socotit” de a intra în tratative de alianţă cu Petru cel Mare contra turcilor. Nicolae Costin publică „nişte trataje moschiceşti tip arnice, precum au scris împăratul Turcului la împăratul Mbscului, şi apoi şi împăratul Moscului la împăratul Turcului”.

Se vorbeşte despre începutul războiului dintre ruşi şi turci şi jocul dublu al lui Cantemir faţă de ruşi şi turci, până la intrarea armatei ruseşti în Moldova în frunte cu Kropotov, care l-a bucurat mult pe Cantemir, ca şi „când au vădzut pre Dumnedzău cu mii de îngeri”. Cu multă precizie se povesteşte primirea ţarului Petru la Iaşi, banchetele date de către domnitor şi ţarul Rusiei. Autorul subliniază jafurile ce se făceau de către armatele ruseşti şi turceşti şi suferinţele populaţiei moldoveneşti. Bătălia de la Stănileşti, dezastrul armatei ruseşti, luarea Brăilei şi interimatul la domnie, până la venirea din nou a lui Nicolae Mavrocordat, sunt pline de amănunte. Cronica se termirfă cu luna octombrie 1711, când „foarte tare s-au cutremurat pământul”.

Nicolae Costin, ca martor ocular al evenimentelor petrecute pe timpul domniei întâi a lui Nicolae Mavrocordat şi a scurtei domnii a lui Dimitrie Cantemir, notează aceste evenimente aşa cum le-a văzut el. El n-a avut la îndemână niciun fel de izvoare, în afară doar de corespondenţa dintre ţarul rus şi sultan. El cunoaşte bine boierimea Moldovei, îl cunoştea bine pe Nicolae Mavrocordat, al cărui portret, făcut în colori; simpatice, corespunde mai mult sau mai puţin adevărului istoric.

Cu toată simpatia lui faţă de Nicolae Mavrocordat, Nicolae Costin, în laudele aduse domnitorului, nu cade în exagerări nepermise, aşa, de exemplu, cum cade „Cronica anonimă” scrisă din îndemnul lui Mihail Racoviţă. Nicolae Costin a prins şi unele trăsături din caracterul lui Dimitrie Cantemir.

În linii generale, această cronică este scrisă în spiritul cronicilor noastre mari. Nicolae Mavrocordat este domnitor bun pentru motivul că el are credinţă în Dumnezeu, se ocupă de biserici şi mănăstiri, este atent la nevoile săracilor şi face dreptate celor năpăstuiţi. Grija pentru nevoile ţării este principala preocupare a domnitorului, după Nicolae Costin.

În afară de aceste două lucrări istorice, Nicolae Costin a mai lăsat o operă cu caracter moral şi educativ intitulată *Ceasornicul domnilor*. *Viaţa împăratului Marco Aurelie, învăţăturile lui, arătând şi obiceiurile vechi a împărăţiei Râmului*. Originalul traducerii nu s-a păstrat. Cele patru manuscrise-copii, prin care ni s-a transmis traducerea, poartă diferite date de după moartea cronicarului. Cel mai vechi manuscris s-a păstrat în Biblioteca Universităţii din Iaşi (nr. 204) şi poartă data de 16 octombrie 1713. Copia a fost făcută „acum den iznoavă cu porunca şi cu cheltuiala Mariei sale luminat domnului nostru Io [an] Nicolai Alexandru voievod”.

Este o prelucrare a unei opere foarte populare în vechime în apusul Europei, scrisă în limba spaniolă de către Antonio de Guevara (1481 – 1545), călugăr franciscan, ajuns pe la sfârşitul vieţii episcop de Mondonedo. Opera lui Guevara se tipăreşte prima dată în anul 1529, se retipăreşte de mai multe ori şi se traduce în limba latină şi aproape în toate limbile europene. Popularitatea acestei opere se datorează formei ingenioase literare în care se îmbracă învăţăturile rigide ce privesc viaţa politică, familială şi morală a celor care sunt predestinaţi să domnească peste popoare. Este un mozaic de ştiri istorice, naraţiuni mici, cugetări, epistole, citate din Sfânta Scriptură, anecdote şi învăţături, care sunt

legate de numele marelui cugetător Marc Aureliu, împăratul Romei.

Mulţumită cercetărilor domnului profesor N. Cartojan, s-a stabilit definitiv că traducerea lui Nicolae Costin nu s-a făcut după originalul spaniol, nici după versiunea unei traduceri franceze sau greceşti, aşa cum se bănuia de către unii, ci dintr-o traducere latină16, Nicolae Costin nu face o traducere fidelă a textului operei lui Guevara. Din 153 de capitole, câte se găsesc în original, Nicolae Costin traduce numai 8117. Autorul traducerii alege pentru opera sa capitolele care se potriveau cu gusturile şi mediul românesc din secolul al XVIII-lea. El suprimă discuţiile teologice şi incursiunile istorice, precum şi numeroasele citate din autorii antici, de care abuzează originalul spaniol18. De asemenea, Nicolae Costin suprimă şi unele capitole de erudiţie medievală, care nu se potriveau cu nivelul cultural al Moldovei. În acelaşi timp, autorul traducerii româneşti tinde a stabili o disparate şi, adeseori, fără

2 N. Costin, vol. I

din opera lui Guevara. De asemenea, traducătorul textului românesc schimbă ordinea unor capitole, reuşind prin aceasta să facă o legătură mai firească între părţile componente ale operei sale. Aceste modificări ne îndreptăţesc să socotim lucrarea lui Nicolae Costin nu ca o traducere simplă, ci ca o prelucrare conştientă, în care se vede tendinţa lui Nicolae Costin de a da în limba românească o lucrare potrivită cu mediul şi timpul pentru care ea a fost scrisă.

Ceasornicul domnilor al lui Nicolae Costin se împarte în patru cărţi. Într-o „Prefaţă”, cu citate din mai mulţi autori antici, autorul explică motivul care l-a determinat să dea lucrării titlul de „ceasornic”. „Pentru să dau socoteală cărţii aceştia, am vrut să-i puiu nume: *Ceasornicul domnilor*. Şi acest ceasornic nu de năsip, nu de soare, nu

de apă sau de ceasuri, ce iaste cesornicul vieţii, că celelalte ceasornice sunt pentru ca să cunoască ceasurile de zi şi de noapte; iară aceasta învaţă, cum aceia vom aduna toate ceasurile şi cum ni s-a cade a orândui toată viaţa… ne învaţă a tocmi viaţă…” în primul capitol autorul povesteşte viaţa înţeleaptă a lui Marc Aureliu, după care urmează în formă epistolară, cu digresiuni, cu povestiri şi pilde, îndemnuri şi sfaturi ca domnitorul să fie drept cu toată lumea; cum să-şi aleagă judecători şi ispravnici; cârmuitorii nu trebuie să fie lacomi, ci milostivi. Se face apologia păcii, pe care domnitorul trebuie s-o păzească, şi se dau pilde din viaţa cârmuitorilor, „carii iubesc războiul şi urăsc pacea”. Stăpânitorii, oricât ar fi ei de înţelepţi şi învăţaţi, au nevoie de sfaturi. Autorul „sfătuiaşte pre domni şi pre cei mari, ca să se ferească de cele spurcate, arătând că blândeţa şi bunătatea” se cuvine mai mult unui domnitor. „Datori sunt domnii şi cei mari a-şi aduce aminte că sunt muritori, că nici pentru cele multe desfătări ce le petrec în viaţă, să nu părăsească cugetarea, de cele ce ar face după moarte”. „Domnul bun iaste capul obştii, care, fiind capul sănătos, sănătoasă este obştea”. El este dator să aplece urechile la cei năpăstuiţi şi „supăraţi de strâmbătate”. „Foarte bun lucru este ţara nu de mulţi, ci de un domn să se stăpânească, că nu-i mai mare alt vrăjmaş ţării decât acela care este pricina mutării domnilor între stăpânire. Niciun lucru mai de strângerea ţărilor nu-s decât adesele schimbări întru dânsele”.

Autorul se ridică contra tiraniei, a domnitorilor mândri, se dau sfaturi ca domnitorul să ţină la învăţătură, la filosofi şi la oamenii înţelepţi. Domnitorul trebuie să fie bun creştin: „Fericită este împărăţia în care stăpâneşte creştin adevărat”. Se dă o mare atenţie căsătoriei, care este temelia familiei, educaţiei fetelor şi „feciorilor”; ei trebuie să fie daţi „Ia învăţătură şi că nevoinţă trebuie să aibă părinţii întru dreapta învăţătură copiilor săi”. Copiii să nu-i înveţe „dezmierdaţi şi gingaşi”.

TRIMITERI BIBLIOGRAFICE:

1 *Ioan Şt. Petre*, Nicolae Cosim. Via (a şi opera.

Bucureşti [1939), p. 12.

2 *Cronicele României*, ed. M. Kogăiniceanu, vol. II, Bucureşti, 1873, p. 230.

3 *Ibidem*, p. 242.

4 *Ibidem*, p. 247.

5 *Ibidem*, p. 172.

6 *N. Iorga*, Istoria literaturii româneşti, voi II, Bucureşti, 1926, p. 107.

7 Ibidem, p 118

8 *Ibidem*, p. 107 – 108.

9 A4. *Kogăiniceanu*, Cronicele României, vol. II, Bucureşti, I, 1973.

10 C. *Giurescu*, Izvoarele lui Tudosie Dubău, Miron Logofătul şi Vasile Damian – în „Buletinul Comisiei istorice a României, vol. I, Bucureşti, 1915, p. 165 – 214; *Idem*, Contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Damian), în „Analele Academiei Române”, Mem. Sect. ist., lomul XXX, Bucureşti, 1907.

Vreo trei capitole sunt consacrate dascălilor, alegerii lor şi pregătirii lor didactice şi educative.

În cartea a patra se aduc pilde pentru a se arăta că omul trebuie să se mulţumească în viaţa lui cu puţin, că oamenilor mari „nu se cade a avea dragostea pehlivanilor şi geambaşilor” şi să nu fie „fără grijă petrecători”.

Cartea se termină cu capitolul despre moartea lui Marc Aureliu.

ŞTEFAN CIOBANU (capitol din cartea sa „*Istoria câte raturii române veilu*” E d 11 le îngrijilă, note şi prefaţă de Dan Horia Mazilu editura „Eminescu”, Bucureşti, 1989, p. 335 – 344)

(*urmare din p 19*)

11 *Ioan Şi. Petre*, Nicolae Costin. Viaţa şi opera, Bucureşti [1939].

12 *A. flonoe*, 063 op xpo Horpatţ) ou pyccKOii pejianum), MocKBA, 1866.

13 *Ioan Şt. Petre*, op. cit., p. 151.

14 Textul cronicii a fost publicat de către M.

Kogălniceanu – în „Cronicele României”, vol. III, Bucureşti, 1874, p. 70 – 117

15 *Ioan Şt. Petre*, op. cit., p. 231

15 *N. Cartojan*, Ceasornicul domnilor – în „Revista istorică română”, III, 1933, p. 159 – 171, 334 – 346; *Idem*, „Ceasornicul domnilor” de N. Costin şi originalul spaniol al lui Guevara – în „Cercetări literare”, IV, Bucureşti, 1940, p. 1 – 17. [A se vedea, de asemenea: *George Pascu*, Istoria literaturii româneşti din secolul al XVIII-lea. (I) Cronicarii moldoveni şi munteni, Bucureşti, 1926, p. 92 – 156.]

17 *N. Cartojan* – în „Cercetări literare”, iv, Bucureşti, 1940, p. 5.

18 *Ibidem*, p. 6.

Letopiseţul

ŢĂRII MOLDOVEI

de la zidirea lumii până la 1601

Textul este reprodus după:

Nicolae Costin, Opere, vol. I („Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601 şi de la 1709 la 1711”), ediţie de Const. A. Stoide şi I. Lăzărescu, Iaşi, Ed. „Junimea”, 1976.

PREDOSLOVIE LETOPISEŢULUI

Nime mai bine şi mai prescurt toată desfătarea istoriei n-au cuprinsu, iubite cetitoriule, decât acela domnul voroavei rămleneşti, Ţiţero, carele o au numit otcirmuire vieţii; *că cu aceia voroavă a lui toată roada a tuturor bunătăţilor şi a învăţăturilor cuprindzind-o, au deşteptat viaţa oamenilor către giudecăţile istoriei a le ticsi. Întru aceasta părere fost-au şi Tucidides, carele pre istorie o numeşte a fi cel mai ales şi mai mare a vieţii omeneşti vâsleriu*; *mărturisind dzice, cum că nici odănioară să nu fie istorila osebită den minute stăpânitorilor şi a sfetnicilor ţârilor, ca o înfrânare celor desfrânaţi, agiutorândusă cu cetirea ei, să poată isprăvi trebuinţăli, şi a să feri de iâmplările primejdioasă, când să privând pricini ca acelea. Că nice o înţelepciune omeniască altă nu-i, decât luarea aminte primejdiilor şi lucrurilor viitoare, dentru cele trecute, ca dentr-un izvor*

*scoasă ştiinţa; care singura istorie mai mult decât alte ştiinţă să socoteşte a*ţi; *că istorila, precum pre toate ştiinţăle cu nemurire împodobeşte cu înţelepciunea sa. aşea pre cei tineri întru otcirmuire îi înţelepţeşte; dreptul cu cei bătrâni îi potriveşte; iară pre cei bătrâni intru ispita tâmplărilor şi vremilor de primejdii, cu dovadă întăreşte-i, şi pre cei neînţelepţi cu cunoştinţa vremilor celor primejdioasă trecute, la cele ce-s de ţaţă, mai treji îi face.*

Că norocit să socoteşte acela, pre carele îl fac primejdiile streine triaz. Vedesă dar ispita istoriei, aşea întru şcoli de sfat, cum întru lucrurile şi isprăvile războaielor, că poate mai mult adeverit lucru este, decât o mie de întrebări soficeşti.

Istorila întâi învaţă presfetnicul cum să sfătuiască binele de obşte, cu urmarea acelor de mai nainte trecute giudecăţi, obiceiurile, primejdiile şi învăţăturile, care aduc mare folos către părerile sale, şi orice greutăţi întru ale giudeţălor şi alegerea sfatului a dezlega poate.

*Aşijderea pre otcârmuilorii oştilor, în războaie tari şi norociţi îi face cu pildele şi ispitele tâmplărilor şi vremilor trecute, agiutorindu-i de vreme ce, ca pe o tablă zugrăvită, acelor prea puternici împăraţi, acelor prea viteji hatmani şi a multelor năroade, izvorul şi lucrurile isprăvite, mutările, stăpâniile răsipite cu târiia şi vicleşugul vrăjmaşilor, o*şiile *meşterşuguite, mijloacele meşterşugurilor, vicleşugurile, aflările, inşâlăciunile vrăjmaşilor, dobânda oraşelor şi a cetăţilor, istorila dă socotială.*

Aşijderea a nedejdui, a nu să teme şi pre norocul – carele nicăiuri multă şădere la un loc nu are – cum să mută, biruitoriul cum să veseleşte de izbândă, gonind pre cei biruiţi pre urmă ciia ce fug, cum să fac biruitori asupra acelor biruitori mai întâi, cum bucuria de sârgu să întoarce în scârbă, şi scârba în bucurie. Toate acestea dentru celiala istoriei să cunoscu. Marco Lucul, neştiind nice un meşterşug a războaielor, fără numai dentru singura cetială nepărăsită a istoriilor, aşea de mare hatman a romanilor au ieşit, cil acelui prea puternic Mitridat a Asiei, şi a Mării

Albe, şi a lui Tigranes ţărilor armeneşti împăraţi, oşiile cu sabie şi cu foame de istov le-au strânsu, şi presingur Mitridat, stăpânind niamuri 22, a căror şi limbili ştia, l-au izgonit de la marea şi den Asiia şi den ţările armenilor, supuindu-le locul supt stăpânită Ramului.

Uitesă toţi oştaşii cu căpeteniile lor la istorii, şi să-şi aducă aminte de acei vestiţi oarecând hatmani şi oşteni, să se deştepte cu oarecare nevoinţă a laudelor celor trecuţi, şi cu veste a numelui nemuritoriu; că istorila deştiaptă şi pre cei leneşi şi neştiuţi spre mare lucruri, şi pre cei răi şi făcători de rău, cu certări şi cu griji a numelui celui rău, îi opreşte istorila de răutăţi; iară celor blagorodnici, pintini le dă istorila; şi că pildele acelor vechi şi de demult cetiţi, mai de folos sintu spre a-i deştepta, a-i pleca, şi a le aprinde inimile, decât pravilele lui Solon şi a lui Licurgu.

Că toţi ne tragem după nevoinţa laudei şi a numelui celui bun şi vecinic şi fiecare mai bun, după laudă să povăţuieşte; precum şi acela Alexandru Machidonianul, când s-au lâbârit la Sighet, la mormântul lui Ahilevsu, fiindu aprinsu de lauda acelui răsunai la lume pre acele vacuri, Ahilevsu, suspinând den peplu, să fie strigat Alexandru dzicând: „O, nărocite, ţinurili, care a virtuţilor tale crainic şi martor ai aflat pre Omirul!”. De nu ar hi fostu Omirul, mormântul acela, care cu trupul şi fapteli şi numele nu numai a lui Ahilevsu, ce a tuturor grecilor şi a vitejilor elenilor, de tot li-ar fi îngropat şi astupat cu ţărna; a cărora bunătăţile virtuţile, cu scrisorile Omirului şi a altora, sintu apărate de uitare; precum dzice oarecare Lacon: „O sfântă şi mare a prorocilor ostenialăl Toate cu sorţi le apuci şi dărueşti oamenilor muritori văcuire”.

De ar stinge cineva numai istorila a lucrurilor făcute, şi fapte la cele arătate de toţi cei muritori oameni, abiia de s-ar cunoaşte viaţa oamenilor den dobitoace. Că, de nu ar fi istorila, mare greşeală şi întuneric a tuturor lucrurilor ar fi în lume şi în vacul tţcesla, şi viaţa oamenilor puţin s-ar despărţi de dobitocul cel mut; cu care şi nemurirea oamenilor s-ar stinge, de nu am avea în cuget lucrurile trecute şi cele viitoare cu socotială întriagă, şi de cei mai

bătrâni cu pildele de nu i-am socoti, aşea mare şi nespusă greşeală ni-ar căuta a avea. Aşea de zidirea lumii şi a omului celui deniii, a strămoşului nostru Adam, şi de Dumnedzău şi de poruncile lui, şi de învăţătura mântuirii *noastre, nice o ştiinţă nu am avea, de nu ni-ar fi descoperit şi arătat noa A Moisii den Duhul Sfânt, Istorila sfânta, Bibliia. Şi pre urmă Ezdra şi alţi proroci de nu ar fi lăsat vecilor următori, şi mai pre urmă de acia, de minunată şi de mirată întrupare a Domnului şi Dumnădzăului nostru* /s [«s] //[rt sfo] s *şi de patima şi lăudata înviere den morţi, şi alte prea slăvite lucruri mântuitoare, cine dentru noi ar avea ştiinţă de nu ni-ar fi scris istorila de acestea cei patru evanghelişti? Cine ar şti faptele troadenilor şi a grecilor, de nu ar fi scris Omirul cu stihuri nemuritoare? Cine îndrăznirea lui Iraclie, cine vitejiia a marelui Alexandru întru stăpânirea lumii ar ţine minte? Cine ar şti astădzi a hatmanilor romanilor vestite războaie, şi de otcârmui rea ei cea de obşte şi de altor împăraţi, şi de căderile împărăţâelor şi de strămutarea vremilor? Adevărat, toate aceste odoară şi ştiinţăle s-ar fi stârisu la aceşti veci de pre urmă de nu ar fi istorila. Că ar fi cutedzat acela Tarevinie, craiul al cincile a romanilor, dzece milioane de galbeni de aur, nu trei sute, a da pre cărţile Sivilii lumea, care cărţi li-au aruncat Sivila lumea în foc de au arsu, vădzând că pentru mare ostenială ei, au luat plată de la Tarevinie cu preţ numai de 300 ughi. De ar fi ştiut Tarevinie ce taine să închidea în cartea aceia a Sivilii Cumei, care mai pre urmă într-alte cărţi cunoscându-să, li-au plătit cu mare jeale a sa şi a toate i republicii a romanilor; şi pre noi cu neîndemână ni-au făcut, căci acolo în cartea Sivilii era prorocie scrisă de păgâni, precum Fiiul lui Dumnedzău era să se întrupedză, şi scriia de căderile şi schimbările stăpâniei cei de obşte a romanilor Sivila aceia den Duhul Sfânt prea de-amănuntul şi pre orânduială au fosta scris. Care carte pre urmă cu mare cinste era ţinută în visterile Ramului. Că adevărat nu numai ci mare pilde şi de cinste, ce deosăbit den suflarea Duhului Sfânt era povăţuiţi a vaculu celui vechia. Oamenii cei învăţaţi şi mai pre urmă fămeile şi*

multe fecioare, lucrurile şi faptele a strămoşilor săi, aşea la războaie arătate, cum la pace au scris cu mare soco tială şi tocmală.

Adastă dară, singură nemurire de lauda lui Iraclie, a lui Ahileu, a lui Chir, a lui Filip, a lui Alexandru, a lui Themistocles, a lui Leonid, a lui Alţibiad, a lui Epaminend, a Estipionilor, a lui Anibal, a lui Marie, a Sillei, a lui Pompeiu cel Măre, a lui Iulie Chesarului – scrisă cu mari cărţi faptele războaielor, de unde şi astădzi, nu aşea dentru biruinţăle adese a lor, cum dentru scrisori le *cunoaştem – au aţâţat la mari şi cinşteşte lucruri şi pe alţii mulţi, pre urma acelora nenumăraţi şi îndrăzneţi bărbaţi, carii sau împinsu la mari hărnicii şi laude, a căror pomenire nice odănioară vechitura vremilor nu o va stinge den cărţile vieţii. Că acei bătrâni şi vechi oameni, în vredniciile sale de s-ar fi îndoit cu nepomenirea lor în vecii ceşti viitori, nu ş-ar fi lăsat viaţa sa întru atâtea primejdii şi griji şi cu cumpăna vieţii lor. Ce era încredinţaţi şi întăriţi, că după osteneli şi arătare faptelor vrednice de laudă şi bine menite ale sale, vor lua roadă dentru scrisoarea a oameni învăţaţi, cu pomenire de dânşii la vecii viitori, precum nu s-au înşălat în socotelele lor.*

*Să pomeneşte în istoriile ungureşti, cu mare laudă, Mâtiiaş Huniiad, craiul ungurescu, să fie avut acesta o*bicei *la ospeţăle sale: după ce părâsiia de oştit, având oameni învăţaţi, le asculta voroavele, şi mai mult” pre ciia ce era prea ştiuţi întru istorii; făcea voroave cu acia de lucrurile împăraţilor şi altor oameni aleşi şi vrednici; sau porunciia cântăreţilor de cânta în canoane faptele a oameni bine – numiţi şi îndrăzneţi la războaiele cu turcii, în stihuri, scrisă pe limba a lor de moşie. Care o*bicei *şi în Italia, şi la turci, şi în Ţara Sârbască, şi în alle ţări, şi aicea în ţară la noi, vedem şi până astădzi, la mesăli domnilor, cântând lăutarii cântecele domnilor trecuţi: cu nume bun şi cu laudă celor buni, iară cu ocară celor răi şi cumpliţi. Aceasta şi Ahilevsu avea* obicei, *şedzând supt cortu, fără altă zăbavă, cânta în cobuz faptele a oamenilor viteji.*

De vreme dară dacă am arătat lauda şi rodul istoriei,

socotit-am, iubite cetitoriule, că şi aicea în ţara noastră mai mult” folos va face letopisăţul ţării noastre, arătând descălecarea ţării noastre de cine-i descălecată, şi pe ce vreme au vinii Traian, împăratul Romei, întru aceste părţi de loc, şi den ce pricină şi cum o au aşedzat-o?

Aşijderea acum să arătăm: mai nainte de vinirea lui Traian împăratul, ce m-am au lăcuit pre aceste locuri şi ce nume au avut, şi de unde au nemerit pre aceste locuri? Cu care vom arăta sămânţiile şi altor nâroade, începând de după potop, şi vom arăta şi ce stimă au avut ţara încă de mai întâi venirea lui Traian, măcar că mai prescurt de cum ar fi datorila să scriem; că nu puţină ostenială este a lua de câteva sute de ani trecuţi peste mie. În care ani nime n-au ameliţat cu scrisoarea, fără o seamă de basne a unui Misâil Călugăr, şi a unui Simion, de pre carii s-au foslu lunecat şi răposatul Grigorie Ureche vornicul; iară mai pre urmă, tatăl nostru, Miron Costin, logofătul, cu multă osteneală şi în oarecăţi ani au început a scrie descălecarea ţârii de Traian; iară mai prescurtu de cum vei afla acestui letopisăţu al nostru, căci vremea nu l-au lăsat a-l scrie mai pre largu. Însă de la dânsul avâm începătură, şi lui i-au ţostu milă, a arăta ocărâle şi basnele a lui Misail Călugăr şi a lui Simion. Şi după ce vom arăta descălecarea ţării noastre, cum s-au pomenit mai sus, arăta-vom pre urmă câtă vreme au trăit pre aicea descălecarea lui Traian şi pre urmă cine o au pustiit şi pre ce vreme, şi de au mai trăit pre aceste locuri vreun m-am *după ce s-au pustiit? Pre urmă vom scrie şi descălecarea ţării cu Dragoş vodă pe ce vreme s-au tâmplat, încheind şi letopisăţul scris de Ureche vornicul până la domniia lui Aron Vodă; însă mai pre largu vom scrie, pomenind şi alte stăpânii megieşe şi ce s-au lucrat în părţile megieşilor noştri; şi de la Aron vodă, de unde au început a scrie Miron Logofătul, până unde ne va lungi Dumnedzău vremea şi viaţa.*

Iară a pomeni de nişte leiopisăţe pre urmă scrise de o seamă de boieri de ţară, nu socotescu altă, fără cât ocară li să face la vecii viitori de i-aş pomeni; că şi la istorii a le scrie deplin şi pre largu, trebuie şi învăţătura şi ştiinţa

altor ţări, care adia nu o au avut.

Aşea ce am putut, nu cu puţină osteneală, ce câtva ani am împreunat toate, şi den toate unul acesta letopisăţu.

Nice să socotiască oricine că este puţin lucru a scrie şi a lăsa în veci scrisoare cu faptele a stăpâniilor. Şi de vei citi letopiăăţăle altora şi uitându-te şi la acesta unul şi întru unul toate, vei cunoaşte pre largu osieniala noastră, şi ca pentr-o oglindă vei prăvi şi a megieşilor lucruri.

Primeşte, dar, iubite cetitoriule, şi aceasta a noastră osteneală, care o închin cu bună priinţă şi voie plecată; pre lângă care, rog pre Dumnedzău, să-l dăruiască cuget bun, să o ceteşti cu inimă bună şi cu îndemnare, prăvind ca prea *oglindă viaţa a domnilor trecuţi, şi a noastră trudă neuitând-o pururea. A min.*

De bine voitoriu, iubitului cetitoriu

NICOLAE COSTIN VEI LOGOFATU

IZVODIRE DE ISTORICI

pre carii punem mărturi letopisâţului „Descălecatul ţării dentii şi de neamul dachilor pre aceste locuri”, cum şi de a doua descălecare de Dragoş vodă: *Berosie* De niamuri, *Dion* învăţătura lui Traian, *Evtropii*, ¡*ulii Capitol, Bernand, Bomfin, Topeltin, Ian cel Mare, Istavanfie, Cromer, Stricovschii, Baronie, Canon, Cavatius, Dlugoş liah, Belschii, Mehovie, Vapovschii şi alţii câtva, pre carii nu-i pomenim, pentru că numai ce au ameliţat*

CAP I

Pentru zidirea lumii

De zidirea sau făptura lumii, multe păreri şi dovădzi a filosofilor şi a poeticilor păgâneşti era. Că unii socotiia a fi zidită lumea den haos, adică den amestecarea lucrurilor şi a stihiilor, între carii şi părerea poeticului Ovidie au fost, unde dzice în stihurile sale, *De metamorfos*, I, acestea: „Înainte de marea şi de pământ şi cât acopere ceriul, un chip era a firii în toată lumea, cărui chip i-au dzis haos, groasă şi neamistuită mamină, iproci”. Iară Thales Milisie, care să număra între cei 7 prea înţelepţi greci, socotiia cu dovadă că toate lucrurile sunt făcute den apă, urmând

întru această părere a sa pre Omir cel vechi, aflătoriul a toate i filosofiei, careli la XVI cap, *Iliad* au scornit începătura a tuturor lucrurilor a fi ocheanul, marea ce încungiură pământul. Iară Hiparh pre urmă şi Iraclit Efisianu! într-altu chip: socotiia a fi den foc şi den apă lumea făcută. Empidoclei, Epicur, Dimocrat, Dioghen Libertan[1], Zeno, Pithagora şi alţi greci, lăsându-se pre mari minţile sale, feiiuri de feluri şi multe începături a lumii a fi socotiia. Pre urma lor Aristotel, Ţiţero, Xenofan, (sic) iproci, socotiia lumea a fi vecinică, fără început şi fără sfârşit. Iară după ce să prici ia aceştia toţi cu minţile mari între sine, (cum mărturisăsc), Ţinsorin şi Cornilie Agrippa *De deşertarea ştiinţei* la cap. LI: Oare ca Alau pasările s-au făcut întâi, de vreme ce nice ca Ale fără păşiri, nice pasările fără ca A a se naşte nu poate; după multe şi îndelungate întrebări între dâns, neputându-să de ou şi de pasări tocmi, au întărit această părere a sa, precum lumea şi toată zidirea este fără început şi trăiesc în veci. împotriva cărora păreri era alţii. Ce toţi, cu atât mai adâncu vrea să-şi arete părerile sale, cu atâta mai oţărâţi au greşit, (fiind fără ştiinţa de atot puterniciei lui Dumnedzău, cela ce toate den nemic şi den deşert, pline au făcut) Unul numai dentre dânşii. Plato, cum socotesc unii că au cetit Zvânta *Biblie*, ori că au avut den Dumnedzăiască suflare, deschis dzice întru o carte a sa, ce să cheamă *Timeo*, cum lumea este făcută de Dumnedzău, şi a toate altor zidiri, pricina a lui Dumnedzău bunătate şi putere pune că este; pentru ce i-au dzis acestui Plato, dumnedzăescul filosof. Că şi Ovidie presemne dentru acest Plato au luat, când dzice: „Fost-au om născut; pre acesta ori den sămânţa dumnedzăiască l-au făcut acela meşterul lucrurilor, a lumii cei mai bune, izvorul, ¡porci” şi aşea să mai apropie de adevăr, măcar că era păgâni, mărturisind pre Dumnedzău a fi ziditorul şi începătura a tuturor lucrurilor, presemne urmând *Scriptura* a lui Moiseiu.

Pentru aceia şi noi mai adevărat şi mai dovedit temeiu a începăturilor, a dovedirilor şi a orânduirii istoriei

1 Vezi „Adnotări, observaţii marginale“ de la siirşitni cărţii.

noastre, în care arătăm cu alte niamuri şi niamul dachilor, cu mare ostenială, cu lungă nevoinţă şi cu mare oserdie vecilor viitori, de aiurea nu am putut cunoaşte fără dentru *Zvânta Scriptură*, ca dentru o fântână şi izvor ştiinţii şi învăţătură de Dumnedzău, carele este zâditoriul, otcârmuitoriul, înmulţitoriul şi începătoriul tuturor lucrurilor. Şi iată aşea ne învaţă *Scriptura* a Duhului Zvânt, pren Moiseiu întâi, şi cu aceste cuvinte toate den istorii începe: den început au făcut Dumnedzău ceriul şi pământul, soarele, luna, stelele şi toate alte zâdiri în văzduh, în mare şi pre pământ vieţuind, iproci.

Apoi a şase dzi, den lut, den pământu', au făcutu pre om după asemănarea sa, cu obrazul spre ceriu înălţat, şi-n suflarea Duhului său l-au înviat şi l-au însufleţit, vieţuind şi în veci nemuritoriu, cu înţelegere, cu înţelepciune, şi cu alte daruri dumnedzăieşti decât toate alte zâdiri deplin împodobit. Precum şi Mancineglu carte IV slăveşte, dzicând: „Şi fieştecine este pilda lui Dumnedzău întru chip mic, iproci".

Dat-au Dumnedzău lui Adam şi soţie de asemenea pre Evva, den coasta a trupului lui Adam făcută de Dumnedzău; cu aceiaşi suflare a sa însufleţind-o; i-au sălăşluit pre amândoi în raiu, într-o priinţă împreună moştenitori şi petrecători desfătărilor raiului; pentru că fiind ei decât toate alte zidiri înălţaţi, slobodzi de păcate şi de moarte; iară după călcarea poruncii, date lor de Dumnedzău, dentru svatul vidianului, îndată rămasără păcatului şi morţii supuşi, de care avăm în Zvânta *Biblie* deschisă mărturie şi învăţătură. Nu voi să zăbăvăscu pre cetitoriul cu lungă voroavă, fără cât să ştie că lumea aceasta lată s-au început şi s-au înmulţit dentru aceste începături, şi că Adam şi Eva sunt de Dumnedzău făcuţi; carii amândoi sunt sămânţa şi temeiul înmulţirii tuturor năroadelor şi niamurilor omeneşti, oriunde vieţuitori supt soare, în lume, precum vei vedea mai gios dovada de ficiorii lui Noe.

Aşijderea îndată la începutul zidirii lumii, Dumnădzău cel prea puternic, ca un prea înţelept întru orânduiala sa,

căsaşi au aşedzat căpetenie şi orânduială puterii, când au dat lui Adam putere de stăpânit toate zidirile pre pământu' şi în mare, să le păzească toate aceste lucruri, şi să aşedză bună rânduială între dânsele. Şi această poruncă a lui Dumnedzău este cea întâi începătura a giudecăţilor şi a legilor orânduite, şi a toată stăpânirea den afară a monarşilor, a crailor, a domnilor şi a altor deregătorii duhovniceşti şi lumeşti, pentru aşedzarea adevăratei laude lui Dumnedzău, a orânduielei tuturor lucrurilor, certării şi aşedzământului dreptăţii lui Dumnedzău, întru ce toate pentru porunca date lui Adam, Dumnedzău foarte iubeşte.

De aicea şi biserica lui Dumnedzău cea de obşte adevărată au luat începătură atunce, că îndată fu poruncă lui Adam şi Evei, cum ari păzi şi ar arăta frica şi credinţa lor înaintea lui Dumnedzău. Iară după ce greşiră, li-au arătat Dumnedzău moarte vecinică. Însă îndată împotriva morţii, dentru miloserdia sa dumnedzăiască, au făgăduit mântuitoare solie: adică precum era să vie Hristos Mesia să zdrobască capul şarpelui, supt care era diavolul, ce au înşălat în raiu pre Evva, şi pre noi să ne mântuiască den păcat şi den moarte vecinică. Cu nedejde ca aceia, Adam şi Evva s-au mângâiat întru scârba lor, fiind urgisiţi şi scoşi den raiu, ca de o veselă şi mântuitoare prorocie de la singur Dumnedzău dată, de vinirea domnului Hristos. Şi aşea de atunce-şi întru aceste doua A chipuri s-au început biserica cea adevărată, întâi, precum zvântul Epifanie, episcopul de Chipru, aeve dovedeşte împotriva ereticilor la carte I, *Tim*. I.

Aşijderea ne mărturiseşte *Zvânta Scriptură*, precum Cain, feciorul lui Adam, pentru zavistie şi răutatea sa den fire, au ucis pre Avei, frate-său, om bun şi temătoriu de Dumnedzău, nu pentru altă, ce pentru bunătatea şi dreptatea lui ce avea Avei către Dumnedzău, căriia au zavistuit Cain că jărtvele ce jărtviia Avei dentru agonisita sa, den oi şi dentru alte dobitoaci, le primiia Dumnedzău; că den ce era mai bine şi mai grasă dobitoace giunghia şi aprindea pre jărtăvnic şi să înălţa sfara dreptu la ceriu, şi primiia Dumnedzău jărtva lui Avei. Iar Cain era den fire

rău şi den roada ţarinii sale ce era mai proastă pâne şi pleave aprindea şi jărtviia lui Dumnedzău, şi fumul nu să suia spre ceriu, ce să tindea gios pre pământ; şi de aice întâi, dentru îndemnarea diavolului începutu – s-au goana asupra bisericii cei de obşte.

Cain apoi, precum mărturiseşte Filon, de 15 ani, îndoindusă de miloserdiia lui Dumnedzău, povăţuit fiind de cunoştinţa sa cea rea, fugit-au de la faţa tătâne-său, lui Adam, spre răsărit, unde den soru-sa, anume Temeh, ce-i era fămee, au născut fecior anume pre Enoh. Pre numele aceluia făcut-au cetate mare şi o au numit Enohia, subt muntele Livan; de care Berosie la carte I, Iosif şi Moisăiu prorocul zvânt, mai pre largu mărturisăscu. Iară Filon jidovul scrie că acest Cain au făcut oraşe de toate, carele să cheamă: Enoc, Mavli, Leed, Tehe, Telez, Iebbat, care li-au răsipit potopul.

Pre urmă pre Cain, al şeaptele urmaş lui, sau strănepot den sămânţiia lui Lameh Orbul, feciorul lui Mathusal, l-au ucis la vânat cu săgiata, den tâmplare, neştiind de dânsul, precum în Biblie mai pre largu scrie. Şi aşea Cain fu. omorât, precum şi el au omorât pre frate-său Avei. Vieţuit-au Cain ani 730; iară tot au aflat Cain lăudorii săi şi urmaşi den povăţuirea diavolului, că au fost eretici spurcaţi, carii îl mărita pre Cain de petriarh lor şi dzicea că cu cale au omorât Cain pre frate-său, iproci; de care ceteşte pe Epifanie la carte I, *Tini*. 3 împotriva Cainenilor 38 le re ticie.

Iară ficiorii lui Cain şi strănepoţii lui, ficiorii lui Lameh Orbului, au aflat întâi toate meşterşugurile: Toval au izvodit a face corturi şi toată agonisita căsaşilor cu arătură şi cu dobitoace, ce fac agonisită la casă; Ioval au izvoditu mussichiia şi tot fel în 1 de cântări. Toval – Cain s-au făcut meşter de hier, lăcătuş, potcovar şi zlătariu, zugrav, şi toate lucrurile ce trebuie oştenilor. Noema, strănepoala lui Cain, fata lui Lameh, au deprinsu toate torcăturile de lână, de in ţesătura şi altu' lucru tot în casă fămeesc: a strânge brândză şi untu, ¡porci.

Acelaşi Lameh Orbul, al şeasele sămânţie a lui Cain,

feciorul lui Mathusal, au avut 77 sămânţii den doua A muieri: den Ada şi den Sela, carii toţi de năboiul potopului celui mare au perit, pentru mari răutăţile lor, cât tot niamul Calmilor (sic) cel oţărât să stinsă den temelie; în care m-am s-au arătat întâi răscumpărarea lui Dumnedzău da driaptă pentru vărsarea de sânge nevinovat a lui Avei, în al trefle şi a patra sămânţie, cercând răscumpărare nedreptăţii.

Născuţii – s-au pre urmă lui Adam, de la zidirea lumii în ani 230, al trefle ficior, anume Sith, în locul lui Avei dreptului celui ucis, şi în locul lui Cain ucigaşului. Acesta Sith, petrecându-şi viaţa întru dumnedzărie şi sămânţiia sa, pre urmă patriarşii, din carii după trup au purces Domnul H [risto] s, întru aceleaşi, obiciaiuri a să teme de Dumnedzău i-au învăţat, şi lauda lui Dumnedzău cea adevărată au înmulţit-o şi au lăţit-o.

Scrie Iosif istoricul în istoriile cele vechi jidoveşti, precum Adam şi fiu-său Sith, fiind cu prea înţelepciune şi ştiinţa a lucrurilor cereşti luminaţi, au făcut doi stâlpi, au săpat slove: voia lui Dumnedzău şi învăţătura lui şi prorociile prin care să păzeşte cuvântul lui Dumnedzău. Şi pentru aceia au făcut doi stâlpi, unul de piatră şi altul de cărămidă, prevăzând den cursul ceresc, că era Dumnedzău să certe lumea cu două A certări: cu apă şi cu foc. Ce nu ştia, care urgie era să vie întâi. Pentru aceia au pus stâlpu de piatră, ca, de va trimite Dumnedzău urgiia sa în lume pen apă, să rămâie stâlpul cel de piatră; iară de va trimite prin foc, se va topi stâlpul cel de piatră şi a rămâne cel de cărămidă, de pomenire întru sămnul vechi şi a sămânţii sale.

Aşijderea scrie, precum aceşti doi patriarşi au împărţit cu orânduială anul în 12 luni şi de mirare cursurile cenurilor, şi vârtejiturile lor întâi den suflarea Duhului Zvânt aflat, şi pre urmă sămânţiia sa, dentru aceleaşi învăţături i-au învăţat, că neputincios lucru să poată a cuprinde şi a scorni singur mintea omenească lucruri supt ceriu şi înalte şi de mirat ca acelea, a şti crângurile şi vârtejăle cereşti, de nu li-ar fi lor descoperit

şi arătat singur Dumnedzău. Şi aşea şi învăţătura şi ştiinţa de Dumnedzău, şi scornitura slovelor la scrisoare, şi toate învăţăturile, oricâte sunt, întâi de la Dumnedzău, apoi de la Adam şi de la Sith fiu-său că sunt să credem; de care avăm mărturii multe la greceştii istorici, că scriptura şi învăţăturile de la patriarşii jidoveşti toate s-au aflat, precum şi Irodot scrie în cartea a cincea, precum grecii toate învăţăturile şi slovele au luat de la finichi, cari sunt şi acia de neamul jidovăscu, măcar că grecii după basnele sale, deprinşi să numere multe, dzicând că ari avea acestea ce am dzis mai sus, de la Cadmosul lor şi de la alţii. Iară Berosie la carte I, *De lucrurile vechi*, la începutul ostenelii sale cu dovadă scrie, precum haldeii mai nainte de potop, cu scrisoare haldeiască, prestâlpi de piatră au scris urgiile ce era să fie în lume, şi îngroziia pre oamenii cei răi, pre urieşi, sămânţiia lui Cain, trăgându-i de la răutăţile lor; den ce se vede precum scrisoarea haldeilor, sau mai întâi de cea jidovască, sau tot pe o vreme că s-au aflat.

Trăit-au Sith, feciorul lui Adam, ani 912, precum mărturiseşte Toliman Stela Signianul; iară după ce au născut pre feciorul său Enos, era de 105 ani.

Adam, vădzându-să îmbătrânit, şi prevăzându-şi, den arătarea lui Dumnedzău, sfârşitul său, chematu-ş-au muierea şi feciorii şi toată sămânţiia sa şi i-au învăţat, aducându-le aminte, să aibă frică de Dumnedzău şi! au îngrozit cu două A urgii a lui Dumnedzău ce era să vie în lume: una cu apă şi alta cu foc, pentru oţărâtele răutăţile omeneşti. Şi aşea, tuturor dându-le blagosloveniia sa cea de apoi, au murit, vieţuind ani 930, înainte de la naşterea lui Noe cu 120 ani.

Enos, ficiorul lui Sith, nepot lui Adam, au slujit deplin înaintea lui Dumnedzău, întru ruga sa şi întru nepărăsite jirtve, în care bunătăţi învăţat-au pre ficiorii şi pre nepoţii săi; de a cărue sămânţie şi a fieştecăruia vac, cu mare ostenială de noi vei afla scris, până ia să menţiia lui Noe patriarhului şi a ficiorilor lui, ce dentr-înşii toate niamurile omeneşti în lume s-au înmulţit.

Munt-aol Enoh patriarhul, vieţuind 905 ani. Şi aicea trec istoriile jidoveşti, care fiecine poate să valiză, cetind la *Biblie* şi la Iosif jidovul *De lucrurile vechi jidoveşti*, căci nu să atingu de istorila şi lucrul nostru.

Iară avăm în *Zvânta Scriptură* lui Moiseiu, şi la Beros, Iosif, şi la Filon, precum Dumnedzău au certat toată lumea cu potopul, în anul de la zidirea lumii 1656; căci tot trupul s-au fost stricat şi rătăcit den calea sa pre pământ. Şi acele păcate mai mari ce vătămasă pre Dumnedzău, *Zvânta Scriptură* le numără: întâi, urâciunea de Dumnedzău zâditoriul său, desfârnarea, curviia, preacurviia, asupreale şi tiraniile acelor mai puternici spre cei mai slabi, spre cei mai săraci şi neputernici. Pentru aceea au trimis Dumnedzău potop de apă pre pământ. Iară până a sosi potopul, au arătat lui Noe ce era de 500 ani pre atunce de vârstă, şi fu plăcut lui Dumnedzău, ca să înfrânedze pe urieşi de răutăţile lor, şi le aducea aminte să se întoarcă.

Şi au dzis Dumnedzău lui Noe să facă corabie, până întru o sută de ani, şi să se întoarcă oamenii de la păcat; iară istoricul Iosif pune 120 ani. Ce n-au ascultat oamenii să se întoarcă de la răutăţile lor; ce încă îşi batgineiiriia de Noe, de ce făcea corabie în munte.

Iară Noe, după vreme a rătată de Dumnedzău, intră în corabie cu fămeia sa şi cu trei ficiori ai săi: Sim, Ham şi Afet şi cu fămeile ficiorilor săi: Tetia*, Pandora, Noegla; aşea scrie Berosie. Şi au luat Noe în corabie den toate dobitoacele şi luarăle pământului şi păşiri zburătoare de cele curate câte şapte părechi, şi de cele necurate câte doua A perechi, parte bărbătiască şi fămeiască, pentru să se plodiască pre pământ după potop. Şi la anii de la zidirea lumii 1656, în luna lui Prier, în 7 dzile, s-au deschis găurile ocheanului celui adâncu, şi toate prăpăştile izvorând năprasnic Aşijderea nuorii, peste măsură ploac slobodziră 40 de dzile şi 40 de nopţi nepărăsit, şi adăugândusă apa, au înecat tot pământul cu toţi oamenii şi cu toate câte era pre pământu’.

Numai Noe cu ai săi rămasă ferit în corabie, plutind

pe diasupra nalţilor munţi, tocma 13 luni, că au stătut în măsura sa apa, dzile 150.

Iară după ce începură a să arăta vârvurile munţilor şi scădzând apa, au stătut corăbiia în Ţara Armeniască, pre munte naltu, anume Tavrus, iară după mărturiia lui Berosie, pe muntele ce să cheamă Gordeiu; iară Zvântul Epiâanie, c-au stătut corăbiia în Ţara Candiei, pre muntele Ararat şi Lubar, unde să arătă une semne de acea corabie.

Iară, după ce s-au uscat pământul, au poruncit Dumnedzău lui Noe de au ieşit den corabie, şi atunce Dumnedzău, ca cum de al doi le rând au aşedzat lumea; că întâi au blagoslovit pre Noe şi pre feciorii lui, şi s-au făgăduit ca să nu mai fie potop pre pământ, precum au pus semn de întărirea păcii, ca un zălog vecinic curcubău pre ceriu în câteva văpsele: roşie, verde, albastră, care şi aemu de pururea înainte de ploaie şi după ploaie, pen nuori se vede. Iară, după ce s-au făgăduit Dumnedzău aşea lui Noe, cum nu va mai certa lumea cu potop, nice presămintiia omeniască nu o va mai pierde aşea cumplit cu apă, au mai adaos această tocmală, precum scrie Filon în cărţile *De bibliele vechi*, cum: de vor greşi oamenii în lume trăind, îi voi certa cu foame sau cu armă, şi cu foc, cu moarte sau cu ciume, şi cu cutremur de pământ, iproci; iară, dacă se vor plini anii vecilor, atunce va părăsi lumina, şi va pieri întunericul, şi voi învie morţii, şi voi rădica pre cei adormiţi den pământ, şi va întoarce iadul datorila sa, şi pierdzarca va întoarce partea sa, ca şi eu, dzice Domnul, să dau fieştecărue după faptele salt, şi după roada cugetelor lor, până când voi giudeca între suflet şi între trup, şi se vor părăsi vecii, şi se va strânge moartea şi iadul îşi va închide gura sa, şi va fi alt pământ şi alt ceriu, lăcaşul celor drepţi în veci.

Aici se vede, că au propovăduit Dumnedzău lui Noe de dzua giudeţului şi de învierea morţilor.

Slobodzit-au Dumnedzău lui Noe şi să menţii lui să mănânce carne de fiară şi de dobitoc, şi alte mâncări, care mai nainte de potop, oamenii nu le ştia, nice le mânca, că de să zăbăviia după vânat, numai pentru pier să zăbăviia

Aşedzat-au Dumnedzău atunce giudecata ca cei ucigaşi de oameni, cu aceiaşi moarte să se pedeapsească, cu care au omorât şi ei pre alţii, den socotiala giudeţului, şi acelor vărsători de sânge, aşijderea să li să verse sângele, de vreme ce omul este în chipul lui Dumnedzău făcut.

Îndată s-au apucat Noe a lucra pământul, fiind însuşi stăpân a tot pământul, şi au răsădit vie. Şi întâi bătrânul Noe s-au îmbătat de vin, cât dzăcea ca un mortu' şi s-au golit. Şi vădzând Ham, feciorul cel mai micu', goliciunea tătâne-său au râs arătând celorlalţi fraţi. Scrie Berosie la carte I, precum acesta Ham s-au apucat de învăţături diavoleşti şi farmece, pentru ce i-au zis Zoroastel, precum anume au fărmăcat el pre tatu-său bat, cât au rămas Noe ca un famăn, de n-au mai avut de atunce-şi roadă a face copii.

Iară Sim şi Afet fraţii lui Ham, fiind clătiţi cu dragoste spre tatăl lor, abătându-şi ochii de către goliciunea tătâne-său, luând haină, au acoperit pre tatăsău. Iară, trezindu-să Noe şi oblicind fapta feciorilor celor ce-au avut dragoste adevărată spre însu, i-au blagoslovit, iară pe sămânţiia lui Ham o au blăstămat, dzicând: înmulţeşte, Dumnedzăule, presim şi lăţeşte pre Afet şi presăminţiia lor în veci, iară Ham să fie rob lor, cu sămânţiia lui în veci!

De atunce-şi îndată au însămnat a trei ficiori ai săi trei deregătorii, sau trei orânduiele şi ascultare, pentru ca fiecare de înşii statul şi chemarea sa să păzească şi să vieţuiască, când au dzis către înşii: Sim, tu să jărtveşti, rogu-te, şi să zăbăveşti cu *Zvânta Scriptură* ca un preot! Ham, tu ară pământul şi păzeşte căsniciia şi alte meşteşuguri trebuitoare fă, ca un ţăran! fără tu, Afet, otcârmuieşte şi apără pre aceşti doi, ca un împărat şi nemiş, şi hotarăle lor le lărgeşte! Că Afet să înţelege lărgime sau lăţime.

Şi aşea Noe aceste trei deregătorii între trei ficiori ai săi au ales, şi au aşedzat deplin tot lucrul de obşte, cu orânduială întemeind, fără care nice o stăpâne, nice împărăţie, nice domnie a sta îndelungu nu poate de vor ieşi

aceste trei staturi den hotarăle sale, (precum astădzi vedem în Ţara Leşască).

Învăţat-au Noe pre ficiorii săi şi presăminţiia sa bogoslovia şi învăţături întru lucrurile dumnedzăeşti, precum scrie Berosie, şi le-au lăsat lor cărţi întru carele mari taine de firile lucrurilor au scris. Aşijdirea i-au învăţat şi îmbletul ceriului, şi au împărţit anul după curgerea soarelui şi a 12 luni, şi dentru acele învăţături le spunea lor, ce să întâmpla în tot anul.

Şi plinindu-să după potopu lui Noe ani 350, iară de la naşterea lui vieţuind ani 950, au murit, vădzindu-şi nepoţii şi strănepoţii şi feciorii den strănepoţii săi, cari toţi era 24.000 şi 100 bărbaţi vârstnici, fără muieri şi fără copii lor, carii pre atâţia era; că precum scrie Berosie carte III, că tot de gemeni să năştea, parte bărbătiască şi fămeiască. Aşijdirea şi copiii aceia, după ce viniia în vârsta altor săi şi să însura tot de gemeni era roada sau plodul dentr-înşii. Aşea scrie Berosie, că niceodată Dumnedzău sau firea n-au avut lipsă în trebuinţa lucrurilor, care rădzima de bişugul şi împlutura lumii, iproci. Şi ficiorii niceodată nu muriia înainte sau înainte de părinţii lor; ce, după moartea părinţilor lor, cu aceiaşi plodnicie în locul lor urma, fără numai Avei au murit ucis; şi aceasta blagoslovenie au trăit, precum scrie Epifanie, 3332 ani, cât niciun fecior nu muriia înainte de părinţii săi, fără unul, ficiorul lui Aran, au murit în viderea tătâne-său – Thara – pentru lauda idoliască, carele însuşi cu mintea sa au aflat de au sleit bozi, chipuri şi bozoaie sau Dumnădzăiţe de lut.

Fosl-au şi alte potopuri, care vărsa pre unele locuri de pământu', iar nu au înecat tot pământul deodată, ca în vremea lui Noe. Xenofon *De potrivirea glasurilor* şi alte potopuri pune că dzice şi le numără aşea: Potopuri multe au fostu: cel întâi cu vărsarea de ape pre pământu', care au trăit 9 luni pe vremea lui Ghighes celui vechi, de demult. Şi pre acesta presemne pre Noe, ca un păgân îl socoteşte a fi, că mai sus în cartea lui, pre cel întâi lui Ghighes strămoş lui Noe îl cheamă, carele au păzit niamul omenesc în corabie de potop, măcar că *Zvânta Scriptură*

mărturiseşte că Noe au fost 13 luni în corabie.

Al doilea potop au fost pe vremea lui Iraclie şi a lui Promithei, care au trăit o lună. [Al trefle potop, 2 luni, au fostu în dzilele lui Oghighes Athinianul. Al patrule potop, în Ahiia, trei luni]. Al cincile potop, a Thesaliei pe vremea lui Devcalion, împăratul Thesaliei, feciorul lui Promitheu, mai înainte de naşterea lui Hristos Domnul nostru cu 1540 de ani, după cum numără Canon şi alţii; pe care vreme toată Ţara Grecească au fostu vărsată de ape, cât multe cetăţi şi oraşe au înecat cu oameni, cu dobitoace, fără ciia ce au fugit cu împăratul lor Deucalion în munţi, pentru ce Ovidie, la carte I, *Metamorfosius*, scrie precum întru aceia vreme toată lumea fu stricată de potop, pentru răutăţile oamenilor; iară Deucalion cu muierea sa Pirtha, numai amândoi au scăpat de acea pediapsă, pentru bunătatea lor şi pre urmă au înmulţit niamul omenesc şi că era prea îmbătrâniţi, că Deucalion era de 82 ani. Să-i fie învăţat pre dânşii Themes bozoaia ca să arunce înainte oasăle mânesa, şi dentr-aceleoasă vor naşte şi vor creşte feciori, feţi şi fete. Deci, fiind ascuţit la minte Deucalion, au socotit pământul a fi mumă-sa, iară pietrile a fi oasăle ei; pentru aceia cari pietri arunca Deucalion înaintea sa se făcea bărbat, iară cari pietri arunca Pirha muierea lui, se făcea muieri. Şi de aice niamul cel împietrit şi îndărăptnic s-au înmulţit, ce să dzice m-am împietrit, rău şi îndărăptnic.

Al şeasele potop au fost atunce, când au răpit Paris pre Elena de la Lachedemonie şi au fugit la Troada.

Al şeaptele potop au fostu, când au vărsat Faros toată Ţara Eghiptului. Şi de la potopul a toată lumea, ci-au fostu în dzilele lui Noe, până la naşterea lui Deucalion, acesta şi Xenofont numără ani 700, de care scrie cu greşeală. Pomeneşte şi Plato în carte *De fire*, în oraşul Eghiptului, care să cheamă ciumilitura sau gâcitura lui Solon* celui înţelept, cu preotul cel bătrân al Eghiptului, care aruncă lene historiilor greceşti, căci numai un potop ţin minte, de vreme ce multe potopuri au fostu, dzicând: O Solon, Solon! Grecii, copii pururea sunteţi! Şi nime den ţ ara Grecească nu-i bătrân, căci tânără purure este mintea voastră, întru

care nu-i nice o ştiinţă căruntă, iproci.

CAP II

Pentru împărţirea limbilor când să zidiia turnul la Vavilon şi de înmulţirea a multe năroade den trei ficiori a lui Noe, anul de la potop 131, pre mărturiia lui Berosie iară de la zidirea lumii după cum numără Jidovii 1787; iară alţii scriu aducând mărturie pre Iosif Jidovul 2243

În a cincea sămânţie după straşnicul potop, în anul 131, după mărturiia lui Berosie, a lui Iosif şi a lui Epifanie, când s-au înmulţit rodul omenesc, den trei ficiori a lui Noe, şi toţi oamenii o limbă avea, şi o limbă ştia a grăi, îndată domnii şi otcârmuitorii lor, cari era 72 mai bătrâni, clătindusă de la muntele Liubar şi den hotarele armeneşti, unde să chema hotarăle Ararat, s-au aşedzat toţi în câmpii Senaar, ce ş-au ales mai desfătate de traiul lor. Şi aceşti câmpi şi acum cu acel nume sunt în Persiia. Acolo au început turnul Vavilonului, vrând acolo să-şi aşedză scaonul crăiei sale, şi să supue şi alte năroade supt stăpânită lor, şi vârvul turnului să agiungă până la ceriu, pentru să se numască vavilonenii a fi cei mai de frunte şi întâi întru niamurile omeneşti, şi împărăţie peste toate împărăţiile; şi să se poată apăra de Dumnădzău dentr-acel turn, de ar mai fi vreun potop.

Aşijdirea au vrut, precum mărturiseşte Filon în carte *De lucrurile vechi*, să-şi facă nume şi laudă vecinică în lume, scriindu-şi şi săpându-şi toţi numerele sale pe petri şi pe cărămidzi; că dentru acea materie socotisă să-şi zidiască turnul, a căruia vârvul, şi streşinile să agiungă la ceriu. Însă această trufaşă şi de mirat socotială a lor, Dumnădzău o au strămutat şi o au întorsu în nemic, precum mărturiseşte *Zvânta Scriptură*, că, după ce începură den temei a zâdi turnul, în sus înălţându-l, fiind toţi în limba lor de naştere jidoveşte sau după mărturiia altora, haldeeşte, de la Adam cel întâi patriarh grăia, îndată li s-au schimbat graiul cel de naştere. Că fiecare de înşi într-alte limbi începură a grăi, ales cei 72 căpetenii mai bătrâni, ce era învăţători şi svetnici pregiur Turnu a să zâdi. Îndată, dintr-o limbă ce avea, să schimbară şi să

făcură 72 limbi, şi nu înţelegea unul altuia ce grăia, şi rămasă lucrul lor neisprăvit.

Scrie Epifanie carte, I, tom 1 că şi turnul l-au răsăpit Dumnedzău den temelie cu năvarnice vânturi.

Iară ficiorii şi sământiia lui Noe să împrăştiară unii în stânga, alţii în driapta, tot niamul după limba ce li s-au schimbat, cu căpeteniile sale, cărora încă Noe patriarhul în viaţa sa li-au împărţit lumea în trei părţi, precum scrie Berosie: Asiia, Africa şi Evropa. Şi acestea sintu începăturili şi dovădzile sămânţiei şi a norodului despărţite a trei ficiori a lui Noe: Sim, Ham şi Afet în lume înmulţită.

Sim cel mai mare, dentru a cărui ghenealoghie Domnul Hristos Mântuitoriul nostru de mai nainte de veci, la plinirea vremii, om adevărat s-au născut, au stăpânit părţile la răsărita soarelui, stând pre lângă apa Efraft, şi toată Siriia Răsăritului cu sămânţiia sa o au aşedzat.

Aicea am socotit a fi cu cale să însămnăm de acel de mirat turn de la Vavilon ce l-au făcut după potop cu a căruia răsipă şi împărţirea limbilor că s-au făcut precum am arătat mai sus.

Nevrod, ficiorul lui Hus, nepot răului Ham, au făcut acel de mirare Turnu la Vavilon, precum scrie în *Cartea Facerii*, cap XI, stih 3, 4.

Acesta turn în patru chipuri să socoteşte: întâi rădăcina sau pricina socotindusă, adică cei întâi meşterii, carii era cel mai mulţi den feciorii şi nepoţii lui Noe, între carii Nevrod, cap şi domnu' sau cum dzic grecii evTOS – ioxri Ths a tot lucrul au fost. A doua, den care se făcea acel lucru era cărămidzile şi cleiul în loc de var: aşea scrie Strabo carte V file 705. În Vavilon mult cleiu să face, de care strângu grămădzi ca nişte stânci, pentru triaba zâidiurilor, ce să fac de cărămidzi. A triia după chip, că aşea socotisă meşterii cei de frunte cu mintea lor, să facă acest turn aşea de înalt, cât să agiungă la ceriu. A patra şi pentru care hotar şi sfârşit au vrut să facă acel turn, în trei feluri să înţelege: întâi iconomus, poletic şi besăricesc;

hotarul sau sfârşitul au fostu, pentru să aibă Nevrod cetate împărăţiască, întru care să petriacă cu mare veste şi

laudă, precum se vede den cuvintele meşterilor, scrisă la *Facerea*, cap XI: Hotarul poletic pentru să-şi adaugă noa A stăpânire Nevrod pre pământ, şi să aibă prea tare apărare despre vrăjmaşii săi, că era tiran şi să temea de neprietini; că tiranii den firea lor sintu fricoşi; precum dzice prorocul: Acolo avea frică, unde nu era frică; că pre tiran şi cunoştinţa lui cea den lontru îl face de să teme, şi a avea grijă de fugă, nime gonindu-l, ce să-i goniască pre înşii sunetul frundzălor sunătoare; cum scrie la *Leviticon* cap VI: Hotarul besăricesc au fost ca să aşedze Nevrod temeinică slujbă idolilor, să se lăţască în lume; pentru aceia au trebuit să fie acel turn ca o mirare lumii, unde să se adune năroadele den lume, ca la un scaon al lui Dumnedzău. Iară Dumnădzău cum ş-au batgiocurit de deşarta socotială a lui Nevrod cu a celorlalţi, am dzis mai sus.

Şi atâta ne agiunge pentru mai deschisul minţii la rândul istoriei noastre.

CAP III

Pentru sămânţiia şi niamul lui Sim şi de cinci ficiori a lui

Elam, feciorul cel mai mare a lui Sim, den care au purces elamitenii şi perşii, m-am cu bărbăţie şi cu stăpâne vestită. Pomeneşte de sămânţiia niamului elamiţilor, Xenofont, în cărţili sale, în care scrie pentru Chir împărat; fiind monarha perşilor şi împărat mai a toată lumea, au stăpânit, după mărturiia cronicarilor de obşte, în anul de la zidirea lumii 4441. Elam să înţelege după mărturiia sau tălmăcirea jidovască: tânăr, copilandru, crescând întru anii; den ce socotesc că şi astădzi perşii, cum scrie Strikovschii, că au audzit cu urechile sale fiind în părţile perşilor în anul de la Hristos 1574, că strigă la rugile sale perşii: Hala clam sau Hala huhali, cum s-ar înţelege: Doamne Hall, sau Elam patriarhul nostru. Ce, ori pre Elam, feciorul lui Sim, pomenesc, ori pre Hall, ginirile lui Mehmet, carele au scornit legea turciască. Că şi turcii Halaha Mehmet, şi perşii, cari au puţină despărţire de legea lui Mehmet: Halaha hali strigă. Ce aceasta-i

adevărat, că turcii de la Elam, ficiorul lui Sim, şi nepotul lui Noe, au sămânţie.

Iară Assur, al doilea fecior a lui Sim, să înţelege bipecuvântat, după mărturiia lui Teliman Stela; iară Rimighie, episcopul antisidorenilor, tălmăceşte acestui nume Assur: înălţat. Pentru aceia dzice Dumnedzău la prorocul Isaiia: Toiagul mânii mele, Assur. Pentru acesta Assur sântu asirienii. Acesta au făcut vestit oraşul Nineva în Asiriia, la care oraş fu trimis Iona prorocul. Nineva să înţelege casa ninevilor; iară Nin să înţelege fiiu, de care vei afla la Isaia 14.

Iară al treilea ficior a lui Sim, Aran, care să înţelege de-a-firea şi naltu. De la acesta s-au început sirienii şi damaschinenii; şi scaonul, oraşul Sirii este Damascul, către care mergând zvântul Pavel Apostol, fu întorsu la credinţă, precum scrie în *Faptele Apostolilor*, IX. La 7 Isaiia este scris: „Capul aramlenilor, Damascul cetatea”. Feciorii lui Aram, precum este scris la *Facerea*, X, au fost 4; anume: Messe, Ghetter, Hus şi Hui. De la Mes şi Ghetter, precum sună numele, împreunate amândoa A la un loc au ieşit masaghetii, m-am mare şi vestit, deasupra Mării Caspiei, în gura apei Volgăi, unde sunt acum oardele Astrahanului, supt stăpânită Moscului, de cari Irodot în istorila de *Chir*, şi Cvint Curţii de *Alexandru Machidon* pe largu şi ades scriu; aşijdirea şi Ptolemeiu şi Enea Silvie.

Al patrule ficior a lui Sim, Arfaran, să înţelege: însănătoşat sau răsipă. De la acesta au începătură haldeii, şi de la nepotul lui, Ever, sau Evra, ficiorul lui Solomon, care au făcut Ierusalimul, au ieşit evreii, adică înstreinaţii, sau rătăciţii pe în multe ţări. Pentru aceasta şi sămânţie au ieşit Avram, tatul şi începătura a toţi jidovii, precum scrie la *Biblie* în *Cartea Facerii XI*. Este dar lucru aievea, că Hristos Domnul nostru este de niamul lui Arfaran, şi de la Sim, ficiorul cel întâi a lui Noe, măcar că au fostu şi al cincile ficior a lui Sim, den care, dzic unii, că s-au plodit niamurili lidienilor în Asiia.

Pentru sămânţiia lui Ham

Ham, ficiorul cel mijlociu a lui Noe, au stăpânit acele

locuri ce sunt în Africa, spre amializădzi, Eghiptul şi jările murinilor.

Hus, feciorul întâi a lui Ham, au înmulţit niamurile murinilor, la hotarăle Africăi, de unde să începe vestită apa Nilul, precum scrie în *Cartea Facerii* XI. Pentru aceia şi Ptolemeiu, care au scris *Toată lumea*, niamurile husitienilor le pune în ţările de mijloc a livienilor.

Feciorii lui Hus, Saba şi Zevila; den Saba au ieşit arapii şi sabinii, a căror crăiasă aceia Sava au mersu la Solomon, să asculte înţelepciunea lui. Iară den Zevila, line niamuri şi ostroavele Indiei în lat înşirate spre apusul soarelui şi spre mializădzi s-au înmulţit. Nembrut sau Nemrot, ce să înţelege: iute şi straşnic stăpân, pre carele Berosie îl numeşte cel întâi Saturn a Vavilonului, fecior lui Hus, de niamul urieşilor, strănepot lui Noe. Acesta în Vavilon întâi au început a stăpâni straşnic, cât au silit cu putere de au supus niamurile de pen pregiur supt stăpânită. să şi pre toţi i-au împreunat supt o stăpâne cum ar fi supt un trup a stăpânei sale. De la acest Nemrot s-au început cea întâi stăpâne a Vavilonului a unuia în lume, anul, după cum scrie Berosie, de la potop 131. Pentru aceia *Svinta Scriptură* pe Nemrot îl numeşte tare şi nepregeduitoriu, venitoriu înaintea lui Dumnedzău; iară venitor, cum tălmăcesc unii dentre dăscălii svinţi, să înţelege aice: cu putere şi cu război silnic, sau silind pre oameni la ascultare. Că Dumnedzău i-au dat putere ca aceia, cum dzice Daniiţ proroc: „Că Dumnădzău mută şi iară întăreşte şi întemeializă împărăţiile”.

Mcsraim, al doilea fecior a lui Ham, au stăpânit locurile pe Marea Roşie şi pe Marea Albă, ce să cheamă marea den mijloc de pământu’, pre lângă apa Nilului, care pre urmă i-au dzis Eghiptul, de pe Eghip craiul, carele gonind pre frate-său Danaa, au stăpânit în Eghipt ani 68; şi craii Eghiptului s-au numit faraon, precum mărturiseşte prea vechiul istoric Manetan, în cartea *De craii Eghiptului*. Iară căci au stăpânit întâi părţile Eghiptului Mesraim, ficiorul lui Ham, şi astădzi turcii dzic acii păşii Mesraim, sau Misir, iară jidovii: Mecraim, iproci.

Laabim, al trefle fecior a lui Ham, de la care s-au chemat Livia în Africa.

Afud, al patrule ficior a lui Ham, de la carele sunt înmulţite niamurile murinilor, ce să cheamă aphudim, în partea Africăi la apus. Enanin sau Ananim, feciorul lui Mesraim, nepot lui Ham, să înţelege: puţ sau izvor de ape; aceia au aşedzat parte în Eghipet, care să cheamă Ţirenu, şi acolo au făcut oraş Ţirene; de unde sântu ieşiţi ţiganii; şi aceasta parte este în stăpânită Eghipetului mai cu bişug. Lăsăm pre alţii a lui Mesraim a-i pomeni pen scurtarea voroavei, că au avut 10 ficiori. Ludin, de la care sunt lidienii.

Al cincile fecior a lui Ham: Hanaan, care să tâlcuieşte neguţitoriu.

Acesta au aşedzat acele locuri în Siria, pe Marea Albă, unde este Tirul şi Sidonul, că sidonenii şi tirenii erau mai vestiţi neguţitori.

Hamon au fost craiu livienilor. Hiteu, ficiorul lui Hanaam, au făcut cetatea Nevron, den care sunt hitienii, unde au lăcuit Avraam. Evusău, al doilea fecior a lui Hanaan, au stăpânit în Ierusalim şi în Gava, den care sunt numiţi gavaonitenii, iproci.

Aşea să ştii, cetitoriule, că Sim cu sămânţiia sa spre răsărit, în Asiia cea mare, s-au înmulţit şi au întemeiat lăcaşurile sale, unde sunt astădzi perşii, şi asirienii. Iară sămânţiia a doua a lui Assamof, ficiorul lui Ioctan, nepot lui Never, strănepot Sălii şi prea strănepot a lui Arfaran, ficiorului lui Sim, au făcut şi au înmulţit mari şi late niamuri a sarmotenilor, a cărora nume să cheamă în istorii sarmaţi, şi supt acest nume să închid: ştiţii, moscalii, sârbii, leşii, ruşii litva, zmudzii, pomeranii, voi în îi şi alţii.

Iară sămânţiia lui Ham au ţinut câtăva vreme Ţara Hananeilor, Eghiptul, Etiopia sau ţările murinilor şi Liviia

Iară sămânţiia lui Afet s-au împrăştiat şi s-au semănat prin toată Asiia cea mai mică, şi pre urmă lăţindusă lăcaşurile săli la mializănoapte, în Evropa, şi mai toată Evropa.

Niamul lui Afet

De sămânţiia şi niamul lui Afet, al trefle ficior a lui Noe. Afet să înţelege după jidovie: lăţit sau lăţire, şi frumos. Acest Afet mai mic au fostu den ficiorii lui Noe, măcar că cum scrie Berosie: după potop au născut Noe pre Ionic, iproci, pre carii îi trecem a-i pomenire aicea.

Avut-au Afet, ficiorul lui Noe, şapte ficiori, anume: Gomer, Magor, Madian sau Madaim, Tuval, Tiras, Iavan şi Mosoh sau Mesca.

Cum scrie Filon, Gomer să tâlcuieşte hotărând sau obârşind; de la acesta Gomer să trag ţimbrii. Pentru acesta şi Gomer şi niamul ţimbrilor, au ieşit nemţii fără de la Tevcon Craiul, s-au schimbat numele nemţilor, de le-au dzis tevtoni şi tudeschi. Aşijdirea goţii, polevţi, l. itva, zmudzii, iatvedzii, prusii cei vechi, curianii, dancianii, şfedzii şi filandii tot dentru acest Gomer au ieşit.

Magog, care să tâlcuiaşte negru, trăind supt cort sau streaşină, [că gog să înţelege cortu sau streaşină]. * Dentr-acesta Magog au ieşit niamul ştiţilor sau tătarii toţi. Iară den tătari, turcii, precum şi Berosie scrie la carte V, că Magog au aşedzat crăiele Asiei, unde turcii stăpânesc; măcar că şi den sămânţiia lui Ham s-au înmulţit une oarde. Dentr-acestaş, ungurii sau hugrii; de pe apa Hugra sau Iugra, care stă în ţinuturile moschiceşti, au ieşit ungurii, şi trecând peste apa Volga, au bătut pre goţi sau pre polovţi, ce era lăcuind pre apa Donului, care se numeşte la istorici Tanais, şi la Marea Niagră, care să cheamă Palus Meotidis, prestrămoşii Litvei.

Madiam, al trefle fecior a lui Afet; dentr-acesta sintu plodiţ midii, cari stăpânesc la răsărit.

Iavan sau Eon; dentru acesta sunt ieşiţ tot niamul grecilor. Iară Iavan, de pe jidovie, să înţelege: amăgiloriu sau viclenitor. Pentru aceia grecii sunt de niamul lor vicleni şi amăgei; şi pre acest Iavan, grecii şi latinii îl numita Ianuş, şi-l zugrăviia cu două A frunţi şi cu două A obraze: unul den dos, altul den faţă. Acesta, dar, Ianuş, i-au plodit şi au înmulţit pe greci, precum avăm temeinică mărturie la prorociia lui Daniil, carele prin acest cuvântu’ Eon, înţelege şi închide pe toţi grecii; că pre răsturnătoriul şi

răsipitoriul monarh a stăpânei Persului, aşea îl numeşte: Iavan, împăratul grecesc şi machidonesc, care au fost Alexandru Machidon; că acesta au bătut pre Darie, marele monarhu a perşilor, şi au stăpânit Ţara Perşilor şi Vavilonul, de care Cvint Curtius, carte IV şi V, *De lucrurile lui Alexandru cel Mare* şi Iustin carte XVIII, Diodor Şicul II, Erodit, scriu pe largu. De la acest Ian se numeşte marea, ce-i zic Iornăut.

Feciorii lui Ioan sau Iavan; acestea sântu întâi Chetim, adică bătând, den cari au ieşit machidonenii; prea ne arată deschis cărţile Macaveilor, că mai de mult, precum scrie şi Ştefan Historicul, şi Canon carte I, nu i-au chemat machidoneni, ce mahetini, jidoveşte, iară greceşte macheti; iară cu vreme s-au chemat Macheton sau Machidon.

Al doilea fecior al lui Iavan, Elessa, den care au purces Eolii în Asia cea Mică; acestea sunt grecii cei mai aleşi.

Al trefle ficior Tarsus, care au făcut oraş mare în Chilichiia, Tarsul; şi chilichienii au plodit niamul Asiei.

Al patrule fecior a lui Iavan, Dodanen, au plodit în Epir pre dadenieneni; şi dentru acest Epir au fost acel vestit Pir, împăratul epiroţilor, care au fost râmlenilor puternic. Arbănaşii Epirotis sintu. Aşijdirea de acolo au fost şi Scanderbec Castriot, răsipitoriul puterii turceşti. Şi astădzi turcii dentru acel Epir fac ostaşi mai războinici. Dentr-aceştia dodoneni au stăpânit ostrovul Rodosul şi multe limanuri sau scale, în Asia, în Evropa şi în Italia, den carii sunt chiprienii, criteriii, calabrienii, sitilenii, massilienii, iporcii; şi s-au înmulţit cu niamul grecesc.

Toval, ficiorul lui Afet, din care s-au plodit halibienii; şi acea parte de loc a halebienilor iaste numită în Asiia, de pe oraşul ce să cheamă Halep, unde sunt vestiţi munţi pentru argint şi heru. Pentru aceia şi la *Facere IV*, pomeneşte Moisei: Toval ce au fostu întâi meşter de heru, cu megieşie aproape de halepieni.

Iverii den Asiia, carii au în ţările lor de agiunsu di toate mademurile, şi cu acelea toţi să zăbăvăscu; pentru

aceia au şi porecla, că iveri, să înţeleg, de pre lăţinie, săpători. Aceste toţi pe urmă, ¡verii cu domnul lor Iraclie, precum mărturisăscu unii, au mărsu cu vasă pre Marea Adriei şi pre Marea Albă, den Asiia, pen Ţara Grecească la Spania, unde au pus Iraclie la strâmtorile mării doi stâlpi, care despartu Ispaniia de Mavriianiia şi Africa. Şi vădzând iverii în Ispaniia, ca şi în ţara lor, mulţi bogaţi de mademuri: aur şi argintu şi hier, precum scrie Iustin carte XLIV, s-au aşedzat acolo; şi aceia parte a Ispanii o au numit Iveria, pre numele lor. Acestea, pre urmă împreunându-să cu franţozii, ce săchema înainte galateni şi ţelteni, făcândusă şi împreunându-să den două niainuri unul, adică tot nu m-am li-au dzis ţilteberi, cum s-ar dzice ţilţi şi iveri; şi aşea iverii den Asiia, şi den Ispaniia ţiltiberi să cheamă; den Toval, ficiorul lui Afet să trag.

Aşez/alu-s-aii pre urmă multe niamuri în Ispaniia, cum era în vremiic vechi, cle-şi căuta oamenii locuri mai bune de trai, de să muta denir-un loc la altul. Că africanii, arapii, mavritanii, cartaghenii, râmlenii, francii, goţii, ghepidii, franţozii, ţimbrii, humnii sau ungurii, vandalii, elanii şi alţi strămoşi a franţozilor, nemţilor, slavacilor şi litveni, ades să ridica de mergea într-acele părţi a apusului, ca la locuri calde şi bogate şi de odihnă. Şi care m-am era mai puternic, acela să aşădza. Că aşea era de cinste bişugul acelor locuri, pentru mademurile aurului, argintului în Ispaniia, cât Hanibal Carthaghenul, până au stăpânit acolo, în tot anul lua câte 12 buţi de aur venit dentr-acei munţi, precum mărturisăscu de acestea Plinie şi Iustin.

Mosoh sau Meseh se înţelege de pe jidovie pe lăţinie: trăgând la arcu, cum tâlcuieşte Teliman Stela: lăţind sau împrăştiind. Al şeasele fecior al lui Afet, sau de pe trasul arcului, au lăţindusă în hotar departe, se numeşte; acesta este moşul şi patriarhul a lot niamul moscalilor, a ruşilor şi a leşilor, a volinilor, a cehilor, a mazurilor, a bulgarilor, a sârbilor; a horvaţilor, a tuturor năroadelor, care grăiesc sloveneşte.

Teras, al şeaptele fecior a lui Afet, să înţelege:

stricătoriu, răsipitoriu; acesta au înmulţit niamul trachilor, pe care o seamă de scriitori de pământ, tirighetii le dzic. Acum toate acele năroade le stăpânesc turcii. Lăcuitorii acia grăiesc greceşte, turceşte, sloveneşte şi pre la oraşăle ce-s prea mare, grăiescu şi italieneşte. Oraş mai ales acolo în Tratiia Vizantiia este, ce să dzice acum Ţarigrad, sau cetatea lui Constantin; Pera, ce-i dzic Galata, Silivriia, Nicopoe, Odriul şi altele.

Aşijdirea scrie Berosie cu dovadă la carte V, precum Teras, făcând Tirul, au aşedzat limanurile, scalele mării, şi au aşedzat pe trachi de pre numele său pe vremea Belii, al doilea ficior a lui Nemrot, craiului de la Vavilon. Iară ce scriu unii, aleşi Stela Teliman Signianul, precum de pre numele acestui Tiras s-au dzis apei Nistrului Tiras, ce acestui lucru noi stăm împotriva; că măcar că Nistrul, apa care să cheamă la istorii Tiras, să începe den munţii rusăşti departe de Trachia, iară cade în Dunăre Nistrul aproape de Trachia. Iară mai mult” socotesc că ghenovedzii, carii lăcuia în Crâm, carii şi cetăţili ce-s pre locul Moldovei le-au făcut sau de alţii de mai nainte făcute, şi ei le-au stăpânit, şi pentru mare repegiune a Nistrului, i-au dzis ghinovedzii Tiras; că italieneşte tirar sau tiran să înţelege săgetare, şi aceasta apă Nistrul, unde aliargă pentre stânci aşea de iute, ca o săgiată den arcu.

Ficiorii lui Gomor, acelui mai mare ficior a lui Afet, au fostu trei: Ascanes, pre care îl numeşte Moisii la cartea *Facerii* X: Ascenet, Rifaz şi Gomor. De la Ascanes, precum toţi istoricii jidoveşti într-un chip mărturisăsc, au ieşit toate niamurile nemţăşti, carii întâi să chema ascani. Pe urmă, adăugând de pe nemţie, le-au dzis descanii; mai pre urmă civisconii şi tevtoni. Pomeneşte şi Omir pre Ascanio şi Ţara Ascania la sfârşitul a două A cărţi, *Iliacl*, între alţi domni ci-au fost vinit într-agiutoriu împotriva grecilor la Troada.

Deci, precum s-au pomenit de niamuri şi năroade, că să muta în alte părţi de loc, şi-şi schimba locurile unul cu altul, sau îi scotea den hotare mai bune, aşea şi ascanenii, urmaşii lui Ascanio, s-au mutat în alte locuri; sau cercând

locuri mai bune sau neputând trăi de asupriala altor niamuri, părăsitu-ş-au moşiile sale. Că Savelic şi Irodot, cu vestiţi vechi istorici, scriu cu dovadă de urmaşii acestui Ascanes, că ţimbrii urmaşii lui Gomer, den carii era şi acest Ascanes, fost-au izgoniţi den Asiia cea Mică de Aliat, craiul lidilor; ce mai curund de bună voie s-au mutat, pe semne den locurile sale, şi nu numai ţimbrii şi ascanii sau tevtoni, nemţi, ce şi sarmaţii, şi seter daţi-i", unde suntem noi moldovenii acum, alanii, ghepidii, strămoşii litvinilor, saşii sau sacii, şi hârâitianii, toţi dentru m-am dentru amândpi ficiorii lui Afet; unii den Gomor, alţii den Mosoh ploditţi, împreunându-se cu puterile lor la un loc, den Aziia ră [să] ritului, spre mializănoapte trăgând, întâi s-au aşedzat diasupra Mării Negre, care să cheamă Meotes, în care cade apa Donului den părţile moschiceşti, la Azac intră în mare. De a căror aşedzare la un loc, pe acel vremi, frumos au scris în stihuri greceşte vechiul Diouisic poiaticul, care aşea să înţeleg pre romă 11 ic

Multe niamuri să ating De locurile ce-s pe lângă *Meotid şi nemfii şi ghetti şi sarmăti şi baslarli Scaunul dafilor*

Şi puternice piepturi a lui A Ian

Arătam dar până aicea, cu multe niamuri, de unde au ieşit şi daţi-i, care au descălecat locurile Ţării Moldovii şi a Ţării Munteneşti de la părţile ţărilor despre răsărit spre mializănoapte. Iară vom mai scrie de daţi, şi de alte niamuri, ce-au ieşit tot dentru o sămânţie.

Den Gomor, al trefle fecior a lui Gomer, nepot lui Afet, strănepot lui Noe, goţii cei războinici, soţii ţimbrilor, şi megiaşii lor: iatvejii, alanii, polove îi peicinghii; era numărul lor cu Togormu cniadzul lor 14.000, precum scrie Filo, şi acestea în trei sute de ai după potop. După amestecarea limbilor la turnul Vavilonului, dacă să înmulţiră să menţiile, au tras în părţile spre mializănoapte den Asiriia, până cât după câtăva vreme au vinit în câmpii ce să află la Marea Niagră şi Moartă, căriia îi dzic istoricii Meotidis, precum scrie în scrisorile vechi: Pontum Euxenum şi Palis Meotidis; acestui nume are Marea

Niagră. Acolo într-acei câmpi, îndelungate vremi petrecând sămânţiia şi urmaşii lui Gomer şi a lui Togomer, strâmturile Mării Negre, unde cade iazerul Meotidului într-însa, i-au dzis Gomerium Bosforos; şi pre urmă, după grecie: Chimerium şi Ţimirium. De pre numele său i-au numit pre urmă acia singuri ţimirii, şi pe urmă cu vreme ţimbri s-au chemat. Iară pe urmă, neputând încăpea, că să înmulţisă de nu mai încăpea într-acei câmpi, s-au împrăştiet, cineş cu povăţuitorii săi, în alte părţi de lume. Unii au tras la apus şi s-au aşedzat deasupra Prepontului, pre malul Asii, unde cade Marea Niagră la Helespont, Marea Trachiei, la Ţarigrad, la Galata şi la Halchidon. Alţii s-au aşedzat în Tavrica, unde sintu acum tătarâi Perecopului şi Mancop şi Chefea şi Crâmul, vestite oraşe. Alţii în Trachia au trecut şi în Daţiia, unde suntem noi moldovenii şi Ţara Munteniască. Şi de acei ţimbri, căci au fostu aproape de greci şi având îndelungate războaie cu înşii, Omir întru *Iliadele* sale şi Apolonie şi alţii în stihuri greceşte şi lăţineşte, scriu pre largu. Alţii pre apa Donului şi pre apa Volgăi în câmpi a trăi ş-au ales. Alţii pe apa Buhului, căriia îi dzic că să chema apa Buhului, Hipanes, precum dzice Ptolemeiu şi Solin, şi pre Nipru, pe Desna, pe Sosa, iproci, s-au lăţit. Iară alţii au rămas pe loc, unde şădzusă dentâi, ales cei mai bătrâni, cari nu putea, nice li să cădea să îmbie, rătăcind den loc în loc, tot pre lângă Maria Niagră şi pe iazerul ei. Şi acia toţi rămăsese goţi, ghepidi, pivceni şi pecinghi şi polovţi de pre vânătorie sau de pe prada oştască s-au numit, Pe urmă alţii şi mai departe, spre mializănoapte trăgând, s-au aşedzat unde-i acum Volinul, Podol şi Litva. Alţii spre marea, căriia îi zic Marea Balticum şi Vene de cum şi Marea Prusască s-au lăţit pre acele locuri unde-s acum filandii, svedzii, litva, zmudzii, cursii, prusacii vechi şi danenii, carii toţi den Afet şi den Gomer, feciorul său, au ieşit, schimbaţi cu limba de la turnul Vavilonului.

Aşea vom dar să arătăm niamul daţilor, carii au ieşit la locul acesta a Moldovei şi a Ţării Româneşti; de unde şi cum au nemerit pre aceste locuri, ni-au căutat şi pentru

alte niamuri, de începutul lor a scrie cu zăbavă cetitorului: socotim că de aicea ne va agiunge a scrie pe rând mai mult pentru dachi, ce m-am au fostu, că ni s-a pare că am scris deplin, care nice la un letopisăţ a ţării noastre, nime n-au ameliţat măcar cât de puţin de acestea ce am scris noi, cu multă ostenială, den oare câte cărţi streine.

CAP VI

Pentru daţi

Iară la ce an s-ar fi aşedzat daţi-i pre aceste locuri de la zidirea lumii, cu greu este a să adeveri, de vreme ce nime ales vălclurile n-au scris; de au şi scris, încă nu să tocmăscu: cându într-un chip grecii, întrallu chip râmlenii socotesc anii de la zidirea lumii; iară, cât am putut afla, nu am lăsat să nu scriem.

Pomenit-am mai sus, că înmulţindusă niamurile în câmpii despre Marea Niagră, cât nu încăpea în locurile acelea, s-au răşchirat. Iară gheţii, daţi-i cărora le zice Curtius, scriitoriul vieţii lui Alexandru Machidon: dahi, şahi, gheti, inassagheti, fiindu cursul altor de la zidirea lumii 5400, au nemerit pre aceste locuri. Iară de unde li s-au dat acestui nume daţi acestor niamuri, ci-au descălecat pre aceste locuri, scrie Strabo historicul dzicând: Niamurile despre răsărit, mai vechi decât cele despre apus. Scriu unii, precum aceste niamuri ce au nemerit într-acesle părţi, li s-au dzis daţi şi davi, ce să înţelege de pré limba greciască dais, adică războiţi, că era acest m-am al daţilor foarte războinic; precum şi gheţilor de pre ghessi, care să înţelege paliţă lungă, că ghessis, precum au scris Criton, este bârnă lungă sau paliţă lungă. Şi odată cu daţi-i s-au aşedzat spre aceste locuri şi gheţii, însă ei mai spre răsărit, unde este Crâmul aemu; iară daţi-i mai spre Dunăre, şi mai spre Ţara Nemţască, precum mărturisăsc şi cetăţile sau oraşele lor, care să hotărăscu tot în slovele dava, curnu-i Serghi-dava, Deţi-dava, Marţi-dava, adică dava, lui Serghie, dava lui Daţie, dava lui Marco, iproci. Iară gheţii era mai cunoscuţi grecilor, decât daţi-i pre atunce, căci gheţii mai adese trecând scursurile Dunării în Dobrogea, făcea mari prădzi, şi în Trachiia, în Ţara

Grecească Dion Prusău Sofista, prea învăţat, au nemerit în părţile acelea, unde era aşedzaţi gheţii, precum mărturiseşte Filostrat, ce au scris istoria *De lucrurile gheţilor*. Niamul acesta, vechii daţi sau rămăşiţa goţilor; că totodată sintu ştiuţi: daţi-i, gheţii şi goţii, mărturiseşte Tolpentin (sic) din Dion, la viaţa lui Dornic, iproci.

Iară hotarăle Daţiei despre răsărit era apa Nistrul, ce să chema Tiras; despre mializădzi Maria Niagră şi Dunărea; despre apus Panoniia, unde-i acum Buda; despre mializănoapte Morava şi Podoliia în crăiia leşască, unde este şi Cameniţa. Sântu oarecare istorici, carii dau şi Podoliia şi câmpii peste Nistru până în Buh, şi peste Dunăre Misiile amândoa A, unde dzicem acum Dobrogea, şi o parte de Ilirâc, să fie tot de Daţiia.

Pre nu m-am ce le dzice boei, tavristi şi scordiţii, ce au ieşit den sămânţiia franţozilor, şi trăia pe lângă apa Sava şi Drava; împotriva acestora s-au ridicat daţi-i şi i-au supus; ce pre urmă, împărţindusă, scordestii s-au împrietenit cu daţi-i şi prăda în Dobrogea şi în părţile Panoniei, unde-i acum Ţara Unguriască; de aceste mărturiseşte Bonfin. De aceşti daţi pomeneşte Cvint Curtius, istoricul de faptele lui Alexandru Machidon, cum am scris mai sus, însă nu aceia Alexăndrie mincinoasă, ce-i pre limba româniască plină de basne. El scrie că sintu viniţ şahi, bani, gheti, massagheti, tot nu m-am când încă lumea toată era mai rară în oameni. Şi dentr-aceştie dahi, noi dzicem dachi, precum dzic şi grecii; iară latinii şi leşii dzic daţi, den care m-am sunt saşii den Ardial, şi era şi aicea în ţară la noi saşi, până nu demultu; iară la satele cele hăneşti în Bugiac, şi acum sunt de le dzic testabani, că să trag de acel m-am şi au mari istorici mărturi. Limba lor iară aşea veche era, de la împărţirea limbilor de la zidirea turnului la Vavilon. Au price saşii cu nemţii: carii sintu mai vechi de dânşii? Saşii dzic că nemţii au luat limba de la dânşii, iară nemţii dzic că saşii de la dânşi au ieşit den Saxonia; ce aceste prici le lăsăm la dânşii; noi numai pomenim cât slujeşte rândului nostru la scrisoarea letopisăţului nostru.

Aceşti daţi sau dachi, cum am arătat mai sus, cu 400 de ani mai nainte de naşterea Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos, s-au aşedzat pre aceste locuri, şi având megiaşi pe gheţi, împreunându-se la un loc, trecea Dunărea, şi multe prădzi şi stricăciuni făcea în părţile stăpânirii Râmului, că se făcea cu toţii ca la două A sute de mii de oaste.

Iară Avgust Chesariu, întâiul împărat a Râmului şi a toată lumea, după ce s-au stricat şi s-au mutat stăpânită Râmului cea de obşte, pe a căruia vreme au născut Domnul nostru Iisus Hristos, precum cântă biserica noastră în sara născutului: fârrăcTX

FAH – iio na-i4ACTE8! cm8 în JfMAH adică: Avgust însuşi stăpânind pre pământu', acest împărat, Avgust Chesariu, au pornit împotriva dachilor oaste 50.000 cu oamenii săi Curio şi pre urmă cu Lucul, carii au străbătut cu oşti le râm leneşti până la marginile Donului şi la Marea Niagră şi abiia au supus pre dachi supt ascultarea împărăţii Râmului, de au căutat daţi-i a dare bir la vistieriia împărăţii Râmului.

Iară scrie Ioan cel Mare în *Istorila den năroade* dzicând: gottii la ostrovul Scandanavii sau Scandiia, curund după potop s-au aşedzat.

Iară Ammiia Marchel, la carte XXVII, cu socotiala a tuturor scriitorilor altor, precum daţi-i >şintu mai vechi decât ungurii, veniţi la Ardeal şi în locurile acestea unde suntem noi; că, în vremea ce vinisă daţi-i pe aicea, nu era Ţara Unguriască niciun ungur; iară daţi-i cu câteva sute de ai mai nainte de Hristos, cum am scris mai sus, au ţinut aceste locuri până la Traian, împăratul Râmului, precum vom scrie la rândul său. Şi Filip, tatul lui Alexandru Machidon, precum mărturiseşte Iornand, legând pace cu goţii, şi-au luat şi fămeie prescodopa, fata lui Goţii, craiul goţilor, cum cu legătura aceia să-şi întăriască împărăţiia Machidoniei. Iară Daţiia, dzice Iornandu, Daţiia cea veche, care o stăpânesc acum şi năroadele ghepidilor, care loc stă în videre Misii, ce-i dzicem Dobrogea acum, peste Dunăre, ca eu un brâu împregiurată, doua A căi numai având,

acestea locuri că s-au chemat unde-i acum Moldova, Ţara Munteniască şi Ardialul; care şi Iulie Capitol la *Viaţa lui Maxim* şi El le Spartu întru *Viaţa lui Antonia* împăraţilor Râmului, şi Filip Melanhtu, tot aşea mărturisăsc de dzic: Daţi-i era unde sintu acum 7 cetăţi; cu carii şi Martin Ieziler dzicând: (Să socotesc ardelenii de războinici Evropii aceştia, cu moldovenii şi cu muntenii sintu vechi daţi). Mărturiseşte şi Ieronim Canin *De daţi*, dzicând: gheţii sau daţi-i tot locul au stăpânit, care închide astădzi Ardialuf, Ţara Munteniască şi Ţara Moldovii.

Iară nu multă vreme trecând după moarte lui Avgustu Chesariu şi altor împăraţi râmleneşti, în anul de la Hristos 88, în d zi lele lui Domentian împărat, s-au rocoşit daţi-i asupra împărăţiei Ramului; trecând Dunărea, lovit-au cu oştile în Dobrogea, unde era Ulpius Sabinul deregătoriu de la împăraţii Ramului de pază despre daţi şi prădară Dobrogea peste tot, şi omorâră şi pre acel deregătoriu, ce era de pază, cum s-au pomenit; iară craiu daţilor era anume Decheval. Iară înţelegând Domentian, împăratul Ramului, de rocoşirea daţilor cu craiul lor, socoti să nu rămâie în ocară numele său de daţi fiind birnici lui, şi au purces cu oşti asupra daţilor, având hatman oştilor sale pre Avrile Fuscu. Şi sosind la Ilirâc, îndată făcură pod de vasă, legate cu coşuri pline de piatră, peste Dunăre, şi de sârgu trecu cu oştile sale şi Fuscu şi Domentian. Iară dachii cu craiul său Decheval, încă fiind gata, la Dunăre li-au ieşit înainte râmlenilor; şi dând războiu’ de îmbe părţile, cu multă vărsare de sânge, rămas-au izbânda la daţi, şi luară toată tabăra râmlenilor; şi s-au întors Domentian împărat cu multă ruşine la Râm.

Scriu unii de zic că Domentian, vrând să-şi acopără ocara şi să dzică că el au biruit pre daţi, poruncit-au să-i iasă în tâmpinare tot oraşul Râmul, ca unui biruitorii! să-i facă cinste; ce mai mare ocară şi batgiocură au adus asupra sa Domintian împărat cu acea fală a lui mincinoasă.

N-au mai cutedzat apoi Domintian a face războì cu daţi-i, ce încă au legat de a le da şi bir daţilor; şi au luat bir în 20 de ani şi mai bine daţi-i de la râmleni până au stătut

Traian împărat Ramului, de au bătut şi au spartu pre daţi de pre aceste locuri, că prăda daţi-i ţările ce era închinate la împărăţia Râmului. Pentru aceia au luat bir, precum şi leşii şi moscalii până nu demultu, ce aemu în dzilele noastre, da cojoace tătarilor, să nu le prade ţărâle, scrie Topeltin.

Iară pecetea daţilor era doi lei cu gurile căscate unul spre altul, şi diasupra lor era coroane.

Trăit-au daţi-i pre aceste locuri cinci sute şi mai bine de ani. Deci s-au răsipit daţi-i de pre aceste locuri de puterea lui Traian ce-au vinit asupra lor.

CAP VII

Pentru împărăţiia Râmului şi hotarăli ei împărăţiia Râmului, căriia în putere şi lăţime n-au fost nicio împărăţie de când este lumea, citeşte istoriile Râmului şi a lumii şi vei afla de mărimea ei, şi altă mai mare împărăţie decât aceasta n-au fost. De această împărăţie afla-vei şi la proroci, ales la Daniil cu dezlegarea' visului lui Navohodonosor, împăratul Asirii. De aceasta împărăţie afla-vei că cântă şi svinta biserica a noastră, în sara Naşterii Domnului şi Dumnedzăului nostru Iisusu Hristos: tiK.răctx cahiio n. i u.u. tk Sk în!? im jf.u. ui adică: Avgust singur domniia pre pământ, iproci.

Acest Avgust, împărat Râmului, au stătut cel întâi după stăpânită cea de obşte, de sfătuia Râmul cu obşte. În dzilele acestuia, au născut Hristos Mântuitoriul lumii den Prea curata Fecioară Mania.

Numele său să trage de pre oraşul Roma, noi zicem Râmul, care oraş este în Italia, pe apa Tivrului. Iară începutul împărăţiei aceştia este den Troada, care o au răsipit-o elenii, având multă vreme războiu' cu troadenii, pentru răpirea Elenii, fămeii lui Menelau, de Alexandru, ficiorul lui Priam, împăratul Troadei; pentru care fămee să o întoarcă domnusău, de unde o răpisă, pururea svătuia doi domni de Troada, anume Antenor şi Enea, ce măzdind pre alţi domni svetnici feciorul lui Priam, să nu dea pre Elena, s-au trăgănat zvada până la stingerea de tot a Troadei. Şi n-au hălăduit nime altul, nice în cetate, nice în

olatele ei, fără aceşti doi, ce s-au pomenit, Antenor şi Enea cu gloatele lor; ori că ştia grecii sau elenii că aceşti doi domni svătuia spre bine pe troadeni, şi i-au lăsat de nu i-au gonit, ori ei, cunoscând la ce trage lucrul, s-au păzit de vreme; şi au ieşit cu oamenii săi, şi s-au încărcat în vase, şi s-au dus în lume. Deci Antenor au descălecat Veneţiia pre pământul Italii. Iară Eneas pogorând mai gios, au abătut la marginea iar a Italiii, unde domniia Latin craiul o parte din Italiia. Îndemnat şi de prorocii lor păgâneşti, au început svadă cu acel craiu anume Latin, după a căruia nume se numeşte limba lăţiniască.

Nu era acele locuri, pre atunci, cu oameni deşi aşedzate, şi singur craiul îmbătrânit de dzili, numai o fată den trupul său avea şi era logodită după un domnu’ de Italia, anume Turnus, şi era mulţi domni de Italiia nepriiatini; pre acia i-au tras Enea în partea sa împotriva lui Turnus, şi a lui Latin craiu, şi cu războaie, cu multă vărsare de sânge, au biruit pre Turnus, până au şi perit Turnus în război. Deci au căutat lui Latin craiu, a primi pe troadeni în ţara sa, în Italia, şirpre Enea ginire în locul lui Turnus, că lui Enea îi murisă fămeia de groază când au vădzut arâzând de toate părţile cetatea Troada. Şi s-au făcut troadenii moşeni Italii aşedzaţi şi legaţi între sine, să trăiască troadenii pre limba şi pravila de giudet a italienilor şi italienii să primască bodzii şi rugile, şi obiciaiurile de biserică a troadenilor.

Deci den Enea şi den fata lui Latin craiu, este den sămintie în sămintie născuţi doi fraţi, anume: Romul şi Rem. Aceştia au urdzit oraşul Râmul, pre giumătate Romul şi pre giumătate Rem. Şi încă neînăltate fiind zidiurile, au vinit într-o dzi Rem să valiză sporiul lucrului frătine-său, dencătro zâdiia Romul, şi vrând să facă şagă, au sărit peste zidiul frătine-său; iară frate-său, în loc luând sămnu şi piedzi răi oraşului, apucă un fuste, şi lovi pre frate-său Rem prin mijlocul trupului, şi căzu mortu’ la pământu’.

Iară Romul, stând diasupra trupului, i-au dzis: Aşea să petriacă toţi carii ar vrea să sae zidiurile acestea. Şi au rămas singur Romul urzitoriu oraşului şi crăiei, după a

cărue nume este oraşul Roma sau Râmul, cum dzicem noi, şi dâpă oraş şi numele împărăţiei.

Fost-au această împărăţie de începutul ei supt craiu Romul, craiul cel dentâi, până la Tarevinie

Superbus, adică mândrul. Iară un ficior acelui Tarevinie Mândrul, au făcut silă unii doamne, la casa ei, nefiind domnu-său acasă. Şi după aceia silă, acea doamnă, anume Lucretiia, den pat nu s-au sculat, ce de sârgu au scris la bărbatul ei, unde era, şi la un unchiu' al său, ce era vestit svetnic la Râm, anume Brut, să vie cum mai de sârgu la dânsa, că i-i despre moarte. Şi dacă viniră şi intrară în casă unchiul acei fămei şi bărbatul ei, iară ea au dzis: Nu vă apropieţi de patul mieu, spurcat de ficiorul lui Tarevinie; ce, de este trupul silit, nevinovăţii mele, moartea mea va fi mărtur. Şi scoasă un cuţit de sub perină ce-l gătisă de aceia triabă, şi s-au lovit în inemă şi după câteva ciasuri au murit; că n-au gândit de moarte ca aceia nice bărbatul, nice unchiu-său, ce până a năvăli să apuce cuţitul, ea s-au giunghiat.

Făcutu-s-au o zarvă mare în tot oraşul de fapta aceia, arătând tuturor cuţitul cruntu de sângele nevinovatei fămei şi sâlă, şi stătu tot Ramul şi olatele de au giurat cu Brut, ca să nu mai sufără crai peste înşi mai mare. Iară Tarevinie împăratul, urât şi părăsit de toţi svetnicii şi slujitorii lui, pentru spurcata faptă, au fugit la franţozi. Şi de la acia luând agiutoriu, s-au ispitit cu silă să apuce împărăţiia Râmului, ce tot în deşertu s-au întorsu, gonit şi răsipit şi n-au mai dobândit ce-au pierdut în viaţa lui, nice el, nice altul. Şi de atunce s-au cârmuit acea împărăţie tot cu sfatul sinatorilor, până la Avgust chesariu, cinci sute şi mai bine de ani.

De mirat lucru că aceasta împărăţie, la statul şi lăţimea ei cât au vinit tot într-acele cinci sute de ani den cârma svetnicilor. Şi alegea ei cu svatul, den an în an, câte doi mai mari, cărora le dzicea consuli, adică capetele svatului; şi mai mare era acestui nume consuli decât împărator; că acestui nume împărator era a hatmanilor, carii mergea în vr-o parte cu oştile. Iară, dacă se întorcea

den oşti acasă, nu să mai chema împăratori, ce iară pre numele lui să numita; imperator să dzice poruncitoriu. Iară pe urmă, pentru izbândzi ce făcea acei imperatori, s-au numit împăraţii, şi au ieşit mai mare şi mai de cinste numele împăraţilor decât a crailor.

Hotarăle aceştii împărăţii a Râmului, mai necuprinsă sintu, că nu cu munţi sau cu ape curgătoare, cum vedem acum, că despartu eră îi de eră îi şi împărăţii de împărăţii, ce den toate părţi au fostu hotarul marea, ocheanul, care încungiură pământul. Începând den părţile despre mializănoapte, ochianul cela ce încungiură Englitera, şi tot acela ochean şi despre apus şi despre Hişpaniia şi Portogaliia, şi despre apus să trage tot acela ochian, încungiurând tot pământul spre amializădzi, pe după Africa, noi zicem barbaredzii, până vine la Marea Roşie, care este între Eghipt şi Araviia. Câte împărăţii, crăii, domnii şi ţări sintu de le încungiură ochianul, precum s-au pomenit mai sus, toate supt ascultarea împărăţiii Ramului au fost.

Încă mai spre răsărit de la Marea Roşie, de la ochianul de amializădzi, tăind pre uscat: Araviia, Asiriia, până la muntele Caucas, între hindii şi parthii, şi până în Marca Caspiia, cu Armeniile amândoa A, şi câte ţări sintu între Marea Caspii şi Marea Niagră: ghiurgii, mengrili, cerchezii şi alte ţări, şi de acolo apa Donul şi Volha, toate supt ascultarea Ramului au fostu! Şi de la Tartariia cea mare, ce să dzice acum Iuzbec, hanii cei mari de la Râm lua ştiag de hănii. Numai cu Hindiia n-au încheiat lumea toată despre răsărit. Şi viniia şi de acolo multe ţări să se închine; ce de la o vreme nice şi-ii mai primiia de la locuri aşe depărtate. Şi unghiul cestalaltu la ochian, unde sintu acum şvedzii şi Daniia, şi unghiul spre apa Renului, pre aceste ţări nemtăşti, că şi şvedzii şi danii tot nemţi sintu, şi nu m-am nu i-au putut supune nice într-un chip râmlenii până la îndreptatul acei împărăţii în multe părţi. Şi câtă oaste au pierdut cu nemţii, bătând războaie, cu ceia parte de lume, nu o ar fi pierdut. Însă numai o parte de nemţi supuşi nu au fostu, iară cât ţine Renul apa şi acele ce sintu

piste apa Renului, multe locuri au fostu supus, cum şi Englitera, franţozii şi toată Hişpaniia.

Caută acum cu cugetul întru atâta mulţime şi lăţime de lume câte mari împărăţii sintu acum, cum este: Englitera, franţozul, Hişpaniia, nemţii până la Renu, Africa, Fesul, Afri, Liviia, iproci, tot Eghiptul, habeşii şi împărăţiia Assiriei, Persu –, Armeniile, Capadochiia, toată Greţiia, şi Machidonia, Iliria, Dachiia, unde suntem noi acum, şi alte ţări şi ostroave, şi pre ochian, şi pre Marea Albă, şi pre Maria Niagră, şi pre Marea Caspia, la toate acestea ieşiia paşi de la Râm, la unele pe un an, la altele pe trei ani, mai mulţi, care nu-i mai pomenim anume ţările şi olatele. Paşi ieşiia şi la Ierusalim, la ţările jidoveşti tot de la aceasta împărăţie, cum scrie şi la Zvânta Evanghelie. O seamă de ţări mai departe, supt crai birnici îi lăsa pre unii, ales la Africa, Eghiptul, Armenia, iară celelalte cum este Hişpania, Englitera, franţozii, nemţţii până la apa Renului, Italiia, ţările greceşti, ţările Ierusalimului, Anadolul, ostroavele toate, cu senatorii, svetnicii Rămului, să otcârmuia, pentru ce au dzis un filosof a lui Pir, craiului epiroţilor, sau arbănaşilor, când li-au trimis în solie la Râm, că au vădzut svatul lor de împăraţi adunat. Ce cât ne trebuie la rândul istoriii noastre, ne agiunge atâta şi de împărăţiia Râmului.

CAP Vili

Pentru Italiia de unde au ieşit niamul moldovenescu după risipa dachilor den locurili acestea

Toate lucrurile, când să spun de la începutul lor, să înţeleg lesne, cum şi de niamul moldovenesc a pomeni ne vine rândul aicea.

Ţara Italiei este dreptu spre apus, cum să prinde de aicea de la noi, nice aşea departe de ţara noastră, că de la Beligradul de la Dunăre, mergând (30 de) * dzile, cum mergu negustorii, agiungu la Veneţie, care este pe locul Italiei.

În statul său este între mări ca şi Greţiia, că dencoace despre noi să închide cu o limbă de mare, ce e să den Marea Albă, ce să cheamă acea apă colfo de Veneţia, cum dzic veneţienii, şi să cheamă cu altu’ nume: Ararea de

Adriia; iară mării den care e să acea limbă îi dzic latinii: Marea Mediteranium, adică marea den mijlocul pământului; iară alţii şi noi dzicem Marea Albă. Iară despre cealaltă parte, despre apus, izbucneşte iarăşi dentr-aceiaş Mare Albă un unghiu de mare, însă nu cu atâta lungime, cum este limba ceastălaltă despre noi; şi pre acela unghiu denir-acolo este Enua, noi dzicem enovedzii; însă dentre aceste doua A limbi e să italiia, şi în dricul pământului spre mializănoapte, de acolo până la hotarul franţozilor.

Hotarăle ei despre răsărit, cum s-au dzis despre noi, limba de mare, şi apoi ţările împărăţiei nemţăşti: Stiria, Carintia, Avstria; despre mializănoapte, franţozii; despre apus, Hipşpaniia; iară despre mializădzi să închide cu Marea Albă, şi tot aceia este care să întinde până la Ţarigrad, Marea Albă.

Are Italiia domnii împărţite pe locurile ei, cum avea şi Greţiia într-o vreme, a căror domnii şi ţări sunt numerile acestea: Liguria, Tuscana, Umbria, Sabina, Laţium, de unde este limba lăţiniască şi de la Latin craiu; Neapolis crăie supt craii Hişpanii, Calambria (sic), Apulia, România, Istria, Hetruria, Campania, iproci, care le trec cu condeiul nostru pentru zăbava.

Iaste Ţara Italiei plină, cum să dzice, ca o rodie de cetăţi şi de oraşe iscusite; mulţime şi desime de oameni, cu bişug de tot feliul de roadă şi iscusenii; pentru aceia i-au dzis (raiul pământului, Italiei) A căruia pământu', oraşăle, grădinile, tocmelele la casă, cu mare desfătare traiului omenescu, cât nu-i în toată lumea supt ceriu, blându, voios şi sănătos, nice căldură mare vară, nice erni greii. De grâu, de vin bun şi uşor, de untdelemn, mare bişug; poame de tot feliul: chitre, naramdză, alămâi, dzahar.

Oameni iscusiţi peste toate damurile, stătători la cuvântu', neamăgei, blândzi, şi cu oamenii nemernici îndată să prietenesc, cum ar fi de ai săi, cu mare omenie; pentru aceia le dzic ginţiloni, cum zic grecii, celebii; iară şi în războaie neînfrânţi într-o vreme, cum vei ceti de dânşii la istoriile Ramului.

Aceia ţară este acum scaon şi cuib a toată dăscăliia şi învăţătura; cum era într-o vreme Athina la greci, acum Padova în Italiia, aşea de iscusită şi trufaşă meşterşuguri. Este Italiia mai veche decât Ramul adică Roma, şi decât împărăţiia Ramului, ce s-au zidit în Ţara Italiei, de acei domni den Troada: Antenor şi Enea, cum s-au pomenit mai sus; Antenor Veneţia cu datele ei, iară Enea Ramului şi împărăţiei lui începătorii! şi rădăcină-i este

CAP IX

Pentru numele moldovenilor şi a muntenilor după ce au descălecat Traian

Numele Italiia este vechi la toate istoriile cele vechi lătineşti, de pe Ital craiul lor, nemţii italianului îi dzic válleos, şi noa A moldovenilor şi muntenilor iară aşea ne dzic válleos. Franţuzii italianului dzic valashos. Leşii italianului dzic vloh şi noa A franţuzii valashos, şi leşii voloşin ne dzic; iară muntenilor de la o vreme au luat leşii de le dzic moltan adică oltian. Ungurii italianului dzic olaş, iară moldovanului şi munţianului, olah. Şi Ţării Italiei leşii dzic: Vloşca Zemea, adică Ţara Vlohului, iară ţării noastre dzic Volosca Zemea.

Caută-te acum, cetitoriule, ca într-o oglindă, şi prăveşte de unde eşti, lepădând de la tine toate celelalte basne, câte unii au însămnat de tine, den neştiinţă rătăciţi, alţii den zavistie, care în lume dentre niamuri n-au lipsit niceodată; alţii de burguite scornituri şi deşerte.

Iară nu numai numele acesta, precum ai înţeles că este tot unul la toate ţărâle, şi al tău, şi a Italiei, precum vei înţelege şi mai pre largu, osăbit de numele acestor ţări, că şi grecii şi turcii ne dzic vlah, ce şi dentru altele te vei cunoaşte: obiceiuri, hirea, graiul, până astădzi, că eşti dreptu vloh, adică italian şi râmlian.

Multe obiciae sunt a italienilor şi trăiescu până astădzi; aşea den ospeţe nemăreţi, voioşi şi libovnici; aşea la petrecănii, la întrebare unii pre alţii de viaţă, firea, clătirea. Cine au fostu la Italiia să valiză pre italian, să ia aminte; nu va trebui mai bună dovadă că crializă, că nu m-am sintu cu moldovenii.

Tnţălege-vii şi den capul, care se va scrie de graiul acestor ţări, că şi limba este dovadă, că în graiul nostru până astrădzi sunt cuvintele unele lătineşti, altele italieneşti. Să miră un istoric anume Cavaţii dzicând: De mirat este că limba moldovenilor şi a muntenilor, mai multe cuvinte are întru sine râmleneşti decât italiineşti, măcar că italianul tot pre un loc cu râfnlenii. Ce aceia nu-i divă, că italienii târâziu ş-au scornit limba den lăţiniască, aşea de iscusită şi dezmierdată, cât că este limbă îngeriască, îi dzic, şi întru unele peste seamă îşi răduce* cu a noastră.

Un istoric, anume Enea Silvie, şi alţii pe urma şi pre cărarea lui, au scrisu în istorila sa, cum moldovenii, ce lăcuiescu pe pământul Dachii cei de Sus, şi muntenii în Dachiia cea de Gios, acestui nume vlah să trage de pe Fliac, hatmanul rârrilenesc. Şi această părere a lui Enea, nu este de aiurea; numai au cetit nişte stihuri a unui dascăl, anume Ovidius, pre care l-au trimis în urgie în Cetatea Albă Avgust, Chesariul Râmului, pentru nişte scrisori în stihuri, ci-au fostu scris de dragoste, de să împlusă Râmul de curvii, den scrisorile şi cântecele lui. Acel Ovidius au scris câteva cărţi în Cetatea Albă, fiind închis, urgisit, tot în stihuri, şi acolo şi-au sfârşit şi viaţa. Pre numele lui este balta Vidovul la Cetatea Albă. Una den cărţile lui ce are nume de *Pontu*, scrie la un prieten al său la Râmu, anume Greţin, aceste stihuri, precum le serifem aicea pre limba noastră de pre lăţinie:

Gheţii ţinea într-o vreme, acinu Flacus ţine.
Râpa scump-a Dunării, el singur cu sine:
El au ţinut Misia în pace, cu credinţă.
Pre greci (sic) ** *i-au scos de aicea el, cu biruinţă*.

Aşea însămniază aceste stihuri, pomenind pre acel Fliac, cărui numele la istoriile Râmului este Fulvie Fliac consul, precum să numita pre acele vremi hătmăniile lor. Şi de aceste stihuri s-au legat întâi acela Enea Silvie, şi după dânsul şi alţii. Intru acia aflu şi pre Ureche Vornicul următoriu, să fie numele ţărilor acestora vlah, de pre numele acela a lui Fliac, hatmanul Râmului, cărui lucru,

Canon istoricul stă împotrivă, şi cu acela şi Topeltin de Mediaşi, anume dzic că cei ci-au scris, cum numele vlah, acestui m-am moldovenilor şi muntenilor, îi de pe Fliac hatmanul, basne sunt. Cu aceşti doi şi alţii mulţi istorici, cu carii, şi eu ceiu partea mea, ţiu pentru aceste dovădzi, care deschis ţ-am scris, cum toată lumea dzice italianului aşea cu un nume şi noa A până astădzi. Şi acel Fliac, de au bătut războaie cu tătarii pre Dunăre, iară la descălecatul ţărilor acestora nice o triabă nu are, că târâziu după FI iac sintu descălecate de Traian, împăratul Ramului, den ţările Vlohului, adică Italiei. Fără cine doar va dzice că italienii acestui nume vlah au dobândit de la Fliac, care lucru n-am cetit nice la o istorie a Ramului şi de Italiia. Alte chipuri şi capete au avut Italia, mai vestite şi mai vechi decât acel Fliac. Cum ar fi luat Italiia nume de la acela? Ce de la Italia atâta agiunge istoriei noastre, cât am arătat cu mărturiile şi a istoricilor şi a numelui ce avem de la alte niamuri; să păşim de aicea la altele pre rându.

CAP X

Traian împărat au vinit cu oşti asupra daţilor. Pentru Traian împăratul Ramului şi pentru oştii lui ci-au venit asupra lui Decheval craiul dachilor şi la ce vreme

Traian, împăratul Ramului, al şeptele după Avgust Chesariu, la începutul împărăţiei lui, era al doilea vac după Hristos, fiind papă Anaclit, cum scrie Varonie, anii 103. Traian de niamul său era spaniol sau hişpan; luat-au scaunul împărăţiei după Nerva, şi Nerva după Domintian. Şi văcizând la slăbiciune împărăţiia sosită, dentru rea şi desfrânată cârma împăraţilor răi şi turbaţi, (că şi Dioclitiian şi cela a lumii ocară şi tiran Nero tot înainte de Traian au fost), întâi au tocmit împărăţiia în ce era stricată şi viniturile ei, apoi s-au apucat de oşti împotriva tuturor carii ieşisă de supt ascultarea împărăţii, ţări şi întâi asupra daţilor, ţiitorii acestor părţi.

Că aşea să întărisă daţi-i asupra împărăţii Ramului, cât şi-bir lua den vistieriia Ramului, în dzilele lui Domintian şi a Nervii, în două Adzăci şi mai bine de ani, precum scrie Topeltin, să nu prade ţările ce era supt

împărăţiia Ramului, cum s-au scris mai sus, că şi până la Italiia nu hălăduia de ciambulurile ce slobodziia cu călărimea lor... Cum am vădzut în dzilele noastre pe tătarii Crâmului, fiind mai puţini decât oşti le moschiceşti şi leşeşti, şi de la amândoi lua daruri, să nu le strâce ţările cu ciambulurile lor.

Întâi dar Traian, marele împărat, la al doilea vac a lui Hristos după întrupare, plinindu-să vacul întâi anii 100, rădicat-au oaste împotriva nemţilor, cum scrie Dion şi alţi istorici după acela, şi izbândind, s-au întorsu şi s-au apucat a găti oşti asupra daţilor.

Războiul lui Traian împăratul Ramului cu Decheval craiul daţilor

Cum scrie istorila *De patru monarhii a lumii* de clătirea aceştii împărăţii de la Râm spre aceste părţi, ca pe la 120 ani după Hristos, iară cum scrie Varonie ca la 103 au fostu, că la al patrule an a împărăţii sale, au purces Traian asupra daţilor, împotriva căruia nice Decheval craiu fără războiu’ nu s-au lăsat, ce trecând Dunărea cu oştile sale, au stătut împotriva lui Traian cu războiu’ în ţările Misâi, ce să cheamă Dobrogea. Stătu un război mare şi nu cu puţină vărsare de sânge.

Însă pre acele vremi, în toată lumea, nu era altă oaste nice mai temeinică, nice mai stătătoare şi neînfrântă ca oştenii Ramului, cu tocmală oştilor lor, cum vedem aemu la nemţi, tot bulucuri, şi pentru bulucuri locuri deschisă, să aibă loc deschis a da agiutoriu bulucurile cele odihnite celor înfrânţi sau obosiţi, ce stau înainte de să bat. Niceodată toate bulucurile nu încep războiul, ce numai cele den frunte; iară alte bulucuri cu mare tocmală stau de paza celor ce fac război. Şi aşea, luptându-să o parte de oaste, iară altă parte stă gata netrudită, că oastea netrudită pre lesne înfrânge pre ceia oaste ce-şi varsă focul sau virtutea toată odată; că oastea ce sare toată odată, toată să şi răsipeşte îndată. Şi cu tocmala oştilor sale, râmlenii au supus toată lumea.

Mare tărie şi neînfrântă avea şi oastea machidonenilor, ales tocmala pedestrimii ce să dzicea:

filandră (sic); însă era prea strânsă acea filantră şi la greu să lega pedestraş de pedestraşi. Cu mare greu să rumpea aceea oaste, că cu tocmala ei au călcat Alexandru Machidon tot răsăritul. Însă pe urmă, dacă au început machidonenii a bate războaie cu râmlenii, perdea războiul machidoneriii, cum va vide cine va ceti războiul lui Persăv, împăratul machidonenilor cu Filip, hatmanul romanilor.

Audzit-am pre mulţi dând vina aceasta, cum că şi leşii şi moscalii şi alte oşti creştineşti, nu sar toţi deodată la războiu'; nu ştiu ce dzic unii ca acia!

Oştile temeinice, cu multe ciasuri, cu multe dzile bat un război, şi ştiu aceasta, că întâi leşii şi moscalii de ar slobodzi toată oastea odată, niciun războiu' n-ar mai izbândi, ce toate le-ar pierde. Aşea dar Decheval, craiul dachilor, luptându câteva dzile să oprască oştile lui Traian, n-au mai putut birui, ce au purces oştile lui den războiu' în răsipă.

Traian împăratul, după izbânda de întâi asupra daţilor, venit-au la apa Dunării, şi stând cu estile, adus-au meşteri de prin olatele acelea şi au zidit pod de piatră peste apa Dunării, cu mare minune vecilor viitori, care să pomeneşte şi până astăzi Turnul – Săverinul în Ţara Munteniască. Iară mărirea podului au foslu, cum mărturiseşte Bonfim din Dion istoricul, 50 de stâlpi de piatră, înalţi câte de 150 de coţi, fără temeliia ce era pe dânşii; iară de lat, podul era de 60 coţi.

După ce au gătit, trecut-au Traian cu toate oştile sale peste Dunăre, în cursul altor de la zidirea lumii [5613]*, iară de la Hristos 105, în ceasta parte, unde este acum Ţara Munteniască, unde şi Decheval, craiul daţilor, au ieşit cu oştile sale, la al doilea război, stând daţi-i tare, cu singur craiul lor. Şi craiul lor au perii în războiu' şi toată oastea lor s-au întorsu în răsipă.

Dzic că înfrângându-i în războiu' râmlenii, au dat dos Decheval, craiul dachilor, spre munte, şi-au agiunsu Longhin în goană cu o seamă de oşti râmleneşti. Scrie Bonfin, şi l-au prinsu viu şi l-au dus la Traian împăratul. Dzic unii, că după ce l-au prinsu viu, să să fie otrăvit

singur, pentru să nu caliză în ocară râmlenilor; iară mai mulţi scriu, că aducându-l viu înaintea împăratului, şi după multă mustrare pentru rocoşirea lui asupra împărăţiei Râmului, l-au omorât fără eu am cetit cartea lui Marco Avrilie, împăratul Râmului, pre urma lui Traian al patrule împărat, în anii de la Hristos 161, şi scrie cum să-l fie dus la Râm pe Decheval craiu împreună cu un ficior a lui, arătându-să Traian împărat biruitor asupra lui.

Alţii scriu că în două A rânduri au avut războiu’ daţi-i cu Traian împărat, şi rămâind biruit Decheval craiu den războiul de întâi, s-au plecat cu rugăminte, şi s-au făcut pace, şi primindu-l, Traian l-au iertat; şi pe urmă el iară s-au rocoşit asupra lui Traian, şi viind Traian al doilea rând cu oşti, cum scrie Dion şi alţi istorici pre urma lui, să fie avut Traian împărat oaste şase sule de mii numai de război, fără altă mulţime ce să trag după oştile mari.

Şi pierâzând-u războiul daţi-i şi pieirea craiului lor, s-au dus tot niamul lor în răsipă de pre aceste locuri; iară câţi au şi rămas prostime, ţărani, pe toţi i-au scos Traian împărat de pe aceste locuri peste munţi la Ţara Unguriască; şi în locul lor aicea în ţară şi unde este Ţara Munteniască, din Dunăre până supt munţi şi până în Marea Niagră, şi până în apa Nistrului, tot locul au împlut de oamenii săi, râmleni căsaşi, şi mai mulţi oşteni, precum dzic ei colonia romană, adică descălecarea Ramului.

Deci aşea să află că este descălecarea cea de întâi pre aceste locuri cu râmleni. Cine ar vrea să validă şi cu ochii mărturi, citiască pre istoricul Dion, carele au scris *Viaţa lui Traian împăratul* şi pre Evtropii carele au scris *Viaţa lui Adriian împăratul Ramului* şi pre Bonfin, istoricul ungur, şi alţi istorici anume: Cavaţii, Canon, Silvie, Cromver liav, Plaseşchi, Gvagnin, iporcii, şi mai ales den ceşti mai de curund pe Topeltin de Mediaşi, iscusii istoric, carele de-a-măruntul din Dion scrie de niamurile ţărilor acestora şi ales de descălecatul cel dentâi întru aceste părţi de lume, de Traian împăratul.

Măcar că căpeteniile daţilor, domni cu caşăle for, s-au dus toţi peste munţi în Ardial, şi de acolo cu toţii s-au

închinai lui Traian împăratului, tot nu i-au credzut, ce şi acolo pentre dânşii, în Ardial, au descălecat râmlenii pentru să „Tiu mai poată a-şi ridica cap daţi-i împotriva râmlenilor. Carii să văd şi până: asiădzi în tot Ardialul şi în ţărâle ungureşti de sus români mai în giumătate cu unguri, de lăcuescu până astădzi, tot den descălecarea lui Traian împăratul Râmului, de să chiarnă români, adică râmleni

Averea craiului Decheval încă au aflat-o Traian, aproape de apa ce să cheamă Sargheţia, într-un ostrov, cum dzic unii den unguri strog, iară mai nainte să numita Sarveţia despre Ardial, spre amializădzi. Mărturisăscu de aceste Zambuc şi Lazie, cum toată averea lui Decheval o au aflat într-acel loc săpându-şi abătând apa pe alte locuri, până au dat de avere.

Era acest obicei la împărăţiia Râmului: dacă să împle Italia, în dricul împărăţiei de lăcuitori, de nu le mai agiungea loc de hrană, scotea cu sorţi căsaşi de pen oraşă şi de pen sate, şi-i muta la alte ţări, unde era oameni mai puţini, sau unde vedea că să rădica de supt ascultarea împărăţiei vr-o ţară. Şi acolo cu sutele de mii de casă muta, şi le împărţiia locuri, şi să dzicea acea descălecătură colonia romană, adică descălecarea Râmului; de care colonii a lor este plină lumea: şi la Asiia, adică la Anadol, şi la Africa, căriia dzicem noi barbaredzii, şi la Hişpaniia, şi pre apa Renului la nemţi, şi la franţozi, şi la Rumele, în ţiirile greceşti, nu m-am ce să cheamă Coţovlahi, colonia Râmului.

Litva în crăiia leşască drepţi râmleni sintu; însă acest m-am a Litvii, nu de râmleni sintu aduşi pre acele locuri unde lăcuiesc acum; ce, de tiraniia lui Nero, împăratul Râmului multe casă mari cu gloatele sale, cu domnul lor Livon fugind la nemţi, şi de acolo, cumpărându-şi vasă de mare, au şedzut în vasă şi au mersu pre marea, ce loveşte la Gdansca, până la Liflantu, o ţară; şi de acolo descălecând malul, s-au lăţit până unde este Litva acum. Sau mai de credzut a fi, precum scrie Stricovschii la cărţile II a istoriii sale, cap V, *De Litva*, aducând mărtur istoriii săli pe Dlugoş şi pe Cromver la carte III, file 61; precum în

vremea ce s-au întărâtat vrajbă între doi domni a Râmului, mai nainte de Naşterea lui Hristos, anume: între Iulie Chesar şi între Pompeiu cel Mare, adunându-să câteva rudenii râmleni, de frica lui Iulie Chesariu, ce stătusă biruitoriu asupra lui Pompei, lăsându-şi ţara şi moşiile, au intrat în vasă; pre mare mergând câtăva vreme, s-au aşedzat diasupra Mării Pruşilor, şi acolo au făcut oraş; şi avea cârmuitoriu Livon, unde sunt acum zmudzii şi Livoniia şi Litviniia sau Litva, şi de pre numele acelui cârmuitoriu Livon să cheamă Livoniia sau Litva, ţărilor acelora;

şi pune dovadă şi apa ce să cheamă Liviia sau Liva, şi târgşorul diasupra acei coadă de mare, ce cade în Marea Balticum sau Marea Pruşilor. Aduce pentru aceasta şi mărturiile istoricilor: a lui Livie şi a lui Fior, carii scriu de lucrurile râmlenilor. Şi aşea scrie şi părerea sa Stricovschii: După ce au răsâpit iulie Chesariu oastea lui Pompeiu şi pre Pompeiu ce scăpasă la craiul Eghiptului, i-au tăiat capul lui Pompeiu, şi cerând pre hatmanii lui şi tovarăşii lui Pompeiu, între care era şi acestui Libo, pre carele îl numeşte Fior: Publius Livo, fiindu Hatman pe mare lui Pompeiu împotriva lui Iulie Chesariu; după ce înţeleasă de răsipa şi pieirea lui Pompeiu, s-au tras pe mare cu vasăle ce-i era pre mână, spre părţi pustii şi locuri mai fără oameni; având griji să se poată aşădza mai lângă Italia, au nemerit în părţile acelea, cum s-au pomenit mai sus, unde sunt astădzi: zmudzii, prusii, Litva, livonii şi în Ţara Curlandiia, au făcut târgu, pre numele său Liva, şi i-au dzis şi Remnove; şi astădzi să cheamă acel târgu Remove. Iară cu vremea s-au lăţit acei râmleni până unde este acum Litva. Mulţi ai supt ascultarea ruşilor au fostu; şi înmulţindusă den.an în an, au supus ei pe ruşi, de le sintu vecini ruşii, toţi dintr-acea ţară.

De ari întreba oarecine: atâtea colonii în lume, de unde atâta mulţime de oameni? Numai în Italia, să iasă atâtea ţări descălecate dentr-însa? Trebuie să ştie că într-acea ţară au fostu pe acel vremi scaunul împărăţiei oraşul Ramul, care oraş, nu cum sintu acum împărăţiile, ce au

ţinut toată lumea, de la apus până aproape şi tot răsăritul, fără puţine împărăţii la răsărit. Cum s-au dzis mai sus, izvorâta den toată lumea la Italiia, pentru să fie în volniciia Italiei, şpan, adică, nemiş, cum dzic leşii şlehleci. Şi a doua, că în toată lumea nu este necăiuri pământu' ca Italia, de toate bişug şi dezmierdăciune, şi bine i-au dzis raiul pământului. A triia, că râmlenii den toate olatele şi ţărâle lor, lua a dzecea den oameni tineri; dzicea râmlenii acelor oameni obsidis adică [zălog de credinţă ţării lor, şi pre aceia îi punea de învăţa oştenia] * ca în şcoli. Şi carii era pe la şcoli încă supt stiaguri le dzicea tironis; iară dacă să învăţa bine cum va purta suliţa, cum va muta pavăţa, cum va întoarce sabiia, îi scotea la războaie, şi cu vreme den lironi ieşia de le dzicea viteranii, adică slujitorii vechi bătrâni. Pre acei viterani apoi, îmbătrâniţi în slujbe vestite, îi scotea de supt stiaguri şi le da locuri pre la sate, pre la oraşe, de casă, de vii, de grădini, de pământuri, şi aşea să împlea Italiia cu mulţl The de oameni, cât nu-i cuprindea pământul.

Multe obiciaiuri de a râmlenilor sunt acum la turci, ca acestea: ce [iau] * şi ei de a dzecea den oameni şi iar aşea îi împart pre la grădini, apoi în ceata enicerilor; şi fac şi ei den slujitori bătrâni oturaci, iproci. Şi nu-i divă că la turci videm obiciae ca acelea ce au fostu şi la împărăţiia Râmului; căci şi Ţarigradul şi câte ţări ţin turcii într-această parte de lume, care să cheamă Evropa, parte de împărăţiia Râmului este.

Alexandru Machidon, în vremea împărăţiii sale, încă au făcut pre numele său colonii, şi întâi la Eghipet, acel vestit oraş Alexandria, unde să scurtă apa Nilului în mare; iară şi pe apa Donului şi pe apa Hindului, şi la perşi au descălecat oraşe şi olate pre numele său.

De ari fi acum Istraţie Logofătu şi Simion Dascăl şi Misail Călugărul, cum s-ari apuca pentru această poveste cu basnele lor ce au scris, că rădăcina acestui m-am care este acum pre aceste locuri, au fostu den temniţăle Râmului de la Laslou craiul. Adevărat, că Traian împăratul de la Râm au adus şi căsaşi, adică de la Italia; şi aşea este,

căsaşi au adus, iară nu den temniţăle Râmului, ce orăşeni, căsaşi, săteni, şi slujitori aşedzaţi; şi casă de domni au aşedzat aice pre la cetăţi. Cum şi lui Dragoş Vodă mare năpastă-i fac ciia ce dzic, că au fostu păstoriu; ce pre mărturiia maramoroşenilor, cum scrie Miron ci-au fostu logofăt mare, în izvoadele sale, că au audzit cu urechile sale, să fie fostu ficior de domn a unui Bogdan vodă, născut în Maramorâş. După ce i-au scos de pre aicea mulţime de tătară, năbuşiţi şi cu bolgarii de la Volga, apoi şi Atila cu ungurii, dar den temniţă cu sutele de mii de oameni, unde s-ari afla, şi apoi fămei iară atâtea tâlhăriţă? Deci unde este, şi cât vac este când au vinit Traian, împăratul Râmului, pre aceste locuri, la anii de la Hristos 103, sau cum scriu alţii 120, şi când s-au bătut Laslo, craiul unguresc, cu tătarii? între

Traian şi între Laslo craiu sunt ani 800. Şi au scris aceşti istorici mincinoşi Istraţie Logofăt, Simion Dascăl şi Misail Călugărul, că acela Laslou, craiul unguresc, au cerşit de la Râm oameni de oaste întragiutoriu. Şi niamul românilor acum trăia cu domnii săi în Maramoroş, ceşti dencoace, iară cei dencolo despre munteni, pre lângă apa Oltului.

Vedzi aicea basnele lor, ce au scris; ce nu să prinde, cum dzic mano ţigăneşte.

Aşedzat-au Traian împăratul şi domni pre la cetăţi, cum dzic la Ieşi caştalian, cineş cu olatul său, şi în toate locuri şi marginile oşteni, cu nume pre atunce ţărilor acestora, unde-i ţara noastră şi Ţara Munteniască, Daţia de Gios; iară Ardealului şi părţilor celor de sus, cum s-au pomenit, să chema Dachia de Sus. Şi au trăit tot cu acest nume ţările acestea până – la a doua descălecare cu Dragoş vodă, şi acum mulţi ne dzic şi noa A şi muntenilor, streinii: Daţia. Însă nărodul, niamul 1 acuitorilor, nu ş-au schimbat numele său, ce tot romanii, apoi cu vreme întru îndelungaţi veci, români până astădzi! Şi ţările megieşe ştiindu-ne de unde am ieşit, adică de la Italia, căriia-i dzic streinii vlah, vloh, valleos şi ulah, de pre vloh, adică italian, au dzis vlah, şi latinii Vlahia mai târâziu. Aşijdirea şi

ispravnici şi diregători acestor ţări, ce am putut afla că au fostu, scrie Bomfin istoricul, ce au putut afla de prestâlpii de piatră, ce avea obicei cei vechi râmleni întru vecinica pomenire a lor, de ridica stâlpi de piatră, în Ţara Ardialului, ce să chema Daţia de Sus, cu slove lătineşti săpate în stâlpi, aşea sunând: Antonie Frian acelui întâi deregătoriului a darcomanilor (sic), ulpiianilor, a lui Traian, a sarmaţilor, oroşan, Sabinul, purtătoriu a treisprădzece polcuri, au vieţuit ani 30, iproci. Aşijdirea mai încolo, lui Peurie Saturnin, solului împărătescu şi ispravnicului, socotitoriul descălecării Daţiei, Sarmaţiei, ¡porci. Acest Antonie şi Peurie Saturnic, dentru acea scrisoare, să văd că au fostu domni şi otcărmuitori, puşi de împăraţii Râmului. ori pe urma lui Traian la aceste ţări.

De numerele* ci-au avut apele acestea şi de patru părţi a lumii: Aziia, Africa, Evropa şi America

După aşedzarea cu râmleni pe locurile acestea, purces-au Traian împăratul cu oştile sale în gios pe lângă Dunăre, cum să pomeneşte den vechi istorici că şase sute de mii de oşteni numai de războiu' au avut, şi trecând apa Şiretiul, apoi Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul şi Donul, care aceste toate cu alt nume s-au fostu numind: Şiretiul să chema Halum, şi acum în istoriile vechi să cheamă aşea: Prutul Hierazus, Nistrul Tiras; Buhul Hipan, Niprul Boristenes, Donul Tanais; şi această apă Donul desparte Aziia de la Evropa, cum şi la Ţarigrad, Boazul mării, între Ţarigrad şi între Skiuder desparte Aziia de Evropa; Ţarigradul şi Galata de Evropa., iară Skiuderiul, dencolo de Boaz, Anadolu, ce-i dzic istoricii Aziia.

Iară părţile despre amializădzi, câte ţări sintu să cheamă Africa. Părţile despre apus şi spre mializănoapte să cheamă Evropa. Iară a patra parte este America şi este depărtată şi vine supt noi, cum ar fi statul ei, şi după îmbletele soarelui, şi altor lumini cereşti; cându-i pre aicea dzuă, iară la America este noapte, şi cându-i aicea noapte, acolo-i dzuă. Că, fiindu pământul rătund, aşea vinu' locurile în staturile sale după rătundzirea pământului, cum ar fi împotriva noastră supt noi este acia parte de lume.

Deci aceste doua A părţi de lume Evropa şi Aziia la părţile despre mializănoapte le desparte Donul, cum s-au scris mai sus; iară dentr-acoaci le împarte Marea Niagră şi până unde cade apa Nilul în Marea Albă; iară Nilul desparte Aziia de Africa.

De la Nil să începe Africa şi acum Eghiptul nu-i de Aziia ce este de Africa cu toate ţărâle câte sintu den malul Nilului, până unde să închide cu marea ochianului, care încungiură pământul, alăturea cu Marea Albă, până unde cură şi Marea Albă în ochian, la Ispaniia. Dencolo, Africa; dencoace Evropa; Ispaniia, de Evropa; Fesul dencolo de Marea Albă, de Africa.

Acestea pomenindu-să pentru deschisul minţii, să se înţeleagă statul lumii, ne întoarcem la istorila pentru Traian, împăratul Râmului.

Pentru Traian împărat câte părţi de lume au îmbiat cu oştile săli după ce au descălecat locurile acestea cu oamenii săi şi pentru

Troianul cel pe din sus de Galaţi de cine s-au făcut

Cum nu s-au îndestulat cu atâta parte de lume, cât au călcat cu oştile sale, de au trecut toată Evropa până la apa Donului, care apă e să den inima ţărilor moshiceşti şi dă în Marea Niagră la Crâm, ce trecând peste Don, Traian împărat au călcat şi Aziia, lovind pe la Iuzbec mari ţări tătărăşti, şi de la Iuzbec pre la Miarea Caspiia, unde să desparte Cazanul şi Astrahanul de Ţărâle Persului, pe la Bantri, şi de acolo prin Ţărâle Persului şi prin Siriia.

De acest vestit împărat, avăm şi şanţul săpat de oştenii lui în vecinică pomenire, începând den Ţara Munteniască peste toate apele acestea, până la Don, tot acestui şanţu, care îl vedem aicea la noi.

Scrie Miron Logofătul în izvoadele sale, să fie trecut singur peste acest şanţ, aproape de Nipru, pre la un târgu, anume Veioraşnoe; nu departe de Chiov, mai sus. Să află, de dzic unii, că este săpat pentru sprejeniala despre Tătar, închidzând locul despre câmpi, în care era şi răpăosatul Panaetachi, tergimanul cel mare şi vestit la Poarta împărăţiei turceşti; unde şi la ce istoric ar fi cetit?

Scrie în izvoadele sale Miron logofătul, cum la voroava cu Panaetachi, pentru acesta şanţu, ce-i dzicem troian, au dzis Panaiote, că istoricul Bonfin ungur pomeneşte de şanţul acesta. Şi scrie dzicând că cine atâta loc de lume ar fi putut apăra şi ţine? Că de au fostu aicea ţara descălecată cu mulţime de oameni de Traian împăcat cât este între aceste ape den Prut până în Nistru, şi den Nistru până la Nipru, şi den Nipru până la apa Donului! Aşea să fie răspunsu' Miron logofătul şi lui Panaetachi, la ce nu au mai ştiut ce ar mai răspunde.

Aşea dzic şi altora câţi au scris, aşea şi lui Bomfin, de au scris aşea, cum să fie săpat şanţul acesta de vr-o sprijenială despre tătară. Iară mai de credzut sunt ceea ce ţin, că Traian împărat au pus de au săpat acestui şanţu în vecinică pomenire a sa şi veste, şi să ştie şleabul oştii, de ciia ce vin după oşti mari şi neguţitorii, şi oştenii, cum fac şi acum turcii pre ştiavul oştilor lor movile, pentru vestea şi pentru îndreptarea celor ce vin pe urmă: oşteni, sau olăcari, sau neguţitori.

Nice să te miri, că ar fi putut săpa un şanţu mare ca acesta; ce să socoteşti mulţimea de şase sute de mii de oaste numai slujitori, fără de altă adunătură de oameni; că întru o dzi să se înşire o sută de mii de oameni unul lângă altul, să arunce lutul cine împotriva sa, cât loc pot cuprinde? Prea uşoară socotială: loc de două A sau de trei mile mari; şi şase sute de mii de oameni să vină a şase dzi într-o săp (amână, o dzi unui om la săpat rândul, fără altă adunătură.

Scrie Dion istoricul, care au scris viaţa şi faptele acestui împărat, şi Evtropi istoricul care au scris de viaţa lui Andriian împărat – acesta au făcut Odriiul pe numele său, pe pământul Trachiei – de mulţimea oştilor lui Traian, cum s-au pomenit mai sus. Cu aceste oşti, Traian, a căruia nume în vistieriile* Râmului, Ulpius Traianus, au călcat această parte de lume, ce-i călcată şi de mai nainte de dânsul cu oşti, de Pompeiu cel Mare şi de Iulie Chesariu şi de Avgust chesariu, împăraţii Râmului; însă nu pe aceste locuri, ce pe la perşi. Iară Traian pre aicea au vinit şi au

călcat această parte de lume, cum s-au pomenit, şi el au aşedzat niamul şi sămânţiia care trăieşte până astădzi în Moldova, în Ţara Munteniască şi în Ardial, cu acest nume români.

Scrie Bomfin că, după ce s-au întorsu Traian în Râm, cu izbândă de pre daţi, au poruncit de au făcut un stâlpu de marmure în Râm, întru pomenirea acei biruinţă asupra daţilor. Şi au fostu de lat (sic) acel stâlpu de 128 coti, şi avea scări 184; iară tereştri 43, după potrivirea măririi stâlpului, şi în vârvul stâlpului scrise slove săpate, toată istoria daţilor, atunce scrisă cu slove; Calimpiarii apoi cu cheltuială lui Filip al doilea, craiu a Ispanii, săpate slovele, şi pe urmă cu meşterşug de Alfonsu Ţicaon tipograful, au făcut table 131, scrisă acea istorie şi le-au trimis pentr-alte ţări întru pomenirea lui Traian Hişpanul, împăratul Râmului.

Aflatu – s-au şi aicea în ţară la noi o piatră de marmure, care au adus-o în curţile domneşti în Ieşi, în dzilele lui Constantin Ducăi vodă, cu slove săpate latineşti, care le-am cetit eu, aşea sunând: împăratului, chesarului, bunului, fiiului a Nervii, lui Traian, fericitului, a Ţării Nemtăşti şi a Dachii, preutului celui mare, polcovnicului al şesăsprădzecele, împăratului al şeasele, părintele patriei.

CAP XI

Aice ne vine rândul să pomenim şi pentru cetăţile ce să află aice în ţară la noi

Cu anevoie este a scrie de cetăţile ţării, de vreme ce câteva sute de ai peste mie trecând, necăiuri nu să află scris, fără cât răposatul Grigore Ureche vornicul scrie în istorila sa, adică în letopisăţul ţării, de cetatea Chiliia, precum că în anul 6973 că au dobândit-o Ştefan vodă de la turci, şi apoi în anul 6986, luni 22, dzice, că au început Ştefan Vodă a zâdi cetatea Chiliia şi o au săvârşit într-acelaş an; ce nu ştim, cum poate să fie acestui lucru, că întâi scrie că au răscumpărat-o de la turci, închinată de nevoie de turci, şi apoi să o zidiască?

Numai înţeleşu de Panaiotachie, ce era postelnic mare aicea la noi în ţară, om ales la trebile Porţii pre

atunce, cum denafară de cetatea cea mare a Chiliei, este alta mai mică care să o fie zidit Ştefan vodă cel Bun, ca o strajă cetăţii cei mari. Această cetate Chiliia are nume la istorici de-i dzic Ahellia.

Ceteşte gheografiile ceste mai de curund şi vei afla şi în istoriile Ţarigradului, că împruinutând cu bani ianovedzii pre împăratul Ţarigradului, să facă oşti împotriva turcilor, le-au pus zălog Crâmul, să-l ţie ianovedzii, care să chema pre atunci greceşte Hersonesul, şi la istorii tot acela nume are Crâmul, şi aceasta parte unghiul mării cu scaleli lui, unde-i acum Buciagul, şi pre atunce ianovedzii au zâdit Chiliia ce să chema Ahellia, pe Dunăre, şi Chelea pe malul mării în Crâm, ce să chema Theodosia la istorii.

Să află şi de greci făcute cetăţi, cum este Turnul

Neoptolimul, în gura Nistrului, făcut de Neoptolim, feciorul lui Mitridat, carele vara în vasă pe mare, şi iarna pre uscat cu călărime, au bătut pre tătarî. Şi pentru să împiedice calea gheţilor, au făcut acea cetate în gura Nistrului ce să chema Turnul Neoptolim.

În izvoadele răposatului Miron logofătul, aflu dzicând pe părere, să fie pe Cogâlnic, în Buciag, această cetate, care să cheamă la tătari Tatar Bunari; ce acel Turnu a lui Neoptolim este pe Nistru, făcut de Neoptolim, ficiorul lui Mitridat, nu pe vremea când împăi ăţiia grecii Ţărigradul, ce cu mult mai înainte. Iară pre Cogâlnic, de este altă cetăţue, poate tot de ianoved/i să fie făcută.

I-ai a C. elalea Albii este mai veche decât acestea, făcu la ori de dachi, ori de râm Icni.

Scrie Bonfin, istoricul ungur, în carte X, decad II *De lucrurile ungurilor* că Ludovic, craiul unguresc, peiilru să poată stăpâni fără de grijă pe munteni, pusau de au zidit cetatea Severinul, care era răsipită. Aşijderea şi pe apa Prutului, căriia să dzicea Hierassis (că aşea să cheamă Prutul la istorii) să fie făcut o cetate ce să numita Terh; ce cetate ar fi fostu aceia şi în ce loc la Prut, nu putem şti; iară agiunge cât să cunoaşte. Pe urmă craii megieşi şi domnii ţării au făcut cetăţi aice în ţară.

CAP XII

Pentru numele niamului acestor ţări şi pentru portul lor şi pentru graiul sau limba lor

Mare dovadă niamurilor den ce rădăcină şi izvor sunt, numele ce au, şi între sine şi de la streini, şi măcar că niciun neam nu este în toată lumea să aibă numai un nume; ce unele de pre capetele cele dentâi vreunui nărod stăpânitoare, alte nume sunt de pre locuri, de unde sunt începute; multe de pre cetăţi mari, multe de pre ape, multe cu îndelungate vremi strămutate numerile de prestăpânii, cum am arătat mai sus, şi arătăm şi aice.

Că vedem niamul nemţăscu supt aceste numere: întâi şi mai ales şi mai de cinste: Alaman; şi aşea le dzic istoriile cele vechi şi mai pre urmă şi turcii. Al doilea nume, le dzic ghermam, adică doi fraţi, lăţineşte ghermanus. O seamă de istorii le dzic tevtonis, de pre căpeteniia lor Tevton; italienii le dzic tudesco; leşii, moscalii, noi le dzicem nemţi.

Mai apoi alte numere, despărţite ca crengili dentr-un copaciu: svedzii, danii, saxonii, franţozii, belgii, batavii şi alte ţări mai mici, tot den rădăcina cea veche a alamanilor sunt. Aşea ispania, ¡verii, ţiltiverii, portogalii, tot nu m-am sintu. Turcii, de pre locul lor Turhistan, şi de pre căpeteniia lor cel dentâi: Osmangic, Otoman, Osmanii. Moscalii, ruşii, bolgarii, sâr bii, horvaţii, slovenii, bohemii, taţii, leşii, tot nu m-am sunt, fără alte numere ce au streineşti, adică la streini că întâi acestui m-am grecii li-au dzis savromati de pe ochi mierâialbeneţi, adică ochi de şopârlă, că greceşte savros să cheamă şopârla, iară maţi ochiul

Tătarii, de pre apa Tartara; schilii de presălbătă de iproci

Aşea toate niamurile sunt cu multe numere, după vreme toate sintu, numai unele dentr-însele ţi li-am însămnat, pentru înţelesul numerelor, mai lesne niamului ţărilor acestora: Moldovei, Ţării Munteneşti şi românilor den Ardial.

Aşea şi niamul acesta, ce scriem ţărilor acestora, nume dreptu şi mai vechi este român, adică râmlian de la

Roma. Acest nume, den descălecalul lor de Traian, şi cât au trăit în munţi, în Maramoroş şi pe Oltu, tot acest nume au ţinut şi ţin şi până astădzi şi încă mai bine muntenii decât moldovenii; că ei şi acum dzic şi scriu Ţara Româniască, şi românii acei de Ardial, iară streinii den pregiur le dzic vlah, de pe vloh cum s-au pomenit. Tot de la streini sintu aceste nume de pre Italia, cărora dzic vloh. Apoi mai târâziu turcii, după numele domnilor ci-au închinat ţara la turci, dzic Moldovii Bogdan, iară muntenilor Caravlah. Grecii dzic Bogdano. Vlahia, iară muntenilor vlahos. Iară acestui nume Moldov este de pe apa Moldova, după al doilea descălecarea ţării de Dragoş Vodă. Iară muntenilor, ori de pre munte, ori de pre Olt, olteni; leşii dzic molteni.

Măcar că şi la istoricii şi la graiul streinilor, şi între sine, cu vreme, cu vacuri, cu primenele, iau şi dobândesc şi alte numere, iară acela ce este vechi nume, stă neclătit român!

Iară cum să fie acestui nume vlah, de pe numele lui Fliac, hatmanul Râmului, precum scriu unui în letopisăţele sale aicea în ţară, basne sintu.

Şi aşea, dovedind numele niamului acestuia dentraceste ţări, cum se vede den istorici mari şi mărturi tărâlor împregiur, ne trage rândul a pomeni de portul, care acum portul stătătoriu, ca numele şi ca limba, nu este, ce cu vremea iau portul m-am de la m-am unde şi locul aduce de le caută lăcuitorilor a-şi face haine îmbrăcăminte trupului, cum este firea ceriului şi piisoaron vreunii părţi de loc. Că partea despre mializăiioapic, unde Irâioscii: moscalii, ruşii, tătarii, este foarte rece, eu ci la grele, şi măcar cum sintu şi pre la noi cilii mari, iară la Cara Italiei, erni ca acestea mecodală lui silit, ce Toarte blânde erni; nice vara călduri aşea mari. Le-au căutat dar acestor oameni, mulaţi pre aceste locuri, a-şi schimba şi portul hainelor, după vremea acestui loc.

Cătră acestea, să cau (i ce scrie iscusit istoric Laurentie Topeltin den Med îi a şi. Cuvintele lui şi le izvodesc: românii de Ardial ai noştri, poartă haine lungi

îmbrăcat tot trupul; ne fac mare învăţătură portului den vecii de demultu, care au ţinut părţile acestea de la septentrion – (adică părţile care sintu apropiiate spre mializănoapte) – care haine pomeneşte un dascăl, anume Martiales, că să chema endromida, portu vechi, nemândru, iară bun de luna lui dechembrie. Şlice au de pâslă, pe limba noastră guglă, care spun că şi boierii aicea în ţară mai demultu purta chivere ca acelea. Iară pentru încălţăminte dzice lot acestui istoric Topeltin, şi nu de la sine, ce pune cuvintele altor istorici mai vechi decât dânsul, anume: Alfonsu şi Plaftu şi Aghel, carii au scris cărţi de portul cel vechi a limbilor: feliul încălţămintelor românilor este piele crudă de dobitoc, învelit piciorul bine, în obiele de lână încălţaţi, legat cu curele peste picior de la degete până supt gleznă, şi acesta este portul râmlenilor celor vechi, strămoşilor lor, carii purta în oşti. Acest fel de încălţăminte* a slujitorilor oşteni era la râmleni; numai atâta osebire vedem, precum cetim la istoriile cele vechi, că oştenii Râmului nu înveliia în obiele, ce gol piciorul încălţa cu piele şi cu legături în cruciş.

Aşea este descălecatul acestor ţări de râmleni, cum s-au pomenit pre largu, iară nu den tâlhari, cum au scris basne Misail Călugărul şi Istraţie logofătul.

După aceasta am socotit a fi cu cale să scriem împăraţii Ramului mai întâi, pără unde şi la ce împăraţi au năbuşit pre aceste locuri volgarii, şi mai pre urmă Atila, care să scrie Biciul lui Dumnedzău, cu ungurii, tătari, de au pustiit aceste ţări.

După ce s-au întorsu Traian, al şeaptele an a împărăţii sale, aflat-au în Râm sol de la Indiia venit, şi acolo au poruncit de au făcut acel stâlpu de minune, în pomenire ce au bătut pre daţi. Mai pre urmă, viind Constantin cel Mare împărat în Râm cum scrie un istoric anume Amianu, s-au mirat de făptura acelui stâlpu a lui Traian. Alte făpturi, stâlpi ce era în Râm, unele de cutremurul pământului au cădzut, altele cu vreme îndelungată s-au răsipit; iară altele şi nepriietenii le-au stricat. Iară stâlpul lui Traian au stătut multă vreme. Şi pe

urmă la anul Domnului nostru lui Hristos 1594, precum mărturiseşte Varonie, au pus în vârful stâlpului Sixtus, Papa Ramului, icoana Zvântului apostol Petru, făcută de aramă, cu aur poleită.

Supus-au Traian împărat în al optule an a împărăţiii sale pre armeni şi pre parthi, şi zăbăvindu Traian împărat în părţile răsăritului, făcând pace cu iverii, cu savromatii şi cu alte limbi, luând Vavilonul, au făcut căutare oştilor sale, în care au aflat creştini 10.000 şi i-au urgisit, adică i-au trimis în urgie, la ţărâle Armeniei. Iară un ispravnic a curţii lui Traian, anume Romul, hulindu acea faptă a lui Traian, şi mustrându-l pentru creştini, s-au mâniiat Traian şi au poruncit de l-au omorât.

Pre aceiaşi vreme zăbăvindusă Traian în Chesariia Capadochiii au mai omorât şi pre Iachentie cămăraşul său pentru legea creştiniască. Pre aceasta şi vreme a împărăţii sale, al 11-le an, fu aruncat fiarilor sălbâteci Zvântul Ignat, episcopul de Antiohia.

Iară la al doispră – a zece ai a împărăţii sale, zăbăvindusă, apucafu-l-au iarna în Antiohia, şi făcândusă cutremur mare în oraşul Antiohiei atâta, cât abiia au scăpat împăratul pre o feriastră afară. Arătatu – s-au şi în Râm multe semne rele de moartea lui Traian împărat, că biserica sau capiştea cea păgânească, ce să chema Pantheon, care era cea mai de frunte, fu detunată şi arsă.

Iară la 15 ai a împărăţiei lui, fiind cu oştile săli în Siria, după ce dobândisă Vavilonul şi Araviia, curund s-au ruptu den mâna lui arapii şi agarenii, den care abiia au scăpat Traian, cădzând tunete şi trăsnete cu vremi rele şi mulţime de muşte acoperindu-i oastea, şi el bolnăvindusă, den care boală n-au mai agiunsu să mai valiză Ramul; că-înturnându-să să vie la Râm, au murit Traian în Chilichiia, în oraş în Salonic, ce să chema şi Traianopolis, de boală ce i d/. ic Imliopica, mestecată cu apoplexia, iară cum sci în unii de vintre. Şi au dus oasăli lui în Râm, şi l-au îngropat într-acel turn a lui. împărăţil-au ani 19 şi luni O; fost-au de 61 ai de vârstă.

Număralu-l-au râmlenii între Dumnedzăii săi, că avea

în poveste râmlenii, pre acest împărat: Mai fericit decât Avgustu, mai bun decât Traian, când laudă cu îmbunăluri pre alţi împăraţi a lor. Lua să traian ficior de suflet şi moştenitoriu împărăţiei pre Andriian, nepot desor al său, care au stătut împărat pre urma l'ui, în anul de la Hristos 118, şi papă Râmului era pre atunce Iorest, iară cum scrie Varonie 120 ani.

Dacă stătu împărat Andriian, să arăta blând, ca să-l ţie de bun sfetnicii lui, adeverindu-lisă că fără svatul lor şi fără voia lor, nemic nu ari face, nice ar certa sau ar urgisi pe cineva, iproci. Iară pre urmă acestui împărat multe munci au făcut creştinilor. Şi pe Eustafie Plachida, zvântul şi dreptul, ce să numita al doilea Iov, vestit hatman a lui Traian, împreun cu fămeia sa şi cu copiii săi, i-au pus pe bou de aramă, aprinsu de loc; lăsăm a pomeni creştinii câţi au luat muncă pe vremea lui Andriian.

Iară la al patrule an acestui împărat, fiind în Britaniia şi vrând să despartă, să osăbască pe râmleni de alte niamuri varvari, au poruncit de au făcut zid, loc de optudzăci de mile, pentru paza, ca să nu să rocoşască alte limbi varvare asupra Râmului, şi au poruncit de au stricat podul ce făcusă Traian împărat peste Dunăre.

6 N. Coslln, vol. I oi

Iară la 5 ai a împărăţii sale, s-au întorsu den părţile răsăritului la frantozi, apoi la Ispaniia. În al şeasele an a împărăţii sale, să întoarsă la răsărit şi rocoşirile parthilor le aşedză. Şi de acolo au vinit în Ţara Greciască. În al şeaptele an, de la Athina, unde petrecând peste iarnă, s-au întorsu în Râm. În al optule an, care este de la Hristos 125, au mersu la Africa, unde au arătat multă facere de bine. În al 11-le an, s-au întorsu de la Africa pre la Athina, unde ernând şi a doua oară au trecut la Aziia.

În al 12-le an a împărăţii sale, de la Aziia, unde au fostu aşedzat pre câtva la prieteşugul său, şi ales pe Hrosoi, craiul parthilor, s-au întorsu în Siria, unde au descălecat alt oraş pe lângă Ierusalim, şi i-au pus nume Elia – Capitolina, şi acolo au făcut biserică lui Ioviş, bodzului sau Jupiter; grecii dzic Zevsu; pe acela loc era

oarecând zvânta biserică a lui Dumnedzău. Şi au tocmit Ierusalimul, care era strâcat den temelie, încă de Tit împărat, şi după ce isprăvi acel oraş, au vinit în Araviia şi la Pelusia, şi au pus de au înfrumuşet mormântul lui Pompeiu, ce i-au fost omorât Iulie Chesariu.

Iară la al 14-le şi al 15-le şi al 16-le an a împărăţiii sale, s-au rocoşit jidovii asupra împăratului, pentru căci le-au spurcat locurile svinte; împotriva cărora au trimis Andrian pe Iulie Sever, care, vădzind mulţime de jidovi, n-au cutedzat făţiş a le război, ce pre încet, încungiurându-le căile, de le împiedica hrana, cu meşterşug supuindusă aşa au întorsu pe jidovi, cât puţin au scăpat vii dentr-înşii, în trei ani stând Sever pregiur dânşii. Şi luându-le jidovilor cetatea Vethua, cu alte 50 de cetăţi mai mici, răsipitu-li-au până în temelie şi au omorât ca la 580.000 de jidovi.

După aceia ş-au ales Andriian împăratul şie fecior şi moştenitoriu împărăţii sale pre Comodveru, şi l-au numit Elieveru Chesariu, şi îndată l-au pornit în Ţara Unguriască voievod şi otcărmuitoriu ţărilor ungureşti. Ce într-acelaş an au murit Elieveru chesariul, fiiul de suflet a lui Andriian. Vădzindu-să şi Andriian împăratul slăbit de boală, au ales la împărăţie în urma sa împărat, pre Antonin Piu şi curund întru aceşti ani au murit; împărăţit-au acest Andriian ani 20.

Pre urma lui au stătut împărat Antonin Piu, (adică cel bun). Acestui împărat era blând, milostiv, şi îndurat, pentru aceia i-au dzis Piu, adică bun, că şi goana de pre creştini au încetat câtăva vreme, şi să înmulţisă legea creştiniască pană la sarmaţi, la dachi şi la nemţi.

Iară în al cincile an a împărăţii lui, s-au aţâţat iar goană asupra creştinilor de ispravnicii, ce era puşi pre la oraşă şi ţări; şi vădzind împăratul că să înmulţăscu creştinii, au dat poruncă tare, să nu să citiască cărţile Sivilelor, în care să afle mare hulă legilor păgâneşti şi laudă mare legii creştineşti Era pe acea vreme pană în Râm Telesforos

T11 dzilele acestui împărat, rădicatu – s-au mincinosul eretic Valentin de la Eghipt; fiind filosof a lui

Plato, învăţa acestui eretic că sunt 30 de Dumnedzăi şi alitca Dumnădzăiţe; învăţa cum Hristos s-au născul den fecioară, luând trup den ceriu, cu care au trecut prin fecioară, şi ca aceste basne. Aşijdirea şi alt eretic s-au izvodit tot pe vremea acestui împărat, anume Marhcion den Pontu, care urma învăţătura lui Cherdon, cum ar fi doi Dumnădzăi: unul bun, altul rău; şi Dumnedzău cel rău au dat legea cea veche, iară cel bun, legea noa A.

Pentru blândeţăle acestui Antonin împărat, multe ţări ce s-au foslu dezbătut de supt ascultarea împărăţiei Ramului, s-au închinat de bună voie iară suptu stăpânită Ramului.

Murit-au Telesforos papa, muncit pentru Hristos, în al 15-le an a împărăţii lui Antonin Piu, şi în locul lui au stătut papă Ighin. Scrie Baronie:

Iară după moartea lui Telesforos, s-au făcut cutremur mare în Râm şi au arsu 340 de casă, în Râm. Puţin au trăit papa Ighin, că au murit măcenic, şi în locul lui au stătut papă Pius, în al 19-le an a împărăţii lui Antonin. Acest Pius papa au aşădzat Paştile să nu să facă de creştini cu jidovii, a patrasprădzece dzi a lunii, ce după Paştile jidoveşti, în Duminica viitoare, să sârbealiză creştinii Paştile.

Iară la 24 an a împărăţiii lui, Antonin chesariului ş-au săvârşit viaţa în bune bătrâneţă, fiind cu vârsta de 74 ani. Domnit au aproape de 24 ani, mai lăudat decât alţi împăraţi de înainte de dânsul

Iară pe urma lui Antonin, au stătut doi Chesari împăraţi Râmului: Marco Avrilie şi Luchis-Veru, ca fii să numita Antoneni. Iară la al cincile an a împărăţii acestor doi împăraţi, s-au rădicat cu oşti asupra parthilor şi a armenilor, şi cu izbândă s-au întorsu. Apoi la anul şi marcomanii s-au rădicat şi s-au răcoşit despre împărăţiia Râmului, asupra cărora au purces împăraţii cu mare gătire, că şi alte ţări, şi ungurii s-au fostu unit. Vădzând acestea împăraţii, au aşedzal deodată ţările sârbii şi Italia despre marcomani şi ei s-au întorsu la Râm, şi pre cale au murit Luchil-Veru împăratul de apoplexia.

Scriu unii precum marcomanii au trimis sol la

împăraţi, cum se vor pleca fără arme supt împărăţiia Râmului. Ce la al dzecele an a împărăţii sale, Marco Avrilie pornitu – sau cu mari oşti asupra marcomanilor şi a altor ţări, cari să dezbătusă de la stăpânită Râmului, cum şi ungurii. Stătut-au un război tare între râmleni şi între marcomani; ce i-au înfrântu împăratul pre Dunăre, buldzindu-i pe gheaţă, pre marcomani şi pre unguri.

Iară în 20 ani a împărăţii sale, Marco Avrilie pierdut-au doalizăci de mii de oaste a sa, închidzându-l la locuri sirimte marcomanii şi cvadii şi alte niamuri megieşe. În strânsoare ca aceia fiindu Marco Avrilie împărat cu oştile sale, neavând altă nădejde în jărtvele bodzilor săi, au poruncit pen tabără să strâge, de s-ar afla creştini oşteni cu dânsul, să facă rugă la Dumnedzăul creştinilor şi să cele agiutoriu împăratului. Deci acolo în oastea lui era 12 polcuri de creştini, carii îndată puindusă toţi cu genunchele la pământu’ de să rugară lui Dumnedzău, îndată s-au pornit grele ploi cu fulger şi trăsnet asupra vrăjmaşilor, cât i-au înecat ploaia, şi s-au răsipit; şi birui pre vrăjmaşii săi Avrilie împărat. Cunoscând împăratul acel dar de la Dumnedzăul creştinilor şi izbânda ce s-au făcut precum însuşi au scris în cărţile sale la sfatul Râmului poruncind să nu să facă goană asupra creştinilor, nice să-i pârască nime, căci s-ar mărturisi a fi creştini. Şi în scrisorile lui ci-au trimis la Râm, mărturiseşte Marco Avrilie că fiind în mijlocul Ţării Nemţăşti, între munţi, s-au tâmplat acestea, măcar că unii scriu că s-au tâmplat în Ţara Unguriască de Gios, unde este acum Avstria.

S-au fostu sunat atunce de pieirea împăratului într-acel război, care audzind un Avidie Casie sau şi rădicat asupra împărăţiei la răsărit, şi pe urmă adeverindusă că împăratul este viu, fu ucis acel Avidie cu ficiorii săi, de oştenii ce era cu dânsul. Şi mergând împăratul Marco Avrilie cu oşti iară asupra nemţilor şi a ungurilor, au murit în Beciu şi au rămas fiu-său Comod, în locul lui împărat.

Aşedzând Comod împăratul lucrurile despre nemţi şi despre Ţara Unguriască, s-au întorsu la scaunul său la Râm. Ce era departe acesta Comod de tatăsău; spurcat în

toate, pre care pentru spurcata viaţa sa, fu urât tuturor; că vrea nărodul să-l numască şi să-l aibă ca pe un Dumnedzău şi să-l cheme fiiu lui Irac! le Zevsu, puindu-şi şi stâlpu în Râm. Şi nerăbdând nărodul tiraniile şi spurcăciunile lui Comod, fu zugrumat după ce au împărăţit ani 12.

Pre urma lui Comod, ales-au sfatul, bocrii, împărat pre Helvie Pertinax ce numai 88 de dzile au îi tipărăţit şi fu omorât de slujitori, cu îndemnarea lui Iulian Măzdelnicul, că au dat măzdă slujitorilor de l-au ucis. Împărăţil-au şi Iulian 55 de dzile şi fu omorât şi el. Pre urma acestuia în ales de oşteni Septimie Sever; iară în Britanii a fură aleşi doi împăraţi: Pistinie cel Negru în Siriia şi Clondie Albim în Britaniia. Iară Sever, primind soţie la împărăţie pre Alchimie, s-au pornii cu oşti asupra lui Pistinie cel Negru, şi biruindu-l, l-au omorât.

Şi împărăţind Sever, pormui – sau cu oşti asupra Vizantiei în anii de la Hrisâos 190, şi asupra varvarilor, a lui Pistinie celui Negru: ce, după trei ani, fiind încungiurată Vizantiia, o au dobândit, şi i-au stricat zâdiurile şi o au făcut ca un sat. Înturnatu – s-au Siver cu izbândă la Râm şi den voia sfatului au coronit pre fiu-său Vasian soţie la împărăţiia Ramului. În dzile-le acestui Sever au fostu mare goană asupra creştinilor. Iară pre aicea pre la Da ţi i-a, au needzat câtva ispravnici şi deregători, pre cari anume, nu-i scriu istoricii, şi acei ispravnici poate că au făcut Turnul Săverinul în Ţara Munteniască, de să pomeneşte până astădzi. Murit-au Sever în Britaniia, după ce au împărăţii ani 17, şi l-au adus feciorii lui, de l-au îngropat în Râm.

Stătu împărat Antonin şi Gheta, ficiorii lui Sever, şi nu trecu o lună de dzile acestor doi fraţi, şi au giunghiat Antonin pe frate-său, Gheta, în braţăle mâne-sa, şi purciasă Antoni, ce-i dzicea Caracal, în părţile spre Dunăre şi pre mializănoapte cu oşti; şi întorcându-să dentr-acele părţi, deci au mersu la Antiohiia, apoi la Alexandriia şi acolo pe mulţi oroşeni au omorât.

Purces-au cu oşti Antonin Caracal asupra parthilor, trimiţând sol de au cerşut pre fata craiului parthilor, pre

care (ne) primindu-l să-i fie ginere, au intrat cu oşti în Ţara Parthilor, de o au prădat. Vrăjitu-i-au un matematic, anume Sărapion, şi au dzis că va muri curund Antonin, şi va lua împărăţiia Macrin. Şi ieşind împăratul la vânat, şi den porunca lui Opi-Iie Macrin, ispravnicul divanului, fu omorât Antonin împăratul; 6 ai au împărăţii Antonin. Iară Opilie Macrin, vărsând câtva bani la ostaşi, stătu împărat şi au împărăţii ani optu şi l-au omorât ostaşii.

Pre urma lui Macrin, stătu împărat Iulio Galba, care s-au numit Sardanapal, şi viind la Râm Iuliu Galba, multe rele şi spurcate fapte au arătat în Râm; şi şi-au ales soţie-şi la împărăţie pre Alexandru, fiiui Mamii, văru-său, şi l-au numit chesar. Şi de aicea au început a avere cârmă Daţiia şi Ţara Unguriască, cu alte ţări câteva supusă împărăţiei Râmului, den nepaza împăraţilor. Iară pre Ilio Galba, pentru nespusăli spurcăciuni îl ucisără împreună şi pre mumă-sa.

Stătu împărat însuşi Alexandru den cârma mâne-sa Marniei nefiind Alexandru încă la vârstă. Acest împărat au izvodit la începutul stăpânei sale, acestui vrednic cuvântu': Ce nu-ţi pofteşti ţie a fi, altuia să nu faci!... Aşedzat-au acest împărat giudeţăle, ce au fostu înainte stricate în Râm şi pre la alte olate. Făcut-au în Râm şi feredee de ape calde, care să cheamă therme, şi li-au numit feredeile lui Alexandru. Aşedzat-au acestui împărat tocmele bune în Daţiia, unde suntem noi moldovenii şi Ţara Unguriască. Mers-au cu oşti acest împărat asupra lui Artaxerxă, împăratul perşilor, şi biruindu-i s-au întorsu cu izbândă la

Râm. (fără în Hronograf scrie, că mergând acest împărat asupra perşilor, au luat cu sine şi pre mumăsa Mamiia, şi înfrângându-i perşii, au pierit multe oşti râmleneşti, şi prinseră şi pre împăratul şi pre mumă-sa şi periră ca nime de dânşii). Iară pe urmă ridicându-să asupra nemţilor pentru rocoşiturile lor, ce pentru câteva polcuri de slujitori ce i-au fostu lipit* den slujitorie ş-au agonisit ură despre toţi, şi l-au ucis, giunghiat împreună cu mumă-sa.

Pre urmă stătu împărat Maximin, fiind de m-am got

despre tată, şi pre mumă-sa o chema Mana, de m-am gros şi varvar. Acest Maximin luă izbândă de biruinţă asupra nemţilor, şi îndată fără svatul domnilor, au ales pre fiu-său chesariu. Şi înturnându-să din Ţara Nemţască, venit-au în Ţara Unguriască, de au ernat în oraşul, ce să cheamă Sirmea, unde multe răutăţi şi prădzi au făcut. Acestea făcând Maximin, nu de împărat, ce de tâlhariu fapte, s-au rocoşit oastea, ce era în Africa, şi au rădicat împărat pe Gordiian, om bătrân de vârstă, dându-i soţie la împărăţie pre fiu-său, Gordiian cel tânăr, carii domnind doua A luni în Africa, ucisără-i pre amândoi Capelian, hatmanul lui Maximin şi cu alţii.

Ales-au svetnicii împărat pe Marco Clondie Puplan şi pre Deţie Ţelie Balbim, în anii de la Hristos, 237, lângă care au adaos nărodul Râmului chesariu, pre Gordian, nepot lui Gordin celui bătrân. Iară Pupiian şi cu Balbim, carii era mai mult apărători lui Gordiian copilului împărat, măcar că era primiţi şi dragi nărodului, iară urâţi ostaşilor, îi ucisără pre amândoi.

Rămas-au Gordiian singur la împărăţie cu mare poftă de svat şi de nărod. Stăpânit-au în linişte. Acestui Gordiian tânăr au încetat şi goana de pe creştini; în anul de la Hristos pre atunce 241, s-au întărtat oşti mari între râmleni şi între perşi, că perşii prăda Mesopotamiia. Iară împăratul Gordiian ş-au luat împărăţiasă, pre fata lui Misitii, om ales şi prea învăţat, şi au apropiat pe socru său către svaturile sale, şi s-au pornit Gordiian cu mare oaste asupra perşilor, lăsând presocru-său în locul său, la Râm; biruit-au Gordiian pre perşi. Murit-au socru-său, Misitii, şi făcândusă mare scumpete de pâine în Râm, stătu ispravnic şi apărătoriu lui Gordiian, Filip Arapol.

Iară Gordiian, gătindusă să se întoarne la Râm, cu veselie de izbândă, să ridicară ostaşii şi-l scoasără den împărăţie, cu îndemnarea lui Filip şi pusără ostaşii pre Filip la împărăţie.

Acestui Filip era drag ungurilor, şi cu multe daruri dăruindu-i, şi o biserică, ce-i dzic Lavreanii, fiind săracă, o au îmbogăţit-o. Aşădzat-au şi pace întemeiată cu perşii; au

zidit şi cetate în Ţara Arăpască, pre numele său Filipopol. Iară întru tiranie-împărătind Filip, îl ucisără pre dânsu şi pre ficiorul lui, după ce au împărăţit ani 7: pre ficior în Râm, iar pe bătrânul într-un oraş ce-i zic Verona.

Stătut-au împărat pre urma lui Filip, Dutie, de niamul său ungur, den Ţara Unguriască de Gios, den târgul Tebal, om tare şi vestit de vitejie, şi îndată ş-au ales pre ficiorul său Hestruc soţie. Acesta Deţie împărat mare goană au aţâţat asupra creştinilor. Iară în anul de la Hristos 251, gătindusă cu oşti asupra goţilor, carii prăda Alisia, ce să chiam acum Dobrogea şi Trachia, viclenindu-l Tribunalie Gălbui, întâi feciorul său în războiu' au perit, iară Detie, vrând să scape, cădzut-au într-o mlaştină cu calul şi acolo au perit.

Stătu împărat în locul lui Deţie, Trevunie, Galba, carele aşijdirea îşi luă soţie la împărăţie pre fiiusău, Volusian. Iară în cursul altor de la Hristos 252, mare omor s-au aţâţat în Etiopiia den care s-au împlut şi Râmul. Iară den rea cârma lui Galie împărat şi al lui Volusian, multe ţări s-au dezbătut de supt stăpânită Ramului, între care şi în Ţara Unguriască să rădică Emilie voievodul şi ispravnicul polcurilor ungureşti, şi-l pusără oştaşii împărat. Şi viind cu oşti în Italia, şi tâmpinându-să cu Gal şi cu Volusian împăraţii, i-au înfrântu şi fură ucişi de oşteni, şi îndată ridicară împărat pre Emilian, care împărăţind în Râm numai trei luni, l-au omorât oşteni.

Stătu împărat Lichinie pre urma lui Emilian, pus de ostaşi şi de boierii svatului, întărit la împărăţie, care ş-au luat soţie pre ficiorul său, Galian. Iar în dzilele lui, s-au ridicat nemţii şi au prădat ţări de supt stăpânită Râmului. Iară în anii de la Hristos 257, mare goană să face asupra creştinilor. Iară la anul, Valerian lăsând pre fiu-său, Galie, au purces în părţile răsăritului asupra perşilor. Iară în urma lui Valerian, aliasără în Dobrogea împărat pre Eughenie, otcărmuitoriul părţilor ungureşti; ce curund ş-au făcut moarte însuşi cu mânuie sale, pentru să nu încapă viu în mânuie lui Galian. Iară Valerian fu biruit de Sappor, împăratul perşilor, şi prindzându-l, l-au belit de viu, şi

împărăţi singur Galian. Şi înţelegând Galie de moartea tătâne-său, au poruncit de au părăsit goana de pe creştini.

Acestui Galie au lăsat o parte de Ţara Unguriască de Sus Pipei, fetei craiului nemţăscu, logodind-o, să o dea după dânsu.

Pe vremea stăpânirii acestui Galian, în cursul anilor de la Hristos 265, iară de la zidirea lumii ani 5773*, s-au pustiit locurili acestea, unde să chema Daţiia, ce era aşădzată cu râmleni de Traian, împăratul Ramului, cum s-au pomenit mai sus, de aşădzarea ei.

CAP XIII

Pentru răsipa Daţiei ce era de Traian descălecată

Aicea ne caută a trăgăna condeiul istoriei noastre, să păşim a scrie şi alte niamuri de carii s-au răsipit ţărâle aceste întâi de goţi şi unguri cu Atila craiul, şi pre urmă de volgari. Fie dar întâi de goţi. Niamul acesta a goţilor, (precum scrie în cronica unguriască), venisă cu mulţime mare den ostrovul mării Scandenaviei, despre marea cea de la mializă-noapte, în câmpi, între Nipru şi între Volga stând; den care câmpi, gonind pre – ruşi sau pre polovţi peste Visla, s-au aşădzat singuri în câmpii acia, care câmpi sintu de largi ca la 200 de mile de loc.

Acolo domnul goţilor, anume Iddantirsu, vădzu în oştile sale pe denaintea corturilor multe muieri frumoasă desfrânate în curvie; le-au gonit de la corturi peste apa Volga; care muieri îmblând pen pustiile Iuhrii, să împreună cu Dumnedzăii cei de păduri, cumu-i cu Favnu şi cu Satir, aşea cât s-au născut dentr-însele mulţime de oameni; şi, ştiind acele muieri că le-au gonit pentru frumuseţea de pre la corturi, pentru aceia, cineş copilul ce i s-a năştea, îi spinteca obrazul în două A, ca să paie grozliv şi straşnic. Şi aşea s-au născut mulţime de oameni grozavi şi groaznici de ceia parte de Volga.

Iară goţii, petrecând câtăva vreme pre acele locuri să înturnară la Panonia, unde-i acum Ţara Unguriască. Iară Panoniia se numeşte şi s-au numit de pre numele lui Pannon, care au fostu den sămânţiia lui Sim, den urmaşii lui Meset şi den ficiorii Aranii; aşea îşi scriu ungurii

începutul său. Acel Pannon den cei înainte, carii au fostu trimişi de Noe în toate părţile lumii, au stăpânit eu să menţiile săli într-aceste părţi pe Dunăre, şi de pre numele lui, întâi grecii Peonia, apoi latinii i-au numit Panonia. Pe aceasta Panonia, s-au aşedzat goţii la casăle lor, în anii de la Hristos 380.

Iară pre urmă s-au tâmplat unui uhru, dentre cei grozlivi, ce s-au născut dentr-acele muieri, cum s-au scris mai sus, acolo peste Volga, de au ieşit la vânat; şi aflând un cerb albu, l-au gonit pană ce l-au trecut peste apa Volga, în câmpi, unde trăisă înainte goţii, unde n-au mai vădzut vânătoriul acela pre cerbu; ce, s-au uitat locului, i-au plăcut locul, şi întorcându-să la ai săi, le-au spus de locuri frumoasă şi desfătate, la care s-au clătit acea mulţime de oameni straşnici şi grozlivi de peste Volga şi s-au aşedzat într-acei câmpi.

Acolo aşedzându-să puţină vreme, neavând hrană bună, au trimis oamenii săi să cerce locuri mai bune de hrană, cari au aflat Ţara Panoniia, pământu’ de hrană; şi aşea s-au pornit acei de la luhra cu toate casăle lor, la Panonia, lăcuind atunce în Panoniia şi goţii, cum s-au pomenit mai sus. Vădzând goţii un nărod groaznic, cumplit şi mult vinit asupra lor, carii întru nemic nu-şi socotiia viaţa lor, au fugit denaintea lor la 1 ta Iii a, iară ei s-au aşedzat în Panoniia, cu domnul lor Rava, în vremea chesariului Gratiian, şi s-au numit humni, de pe numele apei Humna.

Deci petrecând humnii în Panoniia, unde-i acum Ţara Unguriască, în urma goţilor, cum s-au pomenit, s-au ridicat râmlenii cu oşti asupra lor şi au biruit ei pre râmleni cu hatmanir ce avea râmlenii, anume

Macrin den Ilirie şi Petric den Ţara Nemţască, şi n-au putut sta împotriva lor. După moartea domnului său Ravei, ş-au ridicat şie craiu pre acel mare cumplit, pre Atila, în anul de la Hristos 428, craiu întâi unguresc, pre care e îl numita tătarii Ehello, bărbat tare la minte, hâtru, la inemă îndrăzneţu, nărocos, şi să scriia aşea: Atila, ficior lui Bendecuc, nepot tarelui Nevrod, crescut şi ţinut în Engald,

den mila lui Dumnedzău, craiul ungurilor, a midilor, a goţilor, a daţilor, biciul lui Dumnedzău, spaima lumii.

Adunatu – s-au către Atila şi alte ţări denpregiur, cumu-s marcomanii, unde este acum Morava (ratevii), unde este acum Stinsca; ghepidii, unde-i acum Litva, svedzii, şvabii, gherulii, năroade den părţile de la mializănoapte, şi au intrat cu aceşti oameni în Ţara Nemţilor, unde multe ţăr şi oraşă au luat şi le-au pustiit, împotriva cărue s-au pornit Jicmontu, cneadzul de Constrinţia, cu oşti; ce fu biruit de Atila; şi atunce au luat Atila aceste cetăţi vestite: Arghenta şi Lugi. unul, de le-au răsipit în urmă.

Iară după ce au înţeles volgarii, cari trăia spre mializănoapte şi spre răsărit, pre apa Volgăi, de clăii rea humnilor în părţile ce am pomenit mai sus, pornitu – s-au şi ei cu povăţuitoriul său Derbal, şi întâi au lovit Daţiia, unde suntem noi acum moldovenii şi Ţara Munteniască, de au pustiit descălecarea lui Traian împăratul, şi au fugit românii cine încătro au putut scăpa peste munţi, la Ardial, la Maramoroş, şi muntenii pre Olt şi s-au aşedzat bolgarii pre aice.

Iară în anul de la Hristos 454, înţelegând bolgarii de moartea lui Theodosie, împăratului grecescu, au trecut de aicea peste Dunăre şi au luat amândouă Misiile, ce să cheamă acum Dobrogea cia mare şi cea mică, fiind între împăraţii greceşti netocmală de casă, şi pre numele lor, acele părţi le-au numit Bolgariia, care cu acel nume să cheamă pană astădzi, şi singur volgarii acia spun şi pomenesc, că strămoşii lor au nemernicit pre aicea den ţărăli moschiceşti.

Acia bolgari aşedzându-să în ţărâle de peste Dunăre, au stăpânit o parte mai mare den Trachiia, şi prezinon, împăratul grecesc, l-au bătut în anul de la Hristos 476, şi au aprinsu Ţarigradul cu foc de au arsu.

Iară pe urmă Anastasie împărat, vădzind mare nevoie despre bolgari, au făcut zid de piatră, de la Silivriia, den malul Mării Albe, până la Marea Niagră, ca să aibă odihnă de bolgari de după acel zid. Iară Trachiia au rămas cu

Odriiul fără apărare, care o au stăpânit volgarii, şi pre urmă coborând acel zidiu, prăda bol ga r îi olaturile Ţarigradului, precum mărturiseşte Cromer cap. VIII, aducând mărturie pre Pomponie Let; şi până astădzi să cunoscu une semne de acelui zidiu, făcut de Anastasie, împăratul Ţarigradului, ce l-au lucrat în ani 26.

Acest împărat Anastasie fu omorât de trăsnet; iară bolgarii, cu domnul lor Hrun, au prădat ţărâle greceşti şi le-au stăpânit.

De aicea ne întoarcem la rândul istoriei noastre, pentru mai bună deşcliiderea minţii celitoriului, lăsând la alţii să scrie de niamul bolgarilor, ce să trag tot den sarrnaţi, den slovaţi, cum am arătat mai sus, unde scrisăm damurile, care de unde să trag de după potop, şi în lume răşchirate.

Aicea vom mai pomeni pentru Atila care au ieşit cu ungurii în Panonia cum ani scris mal sus

După ce să rădică craiu Atila, ş-au ales loc de scaun crăiei sale Sicamvriia, unde era Biula cea veche; vrând să aşealiză stăpânită ştiţiei până la Dunăre, îndată pusă gândul să margă cu oşti asupra râmlenilor, luând soţie la crăie pre frate-său, Bleda, iar unii dzic că l-au chemat Buda; şi pentru prepusurile viclenilor despre alte ţări, să nu să aţâţă asupra lui, făcu mai mare pe frate-său pe toată ştiţia Evropii sau Ţara Tătărască, dându-i mare putere. Iară, după ce au mersu cu multe oşti, Atila trecând Dunărea, au prădat olatele Trachiei, Machidoniei, Ilirâcul, de care s-au pomenit mai sus.

Iară, trecând Alila cu oştile sale în Ţara Franciască, încungiurat-au cetatea Avrelia, în care cetate era svintul Ananiia episcopul, carele vădzind atâtea tiranii, ce făcea Atila, asupra creştinilor, să sui pe zidiul cetăţii, şi ştupind spre tiranul Atila, îndatăş să porniră năvarnice ploi, cât i-au căutat a lăsa cetatea şi s-au dus de acolo asupra Râmului, prădând şi ardzind.

Şi dobândind Râmul, făcut-au mari cazne şi munci pe creştini. Iară fiind acolo svintul Nicazie, şedzind denaintea bisericii cu soru-sa, grăia către Atila: Pentru ce, Atilo, faci

goană asupra creştinilor, nărodului lui Dumnedzău cu atâta tiranie? De vreme că te chemi, Biciul lui Dumnedzău căci nu pedepseşti pre cei răi şi pre cei mândri. Iară celor plecaţi, carii cad la picioarel, ţie îţ dau agonisitele sale şi grumadzii, căci nu-i erţi, de vreme ce Dumnedzău spre cei plecaţi îşi întoarce mila. Adu-ţi aminte, Atilo, că eşti om! Păzeşte-te, că nu ca un om faci, ce ca un bălaur cumplit, omori oameni. Adu-ţi aminte că vei să mori, şi cum cu mânuie crunte de sângele nevinovat, vei sta înaintea scaunului lui Dumnedzău la giudeţ? Să ţii minte că fără plată pentru nevinovatul sânge, nu vei ieşi de la Dumnedzău! fără dzicându-le aceste-a, îi tăia capul unul ce sta acele; iară presoru-sa Evtropiia, vrând să o apuce, că era foarte frumoasă fecioară, ea ş-au scos ochii cu degetele, dzicând: Nu va lăsa Dumnedzău să prăvăscu spre ucigaşul nevinovatului fratelui mieu! Şi acolo au omorât-o şi pre ea.

Iară audzind aceste cumplite fapte a Atilii, s-au strânsu toţi râmlenii cu oşti, trăgând într-agiutoriu şi pre Theodoric, craiul goţilor, asupra Attilii, şi pre oştile Râmului au ales hatman pre Eţie, vestit om de războaie. Înţelegând Atila că au tras râmlenii într-agiutoriu şi pre goli asupra lui, s-au sfătuit cu vrăjitorii săi. Fiind atunce Atila în părţile Galiei cu neiile sale, adusără-i oştenii lui un săhastru dentr-o peştele aflat. Atâta găsim scris pentru Atila.

Aicea arată câţi ani au trăit pre aceste locuri aşedzarea românilor ce i-au aşedzat Traian şi câţi ani au trecut până la vremea lui Laslou craiul unguresc şi pre urmă câţi ani au stătut locul pustiu până la descălecarea lui Dragoş vodă

Scrie Bomfin istoricul, aducând mărturie pre istoricii mai vechi, anume Seida şi Eviropie, precum Avriliian, împăratul Râmului, vădzând că nu vor sta descălecăturile lui Traian pre aceste locuri, să fie ridicat pre oameni de prin oraşă şi de prin sate, la cuitori, şi i-au mutat peste Dunăre în Dobrogea. Iară Topeltin scrie precum Gaie chesariu au stătut împărat după Traian; acela să-i fie mutat

în Dobrogea şi atunceşi în 454 ani de la Hristos, au năbuşit goţii şi alte niamuri peste locurile aceste, cum s-au scris mai sus.

Făcând dară socotială den dzilele lui Traian, ce au adus pe aceste locuri râmleni, când au supus pe daţi, în anii de la Hristos 103, până la Atila, ci-au năbuşit cu tătarii, den carii sintu ungurii de la Iuhra, cum scriu istoricii ani 401, rămân ani 298, să fie trăit românii pre aicea descălecaţi de Traian; cum dzic alţi istorici să fie descălecat Traian ţările acestea în anii de la Hristos 120; şi la anii ’401 au năbuşit Atila şi pe urmă volgarii cu povăţuitorii lor.

Iară, după ce s-au pustiit ţărâle acestea, unii mutaţi în Dobrogea de împăraţii Râmului, alţii peste munţi, aşedzându-să pe Olt, în Ţara Ardialului, alţii în Maramoroş, până în dzilele lui Laslou, craiului unguresc, când s-au descălecat al doilea rând Ţara Moldovei de Dragoş vodă şi Ţara Munteniască de Negrul vodă. Acel craiu au stătut la crăiia unguriască în anii de la Hristos 1080; iară scoţând cele 298 ani ce au trecut de la Traian până la Atila, când s-au pustiit ţările acestea şi mai ales de volgari, carii s-au tâmplat în anii de la Hristos 401, făcânc socotială de la Atila şi de la volgari până la Laslou, craiul unguresc, pe vremea căruia s-au descălecat al doilea rând ţara, 700 şi mai bine de ani au fostu pustii locurile acestea, de descălecătura cea dentâi de Traian, împăratul Ramului.

Ce goţii întâi, apoi volgarii au stăpânit locurile aceste, păn ce s-au mutat şi ei în alte părţi de loc: unii peste Dunăre pe vremea lui Theodosie, împăratul grecesc, cum s-au scris mai sus, alţii în alte părţi, şi rămâind de tot pustie ţara, nelăcuind niciun m-am până la Dragoş vodă în Moldova, şi Negrul vodă în Ţara Munteniască.

CAP XV

Pentru descălecarea Ţării Leşăşti

Descălecarea Ţării Leşăşti pe ce vreme şi de ce m-am s-au făcut. Fiind cursul anilor de la Hristos Mântuitoriul nostru 550, doi fraţi anume: Leh şi Ceh, den niamul slovenilor sau a sarmaţilor oameni îndrăzneţi la vitejie,

petrecând multă vreme în neodihnă şi în ostenială, după ce vădzură netocmală între ai săi, ce să lucra în Ilirâc şi în Dalmaţiia, unde s-au fostu aşedzat, cum s-au scris mai sus, la rândul său, pre ce vreme au fostu ieşit volgarii cu Derbal, cniadzul lor, de care şi pustiire ţărilor acestora s-au făcut, vădzind acei doi fraţi oştiri aţâţate între niamul lor, vorovindusă amândoi, s-au clătit den Ilirâc, Ţara Arvaţilor, şi den Dalmaţiia, de la oştile sloveneşti, care era aşedzate cu tot niamul volgarilor, cercându-şi loc de traiu în alte părţi de lume.

Dându-să spre apusul soarelui, în părţile nemţăşti, au descălecat şi au stăpânit locurile între apa Visla, Albim şi Vessurgu, adică Vessera, care este ştiută în Ţara Nemţască. Deasupra aceştii ape, au făcut cetate tare şi i-au pus nume Bremen sau Brzeme, însămnând cu acestui nume, cum acolo au descălecat greutatea ostenelilor şi neodihnelor săli trecute. Şi nemţii până în vremile până astădzi, număscu acel oraş Bremen. Şi de acolo să prici ia şi să sfădiia cu nemţii pentru hotar şi pentru olatele megiaşe. Şi de la o vreme oraşele de pe aproape şi cetăţile de bună voie li s-au închinat, iară unele le-au descălecat ei singuri.

Şi aşea, Cehul s-au aşădzat pre Dunăre şi pre apa Albim, unde să cheamă acum Bohemia, că cehilor le dzic bohemi; pre urmă au stăpânit pre racuzi, Lusaţia, Morava, Meşno, dentru unele gonind pre lăcuitori, într-altele puind pre de ai săi pentru lăcuitorii cei vechi.

Iară frate-său Leh* au intrat cu oarda sa mai în lontru, alegându-şi loc de traiu mai spre mializănoapte, unde este acum Ţara Leşască, şi pe apa Vislei, de unde s-au rădicat vandaliţii, adică neamul sarmaţilor, s-au aşedzat cu oarda sa, şi pe urmă de la capul Vislei până la apa Odra, spre mializănoapte şi spre răsărit au stăpânit Şlonsca, Malgrabstra, prusii, pomeranii, Malborgu, Lusaţia, Saxonia şi alte locuri şi cnedzii, omorând pre unii de lăcuitorii acelor locuri, pre alţii gonindu-i den moşiile sale, pre alţii primindu-i la mila sa.

Iară un crăişar nemţăscu au chemat pre Leh la

poedinoc cu vierşun să se Iovască numai amândoi din arme; cine a birui să rămâie stăpânită pe sama lui. Şi au ucis Leh pre acel crăişor şi i-au stăpânit toată ţara lui, unde să cheamă acum Pomorsca.

Aflat-au loc între ape, unde au descălecat oraş şi au zidit cetate în Ţara Leşască, căriia i-au pus nume Gnezdo, ce să dzice cuib, şi acolo, din svatul vrăjitorilor săi, au aşedzat stima ţării sale. Era acolo la acela loc şi multe cuiburi de vulturi prin copaci, şi au făcut stima ţării sale vultur albu, cu aripile întinsă, care şi până astădzi stă pecetea e r a iei leşăşti. Pus-au chipul hulturului şi prin ştiaguri şi pen alte semne oşteneşti.

Iară numele lor, de pre Leh le dzicem Ieşi şi boemilor le dzicem cehi de pre numele lui Ceh; iară poliaţi ce dzic ieşilor de pe locuri şi de pre câmpii pustii în ţara lor, unde lăcuiesc ei până astădzi; le dzic poliaţi, adică câmpeni, că polia să cheamă câmpu, şi pentru că sintu îndrăzneţi a să tâmpina în câmpi, cu neprietinii lor.

Aşea arătăm descălecarea Ţării de la Leh, şi Boemii de la Ceh den vestita vitejiia lor.

Descălecatul al doilea a Ţării Moldovii la ce vlet s-au timpiat

Cu anevoie este a-l adeveri deplin măcar că multe istorii am cetcat a ţărilor den pregiurul ţării noastre, şi rusăşti şi leşăşti, foarte de-amănuntul; ce mai aproape de adevăr am aflat cum descălecatul ţării de al doilea rând după pustiirea de volgari şi de tătară, în anii de la zidirea lumii 6860, iară de la Hristos 1352*, pe vremea ce stăpânită în Ţara Leşască Vladislav Locheten craiu, tatul lui Cazimir al doilea, iară în Ţarigrad împărăţiia Mihail Paleolog. Şi dovadă punem de aceasta că scrie şi Ureche vornicul, în letopisăţul său, că doi ficiori a lui Ştefan vodă, anume: Ştefan şi Pătru, sfădindu-şa pentru domnie aicea în ţară, au scos Pătru vodă pe frate-său, Ştefan vodă, cu agiutoriu de la unguri den scaonul ţării, şi au fugit Ştefan vodă la craiul leşăscu, la Cazimir cel Mare, feciorul lui Vladislav Locheten. Deci acel craiu Cazimir, au crăit ani 33, iară de la Dragoş vodă până la Ştefan vodă ce au avut

aceşti doi ficiori, cum s-au pomenit, Pătru şi Ştefan, cum scrie Ureche vornicul, să fac ani 46; ce scoţând treidzăci şi trii de ai a lui Cazimir, craiul leşăscu, unde năzuisă Pătru vodă să-i dea agiutoriu să vie în ţară domnu', rămân ani 13 trecuţi. Pe vremea acelui crai Vladislav, aicea la noi era domnu' Roman vodă, ficiorul lui Pătru vodă, nepot lui Muşat vodă. Iară ce scrie Ureche vornicul că au fostu văleatul 6807 la descălecarea ţării cu Dragoş vodă, nu să tocmeşte, că încă pre aceia vreme era pustie Ţara Moldovei.

tară Bomfin, istoricul ungur, aşea dzice de descălecatul ţării de al doilea rând: în vremea craiului ungurescu Ludovic, s-au rădicat un domnu', anume Bogdan ce era lăcuitoriu în Maramoroş, cu românii. Adunat-au către sine prevalah şi au intrat în ţară la moşiia sa, de o au descălecat, ce o părăsâsă de megieşiia tătărâlor. Iară pe urmă vădzând Ludovic că s-au înmulţit valahii, ce ieşisă den Maramoroş cu Bogdan domnul în ţară aicea, neputând să-i scoaţă, i-au aşedzat supt stăpânirea sa, sa de bir crăii ungureşti.

Iară Ureche vornicul scrie că au descălecat ţara Dragoş vodă, ce socotim că poate să ţie fostu Dragoş vodă, ficior acelui Bogdan den Maramoroş, ce scrie Bomfin, istoricul ungur, că au descălecat ţara a doua oară. Să să fie îndemnat Dragoş vodă, dzice, cu oarecăţi de ai săi den Maramoroş, şi au vinit peste munţi în chip de vânătoare şi au găsit o fiară, şi gonindu-o cu dulăii până la apa Moldova, şi obosită fiind hiara, au prins-o în apa Moldovei, la locul unde să cheamă Buorenii. Iar este o poveste lăţiniască de dzic – (nu se pune nume în dar) – Hiara aceia îi zic buor; poate că au fostu zimbru, şi pre numele luarăi se numeşte locul acela Buorenii; pus-au şi pecetea domniei ţării cap de bou, ce se vede până astădzi.

Ieşit-au şi mai la câmpu acei vânători şi au nemerit la locul, unde este aemu mănăstirea Eţcanii, şi acolo era prisacă cu stupi şi era la acei stupi un rus, anume Iaţco, şi întrebându-l ce om este, de trăieşte în loc pustiiu, şi cine stăpâneşte locurile acelea, el au spus că este rus den Ţara

Leşască, şi cum au audzit el den bătrâni că locurile acestea agiungu până în Dunăre şi până în mare şi pe Nistru în sus, până unde să începe Ţara Leşască.

Şi pre numele lui Iaţco să cheamă Eţcanii, iară apei Moldovei, unde au ucis hiara, cum s-au pomenit mai sus, pre numele unei ţince ce o chema Molda, care de multă goană, agiungând la apă, unde au ucis hiara, au crăpat de apă, limpind multă, şi s-au numit Moldova apa Moldovei, pre numele Moldii.

Vădzind Dragoş cu de ai săi locuri bune şi desfătate, cu câmpu, cu păduri, cu ape bune, s-au sfătuit că-i loc bun de traiul lor, şi întorcându-să în Maramoroş, şi au vinit de s-au aşădzat aicea în ţară, unde să cheamă Câmpii lui Dragoş până astădzi avându-şi casăle. Au ieşit cu toţii den Maramoroş. Şi fiind Dragoş mai de cinste între alţi nemişi domni şi căpetenii, l-au rădicat cu toţii să le fie domnu' şi i-au dzis Dragoş vodă.

Este în Ţara Unguriască o boierie de să cheamă Vanda (şic. Vaida). Şi aşea s-au aşedzat viindu-şi alţi moroşeni pre unde le-au plăcut locul, pe supt munte: români, saşi, şi unguri. Suciava târgul l-au descălecat nişte cojocari; soci să chiarnă ungureşte cojocariu, iară sociavă, cojocărie. Aşijdirea şi târgul Baia l-au descălecat nişte olari saşi; olărie săseşte să chiarnă ba e.

Aşijderea şi Iaţco, vădzind că au vinit de s-au aşedzat Dragoş vodă cu oameni den Ţara Unguriască, mers-au şi el în Ţara Leşască de au chemat ruşi de ai săi, şi au vinit de s-au aşedzat pe lângă apa Sucevii în sus; şi cu vreme s-au strânsu mulţime de au împlut locul: românul în gios până în Dunăre şi cu saşi, iară ruşii, în sus, până în hotarul Ţării Leşăşti, den munte până în Nistru, şi în gios până la Cetatea Albă şi la Chiliia, după vechi hotarăle Dachiei şi a descălecării lui Traian, cum s-au pomenit mai sus, la rândul său.

Şi aşea, arătându-să descălecarea ţării a doua oară de Dragoş vodă, în anii cum s-au scris mai sus, 6860, ieşit den Maramoroş, ne vine rândul a scrie de domniia lui Dragoş vodă, ci-au fostu întâi domnu' ţării, apoi mergând

pre rând, scriindu-şi viaţa altor domni.

Domniia lui Dragoş vodă

Domniia lui Dragoş vodă a scrie pre largu cu anevoie este, de vreme că ciia den vecii de atunce nemic n-au însămnat. Aşijderea şi alţi istorici megieşi nemic n-au ameliţat de adastă domnie, cum nice de alţi domni ci-au fostu pe urma lui, până la domniia lui Ştefan vodă cu ficiorii săi, Pătru şi Ştefan, de carii vom scrie la rândul lor. Pentru aceia, şi noa A cu anevoie ne este a scrie ce s-au lucrat, ci-au aşedxal, cât au domnit şi unde i s-au sfârşit viaţa; iau cât numai Ureche vornicul scrie în letopisăţul său, că au domnit ani 2 şi au murit; iară mai mult mii scrie, nice ce s-au lucrat în dzilele lui, într-acei doi ani, nice unde au murit.

În (cles-am şi noi de oameni bătrâni, lăcuitori de aicea den ţară, cum să trage cuvântul den om în om, că o biserică de lemnu la Olovăţ, să fie făcută de Dragoş vodă, şi acolo dzic, să fie îngropat Dragoş vodă. Şi aceia biserică de lemnu au mutat-o Ştefan vodă cel Bun de o au clădit la mănăstirea Putna, unde stă până acum. Iară pe locul bisericii acei de lemnu, la Olovăţ, Ştefan vodă au zidit biserică de piatră

După moartea lui Dragoş vodă, au rămas domnu' ţării Sas vodă, ficior lui Dragoş vodă. Domnit-au ani 4, iară ce s-au lucrat în d zi Iele lui, nemic nu scrie nicăiuri.

După Sas vodă, domnit-au fiu-său, Laşco vodă, ani 8.

Iară după moartea lui Laşco vodă, au domnit Bogdan vodă, ani 6. De acestui Bogdan vodă poate să fie însămnat Bomfin istoricul, că au ieşit den Maramoroş cu valahi în ţară.

Iară după Bogdan vodă, domnit-au Pătru vodă, ficiorul lui Muşatin, ani 16. De mirat este într-atâţea ani să nu să pomeniască mai mult" de domniia lui, şi nu altă pricină, fără cât toţi aceştia, poate fi, n-au cutedzat mai la câmpu a să lăţi, de grija de tătar, ce mai presupt munte. Pentru aceia nice în ştiinţa megieşilor nu era încă de tot daţi, să scrie mai pre largu de dânşii.

După moartea lui Pătru vodă, domnit-au frate-său,

Roman vodă. Acesta au mutat scaunul domniei în Roman şi pre numele său s-au numit şi târgul Romanul; şi era anii de la zidirea lumii 6900, precum să află în uricile den dzilele lui Roman vodă.

Pre urma lui Roman vodă au domnit Ştefan vodă ani 7.

Iară pe urma lui Ştefan vodă au rămas domniia ţării la doi ficiori a lui, anume Pătru şi Ştefan carii, neputându-se tocmi între sine pentru domniia ţării, s-au aţâţat mare vrajbă într-înşii. Pătru vodă, măcar că era frate mai mic, iară pentru blândeţăli şi obiciaiurile sale mai mult plecat spre inimile a mai mulţi, au tras partea cea mai mare la sine (blândeţăle domnilor pătrund inimile nărodului) – de pofti ia domniia ţării.

Iară Ştefan vodă, fiind scos den ţară, având şi grijă de înşălăciune despre frate-său, Pătru vodă, au mers în Ţara Leşască să-i dea agiutor craiul leşăsc, Cazimiriu, cu o seamă de boieri, rugându-să craiului de agiutoriu împotriva frăţâne-său, lui Pătru vodă, ce domniia în ţară cu agiutoriu de la unguri. 100 →

Nu i-au [apărat craiul agiutoriul său, vrând să apuce tara supt stăpânită sa; ce de sârgu au poruncit de s-au strânsu multe oşti den Ţara cia mică Leşască şi den Ţara Rusască, făgăduindusă Ştefan vodă, că nu va lipsi în viaţa lui de poruncile crăeşti, numai se pune nevoinţă craiul, să-l aşealiză domnu' în scaonul tatâne-său.

Şi s-au pornit cu oşti hatmanii leşăşti, cu Ştefan vodă, asupra lui Pătru vodă. Şi deodată mergea cu năroc lui Ştefan vodă – (care mai de multe ori deprinde a fi făţarnic) – precum şi aicea cu Ştefan vodă. Măcar că de câteva ori, lovindu-şă străjili leşeşti cu străjili lui Pătru vodă, era izbânda tot la Ieşi, iară pre urmă, au rămas înşălaţi leşii cu Ştefan vodă şi au vinit la mare perire.

Că Pătru vodă, socotind că nu va putea sta împotriva oştii leşăşti, s-au sfătuit cu meşterşug să-i biruiască, precum de multe ori să tâmplă oştilor mai mici cu cele mai mari. Strânsu – sau cu oastea sa Pătru vodă şi au intrat în codru. Tras-au şi leşii după Pătru vodă, nesocotind leşii

meşterşugul lui Pătru vodă. Era codrul întinat de copaci, şi intrând leşii în codru, iată cad copacii asupra leşilor, împinşi de oamenii lui Pătru vodă şi închisă fiind poticile. Îndată şi Pătru vodă cu oamenii săi au lovit pre Ieşi, şi încătro era să margă leşii, era drumul închis de copaci, că sta copacii tăiaţi şi neoborâţi, ce numai abiia era întinaţi unul de alallu, şi-i împingea cu mâna şi cădea mulţime de copaci asupra leşilor. Atâta i-au ameţit pre Ieşi copacii şi i-au tulburat, cât pre cari nu-i omorâia de tot copacii, iară de mână şi de picioare îi caliciia şi-i prăvăliia, de cădea vii în mânuie oamenilor lui Pătru vodă. Puţini au scăpat sănătoşi dentr-acel codru.

C.adzut-au în robie la Pătru vodă trei stiaguri a Irei voievodzii: a Cracăului, a Sandomirului şi a I.iovului, şi alte 9 stiaguri cu deosăbite sămnele ştia [inilor sale. Oameni aleşi au cădzut în robie, anume: Navoi Tecenschii, ficioru lui Ozdrovăz, voievodul Cracăului, şi Zbignev Osleninschii, moşul lui Zbignev, ci-au fostu pe urmă şi episcop Crăcăului şi cardinal.

Audzindu Cazimiriu, craiul. leşăscu, răsipa oştii sale şi căderea în robie acestor oameni de frunte, trimis-au soli la Patru pentru răscumpărarea robilor săi cu bani, pre carii cu lesne i-au scos de la Patru vodă.

Tâmplalu – s-au după această peire a leşilor în Moldova, la anul, şi mai mare peire în Ţara Leşască, ciuma, în şase luni de cu toamnă; şi atâta s-au fostu lăţit, cât abiia pre giumălate de au rămas oamenii, în Cracau, doalizăci de mii de oameni au murit şi mai mult pre oameni de frunte stăpânită acel omor.

S-au mai ispitit şi al doilea rând Ştefan vodă, a cere agiutoriu de la craiul leşăscu; ce nu însămnializă cronica leşască mai mult”, fără cât dzice că multă gâlceavă pre urmă au fostu între Ştefan vodă şi între Pătru vodă.

În anii de la Hristos 1370, muril-au craiul leşăscu, Cazimir. Ieşind la vânat, au alergat după un cerbu, au cădzut cu calul şi şi-au frântu un picior şi i s-au tâmplat moarte.

Iară în urma lui au stătut craiu Ludovic, craiul

ungurescu, nepot lui Cazimiriu mortului, îndemnat fiind de o seamă de boieri leşăşti; neavând ficiori craiul Cazimiriu parte bărbătiască fără numai doua A fete, au părăsit viţa crăiască. Mare mâhniciune au rămas leşilor după moartea craiului Cazimir, că Ludovic craiul, fiind strein la crăiia leşască, pe nime nu suferiia la sine, ce toate lucrurile pe tălmaci să isprăvita, şi multe locuri, ce era să le împreune către crăiia leşască, le da unui domnu' ungurescu, anume lui cniaz Vladislav a Opoliei şi altora. Nezăbăvind Ludovic craiu în Ţara Leşască, s-au întorsu în Ţara Unguriască, lăsând cârma eră iei leşăşti mumei săli, Elisaftii, surorii lui Cazimiriu craiu, ci-au murit.

Ce ea, fiind fămee bătrână, depărta oamenii vrednici cu svatul şi aduna oameni de nemic şi îmbunători. Doa A fete a lui Craiu Cazimiriu, cu tot ce le-au rămas de la tatăl lor, le-au trimis aceasta bătrâna, crăiasa Elisatha, în Ţara Unguriască, la nepotu-său Ludovic, craiul ungurescu; şi acolo au pus de s-au sunat cum fetele lui Cazimiriu craiu nu-i sintu adevărate fete lui Cazimiriu. Şi pentru să nu agiungă fetele lui Cazimir după oameni mari, le-au măritat: pre cea mai mare, Anna după Dvihelmu, cneadzul

Stiliei; pre Iadviga, cea mai mică, 3 iipă Romer, cneadzul Stiriei; amândoi aceştia era legaţi supt crăiia leşască pre acele vremi.

Iară în anul 1377, sultan Murat, împăratul turcesc, ficior lui Orhan nepotul lui Otoman, tare au înspăimat Ţara Veneţiei, a Ghenuii, dentru îndemnarea lui Ioan Cantacuzino, împăratul grecescu, scriu cronicarii leşăşti. Iară Hronograful grecescu scrie că acestui sultan Murat, în dzilele lui Ioan Paleolog, împăratul grecescu, au mărsu de au luat Solonul de la franci, în anul de la zidirea lumii 6910; că Solonul l-au cumpărat veneţianii de la Manoil, feciorul lui Mihail Paleolog, împăratul grecescu, iară mai nainte au fostu a enovedzilor şi apoi l-au luat grecii de la enovedzi; ce atunce au înspăimat sultan Murat preveneţiiani. Şi pre urmă au luat sultan Murat de supt ascultarea împăraţilor greceşti: bolgarii, sârbii, Bosna, iproci.

Iară în anii de la Hristos 1379, au murit Ludovic, craiul unguresc şi leşesc, fără de să menţie bărbătiască, rămâindu-i doua A fete, anume: Maria şi Iadviga; ce, precum în viaţa lui, aşea şi după moarte, multă amestecare era în Ţara Leşască.

Pentru cnedziia Litvei cum s-au unit către crăiia leţască

După moartea lui Ludovic, craiul unguresc şi leşăscu, mare amestecătură era în Ţara Leşască, pentru alesul craiului nou; că nice acestui craiu sămânţie parte bărbătiască nu i-au rămas, ce numai doua A fete. Maria au fost măritată după Jicmont, malăgrabul Brandaburgului, iară Iadviga era fată acolo. Unii trăgea pe Jicmontu la crăiia leşască, iară alţii pre Iadviga după cine ar socoti svatul crăii leşăşti să o mărite, acela să fie craiu; şi au rămas toţi pre aceasta socotială. Iară Jicmont vinisă acum în Cracău; ce, nelăsându-l leşii, ce s-au tâmplat la Cracau, i-au căutat a să întoarce înapoi în Ţara Unguriască, petrecut de Ieşi.

Şi aşteptând leşii câtăva vreme venirea Iadvighii, fetei lui Ludovic, la Cracău, şi fiind seim în Siragi, alesesă presamovit, cneadzul Mazovii, să fie craiu leşăscu. Ce, înţelegând de aceasta crăiasa cea bătrână a Ţării Ungureşti, îndată au trimis 12.000 de unguri cu giniri-său, Jicmontu, pre la Sondeţu de au prădat Ţara Mazovii.

Trimis-au ieşit sol la craiasa Elisatha să nu-i mai ţie cu cuvinte, ce să le trimită pre Iadvege, dzicând că apoi îşi vor alege altu’ stăpân. N-au putut face într-altu chip crăiasa, ce au trimis pre Iadvege împreună cu ginir-i-său, Jicmontu, ca să păzească el şi să cârmuiască, până va veni mai la vârstă fata crăiasa.

Vădzând leşii că-i are în nebăgare de seamă crăiasa cea bătrână, şi le trimite otcărmuitoriu cu fata, s-au strânsu mulţi şi au trimis înaintea lui Jicmontu să nu vie în Ţara Leşască, că nu l vor primi nice craiu, nice otcărmuitoriu; că apoi se vor lupta cu dânsul, ca eu un vrăjmaş. Au căutat lui Jicmont a să întoarce înapoi de la Lubov. Iară crăiasa au trimis pre fata-şi Iadvige cu alţi

boieri la Ţara Leşască cu multă avere

Ieşitu-i-au înainte mulţi boieri şi ostaşi cu bucurie, şi viindu crăiasa în Cracău, îndată au pomăzuit-o crăiasă Ţării Leşăşti, Bodgintu, arhiepiscopul Gnedzului.

Iară în anul de la Hristos 1385, înţelegând Iaghelo, marele cneaz a Litvei, de vinirea şi coronaţiia Iadvighii, trimis-au la dânsa pre fraţii săi, preschirghel şi pre Boris şi pre Havnul, starostea Vilnei, cu daruri mari şi prea frumoase, întrebând-o de va vrea să-l ia bărbat şi să-l primască la scaunul crăiei cu aceste tocmele: întâi că se va botedza cu toată Ţara Litvei, şi va împreună toate ţinuturile, care le-au luat Litva den Ţara Leşască, iară către Ţara Leşască: aşea cetăţi cum şi oraşă, ales părţile rusăşti şi toată Ţara Podliaş, şi toţi oamenii den robie îi va slofoodzi, care era robiţi încă de alţi cnedzi de mai întâi. Cătră aceasta, şi cnedziia Litvei cia Mare să o împreune către Ţara Leşască în veci; şi că va dobândi cnedziile şi ţările a Şlonscăi, a pruşilor şi a Pomeranii, şi le va împreună către crăiia leşască; că avujiia câtă are şi câtă va avea, toată o va da reciprospoliţii la Ţara Leşască Era acest lucru tuturor leşilor plăcut, nedejduind că aşea vor avea pace despre dânşii.

Iară crăiasei nu-i plăcea, căci tată-său o logodisă după Gvinhelm, cneadzul racuzilor, şi la logodnă au fostu pus la mijloc galbeni 12.000, cine ari strica logodna, acela să piardză acea somă de bani; ce socotiia crăiasa că şi acea somă de bani o va pierde den partea ei. Ce şi pentru aceasta încă să apucasă solii Litvei că-i va plăti cneadzul Iaghelon.

Socotit-au leşii să dea ştire crăiasei cei bătrâne den mijlocul svetnicilor, şi au mersu soli leşăşti la Ţara Unguriască, împreună cu solii Litvei, şi-i primi bătrâna crăiasa cu dragoste; şi le-au răspunsu’ cum presocotiala domnilor leşăşti lasă să fie toate, ce ari socoti ei spre folosul reciprospoliţii să facă. Iară întorcându-şă solii de la Ţara Unguriască, au mersu soli şi la Litva, la Iaghelo cneadzul, să-l aducă la crăie, după tocmelele făgăduite.

Iară, dacă au înţeles logodnicul, ce s-au pomenit

Gvihelmu, cneadzul Racuzii, ştiind şi voia crăiasei spre insul, ori cu îndemnarea ei, precum socotesc unii, den svatul lui Gnevoş Dalevici, podcomori a Cracăului, căci acestuia mai mult" credea crăiasa, au viuit la Cracău cu frumoasă curte a sa nemţască, cu multă avere, şi acolo în Cracău au şedzut câtăva vreme. Iară în cetate, nu l-au lăsat să intre den svatul lui Domislav, caşatalianului de Cracău, şi a altor svetnici.

Iar crăiasa ladvega adese să vedea cu dânsul la mănăstirea lui Franceşic. Venită cu şiraguri de dvoi el nici şi acolo în ospeţă şi în giocuri petrecea cu (liusul. Şi spun că aşea râvnea craiasa sa să cunune înainte cu Gvihelm până a nu vini Iaghelo, cât nelăsând. volnicii pre Gvihelm în cetate, singură cu mânuie ei vrea să deschidză cetatea şi să-l lase în lontru, de nu o ar fi abătut de la acel gând Dumitru Goranschi, vistiernicul crăiei.

Şi aşea Gvihelm, pricepând voia Ieşi lor şi audzind ca să apropie Iaghelo cniadzul, au ieşit pre taină den oi aş şi s-au dus la racuzi. Iară odoarăle şi alte lucruri scumpe, li-au lăsat la Gnevoş Dalevici, podcomori a Cracăului, pierdute în veci de Gvihelm, cniadzul Racuzii.

După ce au vinit Iaghelo la Cracău, în anul de la Hristos 1386, în luna lui fevruari, în 12, după calertdariul Râmului, s-au botedzat el, puindu-i nume Vladislav; şi acolo cu dânsul s-au botedzat şi fraţii lui şi le-au dat nume de botez: lui Vigul, cneadzul Chervonului i-au pus nume Alexandru; lui Schirgailo şi lui Concel li-au dzis, Cazimiri; lui Sfidrigailo, Boleslav.

Acesta Iaghelo, cum s-au dzis mai sus, luând pe crăiasa Iadviga, fata lui Ludovic, au împreunat cnedziia Litvei către crăiia leşască. Şi de la Iaghelo, căruia i-au dzis Vladislav, s-au scris craii şi să scriu craii leşăşti şi mari cnedzi a Litvei către crăiia leşască, de s-au făcut un trup.

Şi pe ce vreme şi până aicea ne agiunge să ştim de cnedziia Litvei, cum s-au împreunat cu crăiia leşască; altele, lăsăm la Ieşi să le scrie lucrurile lor şi a Litvei, iar noi să vinim la rândul istoriei noastre

Pătru vodă, fratele lui Ştefan vodă, după gâlciava ci-

au avut cu leşii, pe urmă s-au aşedzat. Şi singur Pătru vodă, în dzilele acestui craiu, au mărsu la Liov împreună cu boierii ţării. Acolo aflând pe craiul, au aşedzat legături de pace de îmbe părţile; şi s-au întorsu Pătru vodă la scaonul său, căci Pătru vodă vădzusă că crăiia unguriască, după moartea lui Ludovic, au stătut câtăva vreme fără craiu, stăpânind crăiasa văduva, cum s-au pomenit mai sus, s-au lipsit de supt ascultarea şi apărarea ungurilor şi s-au închinat supt ascultarea lui Vladislav, craiului leşăsc, în anii de la Hristos 1388.

Scrie Cromer, cronicariul leşăscu, că şi Mircea Vodă, domnul muntenesc, tot pe acea vreme – (vădzind stăpânită unguriască supt cârma muieriască) – când şi Pătru vodă au agiunsu cu prieteşug la Vladislav Iaghelo, craiul leşăscu, precum mărturiseşte se dzice: şi până la această vreme sunt în visteriul crăiesc uricile cu aşedzământurile de pace cu Mircea, domnul muntenescu, care era birnic craiului ungurescu; că după moartea lui Ludovic, au ieşit de supt apărarea crăiei ungureşti, şi era scris că unul fără alt să nu să oştiască asupra craiului ungurescu.

Scrie Anton Bomfin, cronicariul unguresc, că după moartea lui Ludovic, stând la crăiia unguriască Jicmontu, vădzind că s-au dezbătut câteva ţări de supt stăpânită crăiei ungureşti, s-au rădicat [cu] oşti asupra acelor ţări cumu-i: Bosna, horvaţii, volgarii, moldovenii şi muntenii, şi s-au pornit asupra muntenilor al patrule an a crăiei sale. Că, pe vremea stăpânirii fămeeşti, în Ţara Unguriască era multe amestecături, că vlahii, care trăiescu pe locul dachilor şi a goţilor, otărândusă de stăpânită muieriască, s-au fostu abătut de la crăiia unguriască, carii nice birul ce era tocmiţi să-l dea, nu l-au dat. Pentru aceia, Jicmontu, craiul ungurescu, s-au pornit dzice, asupra lui Ştefan vodă, domnul muntenesc.

Aicea stau de mă mir ce Ştefan vodă au fostu acela, că letopisăţăle leşăşti pomenescu de Pătru vodă în Moldova şi de Mircea vodă în Ţara Munteniască. Poate Ştefan vodă, fratele lui Pătru vodă, după moartea frătine-său, că dzice Bomfin, că acel Ştefan vodă amândoa A ţările

domniia; care, după ce au audzit de vinirea lui Jicmont craiu, au împlut Ţara Olteniască, adică Munteniască, de oşti, şi au prinsu toate strâmtorile şi poticile munţilor cu oamenii săi, să închidză în munţi pe Jicmontu craiu cu oştile lui. Orânduit-au oşti şi pe vârvul munţilor, să-i fie de apărare.

Iară Jicmontu craiu, după ce au intrat în Ţara Munteniască cu multă oaste, trecând peste munţi, i-au ieşit înainte muntenii cu domnul muntenesc în inamic şi au dat mare războiu’ ungurilor, cât înfrânîi să pe linguri, că şi den munţi cu pietri îi ucidea, (le imbai bnliiidu-se ungurii cu Jicmontu, craiul lor, au descălecat ungurii de pre cai şi au înfrântu pe munteni, cât au purces în răsipă oastea lor, neputând suferi focul ungurilor; şi-i goniră prea munţi, d/. ice Bomfin, şi pre mulţi au prinsu vii. Iară ieşind Jicmond cu oastea sa den munţi, au agiunsu la l iigşor, în Ţara Munteniască, unde era domnul închis să se apere. Iară nu scrie ce oraş au fost; ce, mi la Târgovişte, ori la Târgşor au fostu. De unde, înţelegând domnul muntenescu că vine Jicmontu, iieaşteptând să-l dobândiască l-au tâmpinat cu boierii sal şi i-au cădzut la picioare, cerşindu-şertăciune şi aialhulu-i pricinele abaterii sale de supt stăpânită criiiei ungureşti, iproci. Scrie Bomfin: Făcutu-ş-au pace domnul muntenesc atunceş despre Jicmont, craiul unguresc.

Aicea ne caută a mai trăgăna condeiul nostru pană vom vini la rândul de unde am părăsit

În anii de la Hristos 1396, Vasile, cneadzul şi împăratul Moscului, mers-au singur la Vitold, marele cneadz a Litvei, la Smolense; legând prieteşug amândoi, s-au vorovit să ridice oşti amândoi asupra lui Temerlan, marele han tătărăscu. Pre aceia vreme era Smolenscul supt stăpânită cnedziei Litvei. Iară la anul 1514 l-au luat Vasilie, împăratul Moscului, de la cnedziia Litvei şi-l stăpânesc moscalii până în dziua de astădzi.

Într-acestaş an, Jicmontu, craiul unguresc, vrându să scoaţă pe turci den Dobrogea sau den Bulgaria, strâns-au multă oaste de creştini şi s-au lovit cu sultan Baiazit; ce rămasă biruit Jicmontu de turci, cât abiia au scăpat peste

Dunăre. Fost-au cu Jicmontu craiu multă ştiahtă leşască. După ce au pierdut Jicmontu războiul cu turcii, fiind urât ungurilor, au trecut în Ţara leşască la craiul Vladislav Iaghelo, în Cracău, şi acolo au făcut legături cu Vladislav în ani 16.

Iară Vitold, cneadzul Litvei, s-au pornit cu oaste singur asupra tătarilor, şi trecând apa Donului –, aflat-au multă tătărâme, strânşi cu muieri, cu copii, în câmpi şi lovindu-i i-au biruit şi mulţi robi au adusu în Litva. O seamă de tătară i-au trimis frăţine-său lui Vladislav Iaghelo, craiului leşăscu, şi i-au botedzat, iară o seamă i-au aşedzat în Litva pre lângă apa ce să cheamă Vaca şi în alte locuri. Şi până astădzi trăiesc în spurcată legea lui Mehmet, lipcanii ce sunt în Litva. Scrie şi Mehovie la decad cap XLI, list 271.

Ce pre urmă Temerlan au prădat Ţara Rusască şi Litva. Chiovul s-au răscumpărat de la Temerlan cu 10.000 de ruble. Acest Temerlan mai nainte vreme, având războiu' cu sultan Baiazit, împăratul turcescu, şi prindzind viu presultan Baiazit l-au băgat în cuşcă de hier, de-l purta cu sine. Şi, când vrea să încalece Temerlan pre cal, încăleca de pre cuşca aceia. Şi l-au ţinut închis în cuşcă, până au murit de scârbă, prăvindu cum îi prăda şi-i ardea ţărâle lui, oastea lui Temerlan.

Pre urma lui Pătru vodă au stălut domnu' luga vodă. Acesta au trimis la patriiarşiia de Ohrida, de au luat blagoslovenie, şi au pus mitropolit pre Theoctist şi au descălecat oraşă prea ţară, pen locuri bune şi li-au ales sate şi le-au făcut ocoale pe împregiur. Şi au început a dărui ocine a slugi, a voinici, ostaşi; şi domnind doi ani, l-au luat Mircea vodă, domnul muntenesc, la sine.

CAP XVII

Domnila lui Alexandru vodă cel Bun şi Bătrân în anul de la zidirea lumii 6909, stătu la domnie Alexandru vodă, şi îndată începu a face lucruri bune în ţară. Zidit-au doua A mănăstiri: Bistriţa şi Moldoviţa şi li-au îndzăstrat cu moşii şi cu odoară.

Iară la al doilea an a domniei sale, adus-au cu multă

cheltuială moştile svintului mucenic Ioan Novîi den Ţara Turciască, de la Trapezontu, şi le-au pus în vestita cetate a Sucevii cu mare cinste şi pohvală de ferire domnii sale, ce să prăznuieşte miercuri şi gini în siiptămâna Rusaliilor. Afla-vei viaţa şi măceuiia sviuţii sale în cărţile bisericii noastre şi mai ales în *Pouceniile* părintelui Varlam mitropolitul, ce-i tipărită în dzilele răposatului Vasilie vodă.

Aşijderea Alexandru vodă, vrând să urmedze desăvârşit lucrurile spre podoaba bisericii pravoslavnice, au trimis la patrierşie bisericii răsăritului, de an luat blagoslovenie după luga vodă întâi şi au lacul mitropolit şi i-au ales scaon mitropoliei în oraşul Sucevii, în mănăstirea de lângă curtea domniască, cu sate, cu ocini.

1 acut-au şi al doilea episcop Romanului şi al trefle episcop la Rădăuţi, împărţindu-le eparhii, ţinuturile Iii ţară, şi i-au aşedzat cu cinste, dându-le scaune sii şaliză di-a-diriapta domnului, mai aproape de scaunul domnului decât boierii cei mari.

Tocmit-au şi boierii, care-şi la rândul său, svetnici şi cârmuitori tării, cum sintu şi pană astădzi.

Făcut-au Alexandru vodă legătură cu craiul leşăscu Vladislav Iagheio, precum mai nainte şi Roman vodă, feciorul lui Pătru vodă, pre carele i-au fostu prinsu den Moldova Svidrigailo, fratele lui Vladislav, craiului leşăscu, ce era stăpânitor în Podoliia, şi l-au scos de la Svidrigailo, craiul Vladislav, şi, după ce l-au scos, să fie giurat Roman vodă lui Vladislav, craiului leşăscu.

Scrie Stricovschii carte XIV, zaci. VII, giurământurile lui Roman vodă, cum va fi neclătit de supt poruncile lui craiu, precum şi Alexandru vodă. Pentru acest Roman vodă, la alte letopisăţă a ţării scris nu aflu, precum nice cronicarii leşăşti nu scriu, nice pomenesc nemic de Iuga, să fie fostu domnu’ pre urma lui Pătru vodă, feciorului lui Ştevan vodă. De acestui Roman vodă scrie şi Cromer, carte XVI la istorila sa, că mai nainte de ce au trimis Alexandru vodă soli de pace şi cu legături de aşedzământu la craiul Vladislav Iagheio, precum să află, că încă mai nainte Roman vodă făcusă legătură cu craiul Vladislav Iagheio,

precum sintu şi să află aşedzământurile amânduror în cămara crăiască, dzice Cromer, şi astădzi. Şi tot să cunoaşte că avea price Romon vodă cu Alexandru vodă pentru domniia ţării; ce, pre urmă pe Roman vodă l-au prinsu Svidrigailo cneadzul, fratele lui Vladislav craiu, din tară, şi l-au dus la Podoliia [la] închisoare. Iară, dacă l-au scos de la închisoare craiul, cum s-au pomenit mai sus, ce ar fi mai făcut acestui Roman vodă, nu să află scris în cronica leşască.

Iară în anul de la zidirea lumii 6940, în dzilele lui Alexandru vodă, s-au făcut al optule săbor în oraş la Florintina, la Italiia. Multă adunare de părinţi, aşea a răsăritului cum şi a apusului, fiind de faţă patriarhul de Ţarigrad şi împăratul răsăritului grecesc Paleolog, s-au adunat pentru mădulările legii; şi mai ales de purcederea Duhului Zvânt făcândusă mare price, că besereca apusului arată cum Duhul Zvânt purcede şi de la Părintele şi de la Fiiul, care n-au primit biserica răsăritului cu Marco, episcopul de Efes, să facă doua A începături în Dumnădzăire. Măcar că, fiind împărăţiia răsăritului sau a

Ţarigradului, slăbită şi cuprinsă de turci, cât numai cu numele rămăsesă împărat Paleolog, iată au primit de au iscălit cu alţi episcopi părerea părinţilor de la apus, făgăduindusă papa, că va trimite agiutoriu împotriva turcilor. Ce niciun agiutoriu n-au dat, nice au trimis, şi mai mult de scădere au fostu acel săbor becericii răsăritului, decât de folos.

Trimis-au şi Alexandru vodă cu voia ţării soli cu Grigorie Ţamblic. Fost-au la acel săbor Hristofor papa cu gardinalii săi. Mare price stă până în dziua de astădzi între biserica apusului şi între biserica răsăritului, şi de atunce mare shizma, adică dezlipire sau dejghinare-i între biserici. N-au aflat solii lui Alexandru vodă nice pe patriarhul, nice pre împăratul, la Ţarigrad; ce iar a să întoarce, neisprăvind nemic nu le-au părut a fi cu cale; ce s-au dus la Ohrida, unde găsind pre episcopul de Ohrida şi dându-şi soliia la dânsul, că era trimişi pentru învăţătura legii.

Iiui l-au de acolo şi preuţi şi cărţi sârbeşti de toată

orânduiala bisericii.

Vladislav laghelo craiul, înţelegând că Jicmontu, craiul unguresc, îndeamnă pe crijecii pruşilor asupra lui; ce Vladislav laghelo, aflându-să în părţile Ţării Rusăşti, trimis-au soli la Alexandru vodă, îndemnându-l asupra lui Jicmontu, craiului unguresc, şi iau zălojil Snetinul şi Colomâia dreptu 1.000 de ruble de argintu.

Ispitindusă craiu Vladislav asupra crijecilor, i-au trimis şi Alexandru vodă 400 de moldoveni, oameni aleşi, care au arătat mare vitejie şi izbândă asupra crijecilor. Că deodată, făcândusă moldovenii a da dos şi crijecii ieşind den cetatea Malborc, gonind pre moldoveni, şi înşirându-i spre o dumbravă, s-au pedestrit moldovenii şi, săgetându-le caii, au dat dos crijecii; şi încălecând moldovenii, mare moarte au făcut într-înşii şi să întoarsără cu izbândă la obuz, unde era craiu Vladislav, cu mare mulţămită şi laudă de la craiul.

Iară de vreme ce am pomenit de crijaci, am socotit a fi cu cale să scriem ce m-am au fostu, şi pre ce vreme au nemerit în părţile pruşilor şi în megieşie cu leşii.

TIJ CAP XVII

Pentru crijeci ce m-am au fostu şi de unde s-au izvodit în Ţara Leşască

În anii de la naşterea lui Hristos 1188, stăpânind Baldovin, craiu creştinesc, în Ierusalim, cându aceia strânsoare avea creştinii despre păgânii sărachineni, cât nu să poată a spune, nice cu condeiul a să scrie. După ce au luat păgânii de la creştini cetatea Ptolemeada, lăţineşte Acona iară nemţeşte Acris, mari prădzi şi scăderi făcea păgânii creştinilor. Care luându-le aminte Baldovin craiu, scris-au la alţi creştini cu rugăminte pentru agiutoriul; care rugăminte au pornit oşti den ţărâle Râmului asupra sărachinenilor, adică den Italia, den Longobardiia, de la veneţieni şeasădzăci de galioane, în care era cindzăci de mii de oşteni, oameni aleşi de război. Aşijdirea de la franţoji, de la nemţi, de la saşi, de la Renu şi de la Lubec, den Colna şi den alte oraşă, mulţime de oameni aprinşi cu dragoste către Dumnedzău, aşea pentru să valiză acele

locuri, cum pentru agiutor să dea alor săi creştini.

Dentr-acest oraş, nemţi, oameni carii era oşteni, grijindu-şi o corabie, căriia i-au pus nume Crache, în care era oameni ca la 500, carii dreptu supt cetate şi oraşul Acona au mărsu.

Încungiurat-au pre urmă creştinii Acona cu mare putere; un an întreg stând supt cetate, o bătea cu multe feluri de meşterşuguri, iară cu mare scădere în creştini: că mulţi de săgeţile neprietânilor răniţi şi bolnavi dzăcea, şi de necăiuri neavând niceo căutare. Unii de foame şi de rane greii, şi de boală, dzăcea şi muriia.

Aflatu – s-au între acei ostaşi dzece bărbaţi, carii, având frica lui Dumnedzău, dentre acei nemeriţi acolo den ţăriile nemţăşti, s-au aprinsu de mila creştinească şi s-au apucat a păzi şi a griji pre cei bolnavi. Dentre carii un oroşan den Lobec, luând pândzăle corăbiii aceia, ce-i dzicea Crache, au dat-o de au făcut-o cort, precum au putut la aceia vreme. Supt acel cortu, au strânsu pre cei răniţi şi bolnavi şi-i grijiia, şi cu agiutoriul lui Dumnedzău şi cu nevoinţa acelor păzitori, cu hrană, şi cu unsori la rane, mulţi s-au însănătoşat.

Iară după ce dobândiră creştinii Acona, în anii 1190, dat-au creştinii biserica Zvântului Ioan acelor bolnavi, care biserică au făcut-o oştenii creştini de la Rodos de înainte vreme. Deci au pus ispravnici pre acea biserică pe acei dzece bărbaţi, să aibă grijă de acei bolnavi. Era pregiur acea biserică pometi frumoşi şi i-au cumpărat acei bărbaţi temători de Dumnedzău să fie pentru bolnavi; că dentr-acel pomăt avea cei bolnavi multe feluri de roade şi multe feluri de buruiene de hacurr pentru spălatul ranelor.

Şi întâi, acolo în Acona, s-au făcut bo 1 niţă întru pomenirea Preacuratei Fecioarei Mariei, şi întâi întru lauda lui Dumnedzău cel slăvit în Troiţă. Cu această pildă, acel den Acona, Baldovin craiu, fiind povăţuit, făcutu-ş-au şi el bolniţă în Ierusalim şi au numit o bolniţa Preasfintei Stăpânii Mariei, precum şi în Acona, pilind păzitori să grijască pe cei bolnavi şi răniţi. Ispravnic pre acele bolniţă era Henric den Vapolt, carele cu fraţii săi fu însănătoşat şi

cu alţi ostaşi a mormântului lui Dumnedzău; că cu năroc era şi tare sta împotriva păgânilor.

La acest zacon, pre urmă foarte mulţi den cnedzi, den domni şi nemişi nemţăşti, să adăugea. Era la număr întâi, în anul dentâi, numai 35, carii petrecea viaţă cu frică dumnedzăiască, şi mari neprieteni era tuturor neprietinilor svintei cruci. Şi aşea cu pilda a prea firmei vieţii sale, mulţi dentre cei necredincioşi vimia la petrecerea vieţii lor, dzicând cum acei bărbaţi svinloşi stau întru toate faptele sale, petrec mai multe decât alţii, cum dentru a lor pildă, s-au făcut creştini mulţi şi s-au botedzat.

Da multă avere la acele bolniţă şi de ce mergea, de ce să înmulţiia bolniţăle şi acel zacon sau fege a crijecilor; şi când muriia vreun domnu' în ţara aceia zvâiită, lăsa lucruri scumpe la bolniţă; de nemeriia acolo vreun oaspe cu nume ştiut, lăsa daruri la botniţă, poftind să aibă grijă de săraci, precum şi Ragivel preoţilor Ierusalimului, ce păziia mormântul Domnului, de fac laudă lui Dumnedzău, le-au împărţit milostenii, precum scrie el întru îmbletele sale prin ţări streine.

Şi aşea acel mistru sau ispravnic bolniţăi agonisit-au multe cărţi pricinitoare de la creştinii domni la Caleştin al trefle, papă de Râm, şi la Henric chesariul al şeasăle cu acest nume; cu care cărţi au trimis pre patriarhul Ierusalimului la Râm, de au asădzat şi au scos zaconului sau legii nemţăşti, întărire de crijac, adică (crucişar) în anul 1191, adăugând tiutiuluş ca să se scrie: Frăţimea a casăi nemţăşti a bolniţii stăpânii Mariei în Ierusalim. Aşijderea le-au dat pecete cruce niagră, supt legea pravii zvântului Avgustin, poruncindu-le să se poarte cu toate aşedzământurile, cu faptele, cu volniciile, iproci.

Această întărire şi pecete adusără misirului sau otcârmuitorului crijecilor – (sau să dzicem româneşte crucişer) – în Ierusalim, şi acel uric cu mare cinste şi ţeremonie fu cetit. Acolo patriarşii Ierusalimului au îmbrăcat pre fraţii acei legi sau pravilă în haine albe scumpe, pe care era den faţă şi den dos cruce niagră. Într-acesta chip, pe urmă, de acest feliu de haine şi alţii purta;

şi de acei fraţi era pre acea vreme şapte preoţi, carii acel feliu de haină purta preoţască şi era nemişi lumeşti; acestora era slobod încinşi cu săbii să facă liturghie, nime nu-şi rădea barba, şi pe sac, în sac umplut cu paie, după zaconul lor, dormea. Ce aceasta curund o au schimbat – (precum este în poveste) – bişugul aduce desfrânare.

Fost-au aşedzat şi altă rânduială zaconului acestui mistru a bolniţii Preacuratei stăpânii Mariei, Henric de Vapolt, adică: întâi greşind vreun frate dentre acia împotriva legii, sau zaconului său, să nu fie de nime certat, fără numai de singur misirul zaconului, sau de cela ce-l va orândui el spre aceia, şi certarea nime den streini să nu ştie. A doua, pe fraţii ostaşi pe lângă dânsul au pus giudecători şi i-au dat lui putere între dânşii, pe cei împotrivnici să-i tocmească şi pe cei neascultoi (sic) să-i certe. A triia, au aşedzat numere ştiute de rugăciune otcenaş peste toată dzua mirenilor să cetiască. Într-aciastă deregătorie au vieţuit ani 10 şi au murit în Acona şi acolo l-au îngropat.

Al doilea mistru a crijecilor au stătut Osto Carpen, nemiş nemţăscu, la această deregătorie în dzilele lui Filip chesariului al doilea şi a lui Inochentie, papa Râmulip; şi în Ţara Leşască era craiu Mecislav cel Bătrân, în anii de la Hristos 1200.

Acestui mistru în prostie au slujit lui Dumnedzău şi în viaţa sa au făcut pecete zaconului cu chip de măgar, pe care şedea Maica Prea Curata cu Fiiul în braţă şi Iosif bătrânul pe lângă dânşii cu toiag şi scrisoare pregiur pecete cu aceste cuvinte: Pecetea orânduielii misirului a frăţimei casăi nemţăşti în Ierusalim. Acestui feliu de pecete ţinea crijecii până în dzilele lui Friderih celui întâi a misirului de acestui zaconu. Acest Friderih pe urmă o au schimbat în Ţara Iflantiei. Pe vremea acestui Carpen, frăţimea ce să chema lăţineşte ensiferi, purtători de sabie, s-au izvodit; carii pre urmă s-au unit cu crijecii pruşilor, 6 ani fiind în deregătorila sa, au murit în Acona.

Al trefle mistru a ostaşilor mormântului lui Dumnedzău, fu ales Herman den Olsaşiia în anul de la

Ilrislos 1206, pe vremea lui Filip chesariu şi a lui Inochentie papa Ramului. 4 ani au slujit şi au murit în Acona.

Al patrule mistru crijecilor stătu Herman den Salţa, nemiş, pe vremea împăraţilor Opto şi Fridrih al doilea şi a papei Romei, Inochentii al trefle, şi a lui Onorie al trefle, pus la aceasta deregătorie în anul de la Hristos 1218. Iară pe vremea stăpânirii lui, au luat saraţinii Ierusalinul de supt cârma creştiniască; iară crijecii fură izgoniţi afară den Siriia; şi aceasta tot pentru păcate. Că giudecăţile lui Dumnedzău ascunsă sintu.

Iară pe urmă aceşti crijeci s-au închinat la chesariul Fridrih, rugându-l să le dea loc să-şi facă biserică după pravila sa, să petriacă până la sfârşitul său, după cum era obiciuiţ lui Dumnedzău. Datu-le-au chesariul loc ştiut de traiul lor.

Iară în anul 1222, Conrad, cneadzul Mazovii, având adese nevoi de prusaci, vecinii săi mărgineni şi neprietini ălsăi, au năzuit Conrad, cneadzul Mazoviei, la Fridric chesariul, să-i dea agiuţoriu pe acei crijeci împotriva prusacilor, ce era pe atunce păgâni. Aşijdirea şi de la singuri crijecii de la Râm au poftit agiuţoriu. Deci Fridric chesariul au slobodzit pre crijeci, că era 20.000.

Îndată cât au sosit crijecii la Conrad, le-au dat Ţara Helmului şi cât loc cuprinde între Visla, Mocra şi Drvinţa; că acel loc l-au avut Conrad osebi de la Ieşi, care l-au luat leşii de supt crijeci. Cu această tocmală, au lăsat acel loc crijecilor ca eu nevoinţă pururea să oştască crijecii asupra păgânilor, pentru legea creştiniască; şi după ce-i vor aşedza pre păgâni, şi-i vor supune, să întoarcă Ţara Helmului înapoi lui Conrad sau celor ce vor fi pre urma lui. Iară ei ţărâle, ce ari dobândi de la prusaci, să le împartă cu socotială a oameni vrednici, cu cneadzul Mazovii şi cu urmaşii lui. Leşilor, ca nişte creştini, să nu le facă pacoste, niceo strâmbătate, nice scădere; pre vrăjmaşii lor să nu-i ascundză, rtice să le agiute cu sfat sau cu altu’ agiutor a lor, ce împotriva păgânilor, vrăjmaşilor svintei cruci, cât ar trebui lui şi leşilor, să le fie într-agiutoriu. Iară, de n-ari

asculta şi ari călca vreunul dentr-aceste giurământuri, atunce, ca unor vinovaţi, să le ia averea şi locurile pentru nemulţămire.

Această tocmală şi aşădzământ între Conrat, cneadzul Mazovii, şi între fraţii crijeci au fostu; care tocmală şi aşedzământu li-au întărit Grigorie alndaole, papă a Ramului; le-a mai adaos pe acesta Conrad, crijecilor, Ţara Dobriţinului şi cetatea Nessova, în Ţara Cuiavului. Aşijdirea şi Ghedeon, episcopul Pelomcului, le-au dat den eparhiia sa une locuri să-şi ia de a zecea şi sate cu ostrov.

Acestui aşedzământ l-au tăinuit crijecii; numai uricul cu pecetea de aur a lui Frideric al doilea, chesariului, cu mare nevoinţă-l ţinea; care le-au întărit lor Ţara Helmului cu a Dobrinului date, măcar că Conrat cneadzul nu le-au dat în veci. Deci pentru acea întăritură a lui Fridric chesariului, pre urmă mari sfădzi au fostu între crijeci şi între Ieşi, până ce s-au spartu şi s-au stricat cele neadevărate a lor urice.

Aşijdirea având 7 căpetenii mai aleasă acei doalizăci de mii de crijeci ostaşi, luând asupra sa împotriva păgânilor prusaci apărarea leşilor şi a mazovilor, întâi în Ţara Dobrinului s-au aşedzat, au pus întâi în partea despre Visla o baştă, făcută de ştejar, dreptu în preajma Torunii, care să cheamă astădzi Dinbov, ce era să-i dzică Dubov. Dentr-acolo păziia pe paginii prusaci peste Visla, cu deasă şi multe puşci îi strica, şi pe urmă cu agiutoriul leşilor şi a madzurilor, au început a să pleca păgânii prusaci, pustiindu-le şi străcându-le tara, cât au căutat prusacilor dentru acele locuri a să părăsi şi a lăsa lor Ţara Helmilui iproci.

Murit-au Helman den Salce şi l-au îngropat în Berlum.

Pre ce vreme s-au arătat aceşti crijeci neprietini leşilor şi când li-au trimis agiutoriu Alexandru vodă

Al treispredzecele miestru sau olcârmuitoriul crijecilor şi a pruşilor, anume Carol den Trivăr, în dzilele lui Henric chesariu şi a lui Climent, papa Rămului, şi a lui

Vladislav, craiu leşăscu, Lochetec, în în de la Hristos 1309, au ridicat sabiia asupra leşilor în loc de bine şi mulţămită. – (Caută ce fac streinii, când îi primăscu tovarăşi lăcuitorii ţărilor, precum şi la noi în ţară pe urmă vei afla de greci, la ce stat au adus ţara noastră şi boierimea ei).

— Că întâi crijecii Ţara Pomeraniei o au luat de la Lev şi altele, care până în dzilele al triile Cazimiriu craiu, au fostu aceste ţări în mânuic străinilor, cum s-au pomenit mai sus, pustiind satele şleahticilor şi omorând preslehtici.

Pre aceasta vreme, vădzind şi alţi megieşi, că să înmulţăscu şi să întărescu crijecii asupra leşilor, s-au ridicat şi infleantii de au luat de la Ieşi vestit oraş şi cetate Riga, cu tot ţinutul ei.

Şi pre rând, ce au lucrat acei crijeci şi asupra l. ilvei, ceteşte pre Alexandru Gvagnin, istoricul ţării şi lucrurilor Litvei, vei afla. Iară noi, cât am socotit să fie pentru deschisul voroavei şi ştiinţei noastre, am scris până aicea.

După ce au pierdut războiul crijecii, cum s-au scris mai sus, cu Vladislav Iaghelo, craiul leşăscu, căruia i-au trimis agiutor Alexandru vodă împotriva crijecilor 400 de moldoveni, cădzut-au la pace crijecii, care au primit craiu Vladislav Iaghelo, den svatul şi socotiala frăţine-său, lui Vitold, cneadzul

Litvei, măcar că acea pace cu crijecii era peste voie svetnicilor leşeşti. Legătura între ei, lăsăm la Ieşi să scrie. Noi ne întoarcem la rândul nostru.

După ce au legat pace cu crijecii, Vladislav Iaghelo, craiul leşăsc, s-au întorsu şi s-au pogorât în părţile Ţării Rusăşti, dând Cameniţa şi toată Podoliia pe seamă frăţine-său, lui Vitold, unde şi Alexandru vodă au mărsu la craiul, fiind legăti de înainte cu prieteşugul, au şi mai întărit legături de pace cu craiul leşăsc.

Scrie Cromver, istoricul leşesc, în cartea sa XX şi Stricovschii carte XVI, la anii de la Hristos 1438. Iară Sfidrighel cneadzul, fratele lui craiu Vladislav Iaghelo, având multă price cu leşii pentru Podoliia, cum pe acea vreme stăpânită Podoliia Svidrighel, fiind de multe ori îndemnat craiul de Lev pentru Podoliia, să o ia de supt

stăpânită fraţine-său; ce de la o vreme, i-au căutat craiului a faci pe voia leşilor, şi au purces cu oşti asupra frăţine-său, lui Svidrighel. Iară Svidrighel nedejduia la agiutoriul crijecilor şi a inflanţilor; şi trăsese Svidrighel şi pe Alexandru vodă în partea sa asupra lui Vladislav, craiul leşesc.

Iară Alexandru vodă uitând legăturile sale ci-au avut cu Vladislav craiul, pe pofta lui Svidrighel şi a litvinilor, au prădat cu oamenii săi Snetinul, Haliciul şi olatul Oameniţii. Ce, întorcându-să Alexandru Vodă cu plianul den Ţara Leşască, au agiunsu o seamă de Ieşi de oastea craiului leşăsc pre moldovenii lui Alexandru vodă, ce aducea plianul mai pe urmă, că Alexandru vodă trecusă Nistrul mai nainte, şi înfrângând leşii pe moldoveni, le-au luat plianul înapoi.

După această poticală, Alexandru vodă vădzându-să şi scăpat de prietenie ci-au avut cu craiu Vladislav, cum scriu istoricii leşeşti, den voie rea au murit. Domnit-au Alexandru vodă ani 32 şi luni 8 şi multe lucruri bune au făcut aicea în ţară, pentru care îl număscu toţi lăcuitorii ţării noastre şi-i dzic: Alexandru vodă cel Bun. Avut-au ficiori cu două A doamne Alexandru vodă.

CAP XVIII

Pentru doi ficiori a lui Alexandru vodă şi pentru războaiele lor

Alexandru vodă, mai nainte de moartea sa, au ales să fie domn tării în urma sa Iliiaş, fiu-său cel mai mare, că-i rămăsese doi Ficiori: Iliiaş şi Ştefan, în anii de la Hristos 1433. Dacă stătu domnu’ Iliiaş vodă, după moartea tătâne-său, au urgisit şi au gonit pre frate-său, pe Ştefan vodă şi pre maştehă-sa să o fie înecat.

Iară Ştefan vodă au năzuit la domnul muntenesc, cu rugăminte de i-au dat agiutoriu; şi viind cu oaste, au biruit pre frate-său, Iliiaş vodă, la locul ce să chema Lolonii şi scoţându-l den ţară, au apucat Ştefan vodă domniia ţării.

Iară Iliiaş vodă au năzuit la craiul leşăsc, Vladislav Iaghelo, arătându-şi strâmbătatea făcută de frate-său Ştefan vodă şi s-au rugat să-i dea agiutor împotriva frătine-

său şi să-l aşedză în domniia ţării, făgăduindusă că în viaţa sa va rămânea neclătit den poruncile crăeşti şi a recepospolitei Ţării Leşeşti.

Iară şi Ştefan vodă încă nu s-au lăsat cu atâta, ce au trimis şi el soli cu daruri scumpe la craiul leşăscu Vladislav. Aflat-au solii lui Ştefan vodă pe craiul la Lăncenti şi şi-au dat soliia, arătând craiului, cum toată ţara poftescu şi primăscu pe Ştefan vodă, şi mai bine să ţie craiul cu Ştefan vodă, pe carele primeşte tara, decât pe Iliiaş vodă, care-i urât tării, că şi Ştefan vodă să făgăduieşte a fi cu priinţă craiului şi neclintit va rămâne în poruncile crăeşti, precum au fostu şi tată-său, Alexandru vodă. Şi atunce prin solii acia s-au rugat lui craiu şi pentru greşeală ce ar hi făcut tată-său, Alexandru vodă, împotriva luminatului craiu, să iarte ca un stăpân milostiv. Deci, măcar că Iliiaş vodă ţinea pe Sofiia, sora lui craiu, ce dentru socotiala tuturor au ales să rămâie Ştefan vodă la domniia ţării, şi atunce prin solii lui Ştefan vodă, vădzând priinţă către cine, i-au dat craiul lui Ştefan vodă ţinutul Şipenului şi

Cecunul şi cu Hmelovul. Iară lui Ijiiaş vodă i-au dat un ţinut să şaliză cu casa sa şi să nu să amestice la domniia ţării.

Ce Iliiaş vodă nu vru să rămâie presocotiala lui craiu, ce au intrat în ţară cu oşti asupra frăţinesău, lui Ştefan vodă, şi tâmpinându-să cu oştile la Dărmăneşti în săptămâna Albă, rămasă izbânda iar la Ştefan vodă.

Năzuit-au Iliiaş vodă şi al doilea rând la Ieşi, să mai strângă oşti să vie în ţară, ce vădzindu-l leşii că nu să aşaliză, l-au luat cu porunca craiului şi l-au închis în cetatea Siragiului, ce este cu zid împregiur, pe apa ce să cheamă Varia, împreună cu doamnă-sa, Sofiia, şi cu copiii săi, puind şi pază, însă cu cinste.

Trimis-au craiul pre urmă solii săi la Ştefan vodă de au şi giurat înaintea solilor crăeşti în Suciavă. Dzis-au Ştefan vodă cum şi înaintea lui craiu va merge, unde ar fi să se încrializă.

Arătat-au Ştefan vodă după aceasta legătură, slujbă leşilor, că gătindusă tătarii să intre în Ţara Leşască, i-au

lovit Ştefan vodă şi i-au stricat rău şi cetatea Branlavul care era supt ascultarea lui Svidrigai, au luat-o de la oamenii lui Svidrigai şi au închinat-o lui craiu Vladislav. (Scrie Cromver) în carte XX şi Stricovschii în carte XVI, zaci. IV. în sfârşit.

În anul de la Hristos 1434, acestui craiu leşăscu, Vladislav Iaghelo, fiind la un târgşor, anume Grodec, cale de 4 mile de la Liov, acolo aştepta pre oamenii lui Ştefan vodă să sosască den ţară; şi mâind supt cortu craiul, să audză cântând privighitorile, primăvara. Fiind vreme răci, au răcit noaptea şi au cădzut în boală şi a şeaptesprădzece dzi au murit, într-o dzi luni.

După moartea lui Vladislav, craiul leşăscu, au stătut la crăie fiu-său, Vladislav al trefle cu acest nume. Scrie Stricovschii la istorila sa, carte XVI, zaci. I, precum la coronaţia acestui craiu, să fie fostu şi oamenii lui Ştefan vodă.

Iară în anul 1435, acestui craiu nou s-au pogorât la Siragi pentru săimul. Atunce o seamă de boieri leşeşti, priatini lui Iliiaş vodă, s-au rugat lui craiu să-l sloboaliză pre Iliiaş vodă de la propria la Ce craiul n-au primit că agiunsesă Ştefan vodă cu solii săi, şi la acest craiu.

Ce curund după aceasta, ori cum au fost lucrul, au scăpat Iliiaş vodă den cetatea aceia şi iară au intrat şi al trefle rând în ţară, de au tulburat o parte de ţară asupra frăţine-său, lui Ştefan vodă, însă ieşindu-i Ştefan vodă în tâmpinare la Podraga, iarăşi nenorocirea lui Iliiaş vodă; şi acolo au rămas biruit.

De năroc era Ştefan vodă cu frate-său Iliiaş vodă; când bine nu să mântuia de însu, atunce şi sosiia cu oşti asupra lui, că în anul de la Hristos [1435], iară de la zidirea lumii 6943, avgust 4, la Pipereşti s-au lovit Iliiaş vodă cu frate-său, Ştefan vodă; ce şi acolo Iliiaş vodă pierdu războiul.

Vladislav, craiul leşăscu, vădzind atâta netocmală şi războaie între aceşti doi fraţi pentru domniia ţării, i-au aşedzat prin solii săi, că le-au împărţit ţara în două A: lui Ştefan vodă i s-au venit Ţara de Gios cu Cetatea Albă, cu

Chiliia şi cu Tighinea; iară lui Iliiaş vodă, Ţara de Sus cu Hotinul, cu Suciava şi cu alte locuri den sus şi Ieşii.

Precum scrie Stricovschii la carte XVII, zaci. II, Iliiaş vodă nezăbăvind vreme au mărsu la craiul în Liov împreună cu boierii săi, cum scrie Cromver la carte XXI, de au giurat, fiind craiul de faţă, puind stiagul la picioarele craiului, precum va fi credincios craiului şi gata în poruncile crăeşti, împotriva a fieştecărui neprietin a craiului. Şi atunce au legat să dea Iliiaş vodă pre an 100 cai, 400 boi, la cuhnea crăiască, 200 camene de moron şi 400 bărbărace sau haine roşii; măcar cum scrie Cromver, peştele şi boii numai într-acel an au dat Iliiaş vodă craiului. Şi ţinutul Şcepinului ci-au fostu dat craiul lui Alexandru vodă, tatul lui Iliiaş vodă, cu uricu de aşedzământu, le-au întorsu Iliiaş vodă craiului pentru pagubele ce au făcut Alexandru vodă leşilor, când au prădat Colomâia şi Sneatinul. Iară craiul au dat lui Iliiaş vodă cetatea Haliciul să-şi ţie acolo averea.

Aşijdirea şi Ştefan vodă într-acesta chip au trimis solii săi la acesta şi craiu Vladislav cu daruri, făgăduindusă şi el a rămâne supt poruncile lui craiu; ce la giurământu nu l-au mai silit craiul, socotind ei i va trăi Ştefan vodă, cu frate-său, Iliiaş vodă, precum s-au fostu legat amândoi cu giurământu în Cetatea Albă. Iară la al patrule an, au şi giurat domnii cu toată boierimea lui Craiu Vladislav, şi atunce Ştefan vodă au adaos să dea 5.000 galbeni de aur pe an şi 400 cai, când ari trebui la craiu – (scrie Cromver la carte XXI şi Stricovschii carte XVII, zac. II.) – Pre această vreme intrat-au tătarii în Ţara Leşască, de au prădat Podoliia şi întorcându-să cu plian tătarii, sărit-au bieţii podoleni după tătar şi agiungându-i, întorsu – s-au tătarii la dânşii şi mulţi nemişi au perit. Perit-au şi Mihai Buciaţchii.

Iară în anul de la zidirea lumii 6947 au prădat tătarii Ţara de Sus până la Botăşeni. Ars-au şi târgul Botăşenii şi iară la anul după aceasta pradă, iarna în luna lui dechembrie au prădat tătarii Ţara de Gios. Ars-au Bârladul şi Vasluiul.

Iară în anul de la Hristos 1439, venit-au soli de la unguri la craiul leşesc, poftindu-l la crăiia unguriască, aflându-să pre atunci în mare grijă ungurii de turci, şi poftiia solii ungureşti pre Vladislav craiul leşăscu să-şi ia muiere pe o vară a sa, Elisafta, crăiasa lor, ce rămăsese văduvă.

Deci după multe svaturi a svetnicilor leşăşti, măcar că Vladislav, craiul leşăscu, era om tânăr, neprimind să-şi ia fămee văduvă şi în vârstă, mai mult bătrână şi grea; ce, pe svatul tuturor, au primit şi crăiia unguriască. Între alte tocmele, aşedzat-au şi aceasta; că, de va naşte Elisafta crăiasa făt, şi de va trăi să siliască craiul Vladislav cu agiutoriul său, să-l pune craiu Bohemii, iară crăiia unguriască să fie asupra lui Vladislav şi a sămânţiei lui. Şi pentru aceasta tare să nevoia ungurii, mai mult pentru grijea ce avea despre turci, că încă fiind viu Voiceh Albert, craiul ungurescu, au fostu trimis sultan Murat sol la craiul leşăscu, Vladislav, făgăduindu-i bani şi 100.000 oaste să-i dea, numai să se rădice asupra lui Voiceh, craiului unguresc. Şi au zăbăvit solii turceşti la Cracău, până ce au luat răspunsu' că ungurii de bună voie a lor au dat crăiia unguriască lui Vladislav, craiului leşăscu.

Stătut-au dar Vladislav, craiul leşăscu şi craiu unguresc, şi încă fiind solii ungureşti în Cracău, la Vladislav craiu, iată de olac vini veste că au născut făt, crăiasa Elisafta.

Războiul lui Vladislav craiul leţăscu ţi unguresc ci-au avut cu sultan Murat la Varna şi au perit

Vladislav craiu în războiu'

Acest craiu Vladislav era, cum s-au pomenit mai sus, craiu leşăscu şi unguresc, pe vremea ce împărăţiia Ioan Paleolog, împăratul grecesc, la Ţarigrad, fiind în mare grijă de turci, că den dzi în dzi îmbla să ia Ţarigradul, cum lua să şi alte ţări de supt stăpânită grecilor. Deci împăratul grecesc pururea scriia la Vladislav craiu şi la Iangul (sic), domnul Ţării Ungureşti cei den mijloc, Ortamaghiar să nevoiască să vie să dea agiutoriu împroliva turcilor, ca să se izbăvască creştinii de încunjiurarea păgânilor, şi făcând

acea izbândă, îl va încununa cu stimă împărăţiască şi nu se va mai chema craiu, ce împărat.

Iară craiu Vladislav, cu Iangul (sic) domnul, înţelegând pofta împăratului, le era aminte şi cerca vreme să se ridice asupra turcilor pentru volniciia creştinilor. Şi oblicind că sultan Murat s-au dus la Magnisiia să se odihniască ca un om bătrân şi lăsasă în locul său împărat pre fiu-său, sultan Mehmet, om tânăr, neştiutoriu rândul oştilor, s-au gătit cu tărie mare şi au trecut Dunărea şi prădară şi arsără satele bulgăreşti şi agiunsără până la Varna de o luară.

Iară turcii nemic de aceasta nu grijiia, că, fiind tânăr sultan Mehmet, îmbla tot la vânat şi la alte dezmierdăciuni. Iară vizirii, ce era pregiur dânsu, au scris la sultan Murat numai să vie cum mai curund, că este în cumpănă să piară împărăţiia lor, că sultan Mehmet nu-i ascultă de ce-l sfătuescu ei. Atunce, sultan Murat îndată au vinit până împotriva Ţarigradului, la Schider peste Boaz; iară în ciasta parte, ieşisă-i oştile în tâmpinare cu Halii paşa. Au poruncil sultan Murat împăratului grecescu, lui Ioan Paleolog, să-l triacă cu vasă în ciasta parte de peste Boaz, să nu facă zăbavă cu trecătoarea pe la Calipoli (sic), pe unde-i era a trece, că apoi vor strâca pacea ce avea între sine.

Iară împăratul grecesc, Ioan Paleolog, de frică au trimis de au trecut presoltan Murat cu toată oastea ci-au avut drept pre la Beşictaş, pe lângă Ţarigrad.

Atâta minte avu împăratul grecesc, Ioan Paleolog, cu svetnicii lui şi nu socotiră becisnicii, că Vladislav craiu pentru dânşii vinisă asupra turcilor; că de s-ar fi zăbăvit sultan Murat cu trecutul pre la Calipoli, să nu-l fie trecut dreptu pre la Ţarigrad, s-ar fi zăbăvit şi ari fi lovit ungurii presoltan Mehmet singur şi ar fi izbândit Vladislav craiu şi ar fi prinsu şi presultan Murat.

Atunce sultan Murat au şi mărsu la unguri la Varna şi s-au împreunat cu sultan Mehmet şi s-au lovit cu ungurii tare şi înfrânsără ungurii pre turci şi-i tăiară foarte tare, cât să împuţinasă călărimea turcilor; numai cu

pedestrimea rămăsese sultan Murat. Să sfătuiră turcii să fugă că pierdusă nădejdea; ce, enicerii n-au lăsat măcar să piară până la unul, n-or fugi, ce cu toţii să stea.

Deci, ungurii simeţindusă, s-au sfătuit să-i mai dea războiu’ turcilor şi să facă năvală tocma la corturile împăraţilor. Iară Iangul, domnul unguresc, au dzis către craiul şi către toţi boierii, să margă el întâi cu o seamă de oşti, să facă năvală la turci şi la cortul împăratului, că-i părea că va izbândi; iară, neputând izbândi, atuncea lesne va fi să vie şi craiul pe urmă cu toată oastea, să facă năvală. Şi plăcu tuturor acel sfat, că toţi cunoştea că va face Iangul izbândă, fiind om înţeleptu şi vitiaz bun.

Ce craiul, fiind tânăr, n-au ascultat, ce s-au potrivit celor ce era pre lângă dânsul şi-i dzicea că, dacă va izbândi Iangul, se va vesti numele lui. Deci aşea s-au înşălat craiul şi îndată porunci de au dat în trâmbiţă şi încălecară beţi, ameţiţi şi fără de niciun cumpăt. Dederă năvală asupra porţii împăratului, unde era enicerii, şi să făcu un război iute. şi tare şi năvăliia la cortul împăratului şi să făcu moarte mare şi cumplită, cât era numai să dea dos sultan Murat. Ce enicerii nu l-au lăsat, dzicându-i că: Numai ce-l caută a muri aicea cu toţi, cu noi, într-altu chip nu poate fi. Şi dând năvală craiul tocma în cortul împăratului, fără sâială şi fără cumpăt, iară un enicer dede de-i tăie amândoa A picioarele cele denainte a calului de supt craiul, tocma denaintea împăratului, şi îndată-l sfărâmară pe craiul în mici bucăţi şi-i luară capul de-l pusără într-o suliţă şi-l purtară pen tabără. Iară oştenii lui craiu începură a fugi şi turcii a-i goni tăindu-i şi luându-i în robie, şi mai mulţi s-au înecat într-o baltă mare de lângă Varna. Acestea toate le-au făcut svatul cel rău şi turbat de vin.

Iară Iangul, încă până a nu da craiul războiu’ turcilor, au cunoscut că va petrece craiul aşea; ce de acolea ş-au luat oastea şi s-au îndelungat şi s-au dus în ţara sa, de nime nedodeit.

Atâta acum a pomeni războiul lui craiu Vladislav la Varna, şi lăsăm să scrie ungurii de aicea înainte, iar noi ne

întoarcem la rândul istoriei noastre.

De ficiorii lui Alexandru vodă

Iară, după ce s-au împărţit fraţii, Iliiaş vodă şi cu Ştefan vodă, cu ţara, precum s-au pomenit mai sus, aflând vreme Ştefan vodă să se mântuiască de frate-său, Iliiaş vodă, l-au prinsu cu vicleşug, poftindu-l la sine ca pe un frate, şi i-au scos ochii în anii de la zidirea lumii 6952. Pentru această orbire a lui Iliiaş vodă de frate-său, Ştefan vodă, nemică nu scrie cronica leşască, ce numai în letopisăţul ţării am găsit scris. Iară, după ce au orbit pe Iliiaş vodă, au mai domnit împreună 7 ani şi au murit Iliiaş vodă După aceia au mai domnit Ştefan vodă 5 ani.

CAP XIX

Domniia lui Roman vodă ficiorul lui Iliiaş vodă şi războaie ci-au avut cu Pătru vodă ficiorul lui Ştefan vodă

După moartea lui Iliiaş vodă, rămas-au la domnie lliu-său, Roman vodă, şi lui Ştefan vodă au rămas Iii-său, Pătru vodă. Iară Roman vodă, neputând răbda atâta nedumnedzărie a unchiu-său, a lui Ştefan vodă, ce făcu cu tată-său, Iliiaş vodă, în anul 6956, vinovitu – sau o seamă de boieri şi au prinsu pre unchiu-său, Ştefan vodă, şi i-au tăiat capul şi au apucat Roman vodă, domniia ţării.

Ce nu-i îngădui Pătru vodă, ficiorul lui Ştefan vodă. Simţind Pătru vodă, că îmbla Roman vodă să-l omoară cu vicleşug, i-au căutat deodată lui Pătru vodă a da cale vărul său, lui Roman vodă, şi au pribegit la unguri în anul 6957. După ce au pribegit Pătru vodă în Ţara Unguriască de nevoia văru-său, lui Roman vodă, n-au zăbăvit, ce curundă vreme, agiutorindu-l Ioan Huniad, vestit pre atuncea otcărmuitoriu Ţării Ungureşti, au vinit cu oaste unguriască şi au împinsu pe văru-său, Roman vodă, den ţară, după ce domnisă un an, şi s-au aşedzat Pătru vodă la domniia ţării.

Iară Roman vodă au năzuit la craiul leşăscu, Cazimiriu, fiindu-i văr primare.

Aicea am socotit să ne întoarcem puţin iar înapoi

După pieirea lui craiu Vladislav la Vama, mare jele s-au făcut în toată crăiia leşască de pieirea craiului lor; şi înţelegând că ungurii ş-au ales craiu pe Ladislav, ficiorul

lui Arbert Voiceh, ci-au fostu craiu mai nainte de Vladislav, ci-au perit la Varna, fiind Ladislav copil numai de 5 ani, strânsu – s-au şi leşii al doilea an după pieirea craiului lor; căci nu credzusă îndată pentru perirea craiului, viindu-le veşti într-alt chip. Iară pe urmă înţelegând leşii că ungurii ş-au pus craiu, cum s-au pomenit mai sus, pre Ladislav, atunce şi leşii s-au strânsu la cetate la Siragi în anul de la Hristos 1445. Acolo au socotit; din svatul lui Zbignev cardenalului, au alesu craiu pre Cazimiriu, al doilea ficiorul lui Vladislav Iaghelo, craiul leşăscu, şi l-au coronit în Cracău în

Iară Roman vodă, după ce au năzuit la Cazimir craiu şi arătându-i strâmbătatea despre văru-său, Pătru vodă, i-au răspunsu' că, după ce se va pogorî în Ţara Rusască, îi va da răspunsu'. Iară, pogorândusă craiul spre Ţara Rusască, şi la Liov ieşit-au înaintea craiului muma lui Roman vodă, mătuşea craiului, având cu sine 200 de moldoveni agiutoriu fiu-său, lui Roman vodă. Gătisă craiul câtăva oaste într-agiutor lui Roman vodă, să margă asupra lui Pătru vodă, ce, dacă au înţeles craiul că au murit Roman vodă, otrăvit de văru-său, Pătru vodă, s-au pogorât craiul la Oamenită; era cu craiul voievodziile: Primislii, a Liovului, a Helmului şi a Podoliei. Şi viind craiul la Oameniţă, îndată au trimis soli la pPătru vodă să margă înaintea craiului, să facă giurământu – (scriu cronicarii leşăşti) – şi să-i dea pre Mihai 1 cneadz, ficiorul lui Jicmontu, cneadzul de Litva.

Iară Pătru vodă, vădzându-să mântuit de neprietinul său, Roman vodă, au răspunsu' solilor crăeşti: pentru giurământu este gata aicea şi înaintea lui craiu să margă nu s-au apărat, numai să nu fie chemat cu vreun vicleşug; iară, pre Mihailo să-l dea, nu i s-a cade pre cela ce au năzuit la dânsu, ca să nu-şi piardză credinţa, nice craiului socoteşte că nu-i va fi cu cinste; iară den ţară îl va goni, precum au şi făcui; peste puţină vreme l-au gonit Pătru vodă den ţară; care au mărsu la tătar multă pagubă au făcut leşilor în Podoliia.

Aşijdirea la anul de la Hristos 1449, acel Mihailo,

împreunându-să cu tătarâi, au lovit ţara Sibirului şi au luat Starodubol, Novgorodul şi alte multe cetăţi rusăşti. Acestui Mihailo, ficiorul lui Jicmontu, cneadzului de Litva, după pieirea lui craiu Vladislav la Varna, şi el nedejduia că va apuca crăiia leşască. Iară, după ce stătu Cazimiriu craiu, el au vinit la craiul şi s-au rugat de cnedziia tătâne-său, lui Jicmontu, la Litva. Ce, vădzind Mihailo că nemic nu isprăveşte, cunoscând pe craiul cu ură asupra sa, au fugit den Litva la Mazoviia, la socru-său, apoi la pruşi, apoi la Smolensca şi, neputându-să mistui, au vinit pen Ţara Unguriască în Moldova, la Pătru vodă.

Cazimiriu, craiul leşăscu, după acea solie, grăbiindusă să margă în Litva pentru seimul Novogrodului, luând veste de Pătru vodă că vine la Hotin să facă giurământul singur lui craiu Cazimiriu, au trimis craiul patru boieri de ai săi la Hotin, la Pătru vodă, iară craiul au purces la Litva, neaşteptând vinirea solilor săi. Iară Pătru vodă au giurat înaintea solilor leşăşti împreună cu boierii săi, cum vor fi cu priinţă lui craiu.

Iară încă fiind craiul la Oameniţă, să fie vinit sol de la hanul Crâmului la craiul, îndemnând pre craiul asupra lui Pătru vodă. Iară cu ce răspunsu' îl va fi întorsu pre acel sol tătărăscu, nu scriu istori cu leşeşti, numai însămnializă că pe taină l-ai pornit.

Scrie letopisăţul ţării, că acest Pătru vodă să fi dat cetatea Chiliei ungurilor; iară pentru ce au datnu însămnializă; nice cronicarii leşăşti nemică de aceasta nu scriu.

Bine încă nu agiunsu craiul în Litva, iară tătarii au intrat în Ţara Leşască la Podoliia de au ars-o şi au prădat; ce la întorsu dzic, că i-au lovit la strâmtori Theodor Buceaţchii staroste şi au scos tot plianul.

În anul de la Hristos 1448, Ioan Huniad, otcârmuitoriul Ţării Ungureşti, după ce au perit Vladislav craiu la Varna, au purces cu oşti asupra turcilor; ce, den vicleşugul lui Gheorghie Dispot, domnul sârbă scu, fiind încungiurat Huniiad de turci în câmpii Merulii, la marginea bolgarilor, au pierdut Huniiad războiul şi au perit creştini

optu mii; şi fugind Huniad, l-au prinsu Gheorghie Dispotul şi au căutat lui Huniad a pune zălog la acel Gheorghie Dispot pe Vladislav, fiu-său cel mai mare, până i-au trimis preţul răscumpărării.

Iară Pătru vodă, după ce au dat cetatea Chiliei ungurilor, cum scrie Letopisăţul ţării noastre, au mai domnit un an şi au murit; iară câţi ani au domnit peste tot nu scrie.

După moartea lui Pătru vodă au stătut domnu’ un Ştefan vodă şi au domnit un an, precum scriu une letopisăţă a noastre, şi au murit. Apoi au domnit Ciubăr vodă doua A luni. Scriu dentr-un letopisăţ latinesc să fie adaos aceste domnii, ce eu în letopisăţăle leşăşti nu aflu; ce cum le-au fostu scurtă domniia, aşea li-i scurtă şi pomenirea lor.

Iară după acei domni, s-au rădicat domnu’ Bogdan vodă, făcândusă ficior lui Alexandru vodă celui Bun; ce, precum scrie Stricovschii în cartea istorii sale XL, zaci. II, n-au fostu ficior cu cununie lui Alexandru vodă. Acestui Bogdan vodă s-au lovit cu Alexandru vodă la Tămăşeni, mai sus de Roman, *ţţ* după multă nevoinţă au biruit Bogdan vodă pre \Alexandru vodă. Într-acel războiu’ au perit Onciul logofăt şi Coste şi Andronic şi alţii mulţi şi au – pucat Bogdan vodă domniia ţării.

I fără Alexandru vodă au fugit în Ţara Leşască: au cerşut agiutor de la craiul leşăscu; şi au trimis

Steiul pre Ioan Siniavschi cu Ţara Rusască şi cu padoliia şi au împinsu pre Bogdan vodă şi au apucat rfotinul şi Niamţul şi Suciava şi s-au aşedzat Ale-Kandru vodă la scaon.

1 fără Bogdan vodă fără zăbavă, înţelegând că

¿-au întorsu Ioan Siniavschii în Ţara Leşască, adunând oameni de pe unde au putut, şi cu multă nevoinţă au scos pre Alexandru vodă den domnie şi den ţară şi au apucat domniia Bogdan vodă.

Mers-au Alexandru vodă iar la craiul leşăscu de s-au jeluit; şi stând craiul multă vreme la svat la ce cale ari putea pune ţara, aflându-să atâtea amestecături într-însa,

o seamă de svetnici dzicea: de este voia lui craiu să ia toată Ţara Moldovei supt stăpânită sa, să scoaţă domnii dentr-însa şi să facă ţinuturi, se pune oamenii săi de giudeţ, iară lui Alexandru vodă să-i dea vreun olat în Ţara Leşască, să-i fie pentru traiul său. Iară altor svetnici s-au părut acest sfat foarte cu greu şi primejdios între un nărod nesuferitoriu de stăpâni streini; şi către acestea, pentru legea şi pentru megieşie aproape cu turcii, carii să lăţisă până în Dunăre, cu greu să socotia lucrurile. Şi dzicea că mai bine este să se apere de după păretele altora, decât de după al său, de un vrăjmaş ca Turcul. Mai sănătos svat au aflat cestu de pe urmă, ca, cu putere streină şi primejdie streină, mai lesne-i a să mântui de vrăjmaşi.

Şi îndată pe boierii moldoveni, ce era cu Alexandru vodă în Ţara Leşască aliasără pe Ozdrovoz, cu Conetpolschii, să ducă pe Alexandru vodă în scaunul ţării, carii au scos voievodziia rusască şi avea şi moldoveni gloate mari. Şi, dacă intrară în Moldova trei oşti mari: moldovenii cu domnu-său un polc, cu podolenii era Buceaţchii, iară cu altă oaste era Conetpolschi, trecut-au Nistrul pre la cetatea Hotinului, că era cetatea pre mâna oamenilor lui Alexandru vodă.

Bogdan vodă era atunce la Lipovăţu. Iar leşii, înţelegând de Bogdan vodă aproape, au trecut Prutul să-i dea război; ce Bogdan vodă, socotind că nu le va putea sta împotrivă, s-au tras la locuri strâmte, pentru să înşele pre Ieşi, şi zăbăvind, să-i flămândzească. Aşea i-au purtat den loc în loc până la apa Bârladului; iar el tot ţinea pădurile şi trimitea cu înşălăciune, că i-i voia să se plece lui craiu şi, până va vini Alexandru vodă la vârstă, că era atunce de 15 ani, să ţie Bogdan vodă scaonul ţării, făgăduindusă, precum mărturiseşte Dlugoş, istoricul leşăsc, şi Mehovie, 70.000 galbeni de aur turceşti, iară cum scrie Vapouschii 7.000 de galbeni turceşti să dea craiului pre an, şi alte daruri multe făgăduia, numai să-l apere craiul de turci.

Credzând leşii aceste cuvinte a lui Bogdan vodă, au lăsat să fie pre îngăduinţa lui şi s-au întorsu leşii cu oştile spre ţara lor. Iară Bogdan vodă să ascuţiia să-i poată vâna

undeva. Ce simţind leşii den oamenii lui Alexandru vodă, că le dzicea să nu să încrializă lui Bogdan vodă, ce să se păzească. Ce leşii, fiindu mai mult cuprinşi de înşălăciunea lui Bogdan vodă, cum să se păzească, că era şi simeţi leşii, până au fugit şi un diac a lui Bogdan vodă la oastea leşască, de le-au spus să se păzească.

Atunce boierii lui Alexandru vodă sfătuia să încungiure pădurea să scape de meşterşugul lui Bogdan vodă, că în pădure supusesă Bogdan vodă oaste. Ce leşii n-au ascultat, ce au intrat pen pădure să triacă şi şi-au trimis carăle înainte cu pârcălabul de Hotin şi cu dânsul toţi moldovenii şi podolenii.

Deci când era la mijlocul pădurii, făcut-au năvală oastea lui Bogdan vodă la carăle leşilor; şi apărândusă leşii şi moldovenii ce era cu carăle, abia au scăpat cu multă pagubă şi perire. Iară, când vru să intre şi cedaltă oaste leşască, atunce s-au ivit şi Bogdan vodă cu toată oastea, cu multe stiagur şi buciume, şi fără călărime, pedestrime multă.

Vădzind aşea leşii, s-au tocmit de războiu' şi a băgat în mijloc pe Alexandru vodă; şi s-au bătut e înainte de apusul soarelui, până ce au înnoptat, peri de îmbe părţile până s-au înglotit pedestrimea, că au făcut la strâmtori multă moarte în Ieşi, tăind Ci coasăle vinele cailor. Înde şi hatmanii leşilor, vrând să îmbărbătedză pe ai săi, ş-au pus şi ei capetele, ales Pătru Ozdrovoz şi Neculaiu Porava şi Mihal Buciaţchii. Şi era izbânda la Bogdan vodă, de nu ar fi dat agiutoriu moldovenii lui Alexandru vodă, carii trecusă peste pădure cu podolenii, ce-i trimise sa cu carăle. Adia s-au întorsu de au îmbărbătat pe cei pictori şi au înfrântu pe oastea lui Bogdan vodă de au dat dos şi au împlut pădurea. Şi au rămas izbânda la Ieşi. Mulţi Ieşi au perit într-acel războiu': Nievoerschie, Bienscovschii, Davidovschii şi alţii mulţi ca aceştia.

Iară Alexandru vodă, cunoscând că nu se va aşedza la domnie, că pe vrăjmaşul său, Bogdan vodă, măcar că-l înfrânsese atunce, iară nice o pagubă nu-i făcusă. Că Bogdan vodă şi cu oamenii săi, cumu-şi era deprinşi a ţine

pădurile, de să şi răşchirasă, îndată s-au strânsu şi s-au bulucit să lovască pre Ieşi, ştiindu-i slăbiţi de tot. Ce, înţelegând leşii împreună cu Alexandru vodă, temându-să să nu-i lovască fără veste, n-au mai aşteptat ce s-au bulucit cu Alexandru vodă şi s-au tras de grabă spre Ţara Leşască. Însă nu au lăsat leşii trupurili hatmanilor săi, ce pe Pătru Ozdrovoz ducându-l la Liov, l-au îngropat acolo; şi acolo în Liov, frate-său, episcopul Liovului, de jelea frăţine-său, după ce l-au îngropat, au murit şi el.

Scrie Cromver la cartea sa XXII, că, după adastă bătaie a leşilor cu Bogdan vodă, înţelegând tătarii de perirea leşilor în Moldova, curund au Intrat în Podoliia de au prădat şi Ţara Rusască, până la Grodec, mai sus de Liov, şi până în marginea Ţării Bălzii.

Scrie Cromver că, după ce au sosit Alexandru vodă în Ţara Leşască, au mărsu la Craiul împreună 1 cu mumă-sa, doamna Mania, la Sambor, că acolo viuisă craiul de după săimul den Litva. Rugatu – s-au craiului de agiutoriu fiu-său, lui Alexandru vodă, a să-i dea împotriva lui Bogdan vodă. Ce, pentru să se Hmântuiască craiul de acea doamnă, au răspunsu' că la Nlăimul viitoriu a socoti.

J 1 fără Bogdan vodă, vădzându-să curăţit de Ale*v* xandru vodă s-au aşedzat în domnie. Şi după doi ani a domniei sale – (scrie cronicariul leşăscu) – că unul de ei ia ce era cu Alexandru vodă, anume Pătru, fecior nu cu cununie lui Alexandru vodă, celui Bătrân, vădzind că craiul leşăscu gătealiză oaste, îndemnat de Alexandru vodă, asupra lui Bogdan vodă, intrat-au în ţară acel Pătru fără veste şi aflând pe Bogdan vodă bat, l-au omorât. Şi cu vicleşug despre Alexandru vodă, au apucai scaonul ţării şi au pus gând cum ari putea să omoară şi pe Alexandru Vodă. Aşea scrie Cromver istoricul, iară letopisă (ul nostru scrie că, după ce au domnit Bogdan vodă 2 ani, au vinit fără veste Pătru vodă Aron şi au aflat pre Bogdan vodă la sat, la Răuseni, den gios de Suciava, şi l-au lovit vineri, în răvărsatul zorilor, octomvrie 16; şi acolo i-au tăiat capul lui Bogdan vodă şi au stătut domnu' Pătru vodă Aron în anii de la Hristos 1455, iară de la zidirea lumii 6963.

CAP XX

Domniia lui Pătru vodă Aron

Alexandru vodă, vădzindu-să amăgit de Pătru vodă Aron, ce se făcea ficior lui Alexandru vodă, scrie Cromver în carte XXII, că iar să fie luat agiuloriu de la craiul leşăscu asupra lui Pătru vodă şi I au aşedzat în domniia tării. Iară letopisătul tărâi noastre scrie că au vinit Alexandru vodă, tatăl lui Bogdan vodă, cu oaste asupra lui Pătru vodă Aron şi au avut războiu' la Movile: ce nenărocirea lui Alexandru vodă, nice aice nu i-au slujit să izbândiască, că au biruit Pătru vodă pre Alexandru vodă, şi vădzind că au pierdut războiul, au fugit Alexandru vodă la Cetatea Albă, şi acolo ş-au sfârşit viaţa; iară Pătru vodă au domnit 2 ani.

Numai mă mir de acestui Alexandru vodă, că-l mărturisăscu letopisătăle că au fostu tată lui Bogdan vodă. Nu ştiu de unde au luat aceasta, că cronicarii leşăşli mărturisăscu că Bogdan vodă să nu fie fostu cu cununie ficior lui Alexandru vodă celui bătrân care de câţiva ani murisă. Iară acest Alexandru vodă, care au avut bătaie cu Bogdan vodă, nu i-au fost tată, că Alexandru vodă au fostu ficior lui Iliiaş vodă, şi era de 15 ani de vârstă, când s-au bătut cu Bogdan vodă şi-l aducea leşii să-l pune domn în scaonul ţării, şi Bogdan vodă era în vârstă.

Ce nu pociu adeveri de acest Alexandru vodă, tată lui Bogdan vodă, că nu l mărturisăscu scriitorii moldoveneşti, de unde au vinit acest Alexandru vodă, de s-au bătut cu Pătru vodă Aron; că alt Alexandru vodă pre acel vremi nu să află scris în cronicele leşăşti, fără de Alexandru vodă, ficiorul lui Iliiaş vodă, ce au luat agiutoriu de la Cazimir, craiul leşăscu, ce-i era văr primare, şi, după ce l-au scos Pătru vodă den ţară, iar în Ţara Leşască au năzuit.

Iară pentru moartea lui Alexandru vodă, scrie Dlugoş liah, că l-au otrăvit Pătru vodă, care au stătut domn ţării; şi este de credzut că nu la Cetatea Albă au murit Alexandru vodă» ce în Ţara Leşască, otrăvii de Pătru vodă; că, de unde avea nădejde, acolo au năzuit la nevoia sa Alexandru vodă.

Pătru vodă, în câteva rânduri, au trimis soli la craiul

leşăscu, Cazimiriu să-l primască supt apărarea crăii sale, giurându-i că va fi cu priinţă crăiei, ce deodată, nu l-au primit. Iară Cromver cronicariul, în cartea sa XXV scrie că au cetit în Cracău, în cămara crăiască, aşedzământurile Moldovei, scrisă cu slovă sârbască, că în anul de la zidirea lumii, după cum numără biserica răsăritului, 6963, Pătru vodă, domnul Moldovei, au făcutu giurământu craiului pen nevoinţa lui Ozdrovoz, voievodul Ţării Rusăşti, şi a toţi boierii svetnici, în care să făgăduiaşte Pătru vodă să dea agiutoriu craiului leşăscu, pre obiceiul vechi al domnilor trecuţi de mai-ntâi de dânsul, la oştile crăeşti. Iară maicii sale. Mariei, lasă-i târgul Sivt: tâli 1 ui, cu ocolul lui, pană când va face craiul între dânşii altu’ aşedzământu.

Aicea se vede că au fost Patru vodă şi Alexandru vodă ficiori lui Iliiaş vouă, pe carele, cum scrie Dlugoş. l-au olcăvit Pătru vodă acesta; şi dzice că acest Patru vodă au fostu ficior lui Iliiaş vodă, frate cu Alexandru vodă, pre care l-au otrăvit fratesăit, Pătru vodă. Că şi pre doamna Mania o face cronicariul mumă lui Patru vodă, şi dzice: şi acest Pătru vodă, den svatul boierilor săi, într-acelaş an, au trimis solii săi la sultan Mehmet, împăratul turcesc, de au legat bir pre ani galbeni 2000, răspundzind leşii că nu pot da agiutoriu domnilor den Moldova, fiind învăluiţi cu oşti asupra pruşilor.

Într-acest an au murit şi Ioan Huniad, vestitul cârmuitoriu Ţării Ungureşti; iară la al doilea an, au murit şi Vladislav, craiul unguresc, în vremea nunţii sale, în oraş în Praga.

Iară în anul 1453, sultan Mehmet, împăratul turcesc, au luat Ţarigradul, cu mare jele şi grijă a toată creştinătatea, cindzăci de dzile bătându-l, şi luarea lui mai mult dzic, că s-au luat den vicleşugul unui grec, anume Ghierluc, care au arătat locul, pre unde era mai slabă cetatea; iară pre urmă nu-l lăsă Dumnedzău pre acel grec fără de pedeapsă, că au poruncit sultan Mehmet de l-au muncit, până au murit. Perit-au la poarta cetăjii şi împăratul grecesc, Paleolog, în război.

Sad Ahmat, hanul de peste Volga, fugind cu 9 ficiori

ai săi şi cu o seamă de mârzaci şi ispravnici mai de frunte ai săi, au năzuit la Litva ca la nişte prieteni ai săi. Ce s-au amăgit că l-au prinsu boierii Litvei, prepuind pre dânsul să nu fie vinit pentru răsipa Litvei; şi vrând să fugă den Litva, l-au agiunsu litvenii pre acel han după Chiev şi l-au prinsu, puindu-l la închisoare în cetatea Romna, şi acolo au fost închis până la moartea lui.

Sidor, mitropolitul Chievului, care s-au tâmplat şi la săborul de la Florenţiia, pe care îl făcusă cardinal Papa Eughenie de la Râm, strâns-au multă ştiahtă rusască şi oaste, de au mărsu într-agiuloriu împăratului grecesc la Ţarigrad, unde mare vitejie au arătat. Ce, precum s-au scris mai sus, că au rămas izbânda la turci, luând Ţarigradul cu mare scădere creştinilor tot pentru păcate, de-l stăpânesc turcii până în dziua de astădzi.

CAP XXI

Domniia lui Ştefan vodă cel Bun feciorul lui Bogdan vodă

După doi ani a domniei lui Pătru vodă Aron, rădicatu – s-au den Ţara Munteniască Ştefan vodă, feciorul lui Bogdan vodă, cu oaste munteniască şi den ţară adunaţi, cumu-i firea moldovenilor, gata la domnie noa A, au intrat în ţară şi, silind spre Suciav, la scaunul ţării, ieşitu-i-au înainte Pătru vodă Aron şi s-au lovit în dzua de Gioi Mari, aprilie 12, la Doljeşti, pe Şiretiu, la Tină, şi înfrânsă Ştefan vodă pe Pătru vodă Aron. Ce nu s-au lăsat Pătru vodă cu atâta, ce iară s-au bulucit la Orbie şi s-au lovit cu Ştefan vodă şi rămasă izbânda iar la Ştefan vodă.

Scriu cronicarii leşăşti că au pribegit Pătru vodă Aron în Ţara Leşască, precum vom arăta mai gios. Iară *Letopisăţul moldovenesc* scrie că au prinsu Ştefan vodă pe Pătru vodă Aron şi l-au omorât; ce nu să tocmeşte, nice este adevărat.

După ce au biruit Ştefan vodă pe Pătru vodă Aron, s-au strânsu boierii ţării împreună cu Theoctist mitropolitul şi cu mulţi călugări şi alte căpetenii de ţară, la locul ce să cheamă Dreptate; şi cu toţii l-au rădicat domnu' şi l-au pomăzuit Theoctist mitropolitul şi au mărsu în Suciavă la

scaunul ţării; şi îndată au dat oştenilor săi stiaguri şi au făcut hotnogi şi căpitani şi atunceş să cunoscu Ştefan vodă că va fi plecat mai mult spre războaie decât spre pace.

Ştefan vodă, fiind poftitoriu de războai şi inima lui plecată spre vărsare de sânge, nu zăbăvi multă vreme după ce să aşădză în domnie. În al cincile an a domniei sale, în anii de la zidirea lumii 6969, iară de la Hristos 1461, s-au rădicat cu toată puterea sa şi au trecut în Ardial, de au prădat Ţara Săcuiască. Nice au avut cine să-i stea împotrivă, ce cu multă pradă s-au întorsu fără de nice o sminteală.

Iară înşeaseania domniei sale, în cursul anilor de la zidirea lumii 6971, (sic) Iu 1 i 22, au lovit cu o puşcă în gleznă pe Ştefan vodă la cetatea Chiliei

Mai mult nu scriu letopisăţăle tării, ce au isprăvit la Chiliia, fără ce scriu că al şeaptele an a domniei lui Ştefan vodă, iuli 5, ş-au luat doamnă de mare rudă, pre Evdochiia de la Chiev, sora lui Simion împăratului; iară unii dzic, că au fostu fată lui Simion împărat, iară nusor.

Iară în anii 6973, septembrie 23, adunând Ştefan vodă multă oaste de tară, vrând să răscumpere cetăţile, ce le lua să păgânii de la alţi domni, pogorâtu – sau la cetatea Chiliei şi sosind, au început a bate cetatea miercuri spre gioi şi sâmbătă s-au închinat cei den cetate şi au intrat Ştefan vodă în cetatea Chiliei şi acolo au petrecut trei dzile, vesălindusă.

După aceia au mărsu la Cetatea Albă, unde făcând multă năvală, au dobândit şi Cetatea Albă cu multă vărsare de sânge şi perire li-au dobândit, şi întărindu-le cu zahăra şi cu slujitori, au lăsat pre Isaiia şi pre Buhtea pârcălabi să aibă de grijea cetăţilor, iară Ştefan vodă s-au întorsu la scaunul său, la Suciavă.

Iară în anul 6974, iulie 10, al dzecele an a domniei sale, au început Ştefan vodă a zidi mănăstirea Putna întru slava lui Dumnedzău şi a Prea curatei Maicii sale, Fecioarei Mariei.

Războiul lui Matiiaş (¡raiul unguresc cu Ştefan vodă

Pricina oştirii lui Matiiaş craiu asupra lui Ştefan vodă

o scrie pre largu Mehovie*, istoricul leşăsc, la cartea XXVI. După ce au biruit Ştefan Vodă pe Pătru vodă Aron, era atunce în războiu’ cu Pătru vodă şi un Berindel, ce trăgea nădejde şi acela de domniia ţării, au năzuit amândoi cu Pătru vodă în Ţara Leşască la Cazimiriu, craiul leşăsc, rugându-se de agiutoriu să le dea împotriva lui Ştefan vodă. Ce craiul leşăsc, având de mai întâi prieteşug legat cu Ştefan vodă, nu le-au dat nice o nădejde.

Deci Aron Pătru vodă cu Berindel, vădzindu-să cădzuţi gios de agiutoriul leşilor, ştiind pre Mătiiaş, craiul unguresc, neprieten lui Ştefan vodă pentru prada ce. făcusă Ştefan vodă în Ţara Unguriascâr, au trecut în Ţara Unguriască la Matiiaş craiu, rugându-l de agiutoriu, şi îndemnând şi presingur craiul asupra lui Ştefan vodă. Iară Matiiaş cralu şi pentru pricinele ce avea de mai nainte asupra lui Ştefan vodă, şi fiind şi simăţ pentru câteva războaie cu năroc, ci-au avut şi cu turcii şi cu alţi megieşi ai săi, şi râvnind să tragă şi ţara supt stăpânită sa, că de multe ori să lăuda, că izbândele ce face Ştefan vodă, cu puterea lui Mătiiaş craiu le face, şi făcea pe Ştefan vodă că este ispravnic pus de dânsul, socoti să nu lasă vreme ca aceia, având domni gata pe Pătru vodă Aron şi pe Berindel, însă mai ales pe Pătru vodă.

Şi îndată strângând ca la 40.000 de unguri şi altă adunătură, au purces singur Matiiaş craiu şi au vinit peste munţi asupra lui Ştefan vodă. Deodată au trimis solii săi să i se închine; şi au ieşit cu oştile Matiiaş craiu, pre Oituz, şi au vinit dreptu la Roman şi au şedzut şească dzile de s-au odihnit; şi purcedzind, au aprinsu târgul Romanul în urma lui, de au arsu, şi au mărsu drept spre Suciavă, ardzind şi prădând.

Iară Ştefan vodă, neprimindu soliia lui Matiiaş craiu, sta gata cu oastea sa, de-l aştepta să-i dea război. Avea Ştefan vodă agiutoriu şi de la Cazimiriu, craiul leşăsc; însă, să tâmpine Ştefan vodă pre Matiiaş craiu la loc largu, nu cutedza, ce-l aştepta să-l poată lovi mai la strâmtoare.

Iară Matiiaş craiu, nevrându să iasă niciun unghi în ţară necălcat de oamenii săi şi neprădat, s-au abătut spre

Moldova şi au sosit la târgu, la Baia, dechembrie 14» Şi acolo cum nu vrea avea nice o grijă d Ştefan vodă, aşea au lăsat oastea fără de nice o pază la băuturi şi în pradă.

Iară Ştefan vodă, înţelegând den limbi, că s-au abătut ungurii spre Ba e, socoti să-i lovască acolo la loc strâmt; şi îndată au purces den Suciavă, sara, cu toată oastea sa, pedestrime şi călărime, şi aflând pre unguri adormiţi, fără de grijă şi ameţiţi de beţie, noaptea, când toate să văd mai straşnice şi mai gro znice, aprins-au târgul asupra ungurilor. intrat-au oştenii lui Ştefan vodă în ungurii lui Matiiaş craiu, atâta, cât nu avură de ce să mai apuca ungurii, fără decât cine încătro putea, aşea pleca de fugă noaptea, să scape cu dsile de spaima focului şi de moarte. Şi nime nu să mai întorcea; şi prin munţi, prin potici, le ţinea calea ţăranii, trimişi de aceia triabă gata, îi tăia cu coasă, cu fuşturi şi cu topoare pre câţi-şi tâmpina.

Iară singur Matiiaş craiu cu câţi s-au aflat lângă dânsu atunce, rănit cu trei rane, cum scrie Cromer, lăsându toată tabăra, au scăpat peste munţi. Perit-au pre loc 10.000 de unguri; perit-au şi Berindel, ce trăgea nădejde de domnie, iară Pătru vodă Aron au scăpat în Ţara Leşasca. Aşea s-au tâmplat laudei lui Matiiaş craiu, după cum dzice *Zvânta Scriptură*: (Domnul celor mândri le stă împotrivă).

Iară Ştefan vodă, după izbândă şi biruinţa asupra ungurilor, îndată trimisă solii săi cu daruri den dobânda sa la Cazimiriu, craiul leşăsc, şi îl aflară în Litva, în oraş, în Vilna, solii lui Ştefan vodă, mulţămindu craiului de agiutoriu, poftind şi înainte să nu-i lipsească agiutoriul.

Iară Bomfin, istoricul unguresc, nicecum nu primeşte adastă izbândă a lui Ştefan vodă; ce el laudă în partea lui Matiiaş, craiul unguresc, vrând să acoperă ocara ungurilor; iară ce scrie, minciuni scrie. Istvanfie, biruinţa lui Ştefan vodă o scrie deplin asupra lui Matiiaş craiu, precum am pomenit mai sus.

Iară Matiiaş craiu, dacă au scăpat deodată la Ardial, au dat vina boierilor săi şi ardelenilor, cum să să fie agiunsu cu Ştefan vodă, şi le-au luat galbeni de aur

400.000.

Mătiiaş craiu să mai găti de oaste; ce, neştiindusă încă adevărat, au trimis craiul leşăsc la Ştefan vodă, cum îi va da agiutoriu asupra lui Matiiaş crşiu. Însă acea gătire pe urmă Matiiaş craiu au făcut asupra cehilor, ce le dzic bohemii.

Însă întâi de ce era să se porniască Mătiiaş craiu asupra cehilor, au trimis soli la Cazimiriu, craiul leşăsc, legând întâi pace Mătiiaş, craiul unguresc, cu Frideric, împăratul nemţăscu, trăgând în partea sa acea domnie a Bohemii, având Cazimiriu, craiul leşăsc, de presăminţia sa triabă la acea cnejie a Bohemii. Ce n-au primit Cazimiru craiu pofta lui Matiiaş, craiul unguresc, ce dăruind bine presolii lui Mătiiaş, s-au întorsu înapoi.

Iară după adastă izbândă, Ştefan vodă, vrând să-şi răscumpere strâmbătatea ce-i făcusă ungurii cu craiul lor Matiiaş, s-au rădicat cu oaste şi au trecut la Ardial de au prădat şi au ars Ţara Săcuiască. Bine au dzis un poetic (scriitoriu de stihuri): Când nebunesc împăraţii, piiare nărodul. Aşea şi Ţara Săcuiască, câtă pradă şi răsipă i-au făcut Ştefan vodă, pentru vrajba cu Matiiaş craiu. Şi s-au întorsu Ştefan vodă cu pace, fără de nice o smintială.

După acestea, au încetat vrajba între Matiiaş, craiul unguresc, şi între Ştefan vodă; vădzind ei pre vrăjmajul a toată creştinătatea, pe Turcul, că le stă în spate şi asupra volniciei tuturor întinde mrejele sale să-i vânedză, măcar că să arăta păgânul cu multe cuvinte de înşălăciune, şi către unul şi către altul, zădărându ni pre unul, ni pre altul, nedejduind că între acele amestecături i se vor pleca lui pentru agiutoriul şi cu vreme sub giugul său să-i supue. Cunoscând acestea Mătiiaş, craiul unguresc, cu Ştefan vodă s-au împăcat; şi după aşădzarea lor, au dăruit Mătiiaş craiu lui Ştefan vodă doua A cetăţi în Ardial, anume: Balta şi Ciceul.

Iară, după ce au legat pace Matiiaş craiu cu Ştefan vodă, trimis-au şi Cazimiriu, craiul leşăscu, soli la Ştefan vodă, anume pre Dobieslav Bişovschii, caştalianul Belzii, şi prestanislav Tecenschii, ficiorul lui Ioan, caştalianul de

Cracău, mai întărind prieteşugul craiului cu Ştefan vodă, şi adăugând şi aceasta: ca să nu oştiască asupra nemărue Ştefan vodă fără ştirea craiului leşăsc; aşijdirea şi craiul, nice pre un neprietin a lui Ştefan vodă să nu-l primască supt apărarea sa. Şi pornindu-şi solii la Ştefan vodă în luna lui iunie, iară însuşi s-au întorsu la Vâsliţa.

Iară al doilea an, după pace aşedzată între dânşi, viind craiul în Liov, aştepta vinirea lui Ştefan vodă la dânsul, pentru să facă singur întăritura şi legături de pace. Ce au răspunsu' Ştefan vodă solilor crăeşti că acea dată nu poate să margă la craiul, pentru multe valuri ce are despre turci şi despre unguri. Poate fi că avea şi prepus despre o seamă de svetnici, ca mergând la craiul leşăsc, să nu-l opriască. – (La oamenii mari şi prepusuri mai mari).

— fără înaintea solilor crăeşti, Ştefan vodă au făcut giurământu craiului, adeverindusă pre altpdată, ori la Oameniţă, ori la Colomâia, ori la Snetin, va veni însuşi cu sine la craiul, numai ştire să aibă de vinirea craiului, cu două A luni mai nainte. Pre atunce au nemerit soli şi de la hanul tătărăsc Mugle-Cherei la craiul leşăsc.

Ridicatu – s-au mulţime de tătari de peste Volga, şi au vinit în ţară să prade. Ce, prindzind de veste Ştefan vodă, le-au ieşit în tâmpinare la o dumbravă, la Lipniţi, aproape de Nistru, avgust 20, şi lovindu-i Ştefan vodă, i-au înfrântu şi i-au gonit şi multă moarte au făcut între-înşii.

Scrie Stricovschii cronicariul că într-acel războiu' au cădzut în robie la Ştefan vodă un ficior a hanului şi să fie trimis hanul de peste Volga soli la Ştefan vodă, să-i sloboaliză feciorul den robie. Ce Ştefan vodă, vădzând soliia hanului cu simeţie trimisă la dânsul, au poruncit de au omorât pe ficiorul hanului înaintea solilor acelora; apoi au poruncit de au înţăpat presolii aceia; numai pre unul au lăsat cu nasul şi cu urechile tăiate, să margă să spuie hanului ce au vădzut. (De aceasta scrie Cromer şi Dlugoş şi Mehovie, istoricii).

Iară Ştefan vodă, cunoscând că acele izbânde nu de aiurea, ce de la Dumnedzău i s-a pogoară, întorcându-să la scaonul său, la Suciavă, au svinţit mănăstirea Putna, în

anul de la zidirea lumii** septembrie 3, întru lauda lui Dumnedzău şi a Preacuratei Preasvintei, Născătoarei de Dumnădzău şi pururea Fecioară Marii, cu multă adunare de călugări, cu Theofil (sic) mitropolitul şi Tarasie episcop şi Iosif arhimandritul, egumenul Put. noi. Scriu că au fostu la liturghie, episcopi, arhiepiscopi şi preoţi cu diaconii la jărtăvnic 65.

Războiul lui Ştefan vodă cu Radul vodă

Zavistiia muma tuturor răutăţilor în lume aceasta este, precum şi aicea vedem între Radul vodă, domnul muntenesc, şi între Ştefan vodă în anii de la Hristos 1470. După obiciaiul nostru omenesc, cu cât ari avea neştine mai mult, cu atâta zavistuiaşte la averea altuia, cum n-ari avea. Aşea Ştefan vodă, nu-i agiungea al său, ce zavistuia Radului vodă.

(Scrie cronicariul lesăsc) – că pe vremea ce ştia Ştefan vodă că să apropie vremea să margă singur la craiul leşăscu, precum să făgăduisă, să pogorâsă craiul cu 3.000 de oameni spre Ţara Rusască, să aştepte vinirea lui Ştefan vodă. Ce iarăşi pricea cu Radul vodă împiedică pre Ştefan vodă, de nu putu merge însuşi la craiul leşăsc. Iară soli au trimis Ştefan vodă cu cărţi iscălite şi cu pecetea sa, în care să adeveriia, cum la anul viitoriu, în luna lui mai, va merge la craiul. Simţisă craiul leşăsc de gătirea lui Ştefan vodă asupra Radului vodă şi în mare grijă era craiul, ca să nu agiungă Radul vodă la agiutoriul turcilor şi să nu fie apoi răsipă Ţării Moldovii. Iară de vinirea lui Ştefan vodă, înţelegând craiul, s-au aşedzat în şească luni, după ce se va da ştire lui Ştefan vodă de la craiul, să margă Ştefan vodă la craiul şi atunce să întoarsă craiul la Corcin.

Iară Ştefan vodă au strânsu ţara şi slujitorii şi au intrat în Ţara Munteniască şi au prădat marginea, fevruarie 27, şi au arsu Brăila într-o dzi, marţi, în săptămâna Albă, văleal 6979.

Iară Radul vodă, vădzând atâta pradă şi răsipă în ţara sa, făcută de Ştefan vodă, nu s-au lăsat să nu-şi caute strâmbătatea sa. Însă de multe ori să tâmplă de sinlu aşea de fragede lucrurile omeneşti; den nerăbdare mai multă

scădere şi pagubă aduc; aşea şi Radul vodă, strângându-şi oastea sa şi megieşască, au vinit asupra lui Ştefan vodă.

Ce, îndată îi ieşi înainte Ştefan vodă şi s-au lovit oştile la locul ce să cheamă Socii, martu 7, cu mare îndrăznire. Ştefan vodă birui pre Radul vodă şi luă toate stiagurile cu multă moarte în oştenii Radului vodă, şi pre câţi au prinsu vii, pre toţi i-au omorât; numai prestanciul logofătul şi pre Mircea Comisul i-au luat vii.

Într-acest an fost-au mare cutremur de pământu’, avgust 29, pe vreme de prândzu. Măcar că firesc lucru este acesta, cutremurul, când să tâmplă, iară pol să se dzică că semne şi arătare, cutremurul, vremilor viitoare este. Precum şi atunce au însămnat mare vărsare de sânge şi giugul păgânilor în biata Moldovă şi alte părţ creştineşti până astădzi, precum vom scrie la rândul său.

În anii de la Hristos 1473, Matiiaş, craiul unguresc, au trimis 16 mii de oaste cu Thoma Tarcet de au prădat presupt munte, în Ţara Leşască.

Aşijdirea sultan Mehmet, împăratul turcesc, au prădat Ţara Bosnei şi bătând cetatea Iaiţa, cu multă ruşine s-au întorsu, lăsând tunurile toate înecate în apă.

CAP XXII

Al doilea războiu’ ci-au avut Radul vodă cu Ştefan vodă domnul Moldovei la Izvorul Apei în anul 6981

Ştefan vodă, fiindu aprinsu pururea spre lucruri de vitejie, strânsu-ş-au oastea şi-au luat cu sine pre Basarab să-l ducă, să-l pune domn Ţării Munteneşti. – (Inimile mari, mari lucruri râvnesc, de multe ori a face şi a să lăţi peste hotarăle sale). – Ştefan vodă, gătindusă de războiu’ asupra Radului vodă cu oaste, noembrie 8, au sosit Ştefan vodă la margine şi au împărţit toate stiagurile oştii sale pre Milcov. Iară în 18 dzile, tot într-aceştii luni, gioi, s-au lovit cu Radul vodă la locul ce să cheamă Cursul Apei şi dând războiu’ de îmbe părţili vitejeşte, s-au bătut până în sară; aşijdirea şi vineri şi sâmbătă până în sară. Iară noaptea, spre duminică, Radul vodă, lăsând toată tabăra, au fugit cu toată oastea sa la scaonul său, la Bucureşti. Iară Ştefan vodă, pornindu-să după dânsul, încungiurat-au Bucureştii

noembrie 23; iară Radul Vodă într-aceia noapte, au fugit den cetate, den Bucureşti, lăsându-şi pre doamnă-sa Mania cu fiică-sa Voichiţa şi tot ci-au avut şi s-au dus la turci.

Iară Ştefan vodă, miercuri, noembrie 24, au dobândit cetatea Bucureşti şi au luat pre doamna Radului vodă şi pre fiică-sa, Voichiţa, ş-au luat-o şie doamnă, că-i murisă doamna ci-au avut după Chineajna. Luat-au Ştefan vodă toată averea şi tot ci-au avut Radul vodă şi toate stiagurile lui şi, veselindusă trei dzile, s-au întorsu înapoi la scaunul său, la Suciavă.

Precum scrie Stricovschii şi Cromer, lăsat-au domn pre Băsărab vodă în Ţara Munteniască şi au domnit o lună. Iară Radul vodă năzuisă la agiutoriul turcesc.

După această izbândă, Ştefan vodă au trimis solii săi la Cazimiriu, craiul leşăsc, făcându-i ştire de izbândă asupra Radului vodă, trimiţând şi 28 de stiaguri, luate de la Radul vodă, arătând că şi domnu' au pus pre Băsărab, în locul Radului vodă.

Iară încă acia soli a lui Ştefan vodă, aflându-să nepurceşi de la craiul, iată şi alţi soli sosăsc de la Ştefan vodă, la Cazimir craiu, cerşind agiutoriu Ştefan vodă împotriva Radului vodă, făcându-i ştire, cum Radul vodă, luând agiutoriu de la turci, au intrat în ţară de pradă cu foc şi cu sabie. Pornit-au îndată Cazmiri, craiul leşăsc, pre Dobieslav caştelianul şi pre Eghidei Sohodolschi la Radul vodă, pentru să-i împace cu Ştefan vodă; iar lui Mihai Buciaţchii, staroste, i-au poruncit de sârgu să porniască ştiahta den Podoliia într-agiutoriu lui Ştefan vodă.

Radul vodă, năzuind la sultan Mehmet, împăratul turcesc, de i-au dat agiutoriu în anul de la Hristos 1475, şi au intrat în Ţara Munteniască cu 15.000 de turci şi fără de alţi lefecii ce adunasă şi au dat războiu' lui Băsărab gioi dechembrie 25 şi au înfrânt pre Băsărab vodă, care, vădzindu-să împresurat de vrăjmaşii săi, au năzuit la Ştefan vodă în Moldova.

Iară turcii s-au pornit în goană după Băsărab vodă şi au vinit până la Bârlad şi de acolo turcii au slobodzit ciambulurile sale de au prădat ţara şi s-au întorsu înapoi

pen Ţara Munteniască.

În anul 6982, luat-au Ştefan vodă cetatea Teleajina şi au tăiat capetele pârcălabilor, robindu-le muierde; atunce Ştefan vodă mulţi ţigani au scos den Ţară Munteniască în ţară.

Într-acestaş an, au fostu războiu' cu ungurii în Ţara Munteniască şi cu Ţăpăluş vodă şi îi birui Ştefan vodă.

De vestită izbândă a lui Ştefan vodă d-au bătut pre turci în anul 6983, iară de la Hristos 1475, sultan Mehmet, împăratul turcesc, nevrând să iasă pre Radul vodă, fiind supus împărăţiei turceşti, într-atâtea pagube ce-i făcusă de multe ori Ştefan vodă, gătind 120.000 oaste turciască cu tătari, ghenarie 20, i-au pornit [cu] Radul vodă asupra lui Ştefan vodă, vrând să supue şi pre Ştefan vodă, nu că-i era milă de Radul vodă.

Iară Ştefan vodă, luând agiutoriu 2000 de oaste călăreţi Ieşi şi având şi oastea sa patrudzăci de mii şi mai avea 5.000 de săcui, cu această oaste Ştefan vodă nu aşea că va putea sta făţiş împotriva atâta mulţime de turci şi munteni cu Radul vodă, ce cu meşterşug au socotit să înciapă cum ari putea. Că întâi au trimis de au pârjolit iarba peste tot locul în calea turcilor, de le-au slăbit caii. Iară, după ce au intrat turcii în locuri strâmte, deasupra Racovăţului, la apa Bârladului, acolo au dat războiu' turcilor, supuind o seamă de oaste în luncă, de unde au început a da semne de războiu': în trâmbiţă, în buciume şi în dobe. Şi întorcându-să turcii asupra glasului buciumelor şi altor semne de război, că şi negura nu lăsa pre turci să priceapă, de unde le caută a da războiu' lui Ştefan vodă, atunce Ştefan vodă au lovit pre turci den dos; şi de mulţimea turcilor, să ameţisă oştenii lui Ştefan vodă, biruitori vădzindu-să, şi singur Ştefan vodă îmbărbătându-i pre ai săi, cu agiutoriul lui Dumnedzău rămasără biruiţi turcii, cât ei în de sine s-au fostu tăind.

Scrie Ian Stricovschii, carte XX, zac. III, la o sută de mii de trupuri să fie cădzut într-acel război, precum zice Stricovschii, că au vădzut cu ochii săi giămădzile de oase la acel loc, unde au fostu acel război, viind el den Ţara

Turciască în anul de la Hristos 1475*; şi era şi trei cruci de piatră pusă în semnele acei vestite biruinţă a lui Ştefan vodă-Perit-au mulţi paşi aleşi în războiu' şi mai multe de 100 de stiaguri. Pre câţi au prinsu vii, i-au înţăpat. Iară pe patru robi turci, mai aleşi, oameni de frunte şi 36 de stiaguri şi o parte de dobândă, au trimis craiului leşăscu în Litva, mulţămindu-i de agiutoriu. Scrie cronica leşască: patru paşi aleşi au cădzut într-acel război. Arătatu – s-au Ştefan vodă, după acest război, plecat cu biruinţa; de la singur Dumnedzău au numărat că este izbânda. Patru dzile nice o mâncare n-au mâncat, fără numai pâne cu apă. Pre ficiorul lui Isac păşea, după ce l-au prinsu viu, l-au slobodzit.

Iară turcii ci-au scăpat, au luat pen păduri şi au ieşit unde să începe Smila, sau apa Smilii, în ţinutul Tutovii. Acolo turcii, în legea lor, au mulţămit lui Dumnedzău că au ieşit la lume.

Iară Ştefan vodă s-au pornit după dânşii cu moldovenii săi şi cu 2000 de Ieşi şi au gonit pe turci, până Pau trecut Şiretiul la Ionăşeşti, unde să pomeneşte Vadul Turcilor. Şi acolo la o movilă mare, diasupra Tecuciului, la Şiretiu, odihnind Ştefan vodă trei dzile, i-au vinit veste de la starostii de Crăciuna, cetate diasupra Milcovului, că Radul vodă vine cu oşti fără veste.

Şi întristându-să Ştefan vodă, cu cine avea cu ai săi, au răpedzit la oştenii săi de-i strângea de sârgu. Venil-au atunce şi Şendrea hatmanul, cumnatul lui Ştefan vodă, cu o seamă de oaste, ci-au fostu rămas înapoi; venit-au şi Coste păharnicul cu altă seamă de oaste, ce gonisă pre turci de-i trecusă peste Şiretiu.

Şi având bucurie Ştefan vodă de ai săi, cum să aflară pregiur dânsul la vreme de grijă, îndată au răpedzit pe Şendrea hatmanul în chip de strajă, cu puţintei slujitori, înaintea oştii munteneşti. Şi dând ei peste oastea munteniască, fură biruiţi; şi peri acolo şi Şendrea hatmanul mai gios de Râmnic, unde să pomeni multă vreme Movila Şendrii, şi l-au dus de l-au îngropat în Doljeşti lângă tată-său.

Iară Ştefan vodă, înţelegând că-i vine asupră Radul vodă cu oşti, au trecut Şiretiul ghenarie 13 dzile şi se loviră mai sus de Râmnic. Şi dând războiu’ de înibe părţi vitejeşte, multă moarte să făcu şi cu agiuloriul lui Dumnedzău au rămas izbânda la Ştefan vodă. Dat-au voie Ştefan vodă oştii sale să prade în Irei dzile, cât vor putea în Ţara Munteniască; şi prădând, adus-au multă dobândă oştenii.

Şi zăbăvind acolo Ştefan vodă, pană a să strânge oastea, adus-au acolo pre mulţi din boierii Ţării Munteneşti şi alte capete, oameni de folos, şi au pus pre ai săi boieri şi oameni de cinste, de au vorovit şi au tocmit de au despărţit hotar ţării pănân pârâul Milcovul, unde şi până astădzi să hotărăşte. Că mai nainte era price pentru hotar: că muntenii vrea să ţie hotarul ţării lor până în apa Trotuşului, iară moldovenii nu-i lăsa. Ce au vrut Dumnedzău de au luat Ştefan vodă cetatea Crăciuna, den gura Milcovului, diasupra Odobeştilor cu tot ţinutul ei ce să cheamă ţinutul Putnii şi l-au lipit de Moldova şi au pus starostii săi pre Ivan şi pre Vâlcea.

Întorcându-să Ştefan vodă cu oştile sale şi viind în sus pre Bârlad şi socotind locul la Vasluiu a fi de casă domneşti, au pus de au zidit biserică, pre numele zvântului Ioan Predteci, întru lauda şi bucuriia după izbândă cu năroc, ci-au biruit pre turci şi pre munteni, dând laudă lui Dumnedzău. Şi pre urmă au făcut lângă biserică şi casă domneşti, care să cunoscu şi astădzi în târgu, în Vaslui.

Aflându-să Ştefan vodă atunce la Vasluiu, îi vini veste de olac de la deregătorii de Soroca, pentru Lobodă şi Nelivaico, hatmanii căzăceşti, au intrat în ţară şi pradă. Deci Ştefan vodă, nesuferind pe neprietinii săi, să-i lasă să-i strice ţara, îndată au mărsu cu ai săi şi tâmpinându-să cu acei cazaci la Grumăzăşti, pre Răut, lovindu-i fără veste, noaptea, rămasără cazacii biruiţi; şi prinsără atunce şi pre Lobodă, hatmanul căzăcesc, şi gonindu-i spre Nistru, mulţi s-au înecat în Nistru cu Neiivaico hatmanul fugind. Era şi un polcovnic vestit, anume Jura; acolo s-au înecat, unde şi astădzi să pomeneşte acel loc, de să dzice Vadul Jurăi.

Şi întorcându-şă Ştefan vodă de acolo, au descălecat târgul Ieşii, şi întru lauda lui Dumnedzău, au început a zidi biserică Svetâi Nicolae; şi au mersu la scaunul său, la Suciavă, cu mare laudă de izbândă de la singur Dumnedzău, ieşindu-i înainte mitropolitul cu litie, ca unui biruitoriu de limbi păgâne, de l-au blagoslovit.

Atunce mare bucurie fu tuturor crailor şi domnilor de pen pregiur de biruinţă. Şi, după ce s-au aşedzat la scaunul său, au început a zidi mănăstirea Svetâi Dimitrie, ce este înaintea curţilor domneşti, în Suciavă. Şi atunce s-au cununat cu doamna Voichiţa, fata Radului vodă, iară pre maică-sa cu mare cinste au trimis-o la domnu-său, Radul vodă, în Ţara Munteniască. Rugatu – s-au Ştefan vodă, prin solii săi, craiului leşăscu, ca să se apropie craiul cu oştile sale spre Ţara Rusască, să fie mai aproape de Ştefan vodă, şi audzind turcii apropierea lui, să aibă grijă.

Ridicat-au Ştefan vodă atunce pre mulţi den prostime la statul de nemişi, pentru vitejie ci-au arătat în războaiele acelea.

Trimis-au Ştefan vodă şi la sultan Mehmet soli cu daruri, să facă jalobă că nişte oameni răi den Ţara Turciască au vinit de i-au prădat ţara, şi i-au căutat a-şi apăra ţara de acei oameni răi, cum au putut, socotind că ce au făcut, fără ştirea şi fără porunca împărăţiei sale au făcut; ştiind Ştefan vodă că nu se va lăsa cu atâta sultan Mehmet, împăratul turcesc, nice va uita perirea oştii sale de Ştefan vodă.

Aşijdirea şi papei de Râm şi lui Matiiaş, craiul unguresc, au trimis Ştefan vodă daruri, poftindu-i şi pre dânşii de agiutoriu împotriva a unuia aşea puternic de obşte vrăjmaş a toată creştinătatea.

Iară Matiiaş, craiul unguresc, îndată au luat asupra sa acea izbândă a lui Ştefan vodă; lăudându-să au repedzit cărţi pre la megieşi, dând ştire că ispravnicul său, Ştefan vodă, au bătut pre turci, iproci; măcar că nu demult mai nainte petrecusă ruşine mare de ispravnicul său, Ştefan vodă, când au fost trimis 6.000 de unguri cu sărdariul său, Maer Balaş, să prade în Moldova.

Într-acest an, vinit-au soli la Cazimiru, craiul leşăsc, trimişi de Isac Trapezinianul a Husan Cazanilor*, îndemnând pe craiul leşăsc asupra turcilor. Şi de la craiul leşăsc, aceştia şi soli au trecut la alţi domni creştineşti, tot cu îndemânare asupra turcilor.

Iară Ştefan vodă nu părăsiia a trimite soli la craiul leşăscu, rugându-l de agiutoriu împotriva turcilor; că înţelesăsă Ştefan vodă den iscoadele sale, precum sultan Mehmet strânge mulţime de oşti la Odriiu.

Svătuia Litva pe craiul Cazimiriu să apere pe Ştefan vodă în Moldova de turci cu toată puterea sa, să-i fie ca un părete Moldova, decât pierâzând-o, să-i fie a să lupta cu turcii pentru Ţara Leşască. Ce nemic n-au folosit, nice au clătit aceste sfaturi pe Cazimir craiu, nice îndemnarea şi poftele alor săi, că să strânsesă toţi svetnicii la craiul în Liublin, în luna lui iulie. Fost-au 15 dzili voroava pentru turci şi pentru Ştefan vodă; şi acolo cu mânie s-au sculat, cu svatul domnilor tuturor, asupra craiului, Dierslav Rizvanschii, voievodul Cracăului, Iani Rizvanschii, caştelanul Sandomirului şi marşalâcul crăii, dzicând craiului că cu nebăgarea de seamă a lui, precum şi tată-său şi frate-său, ca nişte blăstămaţi, crăiia leşască, care o au luat în floare, şi acum nu numai de neprietini, ce şi de tovarăşii necuvioşi, şi despre Litva rău, care den puterea şi statul ei, s-au răsipit şi s-au scurtat şi împuţinat.

Iară cu aceste voroave a lor, altă n-au isprăvit, fără cât că au trimis Cazimiru craiu soli la sultan Mehmet, pre Martin Vrocemovschn. stolnicul Cracăului, poftind pre împăratul, aducându-i aminte prieteşugul vechi, care era între împăraţii turceşti cu craii leşăşti, să-şi părăsească oştile diasupra Moldovii, care este supt apărarea eră iei leşăşti; că, într-alt chip, toată puterea sa craiul Cazimiriu împotriva celor ce s-ari ridica asupra alor săi i-a căuta a o pune. Măcar că mai nainte, fiind de toţi monarşii creştineşti îndemnat Cazimiriu craiu asupra turcilor, niceodată n-au primit să se rădice asupra turcilor. De au greşit ceva Ştefan vodă sultanului, acea greşeală cu svatul tuturor svetnicilor trebuie să se dezlege giudeţul.

Ce cu acestea cu toate, s-au întorsu solul Vrocemovschii îmbrăcat cu o cabaniţă cu soboli, cu mărgăritariu cusută pe margine, de la sultan Mehmet, împăratul turcesc; cu care solie, abiia la anul au sosit la craiul, tâmplându-să multe pedici pre cale.

Iară turcii atunce au pornit 70 de galioane la Crâm şi au poruncit tătarilor de pre uscat şi au dobândit Chefe, cetate vestită a inovedzilor, care neputând-o tătarii mai mult apăra, a şcase dzi o au luat Turcul supt ascultarea sa cu vicleşug. Şi dobândind cetatea, îndată pre nemişi, cu femeile şi copiii săi şi împreună cu singuri viclenitorii şi cu hanul Crâmului Menghe-Cherii, cu doi fraţi a lui, carii, ori den tâmplare viniţi acolo, ori de frică au vinit de la câmpu, ca să scape în cetate, pre toţi i-au trimis la Ţarigrad. Iară pe prostime, lăsându-i pe loc până la o vreme, apoi i-au mutat pre aiurea. Pre neguţitori, presoli şi alţi cercători, pre toţi i-au omorât.

Numai un galion, ce avea înlontru 150 de copii tineri, luaţi den Chefea, pentru spurcata sodomie a prea curvariului turc, şi ce era dobândă mai bună, au dus la sultan Mehmet, fiind ispravnic pe acel galion un grec.

— Iată-i şi pezevenchi greci!

— Şi acest galion era despărţit de alte galioane şi era 24 de turci în galion pentru apărare.

Acestea le scrie cronicarul leşăsc dentr-un pisar crăiesc, carele pe aceia vreme s-au tâmplat la Crâm, trimis de Cazimiriu, craiul leşăsc, la Menghe-Cherei hanul.

Atunce au luat sultan Mehmet cetăţile în lungul, pe împregiurul Crâmului strânsu; luat-au şi Cetatea Albă.

Iară, când s-au întorsu solul leşăsc, Martin Vrocemovschii, de la împăratul turcesc, au spus craiului, cum au aflat pe sultan Mehmet în Bulgariia, la Varna cu nenumărate oşti, viind spre Moldova asupra lui Ştefan vodă.

Acest răspunsu’ au adus craiului de la sultan Mehmet, împăratul turcesc: precum bucuros ar hi fostu să facă în destul poftei craiului, de nu l-ar fi aflat purces den Odriu cu oşti asupra moldovanului, dzicând că acea oştire

pe rugămintea muntenilor şi a tătarilor, birnicilor săi, face, pre carii nu poate să-i părăsească.

Ar fi dat pace moldovenilor, de nu ar fi oprit birul cel legat pre an şi de ar fi slobodzit robii şi de ar fi întorsu cetatea Chiliei.

Scrie cronicariul leşăscu, că repedziia Ştefan vodă soli după soli la craiul leşăscu, pentru agiutoriul, arătându-i precum toţi moldovenii, vădzindu-să acoperiţi de atâta mulţime de turci, cineş de. sine să socoteşte, şi pre însu singur îl lasă; iară, de ar vedea agiutoriul crăiesc, toţi vor sta pre lângă dânsu. Şi altele ca acestea arăta Ştefan vodă lui craiu. Înţelegând craiul acestea, poruncit-au să margă toată Ţara Rusască, Podoliia şi Ţara Belzii, să stea de strajă la margine. Iară agiutoriu lui Ştefan vodă n-au vrut să-i dea.

CAP XXIII

Războiul lui Ştefan vodă cu sultan Mehmet când s-au bătut la Valea Albă în anul 6984, sultan Mehmet, împăratul turcesc, vădzind atâta pagubă ce-i făcusă Ştefan vodă, s-au sculat cu oştile sale de au vinit să calce şi să strice Ţara Moldovii. Şi apropiindu-şă turcii la Dunăre, mult” să nevoi Ştefan vodă, cum ar putea opri pe turci ca să nu triacă Dunărea. Ce îndeşert s-au trudit, că tătarii de o parte, turcii de altă parte, s-au înmulţit cu oaste fără număr. Însă deodată au dat cale turcilor şi s-au apucat de tătar; şi pre lesne biruindu-i, i-au gonit pană la Nistru. Vrea să dea războiu’ şi turcilor; ce vădzind atâta mulţime de oaste cu împăratul şi tătărâme şi pedestrime cu tunuri, n-au cutedzat, ce s-au sfătuit cu boierii de s-au dat la locuri strâmte, spre munte, să se poată apăra, dacă se vor birui de turci.

Şi s-au tras la Valea Albă şi turcii după dânşii. Pedestritu – s-au oastea lui Ştefan vodă să nu să nedejduiască a fugi, ce să stea cu arme. Datu-ş-au războiluni, iulie 26, care războiu’ ţinu multă vreme neînfrântu, de îmbe părţile osteniţi. Iară turcii adăugândusă cu oaste proaspătă, au obosit moldovenii; neavând agiutor de nice o parte, cădzut-au în războI, apărândusă până la moarte,

carii mai mult stropşiţi de mulţimea turcilor. Perit-au moldovenii atâţia de mulţi, cât să înălbisă locul la Valea Albă de trupurile celor pieriţi; mulţi şi den boieri au picat şi vitejii cei mai aleşi, cu totul. Şi să făcu scârbă mare a toată ţara şi tuturor domnilor şi crailor de pen pregiur, dacă audziră că au cădzut moldovenii supt mâna păgânilor.

Într-acest războiu' au cădzut Ştefan vodă gios de pre cal; ce Dumnădzău l-au ferit de nu s-au vătămat.

Iară turcii s-au pornit spre Suciavă şi, ardzind târgul, s-au întorsu înapoi, prădând şi ardzind ţara.

Iară Ştefan vodă, după ce au pierdut războiul la Valea Albă, scrie letopisăţul ţării, că au mărsu în goană după turci până la Dunăre, la trecătoare, şi agiungând pre turci, i-au spăriet şi au scos mult plian, ce lua să den ţară. Iară letopisăţăle străine nu pomenesc de acea goană, cum să fie mărsu Ştefan vodă până la Dunăre. Iară este şi de credzut, că cine era Ştefan vodă! Ori cu ce mijloc se va fi nevoit spre răscumpărare despre turci.

Pus-au Ştefan vodă de au strânsu toate trupurile ce au perit într-acel războiu' şi au făcut movilă şi diasupra au zidit biserică, care stă şi până astădzi întru pomenirea acelor suflete. Şi de atunce se numeşte Războienii satul acela, pentru războiul ci-au fostu acolo la Valea Albă.

Iară Băsărab, domnul muntenesc, mare ocară şi rea cuvântare avu despre toţi domnii megieşi creştini, (pentru căci şi el au fostu agiutoriu cu oastea sa turcilor, asupra lui Ştefan vodă).

Scrie cronicariul leşăsc că au trimis sultan Mehmet, după războiul ci-au avut cu Ştefan vodă, soli cu daruri la Cazimiriu, craiul leşăsc; aşijderea şi de la hanul tătărăscu, tot pe aceia vreme, pentru prieteşugul amânduror cu craiul leşăscu. Şi dzice cronicariul leşăsc: ce pricină ar hi fostu pofta lui Sultan Mehmet de la craiul, nu aflu, fără cât grijea lui să nu să uniască creştinii asupra lor; şi pentru scăderea ci-au făcut lui Ştefan vodă şi ţării, să nu tragă Cazimiru craiu şi alţi domni creştini să se rădice asupra turcilor, răscumpărând paguba. Răspuns-au craiul leşăsc solilor că primeşte pacea şi pentru întărirea păcii va

trimite şi el solii săi.

Într-acest an, Ioan, împăratul Moscului, au luat Novogorodul cei Mari şi mare parte de Ţara Rusască cia Albă, adică Belorosiia, ce înainte vreme asculta de marele cneadz a Litvei.

Într-acest an, au murit sultan Mehmet, aproape de oraşul Nicomidii şi au rămas în locul lui sultan Baiazit.

În anul 6985, noembrie 8, s-au prestăvit Theoctist, mitropolitul Sucevii. Într-acestaş an, s-au prestăvit doamna Mania, ce era de la Magop.

În anul 6987, au zidit Ştefan vodă cetatea Chiliei şi o au săvârşit într-acest an, iulie 16. Ce nu poci şti de această zidітură la cetatea Chiliei, că nu ar fi putut într-un an să o isprăvască; ce, sau au adaos Ştefan vodă vreo cetăţue mai mică către cetatea cea mare, sau au dires şi au întărit la cetate ce au socotit, simţind Ştefan vodă de cugetele păgânilor asupra cetăţilor, trăgându-i şi alte pândzi, că acum lua să sultan Mehmet Cetatea Albă, cum s-au pomenit mai sus.

Într-acest an, într-aciastă lună 25, au murit Bogdan vodă, ficiorul lui Ştefan V0 dă. Murit-au şi Cneajna, doamna lui Ştefan vodă Aicea mă mir, cum poate să fie cu cale de scrie pentru aceste doamne ietopisăţul ţării; că Ştefan vodă acum lua să doamnă pre Voichiţa, fata Radului vodă; ce poate fi aşea, cum au scris Ureche vornicul, care au murit întâi şi care pe urmă.

Iară în anul 6988, murit-au Pătru vodă, al doilea ficior a lui Ştefan vodă.

Iară în anul 6989, iulie 8, au fostu războiu’ în Ţara Munteniască la Râmnic; s-au bătut Ştefan vodă cu Ţăpăluş vodă. Deci cu agiutoriul lui Dumnădzău au biruit Ştefan vodă pre munteni. Perit-au munteni. Perit-au munteni mulţi în războiu’; luat-au Ştefan vodă toate stiagurile lor, şi mulţi den boierii munteneşti au picat într-acest război. Şi pre Ţăpăluş vodă l-au prinsu viu şi i-au tăiat capul. Şi despre partea lui Ştefan vodă, încă au perit mulţi den cei mai de frunte oameni. Atunce au pus Ştefan vodă domn în Ţara Munteniască pre Vlad vodă Călugărul, carele apoi au făcut

vicleşug asupra lui Ştefan vodă, pentru ce dedesă agiutoriu turcilor, când au vinit, de au luat cetăţile şi au prădat ţara. Şi s-au întorsu Ştefan vodă la scaonul său, la Suciavă, cu bucurie de izbândă ci-au făcut asupra lui Ţăpăluş vodă.

Dzic unii într-alt chip de Ţăpăluş Vodă, cum atunce au prinsu Ştefan vodă, pe Radul vodă, carele au fostu aţâţătoriu de păgâni asupra creştinilor. Şi au dat agiutoriu şi braşovenii, tăind pre turci; şi luând Ţara Munteniască, au lăsat pre Ţăpăluş vodă domn în Ţara Munteniască, în locul său. Ce, ori cum au fost, izbândă lui Ştefan vodă au fost.

Dzic şi aceasta unii: să să fie arătat într-acel războiu' lui Ştefan vodă zvântul Mucenic Procopie, îmblând pe diasupra războiului călare şi într-armat, ca un vitiaz, într-agiutoriu, dând vâlhvă oştii lui Ştefan vodă. Şi este a să crede acest cuvânt, că, dacă s-au întorsu Ştefan vodă biruitoriu la scaunul său, la Suciavă, şi au zidit biserică pre numele zvântului macenic Procopie, la sat la Badeuţi, unde stă şi până astădzi.

Iară în anul 6991, au început Ştefan vodă a zidi cetatea la Târgul Romanului ce să cheamă Smeredova, care au cădzut şi s-au răsipit de apa Moldovei cu vreme.

Iară în anul 6992, Sultan Baiazit, împăratul turcesc, cu multe oşti au vinit în tară şi au luat Chiliia şi Cetatea Albă. Atunce au fostu şi domnul muntenesc, Vlad vodă Călugărul, cu muntenii într-agiutoriu, cum s-au pomenit mai sus, că au viclenit pe Ştefan vodă, dând agiutoriu turcilor. În 14 dzili a lui iulie, au luat cetatea Chiliia, fiind pârcălabi Ivaşco şi Maxim.

Aşijdirea într-acel an, în 5 dzile a lui avgust, au luat şi Cetatea Albă, fiind pârcălabi Gherman şi Ioan, şi ar fi apucat şi alte cetăţi, că Ştefan vodă la largu nu îndrăzniia să iasă; ce numai la loc strâmtu nevoia, de le făcea smintială. Ce înţelegând turcii, pentru agiutoriul ce vinisă lui Ştefan vodă de la Ieşi, după ce au luat sultan Baiazit cetăţile: Chiliia şi Cetatea Albă, s-au întorsu.

Şi mai cu deadinsu au intrat în grijă Cazimiru, craiul leşăsc, şi toţi leşii, vădzind slăbită Ţara Moldovii de turci,

să nu să închine Ştefan vodă la turci şi să se iasă de prieteşugul leşilor. Că vestit domnu’ era Ştefan vodă între toţi domnii creştini, pentru multe războaie cu năroc ci-au avut în toate părţi: cu tătarâi, cu turcii şi cu ungurii. Ce au socotit de au trimisu agiutoriu lui Ştefan vodă, mai mult” apărând hotarul Ţării Leşăşti, năvălind oştile turceşti şi tătărăşti.

Măcar că craiul siliia niceo pricină să nu aibă despre turci, ce socotiia că având încă părete Ţara Moldovii, totuşi are nevoie de tătari, Podoliia, Tara Rusască şi Litva. Cu cât mai mult lipsind păre tele, adică Moldova, s-ari răsipi de tot Podoliia şi altele.

Şi aşea, la începutul toamnii, în anul Domnului nostru Iisus Hristos 1485, s-au pogorât Cazimiru, craiul leşăscu, la marginea Ţării Leşăşti, la Colomâia, cu toată ştiahta rusască şi a Podoliei gata de oaste, pentru că să audză la turci pogorârea sa la margine, despre Ţara Moldovii; că şi turcii pre atunci ari avea grijă de Ieşi.

Nu după multe dzile, acolo la craiul, în câmpii Cotomiei, venit-au Ştefan vodă cu boierii săi şi cu curte împodobită, şi bine grijiti slujitorii; şi Ştefan vodă viind pre un cal foarte arătos şi mare. Sta polcovnicii şi alte căpetenii crăeşti împregiurul cortului, şi descălecând aproape Ştefan vodă, îndată i-au ieşit domnii crăeşti înainte, de l-au dus la craiul suptu cortu. Şi anume făcusă într-acel cort pat naltu, pre care şedea craiul la adunare cu Ştefan vodă, în podoabe crăeşti, împregiur stând svetnicii crăeşti, ţiind a mână Ştefan vodă stiagul ţării, cu pecetea ei, închinându-să craiului după obiceiul moldovenesc, plecând stiagul ţării la picioarele craiului. Atunce-şi slobodzir
ă şi aţele cortului, dându-să în laturi ciia ce sta împregiurul cortului, de departe prăvind.

Atunce au giurat Ştefan vodă craiului leşăscu, şi ce au fostu de triabă au vorovit: cum că toată ţara va fi cu priinţă craiului şi-l va avea stăpân, să dea agiutoriu craiul împotriva a toţi neprietinilor săi şi cu nime nu va îmbla nice cu o tocmală împotriva craiului şi nu se va arăta niceodată neprieten sau priitoriu neprietenilor crăeşti,

iproci. Aflăsă în aşedzământurile crăeşti uricul lui Ştefan vodă, de dânsul pecetluit şi de 14 boieri. Şi aşea rădicându-l craiul şi, sărutând mâna craiului, l-au ospătat, şedzind Ştefan vodă la masă cu boierii săi, şi i-au cinstit şi i-au dăruit bine craiul. Şi purcedzind Ştefan vodă de la craiul, datu-i-au 3.000 de lesi călăreţi, tot într-ajes dentre toate polcurile. Iară craiul s-au dus la Cracau.

Iară pană a să svătui Ştefan vodă cu craiul leşăsc la Ce omâia, iară den gios au vinit Hroiut cu turci până la Suciavă şi au arsu târgul septembrie 19, luni, şi marţi s-au întorsu prădând şi ardzind ţara. Iară octomvrie 9, prestăvitu – s-au arhimandritul de la mănăstirea Putna.

Într-acest an, dacă au scos Ştefan vodă pre vrăjmaşii săi den ţară şi dacă s-au răcit vremea şi caii turcilor au slăbit, au lovit Ştefan vodă pe Malcociu la Catlabuga, noembrie 16, şi au topit toată oastea turciască şi s-au întors cu bucurie la scaunul său. Atunce au pus Ştefan vodă al doilea arhimandrit mănăstirii Pufnii.

În anul de la Hristos 1492, au murit Cazimiru, craiul leşăscu, lăsând în locul său craiul, cu testament, pre fiu-său, Vladislav. Crăit-au Cazimiru craiul ani 45, iară de vârstă era de 64 ani.

După ce au îngropat pe Cazimiru în Cracău, s-au strânsu domnii lesăşti şi Litva în luna lui avgust la Petricov pentru alesul craiului nou. Acolo, îndoite voi a leşilor: unii poftiia să fie craiu ficiorul lui Cazimiru, alţii vrea pe Olbrent. Şi pre urmă, întărindusă partea* ce ţinea cu Olbrent, au rămas craiu leşăscu Olbrent, pomădzuit pre obiceiul lor la crăie de Zbignev arhiepiscopul.

Scrie cronicarul leşăsc: îndată după coronaţiia lui Olbrent craiu, au nemerit soli de la veneţieni şi soli de la sultan Baiazit, împăratul turcesc, menind de bine lui Olbrent stăpânită. Soliia veneţienilor era cu poftă, să ridice şi el oaste asupra turcilor, că lua să turcii nişte cetăţi de la veneţieni. Iară solii turceşti aducând daruri craiului, au arătat prieteşugul vechi şi pacea stăpână-său cu crăiia leşască. Stătut-au în gânduri craiul, cum ar face, că, de o parte pacea cu turcii îi arăta folosul său, de altă parte

agonisita numelui şi lăţime a stăpânirii sale, apoi şi răscumpărarea unchiu-său despre turci de la Varna. Era îndemnat tare şi de unguri, Olbrent, să se oştiască asupra turcilor. Tâmplându-să atunce şi moarte lui Frideric, împăratului nemţăşc, i-au căutat a zăbăvi cu răspunsul solilor până la anul, legând pace trei ani cu Turcul, care s-au întărit cu giurământu de înibe părţile.

În anul de la zidirea lumii 6994, vinit-au Hroiut cu oaste de la unguri asupra lui Ştefan vodă şi ieşindu-i Ştefan vodă înainte cu oaste, s-au tâmpinat la Şchee, pe Şiretiu, şi dând războiu' vitejeşte martu 6, într-o luni, au pierdut Hroiut războiul şi oastea, mai apoi şi capul, însă cu mare primejdie lui Ştefan vodă, că au cădzut gios cu calul, cât puţin de n-au încăput în mânuie vrăjmaşilor săi. Iară pe Hroiut l-au prinsu viu Ştefan vodă şi i-au tăiat capul.

În anul 6998 au murit Matiiaş craiu.

În anul 7004 s-au săvârşit Alexandru vodă, ficiorul lui Ştefan vodă şi l-au îngropat în mănăstirea Putna.

Războiul lui Ştefan vodă cu Olbrent craiul leţăscu

Venit-au pre urmă Vladislav, craiul leşilor şi a ungurilor, şi cu Alexandru, cneadzul Litvei, fraţii lui Olbrent, craiului leşăscu, la Livociu şi au vorovit pre taină fraţii între sine, svătuind de oaste împotriva turcilor, ce mijloc mai bun ari afla, şi acolo au pomenit şi pentru Ştefan vodă să-l scoaţă den domnie şi se pune pre fratele lor, pre Jicmont. Spre aceasta oştire, Olbrent craiul au tras pe taină pre frate-său Alexandru, cneadzul Litvei, şi pre Ioan Tifenie, mistrul pruşilor, şi preconrad, cneadzul Mazovii, şi pre frate-său, Jicmont. Şi au poruncit la toată ştiahta rusască, leşască şi pruşilor şi pomeranilor şi Slonscăi la luna lui mai să se afle toţi purceşi şi strânşi la Liov; şi către acestea, multă oaste pe bani au făcut.

Aşijdirea au răpedzit sol la Ştefan vodă, făcându-i ştire de gătirea sa asupra turcilor şi îndemnându-l şi pre dânsul, după datorila creştiniască, după vechile aşedzământuri, ce are de înainte legate cu craii leşeşti, şi cum să-i răscumpere Cetatea Albă şi Chiliia, care lua să turcii de la Ştefan vodă. Şi îndată, după ce au pornit solul

său la Ştefan vodă, sau şi pornit cu frate-său Jicmont, şi cu oaste ce avea în liafă; şi sosindu la Primislea, au aşteptat câteva dzile cealaltă să nemeriască.

Acolo la Primislea l-au agiunsu Crestav den Curotvac, canţilerul şi episcopul Chievului, trimişi de Frideric cardinalul la Olbrent craiu, că să descoperisă vicleşugul lui asupra lui Ştefan vodă şi au dzis craiului cu frumoasă cuvinte şi cu pricini, ca acelea, abătându-l de la socotiala şi fără de cale oştirea asupra lui Ştefan vodă; ce nemică n-au isprăvit, că cu sudălmi i-au gonit craiul, dzicând episcopului să-şi păzească slujba bisericii cum să cade ca unui preot, iară nu oastea; că de i-ar şti cămeşea svaturile lui, o ar arunca-o în foc.

Aşijdirea Alexandru, cneadzul Litvei, la seimul, la Parciov, pre taină aşedzasă cu frate-său, cum el cu oastea Litvei va merge în Molvova pre la Braslav şi pre la Soroca. Şi aşc-a au purces pre altă parte: Litva, zmudzii, ruşii, Voliniia şi pelfeşii (sic), şi, după ce au sosit la apa Buhului, l-au întrebat boierii Litvei, unde mărgu, neştiind ei nernic de acel siat a lui. Iară Alexandru cneadzul i-a poftit să nu bănuiască, căci nu le poate descoperi taina căilor, de vreme ce craiul au răspuns Ieşi lor, că, de i-ar şti cămeşe de pre dânsul svatul lui, o ari arunca în foc, i s-a cade şi lui a ţine în taină svatul crăiesc.

Răspunsu-i-au boierii lui cneadz Alexandru: De vreme ce tu despre noi ai tăgăduit svatul socotelelor tale, noi mai departe cu tine, de aicea nu vom merge, nice ne vom oşti necăiuri. Şi aşea, nepiuind cneadzul Alexandru să facă îndestul sfatului celui de taină a Frăţine-său, Olbrent craiul, asupra lui Ştefan vodă, căci boierii, svatul şi toată oastea Litvei n-au vrut să mai margă cu dânsul, atunce au pornit într-agiutoriu lui Olbrent pre marşalâcul său, namesnicul Stanislav Piatrovici Chişca şi pre cneadzul Simion Ivanovici cu câteva uni de dvoreni, oameni aleşi. Iară singur Alexandru, cneadzul Litvii, au poruncit să facă cetatea Braslavul, care înainte era arsă de moldoveni

Iară Ştefan vodă au pornit cu mare părere de bine şi bucurie presolii craiului leşăscu, carii, după ce au sosit la

craiul, i-au spus precum Ştefan vodă cu bucurie au primit această oştire a lui împotriva turcilor, vrăjmaşii a toată creştinătatea, făgăduind hrană că a griji de oastea crăiască şi însuşi cu oştile sale că se va uni, numai să se porniască întâi craiul în gios, spre Cetatea Albă şi spre Chiliia.

Iară boierii ungureşti, cunoscând că leşii îmblă să ia Ţara Moldavii de lot supt stăpânită sa, cum de multe ori şi supt craii ungureşti au fostu (ara supusa, îndată, prin solii săi, dau ştire lui Ştefan vodă să fie triaz pregiur sine, că Olbrent, craiul lesăscu, nu asupra turcilor, ce asupra lui face oaste, se pune domnu' în locului în Moldova pre Jicmontu, frate-său, care ei l-au gonit den ţara lor. Şi cunoscând Ştefan vodă vicleşugul craiului leşăscu asupra sa, începutau a să păzi tare şi a cerca prin iscoade adevărul.

Iară Olbrent craiul, făcând căutare oştii sale în Liov, la sfârşitul lui iunie, pre calendariul lor, au pornit-o drert spre Moldova. Şi atunceş sau şi arătat semne rele şi de primejdie Ieşi lor că un târgovăţu, anume Eroba, nebunit, striga prin Liov că mărgu leşii la pieirea sa. Aşijdirea supt craiul un podvodnic, ce era mai ales, într-un pârâu mic au cădzut şi s-au înecat. Pre un şlehticiu supt sort l-au detunat şi 12 cai. Preotul, făcând slujbă, au scăpat tainele de pre prestol, precum scrie Vapouschii şi Mehovie şi Belschii prăvind singur craiul, au arătat.

Iară Ştefan vodă, cunoscând deplin vicleşugul lui Olbrent, craiul leşăscu, şi vădzindu că nu merge pre cale dreptu spre Cetatea Albă şi spre Chiliia, ce trage la Pocuţiia, şi mai triaz s-au făcut Ştefan vodă lucrurilor lui Olbrent. Şi îndată trimisă soli ai săi, boieri de ţară, pre Tăutul logofăt şi pre Isac vistiernicul, la craiul, întrebându-l: cu mijloc prietenesc au cu vrăjmăşăscu vine spre Ţara Moldovii? Că, de merge asupra turcilor, mai driaptă cale au avut pe aiurea; şi cum să adeverisă solilor crăeşti, că la marginea Ţării de Gios ar fi adus hrană de agiunsu oştii crăeşti şi a Litvei, şi singur Ştefan vodă acolo într-agiutoriu gata era să vie, numai cât ar fi fost stătut craiul la hotarul Ţării Turceşti. Ce nemic solii acia n-au cunoscut pe craiul

că îmblă cu înşălăciune; ascundzind cuvântul, presoli cu bucurie i-au primit şi darurile ce-i trimisese Ştefan vodă. Iară răspunsul le-au dat tot că merge la turci. Trimis-au craiul şi solii săi la Ştefan vodă să întăriască cuvântul, iar el viniia cu oaste spre Pocuţiia.

Înţelegând Ştefan vodă că să apropie craiul cu oastea de margine, au mai poftorit soliia; trimis-au la craiul iarăşi pre Tăutul logofătul şi pre Isac vistiernicul cu multe daruri şi au tâmpinat pe craiul peste Nistru şi, trecând Nistrul, s-au descoperit tot vicleşugul craiului. Atunce solii au avut poruncă de la Ştefan vodă de au dzis craiululi: De vei să faci oastea aceasta asupra lui Ştefan vodă, fără de nice o pricină de vătămare, pune-va Ştefan vodă nevoinţă, cât te vei căi, căci ai rădicat sabiia asupra lui Ştefan vodă.

Deci, cu această solie sămaţă a lui Ştefan vodă, s-au mâniat craiul, peste obiceiul a stăpânilor lumii, şi puind presoli la închisoare, i-au trimis în Liov, puşi în obedzi. Şi îndată, neaşteptând oştile Litvei, nice a pruşilor, nice pre mazuri, s-au pornit de au intrat în ţară cu vrăjmăşie mare şi au mărsu de au încungiurat cetatea Sucevii şi începu a o bate de patru părţi, nedejduind că moldovenilor li s-a fi urât cu Ştefan vodă, pentru atâtea războaie cu vărăsări de sânge ce făcusă Ştefan vodă, mai întâi cu turcii, cu tătarâi şi cu ungurii, iproci, şi se vor închina lui, părăsind pre Ştefan vodă.

Ce rău s-au greşit craiul în socotelele sale – (precum au deprinsu pre cei mândri şi simeţi a-i amăgi norocul orbu) – că măcar că au avut craiul optdzăci de mii de oaste, fără altă adunătură, ce să trag după oaste, care să număra la patrudzăci de mii şi altă piholă şi cu cărucioare treidzăci de mii în tabără, iar cetăţenii tare să apăra: că unde glonţurile dzua spărgea, iar ei noaptea tocmiia cu pământul şi cu scânduri şi cu piatră, că grijisă bine Ştefan vodă cetatea Sucevii.

Iară Ştefan vodă, după ce ieşisă den Suciavă, s-au tras spre Roman cu oastea sa şi acolo la Roman, s-au strânsu la dânsu toţi oştenii lui, având agiutor şi de la turci şi de la munteni şi de la unguri 2000 de săcui.

Iară Ştefan vodă măcar că lasăsă strajă să ţie vadurile Prutului la Cernăuţi împotriva leşilor, au purces spre Roman Ştefan vodă, avgust 26. Ieşind, deodată nu le da leşilor câmpu; iară pe unde să răşchira leşii pentru prada şi jacul, pre unde şi-i găsiia oamenii lui Ştefan vodă, acolo îi omorâia. Şi atâta îi strâmtorisă pe Ieşi, cât nice den tabără nu cutedza să iasă, şi vădzindu-să leşii închişi de toate părţile, au început deodată pe taină, iară apoi strâga prea tabără şi grăia rău de craiul lor şi dzicea: Să ne lasă craiul să ne ducem la casăle noastre! Că nu le viniia nice de o parte hrană, nice agiutoriu, nice de la Litva, nice de la prusi, că mistrul pruşilor rămăsesă în Liov, unde i s-a tâmplă şi moarte.

Iară Ştefan vodă trimisese de ţinea toate drumurili, de nu lăsa să vie în tabăra leşască nice hrană, nice oaste într-ajiutoriu. Nice socotisă leşii cu craiul lor că vor cădea într-atâta lipsă şi strânsoare de oamenii lui Ştefan vodă. Şi stând pregiur cetate trei săptămâni, bătând-o den puşci dzua şi noaptea şi nemic folosind, iată viniră soli de la Vladislav, craiul ungurescu, la Olbrent, craiul leşăscu, în tabără, intrând la mijloc pentru pace între Ştefan vodă şi între craiul Olbrent.

Priirnit-au bucuros Olbrent pacea, fiind şi bolnav de friguri craiul. Iară tieputându-să tocmi îmbe părţile în ponturi, căci siliia Vladislav, craiul unguresc, să facă pace întemeiată între Ştefan vodă şi între Olbrent, craiul lesăşcu, având grijă de Ştefan vodă să nu să închine la Turcu, şi să le facă atunci mare răsipă ţării şi crăiei leşăşti; ce au legat pace între dânşii până la o vreme şi au aşedzat să se întoarcă craiul cu oastea sa de la Suciavă, pre ştiavul pre unde au vinit, pre unde au intrat în ţară.

Şi îndată să clătiră leşii de la cetatea Sucevii şi au trimis craiul la frate-său Alexandru, cneadzul Litvei, ce era tot la Braslav de tocmiia cetatea, dându-i ştire să nu să mai trudiască oastea Litvei. Strigat-au şi pen tabără să se întoarcă la casăle sale, că au făcut pace cu Ştefan vodă. Şi au purces craiul de la Îiuciavă, octomvrie 19, însă nu pe ştiav, pre unde vinisă, ce pre altă cale, ori pe unde le-ar fi

mai aproape de ţara lor, ori prin locuri întregi, pentru hrana.

Iară Ştefan vodă, vădzind că leşii nu mărgu pre unde au vinit, trimis-au sol la craiul, dzicându-i să se întoarcă pre calea ci-au vinii, că pre unde au purces nu va avea cale deschisă: că sunt păduri desă şi dealuri mari şi stânci şi închisă drumurili cu lemne şi este cu grijă ca să nu-i facă ţăranii vreo smintială, fiindu-le grijă de Ieşi, m-am fiind gros şi nepplecat, să nu ţie calea leşilor la strâmtori; arătând solii lui Ştefan vodă şi mijloacile păcii craiului ce legasă: Să se întoarcă pre unde au vinit, că Ştefan vodă era bucuros să se mântue de Ieşi, să iasă mai curund den ţară fără nice o primejdie.

Ce n-au înţeles leşii acestea, nice au credzut presolul lui Ştefan vodă, dzicând că cu vicleşug îmbla Ştefan vodă. să-şi apere locurile acelea, să nu-i prade ţara. Deci mergea leşii, cine cum putea şi pre unde vrea, şi al patrule conac au agiunsu tabăra la Codrul Cozminului; pen codru, drumurile năruite, închisă, dialuri mari, pădurea foarte diasă şi stânci multe într-acel codru. Nenorocitul craiu au poruncit de au băgat tabăra cu carăle, cu căruţăli şi au trecut fără de nice o scădere.

Iară Mehovie şi Belschii scriu că îndată craiul întâi au intrat în codru cu velcopolenii. Ce, cum scrie Cromer, cronicariul, a doua dzi au intrat în codru – (trimiţând înaintea lui puşcile şi carăle) – numai cu curtea sa şi pre urma lui ştiahta, acei mici şi acei mari Ţării Leşăşti, şi rusimea, fără orânduială, fără tocmală, fără arme, goli, ca la casăle sale; fără grijă îmbla pen păduri. Mai pre urmă viniia lefecii. Iară Belschie scrie că puşcile era în mijloc pusă peste obicei, spre mai mare perirea leşilor.

Vinisă acum la mijlocul codrului carăle crăeşti şi altele cu greime, când iată pedestrime de ţărani den toate părţi pen pădure dau glas şi năvală asupra taberei crăeşti, taie, împungu şi omoară pre Ieşi, strigând: ucide! ucide! răsipăsc carăle, făcuescu, dezbracă şi obor copacii asupra lor, că era abiia întinaţi, că mai nainte tăiasă copacii să stea de aceia triabă întinaţi, şi numai cât îi clătiia, îndată

cădea cu sunet mare peste drumuri, de nu mai putea leşii să mai margă. Unde şi Ştefan vodă, fără nădejdea leşilor au nemerit octomvrie 26, cu multă oaste călăriaţă şi pedestri, şi avea şi turci 2000; măcar că scriu unii, că era Ştefan vodă în sanie bolnav de podalghie. Acolo cu mare năvală au lovit den dos pre Ieşi, cât să amestecasă leşii. Iară pre urmă să îndreptară leşii, şi să apăra bărbăteşte, ce, fiind fără orânduială, nice hatmani, nice rohmistri, nice stegari, nice alte semne de ostaşi, nici să mai audziia de sunet, de huiet, de trăsnet, cădzind copacii, de loviturile armelor, de nechezăturile cailor, iproci; care toate în codri mai straşnice şi mai cu spaimă răsunând să pare.

Vădzându-să leşii per îţi de oastea lui Ştefan vodă, s-au întorsu la tabăra sa, ce şi acolo i-au încungiurat oastea lui Ştefan vodă, cât pierdusă lfeşii toată nădejdea de viaţă; numai spre ceriu căuta; unii striga de ajiutor la icoana Preasvintei Născătoarei de

Dumnedzău, ce-i la Censtinov; alţii striga pe svinta cruce; alţii să făgăduia la mormântul lui CTH Iacov. Ce nu i-au îngăduit moldovenii până acolo, ce de toate părţile-i omorâia, până li-au trimis craiul agiutoriu den slujitorii curţii săli într-ales; carii ieşind den pădure cu dobe, cu trâmbiţă, cu armele goale, au aţâţat iarăşi războiul cu oamenii lui Ştefan vodă.

Să întorsăsă asupra acelora şi Ştefan vodă şi dând război, îndată au dat dos leşii, de fugiia cine încotro au putut, şi au scăpat pen păduri de au năzuit unde era craiul, abiia ieşit la sat la Cozmin; pe urmă şi dvorelnicii craiului, cu mină vitejască apărândusă, s-au întorsu pen pădure la craiul lor.

[După ce au trecut craiul peste codru la Cozmin, au aşteptat pre cei scăpaţi şi rătăciţi de s-au strânsu de pen păduri la tabără. Iară foarte multă ştiahtă leşască şi rusască au perit: unii ucişi, alţii prinşi; şi astădzi stă movilă de oasele celor per îţi, de care scrie Stricevschii că au vădzut cu ochii săi foarte movilă mare şi oasele acelor pieriţi, când au trecut pre acolo, în anul de la Hristos 1574.

Scriu cronicarii leşăşti de tiraniia lui Ştefan vodă,

mai mult decât păgânii să fie făcut cu leşii cei robiţi într-acel războiu'; că ori pre câţi au prinse vii, pre toţi îi omorâia. Numai câţi au-încăput înnţfnile turcilor, pre aceia i-au luat în robie. Dentre care mai aleşi era: Neculai Grebiadin, Tecenschii, voievodul Ţării Rusăşti şi Gavril, al doiie Tecenschii den Moraviţ, moşan, şi Avenie Hierbort; stând aceştia tare la războiu' au perit. Iară Ianăş, feciorul lui Zbignev, a podcomorului Cracăului şi a starostelui M'aliborcului, pre care îl numeşte cronica lesaşcă marşalâcul cel mare, l-au robit turcii şi pe urmă au scăpat şi au venit în Ţara Leşască, la moşie-şi, precum scrie Mehovie, carte IV. Aşijdire pentru Prohniţchii şi de alţi mulţi au scăpat den robie, den Ţara Turciască, precum mărturiseşte Cromer. Iară pentru ficiorul lui Ozdrovoz, voievodul Ţării Rusăşti, era îndoială, în al optsprădzăcele an scăpând den robie, mulţi dzicea că nu-i fecior lui Ozdrovoz acela, ce iaste vecin lui. Ce răspundzindu-să că-i fecior, l-au primit mumă-sa la moşie tătâne-său. Iară pe urmă mare beţiv s-au ales acela, care au cheltuit şi au răpus la 162

beţie toată averea tătâne-său, pe obicina beţivilor şi defrânaţilorj.

Iară, după ce au ieşit leşii den pădure, făcândusă mai înţelepţi după atâtea pagube ci-au avut, legând tabăra, şi tocmind oastea în rânduială, s-au pornit de la codru, că moldovenii nu-s lăsa, ce-i tot puşca pen pregiur; şi într-o noapte fiind vintu mare, au aprinsu iarba uscată asupra iaberii; bătea vântul şi s-au făcut pojar mare. Ce au apucat leşii de cu cosit pe împrejiurul taberei.

Într-acea dată, viniia şi 600 de madzuri, trimişi într-agiutoriu craiului de la cneadzu! Conrad, cu un polcovnic şi de a crizacilor, însă pe altă cale. De cari înţelegând Ştefan vodă, au pornit împotriva lor pre Boldor vornicul cu 3.000 de oaste aliasă şi i-au tânipinat peste Prut, mai sus de Cernăuţi, la Lenţăşti, unde este ocopul săpat, şi acolo i-au înfrântu pe acei inadzuri şi au perit mai toţi în războì. Cu care biruinţă, şi mai simăţ Ştefan vodă au apucat malul Prutului cu oastea sa, puind nevoinţă la trecătoare să

răsâpască de tot pe oastea leşască.

Sosindu craiul la Prut, au stătut trei dzile cu tabăra legată şi tot să slobodziia leşii pe aproape şi prăda; ce puţini se întorcea că-i prindea oamenii lui Ştefan vodă şi-i ucidea. Iară acolo, în Cernăuţi, au lovit spaimă pe Ieşi, cum s-au înglotit oastea lui Ştefan vodă, şi vine asupra lor şi înfricoşându-să, toţi să gătisă numai să fugă şi mai ales velcopolenii începu să a-şi lega pre cai ce avea, precum scrie Cromer, vrând să-şi lasă carăle cu totul; ce, oblicind craiul, au mersu singur de s-au arătat oştii şi au potolit adastă veste; îmbiat-au cu fanare toată noaptea şi-i bucura şi mergea pre la corturile boierilor, pană s-au potolit spaima.

Iară a doua dzi gătindusă craiul de purces, au nemerit câteva mii de oaste călări, litveni, trimişi de Alexandru, cneadzul Litvei. împlutu – s-au craiul de bucurie şi mai vesăle inimi.

Scrie letopisăţul ce! rusăscu, puind pricină acestor litveni, pre carii au fosta povăţuitoriu Stanislav Piotrovici Chişca şi cneadzul Simion, de care am pomenit mai sus: că, nevrând altă oaste a Litvei de la Braslav să mai margă după craiul, au fostu orânduit pre adastă oaste într-agiutoriu craiului; care intârdziesă a merge după craiul şi i-au tâmpinat oastea lui Ştefan vodă dencoace de Nistru şi dându-le război, au înfrântu litvenii pre oastea lui Ştefan vodă şi au străbătut de au vinit înaintea craiului la Cernăuţi. Ce aceasta nice Cromer, nice altă letopisăţă leşăşti nu o scriu; ce, de ar hi fost adevărat, cum ar hi tăcut, ales Cromer? fără aceasta scriu că au nemerit litvenii la craiul şi scrie Cromer că acei litveni s-au cerşut la craiul, să-l sloboaliză să margă în pradă pen ţară şi nu i-au lăsat craiul dzicând că-i bolnav şi să grăbeşte să margă în ţara sa.

Mai datu-le-au războiu’ Ştefan vodă la trecătoare la Prut, ce nemic nu le-au strâcat, iară nu i-au lăsat până în Snetin; şi pre madzuri carii apăra pre craiul, i-au lovit la Şipinţi. Ce cu puţină oaste au scăpat craiul la Snetin.

Iară după ce au sosit craiul în Snetin, au slobodzit

oastea pre acasă ca den robie şi Litva s-au dus la Braslav, iară mai dencolo de Braslav i-au lovit tatărâi şi s-au bătut cu litvenii.

Iară Albrent craiu, după ce au agiunsu den Moldova la Cracău, dentru acea bătaie ruşioană, ca când ar fi isprăvit vreun lucru bun, au început a să veseli cu ospeţă, cu beţii, cu giocuri. Spun că într-o noapte, mergând însuşi al trefle cias pe uliţă, teptil, bat, au nemerit pe nişte beţi, s-au întărâtat sfadă între dânşii şi într-acea sfadă, au rănit pe craiul, de au dzăcut multe dzile.

Scrie cronicariul leşăsc dzicând: anume i-au fostu pedepsit Dumnedzău cu acea pagubă ruşinată, orbindu-l a nu-şi vedea ocara ce păţisă în Moldova. Mare jeale au făcut tuturor în Ţara Leşască acea oştire nesocotită acelui craiu leşăscu, dacă au venit veste de atâţia boieri şi ficiori de boieri şi de atâţia viteji! Cum unii în războiu' au perit, alţii în robie au cădzut la tătari, la turci, care cu sângele lor au răscumpărat viaţa lui craiu.

Punea vină mai mare leşii pre un Filip Calimah, a căruia svat mai mult asculta craiul decât a altor oameni ai săi. – (Aşea petrec domnii cu svatul şi cu apropiarea străinilor la sine). Acest Filip Calimah era ital den Florenţiia, om învăţat, dascăl lui Glbrent craiu, om nestătătoriu (la cuvântu') – prost la svat, pentru ce îl gonisă den Italia. Şi au vinit în Ţara Leşască, iar şi den Ţara Leşască fugisă peste mare pentru nişte fapte a lui; apoi pe cărţile lui Albrent craiu, iară au vinit în Ţara Leşască şi acolo au murit.

Iară Ştefan vodă, vrând să-şi răscumpere strâmbătatea ce avu despre Ieşi şi să-şi întoarcă pagubele ţării săli, la aii doilea an, primăvara, au intrat în Ţara Leşască, avându în oastea sa tătari şi turci, de au prădat Podoliia şi în Ţara Rusască, până la un târgşor, anume Camciuga, mai sus de Liov, şi până la apa Visloca, în lungul. şi în curmedziş prădând... Şi mare groază şi frică au pus peste toată crăiia leşască, cât nime, să-i stea împotrivă sau să-i îndrăzniască lui Ştefan vodă, nu era; ce toţi gata de fugă, nu numai în oraşe şi pre la cetăţi, 1 ce la

munţi şi pen codri fugiia şi au luat Ştefan vodă mulţi robi: bărbaţi, muieri şi copii, pre câţi-şi agâungea pre drumuri, fugind în bejenii Mulţi au luaţi tătarii şi turcii în robie.

Iară şi Ştefan vodă ca la 100.000 de robi au adus de i-au aşedzat în ţară. Turme de oi multe şi de altu' feliu de dobitoace au adus den Ţara Leşască. Ars-au atunce Ştefan vodă Primisle, Radomna, Iaroslav, Prevorschi, şi Buceciul şi multă nevoie au avut şi Podhaeţul şi alte mai mici târguri şi sate fără număr prădate şi arsă. Numai un lucru au făcut leşii de folosul lor, însă de frica lui Ştefan vodă, au întărit Cracăul despre amializădzi, cu başte, cu ziduri şi cu şanţuri şi au slobodzit pen şanţuri pe supt cetate apa Rudava, adăugând şi alte casă multe pe lângă ziduri fără Ştefan vodă s-au întorsu cu pace la scaonul său, la Suciavă, şi cu bucurie pentru biruinţă

Albrent, craiul leşăsc, vădzind prada şi răsipa ţării sale, ce-i făcusă Ştefan vodă, nu vru să iasă, ce au strânsu oaste şi au intrat în ţară şi au prădat până la Botăşeani. Ştefan vodă încă strângând oaste şi ieşind înaintea leşilor, le-au dat războiu' la târgu, la Botăşeani, şi înfrânsă pe Ieşi. Scrie de acestui războiu' letopisăţul ţării, iară cronicarii leşeşti nu pomenescu.

În anii '7009, aşedzatu – s-au între sine Olbrent, craiul leşesc, cu frate-său, Vladislav, craiul unguresc, şi cu Alexandru marele cneadz a Litvei, cu mari legături, vădzind răsipa şi prada ţărilor sale de turci şi de tătar, să aibă agiutoriu unul pre altu' în nevoia şi în grijea sa şi de ar simţi unul dentre dânşii că face pace pe taină său oaste cu turcii, să nu-l lasă; iară, de nu ar vrea, atunce să nu fie datori a-l agiutori.

Căci, încă bine nu să sfârşisă prada de Ştefan vodă în Ţara Leşască, iară tătarii au intrat de au prădat în Podoliia şi în Ţara Rusască. Deci Albrent craiul leşăscu, vădzind mari bănaturi de către toţi, de sârgu au poruncit la toată ştiahta leşască de s-au strânsu la Sandomir, să margă împotriva tătarilor. Ce până a se strânge ei iară tătarii cu mult plian să întorsese fără de nice o grijă. Şi înţelegând leşii de înturnatul tătarilor şi ei acolo la Sandomir, ci-au

putut, au luat şi au stricat în olatul Sandomirului.

Nu lăsăm a nu pomeni aicea semne, le ce s-au tâmplat în dzilele acestui craiu, atunce, după ce s-au întorsu de la Sandomir; căci şi singur craiul alergasă den Cracau la Sandomir pentru grijea împotriva tătarilor, cum s-au pomenit mai sus.

S-au născut un viţă 1 cu două A capete la jidovi, în oraşul Cazimirul: un cap era în locul coadei, iară coada era în mijlocul spinării den-a-driiapta.

Acest sămn de nenorocire îl meniia oamenii, precum nu peste multă vreme, toamna, au intrat în Ţara Leşască şeaptedzăci de mii de turci, şi toate locurile pe Nistru, pre la Haliciu, pre la Jidaciov, pe la Drohobici şi pre la Sambor, cu foc şi cu sabie le-au pustiit şi mulţi robi au luat. Şi de nu s-ar fi întorsu singuri păgânîi, nime nu le ieşia înainte să le stea împotrivă: ce numai singur Dumnedzău i-au bătut făcându-i să milă de nărod, că aceia iarnă de grabă cu ometi mari şi cu ger au cădzut, cât nu putea turcii străbate cu caii prin ometi. Ce au rămas îngheţaţi ca la patrudzăci de mii de turci, prin munţi, îi afla oamenii ucigându-şi caii şi intra în coşul cailor de să înveliia. Iară câţi au rămas, trecând pre aicea prea ţară, le ţinea calea moldovenii; făcândusă Ieşi, îi ucidea, cât abiia dzece mii de or hi hălăduit peste Dunăre.

Stătut-au la mijloc pentru pace între Jicmontu şi între Ştefan vodă solii lui Vladislav, craiul unguresc. Şi pe acea vreme s-au împăcat Ştefan vodă şi cu craiul Olbrent, den ce pricini, nice letopisăţul leşăscu nu scrie, fără cât, fiind mai mult datorila creştinească, aducându-şi aminte şi de prieteşugul ce-au avut cu Cazimiru craiu, tatăl lui Olbrent: făgăduind unul altuia să dea agiutor împotriva neprietenilor săi.

Legatu – sau la această tocmală de pace, să nu să primască nice dentr-o parte pribegii şi fugarii. Iară, de ari fugi la crăia aceia vreun domnu' de la turci, să aibă ori în Ţara Leşască, ori în Litva a-l primi slobod, şi să aibă a da agiutor, cât s-ar putea, să-l ducă să-l aşealiză iar în domnie. Şi acea aşădzare, cum ungurilor, cum şi Ieşilor, împotriva

turcilor oştindusă, de pururea să fie într-agiutoriu; şi, de nu ari putea singur merge cu agiutoriu, să aibă pre ficiorul său a-l trimite. Iară turcilor, împotriva leşilor sau a ungurilor oştind, să nu le den agiutoriu, fără numai ele nene silă, când ar fi strânşi. Şi să aibă urechi deschişă pururea domnii den Moldova despre turci, ce ari înţelege, să dea ştire leşilor şi ungurilor, păzindu-să unii pre alţii.

Suimbătălile, ce s-ar face la margine de îmbe parpic, să le-a ree starostii de Oameniţă, de Hotin, de Cernăuţi.

De s-ari face despre partea acestor starosti vreo strâmbătate, atunce boieri mari să se trimiţă de îmbe părţile să cerce şi să fie slobod amânduror năroadeler a face neguţitorii unii la a 1 a Îţi. Şi pre acestea aşedzământuri şi scrisori s-au făcut, care să află şi astădzi în metrica crăiască, în Cracău.

Scrie Vapouschii, cronicariul leşăscu, că pe acea vreme să fie trimis şi Ioan cneadzul, împăratul moschicesc, legând şi el prieteşug de pace cu craiul leşăscu.

Nezăbavă vreme, Sultan Baiazit, împăratul turcesc, înţelegând de legăiura păcii între atâţia domni creştineşti, au trimis şi el soli de pace la Albrent, craiul leşăscu, şi au primit şi craiul acea pace cu turcii. Începând aste cu veneţienii, avea grijă să nu să ridice acei crai, ce s-au pomenit mai sus, că au legat pace între dânşii asupra turcilor, carii lua sa de la veneţieni Morea şi altele multe.

Nenorocit era acest Olbrent, craiu leşăscu, că de câte ori loviia tătarii în ţara lui, niceodată gata nu să afle împotriva lor, ce tot cu plianuri se întorcea, precum şi în anul 1500, după ce făcură, aşedzământuri de pace între domnii, ce s-au pomenit mai sus, au lovit tătarii la Volin şi în Ţara Rusască, pe la Belzu, pre la Crasnostav, pre la Toruben şi pre la Liublin şi pre la Crasnec, pană în Visla, de au prădat şi au robit şi până a să găti craiul să margă asupra lor, ei s-au întorsu cu multă pradă fără de nice o smintială.

Într-acestaş an mari războaie s-au făcut în Italiia, bătându-să hispanii cu franţozii pentru crăiia Neapole; şi Maximilian cu Şvicerig; aşijdirea şi papa cu florintienii;

veneţienii cu enovezii; medeolanii cu stăpânul său, Ludovic Sforţa.

Iară în anul 1501, s-au strânsu săim în Ţara Leşască, la Pietricov. Venit-au sol la acel săim de la Ştefan vodă, pe aşedzământurile legate trimişi, de au cerşit pe Pătru vodă Aron, feriorul lui Iliiaş vodă, ce era pribag în Ţara Leşască, pentru că simţisă Ştefan vodă, că Pătru vodă pe mulţi domni leşăşti îi trăsese în partea sa, să facă oaste asupra lui Ştefan vodă. Socotit-au craiul ce ari face? Să dea pe un om nevinovat şi care s-au plecat la crăie, să părea lucru tiranesc; să ţie iarăşi pe neprietenul lui Ştefan vodă, era împotriva aşedzământurilor legate între sine. Şi înţelesese craiul că, de nu-l va da, oaste se va face pentru dânsul. Craiul era gata să purcializă la prusi. N-au cutedzat a lăsa cererea lui Ştefan vodă, să-şi lasă în urma sa neprieten, ce den svatu tuturor, au aflat să nu dea pe Pătru vodă, ce înaintea solilor lui Ştefan vodă, au poruncit de i-au tăiat capul. Şi pentru să nu dzică nărodul că l-au omorât pe dreptate, au poruncit craiul de au sunat, precum Pătru vodă au făcut cărţi viclene. Şi deci au pornit înapoi presolii lui Ştefan vodă.

Şi după ce să obârşi săimul, s-au pornit craiul la prusi şi sosindu la Torunea, au trimis sol la mai marele pruşilor, svătuindu-l să vie de bună voia sa să i să plece lui, decât să valiză armele leşăşti asupră-şi.

Acest Pătru vodă, cum s-au. pomenit mai sus, este Aron, care s-au bătut cu Ştefan vodă la Doljeşti, pe Şiretiu, şi după izbânda lui Ştefan vodă asupra lui Mătiiaş, craiul unguresc, au fugit Pătru vodă Aron în Ţara Leşască.

Iară Olbrehtu, craiul leşăscu, aşteptând răspunsul să-i vie de la prusi, căci prusii era îndemnaţi de nemţi să se rocoşască asupra leşilor, ce au răspunsu’ prusii, că ei sintu plecaţi Ieşi lor, urnind până le-ar vini agiutoriu de la nemţi. Ce întru acele amestecături, ce era între Ieşi şi între prusi, au murit Albrent, craiul leşăsc, de ciumă şi l-au dus la Cracău de l-au îngropat. Acest craiu n-au fostu însurat.

Iară toamna, precum scriu letopisătăle rusăşti şi Mehovie, venit-au Sahmat-Chirei soltan, hanul oardelor de

peste Volga, ficiorul lui Ahmat, într-agiutoriu Litvii asupra moscalilor. Scrie Cromer ca la 100.000 de tătar să fie fostu cu acel han. Şi au mărsu hanul cu oastea sa la Ţara Sibirului şi au stătut supt Novogorod şi au prădat Ţara Moscului până la Branşco şi au dobândit Novogorodul şi alte cetăţi i s-au închinat.

Dacă au murit Olbrent, craiul leşescu, s-au strânsu tara la seim la Petricov, fiind cap săimului Fridric, arhiepiscopul Gneznii, care era deodată şi episcop Cracăului şi cardinal. Stătut-au mult pentru alesul craiului nou, fiind multe şi nepotrivite socotelele leşilor, pre care denire ficiorii lui Cazimir craiu ş-ar alege şie craiu; că mulţi poftiia să rădici craiu pre Vladislav, craiul unguresc, dzicând că Vladislav cu averea sa va lăţi şi va întemeia crăiia şi-i va apăra de turci şi de tătar; alţii poftia pre Jicmond. Ce au biruit socotiala celor ce poftiia pre Alexandru, cneadzul Litvii, căci era şi mai mulţi şi au avut dovadă mai bună spre alesul crăiei leşeşti.

Aicea am socotit de am scris obiceaele leşilor când fac craiu nou

Strângându-să episcopii şi tot clirosul bisericn şi svetnicii crăiei, aşijdirea şi altă boierime, toţi la Cracău să strângu. Atunce craiul cel ales să grijeşte îmbrăcat întâi de zvânta ¡spovedanie, cu pocăinţă, cu milostenie; cu o dzi mai nainte duminică, să pncestuieşte. Şi a doua dzi, când este să-l blagoslovască pe craiul, să strângu preoţii dezdimineaţă la cetate, în biserica episcopiei, a lui Stanislav, îmbrăcândusă în mitră episcopască. Aşijdirea şi boierii toţi să află la acea adunare de preoţi.

Atunce arhiepiscopul cu toată preoţimea, pre orânduiala bisericii apusului, purced den biserică la curţile crăeşti cu cinste şi dumnedzărie şi acolo înaintea curţii crăeşti, rămâindu şcolile şi alte chipuri, ce mergu la alai, numai singur arhiepiscopul cu episcopii intră în curtea crăiască, să ducă pe craiul nou la biserică episcopii. Şi întâi prin postelnicul cel mare sau prea alt chip mai de cinste între preoţi; îmbracă pe craiul în haine episcopeşti, puindu-l între domnii şi între boierii cei mai de frunte.

Iară arhiepiscopul îl stropeşte cu apă svinţită şi dzice această rugă: Dumnedzăule, zidiâcriuie celor plecnţ i, carele cu lumina Zvântului Duh ne bucuri, trimite asupra acestui şerb al tău – cutareli – darul tău, ca printr-însul să cunoaştem venirea Ta întru noi.

De acolo duc pre craiul la biserică doi preuţi mai de cinste, ţiindu-l unul de mâna cea driaptă şi altul de mâna cea stângă şi înaintea lui, un domnu' dentre svetnici duce coroana şi altul schiptrul, al trei le mărul de aur, al patrule sabiia goală duce şi preoţii înainte cruce şi tot cin de biserică şi boierimea cineş la rându său.

Viind la biserică acele odoare crăeşti le pun pre prestol în oftariu: corona, schiptrul, mărul şi sabiia. Şi acolo obârşindu oraţiile sale, arhiepiscopul şi episcopii îl pun în scaunul crăiesc. Apoi un episcop dzice această rugă: A toate puternice, prea vecinice Dumnedzău, otcârmuitoriule celor cereşti şi celor pemânteşti, carele pre rodul tău ai voit a-l ridica la stepena şi la vredniciia crăiei, rugămu-ne, lasă ca, făcându-l slobod de toate împotrivirile, să se întăriască cu darul păcii becericii şi spre bucuriia vecinicii păci, den darul tău să se învredniciască a agiunge prin Hristos Domnul nostru. Amin.

Zvârşindu molitva, îi aduce aminte tare pentru credinţa către Dumnedzău şi alte bunătăţi, ce să cuvin craiului să le păzească, dzicând:

De vreme ce astădzi prin mânuie noastre, prea bunule Doamne, carii purtăm spre aceasta slujbele lui Hristos, Domnului nostru, măcar că nevrednic, zvânta unsoare şi semnele crăiei să le primeşti. Bine este întâi să-ţi aducem aminte, oarece, pentru sarcina la care eşti însămnat; astădzi vredniciia crăiască iai şi a îndrepta credincios nărodul tău, ce ţi-i dat, te grijeşti. Luminat, adevărat între cei muritori, loc plin, însă plin de scădere, de ostenială, şi de grijă. Şi adevărat de vei cugeta, că toată puterea de la Domnul Dumnedzău este, prin care crăiescu craii şi făcătorii legilor cele drepte aleg şi de turma, ce ţi se dă pre mână, unuia lui Dumnedzău vei să dai seamă.

Întâi să păzăşti dumnădzăriia, pe Domnul Dum nădzăul tău cu toată mintea şi cu curată inemă să-l ci neteşti! Legea creştiniască, credinţa noastră ca toi i – ceaşcă care don pruncie o ai mărturisit, până în surşil să o ţii nevătămată şi pre aceasta împotriva tuturor împotrivnicilor, după puterea ta să o aperi! Ispravnicilor bisericii şi tuturor preoţilor, să le dai cinstea ce li să cuvine! Volniciia bisericii şi tuturor preoţilor, ce ar avea obicei să nu o strici! Dreptatea, l-am care nice o tovărăşie îndelungii a sta nu poate, spre toţi neclintită să o stăpâneşti!

Celor buni, hărăziloriu, celor răi certări dându-le după vădire. Pre cei mesări, pre cei slabi, neputin cioşi, den toate supărările să-i aperi! Tuturor celor ce ari năzui la tine, bun, blând şi primitoriu să fii

Şi aşea să le porţi, cât nu spre al tău, ce spre a tot norodul folos că stăpâneşti şi harul bunătăţilor tale nu aice pre pământ, ce în ceriu să ţi s-a pară că aştepţi care acela să-ţi hărăzască ţie, ce vieţuiaşte şi împărăţeşte Dumnădzău, în vecii vecilor Amin.

După acestea întriabă-l episcopul, dzicând:

— Vei să păzăşti svinta credinţă, dată de biserica catoliciască şi stându pre lângă dreptate, să te porţi cu cale?

Răspunde craiul

— Voi

— Vei să fii apărarea bisericii şi a slugilor bese riceşti?

Răspunde craiul

— Voi.

— Vei crăiia dată ţie de Dumnedzău, să o păzăşti cu dreptate, să o chivernisăşti, să o aperi?

— Voi. Şi cu agiutoriul lui Dumnedzău şi cu svatul credincioşilor mei, aşea întru toate a păzi mă giuruiescu, cum voi putea mai bine.

După aceste cuvinte, îngenunche craiul înaintea arhiepiscopului, luându-şi şlicul, dzice aceste cuvinte

Eu (anume) cu voia milostivului Dumnedzău,

făcându-mă, \craiu leşăscu, mă mărturisăscu şi mă făgăduiesc înaintea lui Dumnedzău şi a nărodului presama mea dat, după putinţă şi dreptate a face şi a păzi, prăvind la vredniciia milii lui Dumnedzău, precum mai bine îi va putea arăta svatul credincioşilor miei. Episcopilor şi preoţilor bisericii lui Dumnădzău a da cinste ce să cuvine şi ce s-au aşedzat de chesarii şi de craii creştineşti bisericii, întreg voi păzi. Arhimandriţilor, egumenilor, tuturor ostaşilor şi şlehticilor, cinste ce să cuvine după svatul a credincioşilor miei, a arăta şi a da, voi şi mă făgăduiescu

Acmu-şi pune amândoa A mânuie pre evanghelie şi dzice: Aşea să-mi agiute Dumnedzău şi această evanghelie!

Apoi arhiepiscopul, ruga aceasta:

A toate puternice, Dumnedzăule, tuturor, împăratul împăraţilor şi Domnul Domnilor, carele pre Avraam, credincios robul tău, l-ai făcut biruitoriu asupra vrăjmaşilor, lui Moisii şi lui Iisus a lui Navi, povăţuitorn nărodului tău, mare biruinţă le-ai dat şi presmeritul David, cuconul tău, l-ai înălţat la împărăţie şi presolomon l-ai îndzăstrat cu nespusă daruri a prea înţelepciunii şi păcii. Prăveşte, rugămu-te, Doamne, la rugile smereniii noastre şi spre acestui aer bu al tău (cutarele) ce pre insul cu smerita cinste îl cinstim şi-l alegem craiu. Înmulţeşte-i darurile blagosloveniei tale şi spre insul cu driapta putem tale, pururea acum şi fiecând îl îndreptializă, ca urmând credinţa lui Avram blândeţăle lui Moisii, tănia lui Iisus a lui Navi, agonisind smereniia lui David, fiind înălţat cu prea înţelepciunea lui Solomon, împodobit întru toate, ţie să-l placă şi pre cărarea dreptăţii cu norocit pas pururea să păşască; şi cu coiful acoperemântului tău să se îmbrace şi cu pavăţa nebiruirei să se acopără; învăscut cu armele bisericii, să dobândiască cea poftită asupra vrăjmaşilor svintei cruci biruinţă şi să ia izbâna A norocită, şi să le adaugă lor spaimă puterii lor şi pace celor ce vor oşti împreună cu dânsul. Cu bucurie şi cu veselie să aibă pre Hristos Domnul nostru, carele cu puterea crucii au zdrobit iadul, biruind împărăţiia diavolului, biruitoriu s-au suit la

ceriu, întru care toate puterile şi biruinţa crăiilor stă, care este mărire celor smeriţi şi viaţă şi mântuire năroadelor, care petrece întru toţi vecii, Dumnădzău. Amin!

Şi mai ceteşte şi alte molitve, ce nu le-am mai scris pentru lungimea voroavei. Iară, după ce ceteşte molitvele, aprinpiscopul îngenunche şi craiul pe cruce şeade culcat. Iară peveţii cântă nişte stihuri, ce nu le-am mai scris. Apoi toţi episcopii cu toată preuţimea îngenunchindu, fac litie asupra craiului. După aceia, arhiepiscopul ceteşte otcenaş, şi alte molitve. Apoi mai cetescu altă molitvă pentru craiu şi şedzind episcopul, iară craiul îngenunchind înaintea lui, să dezbracă de hainele preoţăşti. Iară arhiepiscopul îşi întinge în mir şi-i unge mâna cea driaptă de la palmă pană la cot şi între spete şi în urmărul cel drept, cu degetul cel mic dzicându:

Te ungu pretine întru craiu, den untul svinţăniei în numele Tatălui şi a Fiului şi a Zvântului Duh. Amin. Pace cu tine!

Şi răspundu: Şi cu Duhul tău.

Apoi ceteşte molitva, precum îl pomăzuieşte craiu şi altele ce nu le-am mai scris aice pentru scurtarea voroavei. Iară pre urmă, după ce citescu molitvele, toţi episcopii, ţiind prea mână pomăzuituri de bumbac, ştergu locurile cele unsă a craiului, dzicând ruga aceasta:

Dumnădzău, împărate împăraţilor, şi Domn Domnilor, prin care împăraţii împărăţesc şi făcătorii legilor fac giudecăţi, să blagosloveşti acesta îmbrăcământ crăiesc şi fă ca şerbul tău – (cutare) – craiul nostru, care este să o poarte, haine se bune obiciaiuri şi faj) te svinte înaintea ta să luminedze şi după viaţa trecătoare, mărire vecinică ce nu are sfârşit, să moşleniască, prin Domnul nostru Iisus Hristos.

Şi îmbracă pre craiul în haină, dzicând: ia-ţi haina făcută den patru începături, prin care să înţelege patru părţi a lumii a fi supusă puterii dumnădzaeşti că nime nu poate cu năroc a stăpfni pre piimântu, de nu i se va da putere lui din cenuri. Acestea dzicând, arhiepiscopul îşi spală mânuie şi puindu-şi infula, haina, ceteşte: iproci.

Ducând pre craiul la scaonul crăiesc, apoi la liturghie, făcând soţi episcopii rugă pentru craiul şi îngenunchind craiul, arhiepiscopul îi dă sabiia, dzicând ruga:

Primeşte sabiia de sus dată, de la oftariu, prin mânuie noastre săvai nevrednice, iproci.

Şi atunce, la liturghie, încingându-l cu sabiia, dzice arhiepiscopul:

Încinge-l sabiia ta peste mijlocul tău, preputernice, şi ia aminte ca svinţii nu în sabie, ce prin credinţă au biruit împăraţii.

Apoi îi pun corona în cap şi dzice:

Primeşte corona crăiei, care măcar că de nevrednici, însă de mânuie episcopilor ţi se pune în cap, în numele Tatălui şi a Fiiului şi a Duhului Svint, iproci.

Mai pre urmă mărul de aur, rătundirea lumii închipuind, în stânga, şi în diriapta schiptrul, toiagul crăiesc, îi dau, dzicând:

Primeşte toiagul înţelepciunii şi adevărului, iproci.

Şi când aduce de pune craiul pe prestol pâne şi vin şi sărută svinţăniile – (care să dzice pace) – să cuminecă atunce craiul. Apoi îl descingu de sabie.

Şi după liturghie, după ce îl pun în scaon, atunce arhiepiscopul îl înalţă la crăie şi orânduiala crăiască îi dă, dzicând:

Şedzi şi ţine de acum locul ţie dat de Dumnedzău, iproci.

Apoi arhiepiscopul începe:

Pretine Dumnădzăule. Te lăudăm, iproci.

Şi sfârşind stă den driapta, răspundzând:

Dreptatea şi giudecata, gătire scaonului tău, iproci.

Apoi ceteşte doua A molitve, după care obârşesc orânduialele şi obiciaiurile coronaţiei. Atunce cu toţii, cum sintu strânşi svatul, cum cel besăricesc aşea cel mirenesc, petrec cu mare cinste şi cu multe şireaguri prestăpânul nou al lor, ducându-l la curtea cetăţii, unde stau dvorelnici şi altă adunare, orânduite pre obicei ce să face. A doua dzi, îi gură ispravnicii târgului, aducându-i în tipsie, acoperită cu taftă roşie, cheile târgului făcute de aur şi alte daruri.

Apoi face craiul cavaleri, dându-le săbii goale, iproci.

Şi acestea pentru mai deschisăle lucruri şi a crailor leşeşti, cu carii să megieşalizâ ţara noastră, măcar prescurtu am scris aicea. Iară să vinim la rândul istoriei domnilor ţării noastre, de unde am lăsat.

După ce au stătut Alexandru, cneadzul Litvei, Ta crăiia leşască, îndată să grăbi a merge cu oaste asupra tătarilor de la Volga, carii să rocoşisă pre hanul lor şi cerea hanul agiutoriu de la craiul leşăscu.

Rocoşindusă tătarii acei de peste Volga pe hanul lor, neputând sta hanul au fostu fugit la Cetatea Albă cu trei dzăci de mii de tătar, că să agiunsesă tătarii, ce să rocoşisă cu Menghe-Chirii, hanul Crâmului. Deci hanul acesta au dat ştire la turci şi viind turcii să-l prindză de la Cetatea Albă, el au fugit şi de acolo pen pustie şi au mersu la Chiev. Ce şi acolo n-au putut sta fără grijă, că prindzindu-l voievodul Chievului, l-au trimis la Vilna, în Litva, şi acolo i s-au poruncit să aştepte venirea craiului. Ce pre urmă, vădzindu-l că îmbla să scape şi de acolo, l-au închis eu pază tare.

În anul 7010, prestăvitu – s-au Paisie, arhimandritul şi egumănul mănăstirii Putnii. Într-acestaş an, avgustu în 4 dzile, prestăvitu – s-au şi Athanasie Bolsun, curund după Paisie, amândoi lăudaţi de viaţă bună şi curată în viaţa lor, nelipsindu-le nemic, ce s-au cădzut păstoriei lor, ca să nu pliniască.

Scrie letopisăţul ţării că au mers Ştefan vodă cu oaste în Ţara Leşască şi au luat Pocuţiia. Fiindu Ştefan vodă ca un leu, gata de război, ce nime nu-l poate îmblândzi, şi odihna altora, lui să părea pagubă. Şi atâta s-au fostu supărat moldovenilor, cât s-au rugat cu toţii lui Ştefan vodă de au ieşit de la Pocuţiia, însă mai mult” de boală ce avea la picioare; şi cetăţile ce lua sa, le-au întorsu. Şi după ce lua să pocuţiia, dzicea Ştefan vodă că acel olat l-au luat leşii fără cale de la moldoveni.

Atunce craiul, după ce făcu svat pentru Pocuţiia, ce o lua să ştefan vodă, strâns-au oaste pe bani şi au trimis de au prădat în ţară şi au făcut mare pagubă a lor noştri.

În anul 7012, nu după multă vreme, dacă s-au întorsu Ştefan vodă de la Pocuţiia la scaonul său, la Suciavă, fiind bolnav şi slab de ani, ca un om ci-au fostu întru atâtea războaie şi ostenială în patrudzăci şi şapte de ai bătându-să cu toţi, şi după multe războaie cu năroc, ci-au făcut cu mare laodă, au răpousat în luna lui iulie, în 2 dzile, şi l-au îngropat în mănăstirea Putna de dânsul zidită, cu multă jele şi plângere tuturor, ca după un părinte a lor, cunoscând toţi de cât bine s-au scăpat şi de câtă apărare.

Fost-au acest Ştefan vodă om nu mare de stat, mânios şi grabnic a vărsa sânge nevinovat; de multe ori la ospeţă, omorâia fără giudeţu. Iară de alt, era om întreg la fire, nepregetuitoriu şi lucrul său îl ştia a-l apăra şi unde nu gândiai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meşter, unde era greul, însuşi nevoia de să vârâia, ca vădzindu-l ai săi, să nu îndărăptedză, şi pentru aceia rar războiu’ de nu izbândiia şi unde îl biruia alţii, nu pierdea nădejdea, că ştiindusă cădzut gios, să ridice diasupra biruitoriului.

După moartea lui, până astădzi îi dzic Sfeti Ştefan vodă, nu pentru suflet, că este în mâna lui Dumnădzău, că el încă au fostu om păcătos, ce pentru lucrurile vitejiei lui, carele nime den domni nice mai nainte, nice după dânsul l-au agiunsu, mai apoi după moartea lui, fiu-său Bogdan vodă urma lui lua sa de lucruri vitejăşti, cum să tâmplă den pomul bun, bună roadă e sa.

Fost-au înainte de moartea lui Ştefan vodă, într-acel an, iarnă grea şi geroasă, cât n-au fostu nice dănăoară. Iară peste vară, au fost ploi grele şi povoaie mari de ape şi multă înecare s-au făcut.

Domnit-au Ştefan vodă ani 47 şi luni 2 şi săptămâni 3. Iară aproape de moartea sa, au chemat vlădicii şi pre toţi svetnicii săi boierii cei mari, şi pre alţii câţi-şi s-au tâmplat şi le-au arătat cum nu vor putea ţinea ei ţara, cum au ţinut-o el, ce socotind decât toţi mai puternic pre Turcu, au dat învăţătură să se închine turcilor.

CAP XXIV

Domniia lui Bogdan vodă feciorul lui Ştefan vodă

După moartea lui Ştefan vodă, pre care îl număscu şi

până astădzi bun, (moartea, hotarul vieţii omului, hotărăşte lucrurile şi aţâţă ori bine de cel bun, ori rău de cel domn a grăi nărodul), precum şi lui Ştefan vodă, credzu, după moartea lui, mai mult şi mai tare i-au dzis cel bun. Nemuritoriu nume este acest epethet: bun! Uitaţi-vă, domni, la acest nestrâcat şi nemâncat de viermi nume bun, cătându-vă să-l urmaţi şi urmând să-l agonisiţi. Fericit domn după a cărue viaţă jăleşte nărodul şi îl numeşte bun, blând şi milostiv.

Stătut-au cu voia tuturor Bogdan vodă la cârma şi stăpânită ţării, nu mult despărţit de tată-său cu firea fiind, şi întâi socoti să-şi tocmească şi să-şi aşealiză lucrurile cu megieşii săi, să-şi arete nume bun. Şi pro învăţătura tălâne-său, lui Ştefan vodă, trimis-au la împărăţiia Turcului pre Tăutul vei logofăt şi pedestrime dărăbani, cu 10 pungi de bani, de au dus la sultan Murat împăratul turcesc şi i s-au închinat cu toată ţara. Şi părând bine împărăţiei, cu dragoste i-au primit şi au dăruit toţi banii Tăutului logofătului şi după ce au vinit, adus-au banii şi au zidit biserica, ce este la Bălinıştr pe Şiretiu, în ţinutul Sucevii, ce stă şi până astădzi.

După aceia trimis-au Bogdan vodă soli la craiul leşăscu, Alexandru, şi între alte arătate legături de prieteşug între dânşii, au cerşut Bogdan vodă pe Elisafta, sora lui craiu, făgăduind că va întoarce Tismeniţa şi ţinutul Cesibisii lui craiu, care le-au fost luat tată-său, Ştefan vodă, de la Ieşi şi le-au fostu stăpânind încă Bogdan vodă, precum scrie Mehoveta, şi nu le întorsese leşilor: ori că măcar nu le avea acestea Bogdan vodă, iară gândiia să le ia de la Ieşi, într-alt chip nu poate afla cronicariul leşăscu. Vrând Bogdan vodă să se arete leşilor şi blând şi simăţ.

N-au primit nice fata, nice muma fetei pre Bogdan vodă, pentru grozăviia lui, că era grozav la faţă şi orbu de un ochiu'. Însă, nevrând leşii să întărite pre Bogdan vodă şi den priaten să-l facă neprieten, au aruncat asupra fetei, cum nu va fata, şi mulţămind craiul de daruri lui Bogdan vodă pen soli, iară pentru logodnă, au arătat lucru îndoit.

Alexandru, craiul leşăsc, după ce au pornit solii lui

Bogdan vodă, n-au fost fără grijă de Podoliia şi de Ţara Rusască, ce svătuia cum ari putea să depărtedză pe Bogdan vodă de la Pocutiia şi orânduisă lefe slujitorilor, pentru apărarea Ţării Leşăşti la margine.

Că Bogdan vodă, măcar că-i mersese soliia dentâi la craiu Alexandru pentru logodna, ce pierdusă nădejdea, ştiind că muma fetei mai mult sta împotrivă. Iară, după ce oblici că au murit muma fetei, au poftorit Bogdan vodă soliia la craiul, socotind că nu-i va apăra craiul pe soru-sa; ce n-au vrut nicecum să primască fata să margă după Bogdan vodă.

Vădzindu Bogdan vodă că-şi pierdu nădejdea, strâns-au oastea ţării şi au intrat la Pocuţiia şi, aflând cetăţile negrijite, nice altă oaste, pre lesne o dobândi.

Iară leşii, vădzind paguba de Bogdan vodă făcută, trimis-au patru mii de oşteni, cu bani făcuţi şi pre lesne au împinsu pe moldovenii lui Bogdan vodă den Pocuţiia. Şi pre urmă, au intrat leşii în ţară, de au prădat (până la Botăşeani), unde au perit doi fraţi şlehtici, ce le dzicea Strus, oameni aleşi şi viteji, tineri, amândoi podoaba ştiahtii rusăşti. Alergând mai în lontru cu 50 de oşteni pentru pradă, dat-au peste câtva moldoveni de a lui Bogdan vodă şi acolo au cădzut amândoi fraţii. Era numele acelor doi fraţi Cişeşni şi Gheorghie şi ducându-i la Bogdan vodă împreună cu alţi robiţi, le-au tăiat capetele îndată înaintea sa.

Ce şi aceasta peare acelor puţintei Ieşi, mare peire au adus ţării, că îndată agiungând leşii pre oamenii lui Bogdan vodă şi dând războiu’ tare, au rămas biruiţi moldovenii. Perit-au într-acel războiu’ pârcălabul de Hotin, iară Corpaciu hatmanul abia au scăpat, îl scrie cronicariul. Prins-au pre mulţi boieri de ţară şi pre toţi, în mânia acelor doi fraţi, i-au omorât în Oameniţă. Iară, cum s-au obârşit această oştire cu Bogdan vodă, nu scrie liavul Mehoveta, nice Vapouschii.

Dzice Cromver, cronicariul leşăscu, că au aflat că cu tocmala între Bogdan vodă şi între Alexandru, craiul leşăscu, s-au hotărât între dânşii armele şi dovadă pune

cronicariul den scrisoarea craiului ce s-au aflat în vistieriile Cracăului, care scrisori deplin dovedesc, precum şi a iriia oară, după războiul şi prada leşilor, ci-au făcut în ţară, au mai trimis Bogdan vodă trei soli la craiul leşăscu şi au aşedzat între dânşii aceste legături: să dea craiul presoru-sa Elisaitha după Bogdan vodă, numai să primască Bogdan vodă obiceele bisericii apusului cu toată ţara crailor leşeşti. Şi aşea, împreună cu alţi domni creştini, Bogdan vodă să rădice oaste asupra Turcului.

Ce acestea nu s-au putut hotărî între Bogdan vodă şi între craiul Alexandru, pentru moartea craiului Alexandru ce s-au tâmplat, şi au rămas neisprăvite nice de o parte. Că stând Jicmont craiu pe urma frătine-său, lui Alexandru, toate acele s-au uitat. Şi scrie cronicarul leşăsc, cum să le fie trimis toate acele scrisori Bogdan vodă la Jicmond, craiul leşăsc.

Pe aceia vreme, Radul vodă, domnul muntenescu, fără de niceo pricină asupra lui Bogdan vodă, s-au sculat cu toată puterea sa şi cu Roman Pribagul şi intrând în ţară, au prădat şi au arsu ţinutu! Putnei şi pe de ceia parte de Şiretiu, făcând multă pradă şi peire, s-au întorsu înapoi.

În anul 7015 mers-au Bogdan vodă în Ţara Muntenlască asupra Radului vodă

Vădzind Bogdan vodă paguba ţării sale făcută de Radul vodă, n-au putut suferi – (la oameni mari, cu greu să poată răbda acelea ce aduc micşurare şi uitare cinstii numelui lor) – atâta răsipă. Socotind hărniclia şi numele tătâne-său, lui Ştefan vodă, să nu piară, fiind şi el ispitit în câteva rânduri cu lucrurile războaielor, spre care mai mult îi era firea plecată, vrând să urmedze lucrurile tătâne-său den partea vitejiei, sculat O-s-au cu puterea armelor sale, trăgând agiutoriu şi presăcui, şi au intrat în Ţara Munteniască pre la Movila Căiatei, peste Râmna şi pe la Rătezaţi, Octomvrie 28, unde au şădzut dzece dzili, prădând şi ardzind den Milcov până în Râmnic şi în gios pe de îmbe părţili, până în Şiretiu.

Şi iată acolo l-au tâmpinat sol de la Radul vodă un călugăr, anume Maximilian, de niamul dispoţilor greceşti,

trimis la Bogdan vodă pentru pace, aducându-i aminte datorila creştiniască, la care datori sunt creştinii domni să se uite pururea. Şi aşea acea solie a Radului vodă pentr-acel călugăr, au încheiat pace între Bogdan vodă cu Radul vodă. Pentru mai mare încredinţare şi întemeiere păcii, au trimis sol şi Bogdan vodă la Radul vodă. Giurat-au Radul vodă cu boierii săi, cum va ţinea pacea neclătită şi hotarul ţării pre unde au fostu, să nu-l mai tragă Radul vodă în partea sa, ce să-l întoarcă lui Bogdan vodă şi alte prădzi ce făcusă ţării Radul vodă. Şi aşea s-au întorsu Bogdan vodă cu pace la scaunul său.

Iară cronicele leşăşti nu pomenesc nemic de Radul vodă nice de Roman Pribagul că au vinit de au prădat ţinutul Putnii, nice de Bogdan vodă că au mărsu în Ţara Munteniască asupra Radului vodă.

De moartea Radului vodă

Au deprinsu lumea ades a dzice, că de nu ar fi moarte în lume, mai bine ar fi. Ce mare greşeală fac într-aciasta, că nu numai firii omeneşti, ce şi politiii lumeşti este trebuitoare în lume moartea. Cum şi aicea să se uite la Radul vodă, de nu l-ar fi hotărât moartea, iarăşi s-ar fi aţâţat peire şi răsipă Ţării Munteneşti. Că cine era Bogdan vodă pre aceia vreme, n-ar fi trecut să nu fie răscumpărat despre Radul vodă stricăciunea ţării sale, iarăşi cu răsipa săracilor lăcuitori a Ţării Munteneşti s-ar fi făcut. Deci trebuitoare este în lume moartea, care nu altă, ce hotar face lucrurilor omeneşti.

Murit-au Radul vodă întru acest an după Paşti şi au stătut în locul lui domn Ţării Munteneşti, Mihnea vodă cel Rău şi Cumplit, ce au omorât pe boierii munteneşti.

Rău au deprinsu a părea a o seamă de domni acestor ţări căci pre cei răi şi cumpliţi domni, îi huleşte lumea. Ar vrea de toţi într-un chip să scrie istoriile lumii, ce aceasta în zadar o fac. Căci, de s-ari lăuda numele domnilor celor răi şi cumpliţi, într-un chip cu numele celor buni şi milostivi domni, nemic altă nu ar fi, fără numai hulă celor buni şi laudă celor răi. Ce, căci muritorii mai mult allargă după laudă decât după hulă, ari alerga toţi domnii după

răutăţi şi tiranii

Aicea Bogdan voodă au prădat Ţara Leşască pană la Liov în anul de la naşterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos 1509, iară de la zidirea lumii 7017, după toate soliile lui Bogdan vodă la craiul leşăscu pentru Elisatha, sora lui craiu, cum s-a pomenit mai sus, că au trimis soli la Alexandru craiu şi stând pe urma lui, frate-său Jicmond, craiu leşăscu, căruia toate acele aşedzământuri ce făcusă 1 le-au întorsu Bogdan vodă Vădzindu-să Bogdan vodă cam ruşinat pentru acele îmblete, căci de i-au şi făgăduit lui Bogdan vodă să-i dea pre Elisatha, soru-sa, Alexandru craiu, iară cu grele ponturi şi legături, să-şi părăsească Bogdan vodă legea pravoslavnică şi să primască legea şi orânduiala bisericii râmleneşti, au socotit să-şi stângă acea ruşine despre acelaşi craiu, ce-i întorsesă Bogdan vodă toate scrisorile ce făcusă frate-său, Alexandru craiu, iară tot cu sângele şi pierdzarea celor nevinovaţi.

Intrat-au Bogdan vodă în Podoliia cu oaste, trecând Nistrul, luni 29, vineri, şi sosindu la Oameniţă, îndată au slobodzit oastea în pradă, şi au prădat până la Liov şi bătând cetatea Liovului câteva dzile, nu o au dobândit, iară multă avere au luat dentr-însa şi singur Bogdan vodă au lovit în poartă cu suliţa, închinatu-i-s-au cetatea Rohatinului, iară alte târguri pen pregiur le-au arsu şi de acolo multă avere au luat. Adus-au de acolo şi un clopot mare şi l-au pus la mitropolie, în Suciavă.

Era bucuroşi şi căminicenii lui Bogdan vodă, fiind de lege pravoslavnici toţi podolenii, şi pe semne având dodeială de Ieşi pentru lege, să fie toţi uniaţi, cum mai apoi, în dzilele lui Ioan al trefle Sobeţchi craiului, toată Ţara Leşască, Rusască şi Podoliia făcusă unie. Audzit-am spuind tătă-mieu, Miron logofătul, cum ţinea minte, că era scris în poarta Liovului chipul lui Bogdan vodă şi după multă vreme stând, l-au ştersu leşii. Robit-au mulţi oameni Bogdan vodă atunce: boierime leşască, fără altă mulţime, oameni proşti, şi viind cu dobândă la scaunul său, aşedzat-au pre acei robiţi den Ţara Leşască pre hotarul ţării sale.

De aicea s-au lăsat Bogdan vodă a-şi mai cerca

doamnă streină, ce ş-au luat doamnă den ţară şi au făcut pre Ştefan vodă cel tânăr.

Într-acestaş an 7017, prădat-au leşii în Ţara Moldovii şi au arsu Cernăuţii, Hotinul, Dorohoiul, Botăşeanii şi Ştefăneştii şi toate satele şi au agiunsu pană la Suciavă, precum scriu cronicele leşăşti. Că Bogdan vodă, după ce au vinit den Ţara Leşască cu izbândă, slobodzisă-şi oştenii săi pre acasă, ce i-au căutat deodată a să dea în laturi de la Suciavă.

Iară leşii, neputând strica nemic cetăţii Sucevii, au prădat în 20 de dzile ţara şi s-au întorsu în ţara sa cu mult duium şi robi, cât nu putea birui leşii să ducă duiumul şi l-au lot ucis şi l-au tăiat.

Agiuns-au pre Ieşi la trecătoarea Nistrului o seamă de moldoveni, ce fiindu leşii mai mulţi, au înfrântu leşii pe moldoveni şi dând dos a fugi, i-au luat în goană leşii şi mulţi au cădzut în prinsoare, anume Mătci logofătul. Cârjă şi Homelnicul, amândoi ori stolnici, ori medelniceri, că cronicarii leşeşti îi numesc şafari, Patrichi şi Dorothei şi alţi boiernaşi de ţară, ca la 50, cărora den porunca lui Oameniţchi hatmanul le-au tăiat capeteli, dzicând cum şi Ştefan vodă, tatul lui Bogdan vodă, pre oamenii leşăşti ce-i prinsesă la Trâmbovle, i-au tăiat cu toporul în Podhaeţ.

Scrie cronica leşască că au vinit sol de la Vladislav, craiul ungurescu, în Liov, la Jicmond, craiul leşăscu, şi au aşedzat pace între Bogdan vodă şi între Jicomond craiu: să întoarcă pagubele unul altuia şi robii altuia ce lua să bogdan vodă den Ţara Rusască şi leşii den Ţara Moldovii, şi aicea s-au sfârşit oştirea între dânşii.

Într-aciastă vreme, venit-au hanul cu Crâmenii asupra nohailor, însă, oştindusă nohaii, au făcut războiu' cu Crâmenii şi i-au înfrântu şi au pe rit într-acel războiu' doi nepoţi a hanului şi abiia au scăpat hanul cu puţini de ai săi.

Iară pre atunci, scrie letopisăţul ţării, că au prădat ţara Bel-Chirii soHan cu lătarâi pe trei locuri, de la Crlî Oi pană la Dorohoiu şi pe Prut în sus. Mare pradă şi robie au făcut şi alunec să să fie rănit de sigiată, de care rană au

murit soltanul.

Într-acest an, de la Hristos 1509, Vasilie Ivanovici, împăratul moschicesc, în luna lui octomvrie, au luat un oraş mare în Liiva, anume Peco, care stă diasupra unui iezer mare şi den iezer cură apă pe mijlocul oraşului şi în şească mile de loc acea apă cade într-un iezer, ce să cheamă Ciucico, spre Ţara Iflantiia, de la Riga 60 de mile.

În anul 7019, miercuri, în săptămâna albă, au murit Mania, doamna lui Ştefan vodă, muma lui Bogdan vodă, fata Radului vodă, şi cu cinste o au îngropat în mănăstirea Putna.

Întru acest an murit-au şi Tăutul logofătul, în anul de la Hristos 1510, venit-au la Jicmontu, craiul leşăscu, sol de la Iulie, papa Ramului, îndemnând pe craiul împreună cu alţi domni creştini asupra turcilor, svătuindu-l să aibă pace cu domnii den Moldova şi să aşedză Ţara Leşască despre Moldova şi Ţara Litvei despre Moscu şi să împreune oştile sale cu oştile lui Vladislav, craiului unguresc şi să purcialіză la turci.

Martu 12, după calendariul leşăscu, agiuns-au sol la craiul leşăscu şi de la Bogdan vodă, fiind şi sol turcesc, nepurces de la craiul. Iară a patra dzi după ce au purces solul turcesc s-au adunat solii lui Bogdan vodă cu Jicmont craiu, aducând odoarăle bisericilor ce lua să moldovenii lui Bogdan vodă, când prădasă Ţara Rusască de argintu şi de aur, şi robi de îmbe părţile atunce s-au întorsu. Şi făcând legături de pace, s-au întorsu solii lui Bogdan vodă înapoi.

Aşijdirea în luna lui mai, au mai agiunsu sol de la Bogdan vodă la Jicmont, craiul leşăscu, pentru oştirea asupra turcilor, atunce au făcut voroavă.

Vinisă şi de la ispravnicul bisericii Cetăţii Albe un sol la Jicmont craiu, îndemnându-l asupra turcilor. – (Vedzi, urâtă stăpânirea păgânilor încă de pre acel vremi, când încă nu supusese de tot aceste ţări, să socotiia; dară, ce dzici creştine, de giugul cest de acum)?

Nemerit-au pe urmă soli şi de la împăratul Moscului, aşedzind Litva despre Ţara Moscului.

Scriu cronicarii leşeşti că la Noembrie în 7, pe

calendariul lor, au mai trimis Bogdan vodă sol la craiul leşăscu, să-i dea agiutori împotriva tătarilor crâmeni şi au mai poftit să-i sloboaliză solul său să triacă pen Litva, la Vasilie, împăratul Moscului. Slobodzitu-i-au craiul solul de au trecut la Moscu cu pace.

În anul 7021, avgust 22, Mendi-Chirei hanul, cu tătarii în Litva şi Bet-Chirii soltan, ficiorul hanului, în Moldova au prădat până la Ieşi; ars-au şi târgul Ieşii şi Cârligătura şi au agiunsu până la Dorohoiu şi până la Ştefăneşti şi în gios au prădat Lăpuşna şi Fălciul şi de sârgu vrând să iasă cu robii, s-au înecat multe suflete în Nistru şi robi şi tătarî.

Trimis-au Bogdan vodă după tatărî pre Corpaciu, hatmanul său, de i-au lovit cu 1.000 de moldoveni şi nesocotit dând război, au perit 700 de moldoveni, iară 300 au scăpat. Deci tătarâi, mai mult de apă având pagubă, au trecut la Pericop

Aşijdirea fără zăbavă, într-acelaş an, au mai intrat tătarâi în ţară cu mare oaste şi, făcând multă robie şi pradă, i-au lovit Bogdan vodă şi au scos tot plianul de la dânşii.

Aşijdirea în anuf 1511, au intrat tătarâi Crâmului în ţară. Ce avându Bogdan vodă oaste leşască 4.000, cu hatmanii leşeşti Stanislav Lascoronschii şi Tvorovschii, şi unguri vreo opt sute şi gătindusă Bogdan vodă să-i lovască, iară nohaii înţelegând de vinirea crâmenilor în ţara noastră, i-au lovit ei mai întâi în

Crâm. Ce au căutat crâmenilor a lăsa dobânda den Moldova şi s-au întorsu să se apere de nohai, însă până a sosi la Crâm, iară nohaii cu ce au putut apuca, prădând în Crâm, s-au dus peste Volga şi au rămas ţara noastră neprădată.

Pre aceia vreme, s-au aţâţat spurcata eresă a lui Martin Liuter, fiind om învăţat în theologhia, în oraşul Vetimbergu, în Ţara Saxonia, pre unde a bisericii apusului s-au escat învăţătura lui.

Pre acele vremi, mari rocoşiri în părţile turceşti era că Salim beg, ficiorul lui Sultan Baiazit, vrând să omoară

pe tată-său şi să apuce el împărăţiia, au supus întâi supt stăpânirea sa cetatea Chefea, ce este în Crâm, care mai nainte o au fostu dobândit moşu-său, sultan Mehmet, de la enovedzi şi au mai luat şi Cetatea Albă şi Chiliia de supt ascultarea tatâne-său, lui sultan Baiazit, şi le-au întărit el cu enicerii săi. Şi fiind la un cuvânt cu hanul Crâmului, s-au rocoşit asupra tătâne-său, lui sultan Baiazit, care pre acea vreme, având nevoie de împăratul perşilor şi bătrân fiind, pierdzind multă oaste a sa cu perşii, au dosit den Ţarigrad la Odriiu. Iară Selim Beg audzind că tată-său s-au dus la Odriiu, având crâmeni, sârbi, bolgari şi turci cu sine, au purces asupra tătâne-său spre Odriiu. Iară audzind bietul tată, purces-au şi el cu oaste împotriva ficiorului său, celui rău, şi tâmpinându-să oştile, au înfrântu bătrânul pre ficior, cât abiia au scăpat ca (sic) un ficior a hanului.

Iară curându după această rocoşire, în anul de la Hristos 1512, sultan Baiazit, de bună voia sa, fiindu bătrân au lăsat împărăţiia acelui ficior al său Selim beg sau sultan Selim, iară el însuşi ş-au ales loc de odihnă bătrâneţilor sale la Amasia, în Ţara Siriii, şi cât au sosit acolo o doua dzi au murit.

În anul 7022, un Trifăilă, ce se făcea ficior de domnu' den Moldova, au intrat fără veste în ţară cu oaste unguriască. Iară oblicind Bogdan vodă, i-au ieşit înainte cu oaste, de câtă au avut în vreme de iarnă, la pod la Vasluiu şi tâmpinându-şă, s-au lovit oştile şi înfrângând pre unguri, au prinsu pre acel Trifăilă viu, fevruarie în 27, şi ducându-l la Bogdan vodă i-au tăiat capul.

Iară în anul de la Hristos 1514, au dobândit Vasilie, împăratul Moscului, cetatea Smolensca, vestit oraş, bătând-o în 12 săptămâni, cu multă vărsare de sânge şi multă avere au luat moscalii den Smolensca. Şi mai nainte mult" sânge a moscalilor s-au vărsat pentru acestui Smolenscu în dzilele crăiei lui Cazimir şi a lui Olbrent şi a lui Alexandru; ispitindusă în multe rânduri moscalii cu oştile sale, au mărsu în Litva să dobândiască Smolensca şi n-au putut, fiind ispravnic cetăţii Smolenscăi Solohur în dzilele lui Jicmontu, s-au apărat bărbăteşte. Iară cronicarii

Litvii scriu că cu vicleşug o au dobândit moscalii.

În anul de la Hristos 1516, iară de la zidirea lumii 7024, au murit Vladislav, craiul unguresc şi ceşescu, şi au rămas craiu în locul lui, fiu-său Ludovic, cucon de dzece ani fiind.

Iară la al doilea an după aceasta s-au arătat pe ceriu, despre mializă-noapte, sămnu de mirat vecilor: stea în chip de om, strălucind multă vreme şi iară s-au ascuosu.

Aşijdirea curundu după acela sămnu, întru aceiaşi lună s-au cutremurat pământul, într-o dzi, luni.

De moartea lui Bogdan vodă în anul 7025, aprilie 18, plinindu-să domniei lui Bogdan vodă ani 12 şi luni 9, datu-ş-au datorila firii omeneşti, răpoosat-au în târgu în Huşi şi, aducându-i oasăle în mănăstirea Putna, cu cinste l-au astrucat lângă tată-său, Ştefan vodă, nu cu puţină laudă pentru lucruri vitejăşti ci-au făcut, că nu în beţii, nici în ospeţă, ce ca un străieriu în toate părţi au privegheat ca să nu ştirbască ţara ce-i rămăsăsă de la tata-său. Multe lucruri bune au făcut.

Iară ce s-au lucrat în lontru sau în ţară la noi, despre partea giudeţălor şi a dreptăţii, nu aflăm. Cunoaştesă că unde nu-s pravile, den voia domnilor, multe strâmbătăţi să fac.

CAP XXV

Domniia lui Ştefan vodă feciorul lui Bogdan vodă

După moartea lui Bogdan vodă, stătu domn ţării fiu-său Ştefan vodă, întărit la domnie după obiciaiul domnilor ţării de Theoctist, mitropolitul Sucevii.

Pentru acestui Ştefan vodă, cronicele leşăşti nu pomenesc, ce scriu că după Bogdan vodă, au stătut domn ţării Pătru vodă Rareş.

Scrie Letopisăţul ţării, că în al doilea an a domniei lui Ştefan vodă, în anii ’7026, avgust 8, s-au ridicat Albu, sultan de la Pericop cu multă tătărâme, de au trecut Nistrul fără veste şi au vinit spre Prut şi au agiunsu până la locul, ce să cheamă Şărbaca, mai sus de Ştefăneşti, şi au început a prăda ţara. Însă nărocul cel bun a lui Ştefan vodă s-au prilejit cu oaste gata în gura Coroviei, mai gios de

Ştefăneşti, făcând ştire şi ţării de s-au strânsu de sârgu. Iară tătarii bulucindusă să ia pe Prut în sus, trimis-au Ştefan vodă pe Cărăbăţu vornicul cu giosenii, de au trecut peste Prut şi au lovit pe tătari în răvărsatul zorilor fără veste şi i-au răsipit, cât nu mai avură de ce să apuca, ce pre mulţi au tăiat, mulţi în Prut s-au înecat şi în Ciuhru s-au năroit şi-i scotea vii den năroiu şi pre doi mârzaci mari, anume Timuş şi Bicaz, i-au prinsu vii, alţii s-au răsipit pe câmpi. Şi la trecătoarea Nistrului n-au rămas tătarii fără pagubă, fiindu-le caii obosiţi de multă fugă, au intrăt în Nistru şi mulţi s-au înecat şi singur sultanul au scăpat rănit, cu puţintei de ai săi.

Iară Ştefan vodă, după nărocită izbândă ci-au luat asupra acelui sultan, s-au întorsu în Hârlău, dând laudă lui Dumnedzău pentru biruinţă şi pre toţi vitejii săi i-au dăruit. După aceia ş-au luat doamnă Ştefan vodă, anume nu scrie pre cine au luat.

În anul 7031, au pribegit Şarpe postelnicul în Ţara Leşască, de frica lui Ştefan vodă.

De pieirea lui Arbure hatmanul cu ficiorii săi

Arătatu – s-au acestui Ştefan vodă mare vărsătoriu de sânge, cum s-au cunoscut cu moartea lui Arbure hatmanul şi apoi cu ficiorii lui în cetate în Hârlău, căror le-au tăiat capetele. După ce au tăiat pe Arbufe bătrânul, tot într-acel an, au tăiat şi pre Toader şi pre Nechita, feciorii lui Arbure.

Scrie letopisăţul ţării, cum să-i fie aflat Ştefan vodă în viclenie, iară adevărat lucru nu să ştie. Dară, dacă au aflat în viclenie pre Arbure, ficiorii ce-i făcusă de i-au omorât ca şi pre tată-său? Pentru aceasta să cunoaşte tiraniia lui Ştefan vodă.

Dzice Sineca filosoful, că tiranii numai pricină au de pedepsit, iară mijloc nu au. Crescut-au acest Ştefan vodă pe mânuie lui Arbure hatmanul şi ce plată au luat de la domnul său! Cum şi Sineca filosoful, de cumplitul Nero, împăratul Ramului, care au crescut pe mânuie Sinecăi, şi ca un bătrân svetnic l-au svătuit, cârmuindu-l pentru binele cel de obşte, iară apoi Sineca fu omorât de Nero.

Dzice Salustie: Celor cumpliţi domni, a face

strâmbătăţi, este a stăpâni. Iară, precum nice de la o curte a domnilor, niceodată nu lipseşte zavistiia, aşea nice la domniia lui Ştefan vodă; şi cu cât era mai tânăr, cu atâta mai lesne cale au aflat zavistnicii şi îmbunătorii asupra lui Arbure hatmanul.

Dzice Clavdie: Otrava zavistiei cumplite nice o dzi nu o poate împăca. Şi adevărat, precum dzice un Valerie cel Mare: Nice o fericie aşea de izbândă nu-i, cari s-ar putea feri de dinţii zavistiei. Aşea şi nărocirea lui Arbure, deodată cu zavistiia să hotărî de tiraniia lui Ştefan vodă tânărului.

Vădzind dar ciialalţi boieri fapta lui Ştefan vodă, toţi s-au îngrijat, căci şi Şarpe postelnicul simţisă tinere şi grozmce lucruri a lui Ştefan vodă, plecate spre vărsări de sânge, au pribegit mai nainte, că toţi să temea de plata lui Arbure, că vor lua fieşcare de dânşi de la Ştefan vodă în anul 7032, ridicatu – s-au boierii ţării asupra domnu-său, lui Ştefan vodă.

Dzice Plutarh filosoful: că domnii cei buni den cei răi cu aceasta să despartu, că celui rău domn numai ascultare, iară celui bun, şi ascultare şi dragoste i s-a arată. Părăsisă boierii a avea dragoste spre domnul lor, pentru groaza şi tiraniia ce făcusă cu Arbure şi cu ficiorii lui de-i omorâsă. Ce cu toţi s-au ridicat asupra lui, însă cu greu este a afla pre tiranul adormit, că den fire este fricos şi după ce-şi împreună şi fapta cu firea şi mai fricos este. Căci fapta cea cumplită a domnilor turbaţi, le arată de pururea înaintea ochilor griji şi primejdii. Aşea şi

Ştefan vodă, după ce-şi arătă fapta sa cu moartea lui Arbure şi a ficiorilor săi, să cunoscu împotriva tuturor boierilor săi şi avea grijă pururea, în care grijă era triaz pregiur, sine.

Ce n-au folosit nemic bieţii boieri, că lui Ştefan vodă îi vinisă ţara într-agiutoriu, ce îndată s-au răsipit prin alte ţări boierii, iară pre câţi au prinsu vii, pre toţi i-au omorât, anume: pre Coste pârcălabul şi pre Ivanco logofătul şi presima vistiernicul şi aceasta s-au tâmplat în târgu, în Roman, septembrie 22, în anul 7032.

Pentru oaste turciască într-acelaş an, întorcându-să nişte turci den pradă, den Ţara Leşască, le-au ieşit Ştefan vodă înainte la Prut şi den patru mii de turci, puţini au hălăduit spre ţara lor.

Aceşti turci au prădat în Ţara Leşască olatul Liovului şi a Sanoncului şi a Belcăi şi Ţara Podoliei şi nice o smintială de Ieşi n-au avut. Ce cu mult plian s-au întorsu, că n-au cutedzat leşii să-i lovască undeva precum scrie cronica leşască de această oaste leşască (sic) în anii de la Hristos 1524; iară de Ştefan vodă nu pomenescu cronicele leşăşti.

Pentru legături de pace ce au tocmit Ştefan vodă cu Jicmontu craiu

Scrie letopisăţul ţării că au trimis Jicmontu, craiul leşăsc, sol la Ştefan vodă pentru calea neguţitorilor, să aibă deschisă cale pen ţară a trece spre Ţara Turciască. Aşijderea şi Ştefan vodă au trimis sol la Ieşi, pentru întărirea păcii şi pentru giudecăţi la margine lor de îmbe părţile să se facă. Aşijderea pentru cale deschisă pen Ţara Leşască să aibă oamenii lui Ştefan vodă a trece la Moscu. Ce de altele au primit craiul, iară soli să triacă de la Ştefan vodă la împărăţiia Moscului n-au primit, pentru mare vrajbă ce era între Ieşi şi între moscali.

În anul 1526, au rămas biruit Ludovic, craiul unguresc, de sultan Selim, împăratul turcesc, la cetatea Mohaci, cu mare pagubă şi cea de pre urmă perire şi răsipă ungurilor; că, fugind Ludovic craiu, s-au năroit şi într-o mlaştină călcat de calul său, acolo s-au năduşit. Iară Sultan Selim într-acel an au luat Buda şi alte cetăţi şi târguri.

În anul de la zidirea lumii 7034, au prădat Ştefan vodă Ţara Munteniască până la Târgşor; şi necăiuri nu i-au cutedzat Radul vodă să-i stea împotrivă, ce cu pace au nevoit de au potolit pe Ştefan vodă.

Iară în anul 7035, septembrie 20, răpousat-au Pătru vodă, fratele lui Ştefan vodă. Într-acestaş an, au murit şi Ştefan vodă cel Tânăr în cetatea Hotinului, otrăvit de doamnă-sa, şi l-au îngropat în mănăstirea Piitna. Domnit-

au acest Ştefan vodă ani 9 şi luni 9.

Acest Ştefan vodă semăna şi ia fire cu moşu-său, Ştefan vodă, că la războaie era nărocit, că tot izbândiia şi lucrul său ştia a-l purta, măcar că era tânăr de dzile; numai era mânios şi pre lesne vărsătoriu de sânge omenescu.

După ce au perii Ludovic, craiul unguresc, au ridicat craiu o seamă de unguri pe Ian Zapolii şi îndată au mărsu de au luat cetatea Budii înapoi de la turci. Iară alesul crăiei lui Ian Zapolii n-au fost acea dată de temeiu. Ce, dacă să strânsără la Pojun mulţime de unguri, fiind şi crăiasa cea văduvă a lui Ludovic, acolo au ales preferdinând, craiul unguresc», şi îndată au mersu cu oşti de au luat cetatea Budei de supt ascultarea lui Ian Zapolii. Iară lui Ian Zapolii i-au căutat a fugi în Ţara Leşască.

În anul de ia Hristos 1530, Jicmont craiul leşăscu, fiind bătrân au coronif pre fiu-său, Avgustu, copil fiind de dzece ani, cu voia tuturor Ieşi lor.

CAP XXVI

Domniia lui Pătru vodă Rareş ficiorul

lui Ştefan vodă cel Bun

Dacă au murit Ştefan vodă cel Tânăr, s-au strânsu boierii împreună cu toate căpeteniile de ţară, şi s-au svătuit pre cineş vor alege domn, că pre obiceiul ţării, pre atunce, nu încăpea altul la domnie, fără numai cine era sămânţă de domnu’. Ce întrebând şi iscodind unul de altul, s-au aflat unul de au mărturisit că au înţelesu dentru mitropolitul Theoctist, ce să prestăvisă înainte de Ştefan vodă, că, fiind bolnav Ştefan vodă la Hotin, au lăsat cuvânt, de i se va tâmpla moarte, să nu pune la domnie pre altul, ce pe Pătru A’lăjeriul, ce l-au poreclit Rareş de pre numele muierii, care au fost după altu’ bărbat, târgovăţu den Hârlău, ce l-au chemat Rareş.

Deci adeverindu-l că este de osul lui Ştefan vodă, cu toţii l-au rădicat domnu’ ghenarie 20; carele fiind domnu’ ţării, nime nădejdea n-au pierdut că pace şi odihnă era tuturor şi ca un păstor bun ce păzeşte turma sa, aşea Pătru vodă în toate părţi străjue şi priveghe şi nevoie să se lăţască ci-au apucat; că nemic, după ce s-au aşedzat la

domnie, n-au zăbăvit, ce de războaie s-au apucat şi la toate îi mergea cu năroc.

Când au prădat Pătru vodă Ţara Săcuiască

Iară în anul 7036, ridicatu – s-au Pătru vodă cu oaste şi au mărsu asupra săcuilor în Ardial, împărţindu-şi oastea în două A polcuri, pe două A potici şi au prădat pe bieţii săcui şi oraşele şi satele lor şi s-au înturnat fără de niceo smintială la scaonul lui, la Suciavă.

Şi îndată s-au apucat de au urdzit mănăstirea Pobrata şi o au zidit până în giumătate.

După ce pierdu războiul Ioan Zapolii craiul, ci-au avut mai pre urmă la Tocai cu Ferdinand, i-au căutat a-şi lăsa crăiia şi au năzuit în Ţara Leşască

Ia Jicmont, craiul leşăscu, şi intrând în Ţara Leşască, au descălecat la Ioan Tarnovschii, cu mare nume şi cunoscut între toţi leşii. Acesta Tarnovschie cu bucurie l-au primit în casa sa oaspe şi-i lăsă cetatea cu totul să-i fie de hrană şi de slujbă şi adăugându-i toate argintării, ce ar fi trebuit la masa unui craiu.

Iară aicea în ţară, înţelegând Pătru vodă Rareş de atâtea amestecături între craiu Ferdinand şi între Ian Zapolie în Ardial, şi având grijă ca să nu să aţâţă dintru acea tulburare şi în ţara lui, ca şi în Ardial, au trecut cu oaste în Ardial şi au lovit fără veste pre oamenii lui Ferdinand, de i-au tăiet şi i-au răsipit; luându-le tabăra, s-au întorsu înapoi în ţara sa cu mult plian.

Iară Ian Zăpolie, audzind în Ţara Leşască de răsipa oamenilor lui Ferdinand, de Pătru vodă, mare bucurie avu şi îndată trimisă sol la Pătru vodă, de-i mulţămi şi-l rugă să-i fie într-agiutoriu, să-şi poată dobândi crăiia sa.

Pătru vodă iară au intrat în Ţara Unguriască, fiind apreg la prădzi, şi au dobândit de la săcui cetatea Bistriţa. Ce nu o putu ţine îndelungu, având grijă de sultan Selim să nu-i vie bănat, ce au prădat şi o au lăsat pustie săcuilor.

Iară letopisăţul tărâi scrie: că după soliia şi pofta lui Ian Zapolii, au pornit Pătru vodă cu oastea sa pe Grozea, vornicul cel mare, şi pre Barbouschi hatmanul, împotriva oştilor ce era a lui Ferdinand la Ardial, că dăruisă lui Pătru

vodă Ioan Zapolii cetatea Bistriţa. Şi au învăţat Pătru vodă de au trecut o seamă de oaste pe drumul Braşeului, iar o seamă de oaste pe drumul Sucevii, mai pe sus, şi au intrat în Ardial. Iară ungurii simţindusă a filmpresuraţi de vrăjmaşi, s-au gătit de război. Şi se loviră oştile den sus de Braşeu şi dând războiu' bărbăţeşte, cu multă vărsare de sânge de îmbe părţile, rămasără ungurii biruiţi de oastea lui Pătru vodă, lăsându-şi toată tabăra, au dat dos a fugi; perit-au mulţi domni ungureşti într-acel războiu' pe apa, anume Bârsa.

Iară după acia izbândă a oştilor lui Pătru vodă asupra ungurilor, oastea ce intrasă pe den sus făcând mare pradă şi stricăciune în Ardial. s-au întorsu amândoa A oştile cu izbândă la domnu-său, Pătru vodă.

După această izbândă, ce făcu Pătru vodă asupra ungurilor, ce era împotriva lui, Ian Zapolii craiu să fie mai dăruit către cetatea Bistriţii, şi alte cetăţi lui Pătru vodă Pătru vodă îndată au trimis oamenii săi, să ia supt stăpânită sa acele cetăţi făgăduite Ce bistricemi n-au suferit stăpâni streini, ce şi dentru îndemnarea acelor cetăţi, cumu-i Braşeul şi altele den pregiur, să lepădară şi de Ian Zapolie craiu.

Acestea cunoscându-le Pătru vodă, că nu numai pre dânsul, ce nice pre craiul lor nu primăscu, s-au pornit însuşi cu oastea sa asupra bistricenilor, carii, fiind cuprinşi şi strânşi de armele lui Pătru vodă de toate părţile, de nevoie s-au închinat lui Pătru vodă, primind ispravnic şi deregători peste dânşii de la Pătru vodă. Şi luând Pătru vodă multe daruri de acolo, s-au întorsu înapoi la scaunul său, la Suciavă.

Războiul lui Pătru vodă ci-au avut cu leşii la Pocuiia

Simetiia mai de multe ori orbeşte pre oamenii mari, precum aicea pe Pătru vodă Rareş, că, simetindusă de atâtea războaie cu năroc ce făcusă în Ardial, socoti că şi cu leşii îi va sluji nărocul. Aflând cap de price, să nu dzică leşii că-i fără de cale, trimis-au sol la Jicmont Avgust, craiul leşăscu, de-l pofti să-i întoarcă moşiia moşilor săi, Pocutiia, ci-au fost vândută şi zălojită de craii leşăşti moşilor săi. Ce

craiul nu socoti altă, fără cât că Pătru vodă zădăreşte loc de price; ce niciun răspunsu’ solilor lui Pătru vodă n-au dat, ce s-au întorsu fără de ispravă. Iară, după ce-i viniră solii fără niciun răspunsu’, s-au gătit cu oaste şi au intrat Pătru vodă în Pocutiia, de au prădat şi au arsu sate şi târguri: Colomâia, Snetinul, Tismemta şi altele până la Halici şi cu acea pradă s-au întorsu Pătru vodă înapoi.

Tntălegând Avgust Jicmont, craiul leşăscu, de prada şi stricăciunea ce făcu Pătru vodă în Ţara Pocutifi, îndată au trimis pre Ian Hrabii Tarnovschii, hatmanul cel mare a crăiii leşăşti, cu oaste. Iară atunce pre ceriu s-au arătat stea cu coadă, ce-i dzic cometa, în dzi întâi a lui Avgust şi au stătut câtăva vreme.

Şi trecusă atunci 1200 Ieşi Nistrul să scoaţă pre oamenii lui Pătru vodă, ce-i lăsasă să ţie în Pocuţiia oraşele şi să fie de apărare. Datu-le-au război în 12 locuri şi înglotindusă leşii, le-au căutat a lăsa Pocuţiia Ieşi lor.

I-au fostu dat ştire mai nainte oamenii lui Pătru vodă, ce era în Pocuţiia, de vinirea Ieşi lor asupră-le, şi trimiţând Pătru vodă 6.000 de oşteni, i-au lovit Tarnovschii hatmanul cu leşii şi i-au răsipit aproape de târgşorul Gvozdeţul. Iară după acea izbândă, s-au înturnat leşii înapoi, neavând grijă de moldoveni deodată, că ari vini cu oaste.

Ce iată şi Pătru vodă, precum scriu cronicarii leşeşti, cu 20.000 de oaste cu tunuri, soseşte. Luând veste Tarnovschii hatmanul, au fostu intrat în grijă leşii; lăsându-şi tunurile şi tabăra, sfătuiia să se ducă înapoi la cetatea Haliciului. Ce nepriimindu aceasta Tarnovschie, au mersu la Obărtin şi acolo aşedzindu tabăra, au făcut şanţuri împregiur, şi, sosind Pătru vodă cu oaste, cu tunuri, i-au încungiurat pre Ieşi, cât nu avea grijă Pătru vodă că va pierde războiul cu leşii, cum avea grijă să nu-i scape den tabără. Lunecoasă sintu lucrurile omeneşti în lumea aceasta. îmbla moldovenii împregiurul taberei leşeşti să amăgiască pre Ieşi să iasă den tabără la harţu, ce având leşii Ioitre, să suia pe şanţuri şi răniia pre mulţi moldoveni de a lui Pătru vodă. Şi începură moldovenii a bate tabăra leşască den puşci, ce puţină scădere făcia, că era grijită

bine tabăra leşască. Dat-au şi leşii den puşci, cât depărtară pre moldovenii ce năvăliia pe aproape şi le căută a să dea înapoi. Ieşit-au o seamă de oaste leşască afară den tabără şi să făcu un război mare, cu multă vărsare de sânge de îmbe părţile, şi înfrângând pre moldoveni, n-au mai putut sta, ce au dat dos şi-şi lăsară tabăra cu totul în mâna leşilor.

Iară pre urmă, leşii ce au rămas de paza marginii la Pocuţiia, nu să răbda, ce adesă intră în ţară de prăda. Iară şi oamenii lui Pătru vodă, unde tâmpina pre Ieşi, îi omorâia, cât puţini se întorcea cu mare scădere înapoi. Asijdirea gătindusă 1.000 de Ieşi şi virară să prade în ţară; iară lovindu-i moldovenii lui Patru vodă pe Prut, la Tarasăuţi, puţini au hălăduit la ţara lor.

Acestea înţelegând Ian, craiul ungurescu, de atâtea amestecături între Ieşi şi între moldoveni, trimis-au sol la Avgust Jicinontu, craiul lesăscu, ce mai mult n-au isprăvit, fără cât într-un an [s-au aşedzat]* (Scrie cronicariul leşăscu), că şi un Ibraim păşea să fie trimis la craiul leşăscu, cu poftă să întoarcă lui Pătru vodă puşcele, care le-2 u fost luat Tarnovscliii Hatmanul de la Pătru vodă.

Îndelungându-să den dzi în dzi pacea între Ieşi şi între moldoveni, nu să răbda oastea leşască ce era la Pocuţiia şi mai la margine de straje, ce au intrat în ţară de au prădat şi au arsu Cernăuţii şi alte sate, până în Botăşeani, neavând moldovenii nice o grijă despre Ieşi, fiind pace legată.

Vădzindu atâta pagubă Pătru vodă despre Ieşi, s-au gătit cu oaste şi au intrat în Podoliia în luna lui fevrar şi au prădat şi au arsu Cervoni şi Iagolniţa şi Ciarnocojinţii, şi, prindzind veste leşii, s-au gătit rotmistrii, ce era de pază spre margine, şi cu Sineuschii, hatman polni, şi cu alţi rotmistri cu oaste şi au ieşit înaintea moldovenilor la apa Sâretiului; şi dând războí, au înfrânt moldovenii pre Ieşi şi mulţi au perit, mulţi s-au înecat în Şiretiu, pre mulţi au luat vii în robie. Prinsau şeasădzăci de şlehtici aleşi, precum scriu cronicarii leşăşti, iară pieriţi 800, de cei mai de gios.

De vinirea lui sultan Suleiman împăratul turcescu

asupra lui Pătru vodă Rareş şi de pribegiia lui în Ţara Ungur iască în anul [7046]**

Sultan Suleiman, înţelegând de atâtea războaie ce făcea Pătru vodă, întâi prădând în Ţara Unguriască, apoi în Ţara Leşască, că şi craiul unguresc şi craiul leşăscu făcusă jalobă la sultan Suleiman de prădzile lui Pătru vodă.

Aşijdirea era pâră asupra lui Pătru vodă de neguţitorii turci, ce trecea cu negoţu de la Crâm pren Moldova în sus, că-i jecuieşte Pătru vodă şi-i omoară cu oamenii săi. Şi acele puşci, ce le-au luat Jicmont, craiul leşăscu, de la Pătru vodă, le-au fostu luat Pătru vodă de la Perenie şi de la Maelat, hatmanii lui Ferdinand, împăratului nemţăscu de la Arătat De aceste jalobe a doi crai, fiind aţâţat cu mânie sultan Suleiman, că şi de la ţară mersesă jalobă asup ra lui Pătru vodă, îndată au poruncit oştilor sale să se grijască; deodată au trimis poruncă şi la tătarî, că avea şi grijă sultan Suleiman despre Ieşi, să nu aibă mai mare gâlciavă pentru ţară.

Şi aşea, tot pe o vreme, când încă Tarnovschii, hatmanul leşăscu, era supt Hotin cu oaste leşască să dobândiască cetatea Hotinul, învrăjbiţi fiind leşii cu Pătru vodă, cum s-au scris mai sus, pornitu – s-au sultan Suleiman cu oaste însuşi cu sine, şi tătarii pe de altă parte au intrat în ţară, ardzind şi robind. Iară bieţii boieri, înţelegând de prada tătarilor şi de împărăţie că au sosit la Dunăre, să svătuia şi cerca unul cu altu' ce se vor face, să poată hălădui de atâtea nevoi şi primejdii, ce s-au strânsu asupra lor şi asupra ţării.

Iară, după ce au vinit acestea toate la urechile lui Pătru vodă, şi mai vârtos Hârea Chelariul spuindu-i cum şi ţara să vorovăscu să-l părăsească, multă scârbă au intrat în inema lui, că, încătro vrea întoarce oaste mai întâi, nu putea cunoaşte, că leşii era supt cetatea Hotinului cu tărie, puterea Turcului mare, mulţimea tătarilor neoprită, ceşti din lontru slabi şi să urâsă tuturor cu Pătru vodă, plini de vicleşuguri. Ce s-au ales den toate cu ai săi svetnici, ca să agiungă la Ian Zapolii, craiul unguresc, să-i împace şi să întoarcă oastea asupra tătarilor, socotind că de va putea

birui pre tătarî, iară pre Turcu pre lesne îl va împăca. Ce cu greu este a să trece sorocul lui Dumnădzău; că măcar că cu leşii îi împăcasă pe Pătru vodă, craiul ungurescu, iară oastea turciască cu singur sultan Suleiman trecea Dunărea şi tătarii ca un pohoiu, de grabă, acoperisă ţara.

Ce Pătru vodă, cu toate acestea, fiind în grijă, iară mai tare să temea să nu-l prindză boierii şi să-l dea pre mâna lui sultan Suleiman, pornitu-ş-au doamna spre munţi înainte; părăsit de toţi s-au dat şi el la munte. Ce şi acolo, neputându-să armstui, aflând cale deschisă pe în târgu pe în Piatră, au trecut şi pre lângă mănăstirea Bistriţei; în munte diasupra mănăstirii, s-au lăsat ca să se poată odihni, iară îndată vădzu pre ciia ce-l goniia, unde încungiurară mănăstirea de toate părţile ca un roiu'. Ce, cunoscând acestea Pătru vodă, au încălecat de sârgu pre cal şi singur au fugit să hălăduiască. Au nemerit la un săhastru duhovnic, unde este acum mănăstirea Besăricanii, şi i-au arătat calea spre Ţara Unguriască. Şi intrând în munte, departe rătăcit, fără drum, fără povoaţă, au intrat în strâmtori ca acelea, de nu era a mai merge nice călare, nice pedestru şi i-au căutat a-şi lăsa calul. Şi au purces pedestru, în şească dzile, rătăcind prea munţi, flămând şi trudit, au agiunsu într-un pârâu, ce cură spre Ţara Unguriască spre săcui, şi ieşind pe pârâul acela au nemerit la nişte păscari, carii, dacă i-au luat sama, cu drag l-au primit. Iară Pătru vodă să spărie şi foarte să temu de acei păscari, iară ci cu giurământ s-au giurat înainte-i, cum îi vor fi cu dreptate şi nemic să nu să tiamă, şi acolo au dat Pătru vodă păscarilor galbeni de aur 70 Dacă au vădzut păscarii galbenii, şi mai bine l-au primit şi l-au dus la otacul lor, de l-au ospătat cu ospătu păscărescu. Iară dacă au însărat, l-au îmbrăcat în haine proaste şi cu comănac în cap şi l-au scos în Ardial. Şi fiind oaste unguriască de strajă, la margine, i-au întrebat: ce oameni sântu? Ei au dzis: Suntem păscari, şi aşea au trecut prin strajea unguriască şi nime n-au cunoscut pe Pătru vodă

Şi l-au dus la casa unui boieriu ungur, prieten de mai nainte lui Pătru vodă, ce neaflând pre acel boieriu acasă,

fără numai pre giupâniasa lui, şi i-au spus păscarii pe taină de Pătru vodă, şi înţelegând ia de Pătru vodă, l-au primit cu cinste la casa ei şi-i găti ospăţ. Acolo să tâmplă vinit şi o slugă, credzută a lui Pătru vodă, nemerit la acel sat şi el dentru acea răsipă, ce să tâmpla să domnu-său, lui Pătru vodă, şi ştiindu că Pătru vodă intrasă în munţi, cum s-au pomenit, şi dacă întăliasă de păscarii acia, că au vinit den munte, el au mărsu să-i întrebe, doar ar şti ceva de domnu-său, şi dacă-i vădzu, îndată au cunoscut pe domnu-său, pe Pătru vodă, şi-i cădzu la picioare de i s-a închină şi-i sărută picioarele. Iară Pătru vodă, vădzind pre credincioasă slugă a sa, mult s-au bucurat şi s-au mângâiat şi multe cuvinte au vorovit cu dânsul şi îmblândzându-i să inema, au adormit puţinei. Nice zăbavă multă făcând, ce până a odihni Pătru vodă, iară acea giupâneasă au gătit un liagăn cu şeascā cai şi cu doisprădzece voinici întrarmaţi şi dacă l-au deşteptat, au şedzut în liagăn numai cu aprodul, sluga sa, şi au mersu prin locuri can fără drum, până au sosit la casa altui boieriu ungur şi acela prieten lui Pătru vodă, şi dacă l-au vădzut, cu bucurie l-au primit şi l-au ospătat şi îndată i-au gătit liagăn cu şească cai că vreme de zăbavă nu era, că den urmă prinsesă veste oştenii unguri, ce era de strajă, cum au trecut Pătru vodă pentre dânşii şi nu l-au cunoscut şi de acolo s-au fostu pornit după dânsul a-l cerca, să-l agiungă. Ce Dumnădzău, otcârmuitoriul tuturor celor ce-l roagă cu credinţă, au acoperit pe Pătru vodă şi i-au deschis calea de au sosit mai curund la cetatea Ciceul, septembrie 28, sâmbătă, în răsărita soarelui, au intrat în cetate şi au închis porţile fără ciia ce-l goniia pre urmă, vădzind că au hălăduit Pătru vodă la cetate, ei s-au întorsu înapoi

Atunce multă plângere şi tânguire era de doamna Elena şi de fiii săi, Ilie şi Ştefan, şi de fiică-sa, Roxânda, şi de toţi ai casăi lor, pentru multă scârbă şi nevoie ce le vinisă asupră, ştiind den câtă cinste şi mărire au cădzut la atâta pediapsă. Iară Pătru vodă au intrat în biserică şi s-au închinat, mulţămind lui Dumnădzău, că l-au izbăvit den mânuie vrăjmaşilor săi.

Cetatea Ciceul, în Ţara Unguriască, era dată de Matiiaş, craiul ungurescu, lui Ştefan vodă Bătrânul, după ce să împăcasă amândoi, cum s-au scris mai sus la rândul său, şi era slobodă acea cetate de craii ungureşti, domnilor den Moldova, să-şi ţie acolo averea cu oamenii lor.

Iară Ian Zapolii, craiul ungurescu, înţelegând de clătirea lui sultan Suleiman spre Moldova, asupra lui Pătru vodă, având grijă de vicleşugurile păgâneşti, că, dacă va supune de tot Ţara Moldovii, să nu intre păgânul şi la Ardial, să supue şi Ţara Unguriască, fiind megieşi, măcar că era legaţi cu mare prieteşug

Ian Zapoii, craiul unguresc, cu sultan Suleiman; ce niceodată creştinilor drag păgânul n-au fostul Cerşut-au agiutor craiul unguresc de la Ferdinand, împăratul nemţăscu, după aşedzată pace ce era între dânşii, să se agiutorească unul cu alt la vreme de triabă, să-i trimită oşti mai degrabă. Iară şi el strângându-şi oştile ungureşti, va priveghea ca la loc bun să-şi ispitească nărocul cu oştile şi cu singur sultan Suleiman. Şi trimiţând împăratul nemţăsc oastea sa, ca la opt mii, pre la Varadin, la începutul seceruşului, şi de acolo au mersu la Ardial. Iară, cum putea, Ian Zapo-Iii, craiul ungurescu, siliia să fie pre taină acea pornire de oaste, să nu obliciască sultan Suleiman, având mare prieteşug cu dânsul.

Prădând şi stropşind turcii cu sultan Suleiman Ţara Moldovii, era ţara bejenită la munţi; strânsu – s-au vlădicii şi boierii ţării la sat, la Badeuţi, den sus de Suciavă, şi sfătuindusă cu toţii ce vor face de acea nevoie ce le vinisă asupră-le şi-au ales cu sfatul de au trimis sol dentre dânşii la împărăţie, cu mare rugăminte şi plângere să-i este; anume au trimis pe Trifan Ciolpan la sultan Suleiman, în Suciavă, şi şi-au cerşut domnu’. Vădzindu împăratul rugămintea lor, s-au milostivit şi i-au iertat şi au trimis la dânşii pre un agă al său de credinţă, de i-au chemat pre toţi la sine, în Suciavă. Iară ei cu multă frică au mărsu şi au cădzut la picioarele împăratului şi primindu-i ca pe nişte robi ai săi. Apoi ş-au ales domnu’ pe Ştefan vodă, ficiorul lui Alexandru vodă, ce era de mai nainte izgonit de

Pătru vodă, şi acolo la Suciavă, împăratul au legat bir pre an să-i dea ţara câte dzece mii galbeni de aur; iară alte vistere, ce n-au fostu apucat să le ridice Pătru cu sine, toate le-au luat atunce împărăţiia şi întorcându-să împărăţiia den Suciavă, l-au petrecut Ştefan vodă la Dunăre.

Înţelegând sultan Suleiman, după ci-au trecut Dunărea, că Ian Zapolii, craiul Ardialului, cu oştile sale şi cu oştile lui Ferdinand, împăratului nemţăscu, au apucat poticile munţilor, ca, de-ar vrea el cu turcii să intre în Ardial, să nu-l lasă, şi cum este gata să se bată cu dânsul, de acea veste păgânul gemând şi scrâşnind în dinţi, aprinsu de mânie, au trimis ciauş la Ian, craiul ungurescu, dzicându-i că au uitat de binefacerea lui şi făcându-l nemulţămitoriu, să-i spuie că curund va face de-şi va pierde crăiia şi se va căi.

Răspuns-au Ian, craiul unguresc, Turcului cu multă plecare, cum el acea gătire de oşti nu împotriva împărăţiei au făcut, pre carele l-au cunoscut apărătoriu vieţii sale şi cinstii sale, ce împotriva vrăjmaşului său, lui Pătru vodă, carele fiind supt porunca crailor ungureşti, au făcut de multe ori prădzi în Ardial, pre carele acum îl are închis în cetate Ciceul şi în scurtă vreme, îl va avea în mânuie sale. Iar împăratul nice un bănat să nu aibă şi nice o îndoire de prieteşugul ci-au legat cu dânsul, iproci.

Iară Pătru vodă, fiind silit în cetate, în Ciceu, în mare închisoare, să temea şi de oamenii săi ce-i avea de apărat cetatea, ca să nu-l dea în mânuie ungurilor. Iară nice să îndoia de tot cu mila lui Ian Zapolii, craiul unguresc, ce de bună voie ieşind den cetate, au cădzut cu rugăminte la craiul să-i lasă cetatea Ciceul pentru traiul său cu casa sa, rugându-să să-i este greşelile cele de mai nainte greşite de dânsul, arătând craiului cum şi el, măcar că este craiu, iară fiind om, este supus primejdiilor şi vremilor împotrivnice aceştii lumi, iproci

Făcutu-ş-au pace Pătru vodă de la craiul unguresc şi l-au rugat de i-au dat voie să se cerce la Poartă, să-şi poată tocmi lucrurile despre împărăţie. Şi dându-i voie şi

slobodzănie, agiuns-au Pătru vodă pre la prietenii săi la Poartă, trimiţând Pătru vodă daruri vizirului şi altor agi împărăteşti.

CAP XXVII

Domniia lui Ştefan vodă

Iară Ştefan vodă, aicea în ţară, înţelegând că au cădzut Pătru vodă pre mânuie craiului ungurescu, nezăbăvind vreme, au răpedzit la Poartă, făcând ştire şi rugându-să pen prieteni, vizirului, să porunciască împărăţiia la craiul unguresc, să-i trimiţă legat pe Pătru vodă. Ce Pătru vodă îşi aşedzasă lucrurile de către împărăţie, de I chema să margă la Poarta

Şi mergând Pătru vodă la Ţarigrad, s-au aşedzat la Galata, care cetate este făcută de itali şi de nu m-am ce să dzic liguri, şi se numeşte la istorii Pera, acolo cură Boazul între Pera, adică Gălata, şi între Ţarigrad.

Ştefan vodă, aicea întru nenorocită ţară, multe şi grele dabile strângea de la bieţii lăcuitori; şi de la o vreme s-au arătat mare vărsătoriu de sânge, că fie pentru ce mică greşeală porunciia de omorâia şi încă de multe ori la masă chemând pre mulţi, cu mâna sa îi omorâia.

Ioan Zapolii, craiul unguresc, când au trimis jalobă la împăratul turcesc pentru Pătru vodă Rareş, cum s-au pomenit mai sus, jeluitu – s-au şi pentru moartea lui Grit, de carele ne trage rândul să pomenim aicea.

După ce au murit Ian Bamfi, ce era voievod Ardialului în dzilele lui Ian Zapolii, craiului unguresc, au stătut Grit otcârmuitoriu şi nămesnic crăiei ungureşti, însă la aceasta deregătorie a lui Grit, câtva boieri ungureşti n-au vrut să prim ască Ce stând şi Laschi liavul, care pe atunce era în mare cinste la craiul Ian Zapolie, şi cu Verbele în partea lui Grit, l-au ispră vit deregătorila aceasta de la craiul şi l-au făcut şi ispisoc craiul, poruncind să iscăliască şi boern Ţării Ungureşti. Ce n-au vrut boierii, nice au primit să iscăliască pentru mare ură ce avea pe acel Grit

Acesta era om şi trufaş, şi pentru limba turciască era cunoscut la împărăţia Turcului; pe carele îl trimisese Ian Zapolii craiul la Poartă, după ce-l făcusă otcârmuitoriu

Ţării Ungureşti, pentru să aşealiză lucrurile Ţării Ungureşti, ce să aţâţasă iar netocmală între domnii ungureşti.

Dzic unii că acestui Grit să fie vorbit în taină cu vizinul, trăgând la sine crăiia unguriască, şi aşedzase une lucruri spre pieirea lui Ian Zapolii, craiului ungurescu. Ce bine dzice *Scriptura*: că cine sapă groapă altuia, el cade într-însa. Aşa şi Grit, după ce au purces den Ţarigrad, trecând Dunărea la Dristor, au vinit în Ţara Munteniască, având cu sine 3.000 de in destrime eniceri şi călări 1.000 şi mai bine de turci, fără unguri ce era ai lui; avea şi ferman la Pătru vodă şi la Radul vodă, domnul muntenescu, să asculte ce le-ari porunci Grit.

Scrie Istvanfie, să fie spândzurat la Dunăre pre un boieriu muntenesc, anume Ilie, arătând tuturor lăcuitorilor Ţării Munteneşti să se tiamă de însu.

Trecând peste munţi la Ţara Unguriască, s-au aşedzat cu tabăra la Braşeu şi îndată au trimis Grit cărţi la un domnu' ungurescu, anume Emirit Ţibac, ce era ispravnic Ardialului, făcându-i ştire să vie la dânsul pentru svatul a mări lucruri. Iară Ţibac, nepurtând grijă de vicleşug despre Grit, îndată cu 200 de oameni au vinit la Grit şi s-au aşedzat ca de două A mile de la Braşeu şi acolo noaptea, fiindu Ţibac supt cortu, au trimis Grit nişte eniceri de l-au ucis. Aşijdirea şi pre oamenii lui, pre câţi au putut prinde, i-au omorât.

Dacă au adus capul lui Ţibac la Grit, vădzind ciialalţi boieri fapta tiraniască a lui Grit, s-au apucat de arme şi strângându-să cu toţii la Sibiu, s-au sfătuit să răscumpere nevinovata moarte a lui Ţibac despre Grit, alergându cu săbiile crunte prin sate şi prin oraşe, strigând şi arătând moartea lui Ţibac, făcută de Grit.

Nezăbăvindu vreme, să aleg trei bărbaţi, anume: Gutard şi Ştefan Maelat şi Franciuşco Cvendie, către carii s-au adunat mulţi domni, pre cari îi trec cu scrisoare pentru înmulţirea voroavei, lăsând cine va vrea să ştie mai mulţi, să cetiască la Istvanfie, istoricul Ţării Ungureşti.

Trimis-au îndată soli la Pătru vodă aicea în ţară şi la

Radul vodă în Ţara Munteniască, arătând tiraniia lui Grit, ci-au omorât pre Ţibac şi pre alţii, cerând agiutoriu împotriva lui Grit. Amândoi domnii nu s-au apărat a le da agiutoriu ce îndată le-au trimis oşti şi aşea cu toată oastea făcândusă ca la 40.000.

Acestea dacă oblici Grit, cum nu numai ungurii, ce şi amândoi domnii din ceste ţări îi are neprieteni, fiind în mare grijă, s-au. mutat la cetatea Meghisiia, care dobândând-o, au’ SVătuit cu ai săi de s-au închis acolo, până i-a vini agiutoriu de la craiul Ian Zapolii şi de la Mehmet păşea, sarascheriul de Beligral, şi Balibei, căpitanul Şamandrii. Ce, nemerind mai curund ungurii cu agiutoriul de la domnii acestor ţări, n-au 202

lăsat pe Grit să se gnjasca de alta cu zahăralele şi altă ce să gătasă să aducă de pre aiurea în cetatea Meghisiia ce au şi purces să dobândiască cetatea, unde era Grit.

Apăratu – s-au deodată Grit, având cu sine eniceri şi altă oaste turciască, împingând pre unguri deodată fără sfătuindusă acei ce era giuraţi asupra lui Grit, socotind că nice hrană îndelungu nu va avea Grit în cetate, au încungiurat cetatea, ţiind-o închisă de toate părţile, şi au pus de au strigat că cine nu va fugi de la Grit pană în 4 dzile să vie la dânşii, îi vor avea de vrăjmaşi. Deci, întâi Unan, Baţiian şi Păruşii, lăsând pe Grit, au fugit în tabăra acelor trei bărbaţi, ce încungiurasă cu oşti pe Grit. Aşijdirea şi târgoveţii au abătut în turci, de i-au tăiat şi i-au omorât; pre câţiş n-au putut scăpa den târgu, au început a-i bate den tunuri, de să sfărâma cetatea.

Aşea vădzindu-să Grit de neprieteni încungiurat şi împuţinându-să hrana, s-au agiunsu cu o seamă de oaste, dându-le daruri, să i lasă cu ficiorii lui să iasă den cetate, ce nemic n-au isprăvit la nişte oameni ce era aprinşi cu răscumpărare asupra lui şi într-aciasta strânsoare fundu’ Grit, iată cădzu zidiul cetăţii de către răsărit, bătut de puşci, care spărtură vădzind oştenii, îndată năvăliră în cetate cu multă vărsare de sânge, că turcii den cetate să apăra bărbăteşte Ce biruiră ungurii pre turci şi dobândiră

cetatea, nelăsând pe mine viu fără Grit cu ficiorii săi au fostu scăpat den afară de zid, lăsându toată averea sa în jac birui tonlor Ce, nemerindu în tabăra muntenilor şi a mol devenilor, l-au prinsu şi l-au dat ungurilor şi au pus pe calo de i-au tăiat mânuie, apoi i-au tăiat capul Perit-au şi Doţie.

Iară pre doi ficiori a lui, anume Anton şi Andrei, aducându-i aicea la Pătru vodă, i-au omorât pe amândoi. Vedzi cum plăteşte Dumnădzău tiranilor, vărsătorilor de sânge! fără de este aşea de Pătru vodă, cum scrie Istvanfie, că au omorât pe ficiorii lui Grit, urâtă şi fără milă faptă şi abiia audzită în lume la creştini!

Dzic unii, că, dacă au înţeles sultan Suleiman de închisoarea lui Grit, să fie poruncit lui Ian Zapolii, craiului ungurescu să margă să dea agiutoriu lui Grit; ce n-au cutedzat craiul, dzicând că nu are cum asupra unui nărod să margă pentru moartea Iu, i Ţibac.

Iară, după ce au perit Grit, au stătut ispravnic Ţării Ungureşti, Maelat şi Balasii.

CAP XXVIII

Aicea scriem de lucrurile crăiei ungureşti şi cum au cuprinsu turcii Ţara Unguriască în anii de la zidirea lumii [6988]* iară de la Mântuitoriul nostru Iisus Hristos 1480, crăind Mătiiaş Corvin pentru faptele şi vestea celuilalt Corvin, Ian Humad, svădindusă cu Cehul sau Bohemii şi împotriva Avstriei, cu turcii au ţinut pacea

Ce, vădzind şi papa de Râm şi veneţienn, 100.000 de galbeni de aur, carii în toţi anu îi da crăn ungureşti agiutor împotriva Turcului, s-au tăiat de la unguri aceşti bani. La Ardial era ispravnic pe atunce Ştefan Bator

Pe aceia vreme, un Alai bei cu multe oşti turceşti au lovit Ardialul, însă, cu agiutoriul căpitanului de Timişvar, mare perire s-au făcut în turci! De este aşea, cum scrie honograful, şesădzăci de mii de trupuri turceşti să fie cădzut până la Dunăre

Iară tot în sfatul său nu s-au înşelat turcii: că ungurii şi cu nemţii să sfădiia atunce şi între dânşii nespusă vărsări de sânge s-au făcut; că în anul de la Hristos 1514,

s-au rocoşit şi s-au întărâtat ţărănimea împotriva domnilor săi, ridicându-şi craiu pre Gheorghe den Săcui, mare vărsătoriu de sânge, în toate părţile crăiei. Apoi s-au adunat la Timişvar şi încungiurându-l să-l ia, i-au lovit Ian Zapolii, voievodul de Ardial, şi cu agiutoriul Timişvarului i-au înfrânt; şi au cădzut acel Gheorghie crâişorul cu frate-său Lucaţie la prinsoare. Şi-l pusă voievodul pe acel crăişor la mari chinuri: făcându-i cunună de hier, aprinsă în foc, i-au pus-o în cap, cununându-i ca pe crai. Apoi, slobodzindu-i sânge deri vine, au dat să bea oştenii, ce era prinşi cu dânsul; alegând şi 20 de căpitani, iarăşi de ai lui, în trei dzile opriţi de mâncare, apoi i-au silit să mănânce carnea de pe crăişorul lor de viu; iară rămăşiţa de pe trupul lui şi a frăţine-său, puindu să facă mâncări, au pus la acea masă să mănânce oştenii lui, ce era prinşi cu dânşii.

Acele pozne făcându-se în crăiia unguriască şi vărsări de sânge, atunce când sultan Suleiman stătu împărat, iară la unguri era craiu Ludovic om tânăr. A căruia copilărie şi tulburările craii ungureşti vădzind Turcul, au legat pace cu perşii şi s-au întârsu cu tot gândul spre unguri şi cu toată puterea. Vădzindu-să Ludovic neatocma la putere cu Turcul, trimis-au pre la toate crăiiie creştineşti soli, cerşindu agiutoriu împotriva Turcului.

Şi aşea, când ciia îmblă svătuindusă şi cumpănindu-să, sultan Suleiman purcede cu toată puterea sa asupra crăii ungureşti. Craiu Ludovic e să şi el, cu câtă oaste avea, înainte la Mohaciu şi dând război, acolo au pierit şi el şi mai toată oastea unguriască, pripindu-l turcii, până soseşte Ian Zăpolii, domnul Ardialului, cu oaste den Ardial şi a ungurimei de Sus. Cuprins-au Turcu toate locurile pe Drava şi Sava şi să întorcu cu mare plian.

Iară Ian Zapoii, tâmpinându-l veste pre cale de perirea lui Ludovic craiu cu oştile lui, au şi luat în gând de crăie, vădzind că s-au strânsu cu acel Ludovic de istov sămânţiia de crai ungureşti. Şi îndată începu a trage la sine pre domnii ungureşti şi cu daruri şi cu cuvinte, arătându-li la ce folos şi la ce bine au adus ţara şi crăiia

unguriască craii streini de alte niamuri. Că Albrent craiu, den casa Avstriei ales, atâtea tulburări şi mestecături au lăsat în crăie pe urma sa. Vladislav liavul cu nesocotiala lui, la Vama au perit şi au răpus oastea, tăria şi virtutea crăiei.

Aducând aminte faptele sale şi dezrădăcinarea care o făcusă el la Timişvar a ţărănimii oştile şi potolitul acelui pojar, arătând şi ocara niamului ungurescu, având oameni harnici şi de triabă şi cum să-şi aliagă crai den alte niamuri? Cu aceste cuvinte şi făgăduinţă au tras către sine pre mulţi domni şi căpetenii. Şi când au fostu la astrucarea oasălor lui Ludovic, în Buda, cum s-au arătat mai sus că au perit la Mohaciu şi s-au aflat trupul lui într-o bahnă întinat, unde-l vădzusă un oştian de a lui, că au perit năduşit de calul lui, aleg craiu pre Ian Zapolii o seamă de domni, ce-i trăsesă în partea sa.

De altă parte Ferdinand, fratele împăratului nemţăscu, şi el au tras către sine pe o seamă de domni, să apuce el crăiia, fiind el şi sămânţiia lui mai aproape de crăiia unguriască, de vreme ce Albert craiu au fostu den sângele lor, dentr-o casă cu înşii, a Avstriei. Şi cu Ferdinand ţinea parte câtva de zavistuia pre Ian Zapolii.

Adunându-să domnii ce ţinea cu Ferdinand, cu oastea lui au purces dreptu la Buda. Iară Ian Zapolii, craiul nou, vădzind asupra sa putere viind şi el încă cu toate lucrurile eră iei neaşedzate, şi din domnii lui nime nu-i vinisă, ca la un lucru ce era încă crăie noa A, au purces de la Buda şi au luat calea spre Ţara Leşască. Iară oştenii lui Ferdinand gonindu-l în urmă şi au luat Buda fără de nice o apărare oştenii lui Ferdinand şi pusără otcârmuitori sau namesnic pre Ştefan Bator eră îi ungureşti şi pre alţi domni.

Iară Ian Zapolii, pribag în Ţara Leşască, au năzuit la un domnu’ Iiav anume Ieronim Laşco, om vestit peste toţi. Primind acela pre Ian Zapolii pribagul cu mare omenie şi dragoste şi atâta îi făgădui cum măcar toată averea sa să-şi pune la mijloc, numai să-l pune în scaonul craii ungureşti, va sili şi a nevoi.

Jicmont, craiul leşăscu, măcar de radzimul acela ce

rădzima la dânsul craiul cel pribag, Ian Zapolii, la Laşco, îi părea bine, însă mai mult nu să amesteca.

Iară Laşco cu a lui socotială ia înainte gând şi de la o vreme, îi spune că nice într-un chip cu altu' mijloc, la cinstea şi podoabele sale nu va vini, fără numai prin năzuire la sultan Suleiman, împăratul turcescu. A căruia fiind de curund sol de la Ieşi, Laşco, au cunoscut om cu înaltă fire şi nu lui aşea de tară să (¡e, cum de veste în toată lumea, să aibă un craiu ciriac (sic) al său şi de dânsul pus craiu, cu mare veste îi va fi; pre care svat aşea subţire, amestecătoriu, la lucruri mari aşedzat, şi el şi pribagul craiu, să apucă Laşco de triabă şi agiunge întâi la vizinul, cu care avu cunoştinţă den solie.

Apoi, fără zăbavă vreme, îşi face de la seim solie la împărăţia Turcului; şi mergând sol, au îmbiat cu daruri şi întâi previzinul şi pre alte capete ce era aproape de împăratul, în partea sa i-au tras.

Iară în fruntea soliei de la împărăţie, au poftit cu puterea sa şi cu armele sale se pune pe asupritul şi gonitul den scaonul său, Ian, cu mare strâmbătate de la Ferdinand, cu vicleşugul a o seamă de domni ungureşti; grăind către împăratul că: Ce ar fi mai mare şi mai vestită împăraţilor laudă şi în lumea toată vestea şi vâlhva, decât a apăra asupriţii, a ridica cădzuţii; şi pentru unele ca acestea ridică Dumnedzău pre împăraţi şi le dă şi le lăţeşte şi înalţă puterea, pentru să fie apărare lumii de strâmbătăţi; şi ce-l trebuie împărăţiei tale la mai mare şi lăudat lucru în toată lumea decât acesta: să aibă crai ciriaci, la care fericiia împăraţilor cuvioasă îţ arăt scara. Pre Ian craiu, scos den scaonul său de nepretini, pre ca rele, dacă îl va ridica nalta şi nebiruita mâna Ta, în toată viaţa lui şi săininţiia lui în urma lui, neuitată va fi mila bunătăţii Tale.

N-au trebuit mai mult decât atâta să osteniască Laşco la o împărăţie, carele unele ca acestea păzeşte şi ăştiaptă. Îndată au ieşit poruncă de gătire de oaste. Răspunsu' ieşit lui Laşco: să-i iasă cu Ioan înaintea lui la Beligrad, îndată cât s-a dezvăra în anul viitoriu.

Adulmăcă Ferdinand aceia a lui Laşco liavului la Poartă solie şi trimite şi el soli unguri ca de la un craiu ungurescu, la sultan Suleiman, poftind cu înşălăciune înnoire crăiei pe chipul său. Ce, nu-i fu primită soliia la împărăţie, răspundzând solilor lui Ferdinand, carele fără ruşine crăiia altuia o au călcat de care ar fi împărăţiia mai aproape, că nu este den bătrâni împărăţiei aceia a primi la prieteşug pre acia, carii numelui otomanilor fac strâmbătate, nice pre unii ca Ferdinand, care nevrednic giudecat este la înalta împărăţie de prieteşug. Şi încă să ştie că strâmbătatea şi călcarea ci-au făcut Ferdinandu crăii ungureşti, iată asupră îi vine cu mare putere la răscumpărare şi cu atâtea oşti, cât să cerce preferdinând până şi în părţile apusului. După acest răspunsu', şi solii a-i scoate den Ţarigrad au ieşit poruncă.

Într-aceia vară, purces-au Turcul cu mulţime de oşti; şi ieşindu-i Ian Zapolii înainte la Beligrad cu Laşco liavul, la adunare, s-au clătit puţinei de pre perină sultan Suleiman, cu zbârcita frunte, însă cu blând ochiu' căutând spre Ian, i-au tinsu mâna, dzicându-i: Iţ dau mâna apărătoare la toate trebile tale şi ridicătoare la cinste care ai fostu şi aceia care de la Dumnedzău nemic altă nu pofteşte, numai asupriţii şi cădzuţii să-i ridice. Fii, dar, cu bună şi veselă inimă şi milelor mele neuitătoriu! Şi îndată au învăţat previziriu 1 să-i iasă carte cu giurământu cu aceste cuvinte (scrisă la hronograf):

Dătătoriul de daruri şi milelor sale, acela a toate ziditoriu, Dumnedzău, şi cela ce iaste mare şi puternic, prin voia dumnedzăeştii socotele, acela care a îmbe raiurile iaşte sultan şi a tuturor împăraţilor aceştii lumi lăţite cârmaciu şi al (sic) doilea crângul cap şi a oştilor deregătoriu, carele este al nostru proroc Mehmet, asupra căruia proroc fie pururea blagoslovenie şi dragoste înaintea dumnedzăeştii mile, prin a căruia bună milă şi ai săi patru prieteni mari învăţători tainici: Abubechier, Osman, Omer, Ali, prin carii blând în bunătăţi, înaltul Dumnedzău, dentru a sa nesfârşită milă, fie pururea vesel şi primitoriu de tot, puternicul Dumnedzău, şi a toţi svinţii

şi fericite suflete, carele îl laudă; cu a căruia voie şi milă, eu, sultan Suleiman Shiac, împăratul împăraţilor cu mila lui Dumnedzău, lăudat mare şi nebiruit, împăratul Ţarigradului, craiu crailor, dătătoriu cununelor, umbra lui Dumnedzău asupra pământului, stăpânitoriul a mării cei mari şi a Evropei de Gios, Siriei, Araviei, Iudeii, Hananeii, Galileei, Finichiei, Alexandriei, Eghipetului şi a marelui Caier, Ethiopiei, Midiei, Liviei, Lanhe, a mării de la Hândi şi a Mării Roşii, crăii Ierusalimului, Samariei, a Mării Tivenii, Damascului, Halepului şi a marii Antiohiei, Mesopotamiei, Haldeii şi a marelui Vavilon, cu mai mare şi mai mică Armeniia, parthilor, perşilor, mengrililor, giurgiilor, Mării Caspiei, Trapezontului, Tavrizii, Capadochiei, Chesariei, Pamfiliei, Chilichiei, Tarsiei, Caramaniei, Amastriei, Paflagoniei, Lidiei, Frighiei, Vithiniei, marelui oraş Nichea, Nicomidiei, a Halchidonului, a toată marea Anatolia.

Greţiei, Traţiei şi a marii Romaniii, Machidoniei, Thesaliei, Peleponisului, Corinthului, Hersonului, Albaniei, Bosnii, Volgariei, Valahiei, Moldavei, Schitiei, Tartariei şi a multe alte nesfârşite ţări şi crăii şi împărăţii, dobândite cu sila şi cu puterea şi arme vitejeşti şi vitejiia noastră fulgerătoarei sabiii; şi de mai nainte de noi împăraţi Mehmet Shiac şi fiu-său, Sultan Selim Shiac, blagoslovitul părintele nostru, la odihna cărora necuprinsă şi prea înaltă milă fericiia dumnezăiască cu sufletele lor, în veci să fie!

Voa A dară, prea luminatului Ian, den mila lui Dumnădzău craiul ungurescu, Croaţii, Dalmaţii, Moravei, iproci, Eu mai sus pomenitul sultan, Suleiman Shiac, împăratul turcilor, nebiruit, giur înaintea atotputernic dumnădzău, svinta prea înalta lumina lui, atotputernic, şi bunătatea Dumnădzăirii lui, la tăriia ceriului, soarele, luna, stelele, pământul şi faţa pământului, la împărăţiia prea zvânta a lui Mehmet, strămoş, moşul şi tatăl mieu şi munca mea şi pâinea mea, sabiia, sufletul şi viaţa mea şi a tuturor busiurmanilor obrezuiţilor, sănătate!

Cătră tine, fratele mieu, Iane craju, nu te voi părăsi, de ari vini toate împărăţiile şi crăiile mele la scădere, să nu

să aliagă nemic de dânsăle, să rămâiu numai însumi sau cu doi-trei busiurmani împregiur tăiaţi; încă legat şi datoriu sintu şi rămâiu să te caut şi să te cercu prin toate unghiurile lumii şi să-l dzicu: Iată, eu gata sintu; ce vei despre mine, la tot gata sintu bine să făcu; şi făgăduinţei mele, de nu voi face destul şi deplin, dentr-acela cias, prea puternicul Dumnădzău, mânia şi dreptu giudeţul lui, asupra capului mieu să vie şi pre tot să mă piardză. Şi ori de ce m-aş atinge cu trupul mieu, prea înaltul Dumnădzău în piatră să mă întoarcă; nice să mă sufără tăriia pământului, nice îmblând, să mă poarte; ce în două A părţi să se răsfacă şi să mă înghită cu tot trupul şi sufletul mieu şi să mă soarbă!

Acestui giurământ aşea groaznic prin toată crăiia unguriască şi la părţile Ardialului, pre la toţi s-au răpedzit. Iară ei cu oşiile îndată clătesc spre Buda, care foarte lesne o au luat: că Nemţii vădzind atâta greime de oşti, lăsându târgul, s-au mutat în cetate, care o ţinea Nădăjde; şi în cetate nepriimind Nădăjdie să se închine, l-au pus în obedzi nemţii şi au făcut de hălăduirea sa legătură. Şi aşea, târgul şi cetatea luând împăratul, au dat pre mâna lui Ian craiu. Iară împăratul cu oştile au mărsu dreptu la Beciu şi bătându-l cu tot feliul de arme o lună întriagă, apărat fu de Salmaş hişpanul cu mare vitejie. Apropiindusă iarna, s-au întors Turcul înapoi, dând pre mâna lui Ian craiu toate podoabele crăeşti: corona, schiptrul şi altele la divan în viderea tuturor cu toate l-au împodobit şi i-au dzis împăratul:

Prietene şi frate, de vreme ce la nevoia ta, la mine şi la agiutoriul mieu ai năzuit, după a lui Dumnădzău, eu încă înţelegând strâmbătatea deplin, cetatea şi oraşul Buda şi toată crăiia unguriască în mâna ta le dau şi pretine craiu ungurescu aleg şi întărescu.

Vouă iarăşi, domnilor şi boierilor aceştii crăii, poruncescu să fiţi acestuia craiu al vostru plecaţi şi cu credinţă! Care lucru de veţi face, mă veţi avea prieten; iară de nu, sabiia mea în voi se va încrunta.

Tu dar, prietene craiu, bunătăţilor lui Dumnădzău şi a

lor mele neuitătoriu să fii; care tu aicea ai cununa şi alte podoabe: să te împodobeşti tu şi următorii tăi după tine!

După acestea, lăsându cu câteva stiaguri pre Aloizi Grit, ficiorul lui Andriiu, hatmanul veneţienilor, de pază craiului, s-au întorsu cu mult plian Turcul spre Ţarigrad.

Iară după ce să dusă Turcul, Ferdinand îşi ridică inimile cu ungurii den partea sa, asupra lui Ian craiu şi îl închide în Buda împreună cu Grit, ce-l lăsasă împărăţiia de pază. Însă domnii ungureşti din partea lui Ian craiu, ce rămăsesă afară de închisoarea Budei, pre nemţi înspăimară şi purced fără izbândă de la Buda.

Multă vărsare de sânge au făcut între sine ungurii.

E

re acele vremi, carii cum putea birui unul pre altu'.

Îmi ţinea cu nemţii, alţii cu turcii, până de la o vreme, pe îmbe părţile au pătrunsu acea grozăvie ca de fiară, şi mai mult de fiară sălbătecie.

Şi au stătut între Ferdinand şi între Ian craiu aşa – azare: să crăiască Ian în viaţa sa; iară după moartea lui, nu altul, ce numai Ferdinand sau un ficior a lui, să fie craiu. Iară lui Ian craiu de-i va rămâne ficior să ţie toate cetăţile tătâne-său şi pre Ardial şi până într-atâta să îndesa, cât pe Grit ce-l lăsasă sultan Suleiman de agiutoriu lui Ian crai, îl trăgea în partea sa cu dări; ce iar altu' folos n-au făcut, fără cât vărsare de sânge între sine. Pre urmă s-au aşedzat cu legături de pace, cu giurământuri între sine: de ar vrea să-i calce Turcul, soţii să-şi fie.

Iară după ce s-au aşedzat craiul Ian, au început cu gând de însurat; şi, den svatul prietenilor săi, ş-au luat crăiasă pre Isavela, fata lui Jicmont, craiului leşescu; şi aducând-o cu cinste şi cu mari gloate, s-au cununat în ston Beligrad. Abiia să satură bietul craiu de puţiniea pace şi crăiasa la Buda; iară la Ardial să rădică o seamă de domni de oprescu dările vistieriei. Ce, îndată sărind craiul au potolit acea răscoală şi cu certare unora. Acolo ostenind craiul după aşedzarea şi potolitul acelor rocoşenii, să bolnăveşte în oraş în Sas Sebeş. Începu să a să ridica den boală, când numai ce-i vini veste că i-au născut un fătu

crăiasa; şi de bucurie, uitând slăbăciunea bolii, s-au luat după mese şi petrecănii, den care au cădzut în mare herbintială inimii şi şi-au zvârşit viaţa, cum s-au scris mai sus de moartea acestui craiu Ian Zapolii.

Iară în urma sa, au lăsat cu testament pre cuconul său de va trăi, următoriu crăiei şi pre Gheorghie Martinengo, cârmuitoriu Oradiei, pentru mare credinţă ce avea la dânsul şi pre o rudă a sa, anume Pătru Vitehii, au lăsat epitrop cuconului, rugând pre toţi domnii să nu primască craiu străin, dând pre fiiusău în lături şi să agiungă la sultan Suleiman, că va fi apărătoriul fiiului său; şi îndată la Poarta lui să trimită soli pentru înnoirea crăiei fiului său.

Câteva dzile au tăinuit moartea craiului, neclătindu-şă oştile den loc şi neştiind nemic de moartea craiului.

Solie îndată la împărăţie pornind şi când solii cu mare credinţă, pre testamentul craiului, mărgu cu sârguială la Poartă, iară Ferdinand, înţelegând de moartea lui craiu, îndată trimite la crăiasă să se t-e în Buda, poruncindu-i să se ţie de tocmala ci-au făcut bărbatu-său în viaţa lui, să iasă crăiia, să se ducă la oraşăle cele aşedzate cu pruncul ei, făgăduindu-i şi mai multă zestre ca unii crăiasă, cum s-ari cădea. Iară, de nu ari vrea de bună voie să se ducă şi va vrea să calce tocmala şi legăturile craiului, bărbatului ei, în două A rânduri aşedzate, arme să aştepte; cu care, ca o crăie driaptă a sa, va cerca casa Avstriei; şi, de sârgu voii sale, în ce voie este, răspunsu’ să-i facă.

Deci presolul lui Ferdinand multe dzile l-au oprit în Buda diregătorii crăiei şi târâziu foarte cu greu au făcut pe crăiasa să primască soliia. Deci, ce au poruncit Ferdinand, toate au grăit solul şi pe urmă şi lauda de arme.

Răspuns-au crăiasă către sol, că nu poate să stea acum după svaturi, ce ari răspunde lui Ferdinand, slăbită fiind de lacrămi şi de amara jeale după soţul ei, craiul; nece poate nemică face fără învăţătura tătâne-său, lui Jicmontu, craiul leşăscu, la care, de nu-m va da o vreme Ferdinand să agiungu la tatămieu pentru învăţătura, ce se va apuca de arme, puţină laudă va agonisi şi Chesar

Maximilian şi Ferdinand, asupra unii fămei strânsă de lacrimi şi asupra unui pruncu în faşe.

După soliia răspunsă de crăiasă, Ferdinand nemică zăbăvind, au ales oaste şi cu mare tocmală cu ghenarariul său, Leonard Velsho, şi o trimisă în crăiia unguriască să bată cetăţile: care nu va vrea de bună voie să se închine, să le cuprindză cu oşteni în partea sa.

Sultan Suleiman, cu svatul socotind că cu cinste împărăţiei este să apere, pre giurământul său şi dat cuvântul pre crăiasa văduva şi pruncul, chemând presolii ungureşti le răspunsă cum au dat crăiia unguriască lui Ian şi fiilor săi şi au înnoit acea crăie şi asupra pruncului, fiiului lui Ian şi sământiei lui. Şi s-au gătit de oaste, puind toată puterea sa, să nu să bucure neprietinul său Niamţul; dând şi solilor daruri şi pruncului în semne de apărare căftan cu sârmă ţesut, pavăţă cu pietri scumpe împodobită şi buzdugan şi sabie tot cu mărgăritar peste tot acoperită. Şi îndată au poruncit lui Ustref paşa şi lui Mehmet paşa să purcializă cu oaste, sârguind să apere pe crăiasa şi pre cucon.

Ferdinand, într-acea vreme trimite şi el sol la sultan Suleiman, poftind crăiia unguriască, cu legături ca acelea, cu care au ţinut şi Ian craiu de la împărăţiia lui. Ce, solii lui cu mare scârbă i-au pus la închisoare, dzicându-le că sintu de moarte, căci sintu de la un neprieten a împărăţiei trimişi; şi acela ce-şi bate gioc de împărăţie, milă cere fără de ruşine, caţcă crăiia unguriască şi pre crăiasa cu pruncul care este supt apărarea împărăţiei.

Nemţii lui Ferdinand, dacă simt că vin acei doi paşi Ustref şi Mehmet paşii, să dau înapoi; iară cum înţeleg că s-au întorsu turcii, iară au vinit cu hatmanul lor Rohan Dulfu şi până în Buda sosind, o au incongiurat de toate părţile cu mare strânsoare.

Sultan Suleiman, înţelegând această veste, să apucă cu mare sârguială a să găti de oaste; şi îndată au pornit oştile de prea tot locu înainte la Buda şi el singur, cu mulţime de oaste, au purces pre urmă, grăbind să apuce pre nemţi suptu Buda. Şi când agiungea în marginea crăiei

ungureşti, l-au tâmpinat veste de izbândă, cum Rohan Dulfu, ghenarariul lui Ferdinand, cu doalizăci de mii de nemţi, cu unguri, au perit cu totul de Turcii, care au mers mai nainte După această veste, mergea mai încet, şi agiungând la Buda, au descălecat despre Buda veche.

Şi îndată craiului pruncu ce-i pusese nume Ştefan i au trimis daruri trei cai cu toate podoabele, şi caftane boenlor ce era pre lângă cucon.

Solii turceşti ci-au mărsu cu daruri, au poftit cu mare blândeţe de la crăiasa, să trimiţă cuconul în tabără, la corturile împărăteşti şi pre toţi domnii şi boierii pre lângă pruncu, fără de nice o sfială; că împăratul va să prăvască cu ochii săi pre cuconul prietenului şi cinacului său şi den braţăle sale să-l dea fiilor săi, carii sintu aicea, ca de pre acum să-l cunoască şi de temeiu prieteşug neclătitei credinţei otomanilor, de acum să înciapă.

Şi presingura crăiasa, în loc de fiică a sa şi noru o ţine, ca po o fiică a iubitului său prieten şi ciriac a răposatului craiu soţu' şi pruncului craiu maică, ari vrea prieteneşte să o valiză. Numai pravila den bătrâni a otomanilor, apără a intră bărbatului strein la lăcaşul făvneesc. Nice a pofti pe crăiasa la sine poate, ia corturi, pentru prepusul lumii, să nu să clătiască în ceva cinstea numelui ei, care, va fi mei mari şi de cinste, mai scumpă de toate odoară este cinstea.

La acesta graiu a solilor, îndata, rănită inema de maică a crăiasăi, foarte slabă, mâhnită şi împotrivă au răspunsa crăiasa. Iară, dacă i-au dzis Gheorghie Martinengu pilropul să socotiască, cu această deşartă stală să nu întărite pre păgânul varvar la niscai tiranii, cu inema în tremur au îmbrăcat pruncul cu lucii crăeşti faşuri şi l-au pus cu mamca în carătă lucie de aur şi cu o seamă de doamne de cinste şi cu toţi domnii şi boierii l-au trimis la corturi.

Ieşit-au nainte multe stoluri de călări şi l-au petrecut până în corturile împărăteşti. Sultan Suleiman cu blândeţe au căutat spre cucon şi l-au luat în braţăle sale, vorovind prea tălmaciu cu mamca; au chemat şi pre copiii săi, ce era

cu dânsul, şi le-au dzis să sărute pre pruncul, că este fiiu ciriacului său, să ţie minte, într-aceia dragoste să-l aibă şi ei, cum au avut el pre tată-său. Iară pe domni şi pe boieri ce vinisă cu pruncul, i-au chemat cu vizinul la mesă.

Şi când acolo ospeţializă pre domnii ungureşti, era gata orânduită oaste să cuprindză târgul; şi necunoscând ungurii, au purces turcii eniceri bulucuri, anume că merg să valiză oraşul, cât nice ciia ce au străjuit la porţi, nu au simţit, când au cuprinsu porţile cetăţii, toate uliţăle şi meidianul oraşului de mijloc îndată au început a striga te ia I n pre uliţă, să se închidză tot omul la casă-şi şi cineş în gazda sa, armele tot omul de la casa sa, să le dea, care va să nu piaie cu toată casa sa şi aceasta de o face, nime grijă să nu aibă Dacă i-au dat ştire lui sultan Suleiman că târgul s-au cuprinsu fără de nice o tulburare mulţimei oraşului şi acum sintu toate porţile şi uliţăle presama enicerilor, iară, dacă însărasă, au trimis pruncul la mumă-sa, iară pre boieri, pre toţi i-au oprit în tabără.

Crăiasa, dacă au vădzut cetatea cuprinsă de turci şi domnii opriţi toţi în tabără, au scris răvaş cu mare jalobă la împăratul şi cu lacrimi: Să nu uite împăratul cinstit şi cel milostiv numele său şi slava ce are de bunătăţile sale la toată lumea şi giurământul, carele lumii ştiut este, cu carele au întărit milele blândeţălor sale şi pe urmă soţului său craiului, să ţie; pre boieri, carii toţi aceştia au ţinut credinţa stăpânu-său cu toată inema în partea numelui otomanilor şi împărăţiei sale, împotriva neprietinilor împărăţiei şi stăpânului lor craiului, ciriacului scaonului său, să-i sloboaliză.

Au stătut după aceasta patru dziie împăratul la svat ce va face cu Buda şi cu casa crăiasăi şi cu domnii ungureşti. Svătuia unii să-i trimită în Ţarigrad şi pe pruncu şi pe domni şi în Buda să se pune paşi. Iară alţii svătuia să nu să calce giurământul, nice să se facă silă ca aceasta, lumii urâtă, unii fămei şi unui pruncu, carii s-au primit pentru apărarea, şi acum să-i scoată den casa lor la robie, la care faptă în toată lumea ocară se va naşte.

Iară păşea de Beligrad svătuia să se pune paşe în

Buda, pe obiceiul bătrânilor săi; crăiasa să se trimită la tată-său; pruncul în Ţarigrad în casăle împărăteşti, să-l hrăniască şi să criască în legea lor; pre toţi domnii să-i omoară; cetăţile lor să le răsipască; câţi oameni ar fi de războiu’ toţi la Anadol să-i triacă; numai ţărani plugari, lucrători de pământu’, pre la târguri, pre la sate, pre la cetăţi, cu oameni de pază să-i lasă.

Sultan Suleiman, cumpănind cu gândul svaturile de îmbe părţile a paşilor, au ales mijlocul: nice aşea apreg cum au dzis păşea de Beligrad, nice cum au dzis cielalţi. Au trimis poruncă crăiasăi să nu-şi facă voie rea, pentru căci îi caută a ieşi acum dentr-aciasta cetate, care neputând-o sprejeni de nemţi, s-au socotit a o ţinea cu oşti împărăteşti. Iară ei, scaon crăiescu s-au aşedzat cu pruncul la Lipa, şi cu tot Ardialul şi părţile crăii ungureşti de sus, până se va ridica pruncul Ştefan craiu în vârstă, acea ţară fiind mai în laturi. Şi cu atâta va fi mai îndemână crăiasăi, că se va hotărî cu tată-său, cu craiul leşăscu, având împărăţia pururea grijă de aceasta, să fie supt apărară împărăţiei, pruncul cu mumă-sa. Care, den loc au dat poruncă să fie slobodzi boierii, cineş la slujbă ci-au avut, numai Verbeţii bătrânul să rămâie în Buda, să giudece oamenii după pravila lor. Şi iată petrecători împărăteşti, cu stiaguri, cu cară şi agi împărăteşti pre lângă crăiasa, de ş-au ridicat toată averea casei; numai armele cetăţii şi zaharate au lăsat.

Atunce crăiasa, cu lacrămi şi cu ascunsu suspin, ceriului păgâmasca mărturisind înşeleciune, au pur ces den Buda Bieţii domni, scăpaţi cu dzile, pur ced cu crăiasa, de bucuriia vieţii, că nu ş-au pus capetele, au uitat ci-au pierdut. Şi aşea mântuindusă crăiasa cu pruncul Ştefan craiu, căruia apoi ungurii i-au pus nume Ian Jicmontu, şi în dragostea tătânesău, lui Ian craiu, carele aproape de treidzăci de ani au crăit cu bine de la toţi domnii, boierii den tot Ardialul au adus pruncului la Lipa scaon nou de crăie, daru.

Acestea când să lucrializă la Buda, iară Ferdinand luând veste de perirea oştii sale la Buda, temându-să de

puterea Turcului, au trimis sol-cu daruri scumpe la sultan Suleiman, poftind crăiia unguriască să i-o dea presama lui, să-i dea haraciu pre an. Iară sultan Suleiman, luând darurile, au răspunsu' prin tâlmaciu că necuvioasă legături ar fi acele de pace: să ia Ferdinand crăiia, care au ţinut-o Ludovic craiu, (ci-au perit cum s-au scris mai sus), şi el să rămâie cu osteniala şi truda şi cheltuiala, cu atâta numai cu haraciul; de pe Ţara Avstriei aşedzat scaonul său spre pace, atunce să se ţie cu adevărat împărăţiei lui prieteşug. Care mijloc de-i va părea lui Ferdinand cu greu şi ar vrea să aliagă războaie, pre aceia va sta: că şi crăiia unguriască despre dânsul va apăra şi părţile Avstriei în pradă vor merge

Aşea lăsând sultan Suleiman lucrul la mijloc, cu apropiate vremi de toamnă, s-au întorsu spre ţara sa, lăsând în Buda oaste de pază, eniceri.

Între-aceia, Gheorghie Martinenzii, la Lipa, nebăgând în seamă pre alţi domni, trebile crăii au luat după părerea sa, presine; cu ce au adus la gânduri pe crăiasa, că ari pofti el crăiia; den care prepusuri au intrat între dânşii mari zarve, care şi lor, şi părţilor creştineşti pe acolo, mare rău s-au aţâţat şi s-au început. Şi până într-atâta au vinit lucrul, cât au adus pe crăiasa de au lăsat crăiia lui Ferdinand pre tocmala şi scrisorile, ci-au făcut Ian craiu, bărbatul ei, cum s-au scris mai sus, cu legături ca acestea: crăiasa, cu numele fiiului său, Ardialul a-l apăra de turci nu poate, ce să fie crăiia presama lui Ferdinand cu folosul a toată creştinătatea. Şi în locul Ardialului, au luat crăiasa cu cuconul ei o ţară, anume

Evborila şi Ratisborila, în ungurimea de sus, alăturea cu Ţara Leşască, peste munţii leşeşti, a căror ţări era vinitul pre an 25.000 de galbeni de aur. Şi pentru mai mari legături prieteşugului între casăle lor, Anna, fiica lui Ferdinand, să fie logodită după Ian Jicmontu, cuconul crăiasăi, şi cu dzestre 100.000 galbeni de aur, şi datorila care era făcută de tată-său şi de mumă-sa crăiasa 50.000 de galbeni de aur aşijdirea să plătească Ferdinand. Şi în loc de zălog pentru acestea, au pus cetatea Caşa, să fie

scaon crăiasăi cu fiiul ei. Şi pre aceste tocmele şi legături, care arăta Baptista Castald, ce vinisă de la Ferdinand cu oaste şi cu armată, într-agiutoriu lui Gheorghie Martinenzii, ce era ispravnic şi cârmuitoriu lângă crăiasa şi lângă cucon, lăsat de Ian craiu, cum s-au pomenit mai sus. Apoi acela au făcut amestecături şi s-au agiunsu cu Ferdinand. Au purces crăiasa cu cuconul ei la Ţinob şi au scos cununa, schiptrul, mărul şi alte podoabe crăeşti şi le-au dat lui Castald. Spun, să fie făcut crăiasa graiu ca acesta către cucon:

Dacă şi al tău şi al mieu năroc n-au vrut să fii în scaonul crăiesc a tătâne-tău, carele drept ţie să cuvintia, şi cu dumnedzăescu şi omenescu giudeţ, mânie spre noi a ceriului, care nice cu un mijloc a să primeni nu poate, a răbda ne caută într-aceste cumplite vremi şi să alegem ce rău mai mic se vede; căci este să ţi s-a plătească crăiia de moşie. Numai ce-i mai fără griji şi cu binele creştinătăţii să primim. Într-aceia, anilor încă eşti vârstă, care a te chivernisi la grele vremi nu poţi împotriva puternicului; cu voie bună să dai celui mai puternic, să nu fim de a lumii mustrare. Incaile pe partea creştiniască prieteni şi cu milă spre noi să facem, că a turcilor prieteşug, puternic, dar că este fără credinţă, bine l-am simţit. Fie, dar şi Dumnădzău aşea să dăruiască. Marea strâmbătate a ta, încai cu binele creştinilor să fie!

Ţie, Castalde, dau acestea a crăii odoară, cu care să încunună craii ungureşti; tu fără zăbavă, la stăpânul tău, Ferdinandu, să le dai, prea luminatul stăpânul tău, carele, luându-le, nu aşea de dânsele să se bucure, cum pentru binele acestor ţări creştineşii, nevoinţă şi grijă să aibă; şi de cuvântul său, prin tine dat, să se ţie!

Îndată după acestea, au mărsu cu toţi domnii la giurământu să fie cu credinţă în partea lui Ferdinand, şi ales Gheorghie Martinenzii, şi apoi saşii, săcuii. Iară apoi, ştiind că această primenială a lor fără svadă cu turcii nu va fi, au stătut şi la svat de oaste. Iară crăiasa au purces peste grei munţi, părăsindu Ardialul.

Gheorghie Martinenzii, amestecătoriul şi neaşedzatul

întru îmbletele săli, cum de purcesul crăiasăi vesel, aşea de războaiele cu turcii, carii era gata, mâhnit, în multe gânduri să izbiia: şi întâi haraciul, care să dea la turci, la cetatea Uivarului, l-au strânsu şi l-au pornit cu sârguială la împărăţie, dând ştire la Poartă şi de acestea ce s-au făcut, că toată vina este acei fămei crăiasă, den îmbletele fămeeşti.

Şi cu de acestea siliia să-şi tocmească lucrul şi numele său la Poartă şi să întoarcă gândul Turcului de oşti, gătite pentru îmbletele lui asupra Ardialului.

Însă aceste îmblete a lui Gheorghe în îmbe părţi, i-au gătit perire cu svatul a unora dentre dânşi. Că şi Turcul, sultan Suleiman, oblicind pentru Ardial închinat la Ferdinand, au poruncit paşii de Buda şi lui Ştefan vodă den Moldova şi domnului muntenescu şi la alţi paşi, să intre în Ardial cu armata, să certe vicleniia ci-au făcut împărăţiei. Mers-au oastea turciască cu domnii acestor ţări şi au apucat câteva cetăţi; luat-au şi cetatea Lipa. Iară ungurii încă să pun împotrivă cu oşti şi iau cetăţile iar către sine.

Şi aşea, într-acesta chip când stau, porunceşte Ferdinand la Baptişte Castald, oricum ar putea face să omoară pre Gheorghie Martinunzii, simţind îmbletu lui întoarsă la turci. Iară, Castald, plinindu porunca, dă această triabă lui Palaviţin polcovnicului şi lui Marco Antonii, care era diac pre cărţi nemţăşti la Gheorghie, să-i facă seamă. Făcut-au pe poruncă şi au ucis pre Gheorghie Martinuzii, pentru a căruia moarte, spăimaţi ungurii şi mai ales săcuii fac între sine giurământ asupra lui Castald Babtişte. Aşea, după multe cu turcii amestecături, Ferdinand, să tragă inimile ardelenilor la sine, le pune voievod pe Andrei Bator.

Crăiasa Isavela, într-aceia vreme, cerând de la Ferdinand cele prin Baptişte Castald făgăduite, iară, dacă vădzu, că numai ce o poartă cu cuvinte deşerte amăgind-o, începe pe taină a să agiunge cu domnii de Ardial, cei ce să giurasă asupra lui Castald; şi au agiunsu şi la Mircea vodă, domnul muntenesc. Apucatu – s-au Mircea vodă pentru trebile crăiasăi, şi a cuconului ei, la împărăţiia Turcului. Şi

stând aşea la părere den doua A părţi şi de turci şi de nemţi, trimit sol la Ferdinand, poftindu-l să nu fie opriţi a-şi cerca mijloace de pace cu împărăţiia Turcului: că cu vinirea a unui hasechi, anume Halii, pe carele isprăvisă Mircea vodă, nedejduia ardelenii, că vor pleca pre împărăţiia Turcului la pace, nepomenind nemic de Ferdinand.

Dat-au voie Ferdinand, însă cu tocmală: să dea turcii cetăţile ce lua sa de curund. Să apucă Halii cu răspunsu’ de cale şi până în optsprădzece dzile, răspunsu’ să aducă fără până la întorsul lui Halii, s-au strânsu ungurii la ghiuliuş, la Aguropol, unde soseşte şi Hall, aducând răspunsu’ de la împărăţie, că într-altu chip împărăţiia nu primeşte, nice va primi; numai de vreme ce au murit Gheorghie cu nediriaptă moarte şi ei cu puterea lor pre nemţi nu-i pot scoate den Dachia, să asculte porunca împărăţiască, să aducă la loc pre cuconul Ian Jicmontu, fiiul lui Ian craiu, cu mumă-sa, crăiasa la crăie, de vor ungurii pace şi linişte, care o au avut de la împărăţie în dzilele lui Ian craiu. Şi iată paşii de Buda să porunceşte şi i s-a dă pre mână putere de oşti să vie la dânşii. Deci, de vor fi drepţi şi se vor da supt ascultarea împărăţiei, hălăduiţi vor fi; iară de ar mai trăgăna cu aceste amestecături, închinându-se la alţii, plata faptelor lor gata este: că toţi lăcuitorii aceştii ţări supt sabie vor merge.

S-au cutremurat toţi ungurii de aceste porunci, care au adus Hall, ştiind bine de puterea turcilor cum este. Mult au luptat Baptişte Castald să-i îmbărbătedză împotriva turcilor, ce nemic cu meşterşugurile sale n-au putut face. Într-acea dată s-au rocoşit şi oştile nemţăşti pentru lefe ce nu lua să şi era să ucigă pre Castald şi pe alte căpetenii a lor; şi nepuţ: tându-i opri, s-au dus, puindu-şi alte capete dentrg sine. Pe urma lor şi Castald s-au luat şi s-au dus la Beciu. Spun, că iară el au făcut acel meşterşug, să iasă den Ardial mai cu acoperită ruşine.

Iară după ce s-au dus la Castald, tot Ardialul s-au plecat supt ascultarea Isavelii crăiesăi şi fiului ei. Iară până a vini crăiasa, multe zarve era între dânşii. Ce, dacă

au vinit, au trimis dzece mii de galbeni de aur la Poarta împărăţiei Turcului, să-şi facă prieteni; care bani, apoi, s-au legat la împărăţie în loc de datorie, până în ceşti ani ce au pierdut turcii Buda şi tot Ardialul şi s-au aşedzat pace, până la moartea crăiesăi.

Iară pe urma crăiesăi, rămâind încă copilul nu de vârstă, el au poftit, şi domnii l-au sfătuit de au ales 12 svetnici, prieteni de a tătâne-său, să cârmuiască trebile crăiei, însă dzilele lui nu de tot fericite că Lăsându-să numai cu un gându la una împărăţie a Turcului, a toţi craii şi domnii creştineşti ş-au pornit ură, cât nime den crai sau den domni creştini, până şi veneţienii, den casăle lor moşancă de cinste să-i fie crăiasă n-au primit.

Spun că cu învăţătura doftorului, anume Stan, care au cădzut la lege arienească – arian să cunoaşte pe diresăle lui date arienilor în Ardial până acum – acest craiu au aşedzat adastă lege, să fie primită în Ardial; şi nu numai lege arieniască, ce şi lege papistăşască, calviniască şi liutiriniască şi acea anieniască, căni legi este cap Fotie şi Ariia, de la sâboară procleţi. Şi aceste patru legi stau până acum, scoţându-şi ochii unii altora.

Murit-au acestui craiu tânăr, născut şi crescut tot în zarve şi neaşedzări, nu fără prepus de otravă, rămâind crăiia iar fără următori, sămânţie de crai. Şi apoi s-au osebit Ardialul de la crăiia unguriască, supt cnedzi. Şi întâi Ştefan Bator, carele pe urmă au fostu craiu în Ţara Leşască, iară în locul lui au stătut cneadzu Jicmont Bator şi apoi Andrei Bator, ce l-au strânsu Mihai vodă, domnul muntenescu, cu porunca turcilor. Acel Jicmont Bator au făcut schimbu cu împăratul nemţăscu, de au lăsat Ardialul în sama împăratului nemţăscu, şi i-au dat lui, împăratul o ţărişoară în sus.

Şi cu acel schimbu, iar au adus asupra Ardialului amesteccături, ce nu s-au îndelungat.

Iară după Andrei Bator, au stătut cneadzu Jicmont Racoţi; şi iară, la începutul domniei lui, au început valurile şi netocmelele, în care să afle capetele acei ţări. Ce, bătându-să pe domniia acei ţări, iar den Batoreşti, anume

Gavriil Bator, şi făgăduindu-i doua A olate, a Mucaciului (sic) şi a Patacului, acela au lăsat cnedziia lui Gavriil Bator şi el cu mare avere s-au mutat la Mucaci şi la Patac.

Acest Gavriil era zburdat copilandru; cu hihote să mărturisiia, că [preţ bătrânul Racoţi, cu temere I-au amăgit şi l-au spăriet de i-au luat de-amână domniia Ardialului. Şi aşa, în gândul său, cel cu crieri tineri suit, s-au desfrânat în viaţă fără de ruşine, călcând casăle a oarecăţi boieri mari, făcând silă fămeilor lor şi fetelor lor. Anume trimitea unde ştia fămei frumoasă; şi pre unde i s-a tâmpla a trece, fugiia oamenii de-şi ascundea fămeile şi fetele, pre la biserici. Şi, când îi spunea slugile lui că să ascund şi fug oamenii cu fetele, el râdea cu hohot în mare glas. Atâta era „departe de ruşine ca o fiară! fără într-o vreme, au mersu la Sibiu, neştiindu nime de vinirea lui. Acolo, aşea fără veste, au scos pe bărbaţi den-a-fară de oraş, câţi au socotit că ar fi mai mulţi la număr de curtea lui, iară fămeile lor li-au împărţit tuturor alor săi de petrecanie fără lege, alegându-şi întâi şie un cârdu. Şi sintu fămeili la Sibiu iubeţă, cum îşi sântu de feliu albeneţă.

Pentru care spurcată şi rar audzită faptă, striga theologhii, preoţii lor, pre la biserici de ai lor, au răspunsu' că blândă plată iau sibienii pentru fapta ci-au făcut cu Andrei Bator: la năzuirea lui, n-au vrut o portiţă să-i deschidză, de au perit. Iară cu această faptă ce face cu muierile lor, niciun rău nu face, ce înmulţeşte târgul.

Aceste fără de legi, nepovestite, nespusă, nice audzite în lume, vădzind domnii peste dumnedzăiască şi omeniască pravilă, trimis-au jalobă la împărăţie pe dânsul. Care lucru simţind el, şi temându-să de vicleşug, s-au mutat în Oradie. Şi ieşindu la plimbare, l-au ucis doi ficiori de boieri unguri şi s-au strânsu cu acel cârlan fără ruşine lăudata casă a Batopeştilor, cu rău sfârşitul său şi de ocară.

Pre urma aceluia au stătut cniadzu Ardialului, Betlen Gabor; acesta era cu mare şi deplin fire. Fost: au împotriva nemţilor multă vreme cu cehii împreunat; şi cu agiutoriu!

turcilor, până la zidiurile Beciului au agiunsu cu oaste şi părţile crăiei ungureşti de sus au dezbătut despre nemţi şi la volnicie au adus. Murit-au acest cneadzu în anul de la Hristos 1629, cu mare jeale tuturor dentru acele părţi.

Pre urma lui, doamnă-sa Caterina, carea era den casa cnedzilor de Brandaburg, au nevoit de au pus pe fratele soţu-său, Ştefan Betlen, care la turci era de mare credinţă, însă om blând; şi vădzind întru unguri multe capete a mestecătoare, au lăsat de bună voie cnedziia şi au dat locul Racoţăştilor. Spun de căiala ungurilor, cu povestea lui Esop, care scrie că broaştelii ţiind un butuc în loc de împărat, în locul lui au ales pre un şarpe să le fie împărat, ce era într-un iezer.

Aşea Gheorghie Racoţi, stătut la cnedzie cu sfatul şi primirea tuturor, întărit-au Ardialul în dzilele sale şi părţile ungurimei de Sus cu întemeiată cnedzie; pre mulţi amestecători i-au răsipit şi i-au pus la închisoare în toată viaţa lor. Şi până într-atâta întărit şi întemeiat, cât şi el nedejduia de crăiia leşască, ca şi Bator; în anii de la Hristos 1648, şi cugetând, cum ar agiunge la cununa crăiei, au cădzut în boală ce se cheamă melenholiia; care den svatul doftorilor siliia să se lecuiască cu vânătorila; ce nefolosindu-i şi acele plimbări, ş-au sfârşit viaţa.

În locul lui Gheorghie Racoţi au stătut cneadzu Ardialului fiiul lui cel întâi născut, iară pre numele tătâne-său Gheorghie Racoţi om cu înaltă fire. De acesta, cum şi de urmaşii lui, vom scrie unde vom agiunge cu domniia lui Vasilie vodă, ci-au domnit în ţară la noi. De aicea ne întoarcem iară la rândul istoriei noastre.

Pătru vodă Rareş, dacă ş-au aşedzat lucrurile de la împărăţiia Turcului şi-i vinisă agă împărătescu cu huchiumuri, de-l chema la Poartă, sta să-şi scoaţă domniia ţării.

Iară Ştefan vodă domnindu aicea în ţară, ştiind de Pătru vodă că au mărsu la Poartă şi îmblă să iasă domnu’, nu puţină grijă avea, ştiindu-l că şi avere multă au luat cu sine la pribegiia lui, de au dus în Ciceu, care acestea toate îi era ca o gheaţă la inema lui.

În dzilele acestui Ştefan vodă, au fost lăcuste şi au mâncat toată roada pământului şi s-au făcut foamete mare în ţară şi la unguri. Şi urât era tuturor acest Ştefan vodă pentru faptele lui de tiranie, cum s-au pomenit mai sus.

Iară într-o dzi, s-au rădicat Găneştii şi Ardureştii, şi cu slugile lor intrând în cetatea Sucevii, l-au omorât, unde odihniia încă în aşternut numai cu cămeşea; ca nişte tâlhari şi ucigaşi răsipit-au uşea casăi cu drugi, unde odihniia domnul lor, neştiindu domnul nemică de acea tâmplare să-i vie asupră. Şi cu toţii, năvălind ca nişte hiari sălbatici, l-au omorât cu multe rane, cât şi astădzi să cunoaşte sângele pe zidiul păreţilor casăi aceia, în cetatea Sucevii, pistrelat den Ştefan vodă. Şi tăindu-i capul, l-au scos afară. Aceasta plată au luat Ştefan vodă de la ciia ce-i milui şi-i cinsti; însă pe urmă le-au plătit Dumnădzău cu urgie, cum se va scrie mai gios la rândul istoriei noastre.

Domnit-au acestui Ştefan vodă ce l-au poreclit Lăcustă ani 2 şi luni 3.

Cornea portarul au stătut domnu’

Iară după spurcata faptă ci-au arătat Mihul hatmanul şi Trotuşan logofătul cu alţi protivnici a lor, după ce au omorât pe Ştefan vodă, au ridicat cu toţii domnu’ pe Cornea portarul Sucevii; iar mai nainte au fostu slugă la Mihul hatmanul şi i-au schimbat numele de i-au dzis Alexandru vodă în anii de la zidirea lumii 7048, iară de la Hristos 1538*, Alexandru vodă Cornea şi cu Mihul hatmanul, iporcii, luând veste de Pătru vodă Rareş că este în cinste la împărăţie, au răpedzit de sârgu la Ferdi nand, craiul ungurescu, pe unul ce-i dzicea Pătru Robeu, ispravnicul Sibiiului, cu rugăminte de agiutoriu, să-i trimită împotriva lui Pătru vodă, giuruindusă cu toată ţara că se va închina supt ascultarea crăii ungureşti. Adastă poftă de aguitoriu întârdziindusă despre Ferdinandu, mai mult” agiutoriu au făcut lui Pătru vodă la Poartă, că au luat pre lesne domniia şi cu mai puţină cheltuială, oblicindusă la Poartă îmbletele lui Alexandru vodă cu a svetnicilor săi.

Luând Pătru vodă a doua domnie, au purces cu imbrihorul împărătescu cu mulţime de eniceri şi călărime

de oaste turciască; în 6 dzile a lui ghenar [7049] au purces Pătru vodă spre Drâstor şi de acolo au trecut Dunărea. Şi viind la Brăila, să găti să margă asupra lui Alexandru vodă Cornii. Iară boierii ţării, înţelegând de domniia ţării dată lui Pătru vodă, au părăsit toţi pre Alexandru Vodă Cornea şi au ieşit în tâmpinarea lui Pătru vodă la Brăila. Iară Alexandru vodă au rămas în Cetatea Noa A cu Mihul hatmanul şi cu Trotuşan logofătul şi cu Pălraşco şi Crâşneş şi Cozma. Iară cicealalti boieri, mergând la Pătru vodă în Brăila, pre toţi i-au primit cu drag ertându-le greşelela făcute de mai nainte şi ei tot, primind cu bucurie pe Pătru vodă

Iară pe Alexandru vodă, precum scrie Isfanfie, istoricul ungur, l-au omorât boierii ce era cu dânsul, nedejduind că dentru acea faptă vor avea cinste la Pătru vodă. Şi ieşind şi acia boieri în tâmpinarea lui Patru vodă, cu multe gloate de ţară, au înţeles Pătru vodă fapta lor şi Dumnădzău nu L-au lăsat fără osândă, pentru moartea ce făcusă ei, întâi lui Ştefan vodă Lăcustă, apoi lui Alexandru vodă Cornii Au poruncit Pătru vodă de le-au tăiet capeteli şi întâi i-au muncit cu munci grele şi groaznice. Aşea este sfârşitul răilor şi cumpliţilor vărsătorilor de sânge nevinovat.

Iară viind Pătru vodă în Galaţi, au pus hatman pe Petrea, ficiorul lui Vartic.

A doua domnie a lui Pătru vodă Rareş

În anul 7048* Pătru vodă Rareş, aşedzindu-se în a doua domnie, trimis-au de ş-au adus doamna şi coconii den cetatea Ciceul, den Ţara Unguriască. Şi sosind la Suciavă mai 25, ieşit-au în tâmpinare Pătru vodă cale de trei mile şi cu multă bucurie şi veselie ta adunarea lor.

După aceia trimis-au Pătru vodă sol la Jicmont Avgust craiul, de ş-au cerşut robii ce-i robisă Tarnovschii hatmanul, când vinisă la Hotin. Ce nu i-au fost de nice un folos soliia aceia, că s-au întors solul lui Pătru vodă fără de nice o ispravă.

Vinit-au poruncă la Pătru vodă Rareş de la sultan Suleiman şi la Radul vodă donfnul muntenesc şi la păşea

de la Nicopoe să margă în Ţara Unguriască să prindză pre Maelat domnul Ardialului

Sultan Suleiman, înţelegând pentru Maelat domnul de Ardial, că îmblă cu vicleşug asupra crăii Isavelii şi a ficiorului ei, agiungându-să cu Ferdinand, trimis-au poruncă la Ahmet, paşa de la Nicopoe, şi la Pătru vodă şi la Radul vodă, domnul Ţării Munteneşti, de au mărsu cu oşti în Ardial. intrat-au Pătru vodă pre Oituz şi s-au adunat cu paşa şi cu Radul vodă la Dunăre. Nice o scădere Ţării Ungureşti, pre unde au mărsu, oştile n-au făcut, pentru să nu aibă grijă şi prepus Maelat. Iară, fiindu fără grijă Maelat la casăle sale, făcură svat domnii aceştia cu păşea neputând să-l prindză făţiş, să-l prindză cu vicleşug. Şi trimisără de chemară pe Maelat să vie la Păşea, pentru întemeierea legăturilor de pace între dânsul şi între împărăţie, făcându-i ştire că şi sultan Suleiman au purces de vine să mântuiască Buda de încungiurarea nemţilor, socotind că mai bine cu pace să se aşealiză, decât cu vărsare de sânge.

Răspuns-au Maelat că nu are cum merge la păşea; ce, de-i va trimite paşa zălog pre un ficior al său, el va veni la păşea. Răspuns-au păşea că pre fiiul său nu-l poate trimite la dânsul, căci este în slujbă împărătească şi este cu primejdie de viaţă la dânşii a trimite zălog, fără ştirea împărăţiei; ce-i va trimite doi agi mari: de Vidin şi de Silistra, cărora le-au dat împăratul stiaguri de isprăvnicie. Şi îmbrăcând păşea pe doi comişei de la grajdiul lui în haine scumpe şi cu arme ferecate şi pre cai împodobiţi, i-au trimis. Şi încredzându-să Maelat, i-au primit cu cinste, nesocotind a fi vicleşug.

Vădzind zăloage acei turci de cinste, au vinit Maelat în tabără la paşa şi deodată au mersu la corturile lui Pătru vodă; şi primindu-l Pătru vodă cu cinste, I-au ţinut cu voroavă, până au vinit mulţime de turci, amestecaţi cu munteni, de I-au luat şi l-au băgat în obedzi. Şi ducându-l la păşea, l-au trimis îndată la împărăţie, la Ţarigrad, şi acolo puindu-l la închisoare, l-au ţinut până i s-au sfârşit viaţa.

Iară Pătru vodă, întorcându-să dentru acea slujbă împărăţiască iarăşi pen Ardial, au vinit la scaunul domniei sale, nu fără pradă Ardialului şi era atunce anii de la zidirea lumii 7049.

Aşijdirea au venit poruncă de la sultan Suleiman la Pătru vodă, al doilea an după aceasta, de au intrat în Ţara Unguriască cu oşti, pentru multe amestecături şi neaşedzări, ce era pentru crăiia unguriască, după moartea lui Ian Zapolii, precum s-au pomenit mai sus. Bucuros era şi Pătru vodă de acel porunci, că nu putea uita Pătru vodă strâmbătăţile ce i-au făcut ungurii, când era în cetatea Ciceul. Şi au prădat Pătru vodă cu oastea sa şi au arsu Ţara Unguriască până la Cetatea de Baltă. Şedzut-au şească dzile la Cetatea de Baltă de au făcut mare pradă şi stricăciune Ardialului şi s-au întorsu pre la Bistriţă şi au ieşit peste munţi la Baia. Însă Ietopisăţăle străine leşăşti şi ungureşti, de această oştire a lui Pătru vodă nu pomenescu, ce de Iliiaş vodă, ficiorul lui Pătru vodă, scriu că au făcut acele prădzi la Ardial, precum vom arăta la rândul său, unde vom scrie domniia lui Iliiaş vodă, ficiorul lui Pătru vodă.

Dacă s-au întors Pătru vodă den Ardial, au săvârşit zidirea Mănăstirii Pobrata, ce este de dânsul den temelie zidită. Urdzit-au şi mănăstirea Râcica, săvârşit-au şi mănăstirea Dobrovăţui; zidit-au şi mănăstirea Căpriana în ţinutul Lăpuşnii; săvârşitau şi episcopia den Roman şi mitropoliia den Suciavă au înnoit şi au împodobit, cum şi la mănăstirea Bistriţa. Şi alte bescrici de piatră au zidit Pătru vodă în ţară: cum în Hârlău, în Ba e şi în alte locuri.

Semăna bine a fi ficior lui Ştefan vodă celui Bun: aşea isteţ la fire spre războaie, cum şi a zâdi biserici şi alte lucruri bune de pomenire în ţară; la giudeţă blând şi dreptu, statul lui cuvios şi gata la cuvântu’.

Îmbătrânit fiind Pătru vodă şi cu boală grea adaos către bătrâneţăle lui, ş-au dat datorila cea de obşte cu mare jele tuturor şi l-au astrucat în mănăstirea Pobrata în anii ’7054.

CAP XXX

Domniia lui lliiaş vodă feciorul lui Pătru vodă Rareş

După moartea lui Pătru vodă, au ridicat domnu’ boierii pre fiu-său lliiaş vodă. Ce, departe de firea tătâne-său era lliiaş vodă!

De acestui lliiaş vodă, scrie Isfanfie istoricul că pe vremea ce era multe amestecături în Ardial, i-au vinit şi lui poruncă împărăţiască de la sultan Suleiman, de au intrat în Ardial, având şi oaste turciască cu sine. Şi trecând peste munţi, s-au tăbărât la Tonian şi de acolo au slobodzit călărimea cimabul şi au prădat oraşele săcuilor şi au arsu oraşele saşilor, anume Herman şi Prejmerul, până în pământu’ şi mulţi oameni au robit. Şi prindzind veste ungurii, au sărit şi au scos tot duiumul ce lua să moldovenii şi turcii. Şi pre mulţi oşteni de a lui lliiaş vodă au luat ungurii şi nemţii. Iară, de ar fi sosit pedestrimea nemţască să le fie apucat poticili, nice singur lliiaş vodă n-ar fi scăpat. Şi aşea, cu deşert s-au întorsu înapoi lliiaş vodă la scaonul său, la Suciavă.

Pentru acea tovărăşie cu turcii, lliiaş vodă ş-au arătat firea lui depărtată de cum îl socotiia boierii şi ţara. Că de atunce s-au dat după obiceaele turceşti, având turci tineri pre lângă sine, cari l-au adus la spurcata curvie, depărtându-să de obiceele creştineşti, care să cuvin domnilor creştini. În vedere să arăta creştin Iliiaş vodă, iară într-ascunsu păgân turcu. Atâta călcasă legea creştinească, cât de-l vrea răbda Dumnădzău mai îndelungu, pre mulţi, de nu pre toţi, îi vrea duce la orbire şi la întuneric.

În dzilele lui, certat-au Dumnădzău ţara pentru spurcate faptele lui, cu geruri mari, de au săcat pometţii şi viile. Tiran să făcusă Iliiaş vodă; au omorât prevartic hatmanul sâmbătă după Paşti, în târgu, în Huşi, şi l-au îngropat în mănăstirea Pobrata.

Deci întunecat şi rătăcit de tot Iliiaş vodă, cu întunecările diavolului, lăsat-au ţara şi domniia la frate-său Ştefan vodă, în anii de la zidirea lumii 7059, iară de la Hristos 1550 şi s-au dus la Ţarigrad la sultan Suleiman de au primit lege turciască.

Scrie Cromver şi Gvagnin că, după ce s-au turcit, l-au pus la isprăvnicie sultan Suleiman. Deci vădzindu-să în cinste Iliiaş vodă, pentru să-şi arate credinţa şi slujba la împărăţie, vorovindusă cu o seamă de oşteni turceşti, cu ştire Porţii, având povaţă pre un turcu, (de nu va fi fostu grec), anume Marmara, au mersu la Braţlav şi au încungiurat cetatea şi au aprins târgul de au arsu până în pământu' şi au luat pre toţi oamenii în robie. Iară pre urmă, şi pentru adastă faptă asupra nevinovaţilor creştini ce au perit şi i-au robit la Vraţlav, întorcându-să cu izbândă, prepus-au pre dânsul sultan Suleiman pentru legea lor, că nu o ţine deplin, ş-au poruncit de l-au omorât; şi nu să ştie cu ce moarte l-au omorât, nice s-au mai ştiut ce s-au făcut. Aşea i-au plătit Dumnădzău!

[Domniia lui Ştefan vodă feciorul lui Pătru vodă

După ce au părăsit Iliiaş vodă şi legea şi ţara, ridicat-au domnu' tărâi pe Ştefan vodă, ficior mai mic lui Pătru vodă, socotind boierii şi ţara că va semăna tătâne-său, lui Pătru vodă, uitându-să şi la spurcata faptă a frăţine-său, lui Iliiaş vodă (Că domnilor buni şi înţelepţi, oglindă trebuie să fie faptele trecute a trecuţilor domni; cele bune şi de laudă să le urmealiză, iară de cele rele şi de hulă, departe să fie).

Ştefan vodă dentâi să arăta spre toţi plecat şi milostiv şi spre fapte bune silitoriu, spre biserici nevoitoriu, ca să se stângă şi să se uite numele cel rău a frăţine-său şi să înnoiască bunul nume a tătâne-său. Adevărat, ficiorii buni adaugă şi cresc numele părinţilor săi şi-l fac fără moarte; iară cei răi ficiori ocărăscu şi stângu numele părinţilor buni.

Cu ce socotială au făcut acest Ştefan vodă că va arăta de au scos den ţara sa ereticii, pre carii îi siliia să-i aducă la pravoslavie. Că pe unii de armeni de bună voie, cu făgăduinţă, pre alţii cu sila îi întorcea către driapta credinţă; iară mai mulţi, lăsându ţara, s-au dus pen alte ţări, cine încătro au putut ieşi, pentru să-şi ţie legea sa.

Pe proastă cale purcesese Ştefan vodă cu acestea, socotind că va stinge ocărită viaţă a frăţine-său, lui Iliiaş vodă. Şi el pe urmă au urmat fapte, nu plăcute lui

Dumnădzău, vătămătoare oamenilor, că s-au pornit spre lăcomie, care este mumă tuturor răutăţilor. Că den lăcomie ce avea Ştefan vodă, s-au făcut curvariu. Nu să răbda de muieri cu bărbaţi, mi rămânea fete fecioare nebatgiocurite, nu hălăduia giupânesăle boierilor săi, nesilite.

Vădzindu-l neînfrânat în lăcomie şi în curvii săracii lăcuitorii şi boierii ţărăi nu l-au putut răbda. Dzice *Svinta Scriptură Levit 20*: Cela ce va preacurvi cu muierea altuia şi va face curvie cu muierea vecinului său, cu moarte să moară curvariul şi preacurvariul. Şi la a doua lege dzice *Sfânta Scriptură*: Blăstămat, carele doarme cu muierea vecinului său şi să dzică nărodul. Amin. Aşea să fie! La Ezdra cap. 3 dzice: Depărtaţi-vă de muierile pământului şi de muierile streine! Pavel Apostol *Corinthieni* I dzice: Feriţi-vă de curvie, că pe curvari şi pe preacurvari giudeca-i-va Dumnădzău! Pentru aceia cu cale sfătuindusă boierii şi cu dreptate asupra lui Ştefan vodă, şi au trimis la boierii pribegi, ce era ieşiţi den tară de spurcatele fapte a lui Ştefan vodă în Ţara Leşască, făcându-le ştire că nu mai pot răbda pe Ştefan vodă, pentru nesuferite faptele lui; ce să vie să se mântuiască de Ştefan vodă.

Atunce boierii pribegi ce era în Ţara Leşască s-au sfătuit să nu vie fără cap; ce au ridicat domn dentre dânşii pe Petrea stolnicul şi au ieşit în ţară cu oaste leşască.

Iară boierii ce era cu Ştefan vodă, aflând vreme asupra domnu-său la Ţuţora, n-au mai putut aştepta vinirea boierilor pribegi, ce s-au ridicat ei noaptea la pod, la Ţuţora, şi au tăiat aţăle cortului asupra lui Ştefan vodă şi cu multe rane l-au pătrunsu şi l-au omorât.

Aşa giudecă Dumnădzău pe curvari şi pe preacurvari! Dar căci Dumncădzău pune şi înalţă pe domni stăpâni ţărilor, să caute să giudece strâmbătăţile oamenilor, iară nu să facă silă fămeilor şi băieţilor bieţilor lăcuitori. Că alte strâmbătăţi toate sintu de răbdat, iară să-şi valiză cineva muierea, luată de lângă sine la curvie, sau fata fecioară den sânul şi de sângele său să o siliască spre spurcată poftă a curviei, cum poate să rabde?

Şi aceasta încă să se ştie că prin slobodzirea lui Dumnădzău, nerăbdând spurcata faptă, să pedeapsăscu de oameni domnii răi şi turbaţi. Precum şi de acest Ştefan vodă s-au arăta) că l-au omorât boierii. Domnit-au ani 2 şi luni 4.

În anul 7065, iară de la Hristos 1556, sultan Suleiman au trimis oaste turciască în Ţara Unguriască, să bată Sighidinul. Iară Thoma Nadazdii, ispravnicul Ţării Ungureşti, înţelegând că au vinit turcii la Sighidin, s-au pornit şi el cu oşti ungureşti de au început a bate cetatea Baboţie, ce era luată de mai nainte de turci.

Iară, înţelegând turcii de aceasta, au lăsat Sighidinul şi au mărsu să dea agiutoriu cetăţii Baboţii, şi dând război, au înfrântu ungurii pre turci şi i-au biruit.

Atunce s-au întorsu crăiasa Isavela cu fiiul ei, Ian Jicmontu, la cnedzia Ardialului, den porunca lui sultan Suleiman, găsind-o pre însă solul turcescu la Petricov în Ţara Leşască. Şi de acolo, împreună cu solul turcescu au vinit în Ardial, cum am pomenit mai sus, unde am scris de crăiia unguriască.

Iară în anul de la Hristos 1554, Ivan Vasilievei, marele cneadz, împăratul Moscului, au dobândit supt ascultarea sa oraşul Astrahanul şi oardele ce sintu la Marea Caspia, căni mări îi dzic moscalii Hvalensca More. De atunce să scriu împăraţii Moscului stăpâni Astrahanului.

Dacă au omorât boierii pe Ştefan vodă la Ţutora, au ridicat domn ţării pre Joldea. Şi au purces în sus pe Jijiia să margă la Suciavă, la scaunul domnescu, să nuntiască, să-şi ia doamnă pre Roxânda, fata lui Pătru vodă Rareş, sora lui Ştefan vodă. Şi agiungând pană la Şipote, pre Miletin, s-au tâmpinat cu boierii pribegi, cari şi ei ridicasă domnu' dentre sân: pre Petrea stolnicul şi i-au schimbat numele Alexandru, cu porecla Lăpuşneanul.

Boierii cei pribegi cu Alexandru vodă Lăpuşnianul, intrând cu oaste leşască în ţară, au înţeles că boierii ceştiel a îţi ce era în ţară, ş-au ridicat domnu' pre Joldea, neaşteptând vinirea lor, cum le-au fostu trimis cuvântu' să

păzească să vie cu un cap dentre dânşii, că nu mai pot suferi pre Ştefan vodă. Îndată au răpedzit cu o seamă de oaste pre Moţoc vornicul să prindză pe Joldea; şi tâmpinându-l la Şipote l-au împresurat oastea şi l-au luat fără de niciun război, că Joldea nemică n-au ştiut de oastea ce l-au împresurat. Şi ducând pre Joldea la Alexandru vodă, I-au însămnat la nas şi l-au trimis la călugărie.

CAP XXXII

Domniia lui Alexandru vodă ce i-au dzis Lăpuşneanul în anul de la zidirea lumii 7065*, Alexandru vodă Lăpuşnianul, dacă au prinsu pre Joldea şi l-au dat la călugărie, mers-au cu toţi boierii la Suciavă şi au nuntit, luându-şi doamnă pre Roxânda, fata lui Pătru vodă Rareş, ce era întâi să o ia Joldea.

Într-acestu an, s-au tâmplat mare omor în oameni şi iarnă grea.

Aşedzându-să la domnie Alexandru vodă, au aşedzat pace de toate părţile şi au grijit aşedzare tării. Şi domnind cu linişte, au zidit mănăstirea Slatina întru lauda lui Dumnădzău, cu multă cheltuială şi oserdie, iscusită între alte mănăstiri în tară şi o au svinţit preaosvintitul mitropolitul Sucevei, Grigorie; fost-au la svintăniia Slatinii preoţi cu diaconi 116, în luna lui octomvrie 14, fiindu cursul anilor ’7066.

Mai pre urmă au zâdit Alexandru vodă şi mănăstirea Pângăraţii; zic că mai mult” de frică decât de bună voie, o au zâdit, arătându-i sa de multe ori în vis marele macenic Dimitrie, îngrozindu-l pre Alexandru vodă să-i facă biserică pre acela loc. Şi zidind-o cu oserdie, o au svinţit pre numele marelui macenic Dimitrie.

Iară, la al patrule an a domniei sale, venitu-i-au ferman de la sultan Suleiman, împăratul turcesc, lui Alexandru vodă şi domnului muntenesc, de au mărsu la Ardial. Şi împreunându-să cu oastea turciască au aşedzat la crăie pe Ian Jicmontu la scaunul de moşie, căruia îi pusese nume ungurii Ştefan, ficiorul lui Ian Zapolie, craiul unguresc. Şi s-au întorsu cu pace la scaunul său, la Suciavă.

În dzilele acestui domnu', prestăvitu – s-au Macarie, episcopul Romanului, ce au fostu episcop ani 27, şi cu cinste l-au astrucat în mănăstirea Râcica, ce-i zidită de dânsul. Iară în locul lui fu svinţit Anastasie, om harnic, întru slujirea păstoriei sale. 14 ani au fostu episcop, pre urmă şi mitropolit au fostu.

Pre aceasta vreme, în anii de la Hristos 1562, iară de la zidirea lumii 7071, Ivan Vasilivici, împăratul Moscului, având cu sine trei sute de mii de oaste, s-au pornit asupra cetăţii Poloţcul, ce este pre apa Dzvina, şi cu multă vărsare de sânge o au dobândit. Aflat-au mari vistere întru acea cetate; dzece mii de oameni au robit. Scriu cronicarii leşăşti. Iară pe

Jidovi, carii n-au vrut să se botedză, au poruncit de i-au înecat în apa Dzvina.

Pentru Dispot cu ce îmblete au ieşit la domniia ţării vom să arătăm în anul de la zidirea lumii 7070, iară de la naşterea domnului nostru lui Iisusu Hristos 1561, Iacov, oarecare Vasilie Iraclie, de m-am grec, den ostrovul Samuş, socoti cu arme şi cu oşti să intre în tară, să apuce domniia ţării.

Acestui grec, Iacov Vasilie, de la Iracliia, după nespusa trufie greciască şi a lui, făcândusă a fi m-am de a dispoţilor, căci şi aceasta au grecii den firea lor, a să face niamuri mari. Că unii nu numai de niamul împăraţilor greceşti a să nu-mi, ce şi de niamul acelui Iraclie, vestit pe vremile elenilor, de niamul lui Ahilevsu, nu li-i ruşine a grăi minciuni, aşa şi acestui Iacov Vasilie să numita a fi de niamul dispoţilor. Şi alţii îl ştie că este de m-am de la Sam, sau cum scriu unii, critian. Care, fiind trufaş şi mult de sine socotind, să face a fi de m-am mare, avându hrisovul, care s-au dat dispoţilor de Carol al cincile chesariu, luat cu meşterşug după moartea unui dispot, într-acesta chip:

Dispotul cel adevărat fiindu pre acele vremi în Râm şi bolnăvindusă, au murit; iară acest Iacov Vasilie era slugă, mai ispravnic şi mai isteţ la fire. Şi după moartea lui Dispot, s-au sfătuit cu tovarăşii săi, cu slugile lui Dispot, dzicând către dânşii:

Fraţilor, stăpânul nostru au murit şi nu are nice o sămânţie a sa pre lângă sine; pentru aceia, boierimea svatului îi vor lua tot ce au rămas, cum este legea divanului lor, iară noi vom rămâne cu nemică, dentru atâta slujbă, ce am slujit lui Dispot pen ţări streine, până aice. Iară de mă veţi asculta, cum voi învăţa, şi voci A şi mie va fi bine. Să mergiţi înaintea svatului şi să spuneţi de moartea stăpânului nostru lui Dispot şi să faceţi jalobă pre mine, dzicând că este un nepot a lui dispot, care va să ia toată averea mortului Dispot, unchiului său, şi noa A nu va să ne plătească, pentru slujba noastră ce-am slujit lui Dispot. Şi atunce va porunci sfatul de mă vor chema şi-mi va porunci să vă plătescu. Iară eu vă făgăduiesc să luaţi voi toată averea, ci-au rămas de la stăpânul nostru; numai scrisorile să-mi daţi mie şi ceva de cheltuială, cât să mă pociu duce de aicea, să-mi aflu stăpân; că voci A nice de o triabă nu vă sintu acele scrisori.

Şi ascultându-l, tovarăşii lui au făcut cum i-au învăţat el. Şi împărţind ei averea, ce le-au fostu rămas de la Dispot, luat-au el scrisorile câte au fostu, zapisă şi urice, între care scrisori era şi uricul cel de dispotie, cum s-au scris mai sus, şi o seamă de bani de cheltuială. Şi să făcu nepot lui Dispot, pre numele unui nepot, ci-au fostu avut Dispot şi perisă în război.

Deci Iacov Vasilie, viind deodată la Braşeu, au început a suna cum este nepot lui Dispot şi arăta urice de dispotie. Şi îmblând pre toată Ţara Nemţască, au trecut în Ţara Leşască. Apoi au vinit aice în ţară, la Alexandru vodă Lăpuşnianul; făcândusă rudă doamnei, l-au primit cu dragoste Alexandru vodă, că doamna Roxânda era de pre mumă-sa rudă de dispot şi avea socotinţă de la Alexandru vodă şi de la doamna Roxânda.

Iară, după firea cea nestătoare greciască, care-i tot a supune pre alţii şi a rămâne numai ei nesupuşi, au început cu o seamă de boieri a lui Alexandru vodă pre taină a sfătui, cum ari putea. să apuce domnii; ţării, că era sătui şi boierii de Alexandu vodă, pentru multe greutăţi ce începu să a face Alexandru vodă ţării. Nu s-au putut ascunde

socotiala şi gândul grecului despre Alexandru vodă; că înţelegând Alexandru vodă, au pus de l-au otrăvit pre taină şi simţindusă a fi otrăvit, îndată au luat doftorii şi nu i-au strâcat nemic otrava.

După aceia au fugit de aice pren Ţara Munteniască şi au trecut în Ardial, în Braşeu. Acolo alegându-şi loc de odihnă, ştiind limbă săsască, nemţască, lăţiniască şi româniască, fiindu în Braşeu câtăva vreme, trimis-au Alexandru vodă să-l poată gâmba. Ce, oblicind el, şi înţelegând că vrea să-l dea Jicmond, craiul unguresc, de grumadzi lui Alexandru vodă, au fugit furiş den Braşeu, noaptea, slobodzit peste zid de un prieten den cetatea Braşeului. Şi îmblând rătăcit prin multe locuri, lipsit fiind şi de chelşug, neştiindusă ce să face, au nemerit la Olbrent Laschi în Ţara Scepinului, la hotarul Ţării Leşăşti şi Ungureşti, având slobodzănie de la craii ungureşti.

Şi pentru că nu de mult mai nainte ş-au fostu luat acest Laschi fămee cu multă avere, văduvă, primitu-l-au Laschi liavul cu cinste la casa sa. Şi fiind lipsit de bani Iacov Vasilie grecul a face oaste, au cădzut cu rugăminte la Olbrent Laschi, arătându-i niamul său şi înstreinarea sa, făgăduindu-i Grecul că niceodată nu-i va uita facerea de bine, numai să-l agiutoriască la lipsa şi la nevoia lui. Primit-au Laschi rugămintea Grecului, că era acel Laschi răsipitoriu şi cheltuitoriu alor sale, şi râvnitoriu celor streine; că avere nespusă ci-au avut de la tată-său şi ce au luat cu fămeiaş văduva ce o lua sa de curund, aşea cheltuisă şi împrăştiesă, cât rămăsese la toţi fără nume de avere, ce mai mult lipsit.

Iară pe pofta lui Iacov grecul, ce ş-au pus nume Dispot, ş-au zălojit toate moşiile sale dreptu dzece mii de galbeni de aur şi cu acei bani au purces a face oameni de oaste. Dispot cu Laschi liavul, nu atâţia de mulţi, ce cât să le agiungă numai să intre în ţară, socotind Dispot că îndată ce se vor apropiia de marginea ţării, i se va închina toată ţara, arătând nesuferite nevoi şi apăsuri a lui Alexandru vodă asupra ţărăi.

Şi gătindusă de ce le-au trebuit şi oaste cu opt tunuri

mari de zâdiuri, au sosit în Podoliia; ce, acolo, den porunca lui Jicmont, aflându-să câtăva oaste den ţară, şi de Ieşi şi ruşi, i-au împiedicat de n-au putut (rece, măcar că au stătut la bătaie. Ce, fiind mai puţini, n-au putut treci, ce pierdură războiul şi tunurile; că să tâmpla să şi Dimitrie Vişnoveţchii, voievoda Podoliei, la acel războiu' cu Laschii şi cu Dispot.

După aceia, Dispot tot n-au pierdut nădejdea, ce au trecut la Franceşco Zaie, ispravnicul lui Ferdinandu, în Ţara Unguriască, împreună cu Laschi. Şi împăcând prezaie cu multe daruri, l-au rugat de agiutoriu să poată merge să apuce domniia ţării, arătând precum şi capetele ce sântu în ţară, boierimea, îl ăştiaptă, având bună nădejde de biruinţă. Şi după multă voroavă între dânşii, au ales de au scris la Ferdinand jaloba şi pofta lui Dispot de agiutoriu şi slobodzănie oştilor asupra lui Alexandru vodă, arătând că mai cu cale şi mai cu cinste este să aibă pre Dispot prieten, decât pe Alexandru vodă, care fiind supus turcilor, face multe şi nespusă tiranii lăcuitorilor ţării.

Iară Ferdinand mult au socotit cu svetnicii săi. Ce nu să tocmiia la svat toţi în socotială pentru Dispot, că unii dzicea: nu trebuie a să protivi unui om, neştiut încă, nice niamul lui, nice hărniciia lui, şi că nu trebuie a întărâta pre Turcu, supt a căruia stăpâne dzace acea tară; şi către acestea, că legăturile, carele poftiia a avea cu sultan Suleiman, împăratul turcescu, să le aşealiză, se vor strâca, de se va protivi unui om neştiut ca acel Dispot, şi ca acestea. Iară alţii dentre svetnici, cari era mai aprinşi la minte, arăta că nu trebuie să iasă împăratul Ferdinand o tară, care şi mai nainte vreme era supusă crăiei ungureşti, ce, să-şi ispitiască cu dânsa nărocul. Iară de ar fi vreun prepus despre Turcu, se va răspunde că fără ştirea lor au intrat Dispot cu oaste în liafa sa, în Moldova, cum şi la stăpâniile turceşti să tâmplă de multe ori oştiri fără de ştirea împărăţiei. Această părere de pre urmă fu mai socotită de Ferdinand împăratul şi făcu răspunsu' lui Zaie să fie foarte cu taină acel lucru cu Dispot, căruia, i-au trimis Ferdinand împăratul şi dar, şească mii de galbeni de

aur.

Iară Zaie, după ce înţăliasă voia împăratului său, s-au sfătuit cu Laschi liavul şi cu Dispot, purtând toate pre taină. Au orânduit pre Anton Săcuiul cu mare veste, pre atunce purtătoriu de oşti, şi pre Ioan Russel, de niamul său de Burgundiia, care avea o sută de călărime cu sinetă supt ascultarea sa, şi Ian Velleiu frantoz cu 100 călărime şi cu altă pedestrime s-au unit şi el cu cielalţi; şi den Slonsca cu Pătru Seledtie cu 150 călărime au vinit la agiutoriul lui Dispot şi pedestrime, nemţi den cetatea Casovei şi dentr-alte cetăţi de pre margine fură adunaţi, cât cu toţii să făcusă 2000 de oşteni aleşi. Acestea isprăvindusă, au lăsat în socotiala lui Anton Săcuiul, el să fie purtătoriu acei oşti şi să cârmuiască pre toţi; iară Laschi să aibă grijă pentru alte trebi a lui Dispot.

Şi vrând să fie pre taină lucrurile lor, au făcut veste că au murit Dispot şi îndată Laschi au ascunsu pre Dispot într-o cămară de taină şi făcu veste că-i bolnav şi să arătă mâhnit şi cu voie rea Laschi pentru Dispot. Iară, peste puţine dzile, ieşit-au Laschi jealnic, dzicând că au murit Dispot şi de cheltuiala ce au făcut cu atâta somă de bani pentru Dispot rămâne păgubaş. Făcut-au săcriu de mort şi au pus o piatră mare şi-l duce cu preoţi la biserică de-l prohodesc şi-l îngropară. Şi după acestea, s-au pornit Dispot cu oşti, cu Laschi liavul, cu tunuri, prin Ţara Unguriască şi apropiindusă de munţii Ţării Leşeşti, în preajma Liovului, avea leşii păzitori la căile acelor munţi; ce n-au putut opri pre oastea lui Dispot. Şi viind la marginea Ţării Moldovei, oblicisă Alexandru vodă de apropierea oştilor cu Dispot, ce nu credea, viindu-i veste înainte că au murit Dispot, având iscoade oameni ai săi, de au vădzut îngroparea acelui săcriu. Iară, apoi i-au căutat a crede den prietenii săi Ieşi, că au înviet* Dispot şi vin cu Laschi asupra lui, cu oştile ungureşti cu Anton Săcuiul.

Sârguit-au şi Alexandru vodă de ş-au strânsu oştile sale ca la 25.000, făcându-le căutare la Suciavă; ce mai mulţi era ţărani în oastea lui decât slujitori. Ieşit-au Alexandru vodă împotriva lui Dispot; ştia Alexandru vodă

că şi nemţi sintu în oastea lui Dispot.

Tocmit-au la trecătoare Alexandru vodă oştile sale cu tunuri, să nu lasă a trece oastea lui Dispot. Iară Dispot, îmblând călare pre ţărmure, vădzu toată oastea lui Alexandru vodă, şi să spământă că nu-l va putea înfrânge. Ce socoti să se întoarne şi să fugă, pierdzind nădejdea de izbândă. Iară, oblicind Anton Săcuiul de spaima lui Dispot, l-au îmbărbătat şi au cercat de aflară altu' vad şi trecu oastea lui Dispot cu Laschi şi cu Dispot.

Iară Alexandru vodă, vădzind trecerea lui Dispot, den sfatul lui Moţoc vornicul, ce era pre atunce purtătoriu de oştile lui Alexandru vodă, au întorsu tunurile cu mare nevoie de unde era tocmite şi le pogorî mai gios. Iară Anton Săcuiul cu ai săi trecând de sârgu, dederă năvală şi apucară podul şi tunurile lui Alexandru vodă; iară după ce au trecut toţi, tocmind toată oastea Anton, îndată dederă în dobe şi în trâmbiţă sămnu de războiu' şi năvăliră asupra oştii lui Alexandru vodă. Dzic, să fie avut Alexandru vodă în oastea sa şi 2000 de eniceri şi alţi turci călărime. Ce, n-au ţinut multă vreme războiul că oştenii lui Alexandru vodă să amestecasă, călărimea cu pedestrimea turciască, şi purciasără în răsipă. Gonitu-i-au câtva loc Anton şi Burgundii cu raitarii franţozi, de i-au agiunsu şi i-au tăiat. Picat-au mulţi den oştenii lui Alexandru vodă. Fost-au împărţită o seamă de oaste, pre care o purta Moţoc şi Bogdan; acestea au ţinut câtăva vreme războiul cu Laschi şi cu Dispot. Ce, nemerind Anton Săcuiul cu ai săi şi dând războı, îndată au purces în răsipă Alexandru vodă cu Moţoc şi cu Bogdan. Rămas-au multe stiaguri de a lui Alexandru vodă şi tunurile toate, pre mâna lui Dispot.

Scrie Istfanfie istoricul să fie cădzut într-acel războiu' trupuri trii mii de oştenii lui Alexandru vodă şi enicerii mai toţi pieriţi şi robiţi; mulţi au cădzut robi pre mâna lui Dispot. Ce, pre toţi i-au slobodzit, cu sfatul lui Laschi şi a lui Anton, pentru să tragă cu blândeţe inimile a tuturor lăcuitorilor ţării spre Dispot.

La acestui război, tare şi vitejeşte au stătut Alexandru vodă singur, că pre un ungur ce făcea războiu'

singur cu dânsul, l-au oborât cu suliţa de pre cal. Aşea îl laudă istorila streină, că multă vreme singur Alexandru vodă cu puţini, părăsit de toţi, au ţinut războiul.

Iară, după ce au purces în răsipă şi Alexandru vodă cu cine era pre lângă sine rămaşi, au cădzut ca la 2000 den oştenii lui, împiedicaţi între nişte garduri şi şanţuri, ce era îngrădiţi nişte pometi, unde să strânsesă ţărănime. Unii den fugarii oşteni a lui Alexandru vodă, s-au fostu suit pen copaci, lăsându-şi caii, şi pre acia ucide-i den sineţă. Acest războiu' a lui Alexandru vodă cu Dispot, la ce loc au fostu, cronicarii streini nu scriu; iară răpousatul Grigorie Ureche, ci-au fost vei vornic, scrie să au fostu la Verbia, însă prescurt scrie; iară noi, den cronice streine, am aflat mai pre largu şi scriem mai pre largu.

Alexandru vodă, după ce au pierdut războiul cu Dispot, luându-şi de grabă doamna şi averea toată, că mai nainte trimise să la Suciavă de ş-au luat tot ci-au avut şi au trimis spre Dunăre, şi el den Ieşi, s-au pornit spre Huşi. Acolo să grijiia să strângă ţara şi să ia agiutoriu de la turci, să se întoarcă asupra lui Dispot; ce nemică n-au folosit.

Lauda acestui războiu' o scriu şi o dau istoricii streini lui Anton Săcuiul, care nepărăsit şi fără preget îmbărbătând pre ai săi, au luat întâi biruinţă. Războiul acesta s-au tâmplat în dzua svintului Martin, ce-l sărbaliză papistaşii; care svintu este în 11 dzile în luna lui noembrie după calendariul lor, iară la noi vine în 31 zile a lui octomvrie.

După izbândă, Dispot cu Laschi liavul şi cu Anton, cu toată oastea, au mersu la Suciavă şi au pus de au zugrăvit pe păreţi la uliţa ce să cheamă Uliţa Tătărască, războiul lui Dispot cu Alexandru vodă, chipurile căpitanilor osăbi de a domnilor, cu mare meşterşug scrise chipurile hatmanilor şi anume; care zugrăvitură şi scrisoare cu vremea pre urmă au cădzut şi s-au ştersu. Precum şi o biserică în Hârlău, ce au fostu zidită de Dispot vodă, în pomana tătânesău, de şeascâ stânjini în păreţi de înaltă, care stă astăzi răsipită, şi nime nu scrie de acea biserică, nice este pomenire de dânsa, papistăşască, făcută de Dispot vodă.

N-au zăbăvit Dispot, ce au trimis în goană după Alexandru vodă; ce nu l-au putut agiunge, aiice alt nemic de a lui n-au putut lua, fără numai un ear cu covoare, cu păretare, îmbrăcăminte de casă, iar proaste.

Iară Alexandru vodă, strângând rămăşiţă de oştenii săi ce scăpasă călărime turci şi mai vinisă îi alţi turci ca la 5.000, între care avea şi oarecăţi eniceijiţ, cu acia au venit Alexandru vodă până în Prut. Şij} acolo, dreptu Huşi, au făcut pod peste apa Prutului! şi acolo aştepta agiutoriu pre Mircea vodă, domnul muntenescu. Iară, înţelegând Dispot că s-au oştit Alexandru vodă, strâns-au ţara şi oştile ţării la sine, ca 25.000 oşteni cu ţărani, la Suciavă, şi luând tunuri 32, Dispot vodă au purces den Suciavă să margă asupra lui Alexandru vodă. Tnţălegând Alexandru vodă de apropierea lui Dispot vodă asupra lui, au poruncit de au stricat podul la Prut ce-l făcusă.

Era un sat despre partea lui Dispot cu puţinelă casă, unde socotind Anton Săcuiul loc bun de supus tunurile, au tras tunurile şi le-au supus pentre case; iară presineţaşii unguri şi nemţi pentre desime şi pentre copaci şi pe malul Prutului, unde era mai ponorât malul, au supus să facă meşterşug viclean şi au poruncit să nu dea den sineţă peste porunca lui.

Sta oştenii lui Alexandru vodă cu Motoc şi cu turci amestecaţi, ca 2000 pre o râpă a Prutului; carii, dacă vădzură că să apropie oastea lui Dispot, şi au poftit Motoc de au vorovit cu Anton Săcuiul, amândoi puind parola. Ce vor fi vorbit în scurtă voroavă, nu scriu istoricii, fără cât că au vorovit amândoi. Nu s-au putut vedea de oastea lui Alexandru vodă, oastea cea supusă a lui Dispot, pentru desimea călărimei lui Dispot vodă. Turcii aşijdirea, fiind fără grijă pentru apa Prutului, care era pentre dânşii, nice socotiia a fi vreun vicleşug, ce alerga bulucuri să valiză tabăra lui Ungurul.

Atunce porunci de sârgu Anton de slobodziră tunurile în oastea lui Alexandru vodă, şi porunci de ieşiră sinetaşii de unde erau supuşi. Puţin războiu’ ţinură oştenii lui Alexandru vodă, că slobodzind foc tare ungurii, picare de

pripă caii lor, şi unii morţi cădzuti, alţii răniţi, au dat dos la tabăra lor.

Iară luând veste de vinirea Mircii vodă şi de tătari într-agiutoriu lui Alexandru. vodă, s-au apucat Anton Ungurul cu mare sârguială a face podul ce-l strâcasă Alexandru vodă; aducând multe coşuri, împlându-le cu pietri, le-au aruncat în Prut legându-le de grindzi cu nuiele de stejar şi de loze în loc de odgoani peste dârele au pus lasă împletite bine, aşternând paie şi pliavă peste lasă. Pus-au tunurile în ţărmurile Prutului de apăra despre oastea lui Alexandru vodă podul, că făcea năvală să împiedice să nu poată face podul.

Vădzindu Alexandru vodă că s-au isprăvit podul peste Prut şi agiutoriul i s-a întârdzie de la Mircea vodă şi de la tătari, pierdut-au nădejdea de agiutoriu şi de noapte s-au ridicat şi s-au dus spre Chiliia şi spre Cetatea Albă şi trecând Dunărea, s-au dus la Silistra şi de acolo la Ţarigrad cu toate ale sale; iară oştenii lui s-au răşchirat încătro au putut.

CAP XXXIII

Domniia lui Dispot vodă

Dispot vodă, vădzind că-i sluji nărocul şi acolo, cu vilejiia lui Anton, s-au îmbrsu cu mare bucurie la liş, şi, pre obiceiul domnilor, i-au cetit molitva de domnie Grigorie mitropolitul; şi apoi mergând la Suciavă, au poruncit de au strigat să părăsească toţi armele de apărat şi să margă cineş pre casă.

După ce sosi la Suciavă, ieşitu-i-au în tâmpinare mitropolitul ţării cu episcopii şi cu tot nărodul, de-l petrecură până în cetate. Având grijă de Alexandru vodă, ştiindu-l şi cu avere ieşit den ţară, au oprit toată oastea streină pre lângă sine şi să arăta blând tuturor şi cu cuvinte dulci; pre boieri îmblândziia şi-i întăriia cu nădejde de bine că vor avea în domniia lui. Poruncit-au şi aceasta: că cine nu va asculta şi nu se va supune poruncilor lui, se va certa cu moarte. Grăia toţi de rău de Alexandru vodă şi-l făcea tiran; iară lui Dispot nărocire în mulţi ani striga.

Ales-au Dispot vodă patru boieri de credinţă, pre

carii au lăsat toată cârma ţării: pe Stroiciu vei logofăt, pre Barnoveiu hatman, pre Moţoc vei vornic şi Grigorie Reveles, de niamul lui de la Beciu, ce era în mare cinste de Dispot vodă.

Iară Mircea vodă, fiindu purces cu oaste să vie într-agiutoriu lui Alexandru vodă cu tătarâi, dacă au înţeles de fuga lui Alexandru vodă, s-au întorsu iară la scaonul său.

Dispot vodă, măcar că luă izbândă şi s-au aşedzat bine în domnie, dară ţara era deşartă şi stoarsă de Alexandru vodă; şi fiindu multe trebuinţă la începutul domniei lui, fiind în mare lipsă de bani şi cheltuieli den dzi în dzi adăugândusă, nice s-au găsit cât de puţin în urma lui Alexandru vodă, că lua să tot cu sine Alexandru vodă, şi nice lefele slujitorilor n-avea de unde plăti; să-i sloboaliză, nu cutedza, că tot avea grijă de Alexandru vodă. Iară apoi au slobodzit oastea toată la ernatec, însă cu puţină plată. Că deodată socotisă să li să dea de tot capul câte un galbăn de aur; şi aceşti bani neputându-să mai degrabă strânge, au poruncit de au luat un policandru şi nişte sveşnice de argintu, ce făcusă Alexandru vodă în mitropolie şi le-au străcat de au făcut bani de plata oştii; deci cu acei bani, făcuţi den argintul bisericii şi cu ce s-au strânsu den ţară, au dat lefile slujitorilor.

Iară îndată au intrat în ura ţării Dispot vodă, vădzind că strâcă odoarele bisericilor, carele sintu de alţi domni închinate lui Dumnădzău. (Să prăveşti aicea răul m-am al grecilor şi giudecă de toţi aşea: pedepsit pământul pre care pun piciorul grecii!)

Şi aşea, după ce să aşedză Dispot la domnie, trimis-au sol la Jicmond, craiul ungurescu, să-i dea cetăţile Clujvarul* şi Ciceiul, care cetăţi era date încă de Matiiaş craiu domnilor den Moldova; că într-altu chip, de nu le va da şi le va ţine în pieptul lui ascunsă, le va scoate el den pieptul lui. De care solie mâniindusă Jicmond craiu, au răspunsu’ solului să spuie lui Dispot vodă că criteriii de pururea sintu mincinoşi.

Alexandru vodă, după ce au mărsu la Ţarigrad, făcut-au jalobă la împărăţiia lui sultan Suleiman, pentru mare

strâmbătate ce i-au făcut Dispot. Iară împăratul, dacă au înţeles, au poruncit vizirului să ducă cu agiutoriul său pre Alexandru vodă la domniia ţării. Trimis-au şi la craiul leşăscu cu bănat, pentru ce au lăsat prin ţara lui a să face atâtea amestecături ţării cu Dispot.

Iară când să gătializă Alexandru vodă să vie cu domniia iar în ţară, iată sosăscu boierii trimişi de Dispot vodă la împărăţie cu pocloane, adăugând birul, dzece mii de galbeni de aur, şi tocmindu-şi lucrurili Dispot vodă despre împărăţie, trimisu-i-au stiag şi sabie scumpă, pre un agă împărătescu de domnie noa A.

Aşedzându-şi Dispui vodă lucrurile domniei şi despre împărăţie Turcului, începu a face mari răutăţi şi tiranii. Iară Anton Săcuiul, dăruit bine de Dispot vodă, cu aur, cu argintu şi cu haine scumpe, cu soboli şi săbii ferecate şi paloşe, la cai cu şale ferecate, s-au întorsu la casa sa, lăsând în locul său lângă Dispot vodă pre Pătru Divoie, ce era lăsat de paza cetăţii Sucevii.

Aşijdirea lui Albert Laschii i-au dat galbenii dzece mii, făgăduindu-i Dispot vodă că-i va da şi alţi bani, ce-i mai rămăsese dator, şi i-au dat şi cetatea Hotinului, la care ispravnic au pus Laschii pre Ian Piasovschii, om al său, liav, şlehticiu. Iară pre urmă la mare vrăjmăşie şi vrajbă au vinit Dispot cu Laschii, precum vom arăta la rândul său.

După ce s-au dus Anton şi Laschi pre la ale sale, s-au dus şi Ian Pătru Ruseglu; măcar că-l opinia Dispot vodă să mai şaliză, ce, fiindu legat în slujbele lui Ferdinand, împăratului nemţăscu, s-au dus şi el în Ţara Unguriască, dăruit bine de Dispot vodă. Spun să-l fie petrecut un conac singur Dispot vodă. Trimis-au Dispot vodă sol la împăratul nemţăscu, mulţămindu-i pentru binefacerea lui, făcându-i ştire că şi despre împărăţiia Turcului ş-au aşedzat domniia. Aşijdirea şi la craiul leşăscu au trimis soli Dispot vodă.

Iară după acestea toate, cum s-au pomenit mai sus, pe vremea coronaţiei lui Maximilian, ce l-au coronit craiu unguresc la Pojin, în anul de la zidirea lumii 7072, iară de la Hristos 1564*, schimbat acum Dispot vodă: den blând, cumplit; den milostiv, apucătonu şi lacom, puind pre ţară

mari nevoi. Dezbrăca şi bisericile, casăle lui Dumnedzău, luând arginturile de făcea bani. Peste nădejdea ţării despre Dispot vodă, neputând suferi – (cu anevoie să sufere răul şi năcazurile de obşte) – boierii şi cu Tomşea, ce era hatman pe toată oastea ţării, cu toţii s-au giurat să fie la un cuvântu', să scoată pe Dispot vodă den domnie, alegând pre Tomşa hatmanul, care era cu inemă mare, dentre toţi să fie începătoriu acestui lucru. Atunce înţelesesă boierii, cum Dumitraşco Vişnoveţchii, îndemnat de Laschi, era gata să vie să ia domniia lui Dispot vodă, că şi Laschii să întorsesă cu rău asupra lui Dispot vodă. S-au sfătuit boierii să trimiţă la Vişnoveţchii să-l poftiască domnu' ţării.

Simţindusă Dispot vodă urât ţării, avea grijă mari, ca unul închis în cetatea Sucevii, au răpedzit pre un Valintin ungur la Ferdinand chesariul şi la Maximilian, craiul unguresc, în cai de olac, poftindu agiutoriu de apărare împotriva boierilor săi şi au învăţat Dispot vodă acelui Valentin să găsască să se valiză cu Zaie şi cu Anton Săcuiul, să-i poftiască de la Dispot vodă să strângă oşti şi să păzească să-i vie într-agiutoriu făgăduindu-li amânduror Dispot vodă mari daruri ca şi întâi, arătându-li că lesne vor putea sta împotriva unor oameni ce-s neştiuţi întru meşterşugurile războaielor.

Iară şi Ferdinandu, împăratul nemţăscu, şi Maximilian craiul unguresc, socotiră a nu lăsa pre Dispot vodă în primejdie, cărora arăta nemutată credinţă şi slujbele sale, Dispot vodă. Deci primiră amândoi rugămintea lui Dispot vodă, ştiindu că au fostu şi mai nainte apărători craii ungureşti, Ţării Moldovei. Iară şi Anton Săcuiul, de care nu o dată am pomenit, înţelegând den Valentin grijea şi strâmtoarea lui Dispot vodă, nu apăra despre sine agiutoriul, ce socotim că va avea piedecă depărtarea căii sale cu oştile, şi că-i lipsiia banii, întru carii stau mădulările oştilor.

Aşea, întârdziindusă lucrurili, au sosit Dispot la mai mare perire. În oştile Ardialului, care să afle pururea gata, nu punea nice o nădejde, căci pe voievodul de Ardial, mai nainte şi cu scrisorile şi cu cuvintele de vătămare îl

stricasă. Anton Săcuiul, pre diregătoriul a cinci biserici, anume prelupul Peţii, solul chesariului Ferdinand, carele trecând pren Ardial la Ţarigrad, îl prinsesă, pentru ce i-au fostu pârând pre Anton Săcuiul la sultan Suleiman.

Aşijdirea între dânsu mari şi grele pricini era de neprieteşug şi acel pricini întâi au fostu de au părăsit Laschii pre Dispot vodă, de s-au unit Laschi cu Vişnoveţchii asupra lui Dispot vodă, aflându-să pre atunce la Liov, în Ţara Leşască.

S-au fostu pornit acum Dispot vodă cu oaste, să ia cetatea Hotinului de supt ascultarea lui Laschii, care i-au fost-o dat mai nainte, precum s-au pomenit, că era ispravnic pus de Laschii Ian Piasovschii. Vădzind dar Piasovschii apropierea lui Dispot vodă, au trimis înainte-i de i-au spus că-i va da cetatea Hotinului, numai să-l lasă să iasă el cu al său slobod den cetate. Făcutu-i-au Dispot vodă pre voie lui Piasovschii şi au luat cetatea iar în sama lui.

Înţelegând şi aceasta Laschii, şi mai mare gătire au făcut cu Vişnoveţchii şi s-au pogorât cu oşti la Oameni (a în Podoliia. Ce Dispot vodă n-au cutedzat să triacă Nistrul, pentru că avea oaste puţină, ce s-au întorsu spre Gălaţi şi la Reni şi de acolo iar la Suciavă.»

Măcar că să întorsesă Dispot vodă, iară urât tuturor pentru greutăţile ce făcea ţării, fiind lacom, că, fără alte nevoi mai scosese de casă câte un galbăn de aur. Să făcusă şi cumplit tiran şi neîmblândzit şi asupra celor ce să despărţiia de muiere şi lua alta, că acelora mari şi cumplite munci le făcea, dzicându-le căci nu s-au îndestulat cu o fămee. Şi aceasta încă au adaos la nevoia ţării, că şi muierea aceia plătiia a triia parte de galbăn de aur şi atunce da voie să se desparţă de bărbat. Şi aceasta o făcea Dispot cu sfatul unui om, anume Ian Liubcenie, ce-l adusese din Ţara Leşască şi-l făcusă episcop. Pre mulţi tăindu-le capetele, porunciia de nu-i îngropa multe dzile să fie la prăvirea altora.

ŢI urâsă rău ţara şi pentru credinţa pravoslavnică că nu o ţinea Dispot vodă, că la biserică rar sau niceodată nu mergea, ce cu alte slugi petrecea. Şi în Cotnar, fiindu saşi

mulţi pre atunce, le-au făcut biserică şi şcoală şi au adunat vivliothichi. Presemne, biserică cea stricată den Cotnariu a papistaşilor el o au făcut, de nu va fi şi cea mare, ce stă şi până astădzi cu saşi; şi aduna dăscăli de prin Ţara Nemţască şi den Ţara Leşască, papistaşi. De atunce au rămas aice în ţară la noi ezoviţi şi alţi popi de a bisericii apusului, papistaşi. Şi den sfeşnicele de la mitropolie de argintu, făcute de Alexandru vodă Lăpuşnianul cu mare cheltuială, den care au făcut bani, cum s-au pomenit mai sus. Acum oblicisă ţara de niamul lui Dispot că cu amăgituri, iară nu drept au fostu agonisit acest nume împărătescu de Dispot şi de Heracli, de niamul împăraţilor Ţarigradului făcândusă.

Era şi trufaş mare şi mult socotindu de sine Dispot; şi să sirrteţiia să apuce domniia Ţării Munteneşti de la Mircea vodă şi Ţara Ardialului, având la acestea svetnic pre un Dumitraşco Bolgariu, dzicând că i s-au pogorât den ceriu doua A cununi de aur. Oblicisă într-un rându Dispot vodă că au murit Jicmont, craiul ungurescu, şi să pornisă cu oşti să intre în Ardial să apuce crăiia; şi, sosind pană la Trotuş, i-au vinit veste că s-au însănătoşat Jicmont craiu şi s-au întorsu îndată înapoi la scaunul său.

Aflu şi aceasta la Istvanfie istoricul: că, ieşind Dispot vodă, cum s-au pomenit, spre Hotin, îmbind cu puţini în câmpi, i-au ieşit mulţime de oameni şi încungiurându-l, strâga să le ridice acele grele dări, ce le aruncasă de casă câte un galbăn de aur. Iară Dispot vodă le răspundea că den svatul lui Bârnov şi a lui Moţoc şi a doi vlădici face acele greutăţi de pune cu asupră, şi de este cu voie, să le dea pre acia pe mânuie lor, să-i omoară, dzicând că toţi aceşti patru au fostu pricina şi la Alexandru vodă, de l-au îndemnat la toate tiraniile, şi nu se vor părăsi de răutăţile lor aceşti patru, de nu va grăbi Dispot vodă să le facă zvârşit vieţii lor. Şi abiia cu multe cuvinte s-au aşădzat acea mulţime de ţărani adeverindusă că le va face pre pofta lor şi le va ridica acele nevoi. Această vorbă şi răspunsu’ a lui Dispot vodă, de au vinuit pre acei boieri, au fostu pe urmă perirea lui Dispot vodă.

Întâi Bârnov înţelegând părerile şi poftele ţărănimii, ştiind şi socotiala lui Dispot vodă, socotit-au că mai lesne este să [facă]* orice va putea, decât să pătimaşcă. Svătuindusă cu alţii, s-au apucat că va fi el cel întâi pricinitoriu şi deşteptătoriu acestui lucru. Şi întâi pre Ion Luscenie, ce-l adusese din Ţara Leşască şi-l făcusă episcop, l-au otrăvit, că acela ştia toate svaturile lui Dispot vodă, şi l-au îngropat afară den târgu, unde dzic meidianul denafară, pre acel Lusţinie. Şi aşea s-au apucat de celelalte cu mare tăcere şi taină.

Iară Dispot vodă ş-au luat doamnă den Ţara Leşască, fata lui Martin Zborovschi, om ştiut pre atunce în Ţara Leşască, socotind că cu legătura aceia va trage şi pre Laschi iară în dragoste.

Iară ţara, vădzind pre Dispot vodă că ş-au luat şie doamnă de altă lege, şi mai tare îl urâră pre dânsul. La nunta sa, Dispot vodă acele cheltuieli au adunat, cât nu numai de tot omul, de tot felul de bucate, ce şi păsări, vânat şi peşte şi feluri de cheltuieli la bucate, cu* mai mare lipsă şi nevoie bieţilor lăcuitori a ţării; şi cu acestea ş-au adaos den dzi în dzi mai mare ură asuprăş Dispot vodă.

Întâi să începu rocoşire asupra lui Dispot vodă. Venisă oameni de ţară şi spusără lui Dispot vodă că au intrat tătarii de peste Nistru în ţară şi pradu şi ardu şi cerea agiutoriu împotriva tătarilor. Iară Dispot vodă, măcar că-i dzicea mulţi şi mai ales Lupul Sasul, pre carele îl adusese de făcea bani că era meşter, ştiind bine limbă româniască, să se păzească de vicleşugul boierilor; ce, vădzind de la o vreme îmbunăturile boierilor, ce era giuraţi într-un cuvântu’ asupra lui, cari îl svătuia să trimiţă oaste parte mai multă împotriva tătarilor, s-au înşelat Dispot vodă şi au trimis într-ales oşteni unguri 350 şi sârbi 50, tot călărime, cu câteva mii de moldoveni şi oarecăţi nemţi pedestraşi şi povăţuitori de tunuri.

Toată această oaste o au dat în sama lui Ilie Torman şi a lui Ştefan Tomşa, carii era la un loc grăiţi cu alţi boieri asupra domnului lor, lui Dispot vodă. Iară după ce trimisă oastea cu Toroman şi cu Tomşa, nefiind nice un tătar, ce

linişte, nice un sămnu de pradă, ce tăcere, toate sta în pace; şi vădzind ciia ce era giuraţi asupra lui Dispot vodă, că ungurii şi sârbii cugetă a fi lucrul într-alt chip, au răspunsu’ cielalţi că este meşterşug de tătari făcut şi au orânduit Tomşa pre unguri şi cu celălalt într-altă parte, vrând să-i împartă la un sat aproape de Nistru, şi le-au poruncit să-şi grijască caii şi presine la acel sat. Iară presărbi i-au orânduit la alt sat, nu departe de cicealalti, să găzduiască acolo. Iară noaptea porunceşte Tomşa şi Torman de au aprinsu o casă în sat, făcându sămn moldovenilor, de au abătut cu toţii cu săbiile goale în unguri şi în nemţi. Perit-au mulţi şi den moldoveni, iară ungurii şi nemţii de tot, toţi, că rămâind o seamă, să apăra dentru o grădină cu şanţu încungiurată, câtva clas, pană ce au porunciţ Tomşea cu Toroman, au dzis de au îndreptat puşcile asupra lor şi acolo pană la unul s-au topit şi nemţii, căror le poruncisă Tomşa să sloboaliză focul în unguri şi în sârbi, şi ei, nevrând să asculte porunca, ştiindu-i tovarăşi, i-au tăiat pre toţi; fără numai unul, anume Hristofor, carele au îndreptat tunurile asupra ungurilor, au rămas viu. Vădzindu sârbii acea perire, o seamă dând înot, au trecut peste Nistru şi au scăpat, iară câţi n-au vrut să fugă, au perit toţi de moldoveni.

Într-acea dzi, după ce s-au lucrat acestea, purces-au Tomşea cu Toroman la Suciava asupra lui Dispot vodă; însă întâi au mărsu pre la cetăţi şi la târguri, pre unde era păzitori oamenii lui Dispot vodă, şi întâi au lovit la cetatea Niamţului, unde era păzitoriu cetăţii Iachim Prudinţii Seleziian, tovarăş în toate nărocirile lui Dispot vodă. Nu s-au tâmplat atunce în cetate, iar păzitorii cetăţii, neştiind a fi vicleşug, au lăsat pre Tomşa în cetate şi puţini nemţi, ce era în cetate, pre toţi i-au ucis şi au luat cetatea în sama lui. Iară Prudinţie, neştiind nemic, şi având durere de cetate luată de Tomşa, s-au dus la Suciavă cu vreo patru, cinci tovarăşi; dând năvală prea oastea, ce era pregiur cetate, au scăpat întreg în cetate.

Tomşea, după ce au luat cetatea Niamţului, nezăbăvind, s-au dus la Suciavă şi s-au început mai tare a

să strânge cetatea Sucevii. Iară Dispot vodă, neputând să iasă den cetate cu năvală făţiş, s-au apucat de au întărit cetatea să se poată apăra şi au pus de au slobodzit un tun, ce era mai mare, dând veste să se strângă toţi ai săi. Avea nădejde Dispot vodă în Zborovschii, socru-său, de agiutoriu, că va aşădza cu Laschii şi-i va vini agiutor; aşijdirea şi la Anton Săcuiul şi la Zaie nedejduia şi se va apăra den cetate, pănă-i vini agiutoriu de la aceştie, ce s-au dzis.

Avea cu sine în cetate Dispot vodă slujitori de triabă 1256; mai mulţi era unguri; şi pe călărime era Martin Farcaş, iară pe pedestrime Pătru Devai, ce era lăsat de Anton, şi pedestrime unguri 300 carii asculta ne Thoma Călăbanian, Ştefan Horvat şi Grigone Gherontoi. Iară celelalte polcuri era de multe feluri: vloşi, nemţi, greci, Ieşi şi turci; „era adunaţi şi puţintei moldoveni.

Dispot vodă, rămâind în mare strânsoare, şi vădzindu-să fără veste încungiurat de nenorocire şi ciia ce era odată supt mila lui şi să părea atunce priitori lui; însă era şi meşteri a multe lucruri, den carii era mai mulţi vloşi sau itali sau nemţi, i-au fostu rădicat cumplire celor ce era giuraţi asupra lui Dispot vodă, atâta cât nice muieri, nice copii, n-au lăsat vii. Intru aceste amestecături, pre Gheorghie Reveles, născut la Beciu, care strângea haraciul în părţile despre Dunăre, neştiind nemic de rocoşituri, l-au prinsu şi l-au trimis la cetatea Niamţului la închisoare.

Stând încungiurată cetatea Sucevii mai mult de cum să socotiia, iară rocoşenii boierii mai ales Bârnov, Moţoc şi cu Stroiciu, svătuiră şi aliasără cap dentre sine pre Tomşa, ci-au fostu hatman.

CAP XXXIV

Domniia lui Ştefan Tomşa

După ce au rădicat cap, şi domn pre Tomşa, măcar fără voia lui, începură mai tare a bate cetatea şi au orânduit Tomşea patru tunuri de bătea în poartă, să fărâme poarta, să dea năvală în lontru. Ce, fiind neştiutori moldovenii Tomşii, puţină stricăciune făcea, că ieşiia den cetate şi da năvală şi-i împingea atâta, cât de la o vreme

îmbla den cetate pe ascunsu afară la hrană de aducea în cetate. Şi întru una de dzile, cu slobodzăniia lui Dispot, svătuindusă cu polcovnicii den cetate, Pătru Devan au dat năvală cu 400 de oameni asupra acelora, ce era orânduiţi de Tomşea vodă de bătea cetatea; şi acia au dat năvală, cât apucasă de trăgea cu mânuie acele patru puşci în cetate. Făcut-au den toată tabăra năvală mare, să nu lasă tunurile să le ia în cetate; ciia să le ia, ceştia să nu le dea; stătu un război mare ce, de la o vreme, aruncând den cetate cumbarale şi dându foc nemţii, rămasără biruiţi moldovenii Tomşii şi luară tunurile cei den cetate. Perit-au den moldovenii Tomşii atunce ca la 200, precum scrie

Istvanfie, măcar că poate să laude pe ai săi; şi acolo au perit şi Ilie Toroman, cel întâi rocoşitoriu asupra domnu-său, lui Dispot vodă ş-au luat îndată plata. Iară den oamenii lui Dispot vodă şească pieriţi de suliţă şi pre atâţia răniţi.

Stând lucrurile aşea, precum s-au scris, iară Tomşea vădzind moale lucrul de dobândit cetatea cu ai săi, s-au sfătuit cu boierii de au trimis sol la Jicmont, craiul unguresc, cerşind oaste să-i trimiţă într-agiutoriu asupra lui Dispot, ştiindu-l neprieten şi învrăjbit lui Dispot vodă. Şi iată vini veste la Tomşea, cum Dumitraşco Vişnoveţchii, ori chemat de boieri, ori îndemnat de Laschii, că au sosit cu oşti la marginea ţării, cu acela gând să apuce domniia, înţelegând netocmală între Dispot şi între Tomşa.

Părăsit-au Tomşea vodă cetatea şi s-au mutat cu tabăra peste Şiretiu, iară Vişnoveţchii cu oastea sa, s-au pus cu oastea sa în locul, unde stătusă Tomşea la cetate. Văzdut-au Dispot în locul unui neprieten pe altul sosit şi de dânsul încungiurat; mai în mare grijă stătu Dispot vodă. Aşedzând tabăra lângă cetate Piasovschii, omul lui Laschii, de carele am scris mai sus, că era lăsat de Laschii în cetatea Hotinului. Pre acel Piasovschii l-au trimis Vişnoveţchii sol la Dispot vodă, în cetate cu aceste ponturi: De va da Dispot vodă 25.000 de galbeni de aur lui Vişnoveţchii atunce, pentru cheltuiala ci-au făcut cu oastea sa, şi de se va apuca de tot anul să-i dea câte

12. O galbeni de aur, îl va scoate de primejdie. Primit-au cu mare bucurie Dispot aceste legături şi au mulţămit lui Vişnoveţchii; şi dăruit bine Piasovschii, s-au întorsu la tabăra lui Vişnoveţchii.

Iară într-aceeaşi dzi, venit-au boierii ţării la Vişnoveţchii în tabără, carii, de la toată ţara că-l primăscu domnu', i-au arătat, ducându-i şi cărţi de la toţi boierii şi de la ţară, pentru mai mare şi întărită credinţă; iară pre Tomşea otcârmuitoriul l-au făcut otcârmuitoriul domniei, până se va alege altu' domnu', şi până se va sfârşi bătaia cetăţii, lăudând previşnoveţchii pentru lucrurile lui ştiute în lume, ci-au isprăvit împotriva moscalilor şi a tătarilor, fiind de m-am mare. Şi ca aceste cuvinte înşelătoare arătând boierii liavului Vişnoveţchii, aşea s-au amăgit Vişnoveţchii de viclenia boierilor de ţară şi trufindusă liavul cu adeverinţa domniei ţării, de sârgu trimite cărţi în cetate la Dispot vodă, dându-i ştire de vrăjmăşie şi cum nu primeşte nice un aşedzământ cu dânsul. (Vedea-vei nebuniia liavului la ce au vinit şi ce primeşte).

Ieşisă den cetate o seamă de unguri pentru hrană, ştiind ce legături primisă Vişnoveţchii cu Dispot vodă. Pre acii unguri au poruncit de i-au ucis; unii, închidzându-să într-o casă în târgu, trimis-au să-i dobândiască; ce au ieşit den cetate o seamă de unguri de au dat agiutor celor închişi, cu mare moarte în Ieşi.

Iară Vişnoveţchii, nesocotindusă a fi amăgit de boierii ţării, au orânduit 500 de căzaci, cu Ieşi amestecaţi, pe pofta boierilor, să trimiţă cu dânşii să aducă capul Tomşii – (uită-te la meşterşug!) – să-l închine lui. Iară, dacă au trecut acele 500 de oşteni Şiretiul, fiindu oastea Tomşii supusă, neştiind căzacii cu leşii de oaste supusă, i-au lovit moldovenii cu Tomşea şi pre toţi i-au topit, cât n-au rămas nice unul.

Iară Vişnoveţchii, neştiind de perirea oamenilor săi, socotindusă acum domn ţării, ieşisă în carătă că era şi can bolnav, cu puţini oameni, în tâmpinarea oamenilor săi. Şi oblicind de perirea oamenilor săi, atunce să vădzu amăgit şi viclenit de Tomşea şi de boieri. Nu s-au spăriet deodată

Liavul; ce, au încungiurat tabăra cu cară, iară cu călărime au ieşit la război, care s-au tâmplat la pod la Vercicani şi fiindu bolnav Vişnoveţchii, au dat tocmala oştii în sama lui Piasovschii. Datu-ş-au războiu' moldovenii Tomşii cu leşii lui Vişnoveţchii şi deodată înfrânseră leşii pre moldoveni; iară pre urmă, Tomşea de altă parte lovind pre Ieşi, i-au înfrântu şi au prinsu viu previşnoveţchii şi Piasovschii şi îndată pre aceşti doi, i-au şi trimis la Ţarigrad, la împărăţie.

Prinsoarea lui Vişnoveţchii aşea s-au tâmplat: fiind bolnav Vişnoveţchii, precum s-au pomenit, neputând fugi mai departe, au intrat într-o căpiţă de fân, la un sat, lângă Botăşeani şi mergând un preot la fân să încarce – (cu greu şi anevoie să trece primejdiia omului ce-i să petriacă; nicecum nu să poată trece) – fân. În car, aflat-au previşnoveţchii ascunsu în căpiţă şi l-au legat bine şi l-au dus în Botăşeani de l-au închinat Tomşii; şi deci, cum s-au pomenit, i-au trimis la împărăţie.

Ducând oamenii Tomşii previşnoveţchii la împărăţie şi pre Piasovschii, s-au tâmpinat cu oamenii lui Alexandru vodă, ce viniia cu cărţi în ţară la boieri, că era domniia dată iar lui Alexandru vodă Lăpuşneanul. Dacă tâmpinară oamenii lui Alexandru vodă pe oamenii Tomşii, ducând previşnoveţchii în calea Ţarigradului, luară previşnoveţchii şi pe Piasovschii de la oamenii Tomşii şi-i trimisără ei în Ţarigrad la Alexandru vodă, de i-au închinat el la împărăţie, dzicând că ţara îl pofteşte pre dânsul să le fie domnu' şi în nădejdea lui au făcut slujbă împărăţiei.

Iară previşnoveţchii şi pre Piasovschii au poruncit împăratul de i-au pus de vii în cârlige, despre Galata; şi în cârlige au trăit vii până a triia dzi, cu multe sudălmi şi ocări spre Mehmet, şi turcii ca într-o proaşcă săgeta într-înşii de-i împlură de sigeţi. Şi aşea s-au sfârşit Vişnoveţchii şi Piasovschii.

Dispot vodă ar hi putut ieşi den cetatea Sucevii să să fie dus încotro ar hi vrut, până a să gâlcevi Tomşea cu Vişnoveţchii, precum îl sfătuia mulţi de ai lui. Ce den sfatul lui Dionisie Aval doftorul, au rămas în cetate, dzicându-i să

nu bage în seamă pre moldoveni. Iară den Ardial să pornisă 1.000 de călăreţi şi pre atâţia pedestraşi, de la craiu Ioan Jicmontu, şi au vinit într-agiutoriu Tomşii şi iar au mărsu Tomşea de au încungiurat cetatea Sucevii, unde era Dispot închis, şi au apropiat puşcile de bătea cetatea.

Iară Dispot măcar că ştia că au vinit unguri agiutoriu Tomşii, tot nu pierdea nădejdea; şi să plinisă trei luni de când era închis în cetate şi sosiţi în mare strânsoare şi lipsă de zahăra. Ieşit-au den cetate de au dat năvală oastea" pedestrime asupra ungurilor şi a moldovenilor. Stătu un războı mare cu multă vărsare de sânge în îmbe părţile. Perit-au la acel războiu' Bârnov de suliţă, şi Grigori Vinţie; om blăstămat den capetele lui Dispot vodă Delegheţii, care de multe ori svătuia pre Dispot vodă să omoară pre cei vicleni ai săi. Dzicea în şagă...

Iară după ce să apropiară ungurii cei denafară supt cetate în meteredză, începură a vorovi cu cei den lontru pe taină, făgăduindu-le de la Radistav Radac, mai marele lor, lefe bune şi slobodzănie în ţara lor. Începură cei den cetate a să pleca spre alte lucruri noa A să facă. Vădzut-au şi pre oarecare den cetate, grăind de prezidiu cu alţii de a Tomşii, pre carele întrebându-l Dispot vodă să-i spuie ce au vorovit, şi el nevrând să spuie deplin, l-au omorât.

Atunce mare gâlciavă şi strâgare să audziia în cetate, că Dispot vodă prepuindu-şi pe Pătru Devan, de vicleşug, vrea să-l omoară; care mai nainte era de mare credinţă la Dispot vodă. Iară slujitorii, vădzind năpaste ce să face polcovnicului său, mare zarvă feceră şi să svătuia să omoară pe Dispot vodă; apoi socotiră să nu-şi facă nume rău şi ucigaşi de domnu' şi trimisără să le giure Tomşea vodă să fie slobodzi şi ei să deschidză cetatea.

Înţelegând Dispot vodă svatul lor, pus-au de au omorât într-o casă pre Pătru Devan, după a căruia perire, apoi făţiş strâga că ei vor închina cetatea. Iară Farcaş, ce era mai mare pre călărime, şi căpitanii, carii nu era încă la acel gâlcevi, sta între slujitori să-i potoală, pre unii cu rău, pre alţii cu rugăminte, şi ales pre pedestrime, carii era mai mulţi decât cicealalti, ce gâlceviia mai tare; ce nemic nu

folosiră.

Început-au a să ruga Dispot vodă cu multă rugăminte alor săi să nu-l lasă, dzicând că este aproape şi agiutoriul ce le vine de la Ieşi, că se făcea cuvântu’ în cetate că s-au împăcat Laschii cu Zborovschii, socrul lui Dispot vodă, şi vine cu 4.000 de Ieşi. Ce nemic n-au folosit rugămintea lui Dispot vodă, că pedestrimea începură a destupa încuietorile porţii, ce era astupate cu pământu’ şi cu pietri. Era şi o bute mare plină de pietri; răsturnându-să, au cădzut peste Martinengu şi l-au omorât. Acel Martinengu era den Ţara Unguriască dentr-un târgsor, ce să cheamă Svintul Gutard.

Vădzindu-şi Dispot vodă sosită perirea, o cunună scumpă de aur ce avea, neavând cu alt cu ce mulţămi o seamă de nemţi şi unguri ce-i slujisă cu dreptate, le-au împărţit acea cunună şi îmbrăcândusă în haine ce avea mai scumpe şi încălecă pe cal cu podoabe scumpe şi cu alai, după rânduiala domniască, au ieşit den cetate la Areni, unde era ţara adunată.

Venitu-i-au înainte poruncă de la Tomşea vodă, de au descălecat Dispot de pre cal, şi au mărsu pe gios la Tomşea unde era; şi stând Dispot înaintea Tomşii şi în viderea tuturor, l-au mustrat Tomşa cu multe cuvinte, aducându-i aminte de multe lucruri fără cale şi fără de lege, ce făcea; că nu numai ţara au pustiit, ce şi de lege ş-au râs, şi bisericile au dezbrăcat şi le-au prădat. Şi după mustrare, l-au lovit cu buzduganul de multe ori până au cădzut la pământ şi i-au tăiat un tătar capul, măcar că şi den gloatele ce sta acolo să răpedziia de-l loviia. Acolo au omorât şi pre Iachim Prudinţâi. Şi despoindu-i pielea de pre cap o au împlut de paie şi o au trimis în Ţarigrad la împărăţie. De vârstă era Dispot ca de 40 de ani şi au domnit aproape de trei ani.

Atunceş, dacă au perit Dispot vodă la Suciavă, au sosit şi Albert Laschii, voievoda Siregiului, cu

14. O de oaste la Şiretiu, ce viniia într-agiutoriu lui Dispot vodă. Înţelegând Tomşea de vinirea lui Laschii, au trimis pre un căpitan de nemţi ci-au fostu la Dispot vodă,

tăindu-i nasul şi urechile să margă să spuie lui Laschii că au perit Dispot vodă; iar de va vrea Laschii să paţă şi el, cum au păţit Vişnoveţchii, să vie cum au purces. Şi mergând, niamţul acela au spus lui Laschii şi svătuindusă Laschii cu ai săi, ce toţi i-au dzis: De vreme ce au perit Dispot vodă, pentru carele mergu, perit-au şi cheltuiala lui Laschii. Şi s-au întorsu înapoi Laschii cu oastea sa; şi gonindu-i Tomşa cu 12.000 de oaste până mai sus de Snetin şi nimica nu le-au putut strâca leşilor şi întorcându-să Tomşa, au aprinsu Snetinul, la întorsu.

Războiul Tomşii cu Mir. ce vodă domnul muntenescu

Intru acele zarve ce să face aice în ţară, în anul 7068*, Mirce vodă din Ţara Munteniască, înţelegând de atâtea amestecături ce se făcea aicea şi domniia Tomşii neaşedzată de la împărăţie şi pentru supă rarea ţării ce au fostu în dzilele lui Dispot, socoti să-şi ispitească nărocul mai mult de cum era, să apuce tara, să fie domnu’ şi Ţării Moldovei. Ce prindzând de veste Tomşea, s-au gătit de sârgu cu oşti şi i-au ieşit înainte la Milcov şi dându-şi război, au pierdut Mircea vodă războiul. După izbândă Tomşea vodă asupra Mircii vodă, s-au întorsu la scaonul său la Ea şi gătind boieri să trimiţă la Poarta împărăţiei cu alţi oameni de ţară, să-i scoaţă stiag de domnie, ială-i sosiră olăcari cu veste de domniia ţării dată lui Alexandru vodă Lăpuşnianul, care acum era sosit la Brăila, şi de acolo să gătiia cu tătari şi cu turci să intre în ţară.

Acestea înţelegând Tomşea vodă, s-au svătuit cu boierii săi, ce vor face, şi socotiră să trimiţă la Alexandru vodă oameni de ţară giuraţi, să-i spuie cum ţara toată nu-l va nice îl iubăscu şi de acolo ei să triacă la împărăţie şi până nu-i va vini răspunsul de la împărăţie, nu vor lăsa pe Alexandru vodă să intre în ţară.

După ce au mărsu oamenii Tomşii cu acele cuvinte la Alexandru vodă, şi-i dzisără cum nu-l va ţara, să fie dzis Alexandru vodă: De nu mă va ţara, eu îi voi pre înşii; şi de nu mă iubăscu ei, eu îi iubăscu pre dânşii; şi voi tot merge, ori cu voie, ori fără voie. Şi oprind la sine presolii Tomşii, au răpedzit la tătari hochimurili, pre porunca împărăţiei, şi

îndată au purces tătarii în tâmpinarea lui Alexandru vodă, de au acoperit ţara până în Prut, prădând şi ardzind De altă parte, Alexandru vodă, cu oaste turciasc? şi cu cine avea pre lângă sine, au intrat în ţară.

Deci, vădzindu-să Tomşea întru aceste griji, şi că nu va putea sta împotriva puterii împărăteşti, cu svetnicii săi: cu Moţoc vornicul, cu Veveriţă postelnicul şi cu Spancioc spătariul au trecut în Ţara Leşască şi s-au aşedzat la Liov, după ce domnisă cinci săptămâni.

— Vedzi cum orbăscu pedeapsăle pre om!

— Acolo au năzuit, de unde le-au vinit perire; ştiindu-şi fapta cu Vişnoveţchii lucrată, şi au cutedzat a merge în Ţara Leşască; fără pre Dumutraşco sârbul prindzându-l, l-au dat Mircii vodă în Ţara Munteniască, pre care îl însămnasă Tomşea la nas den driapta, cu prepus fiind de domniia Ţării Munteneşti şi l-au omorât Mircea vodă.

Aşedzându-să Tomşea cu boierii ce s-au pomenit, în Ţara Leşască la Liov, scrie Istvanfie că şi Stroiciu au fostu pribag acolo între acei boieri, crăind pre acea vreme Jicmont craiu la Ieşi. Era la acel craiu în mare ură şi prepus Tomşea cu soţiile sale. Iară Alexandru vodă, dacă s-au aşedzat la domnie, scos-au ciauş împărătescu de au trimis cu pâră la craiul leşăscu, la Jicmont, asupra Tomşii şi a boierilor pentru vicleşugul lor. (Dzice Ţiţero că mare vină să află întru acela ce liapădă şi adevărul, şi slujbele le pune întru viclenie).

Vădzind craiul şi sol trimis de la împărăţie prin mijlocul lui Alexandru vodă, cu pâră asupra Tomşii şi a altor boieri vicleni, şi ştiind şi de prinsoarea şi moartea lui Vişnoveţchii şi a lui Piasoţchii den Podoliia, şi pentru sluţiia a mulţi ce făcusă Tomşea, trimis-au pre omul său, anume Crasinschii, de au tăiat capul Tomşii şi acelor boieri a lui, anume: Moţoc şi Veveriţă şi Spancioc. Dzice Istvanfie că şi Stroici au perit atunce. Şi i-au îngropat afară den târgu, la mănăstirea lui Svetăi Onufrie. Iară pre Gheorghie Reveles, ce era închis de Tomşa în Cetatea Niamţului, trimis-au Alexandru vodă de l-au zugrumat acolo.

Aice vom mai scrie de lucruri streine în anii de la

Hristos 1565, lovit-au tătarii în Podoliia şi în Ţara Rusască, prădându-şi pustiindu multe târguri şi sate; aşijdirea tătarii la Mejiboje au închis presineuschii, voievoda Ruschii, şi hatman fiind, cu mare greu s-au apărat de tătari. Cazacii, carii era în Litva, avându povaţă pre un Berilă, au intrat de au prădat în Ţara Moscului şi la un târgşor ce-i dzic Sâtna, au bătut pre 300 de moscali, luându-le şi câteva puşci.

CAP XXXV

A doua domnie a lui Alexandru vodă Lăpuşnianul

Alexandru vodă Lăpuşnianul, dacă s-au mântuit de grijea denafară, ş-au adus doamna şi cuconii den Ţara Munteniască, au pus gând să se mântuiască şi de vrăjmaşii săi cei den lontru, pre cari îşi prepusese el, că pentru vicleşugul lor fu scos den domnie. Învă (a în taină preslujitorii săi ce avea în liafă, oameni streini, de s-au supus în curtia domniască în Ea; şi chemându la curte pre boieri, carii, viind fără grijă de primejdie, nice gândindu de fapta tiraniască ca aceia, dacă au închis poarta şi s-au slobodzit cu săbiile ca nişte lupi într-o turmă fără păstoria, în boieri, a-i tăia şi a-i snopi şi a-i giunghea; şi nu numai pre boieri, ce şi pre alţi oameni, câţi-şi era în curte; nu-i mai alegea: vinovaţi, nevinovaţi, pre toţi i-au tăiat; mulţi sănia de pen tereştri de sus, de ş-au frântu picioarele. Atunce, numai boieri s-au găsit pieriţi 47, fără de alţii câţi vor fi perit întru acea zarvă tiraniască.

Deci, după obiceiul tiranilor a să bucura de vărsare de sânge, îi părea lui Alexandru vodă ¡uşurare inimii şi domniei sale. Ce, ia caută, vedzi, ce mărturiseşte *Svinta Scriptură* la Iov, cap. XV: În toate ziţele sale, cel nedirept să trufeşte şi numărul altor neştiut este tiraniei lui. Sunetul de spaimă pururea întru urechile lui, şi când este linişte; el pururea îşi prepune vicleşug; nu crede că s-ari putea întoarce den întuneric în lumină, prăvind împregiur peji tot locul. Săbiile când s-ari clăti să cerce pâine, vede că i s-au gătat lui. În mâna lui, dzua întunericului; înspăima-l-va pre dânsul lipsa şi strâmtorile încungiura-l-vor). Şi iarăşi la Pilde dzice în cap. XXVIII: (Leu răcnind şi

ursu flămând, domnul rău asupra nărodului). Ia aminte ce liac scrie Ţiţero de tirani. E) zice: „Niceo tovărăşie să nu fie noăă cu tiranii; şi nu este împotriva firii, a-l dezbrăca, de poţi; şi încă cu cinste este pre tiran să-l omori, că acesta feliu veninos şi rău, trebuie stârpit den obştea oamenilor; că, precum să taie une încheieturi a trupului, care, neavând sânge, sacă şi săcate vatămă şi celora părţ. i sănătoasă a trupului, aşea şi într-acel feliu de oameni, vrăjmăşie şi neîmblândzire de fiară, de la obşte, ca de la omeniia trupului, despărţit şi depărtat trebuie”.

N-au rămas nime pre urma aceştii cumplite fapte a lui Alexandru vodă, să-i arete slujba şi credinţa den dragoste. Mare lucru şi temeinic este a sluji domnilor den dragoste, iară mişel acela domnu’, căruia slujăscu de frică. Frica dragoste nu are, că unde-i frică, nu-i dragoste: unde nu-i dragoste, este ură, den care izvorăscu multă răsipă domnilor.

Alexandru vodă, la luarea a doua domnie a lui, s-au fostu adeverit împărăţiei că va răsipi cetăţile ţării, puind în socotială ca aceasta, că cu răsipirea cetăţilor, mai lesne îşi va isprăvi domniia de la împărăţie, şi că va slăbi şi ţara. Ce întru amândoa A socotelele nu s-au înşălat Alexandru vodă, ce aşedzându-să la scaunul domniei, au trimis de au împlut cetăţili de lemne şi le-au aprinsu de au arsu şi s-au răsipit. Numai cetatea Hotinului o au lăsat să-i fie apărare despre Ieşi.

Faptele domnilor, ori lauda, ori ocară le aduc şi le răsună la lume; de sintu fapte bune, laudă; de sintu rele, ocara. Nime nu va lăuda aceasta fapta a lui Alexandru vodă cu răsipa cetăţilor, iară a-l ocărî pentru aceste stricăciuni, ci-au făcut cetăţilor, lumea nu se va sătura de ocări.

Pre aceste vremi, sultan Suleiman, împăratul turcesc, cu mare gătire de oşti au mărsu asupra nemţilor, de care înţelegând Maximilian, împăratul nemţăscu, strâns-au seim la oraşul Avgusta cu boierimea şi cu staturile împărăţiei; iară al doilea săim au strânsu la Pojun cu staturile ungureşti şi pentru lucrurile ungureşti. Şi la seimul de la

Avgusta, singur Maximilian împăratul au mărsu, iară la cel de la Pojun, pre frate-său Carol au trimis. Şi acele săimuri le-au strânsu pentru gătirea oştilor împotriva lui sultan Suleiman. Primit-au toţi la seimul de la Avgusta să facă oşti, şi aşea, cu mare sârguială a tuturor nemţilor, au alesu, cu călărime, cu pedestrime, să facă 50.000; aşijdirea şi Ţara Unguriască au ales să dea agiutoriu şi cu bani şi cu oameni.

Iară sultan Suleiman, fiind îndemnat şi de craiul Ian Jicmont şi de Aslan, paşa de la Buda, la începutul lui iunie, au purces cu oşti den Ţarigrad şi sosind la Odriiu, au pornit pe Bertaş paşa cu 26.000 de călărime şi cu 2000 de eniceri, să lovască înainte în Ţara Unguriască. Iară lui Jicmond, craiu de Ardial, cu tătarâi, au poruncit să margă să bată Săcmariul şi Tocaiul şi sultan Suleiman să margă la Agriia sau la Sigliidin. Bertaş paşa fără zăbavă au sosit şi au încungiurat Ghiula cetatea; atunce bătându Ghiula, iată soseşte şi sultan Suleiman la Beligrad. Acolo la Beligrad i-au ieşit înainte şi Ian Jicmont, craiul de Ardial, cu frumoasă şi împodobită curte şi după adunare, dăruit de sultan Suleiman, s-au întorsu cu oastea sa.

Iară, după ce să porni sultan Suleiman să bată Agriia, pre Mehmet, paşa de Bosna, lovindu-l ungurii la cetatea Clujul fără veste, l-au omorât. Înjălegind sultan Suleiman, au lăsat Agriia şi au vinit mânios la Sigliidin, de unde ieşisă ungurii ci-au omorât pre Mehmet, paşca de Bosna; iară Bertaş paşa au luat Ghiula închinându-i să; luat-au şi cetatea Inăul, lăsat de nemţi.

Maximilian împăratul cu frate-său Ferdinand, în 15 dzili a lui avgust, după calendariul lor, au purces den Beciu la oştile sale, care sta cu tabăra la Ovarin, care oşti cu călărime, cu pedestrime era mai multă de 100.000, şi clătindusă, au pus tabăra la Iavrim. Iară Ian Jicmont cu tătarâi au încungiurat Tocaiul şi au prădat tătarâi pre la Sares Patac, pre la Mocaciu, luând multe mii de oameni în robie.

Iară sultan Suleiman, care avea 100.000 călărime fără eniciari, au început a bate Sighidinul şi o apăra

vitejeşte den lontru Nicolae Zren. De multe ori şi den cetate ieşiia de făcea năvală asupra turcilor. Iară acolo zăbovindusă sultan Suleiman, au cădzut în boală de vintre şi curund au murit acolo la Sighidin. Tăinuit-au câteva dzile veziciul Mehmet păşea moartea lui sultan Suleiman şi începu şi mai tare a bate cetatea şi aprindzându-să den lontru cetatea, a opta dzi, septembrie, s-au aprinsu peste tot de ardea. Atunce turcii au dat năvală la cetate, iară Nicolae Zren, vădzindu-să în primejdie, au deschis poarta şi au pus tunurile în poartă şi stând vitejeşte cu ai săi au perii la şase sute de turci. Şi atunceş, la acea năvalăv rănindu-să cu două A raite, au picat şi el şi cielalţi au périt toţi împresurându-i mulţimea turcilor.

Iară, după ce au dobândit turcii Sighidinul, au slobodzit vizinul oastea în pradă până la Caniza şi peste apa ce-i dzic Arabon, iară el au purces de au adus oasăle lui sultan Suleiman în Ţarigrad. Ian Jicmond craiu, înţelegând de moartea lui sultan Suleiman, au lăsat Tocaiul. Iară Maximilian, împăratul nemtăscu, înţelegând că s-au întorsu oştile turceşti, mergând pre la Comaran, s-au întorsu la Beciu.

Pre aceste vremi, în anul 7073, septembrie 23, au pus Alexandru vodă pre Theofan episcopul, mitropolit Sucevii. Atunce s-au ridicat un Ştefan vodă den Ţara Unguriască, făcândusă viţă de domnu' şi strângând păstori de prin munţi şi altă adunătură, au intrat în ţară, smomind pre oameni să i s-a închine, să-l aducă la domnie. Ce, înţelegând Alexandru vodă, au trimis împotrivă-i slujitori şi tâmpinându-l mai sus de Cetatea Niamţului şi dând război, l-au înfrântu şi i-au răsipit oamenii, iară el au scăpat prin munţi pedestru.

Alexandru vodă, cădzind în boală grea, şi să pricepu că nu va ieşi, ce-i va fi hotar vieţii sale, chemat-au episcopii şi boierii ţării, arătându-le pre fiu-său, Bogdan vodă, moşan şi următoriu domniei ţării, după moartea lui, să-l primască şi să-l rădice domnu'".

Scrie letopisăţul ţării, să fie fostu moartea lui Alexandru vodă cu înşălăciune, că fiindu slab de boală,

apropiat de moarte, s-au giuruit călugăriei, de ar mai avea viaţă, şi au lăsatu cu cuvânt episcopilor şi boierilor, de ar vedea că-i spre moarte, să-l călugăriască. Deci, vădzindu-l că, au fostu leşinat în boală, mai mult” mortu’ decât viu, după cuvântul lui, l-au tunsu călugăr. Iară, după ce s-au trezit den leşinătură, vădzindu-să călugărit, tunsu, să fie dzis că, de se va scula, va popi şi el pre unii. Apoi să-l fie otrăvit doamnă-sa Roxânda, temându-să de cuvântu’ ca acela, că era de a şi credere, ştiind elţa moarte şi câtă groază făcusă mai nainte în boierii săi;

temându-să doamna, să nu petriacă ia mai rău decât alţii, l-au otrăvit şi au murit Alexandru vodă şi cu cinste l-au îngropat în mănăstirea Slatina, zidită de dânsul.

Dzic, că acestui Alexandru vodă au fostu scoţând ochii oamenilor şi pre mulţi au sluţit în domniia sa. Domnit-au întru amândoa A domniile an.

CAP XXXVI

Domniia lui Bogdan vodă ficiorul lui Alexandru vodă Lăpuşnianul

În amil de la zidirea lumii 7076, iară de la întruparea domnului nostru lui Iisus Hristos 1574**, ridicat-au cu toţii domnu’ ţării pe Bogdan vodă, ficiorul lui Alexandru vodă Lăpuşnianul. Fiind cucon de 15 ani, Ionic Irehile ţării şi a domniei, le purta mumă-sa, doamna Roxânda, că era harnică şi înţăliaptă, cu diiimalizărie şi milostivă şi la toate bunătăţile plecată.

Şi după doi ani şi noa A luni a domniei lui, au murit doamna Roxânda, muma lui Bogdan vodă, şi rămâind Bogdan vodă singur, cumu-şi era blând şi cucernic, deodată tuturor arăta dreptate. De carte nu era prostii, la călărie sprinten, cu suliţa la halca nu lesne avea protivnic şie, a săgeta den arcu, nu putea fi mai bine. Iară ce era mai de triabă domniei lipsiia că nu cerca la svat bătrânii. Svatul coptu de bătrâni, coapte lucruri adaug domnilor, iară svatul crud de tineri, crude şi nemistuitoare lucruri fac domnilor.

Aşea, Bogdan vodă de la cei tineri de casă lua învăţătură. Iubiia glumele şi măscăriciuni şi giocuri

copilăreşti. Mai apoi au lipit pre lângă sine Ieşi, de-i era şi de svat şi de alergat la halca, răsipind cu dânşii averea domniască. Aşea, năpusti trebile ţării, că pre câţi îi iubiia întâi, pre atâta îi urâsă pre urmă.

Aceste lucruri cu hulă, trăgându-se de neprietini la urechile vrăjmaşilor săi, la împărăţie, nu atâta, ce pre mai sus le adăugea; intrând în urechile svetnicilor împărăteşti aflând vreme şi ei să-şi împle pungile, dat-au ştire împăratului. De care lucru mai cu deadinsu dacă au înţeles împăratul, au socotit să maziliască pe Bogdan vodă şi să trimiţă la Rodos, să aducă pre Ion vodă.

Scrie cronica leşască, precum Bogdan vodă, dacă au înţeles de mazilie de la împărăţie, că să scârbisă pre dânsul sultan Selim, ce stătu pre urma tătâne-său, lui sultan Suleiman, au pribegit în Ţara Leşască la craiul Jicmont Avgustu, vrând craiul să-l agiutoriască, ca pre cela ce au năzuit şi s-au dat supt mila şi apărarea lui, că să adeverisă să dea craiului leşăscu

24. O oameni de oaste Bogdan vodă, când ar pofti craiul.

Trimis-au craiul leşăscu sol la împărăţiia Turcului, pre Andrei Tarnovschii la Ţarigrad, cu rugăminte pentru Bogdan vodă, să-l primască iarăşi supt mila sa împărăţiască la domniia Ţării Moldovei. După ce au mersu Tarnovschii la Ţarigrad, l-au primit întâi vizinul pre urmă şi împăratul cu bine şi cu prietenie. Iară Bogdan vodă, neaşteptând solul crăiescu cu răspunsul, au intrat în ţară fără ştirea craiului, cu 2000 de Ieşi de la cumnaţii săi Ieşi, că o soră a lui Bogdan vodă era măritată după Caspru Panevschi, iară a doua soră a lui au fostu logodită după Cristef Zboroschii, şi multă pagubă au făcut ţării cu acei Ieşi. Şi pentru aceia, nu i-au mai putut tocmi trebile domniei lui Bogdan vodă solul crăiescu, la împărăţiia Turcului, la Ţarigrad, măcar că deodată pe pofta craiului, contenisă împărăţiia pentru maziliia lui Bogdan vodă. Iară, luându apoi veste de stricăciunea ţării cu leşii, ci-au făcut Bogdan vodă, trimis-au împăratul de au adus pre Ion vodă de la Rodos şi i-au dat domniia Ţării Moldovii, iară Bogdan

vodă au fugit în Ţara Leşască.

În anul de la Hristos 1569, Avgust Jicmond, craiul leşăscu, au împăcat pre Ian Jicmont, craiul ungurescu, cu Maximilian, împăratul nemţăscu.

Într-acest an, sultan Selim, împăratul turcescu, trimis-au sol la craiul leşăscu pre Ibraim Straş, liav turcit, poftind pre craiul leşăscu, pentru că avea neprietenie Turcul cu cniadz Ivan, împăratul Moscului, să-i sloboaliză craiul leşăscu 30.000 oaste turciască pren Ţara Leşască să triacă la Moscu. Ce, n-au primit craiul leşăscu să triacă oaste prea ţara lui: ce, au trimis şi craiul leşăscu sol pentru aceasta la sultan Selim, pre Andrei Tarnovschii, să întoarcă Turcul oastea, care o pornisă cu trei dzile mai nainte de ce sesiză Tarnovschii, să margă pre altă cale, că pren Ţara Leşască nu o va lăsa craiul să triacă. Pornit-au dară pre altă cale sultan Selim oştile sale, de au mărsu la Astrahan. Aşea era de puternici craii leşăşti pre atunce!…

CAP XXXVII

Pentru ţara şi stăpânirea Astrahanului II. miia sau crăiiu Astrahanului stă diasupra Mării Caspiei, după oardele nohailor şi după tătarii de peste Volga, şi acestea tot supt Moscu sintu. Şi multe oraşe bogate şi îndestulate sintu, între care este oraşul Astrahanul, cea mai bogată scală pre Marea Caspiia, şi de pre numele acestui oraş, toată acea crăie se numeşte: deasupra ţărmurelui apei Volgăi şi de altă parte, unde apa Volga cădzind în Marea Caspiia să împarte în 70 şi mai bine de boazuri, şi acolo face ostroave aşea de dese, cât de departe priivind, să pare a fi ca o mare acele boazuri.

Aciaslă bănie sau crăie era mai nainte slobodă şi avea stăpânii săi de moşie. Iară în anul de la naşterea Domnului şi Mântuitoriului nostru Hristos 1554, i-au supus marele cneadzu şi împărat Moscului, Ivan Vasilievici. Iară în anul 1566, sultan Selim, împăratul turcescu, fiind aprinsu de lăcomie şi de zavistie, îndată, la dzece dzile a lui martu, au pornit den Ţarigrad oşti pre uscat, 26.000 călărim? şi 30.000 eniceri, şi pre mare 150 galioane, şi oardele tătărăşti, crâmeni şi nohai 80.000, care oşti trecând

îndelungate şi multe primejdioasă tini şi iezere, au sosit la Azac, ce este în gura Donului. Era turcescu Azacul şi până acolo mai zvârşisă zahăraoa, ce-şi adusese pre cămili şi pre catâri, să le fie de calea Astrahanului. Şi odihnindu-să oştile toate la Azac, în dzece dzile, până s-au grijit de altă zahăra, şi au purces întinsu la Astrahan, pre câmpi pustii, peste oardele tătărăşti, nohai, cerchezi şi peste alte locuri. Sosit-au

Ia cetatea Astrahanul în 25 de dzile a lui iulie.

Iară galioanele de pre mare au sosit supt un munte, ce să cheamă Perevoloca. Avea maeştrii multe în galioane de săpat muntele acela, care munte stă între Don şi Volga, şi pentru aceia îi dzic Perevoloca acelui munte, că pre acolo căzacii moschiceşti trăgea vasăle sale, nişte luntri iuşoare peste acel munte, den apa Volgăi până în apa Donului, cale de şasă mile mari. Acolo, turcii dacă au sosit, vrea să taie muntele, să abată apa Volgăi în Don. Ce i-au lovit

15. O de moscali fără veste şi den 8.000 de turci, ce era la acele vasă de tras, abiia au rămas vreo 3.000 şi le-au căutat a să întoarce înapoi cu armata lor ce era în vasă; şi nice acia întregi n-au scăpat, că până la Azac, i-au gonit căzacii, cu acele luntri a lor de prin stuh, dându-le spaimă. Uneori le ieşiia înainte, alteori noaptea şi denainte şi den dos făcea năvală la acele galioane cu multă scădere turcilor, până abiia au scăpat în Aza” e câţi mai rămăsesă.

Iară, dacă au deşertat tunurile şi au descărcat den galioane altă gebhana în Azac, septembrie 20, aprinzându-să o casă în cetate, s-au aprinsu şi acelea toate, iarba de puşcă şi altele, cu multă scădere celor den cetate în oameni şi în tot ci-au avut. Şi aşea s-au prăpădit de tot acea oaste turciască, ce mergea pre apă la Astrahan, şi ce au rămas, îmblând pre în unghiuri într-o parte şi într-altă, niciun galion deplin până în Ţarigrad nu s-au întorsu.

Iară căzacii aciiaş întorcându-să, slobodziia pojar în câmpi de ardea iarba, ca să nu să întoarcă pre acolo oastea cea călăriaţă, turci şi tătari, de la Astrahan, şi pentru să nu margă hrană turcilor de la Azac, nice de aiurea. Care

oaste, neputându-să apropia de cetate, pentru apa Volgăi ce trecea presupt cetate şi o încungiura şi fiind cetatea bine grijită cu arme şi cu oameni, zăbovindu oastea turciască, nemic nu începea. Şi când să socotiia; turcii fără de grijă nice dentr-o parte, iată câteva mii de moscali noaptea, cu luntri, cu şeici şi cu plutecu hatmanul lor Srbrni, septembrie 22, mai naintd de zori de dzuă, au lovit pre turci şi pre tătari, făcându-le multă scădere. Au intrat moscalii vitejeşte, în cetatea Astrahanului.

Şi oblicind turcii de oastea lor cea de pre apă, ce le viniia într-agiutor, cum au păţit şi cum s-au întorsu, şi hrana împuţinând, era toţi cu multă grijă şi deodată au lăsat cetatea şi vrea numai să se întoarcă înapoi. Ce, cu sfatul tătarilor, a doua dzi au încungiurat cetatea, şi începură a face o cetăţue acolo unde au fostu Astrahanul cel Vechiu, cale de două A mile mai în sus, pe apă, ce la Astrahanul acesta de acum. Şi îndată s-au pornit multe mii de tătară, pentru hrană la Moscu, ce nice unul de acia nu s-au mai întorsu, că i-au lovit moscalii şi nice un tătar viu n-au scăpat. Şi mai zăbăvind turcii 11 dzile, neavând zahărea, nice hrană de cai, s-au întorsu aprindzind cetatea ce o făcusă ei, cu mare jeale lor şi cu ocară; aprins-au şi un sat lângă cetate.

Iară purcesul lor de la Astrahan într-acesta chip s-au tâmplat: septembrie 12 de dimineaţă, pre obiceiul lor, au trâmbiţat, şi îndată s-au pornit agâr-Iâcul lor cu cămile şi cu catâri, şi a doua oară trâmbiţând, îndată să porniră cu rânduială ca aceasta: întâi spahiii, în câteva stoluri, apoi după dânşii mergea tunurile şi gebhanaoa şi în îmbe părţile, mergea şiraguri de cămile şi de catâri şi caii în povod, ce ducea zahărea; apoi enicerii, unii călări, alţii pedestri cu sâiuţă; după eniceri mergea solacii cu arce, ce poartă cai ut în cap, cu sârmă cusute, de pâslă, albe; după solaci ducea câtva cai în povod a sarascheriului oştii, cu podoabe frumoasă foarte; după povodnici viniia sangiagaşii, iară pre urma lor viniia sarascheriul, şi după dânsul Jin prapur mare, de coade albe de cai, iscusit tocmit, şi pe urmă viniia trei stiaguri mari roşii de taftă

învelite, care numai la bătaie le dezvălescu de tot, şi în loode boldu este făcută inemă mare de aur; deasupra acelor inimi sunt scrisă slove: legea lui Mehmet pre nişte cănafi sau săcşori de lastră; şi la vremea războiului cu neprietinul, atunce dezvălescu acele stiaguri să valiză toţi legea scrisă pre acele stiaguri: să nu jeluiască viaţa pentru legea lui Mehmet; şi le poartă ciauşii sarscheriului, de pe oşti. După acele stiaguri viniia tabulhanaoa, după tabulhana viniia opt stiaguri, fieştecare într-alt feliu de floare, după stiaguri, un buluc mare de spahii, iară pe de laturi mergea ciauşi de nu lăsa *să se* apropie de acei beglerbeiu, ce era mai mare pre oşti le turceşti. Iară pe de laturi mergea alte polcuri unii înainte, alţii mai înapoi, cine unde putea. Iară la conac acei sângegaşi şi spahii petrec pe sarascheriul până la cortul lui şi stând în rând, i s-a închină.

Iară tătarii mergea pre urma oştii turceşti, Mehmet Chirei soltan, ficiorul cel mai mare a hanului cu dzece mii de tătară aleşi, iară Cazi Chirii hanul mergea înaintea oştilor turceşti cu giumătate de milă, iară Aldi Chirii soitan, cu treidzăci de mii de nohai, den a stânga mergea, Gianclăi, domnul Azaeului, cu altă tătărâme mergea de driapta.

Iară la un loc, den doalizăci şi una de dzile a lui septembrie, până în 23 septembrie, n-au avut apă să bea nice turcii, nice tătarâi, până al patrule conac, au sosit la un iezer după apusul soarelui şi era apa într-acel iezer can sărată şi au băut apa mai toată den iezer şi de acolo au agiunsu a doua dzi până la apă bună, unde să cheamă Burna şi Chesceniia. De acolo să încep câmpii fără apă, că pe acolo le-au căuta! a merge, căci pre aiurea moscalii au arsu câmpii însă Cazi Mârzea, povoaţa oardelor nohailor, s-au vorovit cu hanul să povăţuiască pre turci pentr-acei câmpi, să le ia agonisita, că să apucasă că-i vor duce pre turci pre locuri cu ape şi cu fiară de agiunsu de hrană, dzicând că numai în patru dzile vor avea cale până la Azac. Ce aceasta era vicleşugul tătarilor asupra turcilor. Şi aşea, unora le-au murit caii, altora le-au stătut caii; că, mergând

pre acei câmpi, nu afla apă câte 5 dzili, şi mulţi turci au rămas pre acolo, unii tăiaţi de tătari, alţii leşinaţi de foame şi de sete. Caii turcilor, cari sta, îi lua tătarâi şi-i mânca. Nice noaptea la păşune nu cutedza turcii să-şi sloboalíză caii, că-i fura tătarâi şi-i depărta în locuri pustii.

Şi mai mult” fu a merge turcilor pentr-acei câmpi, ce le dzic câmpii Magerilor – (că de pre acele locuri au ieşit ungurii) – că ştia tătarâi că pre acolo sintu şerpi mulţi şi alte jivini şi amăgisă pre turci de-i ausără pre acolo, unde au aflat mulţime de şerpi şi de alte jivini cumplite. Pre lângă nişte mlaştini era locul plin de piei de şerpi, să părea că-i acoperit câmpul cu pânză albă. Spun, că pre acei câmpi nu pot îmbla vâra nice cu mii de cai, se mulţimea şerpilor.

Mărgând dară oastea turciască peste acei câmpi, neavând apă câteva dzile, au sosit la un pârâu săc sau cu puţine apă şi năvălind să apuce apă, mulţi s-au ucis între sine. Şi mai mergând de acolo, au mas la nişte movile fără de apă, acolo era zidiuri de cărămidzi, să cunoştia că au fostu oarecând niscai biserici, fiară multă, de multe feluri, şi mai mulţi cerbi, de cari scriu mulţi, că mănâncă şerpi. Şi mai mergând fără apă doua A dzile, *aii* sosit a triia dzi la o mlaştină tinoasă cu apă foarte amară şi sărată. Ce cum au fostu, au băut şi oamenii şi caii, de nevoie, de multă sete.

Acolo le-au vinit veste că au perit vreo 500 de turci, oameni aleşi ce-i amăgisă un tătar, dzicând că ştie liulini cu apă bună în câmpi, numai să-i plătească lui cu bani şi el să-i ducă la apă, şi luând tătarul câtva bani de la turci, i-au depărtat de câmpi, unde neaflând apă, au fugit tătarul; iară turcii, rătăciţi, toţi au perit; numai patru turci ce avea cămile s-au întorsii şi au nemerit în oaste şi au spus de perirea celorlalţi.

Iară a doua dzi, au nemerit la un iezer curătoriu, ce să cheamă leşeşte Przevodniţa, adică trecătoare, şi fiind ăpă bună, au odihnit o dzi. Şi de acolo, a doua d/. i, mergând până în sară, fără apă, era apă în oastea lălărască, iară turcii săpasă gropi şi aflasă puţine apă de ploaie, ce pioasă într-acea dzi.

Într-aceia dzi, pre un ginere a lui sarascher păşea l-au jecuit tătarâi, mergând el înainte cu patrudzăci de turci să agiungă la Azac, pentru hrana şi să se odihniască. Ce, tătarâi pre toţi îi făcuia, cum pre cei de pre urmă ce rămânea de oameni sau de oaste, aşea şi pre cei ce trecea înainte. Deci turcii, decât să încapă în primejdie la tătari, să lăsa de nu cutedza să margă nice unul înainte să hălăduiască la Azac, şi de lipsa ce avea de foame şi de sete, şi de primejdiia de tătari, până agiunsără la iezerul ce să cheamă Gigherlic, şi acolo s-au odihnit şi ei şi caii doua A dzile; şi acolo cântăriul de posmagi câte 84 galbeni de aur cumpăra, turcii, şi făina chila câte 20 galbeni de aur, şi mazire cu număr cumpăra, câte 10 grăunţă la un aspru, iară, pre urmă şi mai scump cumpăra (ilnariul de pâine coaptă. Însă, şi acia ce făcea acea neguţitorie cu atâta scumpete, lăcomindusă la bani, la amar au sosit, că-i amăgiră tătarii, dzicând că sintu numai trei conace până la Azac, iară abiia au mărsu de acolo în şapte dzile pană la Azac.

La acel iezer, ce s-au pomenit, Gigherlic, au ospătat hanul pre turci, împărţind tuturor câte o bucată de pâine, dzicându-le că toată hrana câtă are le împarte lor; ce, aceasta făcea hanul pentru să-şi acoperă vicleşugul său.

De la acel iezer, a doua dzi au sosit la iezer curător, care să cheamă Sasele – Gighirligu, şi până acolo este hotarul câmpilor măgereşti. Într-acela câmpu, până astădzi să văd zidiuri multe şi turnuri multe de piatră, unde au fostu de demultu biserici. Şi aşea să văd, ca când chip de oamenii cei vechi, mormânturi de piatră le făcea; iară acum au crescut pre acel pietri muşchiu. Tătarii cei bătrâni spunea cum au audzit den bătrânii lor, că au locuit pre acel locuri creştinii, ce n-au ştiut ce m-am au fostu: sarmaţi sau petihoţi sau greci, căci acia ţin lege greciască.

Doa A săptămâni deplin au călătorit pre acei câmpi. Iară ieşind dentr-acei câmpi, în 9 dzile a lui octomvri, au avut conac fără apă, iară a doua dzi au poposit la o apă mică, ce să cheamă Cheughelnic. Ce până acolo au rămas giumătate de cai morţi şi leşinaţi de sete şi mulţi turci au

murit şi s-au bolnăvii de sete şi de foame şi să ruga altora să-i omoară, să nu mai reabde foame şi sete.

le).

Şupt Azac au sosit

Într-aceia dzi, s-au scornitu vântu mare, cât oborâia pre om de in picioari, şi caii hâmnisâţi şi nu putea de vântu nice să se clătiască. Şi după vântu, ploaie rece, trei dzile ploand neîncetat; şi aceia ploaie au stricat mai rău pre turci, câţi mai rămăsesă; şi pre lângă acea apă, au mersu trei dzile până în Azac, că acea apă intră în apa Donului la Azac. Sosindu la Azac, au fostu rămas ca la două A sute de turci pré cale. (Acolo între Don şi între Cheoghelnic, tătarâi ernializă, iară vara mergu în câmpii cei mari cu dobitoacele să apa Donului, că acolo era o cetăţue mică, care au fostu arsu de prav de puşcă, ce s-au fostu aprinşii; şi acolo la acea cetăţue îşi strângea hrană, până s-au strânsu turcii cei rămaşi, că-i aducea tătarâi pré caii săi, arătând milă cu dânşii, iară unii nămiia caii de la tătari. Şi după ce sosiia la conac de acei leşinaţi, la Azac, le hierbea păsat şi le da şi posmagi, că de multă flămângiune, nu putea să mănânce, că li să înflasă capetele şi pântecele; şi într-acea noapte mulţi au murit.

Şi de la Azac, au intrat în corăbii împărăteşti şi au purces pre mare spre Chefea. Şi scornindu-să furtună pre mare, s-au înecat corăbiile acelea şi s-au înecat toţi.

Iară beglerbeiu cu cinci sangiagi au rămas la Azac cu rămăşiţa oamenilor săi, ca la o mie de oameni poate să fie fost, şi acolo aştepta porunca împărăţiască, că avea grijă să nu-l omoară împăratul pentru ce au pierdut atâta oaste; că den vreo doua A sute de mii de oaste cu călărime.cu pedestrime, şi vasă pre apă 150 au pierdut, abiia doua A mii de oameni s-au înturnat înapoi. Iară den tătari puţini au perit, fiind mai deprinşi cu lipsa, şi având câteva iepe cu dânşii, trăia cu laptele lor, fără numai tătarii, ci-au trecut peste Volga pentru hrana în Ţara Moscului, nice unul nu s-au întorsu înapoi, nice s-au ştiut ce s-au făcut.

Iară în anul de la Hristos Mântuitoriul nostru 1571, intrat-au tătarii în Ţara Moscului şi în dzua de Ispas, au aprins târgul Moscul şi o cetate den gios, de au arsu până

în pământu’, şi mulţi oameni au perit de foc; numai cetatea Chiiaigorod au hălăduil că s-au apărat moscalii, şi cu mare plian s-au întorsu tătarii, fără de nice o scădere sau dodeială.

CAP XXXVIII

Domniia lui Ion vodă

Acestui Ion vodă, a cui ficior ar fi, scrie la istoriile leşăşti să fie ficior unui Ştefan vodă, însă nu cu cununie. Alţii dzic că au fostu de la Mazoviia, den Ţara Leşască, să fie slujit la Ferlii, voievodul Craciiului, şi să fie mersu acestui Ion vodă în Ţarigrad; iar nu însămnializă cu ce triabă să fie mersu, nice cronicarii leşăşti. Iară letopisăţul vornicului Ureche scrie că Ion vodă să fie fostu ficior de arman, iară de cine au aflat aceasta, nu arată dovadă.

Tnţălegând împărăţia de amestecăturile lui Bogdan vodă, cum s-au fost împrietenit cu leşii, de-şi măritasă surorile după Ieşi, şi el vrea să-şi ia doamnă den Ţara Leşască şi ţinea Ieşi de svat pre lângă sine, au mazilit pre Bogdan vodă şi au adus de la Rodos pre Ion vodă şi i-au dat domniia ţării. Însă şi la Rodos nu putem şti pentru ce au fostu dus Ion vodă, poate fi surghiun, făcut de mai nainte. Luând stiag de domnie în anul 7078*, au purces cu oaste turciască, cum scrie Gvanin, ca la 20.000. Ieşit-au în tâmpinarea lui Ion vodă o seamă de boieri de ţară „mai de frunte: Gavril logofătu şi Dinga hatmanul.

Iară Bogdan vodă înţelegând de dbmniia dată lui Ion vodă, au răpedzit la nişte boieri în Ţara Leşască, ce-i trimisese cu prieteşug în partea sa, cu prieteşugul poftindu-i de agiutoriu împotriva lui Ion vodă. Ce, sârguind Ion vodă, cu oaste turciască şi cu tătari, au apucat Ion vodă scaunul domniei în Ieşi în postul mari. Iară Bogdan vodă s-au dus la Hotin; neavând nice un agiutoriu.

Ion vodă, dacă s-au aşedzat în scaonul domniei ţării, socoti la începutul stăpânirii sale să se areate groaznic şi straşnic, să se tiamă toţi de insul; că atunceş în dzua de Paşti, au tăiat pre Ionaşco Zbiera.

Bine s-au dzis de tirani, că nice o vreme n-au de blândeţe. Precum acest Ion vodă, nice la dzua Paştilor nu

s-au înfricoşat de Dumnădzău să nu facă vărsare de sânge. Stătui-au îndată îngrijeţi bieţii boieri, măcar că alergasă în tâmpinarea lui Ion vodă, cu mare poftă de domnu' creştin şi blând, şi să tânguia că mai bine le-ar hi fostu cu Bogdan vodă; măcar că avea Ieşi pre lângă dânşii, că, de le lua leşii hrana, cu cât mai vârtos turcii, care îşi râdea de muierili şi de copiii lor.

Iară lui Bogdan vodă, viindu-i agiutoriu la Hotin den Ţara Leşască, de la prietenii lui, doua A mii de Ieşi, cu Nicolae Miliţchit hatmanul şi cu Necolaiu Siniavschii, voievodul Ţării Rusăşti, intrând acele 2000 de Ieşi în ţară, prăda şi strâca tot ce afla. Pre urmă au mai întorsu o seamă de Ieşi, oameni mai proşti, înapoi, pentru să nu strâce în ţară, dzic leşii, şi trecând codrul Miliţchii, au agiunsu la apa Prutului şi de acolo au răpedzit pre Bielavschii cu oamenii lui la

Bogdan vodă, la Hotin, de au pogorât puşcele, şi după ce au sosit puşcele, s-au clătit şi Bogdan vodă până la Ştefăneşti cu oaste leşască. Şi tâmpinându-să cu oastea lui Ion vodă, n-au cutedzat leş îi să stea la războí, ce numai străjile s-au lovit şi s-au întorsu spre Hotin. Şi moldovenii lui Ion vodă, cu turci amestecaţi, s-au luat după Ieşi, să-i poată închide undeva la vreo strâmtoare, dându-le războiu' în multe locuri, până la cetatea Hotinului, fiind cetatea pre inimile leşilor; au trecut peste Nistru oastea leşască ni Bogdan vodă fără smintială.

Iară Ion vodă după ce au trecut leşii peste Nistru nu început a bate cetatea Hotinului şi în câteva săptăuimi neputând-o dobândi cu armele sale, au trimis sol la Ia/. love (chii, hatmanul craii leşăşti, poftindu-l să porunciască lui Dobrosolovschii, ce ţinea cetatea, să-i dea cetatea.

Să făgăduia Ion vodă de pre atunce să facă giurământ craiului leşăscu, că-i va fi cu credinţă şi cu priinţă în toate poruncile crăeşti, precum au fostu şi alţi domni de mai nainte de insul, iproci. Iazlovetchii hatmanul, vădzind adastă solie a lui Ion vodă, au făcut ştire lui Jicmont, craiului leşăscu, şi au primit craiul giurământurile lui Ion vodă.

Bogdan vodă, pierâzându-şi nădejdea de domniia. nii Moldovei, fiind şi bolnav de ochi, viind la Camciiila cu Militchii, au mulţămit tuturor capetelor Icşaşli, pentru nevoita ci-au pus pentru dânsul să-l ducă la domnie. Şi de acolo s-au dus cu puţintei Ieşi la Moscu şi acolo ş-au sfârşit viaţa.

În anii de la Hristos Mântuitoriul nostru 1572, au murit Jicmont, craiul leşăscu, în oraş în Ticotin. Acestui Jicmontu au fostu cel de pre urmă săminţie laghelilor; crăit-au ani 42.

Iară al doilea an, s-au strânsu toţi domnii şi boierii leşăşti la Varşav; acolo au mărsu soli şi de la Ion vodă, poftind pre reciposрolita să-i dea pre Bogdan vodii, pentru care au făcut pâră Ion vodă şi la împărăţie, şi să făgăduia Ion vodă că va fi în prietenie cu crăiia leşască, cum s-au fostu adeverit şi mai nainte, numai să-i dea pre Bogdan vodă. Pomenit-au solii lui Ion vodă şi pentru Pocuţiia că nu o va cere de la dânşii.

Făcut-au leşii răspunsu' lui Ion vodă într-acest chip: Că te-ai jeluit împăratului turcescu pre Bogdan vodă, să ţi-l dăm noi; cum nu l-am chemat, aşea nice vom să audzim de insul, şi că nu să află Bogdan vodă în crăiia leşască, să ştii; iară, de ar fi strângând Bogdan vodă undeva oşti, să ştii că pen Ţara Leşască nu-l vom lăsa să triacă cu oşti Bogdan vodă, iară pentru Pocutie, că nu o vei mai cere de la Ieşi, bine vei face.

Venit-au sol la acel seim şi de la hanul Crâmului, poftind pre Ieşi să nu-şi aliagă craiu pre împăratul Moscului, nice pre vreun ficior a lui că Moscalul de demult este vrăjmaş lor, este şi (arâlor sale, şi atunce nu stăpân, ce vrăjmaşi ari avea. Arăta solul hanului, cum mai bine să aibă leşii prieten pre Turcu decât pre Moscal, şi-i svătuia solii hanului să-şi aliagă leşii craiu ori fie pre cine, fără pre Moscal.

Au fostu trimis şi Turcul la craiul leşăscu cărţi şi neapucând viu pre craiul, au cetit cărţile la ivala tuturor leşilor, scriind sa de liafă hanului Crâmului, ce au fostu mai nainte leşii să dea Crâmului. Ce au răspunsu' leşii că gata

sintu, numai întâi să facă dreptate cu tătarii, carii înainte, încă viu fiind craiul, au lovit în Podoliia de au arsu cetatea Barul şi câteva sate şi târgşoare, care nu s-au cădzut tătarilor să facă peste legătură, acea stricăciune în Podoliia.

Ion vodă, după ce rămasă izbânda la dânsu, de scoasă den ţară pre Bogdan vodă şi pre Ieşi, de să şi arăta deodată pre voia ţării, însă pre urmă pre toţi domnii au covârşit cu vrăjmăşiia şi cu morţi cumplite. O, Doamne svinte, să oţăraşte condeiul a scrie tiraniile şi mijloacele tiraneşti acestui cumplit tiran domnul Băgat-au în foc, de viu, pre vlădica Gheorghie, de au arsu, pentru prepus de avuţie. Tot tiranul este lacom; şi bine au dzis oarecine, că lacomul nice şie, nice altuia este de folos. Mitropolitul Theofan au fugit prin munţi de groaza lui Ion vodă, temniţăle toate erau pline de călugări şi-i îngropa de vii: preveveriţă şi pre Cozma şi pre Molodeţu călugărul. Aşijderea den boierii de cinste sabiia lui ştia, omorându-i cu tot feliul de morţi, asemănându-să cumpliţilor tirani lui Nero şi lui Dioclitian. Însă, acia era păgâni, iară acesta creştin! însă de au fostu creştin, nime nu scrie, că precum nime nu adevereşte niamul lui, aşea nice legea lui de ce lege au fostu. Nice credzu să fie fostu creştin pravoslavnic – (Vedea-veti plata de tiran şi a lui Ion vodă, la ce au vinit pre urmă) – că, de ar fi fostu creştin, nu s-ari fi însurat în postul mare.

Iară al trefle an a domniei lui Ion vodă, făcându atâtea munci şi morţi cumplite, urâte lui Dumnădzău şi o [arâle lumii, iată îi vini veste că l-au mazilit împăratul şi au dat domniia lui Pătru vodă Şchiopul. Aci sta Pătru vodă era den Ţara Munteniască, ficior Mii i îi vodă şi nepot desor Mâhnii vodă.

Ion vodă, dacă s-au simţit streinat şi scos den domnie (lată aicea să începe urgie şi răsplătire de la Dimiiind/. aii asupra lui Ion vodă, pentru tiraniia lui) i au fostu scris capichihăile lui Ion vodă, să trimită bani să împingă pe Pătru vodă Şchiopul. Sfătuindu-sâi Ion vodă cu boierii ce-i avea svetnici, tirani ca şi (lânsul, cum ar fi mai bine:

trimite-va bani la Ponrlă să-şi locuiască domniia despre împărăţie, au să se apere de Pătru vodă cu sabiia? Sfătuit. u-l-au toţi, mai bine să facă cu acia bani oasle asupra împărăţiei Turcului şi să nu lasă pre Pătru vodă la scaonul ţării. (Vedzi aicea cum strămută Dumnădzău sfatupile cele bune spre rele cu rău sfârşit tiranilor!) Dumiizid/nu, de la cela ce nu are dreptate în sine, nice nlleşte să o aibă; ia de la dânsul mintea cea bună şi o luloarce în socotiala cea rea, ca să nu cunoască neinie de cele ce greşeşte.

Socotiia Ion vodă să agiungă şi la Henric, craiul leşăscu, de agiutoriu; ce, ştiind că are crăiia leşască legături de pace cu împărăţiia Turcului şi nu-i va da agiutoriu, au ales de au trimis la căzaci să-i cheme tu liafă, ca pre nişte oameni slobodzi. Strâns-au şi ţiu a, către cari să ruga cu multe cuvinte blânde – (iicmu blând de frică) – ca să le poată întoarce şi să tragă inimile spre dânsul; arăta şi nesaţiul turcescu şi lăcomiia lor. – (Vedea ştercul în ochiul Imeilor, iară bârna în ochii săi nu vedea) – dzicând cil turcii toate schimburile fac pentru mâzda şi noiilru să sărăciască ţara, să slăbască. Arăta ţării Ion vodă şi aceasta, că de vor vedea ceva şi or vrea cu toţii, pre lesne va depărta mâna Turcului deasupra (Mi li, că şi pre Ieşi îi are prieteni, căzacii s-au adeverit să vie într-agiutoriu, cărora nu le pot sta turcii înainte la război.

Şi ca acestea, dzicea ţării, cum de au făcut oricui înalgiosul, tot pentru turci au făcut, şi cum. taau fostu cunoscut ţara de rău pre Ion vodă, aşea a-emu să-l cunoască de bun şi mai mult spre folosul lor. Aşea, Ion vodă, împlând pre toţi de nădejde, au strigat cu toţii că lângă dânsul vor peri, precum s-au tâmplat.

Cazacii, vădzind lefe, şi carii den firea lor sintu gata la jac şi dobândzi, s-au strânsu ca 1.200, neîntrebând Voia craiului sau a altor căpetenii a crăiei leşăşti, au purces în ţară la Ion vodă; între care căzaci era aceşti căpetenii: Sverciovschii şi Barsam, amândoi avea câte 200 de căzaci şi de la Braţlav era 200 de căzaci, Cozlovschii iarăşi avea 200 de căzaci, aşijdirea şi Slujinschii, iară lănci şi Socolovschii avea câte o sută.

Iară, dacă au sosit căzacii în tabăra lui Ion vodă, au poruncit Ion vodă de au dat, den bucurie, den tunuri şi den sineţă. După ce s-au ridicat masa, au poruncit de au adus câteva tipsii de argintu, pline de galbeni de aur, şi le-au pus denainte căzacilor, poftindu să-i primască acea dată de la dânsul. Deodată căzacii nu prima atâta liafă, apoi luară-i şi să împărţiră cu galbenii şi i-au aşedzat den-a-stânga oştii sale şi le-au trimis 6 buţi cu vin de au băut căzacii pentru sănătatea lui Ion vodă şi le-au dat şi taleri câteva sute.

A doua dzi, mai nainte de revărsatul zorilor, au mersu Ion vodă ia căzaci şi i-au poftit la cortul său; şi mergând, aşea le-a grăit Ion vodă, leşeşte, că ştia limba leşască (că era aşeaş liav de naştere).

Pentru lucrurile voastre şi vitejilor înţelepţi de nu aş şti, nice dănăoară n-aş fi trimis la voi să vă fiu ostenit de atâta cale; iară, ştiindu-vă că aveţi mare laudă întru meşterşugul oşteniii, pentru aceia v-am chemat la această triabă ce am cu sultan Selim, împăratul, vrăjmaşul mieu de cap, rugându-vă să-mi slujiţi pre bani, măcar că voci A a vă arata liafă nu îndrăznescu, având grijă să nu vă arăt puţin, în preajma lucrurilor voastre cele mari; iară orice v-ar trebui, sau bani, sau haine, aşea voci A, cum şi cailor voştri, de toate den destul veţi avea. Iară şi eu nu mă înaoiescu întru aceasta, că veţi sta şi veţi începe cum să cuvine celor buni. Pe lângă acestea, pentru osteniala voastră, foarte vă mulţămăscu, că fiind oameni creştini, aţi vinit la mine, pentru care pururea voi fi datoriu şi pre atâta voi să vă plătescu, precât viţi vrea voi; că, măcar că vădzu puţini înaintea vrăjmaşului aşea de mare, iară aşea socotescu ca când aţi fi vinit doua A mii de călări, măcar că de acestui vrăjmaş pagubă nu este noa A a socoti să nu fie de noi biruit. Îmi caută a mărturisi acia-i-i, că le slujeşte nărocul, că den mic, aşea de puternic s-au înălţat, tot dentru slobodzeniia lui Dumnădzău, pentru păcatele noastre s-au făcut, şi orice au dobândit, tot cu vicleşug şi cu amăgirea lor, iară nu cu tărie. De acelor mai sus zburând, mai lesne ni vreme socotesc că pot cădea. Mai mult a grăi, de bucurie lacrămile nu mă lasă. Cum vă sunt

de voios şi ce internă am spre voi, Dumnădzău ştie şi voi veţi putea cunoaşte de mine. Pentru ce dar mai mult cum trebuie voci A a mă lăuda, aceasta numai să ştiţi e; i nărocul mieu, nărocul vostru este. Acestea dzâcând, au lăcrămat Ion vodă.

La aceste cuvinte a lui Ion vodă, răspuns-au Sfârciovs chii de la toţi, ca un oştian deplin, prescurtu dzicând: Nice banii – (de carii puţin băgăm seamă) – ni-au adus pre noi la aceasta să venim la tine, Ioane, ce ca să ba hm pre vrăjmaşul tău; pentru aceia nice de o plat. şi nu băgăm seamă, destul vom avea, de vom goni de aicea pre vrăjmaşul tău şi pretine vom împăca cu dânsul. Tu, precum ne vei mulţămi, nărocul tău va arăta aceasta. Noi de puterea turciască cât de puţin nu ne temem; fără cât, ce sfârşit va fi, numai Dumnădzău ştie, iară vom nevoi foarte, cum am putea să te apărăm de vrăjmaşul tău.

Apoi i-au poftit Ion vodă la ospăţ cu sine şi-i pusă preguir masă Ion vodă, cu sine; la altă masă, logofnlii cel mare şi Irimiia, hatmanul lui Ion vodă, şi cu alţi boieri molvodeni au şădzut.

Toate acestea audzindu-să la sultan Sălim, împăratul turcesc, de sârgu au trimis turci 30.000 şi unguri ti.000 la Alexandru vodă, domnul muntenesc, să margă să prindză pre Ion vodă, şi să ducă pe frate-său, Patru vodă, domnu' ţării.

Alexandru vodă, domnul muntenescu, den porunca împărăţiască, împreună cu frate-său, Pătru vodă, cu oaste turciască, cu unguri şi cu munteni, au purces, şi, viind pană peste apa Şiretiul, s-au tăbărât „slobodzindu-şi caii la păşune.

Ion vodă, înţelegând de Alexandru vodă şi de Pătru vodă că-i vin cu oşti asupră, îndată au pornit o seamă de căzaci cu Sfârciovschii şi cu 5.000 de moldoveni, ştiutori lucrurilor pre unde vor merge. Iară pre urma lor s-au pornit Ion vodă cu oastea. Mers-au Sfârciovschii cu ai săi mâlcomiş şi dede prestrajea de oştenii munteni – 400 era – şi încungiurându-i fără de veste, pre toţi i-au prinsu. Şi înţelegând dentru acia Svirciovschii, că nemic nu ştie

Pătru vodă de oastea lui Ion vodă, au şi răpezit la Ion vodă să sârguiască, să vie mai de sârgu cu oastea. Grăbit-au Ion vodă, şi după ce s-au împreunat cu toţii la un loc, s-au împărţit în trei polcuri şi au lovit de trei părţi pre oastea lui Pătru vodă, când toţi dormea fără de grijă, în nădejdea străjii. Multă moarte au făcut într-înşii, că de nimic nu să putea apuca, numai de fugă pedestri, şi numai cu cămeşile abiia au scăpat Alexandru vodă cu Pătru vodă, frate-său; Pătru vodă fugi la Brăila, lăsându toată tabăra în mâna lui Ion vodă. Şi multă dobândă făcură căzacii, că aşea poruncisă Ion vodă să iasă mai multă dobândă căzacilor.

Purces-au Ion vodă în goană după Pătru vodă şi după Alexandru vodă cu toată oastea sa de au arsu şi au prădat Ţara Munteniască, mai mult de giumătate, şi au pus domnu' previntilă vodă, în Ţara Munteniască.

Oblicind Ion vodă că Pătru vodă şi Alexandru vodă s-au oprit în Brăila, întorsu – sau cu oştile sale asupra Brăilei şi, tăbărând supt Brăila, trimis-au doi munteni la beiul de Brăila, cerând pre amândoi domnii să-i dea pre mânu, că, apoi de nu-i va da, el va sta cu războiu' pregiur cetate, până o va dobândi. Trimis-au şi beiul de Brăila patru agi la Ion vodă, cu dzece glonţuri mari de tunuri şi cu dzece mici, dzicând lui Ion vodă că cu acel feliu de bucate îl va ospăta den cetate, care nu le va mistui.

Mâniatu – s-au tare Ion vodă pre acei agi, şi au poruncit de le-au tăiat urechile şi nasurile cu buză cu tot şi i-au spândzurat de picioare înaintea cetăţii şi îndată au poruncit pedestrimei de au făcut năvală asupra târgului. Având loitre gata, au oborât gardul târgului şi intrând în târgu, au tăiat pre turcii den Brăila, cât nice câne n-au rămas viu, şi curea sângele pârâu în Dunăre şi au dat foc de au ars târgul şi multă avere au luat şi scule de aur şi de argint şi mărgăritar mult, că era bogat acel târgu, nefiind prădat niceodată, de când i-au fostu dobândit turcii în sama lor.

Vrând Ion vodă atunce să bată şi cetatea, numai ce-i vini veste că-i vin într-agiutoriu Brăilei 15.000 de turci, şi îndată au trimis presfârciovschii cu căzacii îniprotiva

acelor 15.000 de turci, dându-i şi opt mii de moldoveni. Şi tâmpinându-să Sfârciovschii cu turcii, datu-le-au războiu' vitejeşte şi înfrângând pre turci, i-au topit aşea, cât abiia au scăpat vreo mie călări.

Iară, după adastă izbândă cu năroc asupra acelor lord, venit au veste lui Ion vodă den urmă, că au intrat în ţară turci, şi tătari. Lăsat-au Brăila şi s-au întorsu. cu oastea împotriva turcilor şi a tătarilor şi lovindu-i vitejeşte, i-au răsipit şi i-au gonit.

După aceia au mersu cu oştile sale Ion vodă supt Ţigliinea şi bătând-o câteva dzile, o au dobândit şi o au arsu. Trimis-au de acolo 600 de cazaci la Cetatea Al nă şi o au aprinsu de au arsu giumătate de târgu. Iar Ion vodă cu oastea sa, până a vini căzacii de la C. Etaiea Albă, s-au odihnit.

Şi după aceia, înţelegând Ion vodă de nişte turci, ce e, i, a de prin cetăţi şi să oştisă cu tătarâi Bugiacu-Im „i mergea! a Cetatea Albă, au orânduit pre cazaci şi ni trei mii de moldoveni, pre carii, lăsându-i Sfârciovschii pre urmă, au tocmit căzacii în trei polcuri: în polcul cei denainte era 400 de căzaci cu sineţă şi toţi cu caicanuri, să se sprijenească de suliţăle turceşti, o îi n du îţi Al doilea polcu, iară pre atâţia, cu săiicţă şi cu arce; pre acia i-au orânduit în cornul den driapta; acolo, într-acel polcu, era şi Svirciovschii. În al trefle polcu, pre atâţia, cu suliţă lungi; pre aceştia i-au. tocmit în cornul den stânga.

Iară turcii, vădzind oameni de oameni, au sărit cu îndrăznire asupra cazacilor, iară Sfârciovschii au poioiicit polcului celui den mijloc, de au sărit împotriva turcilor, slobodzind focul în turci, şi să făcu o amestecătură mare într-înşii. Atunce. şi singur Sfârciovm hii cu alt polcu i-au lovit den dos, săgetând în turci den arce, şi ciia cu suliţăle lungi, de altă parte, năvălind asupra turcilor de-i giunghea şi-i împungea. Stătut-au un cias acest războiu' de îmbe părţile, până au sosit şi moldovenii, şi cu mare îndrăznire au năvălit asupra turcilor şi înfrângând pre turci, prins-au vii 200 de turci şi-i mina denapoi ca pre nişte dobitoace, de i-au închinat la Ion vodă; şi îndată au poruncit Ion vodă de-

i tăiară cu coasăle.

Pre acea oaste turciască era cap un agă prea bogat şi să preţăluia cu mulţi bani şi odoară să se răscumpere de la căzaci, să nu-l mai ducă la Ion Vodă. Ce, cazacii mai mult socotiia credinţa spre Ion vodă decât averea, şi fu omorât şi acela ca şi cicealalti turci.

Tnţălegând acestea sultan Selim, împăratul turcesc, foarte să tulbură tare şi socotiia să se scoale el cu puterea sa, să vie asupra lui Ion vodă, că intrasă în grijă mare să nu piardză Moldova şi cât stăpânită el dencoace de Dunăre. Poruncit-au şi hanului Craniului să se porniască cu oaste, să margă asupra lui Ion vodă; trimis-au iarăşi şi pe Pătru vodă cu multă oaste turciască.

Înţelegând Ion vodă de atâtea oşti, ce-i vin asupră, au orânduit pre Ieremiia, pârcălabul de Hotin, cu 1300 de moldoveni la trecătoarea turcilor la Dunăre, să poată opri să nu triacă turcii, că Pătru vodă cu turcii acum sesiză la Dunăre. Iară Ion vodă au lăsat oştile de să odihniia, până îi va veni veste de la Ieremiia pârcălabul să ştie de vrăjmaşul său, de Pătru vodă.

Irimiia pârcălabul, mergând la Dunăre şi vădzind în ceia parte atâta mulţime de turci, oştiţi cu Pătru vodă*, el s-au agiunsu pre taină cu Pătru vodă şi au luat 30.000 galbeni de aur de la Pătru vodă, daru, şi s-au făcut că nu poate opri trecătoarea turcilor, pentru mulţimea de oşti ce sintu; şi întorcându-să Ieremiia pârcălabul de la Dunăre, au aflat pre Ion vodă supt Tighinea, bătând cetatea Tighinei, şi-i spusă cum n-au putut opri atâta mulţime de oşti.

Iară audzind acestea Ion vodă de la Ieremiia pârcălabul, că turcii întâi trecusă tunurile cu enicerii de peste Dunăre în ciasta parte, s-au gătit şi el de grabă; strângând oastea, au purces în tâmpinarea turcilor la Dunăre şi s-au tăbărât aproape de Dunăre.

Iară căzacii, neavând limbă, căci pre Ieremiia pârcălabul nu-l credea cazacii, fiind în grijă cu toţii, s-au strânsu la cortul lui Ion vodă şi au dzis Svirciovschii: Noi că ţ-am giurat să-ţi fim cu credinţă, Ioane, să-ţi slujim până

ia acest cias împotriva vrăjmaşilor tăi, şi de acum gata suntem să-ţi slujim; şi ştim că vrăjmaşii tăi nu pentru ţara ta, ce pentru trupurile noastre vin. Ce, noa A întâi ne trebuie să ştim: mulţi sunt?

ce gândesc? Pentru să nu fim ca nişte morţi aduşi la mormântu şi să nu ne punem capetele ca nişte dobitoace mute. Pentru aceia, ce veste ai de dânşii?

ce svat? ce meşterşug? spune, să ştim şi noi.

La aceste cuvinte a lui Svirciovschii, au suspinat Ion vodă, răspundzind prosteşte. Cunoscut-am de multe ori priinţa voastră spre mine, iubiţii miei viteji, şi lui aş fi bucuros să vă amăgescu, nice să fac ceva fără svatul vostru; ce aşea vă înştiinţădzu, cum Irimiia nu-i departe cu altă oaste şi i-am poruncit să ne dea ştire de neprietenul nostru, când ari avea aşea deplin veste şi ştiinţă de dânsul. Eu pre Irimiia credzu ca presănătatea mea, că i-am cunoscut şi-i ştiu bine credinţa şi bunătatea lui; el mi-au făcut ştire că mai mult de 15.000 de turci nu sunt. Ce, de ar fi şi treidzăci de mii, ne vom bate cu dânşii, de ne va agiuta Dumnădzău.

Nu s-au aşedzat pre cuvântul lui Ion vodă Sfârclovschii, ce au poftit pre Ion vodă să şaliză cu tabăra acolo, iară el cu oamenii săi au mărsu pentru limba; şi-i dede Ion vodă şi preveronie, hatmanul său, cu cinci mii de moldoveni călări. Şi mergând, au dat peste strajea turciască, atâţia de mulţi, pre câţi era şi oştenii lui Ion vodă; şi dându-le război, au înfrânt pre turci. Iară altă limbă n-au putut lua, fără numai un turcu rănit foarte tare, ce nemic dintru acela n-au putut să înţeleagă; ce numai presingură stra

(

ea au cunoscut ei că este multă oaste turciască. Jentru aceia au dzis căzacii lui Ion vodă să fie triaz şi cu pază, cum va crede pre Irimiia pârcălabul mai mult.

La aceste cuvinte, nemică altă Ion vodă n-au răspunsu', fără numai ce au dzis: Nu avăm de ce avea grijă. Ştiu şi nădăjduiescu, că în scurt se va arăta, că eu pentru aceia am vinit, pentru să-mi apăr moşiia până la

moarte. Şi au ieşit Ion vodă den tabără, cu trei sute de moldoveni, şi s-au lipit de balta la Cahul şi s-au suit într-un piscu de dial să poată cunoaşte câtă seamă de oaste va fi turciască. Ce nemic n-au putut pricepe, că oastea era prevăi tăbărâtă, ce numai străjile s-au vădzut în patru locuri, care nelăsându-să să se valiză de tot de moldoveni, s-au clătit pre încet în văi. Neputând dar pricepe Ion vodă pe neprietinul său, s-au tras cu toată oastea sa, care era 30.000, şi au tocmit-o în treidzăci de polcuri, şi la tot polcul era tunuri.

Iară atunce, o seamă den boierii cei mari, anume: Murgu vornicul cel mare şi Bilăe vornic mare şi Slăvilă hatmanul, vădzind atâta putere de oaste, ce venisă cu Pătru vodă, temându-să să nu caliză în mrejea vrăjmaşilor săi, au părăsit pre Ion vodă şi au fugit la turci, la Pătru vodă.

Avea Ion vodă şi pive 80 de aruncat cumbarale, călărime deosăbi. Avea ţiitoare săsur Ion vodă, sta deosebi; care pentru multă dragoste ce avea spre Ion vodă, nu l-au lăsat între oastea cea călăriaţă, temându-să să nu-l vicleniască boierii ţării, precum au şi făcut de nevoie, şi să nu-l dea turcilor, ce numai în căzaci nedejduia şi credea.

După ce împărţi Ion vodă oastea sa în treidzăci de polcuri, până a să începe războiul, atunce au vădzut Ion vodă mulţimea oştii turceşti, care să socotiia mai bine de cincidzăci de mii; şi atunce să vădzu amăgit de Irimiia pârcălabul, pre care îl avea mai de credinţă decât pre alţii, şi chemându-l Ion vodă la sine, s-au apărat Irimiia pârcălabul, dzicând că el n-au putut pricepe să cunoască mulţimea turcilor, iară priinţa şi credinţa lui către domnu-său, Ion vodă, se va vedea că întâi el va da războiu' turcilor. Şi îndată cu polcul său au purces Irimiia pârcălabul asupra turcilor; iară, apropiindusă de turci, au poruncit stegarului său, de au slobodzit stiagul în gios şi şi-au luat toţi slicele şi s-au plecat capetele la turci. Vădzând turcii, ce era în frunte să-şi dea războì, au stătut până s-au închinat Irimiia pârcălabul cu ai săi…

Iară alţi moldoveni, vădzind faptele Irimii pârcălabul,

înspăimaţi, au alergat la Ion vodă şi i-au spus. Ce, Ion vodă, ca un om cu inemă mare ce era, să nu-şi blăzniască inimile pentru Irimiia pârcălabul, care au viclenit pre domnu-său, aşea, îndată au poruncit să dea în dobe şi în trâmbiţă sămnu de război. Iară turcii au pus în frunte pre Irimiia pârcălabul cu oamenii săi, de-i mâna denapoi ca pe nişte vite asupra oştii lui Ion vodă.

Iară Ion vodă, vădzind pre moldovenii săi cu Irimiia pârcălabul în frunte, au poruncit de au slobozit săncţăle toate într-înşii, de au perit până la unul, şi câţi n-au perit de focul lui Ion vodă, îi ucidea turcii den urmă, de nu putea străbate de trupurile lor cudzule.

Iară căzacii, vădzind ce să lucrializă, au slobodzit focul în turci aşea de tare, cât au dat dos turcii deodată, ori că nu le putură sta mai mult împrolivă, ori că-i vrea mai aproape să-i ia în foc, apropiindu-i de pedestrime. Ce Svirciovschii, pricepând aceia, au strigat asupra moldovenilor să se întoarcă; înturnarăsă moldovenii şi turcii luară-i în goană. Vădzind moldovenii că-i gonescu aşea de tare turcii, să întoarsără la turci şi să făcu un război mare între dânşii, cât de a mână să tăia şi să împungea în suliţă. Slobodzit-au turcii focul în moldoveni; aceia moarte să făcu, cât pica de pre cai, aşea moldovenii cum şi turcii, de îmbe părţi; nice să mai audzia de trăsnetul puşcilor, nice să vedea locul de fum, nice mai ştia puşcaşii în cine dau cu puşcile, cât le slăbi’s îi mânuie a să tăia unii pre alţii.

Atunce Ion vodă au îndreptat pre ai săi denapoia puşcilor să se obihniască cevaş şi să-şi păziască stiagurile sale. Aşijdirea şi turcii s-au dat înapoi să se odihniască şi ei. Aşa stând şi prăvind unii spre alţi, au dat Dumnădzău ploaie mare şi repede şi s-au udat pravul de puşci, de unde avea nădejde de agiutoriu moldovenii. Ce numai de a mână le căuta a să bate, ce şi mânuie le era slăbite şi nu putea sprejeni mulţimea turcilor; că şi tătari proaspeţi să adăugea, viind den dos, i-au lovit pre moldoveni şi i-au înfrânt şi i goniră împreună cu turcii şi i-au tăiat, cât numai) Cdestrime au rămas şi oastea de strânsură, căzaci

2 i>O. Ce, fiind şi turcii osteniţi, nu cutedza a năvăli asupra căzacilor.

vicleşugul Irimii pârcălabului am sosit la aceasta, să ne punem capetele; ce, unde or pica capetele voastre, acolo şi al mieu, sufletul să margă dreptu la ceriu. La acestea i-au răspunsu’ Svirciovschii: De moarte nice cât de puţin noa A nu nu-i grijă şi cu drag vom muri toţi; ce încă să mai dăm războiu’ acelor spurcaţi păgâni.

Şi îndată s-au pedestrit cu toţii şi împreunându-să cu oastea, ce venisă mai mulţi în dobândă decât în liafă, ce era ca 20.000, şi năvălind cu dânşii, singur Ion vodă au apucat puşcele de la turci cele uşoare, o puşcă de acelea singur Ion vodă o au apucat, că aşea era de tare Ion vodă, cât o au tras singur. Şi împlându puşcele acelea de prav, le-au spart şi le-au lepădat şi legând tabără, s-au strâns cale de o dzi, la un sat, de s-au îngropat; însă de apă le era lipsă mare şi nevoie.

Iară turcii, dacă s-au strânsu cu toţii cu cei den goană, i-au încungiurat de mai nainte de apusul soarelui. Şi era mulţi turci cu tătarî, cât nu-i puteai cuprinde cu ochii, şi acolo toată noaptea i-au străjuit să nu scape dentr-acel loc şi au aprinsu casăle în sat ce era pustii, să se facă lumină să se valiză turcilor. Iară, dacă s-au făcut dzuă, început-au turcii cu toate puşcele a bate într-înşii, ce nu le putea strâca nemic că să îngropasă bine. De acolo, trei dzile s-au apărat, făcând navală căzacii în multe rânduri asupra turcilor. Vădzind turcii că cu greu îi vor dobândi, au pus socotială să facă legătură cu Ion vodă, să li să închine.

Ion vodă, încă vădzind că flămândzăscu şi leşină de sete şi pravul încă împuţinasă, să fugă să scape loc nu era, că tot locul cuprinsese turcii, au gândit că doar cu blândeţe şi cu giurământu făcând turcii, se va scoate den perire. Era jeale mare lui Ion vodă de oastea ce vinisă în dobândă, măcar că căzacii toţi era gata să moară lângă Ion vodă; începu a trimite la turci că se va închina, de-i vor trimite om ca acela să-i giure la poftele lui Ion vodă. Turcii bucuroşi era la una ca aceasta, decât cu arme şi cu vărsare de sânge, mai bine cu înşălăciune să-l dobândiască. Şi

trimisără un turcu la Ion vodă de-i gură într-acesta chip: Întâi, pre căzaci să-i sloboaliză cu dzile, întregi să se ducă; a doua, să-l ducă pre Ion vodă viu la stăpânul său, împăratul; iară pentru oastea de ţară nemic n-au pomenit, căci nu să îndoia, cum nu o vor era, fiind raia, şi pagubă împărăţiei s-a face de-i va omorî.

După ce au giurat turcul pentru acestea lui Ion vodă, au ieşit den şanţu, luând cu sine pre toţi căzacii, şi aşea au dzis către turcu: De vreme ce este voia lui Dumnădzău să cadzu eu astădzi în mânuie unusirc, mă rog să-mi arătaţi acele ce mi-aţi giurat „a slohodziţi pre aceşti oameni buni, iară de aveţi uno mânie spre dânşii, de pre mine vă răsplătiţi, şi lor le daţi pace.

Şi aşea, împărţindu-şi Ion vodă tot al său între cazaci ş-au luatertăciune de la dânşii, dzicând că pană la moartea sa nu-i va uita. Audzind cazacii acestea, au început cu toţii a plânge şi a-l săruta. Şi dacă s-au depărtat ca trei pistrele de la căzaci, ş-au luatertăciune de la ţară cu multe lacrămi şi iar s-au întorşii la cazaci, de le-au împărţit aur, odoară ci au avut cu sine, dzicând: N-au vrut aceasta Dumualizău, bunii miei voinici, ca să pot a vă avea mai mult pre voi, sau pre adia deplin 1.200, că m-aş fi nevoit cu agiutoriul lui Dumnădzău, să nu îmbie neeştia câini pre locul mieu, cari mi-au luat Dumniidzău pentru multe ale mele păcate. Ce, în zădar, acestea îmi caută a răbda ce au slobodzit Dumnădzău nsupră-mi, să mă despartu de voi. Dumnădzău să vă ducă sănătoşi la casăle voastre! fără pre mine, de mă va păzi Dumnădzău dentru sângeroasă mână acestor oameni răi şi mă vor duce cu viaţă la stăpânul mieu, nu mă îndoiesc nemic întru stăpânul mieu, că-mi va da iarăşi domniia şi voi şti mulţămi crăiei lesăşti şi niamului leşăscu. Ce am avut pre lângă mine, mai bine voci A să vă rămâie, decât acestor câini, pentru miinţa şi slujbele ce am cunoscut de multe ori de la voi.

Clătit-au la multă curgere de lacrămi pre căzaci adastă voroavă a lui Ion vodă şi şi-au lăsat şi sabiia la dânşii şi au purceş însuşi al doilea numai cu un liah, anume Osmonschi, ca un rob în tabăra turciască.

Dacă au dus pre Ion vodă la păşea, ce era sarasclier peste oşti, l-au mustrat paşa ca la patru ciasuri. Ce ar fi răspunsu' turcilor, să cunoaşte că au răspunsu' cuvântu' mare, l-au giungheat paşa cu hamgeriul în pântece şi în gură şi scoţându-l afară, i-au tăiat capul şi-l pusără într-o suliţă, iar trupul lui l-au legat de coadele a doua A cămile şi l-au ruptu bucăţi. Aşea scrie cronica lui Gvagnin istoricul.

Iară Ureche vornicul în letopisăţul ţării, scrie că de viu l-au legat pre Ion vodă de coadele a doua A cămili de l-au sfărâmat, şi să fie dzis atunce Ion vodă că: Eu multe feluri de munci şi morţi groaznice am făcut, iară moarte ca aceasta n-am ştiut să fiu făcut. – (Vedzi ce feliu de pocăinţă are tiranul!) – Apoi turcii toţi îşi ungea săbiile cu sângele lui Ion vodă.

Plat ş-au luat Ion vodă, pentru cumplitele morţi, ce au făcut şi el. Mai scrie Gvagnin dzicând, că pentru aceia l-au pedepsit Dumnădzău pe Ion vodă, căci să turcisă, ca, cu legea turciască, să poată scăpa de moarte.

După aceia s-au slobodzit turcii la aceialaltă spudză de ţară de i-au snopit şi i-au sfărâmat. Iară căzacii, vădzindu spre ce este lucrul, nelăsându-să pre giurământul turcilor, au silit să intre în şanţu să se apere până la moarte. Ce, n-au putut, că era şanţul cuprinsu de turci. Ce s-au slobodzit cu toţii de au intrat în tabăra turciască, în grămadă, tăind şi omorând pre turci până au perit şi ei până la unul. Iară pe Svirciovschii polcovnicul şi pre alţi sotnici au luat turcii în robie şi pre urmă au ieşit den robie cu preţ de răscumpărarare.

Domnit-au Ion vodă 3 ani; ce om au fostu nu trebuie mai mult a-l tălmăci, că faptele lui l-au arătat.

După pieirea lui Ion vodă şi răsipa oştii sale, slobodzitu – s-au tătarii în pradă în toată ţara şi au robit, cât mai mare pustiire decât atunce n-au mai fostu de cându-i ţara noastră, împresurându-i pre toţi fără de veste la casăle lor. Şi dentru aceia pradă de atunce, pre multe locuri până astădzi multe sate au rămas pustii, ales la câmpu, den Prut până în Nistru.

Turcii, după izbânda ci-au făcut asupra lui Iott vodă, s-au întorsu înapoi, iară Pătru vodă au trimis spre Bilăe vornicul înainte, caimacam, la scaonul domniei, la Suciavă, dând veste de domn nou, şi au scos bejeniile pre acasă; pre urmă au sosit şi Patru vodă la Ieşi, luni 25.

CAP XXXIX

Domniia lui Pătru vodă Şchiopul în anul 7081

Leşii, după moartea lui Jicmont craiu, au fostu ales craiu leşăscu pre Henric, frate craiului franţozesc. Iară Henric, pre urmă, oblicind de moartea frăţinesău lui Carol, craiului franţozesc, au ieşit pre taină, neştiind leşii den Cracău, pre o portiţă, şi s-au dus în Ţara Franţozască, de l-au făcut acolo craiul franţozăscu în locul frăţine-său, lui Carol.

Într-acest an, au murit Selim, împăratul turcesc, după ce luă veste de bucurie pentru doua A cetăţi în ATrica, la Ispaniia, anume: Tunes şi Goleta; dacă făcu (lunanma de bucurie, mai trăind doua A săptămâni, au murit şi au ridicat turcii împărat presultan Murat, ficiorul lui sultan Sălim cel mai mare. Acela Murat au omorât pre 5 fraţi ai săi mai mici. Împărăţit-au sultan Sălim ani 7 şi luni 5.

În anul de la Hristos Mântuitoriul nostru 1575, în luna lui octomvri, mare pradă au făcut tătarii în Ţărâle Rusăşti, în Volin şi în Podoliia. 55.000 de suflete au perit, cu mic cu mare; 340.000 au robii; cai, epe, vaci, boi, oi, fără seamă au luat, fără alte prădzi ce au luat. Cu aceste oşti tătărăşti în Ţara Leşască, au fostu şapte sultani.

Pre aceste vremi, murit-au Alexandru vodă, domnul muntenesc; domnit-au ani 9 şi luni 1 şi a rămas domniia fiu-său, Mâhnii vodă. Arătatu – sau în văzduh stea cu coadă, ce să cheamă cometa.

Scriu cronicarii leşăşti că acea pradă ce am pomenit că au făcut tătarii în Ţara Leşască, să fie fostu cu ştirea lui Pătru vodă, şi dzic, să fie fostu şi oamenii lui Pătru vodă, şi dzic că şi plianul ce-au adus tătarii den Ţara Leşască, să-l fie împăratul cu Pătru vodă, den Ţara Leşască, să-l fie împărţit cu Pătru vodă. O, nu-i de credzut să-l fie împărţit.

Poate să-şi lic având bănat Pătru vodă pre Ieşi, pentru căzacii ci-au vinii agiutoriu lui Ion vodă, să fie fostu şi cu ştirea lţii; iară dobânda să o împărţă cu Pătru vodă, eu mi credzu.

Iară şi căzacii n-au şedzut fără lucru pre acea vreme că au lovit* având povaţă pre un căzăc anume Bogdan, de au făcut multă pagubă tătarilor.

Leşii, părăsiţi de Henric, craiul lor, că numai şapte luni crăisă, stătură cu toţii după alesul craiului nou. S-au strânsu toţi la Varşav: unui poftiia pre Maximilian, sau pre fiu-său Ernest, unde şi solii lui Maximilian, fiind în Varşav, tras-au cu daruri pre mulţi domni leşăşti în partea lui Maximilian. Craiul şvedzăscu încă trăgea la sine crăiia leşască, având şi el soli în Varşav. [Era şi]** fata lui craiu Jicmont, ce numai ia singură rămăsesă den sămânţiia lui Iaghelo, iar parte bărbătiască să stinsese. Ştefan Bator, domnul de Ardial, iar trăsesă o seamă de domni leşăşti în partea sa. Şi Alfonsu, domnul de Feraria, aşijdirea. Iară o seamă de domni numai pre Anna, fata craiului celui mortu', socotiia să o aliagă să fie crăiasă şi să o mărite după Ştefan Bator, domnul de Ardial.

Maximilian avea partea mai tare şi făcusă şi giurământ înaintea solilor leşăşti, la Beci. Ce, zăbăvindusă Maximilian a vini în Ţara Leşască, ciia ce trăgea cu Ştefan Bator, au nemerit mai curund den Ardial împreună cu Bator, lăsând în locul său pre frate-său, domnu' în Ardial. Iară Maximilian, rămasă fără crăie leşască.

Cu aceste legături şi tocmele, s-au aşedzat Ştefan Bator la crăie leşască: să giure că va ţine toate – legile leşilor; a doua: datoriile crăii să le plătească; a triia: oricât loc de a leşilor au dobândit moscalii, să-l răscumpere; a patra: cu turcii vecinică pace să aibă; a cincea: hotarăle sale păzească şi să aibă de grijă; a şasea: mai nainte de intrarea lui în Ţara Leşască, să trimiţă 100.000 de zloţi, (de răscumpărarea robilor den tătari); a şaptea: robii de la tătari să-i răscumpere.

Venit-au Ştefan Bator în luna lui april pen Moldova şi au mersu în Ţara Leşască. Eştu-i-au în tâmpinare la

marginea Ţării Leşăşti, Ieronim, voievoda Ţării Rusăşti, şi Sinevceştii, cu mare gloată şi slujitori. Şi mergând Bator în Cracău, fu ales craiu şi atunceş s-au cununat cu Anna, fata lui Jicmont craiu, iară în treidzăci de dzile a lui maiu, fu coronit craiu. Noi să vinim la rândul istoriei noastre, lăsând la Ieşi ei să scrie de Ştefan Bator, craiul lor.

După ce trecu un an în domniia lui Pătru vodă, la anul 7082, s-au scociorât un căzac, anume Ivan Potcoavă, dentre căzacii de la Praguri, făcândusă cum dzic unii, frate lui Ion vodă, răspunzându-să de la Mazoviia, de unde au fostu şi Ion vodă; iară Potcoavă îi era porecla, pentru că frângea în mâini potcoave de cal. Acesta au tras o seamă de căzaci la sine.

Scrie cronica leşască, că audzind o seamă de boieri de ţară de acest căzac că să scrie şi se numeşte frate lui Ion vodă şi strânge căzaci lângă sine, au trimis pre taină la dânsul, den ţară, poftindu-l să vie la moşie-şi, că pre urma fraţine-său, lui Ion vodă, lui să cuvine domniia ţării, şi ca acestea. Să jeluia şi pre Patru vodă, pentru mari strâmbătăţi şi nevoi cu dările peste putinţă ce le face lor, şi au mari asuprele de turci, întru cari mare dragoste avea Pătru vodă şi-i avea în curte pre o seamă de turci. Primit-au Potcoavă pofta boierilor şi le-au mulţămit şi-i întreba de sfat, în ce chip şi cu ce mijloace ari putea Potcoavă să vie la domnie, să-i facă răspunsu’ acei boieri ce-l poftiia.

Trimis-au acei boieri doua A cărţi, scriind una la cneadz Constantin, voievodul de Chiev, că pre atunce era Chievu leşăscu, şi altă carte la staroste de Bar, cu peceţili a câtva boieri mai de frunte, în care cărţi ruga i tare să dea agiutoriu lui Potcoavă numai pană la Nistru, iară acolo la Nistru, ei îl vor tâmpina cu oaste. Luând Potcoavă cărţile acelea, au mărsu necunoscut la Bar şi le-au dat starostelui de Bar şi au avut cu dânsul multă voroavă cu taină.

Răspunsu-i-au starostele, bucuros i-ari da agiutoriu şi pre lesne ar putea face aceasta, ce, ştiind de legăturile şi tocmelele, ce are craiul leşăscu cu împărăţiia Turcului, a face aceasta, nu i s-a cade fără voia crăiască; însă, între alte trebi, scriind la craiul slarosteli, va pomeni şi pentru

aceasta şi fiind cu voia craiului, nu se va apăra de acest lucru. Şi au dzis lui Potcoavă, pănă-i va vini răspunsul de la craiul, să /. ahiivască într-alt loc, căci şedzind în Bar, să nu să sune, şi s-ari Tace spaimă la Moldova. Deci mulţămind Potcoavă starostelui, s-au dus de acolo.

Iară un căzac, anume Copetchii, ce nemerisă de curimdu acolo în Bar, înţelegirid aceasta, aumărsu la Potcoavă, bucurându-să de norocirea lui şi giuruindu-i agiutoriu după putinţa lui. Mulţămitu-i-au Potcoavă şi l-au rugat pentru ce-i adevereşte, să-i arete şi întru faptă, şi-i va mulţămi şi-i va plăti osteniala lui.

Copeţchii, având cunoştinţă între căzaci, cu carii au fostu vreo doazăci de ai, mers-au la căzaci; având puţintei bani Copeţchii den agonisita sa, i-au împărţit căzacilor şi să găsi şi un moldovan, anume Ţopa, ce era însurat în Ţara Leşască şi trăia în ţinutul Braslavului, care şi acela să amestecă cu Copeţchii. Şi cu nevoinţa lor s-au strânsu 330 de căzaci aleşi şi au intrat în ţară. Iară, înţelegând căzacii cu Potcoavă că Patru vodă vine cu oaste mare şi cu puşci în tâmpinarea lor, ei au apucat ce au putut de la margine şi s-au întorsu înapoi, păzindu-şi vreme pre altă dată.

Patru vodă, având griji de căzaci, ca să nu mai intre şi altă dată în ţară să prade, trimis-au cărţi pre un ciauş, la caştalianul de Halici, ce era mergător sol la împărăţiia Turcului pentru legătura păcii, făcând jalobă, că peste legăturile păcii ce au leşii cu Poarta împărăţiei Turcului, pustiescu căzacii ţara împăratului şi vor să aşealiză domnu’ ţării pre Potcoavă; pentru aceia dă ştire, să scrie la craiul să opriască acea faptă a căzacilor şi să prindză pre Potcoavă să-l pedeapsească, să facă dreptate despre toţi căzacii, ce sunt cu Potcoavă, că apoi, nevrând craiul să facă aceasta, să ştii că împăratul turcescu va strica pacea cu craiul.

Acestea toate deplin li-au scris caştelianul la craiul şi îndată, înţelegând craiul, au trimis la hatmanul şi la o seamă de boieri de margine, se pune nevoinţă să prindză pre acel Potcoavă şi pre căzacii ce fac rocoşituri cu dânsul; şi nu l-au putut prinde. Ce încă mai bine s-au gătit

Potcoavă cu mai mulţi căzaci şi au trecut Nistrul pre la Soroca; şi audzind oamenii de domn tânăr, mulţi i s-au închinat de pre margine.

Audzind Patru vodă că au intrat căzacii cu Ivan Potcoavă în ţară, îndată s-au gătit şi au ieşit cu oaste împotriva căzacilor, având turci 500, şi au luat şi puşcele cu sine şi tocmind puşcele, şi după puşci pre acei beşlei turci în frunte, învăţându-i să sloboalizâ puşcele în căzaci, şi dacă vor slobodzi puşcele, să se sloboalizâ ei cu năvală asupra căzacilor. Ce, căzacii, cufhu-şi sintu învăţaţi la război, dacă au vădzut ca slobod puşcele, ei toţi s-au plecat la pământu’, de i-au covârşit focul. Iară turcii, părându-le că sintu ucişi căzacii de puşci, s-au lăsat la dânşii. Atunce căzacii slobodziră focul în turci şi îndată cădzură Irei sute de cai şi ciialalţi au şi dat dos şi multă pagubă făcură în oastea lui Pătru vodă.

Vădzind Pătru vodă nenorocirea sa, au dat dos şi lăsiiid scaonul său, Ieşii, au trecut în Ţara Munteniască. Iară Potcovă Creţul au vinit cu căzacii doimiu în locul lui Pătru vodă, Noemvri 23.

Iară Pătru vodă, fiind în Ţara Munteniască, au trimis jalobă pre căzaci la împărăţie, că l-au gonit den ţară şi strică ţara; ce, să-i dea agiutor împărăţiia. Venit-au ponoslu lui Pătru vodă de la împărăţio, pentru moi lucrurile lui, iară şi poruncă au trimis la dobrogeni şi la tătari bugegeni şi domnului muntenescu, să se oştiască asupra lui Potcoava (jeţul.

larii Potcoavă Creţul, dacă au vinit la Ieşi, întâi au slobodzil temniţăle şi pre alţii, ce era închişi, apoi au făcut boieri: pre Ţopa l-au făcut vei postelnic, pre Copeţchii pârcălab de Hotin, iară în sama lui Şah au dat pre toţi moldovenii şi au răpedzit şi la împărăţie să-şi scoaţă stiag de domnie. Ce, pre cine au trimis Potcoavă la Ţarigrad pentru domnie, l-au prinsu oamenii lui Pătru vodă, şi n-au agiunsu la Poartă. Pătru vodă au intrat în ţară cu oaste, ce s-au pomenit mai sus, viindu-i şi moldoveni de Ţara de (îios agiutoriu.

Înţelegând căzacii de vinirea lui Pătru vodă, au

svatuit pe domnul lor pe Potcoavă, cu nume ce-i pusese ei Ion vodă, de au ieşit den Ieşi, şi s-au dus pană la Docolina, în tâmpinarea lui Pătru vodă. Mulţi era şi oameni de ţară între căzaci, ce să închinasă la domnu' tânăr. Ion vodă. Au vrut Potcoavă rai tocmască în frunte pre moldoveni la război, ce lui primiia căzacii, necredzindu de tot pre moldoveni.

< a* au orânduit Şah pre o seamă de căzaci să ia aminte ce IVI în de rânduire face Pătru vodă oştilor sale, şi vădziiră că au poruncit Pătru vodă de au pus înainte herghelii de cai, ciredzi de vaci, pentru să calce pedestrimea lui Potcoavă cu acel dobitoc, şi înaintea ilierizii au ieşit turcii la harţu. Şi aşteptând căzacii până să mai apropie oastea lui Pătru vodă, slobodziră focul şi acele dobitoace mai multă zăhăială făcură turcilor, că înturnându-să dobitoacele înapoi, au dat peste oastea lui Pătru vodă; şi loviră căzacii în oastea lui Pătru vodă, căzacii den driapta şi Şah den stânga şi înfrânsără pe Pătru vodă şi rămasă izbânda iar la căzaci.

Ivan Potcoavă, după ce birui pe Pătru vodă, măcar că-i mergea cu năroc, iară nu să încredzu de tot, ca să se aşedză la domnie, că Pătru vodă iar strângea oaste turciască, şi unguri i-au fostu venit într-agiutoriu. Ce întorcându-să la Ieşi, nemic n-au zăbăvit, ce s-au grijit de hrană şi au luat cu sine 14 puşci şi alte jacuri şi au ieşit den Ieşi şi s-au dus den cătro au vinit. Şi pre urmă, pre Potcoavă cu înşelăciune l-au dus la craiul şi puindu-l la închisoare, i-au tăiat capul pentru aceste rocoşituri ce făcusă asupra lui Pătru vodă.

Pătru vodă înţelegând că Potcoavă au lăsat scaonul domniei şi au trecut în Ţara Leşască, au vinit în Ieşi şi s-au aşedzat cu pace al doilea rând, fiind cursul altor 7086. Atunce au pus mitropolit pre Theofan, care fugisă de frica lui Ion vodă, precum s-au pomenit la rândul său, şi fugisă prea munţi.

Căzacii, fiind scârbiţi pentru moartea lui Potcoavă, iară s-au ridicat cu Alexandru, fratele lui Potcoavă, tot într-acelaş an, fevruarie 9, au intrat în ţară asupra lui Pătru

vodă. Ce Pătru vodă, ştiind poticala dentâi, ci-au păţit cu căzacii, nu s-au apucat de război, ce întâi le-au dat cale. Iară Alexandru au intrat în Ieşi, fevruarie 9. Pătru vodă de sârgu au strânsu oaste turciască şi unguriască şi fără veste au lovit în Ieşi şi au încungiurat pre Alexandru în curtea domniască şi au bătut den Câslegi pană la Mializă-Părese. Iară, întru o noapte, martu 12 dzile, au ieşit Alexandru cu căzacii den curte, că nu mai putură suferi că şi iarba de puşcă sfârşisă şi bucatele li să împuţinasă, şi nedejduind că vor scăpa, au fugit spre codru. Iară prindzând veste oastea lui Pătru vodă, au sărit după dânşii şi agiungându-i la Iezerul Ciurbeştilor, au prinsu viu pre Alexandru, depreună cu boierii lui. Atunce Pătru vodă, aşedzându-să în scaon al trefle rând, au zidit mănăstirea Galata, în Viile, care fără zăbavă vreme s-au răsipit.

De năroc era Pătru vodă cu căzacii. Aşea ştie face tâmplări norocul omului, de nu-i lasă loc de odihnă; că bine de unii nemântuit, alţii viniia asupră-i; că într-acelaş an 7086, iulie 26, venit-au nişte căzaci cu un domnişor până la Nistru, ce dintr-aciia niciunul nu s-au întorsu, toţi ş-au pus capetele.

Aşijdirea, curund Jupă aceştia căzaci, la anul 7087, octomvrio 12, un Constantin iară cu căzaci viniia în (aia şi loji s-au înecat în Nistru.

Pro acea vreme şi într-acel an şi într-acea lună, Zborovschii, cu oaste căzăciască, au lovit Daşovul de l-au arsu şi l-au prădat şi multe turcoaie au robit şi cu mult” duium s-au întorsu înapoi fără de sminliala.

Domnit-au Pătru vodă Şchiopul 5 ani şi i-au vinit maziliia de la împărăţie; viind un agă împărătescu, l-au luat den scaon şi l-au trimis la Halep, la pază, iară în locul lui, au pus domnu’ pre Iancul vodă.

CAP XL

Domniia Iancului vodă ce-i dzic Sasul în anul 7088, fevruarie 17, venit-au Iancul vodă în ţară şi s-au aşedzat la domnie, carele de naştere nu fostu sas, Iiutoran de lege; pravoslaviia nu iubiia. Şi dacă s-au aşedzat domnu’ ţării, toată criticiia şi iiedumnădzăriia ş-au arătat, că lăcomie de

avuţie nespusă avea, pentru care pre mulţi au omorât, şi nu trimis de au luat de-a-dzecea den boi de prea toată ţara.

Pentru Ion Lungul ce s-au ridicat domnu’

Iancul vodă, de multă lăcomie ce avea, scos-au Iii (ară dzăciuială de boi, care obicei ţara n-au nuferii. Ce s-au ridicat lăpuşnenii să se dezbată de nuni mâna Iancului vodă şi oştindusă, au ridicat

291

dentre dânşii domnu’ prelungul şi l-au numit Ion vodă şi au purces pre Prut în sus.

Iancul vodă, prindzind de veste că lăpuşnenii s-au ridicat asupra lui, îndată au trimis pre Bucium vor nicul cu oaste împotrivă lor, şi tâmpinându-să la Balota, s-au lovit de fată şi dând războiu’ de îmbe părţi vitejeşte, pierdură lăpuşnenii războiul şi pre domnişor încă l-au prinsu viu. Unii scriu că s-au înecat în Prut domnişorul.

Pribegirea boierilor de răul Iancului vodă

Multe lucruri spurcate şi de Dumnădzău urâte făcea Iancul vodă în domniia lui, cât de răutăţile lui, toată ţara şi boierii să oţărâia; că legea creştiniască nu iubiia, la avuţie, lacom şi prădătoriu, tara cu dările îngreuia şi era curvariu peste seamă, că nu numai afară, ce nice de curtea sa nu să feriia Giupânesăle de la masa doamnei sale le scotea de le făcea silă.

Acestea toate neputându-le suferi boierii, mai vârtos Movileştii: vlădica Gheorghie, Irimiia vornicul şi frate-său Simion paharnicul şi Balica hatmanul, s-au sfătuit pre taină să pribegiască; carii, întâi ş-au făcut prilej cu voia lui, că mărgu să svintască mănăstirea Sucevita, şi aşea au pribegit în Ţara Leşască cu lo ţii. Iară alţi boieri au fugit în Ţara Munteniască, alţii la Turci şi în alte părţi.

Iară pe urmă, mărgând jalobă la împărăţie de răsipa ţării, au mazilit pre Iancul vodă şi au dat domniia iară lui Pătru vodă Şchiopul.

În anul 7091, înţelegând Iancul vodă de mazilie de la împărăţie şi cunoscând la ce-i va vini mai apoi lucrul, gândi că, de va merge la turci, va avea pâră multă şi când ai să nu pice. Ce s-au sfătuit să triacă în Ţara Leşască şi de

acolo să triacă în Ţara Unguriască, că prin (ară nu putea să triacă peste munţi că să temea de ţărani. Şi aşea, au ieşit den tară şi au trecut în Ţara Leşască, şi trecând pre la Pocutiia, i-au ţinut calea Iazlovetchii şi l-au dus în Liov cu toată averea lui şi de sârgu au trimis la craiul de lui dat ştire. Iară craiul au scris la Sinevschii hatmanul şi la Herbort staroste de Liov, de au tăiat capul Iancului vodă, şi i-au luat averea în sama crăiască, numai o parte de avere au lăsat doamnei şi cuconilor, să le fie de hrană. Scrie Ureche vornicul că perirea Iancului vodă s-au făcut cu învăţătura împărăţiei Turcului, de i-au tăiat capul.

Domnit-au Iancul vodă ani 3 şi luni 7. Dzic, că acesta Iancul vodă îmbla vara cu sanie de os.

CAP XLI

A doua domnie a lui Pătru vodă Şchiopul în anul 7092, octomvrie 17, venit-au domnu' ţării Patru vodă Şchiopul, pre carele toţi îl aştepta, şi audzind pribegii ce era fugiţi pentr-alte ţări de nevoie ce trăgea de Iancul vodă, cu dragoste s-au întorsu la domnul lor, la Pătru vodă, şi i-au miluit iar cu boieriile lor.

Pentru nişte căzaci. ce venită în ţară

De năroc era Pătru vodă cu căzacii, că în domniia dentâi numai avu odihnă de căzaci, şi acum, la o a doua domnie, bine nu să aşedzasă la scaon, iată cazacii viniia să apuce scaonul, într-aciastă lună, octombrie 27. Ce, prindzind veste Pătru vodă, le-au ieşit înainte la Prut, la sat la Bogdăneşti şi acolo iiicungiurându-i, le-au căutat cazacilor a să închina lui Pătru vodă. Şi dentre acei căzaci au ales Pătru vodă o seamă, carii au socotit oameni mai de triabă... i i au oprit să-i slujască; iară pre alţii cu giurământu I lui slobodzit de s-au dus.

După aceasta, nu multă vreme trecând, au lovit nI (i căzaci la Nistru de ceia parte mai sus de Tighi111*11, nişte sate ce descălecasă pre hotarul leşăscu, Iurci ciutaci şi moldoveni foarte mulţi, ieşiţi den ţarii de nevoi în dzilele Iancului vodă, şi mare perire au făcut într-înşii şi robie şi s-au întorsu cu dobândă la Locurili sale căzacii.

Într-acest an, Pătru vodă, dacă s-au aşedzat la

domnie, nu lăsă în uitare pomana sa, mănăstirea Galata, ce o zidisă în vale şi să răsăpisă, ce cu oserdie au silit şi au zidit Galata în dial, care stă şi până astăzi.

În anul 7092, avgust 7, venit-au căzacii şi fără veste au lovit Tighinea, de o au arsu şi o au prădat, şi au robit pre cei tineri, copii şi fete, iară pe bătrâni până la unul i-au tăiat şi multă dobândă au luat.

În dzilele acestui Pătru vodă, în anul 7093, mare secetă au fostu în ţară, cât au săcat toate izvoarăle, pâraiele şi bălţile; şi unde mai nainte prindea peşte, acolo ara cu plugul, şi piatră pre multe locuri au cădzut şi copacii au săcat de secetă şi dobitoacele, neavând ce paşte, le dărâma frunză.

Şi atâta pulbere era, cât, dacă bătea vântu, să strângea troiene în râpi şi pe la garduri, ca şi iarna de omăt; iară despre toamnă, dacă s-au pornit ploi, au otăvit câmpul şi s-au făcut mohor pen ţarini şi au strânsu de acel mohor de ş-au scos sărăcimea foamea, că să făcusă foamete în ţară.

În anul 7094, avgust 15, adunatu – s-au Pătru vodă cu nepotu-său Mihnea vodă, domnul muntenesc, la sat, la Munteni pe Prut, amândoi cu curte multă şi cu gloate mari şi s-au ospătat împreună.

În anul 7095, ghenarie 8, ridicatu – sau o seamă de căzaci, ca neşte lupi învăţaţi la prădzi, de au intrat în ţară şi au prădat în ţinutul Sorocii şi multe bucate au luat. Iară Pârvul, pârcălabul de Soroca, au sărit cu hânsarii după dânşii şi cu alţii cine au vrut; şi agiungându-i la Perieslav, vrând să-şi scoaţă al său şi căzacii nevrând să-şi lasă dobândă, tare războiu' făcură şi în două A dzile abiia au spartu pre căzaci şi pre toţi i-au omorât; numai pre unul, lăsându-l viu, l-au trimis la Pătru vodă.

Într-acestaş an, în luna lui iunie, Pătru vodă au făcut nuntă nepotu-său, lui Vlad vodă, ficiorul lui Miloş vodă, şi au luat fata Mircii vodă, (domnul muntenesc), şi au chemat la nuntă pre Mihnea vodă, domnul muntenesc, în târgu în Tecuciu. Nuntă domniască cu multă cheltuială şi cu frumoasă podoabe şi giocuri şi mulţi den vecini au venit de

le-au înfrumuseţat masa.

În anul 7096, noembrie 23, venit-au căzacii în ţară cu un Ivan să-l ridice domnu'. Ce, ieşindu-le Pătru vodă înainte cu oaste den sus de Ţuţora, şi dând războiu' vitejeşte de îmbe părţile, mulţi au perit şi în noemvri 26, birui Pătru vodă pre căzaci şi-i sili de i-au dat pre cine avură mai mare, care ş-au luat plata după vina sa. Iară mulţi să ascundea prin păduri şi pre unde putea şi moldovenii îi goniia. Mai apoi pen păduri fugind căzacii, care pre unde putea să scape, apărândusă până la Cirimuş, puţini întregi au scăpat, tot răniţi şi pedestri.

Domnind Pătru vodă Ţara Moldovei ca un domnu' cum se cade, cu de toate podoabele câte trebuiescu unui domnu' de cinste, că boierilor era ca un părinte şi-i ţinea la mare cinste şi den svatul lor nu eşua; ţării era apărare, săracilor milostiv, mănăstirile miluia şi întăriia; cu megieşii de pen pregiur bine petrecea, cât la toţi avea nume bun şi dragoste; la giudeţu blând şi fără făţărie era, cât nu era a dzice că nu-i harnic de domnie.

Mai apoi vădzind nevoia ţării, că turcii, precum oaste feliul lor cel păgânesc şi neastâmpărat de lăcomie, trimis-au de cerea o somă de bani să dea peste adetiul, ce era să dea ţara, s-au svătuit cu boierii ţării ce vor face şi cum vor putea ridica şi alte dări ce n-au mai fostu; că de acea dată nu-i ora că nu va putea ridica acea somă de bani den ţară, ce-i era să nu să facă obicei, carele nu ari mai ieşi don ţară, că şi aceasta ari lua şi altele vor izvodi, cum sau şi tâmplat.

Şi au ales cu sfatul său Pătru vodă să se ducă don ţară să nu să facă de la dânsul începătură, ce de la altul; şi s-au gătit de dus. Iară boierii toţi apăra de acea cale să nu să ducă den ţară, şi den domnie, co mai bine să dea acea somă de bani den ţară, precum dii şi alte dări obiciuite, şi să-şi ţie ţara şi domniia, că nilul ce va vini domnu' în locul lui, va da şi ţara tot lui va hălădui. Ce, Pătru vodă nice într-un chip nu vru să se apuce de acea dare, să ia asupră-şi domniia ţării cu blăstăm de la ţară, ce-şi tocmi lucrul înainte şi lăsă boierii să ţie scaunul ţării, până le va vini

diminu de la împărăţie.

Iară el s-au ridicat cu o seamă de boieri de frunte cari să tremură a rămâne, să nu petriâcă ca mai nainte cu Iancul vodă. Anume era Stroici vei logofăt, Irimiia vornicul, cu frate-său Simion păhamicul, Andrei hatmanul şi alţi mulţi. Şi trecând prin Ţara Leşască la Ţara Nemţască şi acolo s-au aşedzat Pătru vodă. Iară boierii toţi s-au întorsu în Ţara Leşască şi s-au aşedzat la târgu, la Podhaeţ şi pre aiurea.

Spun de Pătru vodă că acolo, când da bani de cheltuiala bucatelor, au fostu lăcrămând şi dzicea. Aceştia sintu lacrămile săracilor!

Deci, putem să-i dzicem Pătru vodă cel milostiv, că binele său l-au lepădat pentru ţară, că altul ca acesta n-au măi făcut. Era domnu' blând, milostiv, la giudeţ dreptu, nu beţiv, nu curvariu, nu lacom, nu răsipiloriu; putem dzice că toate pre izvod le-au ţinut, ca să nu să smintiască.

Domnit-au în a doua domnie ani 7 şi luni 6 şi în domniia dentâi ani 5 şi luni 6, care fac toţi doisprădzece ani şi giumătate.

CAP XLII

Domniia lui Aron vodă cel Cumplit

În anul 7099, dacă au părăsit Pătru vodă domniia şi ţara, înţelegând împărăţiia că ţara au rămas fără domnu', au cercat, pre cine vor trimite domnu' în locul lui Pătru vodă. Ce nărocul ţării se schimbă, că după năroc bun, iată vini şi rău, ca cum ar fi de Dumnădzău însămnat, după vreme bună şi sănină să vie vreme tulburată, după domnie lină şi blândă să vie cumplită şi amară. Aflară turcii pre Aron, căruia i-au dat domniia cu multe datorii; fiind fără suflet şi îmblând şi alţii pentru domnie, pre toţi i-au împlut Aron cu bani, luând bani cu camătă de la turci şi de la alţii, şi au ieşit la domnie.

Iară după ce au vinit în ţară, nu-i era grijă de altă, fără numai afară de a prădare, iară den lontru, nu să sătura de curvie, de giocuri, de cimpoeşi şi de măscărici ce-i ţinea. Aşijdirea dabilele prea ţară, ce îngreuiasă tarai nu îmbla numai dăbilarii singuri ce şi turci trimitea de

îmbla prea tara cu dăbilarii, de nu-şi era bieţii taran volnici cu nemică; muierile nu era a lor, fetile le ruşina, ce vrea să facă, făcea. Pe dăbilariu, pentru un potronic de-l vrea pâri la dânsul nu-l giudeca, ce trimitea acolo de-l pierdea; pre boieri, pentru avuţie îi omorâia, giupânesăle le siliia; şi domnind, nu altă, ce ciudesă şi pozne făcea.

Acestea făcând, cunoscu că tuturor este urât şi socoti ca să nu să încrializă lefeciilor tărâi, ce au strânsu în liafă unguri, călări şi pedestri, şi au făcut celor pedestri odăi în curtea domniască, în Ieşi, să-i aibă pururea lângă dânsul.

Apoi vădzu că de datornici nu se va putea mântui, ce au orânduit de tot omul să ia câte un bou şi au trimis în toată ţara cu turci de strângea, şi pentru care om nu avea bou, ei lua a cui găsiia în sat. De la unul lua boii toţi, pentru alţii, că mulţi rămăsesă de răutăţi şi de dabile ce era în tară, săraci, fără boi de hrană.

Iară în anul 7100, într-aceste răutăţi şi belituri ce făcea Aron vodă, neputând suferi ţara, s-au ridicat orheenii şi sorocenii cu un domnişor ce-i dzicea Ionaşco, ce-l alesesă cap dentre dânşii şi-i pusără nume Bogdan vodă.

Dacă înlăliasă Aron vodă de aceasta, au dat ştire ţării să se strângă şi el fără zăbavă au ieşit cu curtea şi cu lefecii săi; şi până a ieşi den curte, au tăiet pre Bucium vei vornic şi pe Bârlădianul logofătul şi pe Paos vornicul dându-le vină de vicleşug, că-i cu ştirea lor. Deci au purces împotriva vrăjmaşilor săi. Atunce mergând, au pus pe Ureche vornicul, logofăt mare; şi tâmpinându-să oştile la Răut, ş-au dat războiu’ vitejeşte de îmbe părţile. Şi izbândi Aron vodă şi prinsă şi pe domnişorul acela şi-i tăe nasul şi l-au călugărit.

Iară, dacă au spartu Aron vodă previdenii săi, niciun loc n-au rămas să nu fie plin de vrăjmăşiia lui, că nu numai pre cei vinovaţi ce au fostu într-acel războiu’ pierdea, ce şi săminţiile lor, şi vinovaţi şi nevinovaţi.

Gătindusă Aron vodă să facă mai mari vrăjmăşii, iată îi viniră călăraşi cu veste de mazilie, că înţelegând împărăţiia de atâtea răutăţi şi morţi şi asuprele fără măsură ce făcea, l-au mazilit. Atunce Aron vodă tăinui acea

veste, să nu o înţăliagă ţara şi slujitorii, temându-să să nu-l omoară, că mulţi era bucuroşi să audză veste ca aceia, că unora părinţii, altora ficiorii şi fraţii le perisă şi alţii rămăsesă săraci de multe răutăţi a lui. Ce pre taină învăţă pre acei călăraşi să nu scoaţă cuvântu' afară şi îndată au răpedzit în Ieşi la doamna sa, să se încarce şi să purcializă în gios, iară pre boieri i-au învăţat de au chemat gloatele, şi le-au mulţămit de slujbă ce i-au făcut şi le-au dzis să margă cineş pre acasă, gândindu că se vor duce şi el să ia drumul în gios, spre Galaţi.

A doua dzi, părându-i – că se vor fi dus curtenii şi călăraşii, au încălecat şi au purces spre Ieşi, silind să agiungă el mai curund, să nu obliciască cineva, şi iată gloatele mergea pe de toate părţile. Atunce au chemat pre boieri, dzicând: Credzi, eu am slobodzit oastea să-şi margă pre acasă, dar cine-i opreşte? I-au spus boierii că o seamă s-au dus, iară celora ce le este calea spre Ieşi şi mai la munte, aceasta le este calea. Şi aşea depreună au mărsu, până au însărat; apoi noaptea au silit Aron vodă de au mersu, şi nefăcând zăbavă în Ieşi, au purces în gios spre Ţarigrad şi pre cale l-au tâmpinat capegiu împărătescu, ce vinia să-l ia den scaon, să-l ducă la împărăţie.

Iară, dacă însă 1 iasără toţi de maziliia lui Aron vodă, nu într-alt chip, ce cum după furtună şi vremea rea, dacă văd oamenii sănin şi linişte, să bucură toţi, aşea toată ţara s-au bucurat.

Întorsu – s-au Aron vodă de pre cale cu domnie noa A într-acesta chip s-au tâmplat întoarcerea lui Aron vodă cu domnie noa A, de pre cale, nesosit încă în Ţarigrad. Dacă au însă les datornicii de maziliia lui

Aron vodă, mai vârtos Edoard Barton, ce era pre atunce sol de la crăiasa de Anglia la Poartă, că au fostu luat bani împrumut câtăva somă de la alţi negustori greci şi englezi, de au dat lui Aron vodă, când au ieşit domnu' întâi, şi n-au fostu apucat Aron vodă să-i plătească banii. Măcar că deodată aştepta acel sol să valiză pre Aron vodă, sosit mai curund mazil în Ţarigrad, iară apoi, pricepându că-şi va pierde banii, adunat-au pre toţi datornicii

neguţitorii, de la carii lua să bani pre chizăşiia sa, şi i-au învăţat de au mers la vizinul şi au făcut jalobă asupra lui Aron vodă, că pentru scurtă domniia lui, n-au putut plăti banii ci-au împrumutat pentru domnie. Alţii de altă parte, dzicea că n-au fostu vreme aşea curund să se maziliască Aron vodă: că agiunsesă de mai nainte Aron vodă la prietenii săi; dat-au ştire şi împărăţiei şi încă neintrat în Ţarigrad, l-au tâmpinat căftan de domniia ţării.

Dumnădzău încă nu-şi plinisă certarea deasupra tărâi, că Aron vodă, după obiceiul lui cel rău şi cumplit, dacă au în (ales că i-au dat domniia, îndată au răpedzit pe credzută slugă a sa, pre Oprea, armaşul cel mare, cu cărţi în ţară, să ţie scaunul şi să poată prinde pre cine i-au scris într-un izvod, că să apucasă Aron vodă, nu de altă, ce tot de răutăţi să facă. Şi ce n-au plinit cu rău în domniia dentâi, să pliniască acum, să-i ţie pre toţi Oprea armaşul la închisoare, până va vini el să-i piardză.

Pribegit-au Ureche logofătul de grija lui Aron vodă

Oprea armaşul, după învăţătura domnu-său, lui Aron vodă, viind de olac, au intrat în Ieşi sara şi s-au dus în curte şi au descălecat la odăile dărăbanilor ungureşti şi noaptea au venit la gazda lui Ureche logofătul, ce era caimacam la scaon, până va vini domnu’ în tară, şi arătându-i porunca domnusău; iară Ureche, audzind de numele domnu-său, lui Aron vodă, numai ce s-au întristat şi vrând să hălăduiască, să nu-i fie a-l mai vedea, dzis-au către Oprea armaşul: Cu bucurie primăscu şi gata sintu

Ducuros să slujăscu domnului nostru acestea ce-mi porunceşte Măriia Sa. Numai să fie cu taină, nime să nu ştie, şi bine ai vinit dumneata, să şedzi la taină, până îi vom oblici pre toţi, să-i ştim, cine unde sintu; că pre câţi-i scrie la izvod, să-i putem prinde, să nu cumva să prindză veste să fugă, şi ne va fi cu smintială. Mers-au Oprea armaşul de au şedzut la taină, cum au dzis Ureche logofătul, la odăile dărăbanilor într-aceia noapte şi a doua dzi, până au însărat.

Iară Ureche logofătul numai ce să mira încătro se va duce de urâtul lui Aron vodă, să nu-i fie a-l mai vedea,

ştiind câtă groază şi răutăţi făcusă mai nainte în domniia sa, şi acum mai de mari cazne se va apuca. Aflând vreme şi cale deschisă Ureche logofătul, de a să depărtarea să iasă den ţară, s-au gătit şi purcedzind, au învăţat pre gazdă-şi, cine-l va întreba a doua dzi, să spuie că s-au dus acasă, în Cârligătură. Şi aşea, au purces şi, mergând cu sârguire într-aceia noapte şi a doua dzi toată dzua, au trecut pre la Soroca în Ţara Leşască.

A doua dzi sara, Oprea armaşul au mersu la gazda lui Ureche logofătul să sfătuiască şi neaflându-l, atunce au vădzut că l-au înşălat într-acesta chip şi îndată au trimis cărţi pre la margini să păzească să prindză marginile. Iară, dacă au înţeles că Ureche au trecut în Ţara Leşască şi s-au depărtat, el s-au aşedzat şi au ţinut scaonul, până au vinit Aron vodă.

Ureche logofătul, dacă au trecut Nistrul, au mersu unde era şi cicealalti boieri pribegi strânşi, unde aştepta toţi sfârşitul lucrului.

Scrie Ureche vornicul, în anul 7101, încă până a sosi Aron vodă în ţară cu domniia, s-au rădicat un Pătru Căzac din Ţara Leşască cu puţintei pribegi, înţelegând că ţara este fără domnu'. Şi intrând în ţară, au vinit în Ieşi la scaonul domniei şi au domnit doua A luni. Iară dacă au vinit Aron vodă, au prinsu pe Pătru Căzacul şi l-au trimis la împărăţie.

Aron vodă, dacă s-au aşedzat al doilea rând în domnie, cumu-şi era vrăjmaş, să apucă tot asuprele să facă asupra ţării şi punea dabile mari. Şi întâi, cu voia lui îmbla turcii prin ţară, de strângea dabilele cu oamenii domneşti, iară apoi, nu –, putea opri şi silă mare tuturor făcea, bucatele fără preţ le istoviia şi fără de bani le lua.

Însă, apoi, cunoscând Aron vodă că nu va fi bine până în sfârşit, că ţara scârşea, pribegii sta înfinaţi, gândi după toată răutatea ce făcusă, să arete şi vreun lucru bun, ca să se curăfască de strigare şi să dzică (arâi că nu-i den voia lui ce s-au lucrat în ţară, ce-i de nevoie şi de sila turcilor şi socoti să se agiungă cu Mihai vodă, domnul muntenesc, ca să se dezbată de supt stăpânită turcilor. Şi întâi să apucă

de zâdi mănăstire în tarina Ieşilor, care să cheamă până as adzi Aron vodă, pre numele lui, unde este hramul svintului Nicolae, în anul 7102.

Iară în anul 7103, au intrat în tară Lobodă cu oaste căzăciască şi au gonit pre Aron vodă den scaon şi au arsu târgul Ieşii.

Scris-am de aicea înainte mai pre largu domniia lui Aron vodă, precum scrie în istorii streini.

Aron vodă, viind în ţară cu a doua domnie, cum am pomenit mai sus, şi mântuindusă de Pătru, părându-i să a fi mai slobod, vrut-au să-şi aşedză domniia mai fără grijă. Şi îndată pre o seamă de boieri ce-i avea în prepus i-au omorât; den carii unul era anume Brut, iară ce boierie au avut, nu putem şti, fără cât că era arbănaş de m-am om ştiind câteva limbi şi sosit la mare avere, ştiut şi la Poarta împărăţiei. Pre acesta, încă pentru avere l-au omorât; şi alte greutăţi cu dabile îngreuia ţara. Vădzindu-să Aron vodă în ura tuturor, şi den casă şi de afară, şi la împărăţie sunasă pentru moartea lui Brut, fiind cunoscut la Poartă acel Brut, că era rudă cu Sinan paşa, vestit pre atunce cel paşă la împărăţie.

Faptele lui Aron vodă oblicindusă la împărăţie, întâi porunci la Bator Jicmond, craiul Ardialului, prin Aluuet păşea, ce era cu oşti în părţile Ţării Ungureşti, să trimită la Aron vodă să-şi ridice oamenii cei în liafă, ce-i trăsese Aron vodă pre lângă sine den Ardial, şi să ia aminte să nu-şi mai lasă oamenii să murgă să slujască în Moldova.

Edoard, solul crăiesei de Anglia, aşijdirea pârâia pic Aron vodă pentru banii ce-l îndaiorisă şi nu-i puica scoate şi siliia să-l poată aduce la Ţarigrad pentru acea datorie, căci să făcusă veste de Aron vodă, cum să ciarcă să fugă în părţile creştineşti. Pârât-au pre Aron vodă şi pentru Oprea logofătul – (care au fost şi armaş) – şi pentru Răzvan hatmanul, pentru că aceştia ar hi svetnici lui Aron vodă la toate răutăţile.

Acestea săpându-l den dzi în dzi, vădzind că nu va fi bine de dânsu, s-au agiunsu cu Mihai vodă, domnul muntenescu, să se dezbată de supt mâna Turcului; să

agiunsă cu Mihai vodă, Bator Jicmontu, craiul Ardialului, şi cu Aron vodă, îndemnându-i să se ridice pre turci, neprietinii creştinătăţii şi să se uniască toţi cu împăratul nemţăscu.

Iară acestea îmblând pre taină, iată vini veste lui Bator Jicmond de la capichihaia lui de la Poartă, dându-i ştire, precum Sinan paşa să gătializă cu tătarâi să intre în Ardial, se pune sub sabie şi copiii de opt ani.

Iară, dacă s-au dezvărat, intrat-au tătarâi în Ţara Unguriască, de s-au împreunat hanul cu Sinan paşa. Intrând hanul pen ţară, pe porunca împărăţiei, i-au grijit conace Aron vodă şi Mihai vodă. Iară hanul au fostu dat ştire la Ieşi, precum merge pren Moldova şi pren Ţara Munteniască la Beligrad să se împreune cu Sinan paşa; aceasta au făcut să nu aibă grijă leşii de tătari.

Ce hanul, dacă au trecut Nistrul, au lăsatu-şi calea pen Ţara Munteniască şi au mărsu dreptu la Hotin, la marginea Ţării Leşăşti, şi de acolo, măcar că era şi alte căi, ce au ales trei căi de mersu: pre la Haliciu şi pre la Căluş, fiind şi mai largu locul şi sate mai dese pentru prada lor, şi pre acea cale au mărsu până la Sambor o seamă; altă oaste, pe Nistru până la Striiu şi au trecut la Muncaci: iară a triia oaste pre la Pocuţiia şi au lovit la Maramoroş.

Acestea înţelegând Zamoschii, canţileriul crăii leşăşti, au strânsu oaste ce au putut în grabă, să apuce pe tătari la strâmtori; ce nemic n-au isprăvit, că trecusă tătarâi peste munţi, cu mare pradă pen Ţara Leşască. Iară ce au făcut tătarâi la Unguri, dacă au trecut pen Maramoroş, să scrie ei, iar noi ne întoarcem la rândul nostru.

Lucrându-să acestea, iară căzacii ce trăia pe lângă

Nistru în Podoliia, supărândusă de prădzile tătarilor, înţelegând precum Bator Jicmontu stăpâneşte Ţara Moldovei şi Ţara Munteniască, au trimis sol la dânsul şi viind la Beligrad, la Bator Jicmontu, au cerşut să-i primască în slujba sa şi, de le va da liafă doua A luni şi să-i lasă să triacă prin Ţara Munteniască, vor sta nevoitori de vor merge până la Odriiu cu armele săli. Aceasta solie de

la acei căzaci o au primit Bator Jicmont, fiind agiunsu şi cu Aron vodă şi cu Mihai vodă, cu îndemnarea lui Rodolfu, împăratul nemţăscu şi i-au întorsu cu mari daruri.

Iară aice în Moldova şi în Ţara Munteniască, mare sunet de arme să afle; că Aron vodă, înţelegându de vinirea hanului den porunca împărăţiei, să intre într-aceste ţări, într-amândoa A, să le prade, îndată au răpedzit la Mihai vodă şi la Bator Jicmontu; şi îndată Bator Jicmond au trimis cu oşti pre Albertu Chiral şi cu oşti munteneşti, şi lovind pre tătari, i-au înfrântu; şi dobânda ce lua să tătarii de la unguri în anul trecut, o au luat-o înapoi Aron vodă şi cu Mihai vodă, cu ungurii. Şi au luat câteva cetăţi mici pe Dunăre. – (Nu le scriu anume istoricii unguri).

Iară oarecare Iancul, ficior a unui domnu' muntenescu, având oaste turciască şi cu tătari, au intrat în Ţara Munteniască asupra lui Mihai vodă. Ce, ieşindu-i mai curund înainte Mihai vodă cu oştile sale, cu ungurii lui Bator Jicmontu şi cu moldovenii lui Aron vodă, având şi oarece căzaci, înfrânt-au pre acel domnişor şi multă vărsare de sânge au făcut în turci şi în tătari şi au mersu în goană de au încungiurat Cetatea Albă şi au aprinsu târgul de afară de au arsu.

După acea izbândă, au dat ştire lui Bator Jicmontu, cerşind Aron vodă şi Mihai vodă să-i trimiţă mai mult" agiutor, să stăpâniască Dunărea toată. Trimis-au câteva tunuri lui Bator Jicmontu, dobândite de la turci, den cari puşci era pe două A puşci scrisă stiagurile şi numele lui Ferdinand, împăratului nemţăscu, şi pre alte doua A, numele şi stiagurile lui Huniiad Ioan, tatul lui Matiiaş, craiul unguresc. – (Aceste puşci eu socotescu că sintu dobândite de Ştefan vodă cel Bun, când au bătut pre Matiiaş craiu la Ba e).

Bator Jicmontu să ţinea stăpân aşea Ţării Moldovei, cum şi Ţării Munteneşti, măcar că uric pe aceste doua A ţări nu-şi făcusă. Iară acestea lucrându-să, iată Ştefan Răzvan, hatmanul lui Aron vodă, au scris pre taină la Bator Jicmontu, precum Aron vodă să ciarcă să-şi facă pace iar la turci, să-şi tocmească lucrurile despre dânşii. Şi îndată

trimisă oşteni de ai săi într-ales Bator Jicmontu asupra lui Aron vodă şi l-au prinsu şi legat l-au dus în Ţara Unguriască şi l-au închis cu ţoală casa lui în cetate în Alvinciu în anul [1595]*, în luna lui mai, şi acolo ş-au sfârşit viaţa, pedepsit la închisoare.

Iară în locul lui au pus domnu' Bator Jicmontu pre Ştefan Răzvan hatmanul.

ţară după acestea, să făcură legături între Bator Jicmontu cu Ştefan Răzvan vodă şi cu Mihai vodă, după ce au pus la închisoare pre Aron vodă, într-acestu chip:

Noi, Jicmont, den darul lui Dumnădzău a ţărilor Ardialului, a Moldovei, a Ţării Munteneşti şi a împărăţiei Ramului domn, a părţilor crăiei ungureşti stăpânitoriu şi a săcuilor oblăduitoriu.

Dăm în ştiinţă cu cartea aceasta, tuturor celor ce să cade, că den bună facerea lui Dumnădzău celui prea bun, după ce am dobândit cârma crăiei Ardialului şi după ce au început şi groaza tiraniei Turcului şi a Tătarului a să arăta în Ţara Unguriască, nemică altă n-am avut în cuget, fără cât lepădându-şi depărtându priteşugul nesuferitului vrăjmaş, pentru a lor nestătorie şi necredinţă republicii creştineşti. Şi fiindu crăiia unguriască de multă lipsă încungiurată şi mai în cele de pre urmă primejdii aflată, câte ni s-ar cădea, după Dumnădzău a agiutori şi a apăra, şi crăiile şi ţările asuprite de giugul turcilor, den cumplita a lor robie a le ridica şi în ce veche şi de oarecându poftită volnicie a le înturna să putem. Şi acestui pre bun svat, decât care nemic lui Dumnădzău mai drag şi noa A nice un lucru mai lăudat că va fi, şi nice un liac spre agonisita numelui nostru nemuritorie şi mai de folos nu se va putea afla. Pentru aceia, ca să ridicăm den robiia turcilor crăiia noastră, adunându oştirile noastre şi toată gătirea oşteniască măritului domnu' Mihai vodă – (carele lăsându necredinţa turcilor, presine împrenă cu toată boierimea mai nainte s-au fostu închinat) – am nevoit şi cu norocite lucruri, cu multe războaie biruind vrăjmaşii şi scoţândusă den (ară, s-au aşedzat ţara în volniciia sa cea veche. Şi încă ostaşii noştri, vădzind asupră răul norodului de la

marginile Bolgariei, biruind pre turci în Ţara Bolgariei, cu multe războaie şi mare peire într-înşii, prădând târgurile şi satele şi daturile turceşti în Ţara Bolgariei, s-au întorsu întregi la hotarăle sale. Şi acea ţară, care s-au aşedzat de nor în volnicii, pentru să se poată mai bine otcârmui în legea creştiniască şi să se poată apăra de vrăjmaşi, viindu la noi dentru acea ţară cu plină poruncă şi volnicie a lui Mihai vodă şi a tuturor staturilor acei ţări, să aliagă şi să încheie ponturile şi legăturile întru amândoa A părţile.

Ponturile ţi legăturile între Mihai vodă şi între Bator Jicmont craiul unguresc

Den partea lui Jicmont craiu au fostu boieri, anume: Ştefan Iosica logofătul cel mare, Gheorghie Ravazdi, svetnicul a lui Jicmont şi starostele cetăţii Uivarului Samos. Iară den partea lui Mihai vodă şi a statului Ţării Româneşti era: Eftimie, mitropolitul Târgoviştii, Theofil, episcopul de Râmnic, Luca, episcopul de Buzău, Mitru vei vornic, Cârstea vornicul, Dimitrie logofătul, Danul vistiernicul, Theodosie vistiernicul, Radul duciariul, Radu postelnicul, Bordur logofătu, Vintilă duciarul, Stamati postelnicul şi Preda; în Beligrad, în luna lui mai, în 9 dzile pe calendariul papistaşilor, în anii [1595]* aşedzate „i încheiate, dentru amândoa A părţile fără vătămare păzite şi ţinute.

Întâi, noi, episcopii şi boierii, stăpânită, prieteşugul: „i robiia toată a turcilor, ca unor necredincioşi şi călcători de lege o vom lepăda şi toţi cu o inemă şi eu un cuget, aşea, noi, carii ne aflăm aicea, cum cei mai mari şi mai mici a moşiei noastre nărod, împreună cu Mihai vodă, aşijdirea cu tot clirosul bisericii şi toţi boierii, pre noi singuri, săninatului doţiinului Jicmont, den darul lui Dumnădzău, ţărilor Ardealului, a Moldovei, a Ţării Româneşti, a ţărâlor peste munte şi a slăvitei împărăţiei Ramului, domnului, a părţilor crăiei ungureşti stăpânitoriu şi a săcuilor oblăduitoriu, iproci, stăpânului nostru milostiv ne supunem; şi aceasta împreună cu noi şi a tot nărodului ţării noastre, lăcuitorilor, supt puterea lui o dăm, cu toată deplin giudecata priitoarei şi amestecate împărăţii; şi pre

dânsul îl aşedzăm, îl înălţăm cu o inemă şi cu un glas a toată ţara domnu' noa A şi ţării noastre stăpân şi craiu de moşie, luând întru dânsul acela nădejde, ca Măriia Sa pre noi şi moşiia noastră, împotriva tuturor groazălor turceşti şi a altor vrăjmaşi, ne va apăra şi ne va acoperi; şi pre noi în volniciia cea veche, că ne va păzi întru adevăr; că ne va giudeca, precum pre alte ţări şi domnii a Mării Sale supusă supt porunca sa, după aşedzământurile şi legăturile acestea, care pre această vreme le aşedzăm dentru amândoa A părţile, întru tăriia acestui lucru şi întru mărturie.

Întâi, noi, cari, cu chipurile ne aflăm credinţii Măriei Sale cu numele domnului nostru, lui Mihai vodă, şi a toată ţara lui, nărodului, facem giurământu noi şi toată ţara, lui şi urmaşilor lui, cum vor fi credincioşi până la moarte. Aceasta cu iscălitura, mânuie noastre întărind. Aşea şi Mihai vodă, acum aşedzat domn, şi cei pre urma lui domni şi tot statul Ţării Româneşti, vor fi datori a păzi. Şi de vreme ce săninatul domnu' stăpânul nostru milostiv, în ţara noastră nu poate sta şi lăcui pururea, noa A, în locul său, ne va pune domnu', pre care staturile ţării, cu socotială de obşte şi părere de la Măriia Sa, vom pofti; care să fie ştiutor limbii moşii noastre şi care ari cârmui după orânduială ţara aceia şi care pricinele noastre, drept şi cu orânduială, după veche volnicie şi deprindere, şi după legăturile acestea şi aşedzământuri, şi cu porunca săninatului nostru şi oceluia ce va fi în urmă, să giudece şi să aliagă. Şi pentru ca acestea mai bine şi mai drept să se poată a isprăvi şi a urma, Măriia Sa, supt numele şi norocirea sa, după

Dumnădzău, stiag oştesc, buzdugan şi sabie domnului de tară, ca unui namesnic al său îi va trimite, den care să cunoască toţi, că este în locul său pus şi toţi de la cel dentâi până la cel de pre urmă, după aceste legături şi aşedzământ, să fie ascultători domnului, întru tot ce va porunci Măriia Sa craiul.

Aşijdirea, domnu' de tară, pentru să poată plini mai bine datorila şi slujba sa, dată după voia Mării Sale

craiului şi după folosul staturilor, 12 boieri, ştiuţi lucrurilor cu vârsta şi cu ispita şi isteţi, să se adaugă către dânsul, cu a căror svat, aşea întru pricinele giudecătoare, a le alege, cum şi întru isprava altor lucruri. După aceste legături şi aşedzământuri, singur domnul ţării să păzească, ca să nu facă nemărui strâmbătate peste dreptatea şi putinţa. Şi acia boieri precum cu socotiala numai şi voia şi ştirea Mării Sale craiului şi alor săi urmaşi, se vor pune; aşea şi cu aceiaşi ştire şi voie, să fie depărtaţi de slujba şi locul lor.

Aşijdirea, ce să atinge de viniturile tărâi, de acelea, aşea aşedzăm, cum, de câte ori se vor faci de Măriia Sa, stăpânul nostru, în ţara sa în Ardial comisie, să se trimită boieri şi den Ţara Munteniască la acea adunare, carii ari socoti după voia Mării Sale şi a urmaşilor săi, după trebuinţă a pune dări pre tară. Şi la acele adunări şi de obşte a tărâi împreunări, să aibă loc deosăbit, ca şi alţi trimişi, cu slobodă voie a-şi da părere şi socotială, să fie cei întâi cu locul şi cu voroava şi domnul şi boierii den Moldova. Şi birul aşedzat, îl vor spune numai domnului. Şi acei 12 boieri şi boierii vor cunoaşte de la Măriia Sa, cari vor fi aleşi şi orânduiţi, carii în toţi anii depline şi îndestulate same de cuprinse cheltuieli şi veniturile să fie datori a da seamă.

Toate hărăziturile, uricile şi întăriturile a domnilor celor dentâi a tărâi, Măriia Sa craiul şi urmaşii lui să le lasă neclintite, precum stau; şi pe urmă, supt numele şi pecetea Mării Sale şi a urmaşilor lui, toate acele cărţi şi direse să iasă şi preţul tuturor scrisorilor, făcut după lege şi obiciaiul acei ţări, să se pune, iară moşiile să nu să poată hărăzi altora, fără lăcuitorilor acei ţări.

Domnilor puşi pană la vreme, de viniturile ţării aceia, după datoriile slujbelor lor, Măriia Sa craiul le va orândui vinit pe pofta ţării şi a boierilor

Toate pricinele, după veche legi şi obicei a ţării, înaintea giudecătorilor orânduiţi să se înciapă să se giudece, şi înaintea domnului şi a 12 boieri; după giudecată, să se obârşească osăbit de toate. Şi orice feliu de pricini de pediapsă, atingându-să de viaţa şi averile

boierilor, carii săvai că den giudecata de cap s-au pune în oprială, însă să se iasă loc de milă şi iertare, şi nice viaţa, nice averea boierilor ce-s de pediapsă, fără ştirea craiului şi a urmaşilor săi, să nu să poată lua.

Iară de s-ari pedepsi cineva cu moartea, averea lui, după obiceiul ţării aceia, să margă la rude şi la urmaşii lui.

Şi întru aciasla orânduială şi ispravă să se închidză toată Ţara Munteniască suptu hotarăle şi marginile ei vechi, despre partea Moldovei şi a munţilor, despre Dunăre până la mijlocul maicii Dunării, de la Ruşava până la Brăila şi după vechile hotare şi margini să se ia vinitul ţării.

Toată orânduiala bisericii şi a preoţilor sau a călugărilor, să o lasă Măriia Sa în veche ţinere şi obicei, pravile, ţeremonii şi volniciile, să fie slobodzi a-şi lua obiciuite viniturile sale. Aşijdirea şi toate bisericile munteneşti, care să află în ţările Marii Sale (sau a urmaşilor), vor fi supt giudecata aşedzământului mitropolitului de Târgovişle, după aşedzarea legii bisericii şi orânduielei ţării aceia, şi viniturile sale să-şi poată lua pre obiceiu.

Tituluş va avea Măriia Sa şi urmaşii lui de la domnul şi de la toată orânduiala ţării, aşea: Prea săninatul domnu', stăpânul Jicmond, den darul lui Dumnădzău, a Ardialului, a Ţării Moldovei, a Ţării Româneşti şi a svintei împărăţiei Ramului domn, a părţilor crăiei ungureşti stăpân şi a săcuilor oblăduitoriu, iproci, stăpânul nostru milostiv.

Iară domnul de ţară: Dumnealui măritul domnu' Mihai vodă a Ţării noastre Româneşti, credinciosul noa A iubit.

Iară însuşi domnul, la lituluşul său, pe urmă să nu se pune cu mila lui Dumnădzău, nice târgul sau locul de unde va trimite cărţili sale la Măriia Sa, la urmaşii lui, să nu să pomeniască.

Domnul ţării să aibă pecetea niamului său, iară nu cea de obşte a domnilor Ţării Munteneşti, iară cu clară roşie. Iară pecetea ţării să fie la Măriia Sa şi la urmaşii lui.

Boierii toţi se vor chema a domnului de Ardial, nu a domnului ţării şi fieştecare va avea într-acela chip

tiutiuluş.

Domnul muntenesc se va scrie între svetnicii de Ardial.

Domnul ţării prin soli sau cu altă socotială, cu nime den nărodul strein sau den domni, fără slobodzăniia şi voia de la domnul Ardialului şi de la urmaşii lui – (şi lor le va fi) – nice de une lucruri să nu poată socoti şi a isprăvi. Ce, când va fi trebuinţă ca aceia, să întrebe de Măriia Sa domnul Ardialului şi de urmaşii lui şi lor le va fi a isprăvi pricina domnului şi a toată ţara a le isprăvi şi a le urni.

Iară de ostaşii ungureşti sau de alt m-am de va face strâmbătate vreunuia den lăcuitorii ţării, den partea aceluia, căpitanul domnului de Ardial, care va fi acolo pus pentru cercătura vinii şi faptul. Aşijdirea de va face vr-o silă cineva şi den lăcuitorii domnului sau a ţării vreunui ostaş a domnului Ardialului, den partea aceluia, singur domnul prin vornicul să cerce giudeţul fără de nice o zăbavă. Iară care, ori chipurilor boierilor, ori curţii, va face silă împotriva legii şi dreptăţii, să i să facă certare de cap.

Între cei 12 boieri giuraţi, să nu poată fi m-am de grec şi nice o slujbă sau rându care radzimă de cârmuirea acei ţări, a avea să nu poată.

Ospeţăle şi hărăziturile ce sunt obiciute la Paşti şi la Botedzul Domnului nostru Iisus Hristos, să se facă den vinitul ţării.

Aşijdirea domnul ţării, şi toţi boierii, făcând giurământ cu încredinţarea sa Mării Sale, domnului de Ardial, şi urmaşilor lui, se vor lega cu tainele credinţâi.

După aceste ponturi şi aşedzământuri, p-unce când se va trimite stiagul oştescu domnului ţării, aşijdirea Măriia Sa, domnul Ardialului, să făgăduieşte cu toate puterile, cu bani, cu puşci, cu iarbă de puşcă şi cu altă gătire de oaste, în Ţara Munteniască, împotriva tuturor vrăjmaşilor a o apăra şi a o sprijeni şi a o cârmui. După aceste legături şi aşedzământuri şi urmaşii lui vor face. Pentru a cărui lucru, încredinjasă şi vecinică pomenire Măriia Sa, domnul Ardialului, întâi şi noi, chipurile ce m-am pomenit mai sus, dentru amândoa A părţile, spre a

obârşi aceste ponturi şi aşedzământuri cu iscălitura de mânuie noastre şi cu peceţili noastre obiciuite le vom întări şi întemeia. Lucratu – s-au acestea în Beligrad.

Şi iată îndată singur Jicmont, craiul şi domnul de Ardial, toate cele mai de sus scrisă, ponturi şi aşedzământuri dentru amândoa A părţile prefăcute şi încheiate, primindu-le, şi neschimbate şi tare avându-le, cu iscălitura mânii şi cu pecetea inelului nostru adevărat, a le întări am vrut; şi spre acelea a le ţinea şi neclătite a le păzi, aşea şi cu a urmaşilor noştri nume (când vor sta ei stăpânitori) – credinţa şi cuvântul nostru domnescu, ne legăm. Lucratu – s-au acestea în oraş, în Beligrad, mai în 20 de dzile, anul de la Hristos 1595.

Acestea isprăvindu-le, solii munteneşti s-au întorşii în ţara sa. După dânşii au mărsu Palatine cu buzdugan şi cu stiag de au întemeiat pre Mihai vodă domnul Ţării Munteneşti. Giurat-au acolo pre loc aşea Mihai vodă, cum şi toţi boierii, după ponturi înaintea lui. Palatine.

După aceasta, în luna lui iunie, în dzi întâi, trimis-au boieri şi Ştefan Răzvan vodă, domnul Moldovei, la Beligrad de s-au legat şi ei, după aşedzământul lui Mihai vodă, cu Jicmontu craiu.

Iară la sfârşitul lui mai, au intrat tătarii în Moldova şi în Ţara Munteniască cu multă oaste şi lovindu-i muntenii cu ungurii şi cu căzacii la marginea Ţării Muteneşti i-au bătut şi i-au tăet; perit-au mulţi tătari.

Curund după aceasta, lovit-au Mihai vodă la Nicopoe preferhat păşea, pre carii biruindu-l, au aprinşii târgul de au arsu, puindu pre toţi sub sabie; numai cetatea au rămas întriagă. Iară curund dup-aceia, au lovit în Bugiac şi mare pradă au făcut; luat-au şi şapte bunducuri tătărăşti de le-au închinat lui Jicmontu craiu şi mulţi robi.

Aceste rocoşituri şi tulburări înţelegând împărăţiia Turcului, au şi orânduit presinan paşa şi cât s-a dezvărat, au şi purces cu oşti den Ţarigrad asupra lui Mihai vodă. Înţelegând Mihai vodă de clătirea lui Sinan paşa că-i vine asupră, tras-au agiutoriu de la Bator Jicmond, craiul Ardialului, 2000 de unguri călărime şi 500 de pedestrime

cu Cvilarie; şi până a vini Sinan paşa, iară Mihai vodă şi cu Cvilarie au lovit pre turcii ce să afle la oraş, la Floci, şi pre toţi i-au pus în sabie. Lovit-au şi la Ruşava şi la Silistra şi la Dristor le-au dobândit şi le-au arsu. Lovit-au pe un Mehmet paşa, Mihai vodă, care viniia cu un Bogdan vodă cu oaste turciască şi cu tătari şi cu

14. O de sârbi şi l-au bătut Mihai vodă. Trecut-au Mihai vodă peste Dunăre pe gheaţă de au prădat în Dobrogea şi au dobândit [Lţastova, [O] bluciţa; răsipit-au Cernavodă, [Rţazgradul, Rihova* şi până la Chiliia şi la Cetatea Albă.

Sosit-au şi Sinan paşa în Dobrogea cu 100.000 de oaste turciască, şi făcând pod peste Dunăre, au mersu dreptu la Bucureşti şi la Târgovişte; nefiind nice o oaste, pre lesne le-au luat, că Mihai vodă nu să nedejdui în oştile ce avea, ce ş-au trimis doamna şi cu fiu-său, Pătraşco vodă, în Sibiu, în Ţara Ardialului, şi el cu Cviralie au intrat cu oştile sale în munţi, la o cetăţue ce-i dzic Cernavoda, cetate veche şi stricată de turci mai de mult, iară în loc tare pietros.

Iară Sinan paşa, strângând den toată ţara oameni, nu încungiurat Bucureştii şi Târgovişte cu şanţu şi cu părcani, iară oastea o au împărţit în două A părţi: o parte cu Ali paşa au lăsat în Târgovişte să isprăvască lucrul cetăţii, iară cu alta au mărsu Sinan paşa după Mihai vodă. Şi, dacă s-au apropiat de unde era Mihai vodă, au orânduit 12.000 de turci într-ales să margă să lovască pre Mihai vodă peste acele locuri strâmte şi să nu să întoarcă până nu-l vor birui.

Iară Mihai vodă cu Cviralie, nedejduind întru Dumnădzău şi bizuindusă şi locului, au ieşit în llinpinarea turcilor la acele strâmtori, ce s-au pomenit mai sus, şi stătu un război mare între dânşii cu multă vărsare de sânge până au dat dos turcii; şi-i goniia oştenii lui Mihai vodă până în tabăra turciască, şi de acolo, iar lua înapoi a goni pre oamenii lui Mihai vodă; şi tot îmblară într-acea dzi până în desară tot hărăţindusă, şi să goniia unii pre alţii, neputându-şi alege.

Iar într-apusul soarelui, nemerisă trei sute de unguri pedestrime, ce era ieşiţi den tabără pentru păşune, şi sosindu în război, îndată den porunca lui Mihai vodă stătură şi acia bărbăteşte la războiu' fără turcii, întălegând că au vinit agiutoriu proaspăt lui Mihai vodă, neştiind numărul lor, ş-au făcut spaimă şi au dat dos şi i-au luat oştenii lui Mihai vodă în goană după turci şi pre mulţi au agiunsu şi i au omorât. Apucat-au şi patru tunuri şi câteva stiaguri; şi fugind Sinan paşa, dzic, că au cădzut cu calul de pre un pod în apă şi abiia au ieşit, întinat. Şi după acest război, nezăbăvind Sinan paşa, iară s-au gătit cu oaste şi au mărsu asupra lui Mihai vodă. Iară Mihai vodă s-au dus în munţi şi să gătiia mai cu mare gătire împroliva lui Sinan paşa şi au dat ştire lui Bator Jicmontu de vinirea lui Sinan paşa.

Pornil-au Bator Jicmontu pre Bine dectu Mindi (intre, otcârmuitoriul săcuilor, şi pre Baltazar Bogasie şi pre Nicolae Comisie cu oşti să se adune în câmpii Bardului, la un târgu săsăscu ce să cheamă Valea Niagră; şi singur Jicmontu au purces den Beligrad la Săbeş. Şi acolo i-au nemerit veşti bune: întâi, că au dobândit oamenii lui cetatea Lipa; a doua, de biruinţa lui Mihai vodă asupra lui Sinan paşa; a triia, Cazi-Chirii han, ieşind de la Crâm să vie în Moldova cu oaste să prade, iară viind moscalii de peste Nipru, au lovit în Crâm de au prădat şi au arsu, care veste înţelegând hanul, s-au întorsu iar în Crâm.

Venit-au lui Jicmontu agiutoriu den Ţara Leşască Ian Vihernii cu trei sute de căzaci; aşijdirea şi oaste nemtăscă, călărime 1.500, de la împăratul nemtăscu cu Albert ghenărariul, iară osăbit oastea Ardialului 24.000. Mers-au porunca lui Jicmontu şi la Răzvan vodă den Moldova, de au Intrat de grijea tătarilor pre la săcui cu 2.300 de pedestrime şi 800 de călărime şi cu 22 de puşci şi s-au tăbărât la cetatea Terhvara* între munţi, ce era făcută de Ludovic craiul unguresc şi mai apoi lărgită de Ian Huniad craiu, care o stăpânită pre atunce braşovenii.

Şi acolo vini veste lui Răzvan vodă, că au intrat în ţară cu oaste Ieşască Ieremiia Moghilă cu Zamoschii,

hatmanul leşăscu. Vădzindu leşii că au pus Bator Jicmontu de la sine domnu' în Moldova, şi pre atunce, leşii o scriia pe Moldova că este soţie crăiei leşăşti, încă de pre legăturile ce făcusă leşii cu Ştefan vodă cel bun şi mai apoi cu Bogdan vodă, cum s-au pomenit la rândul acelor domnii, n-au suferit pre Răzvan vodă.

(De unde au luat Miron logofătul de scrie în letopisăţul său de Ştefan Radu vornicul, să-l fie pus domnu' ţării în locul lui Aron vodă, eu nu poci afla; nice este alt Ştefan, fără Ştefan Răzvan vodă, că şi cronicarii streini, Nicolae Isfanfii şi Volfgang de Betleen, carii în istoriile sale pomenescu de domniile Moldovei, scriu că pe urma lui Aron vodă au stătut domnu' Ştefan Răzvan, pus de Bator Jicmontu, craiul Ardialului, precum s-au pomenit mai sus, că au mărsu Răzvan vodă pe poruncа lui Bator Jicmontu într-agiutoriu lui AAihai vodă. Iară Movileştii, precum scrie Ureche vornicul, încă cu Pătru vodă Şchiopul trecusă în Ţara Leşască). Au pus domnu' leşii pre Irimiia Moghilă vornicul cu alesul boierilor de ţară, puind deodată şi pre cetăţile tărâi slujitorii săi leşii, în anul 7103.

Împărăţiia Turcului pre atunce lupta pentru crăiia unguriască cu nemţii, pentru Buda, pentru Astrogon şi pentru Elnicul. Iară vădzind că cuprind leşii Ţara Moldovii, au orânduit pre Cazi-Chirii soltan, hanul Crâmului, trimiţându-i şi 2000 de eniceri, către 70.000 de tătari ce era. Trimisu-i-au împărăţiia şi stiag şi tuluri de domniia Moldovii să aşedză pre cine ari socoti el la domnie, să fie den partea împărăţiei.

Prindzind veste leşii de clătirea hanului la Moldova, cu ruşini socotind a lăsa la smintială pre domnul pus de dânşii, au orânduit şi ei prezamoschii hatmanul cu dzece mii de oaste. – (De nu să laudă). – în anul 7104, octomvrie 9, au sosit leşii la Ţutora, iară a doua dzi să vădzură şi străjile tătărăşti iară a triia dzi, octomvrie 11, au sosit şi hanul cu tătăţâme. Iară leşii, vădzind atâta tătărâme, n-au putut răbda fără şanţuri, ce ş-au întărit tabăra cu şanţuri pe împregiur. Făcut-au şi băşti de pământu' denafară de şanţul taberei aşea de departe, cât agiungea glonţul puşcii,

şi au pus oaste în băşti şi de acolo da den tunuri. Şi într-acea dzi, au stătut războiul toată dzua, năvălindu tătarii spre tabăra leşilor den faţă; iară dosul nu putea să-l ia tătarii, că leşii sta neclătiţi. Iară a doua dzi, socotisă hanul cu meşterşug să depărtedză pre Ieşi de la şanţuri; au orânduit pre o seamă de tătarii de făcea năvală asupra leşilor, apoi se făcea a fugi. Ce leşii, pricepând meşterşugul, sta între băşti neclătiţi până în desară. Atunce, deprindzând leşii pe tătari, vădzind că să tem de foc tătarii, luatu-i-au leşii în goană până la oastea cea supusă, apoi s-au întorsu leşii încet, sprijenindu-să de năvala tătarilor până între băşti.

Nu dormiia Irimiia vodă; că, deşi avea nădejde în Ieşi, iară îndată au agiunsu cu daruri la hanul şi au dat cele 7 sate de ţară hanului, ce să dzic hăneşti până astădzi; au legat atunce şi mierea ce să dă în toţi anii balcibaşlâc şi alte daruri; şi cu nevoinţa Irimii vodă, au stătut legături de pace între hanul tătărăscu şi între Zamoschii, dând şi hanul zălog la Ieşi şi leşii la hanul, până se va închide tocmala.

Capetele de pace au fost acestea: Irimiia vodă să fie domnu’ ţării birnic împărăţiei den an în an după obiciaiu, iară hanului să-i dea acele sate şi alte daruri, cum s-au pomenit mai sus; şi oştile leşăşti să nu mai intre în Ţara Moldovii; şi să margă sol de ia Ieşi la împărăţiia Turcului, pentru întăritura păcii. Iară hanul să dea stiag şi tuiuri de domnie Ieremiei vodă şi să-i scoată atşiref, sau uric de domnie vecinică de la împărăţie.

Şi aşea s-au împăcat; şi s-a dus hanul la locurile sale cu tătarii şi Zamoschii cu leşii la ţara lor, lăsându lângă Irimiia vodă pre Albert Hanschii şi pre Iani Potoţchii cu trei mii de oşteni, că să temea Irimiia vodă de unguri. Şi au purces şi Irimiia vodă şi s-au aşedzat la Suciavă, la scaunul domniei.

Această veste dacă au agiunsu la Bator Jicmont, craiul Ardialului, au adunat svat, cum vor face să scoaţă pre Irimiia vodă den ţară, ţiind Moldova a lui; au ales cu svatul să îngăduiască până li se va alege cu turcii, cu Sinan

paşa, cum s-au pomenit mai sus, ce viniia cu mare putere de oşti asupra lui Mihai vodă, domnul muntenesc.

Făcând căutare oştii sale Jicmont craiu, care era împărţită în noa A polcuri: 20.000 călărime cu suliţă şi 32.000 pedestrime, avea şi puşci pe roate 53 şi câteva cară cu iarbă de puşcă şi alte trebuitoare de războiu'; şi au trecut peste munţi în Ţara Munteniască la Rucal. Acolo viind şi Mihai vodă cu Cviralii, cu

8. O de oşteni într-ales. Vinit-au acolo şi Ştefan Răzvan vodă cu moldovenii şi de acolo, pornindu-să Jicmont cu tabără, au mărsu unde era tăbărât Mihai vodă, o milă de loc de la Târgovişte şi au şedzut pre loc dzece dzile.

Iară Sinan paşa cu turcii era în Târgovişte, unde o întărisă cu şanţuri şi cu părcane şi cu spini îngrădit. Şi mergea Sinan paşa de prăviia oastea lui Jicmont dentru un dial; şi poate fi cunoscu că nu-i va putea sta împotrivă. S-au svătuit cu ai săi să nu aştepte acolo pre Jicmond craiu; ce, au lăsat la Târgovişte pre Ali păşea cu o seamă de oaste şi pre Mehmet beiu, iară Sinan paşa s-au tras cu altă oaste de sârgula Bucureşti.

Iară Jicmont cu tocmala oştilor sale, cu Mihai vodă şi cu Răzvan vodă, au încungiurat Târgoviştea: înainte era Mihai vodă cu 4.000 de călărime într-ales, cu suliţă, şi Cviralie cu câteva polcuri, den driapta şi den stânga, câte cinci mii de suliţaşi călări; iară în mijloc era pedestrime şi săcui, cu suliţă, cu coasă; după aceia, carăle cu pive de aramă; pe urmă roate nemţăşti; iară după nemţi, singur Bator Jicmont cu

12. O de călărime, cu suliţă; şi pre urmă, cealaltă oaste. Precum scriu istoricii streini, au fostu de toată oastea ca 60.000; şi au sosit în locul unde stătusă Sinan paşa.

Şi înţelegându că au fugit Sinan paşa, să temea Jicmont de vicleşug şi porunci de stătu oastea în tocmala sa toată noaptea şi a doua dzi până amializădzi, până au vinit cercătorii ce-i trimisese Jicmontu de au cercat să ştie de oastea lui Sinan paşa ce s-au făcut. Şi, dacă ştiură că s-

au tras la Bucureşti Sinan paşa, s-au sfătuit Jicmontu craiu: merge-vor în goană după Sinan paşa? Şi au ales cu svatul să nu rămâie neprietenii în urmă şi s-au apucat a bate Târgoviştea de trei păr şi cu meteredză şi cu coşuri. Răzvan vodă cu săcuii era orânduit despre răsărit cu dzece tunuri, iară Mihai vodă şi Jicmont cu Cvira Iii despre munte şi despre apa Ialomiţii cu doalizăci de puşti. Să apăra tare turcii den lontru şi împingea pe ciia ce pusese acum loitre pe zâdiurile cetăţii; nepărăsit da den tunuri şi cumbarale arunca. Iară săcuii strânsesă lemne uscate şi catran şi răşină şi altele de aprinsu foc şi au aruncat în cetate; ce nu s-au putut aprinde îndată. Iară a doua dzi săcuii, vrând să se arete mulţămitori pentru volniciia ce le făcusă atunce de curund Jicmontu, au şi mai strânsu grămedzi de lemne uscate şi au aruncat în şantii, unde era turcii, şi aprindzindu-să, au dat năvală săcui cu loitre peste zidiuri şi s-au suit pe o parte de zid şi iară au dat foc cu acele vriascuri şi pe altă parte de zid. Atunce turcii, vădzindu-să aprinşi şi încungiuraţi de foc, nu să mai putură apăra şi ieşiră pe o portiţă ce era neştiută de oştile lui Jicmontu. Ce n-au scăpat, că era călărime împregiurul cetăţii, mai la câmpu. Încăput-au viu în mânuie lui Jicmontu Ali păşea şi Mehmet bei. Dat-au în pradă cetatea, den cari mai multă dobândă au luat săcuii, că ei au sărit întâi în cetate. Aflat-au şi două A puşci mai mari; era glonţul câte de 56 de ocă.

Sinan paşa, dacă au înţeles că au dobândit cetatea Târgovişte, mare frică l-au cuprinsu. Lăsat-au şi Bucureştii şi au fugit la Dunăre. Deodată întărisă Sinan paşa o biserică în Bucureşti cu şanţuri şi cu băşti, ce era zidită de Mihai vodă şi de Alexandru vodă, domnul Ţării Munteneşti. Ce nime nice acolo n-au cutedzat să aştepte pre Jicmontu craiu. Au fostu pus Iagumuri împregiurul acei biserici şi lăsasă o ciată de oameni ca, de ari vini Jicmont pre aproape, să aprindză lagumurile asupra oştii lui Jicmont.

Ce s-au înşălat în svat Sinan paşa, că Jicmont după ce au dobândit Târgovişte, n-au vinit dreptu pe ştiavul turcilor, că pre unde mersesă turcii, au fostu rămas numai

pământul; ce pre altu' loc au mersu, rămâind Bucureşti di-a-stânga.

Apropiindusă Jicmont de Dunăre spre Giurgev au înţeles că Sinan păşea au trecut peste Dunăre cu o seamă de oaste, iară altă seamă de oaste au rămas dencoace de Dunăre. Pornit-au îndată Jicmont cu o seamă de oşteni într-ales, de au cercat să afle este aşea, şi pre mulţi turci au aflat pre cale, mergând să agiungă la cetatea Giurgevului. Ce, puţini au scăpat, iară mai mulţi i-au tăet şi i-au prinsu vii; gonitu-iau până la Giurgev.

Apucasă Sinan păşea de trecuse peste Dunăre într-un ghecet. Iară mulţime de turci trecea peste pod, cât nu mai încăpea pe pod; ce să slobodziia unii şi înot şi mai mulţi să îneca. Sosit-au atunci şi Jicmont cu oştile şi mare moarte să făcu în turci de oştenii lui Jicmontu, mai ales de săcui, ce arătară mare vitejie. Perit-au mulţi turci, cât să amestecasă apa cu sângele lor, de să făcusă roşie de sânge; iară den ceia parte, Sinan paşa nu înceta a bate den puşti în oastea lui Jicmont; ce, nice o scădere făcea.

Iară pedestrimea, ce era în liafă la Răzvan vodă, au dat năvală la podul despre cetate de au apucat podul şi acolo mare şi cea de pre urmă frică în turci era, carii trecusă Dunărea, de au tăet şi au stricat podul temându-să să nu triacă oastea lui Jicmontu şi în cea parte de Dunăre.

Dobândit-au Jicmontu şi cetatea Giurgevul şi o au arsu şi omorî pre toţi cetăţenii şi au stricat podul şi au arsu vasăle, pre carele era făcut podul. Întorsu – s-au Jicmont petrecut de Mihai vodă până la Gherghiţă şi îndată au gătit pre Răzvan vodă cu oşti să margă asupra Irimii vodă şi i-au dat 12.000 de oaste unguriască.

Şi înţelegând Irimiia vodă de vinirea lui Răzvan vodă cu ungurii, au strânsu şi el oaste de ţară, cât au putut, şi s-au gătit să stea cu războiu' împotriva lui Răzvan vodă. Era într-o duminică când s-au apropiat Răzvan vodă cu ungurii de târgul Sucevii; era ieşit şi Irimiia vodă la sat la Areni. Iară oastea leşască, ce era la Irimiia vodă lăsată de Zamoschii, o au tocmit mai la câmpu, despre Scheia, pe supt un mal ce este alăturea pre lângă drumul Băii.

Irimiia vodă era în biserică la svinta slujbă, când să agiungea hărăţii den oastea lui Răzvan cu oştile tării. Şi când au ieşit Irimiia vodă den biserică, să tâmpinară oştile de îmbe părţile şi după câtăva luptă între oşti, au lovit leşii în oastea unguriască den aripa despre Şchee şi îndată au înfrânt pe unguri.

Iară supt Răzvan vodă, precum scrie Istvanfii, doi cai au cădzut în războiu' atunce; şi încălecând pre al triile cal, au silit de au îmbărbătat oastea sa şi au tocmit războiul la loc. Ce, curund purciasără în răsipă oastea lui Răzvan vodă. Părăsit de toţi, Răzvan vodă fugind, l-au prinsu oştenii Irimii vodă; scrie Isfanfie că era rănit Răzvan vodă. Şi întâi au poruncit Irimiia vodă de l-au sluţit de nas şi de buză şi după câtăva mustrare i-au tăet capul şi l-au pus într-un par împotriva cetăţii. Să pomeneşte şi astădzi Movila lui Răzvan vodă pe drumul Băii ce merge de la Suciavă. Iară pre unguri i-au gonit până în munţi, tăindu-i şi ucigându-i oştenii Irimiei vodă cu mare vărsare de sânge.

Fost-au acest războiu' în anul 7104, dechembrie 5 dzile. Aşea s-au plătit lui Răzvan răul ce făcusă şi el lui Aron vodă, de la carele au avut milă şi cinste.

Iară săcuii, cum cei ce scăpasă den războiul de la Suciavă, aşa şi acei de pre loc, vădzindu-să în volniciia sa ce le dedesă de curund Bator Jicmont craiu, au început a face goană asupra nemişilor de le-au prădat casăle şi multe nebunii au făcut. Acestea înţelegând Jicmont, au strânsu svat şi le-au strâcat volniciia ce dedesă săcuilor.

După acest războiu' şi perire a lui Răzvan, s-au aşedzat domniia Irimii vodă fără grijă; nice Bator Jicmont, domnul Ardiaţului, nu ş-au mai ispitit să mai trimiţă oşti în Moldova.

Aceasta perire a lui Ştefan Răzvan, cum şi răsipa oştilor lui Jicmont craiu deodată, şi dezbaterea Ţării Moldovii de supt ascultarea crăiei ungureşti, [nu] numai împăratului nemţăscu – ca unui craiu unguresc, de care rădzimasă şi de mai nainte vreme Moldova, încă de mai nainte de ce au luat turcii Ţărigradul era şi întovărăşită, i-

au părut rău, ce şi lui Climentie, papa Ramului, mare părere de rău, pentru căci crăiia leşască [se unia cu Turcul, când craiul Jicmond]*, luptând el să dezbată ţara de supt mâna Turcului, să cuprindză Ţara Moldovii, să împreune şi pre moldoveni cu sine, împotriva turcilor; căci trimise să Jicmontu craiu sol la cumnată-său Rodolfu, împăratul nemţăscu, şi la Climentie, papa de Râm, jeluindu de mare pagubă, ce i-au făcut leşii în oastea lui, şi

Ieşii au împiedicat lucrul spre scăderea creştinătăţii, de au aşedzat Ţara Moldovii iară supt birul turcilor de supt care bir era ieşită ţara cu nevoinţa lui. Iară şi papa mare ponoslu au trimis leşilor şi osăbire de biserica lor craiului leşăscu, ca unui împiedicător binelui creştinilor.

Trimis-au şi craiul leşăscu sol la papa, făcându-i ştire, că are el de grijea Ţării Moldovii; fiind mai aproape, vecini Ţării Leşeşti şi mai înhotărâtă, mai cu cale au socotit a fi să radzime de crăiia leşască şi de republica leşască decât de crăiia unguriască. Acea grijă o poartă el, să nu fie Moldova cu turci, şi de mai nainte vreme fiind supt grijea sa, cum şi acum de curund cu puterea sa au scos den Moldova pre hanul Crâmului. Iară craiul unguresc, neavând putere să se apere presine, cum poate să apere pe Moldova de turci şi de tătari, mai având prilej fiecând crăiia leşască de oaste.

Aceste pricini avea ei între sine, pentru Moldova.

CAP XLIII

Domniia Ierimii Moghilă vodă

Irimiia vodă domniia cu pace şi cu lucruri aşedzate şi întemeiate că ţinea şi oşti streine şi păziia şi datorila despre împărăţie.

Iară nu multă vreme după aceasta, Bator Jicmont, vădzindu-să îmbătrânit şi fără cuconi şi vădzind că turcii den an în an să întărescu şi cască să cuprindză Ardialul şi el obosit de vârfuţe, alegându-şi bătrâneţălor viaţă cu odihnă, au socotit că fraţii săi nice unul nu va putea să ţie Ardealul de răul turcilor şi au făcut tocmală cu cumnatul său, cu împăratul nemţăscu, să fie presama împăratului nemţăscu Ardialul; iară lui i-au dat cumnatu-său, împăratul

nemţăscu, doua A olate, anume: Ratişbor şi Opoliia, la Ţara Sileziia, care să cheamă Slonsca, ce să hotărăşte cu leşii.

Şi după aceia Jicmont, după legăturile ce făcusă cu cumnatu-său Rodolfu, împăratul nemţăscu, pentru Ardial, lăsat-au deodată Ardialul pe sama lui Caspar

Comisie, pre care îl avea credincios Jicmontu, şi chemându-l în taină i-au dzis: Aşea este voia mea, ca după ce voi ieşi eu den Ardial, nemărui să nu laşi domniia Ardealului, ce să o tragi la tine. Pentru aceia ţi-am făcut hatman pre oştili Ardialului.

A doua dzi, iară au chemat pre Ştefan Boţeai, unchiu-său, şi-i dzisă: Aşea te sfătuescu că, de-ţi va trebui domniia Ardialului, să nu răbdzi pe vreun munţian, arătând pre Iosica, să ţie domniia. După aceia, nezăbăvind vreme, toamna, au dat domniia Ardialului lui Ştefan Iosica, logofătul său, a căruia svat nu numai în cele de obşte, ce şi în cele deosăbite, le ţinea Jicmontu. Aceste semănături de netocmală şi de neiubire între acei trei, au aruncat Jicmontu.

Iară Rodolfu, împăratul nemţăscu, nezăbavă vreme, au trimis sol la Jicmont de l-au întrebat de ţine tocmala cu dânsul, făgăduindu-i prin solii săi multe viniluri den an în an lui Jicmontu. Şi să despărţisă Jicmontu şi de fămeia-şi, alegându-şi viaţa singuratecă. Iară, după ce au înţeles papa, cum s-au despărţit Jicmontu de fămeia-şi şi va să petriacă viaţa călugăriască, i-au giuruit episcopiia de la Olom sau de la Vratistav, în Slonsca, să i dea. Cu acestui feliu de făgăduinţă sau părândusă lui Jicmontu, au răspunsu’ solilor, că se va lăsa în tăriia acelora, carii aşea de cele de cinste, cum şi de cele de folos, îl vor sfătui.

Iară, căindusă Jicmontu de legăturile sale ce făcusă cu împăratul nemţăscu, socoti pre taină să trimiţă sol la împărăţiia Turcului, să facă craiu în locul său pre Ştefan Iosica, să-i trimiţă împărăţiia stiag şi buzdugan. Acestea aşădzându-să într-acesta chip, pentru să se obârşească deplin lucrurile, au răpedzit Iosica den porunca lui Jicmontu cărţi la namesnicul Cassovei, să nu să grăbască nice el, nice comisarii împăratului nemţăscu a intră în

Ardial, căci încă de purcesul lui Jicmontu den Ardial, nemic adevărat nu s-au aşădzat şi statul Ardialului spre aceia să pliacă, ca să nu rămâie Ardialul în mânuie streinilor.

Aceste cărţi de sârgu le trimite Iosica la Cassovie, iară namesnicul Cassoviei îndată le trimite la Rodolfu, împăratul nemţăscu. După aceea, Jicmontu au poruncit să se strângă toţi la Beligrad şi acolo viind Jicmontu, au dzis către toţi să fie într-o tocmală şi să se bată cu Rodolfo, împăratul nemţăsc. Şi pentru să nu înmulţim povestea, lăsăm de aice altele la unguri să scrie mai pre larg.

Iară Jicmontu, după legăturile ce făcură cu Rodolfu împăratul, pentru Ardial, au lăsat Ardialul presama oamenilor lui Rodolfu.

Atunce, Mihai vodă au fostu trimis sol la Jicmontu, poftind agiutoriu să margă asupra înmii vodă, să-l scoaţă den domnie, să apuce el şi domniia Moldovei. Ce Jicmontu au răspuns lui Mihai ¡vodă, precum mai bine, să stea în pace, de vreme ce şi papa de Râm şi Rodolfu, împăratul nemţăscu, poruncescu să nu scociorască arme asupra leşilor şi a moldovenilor; că aşea papa, cum şi Rodolfu, arătând că: veţi afla pe urmă Mac, să fie toţi megieşii în pace. Apoi Jicmontu, părăsind Ardialul şi femeia-şi, au purces spre Opoliia.

Iară Mihai vodă înţelegând de Jicmontu că au lăsat Ardialul în sama lui Rodolfu, împăratul nemţăscu, de sârgu au trimis la solii lui Rodolfu împăratului, la Ardial, cerşind svat ce va face şi de ce se va apuca, de vreme ce Jicmontu au părăsit Ardialul, şi de unde-i va vini agiutoriu împotriva turcilor, că fiice oşti, nice bani nu are; şi pentru zăloage ce au pus pentru plata oştii, pe porunca lui Jicmontu, să-i aide solii împărăteşti de unde le va putea scoate, şi pentru altă plată oştilor ce le-ari trebui, de unde se va da? Răspuns-au solii să nu poarte grijă Mihai vodă, ce să fie cu internă bună, că în scurtă vreme poftele i se vor plini.

Mai trimis-au Mihai vodă pre Radu cluceriul şi pre Mierăşte logofătul la comisarii lui Rodolfu cu solie, în care era mari lucruri a le descoperi, şi-i pofti de viniră comisarii lui Rodolfu cu o seamă den boierii Ardialului în Târgovişte

şi au sfătuit cu Mihai vodă pentru grijea oştilor. Şi îndată au dat bani lui Mihai vodă 10.000 galbeni de aur şi au făcut aşez/. amânturi între dânşii. Mihai vodă, domnul mun-Icnesc, să aibă stăpân pre Rodolfu, împăratul nemţăscu şi craiul unguresc, iar Rodolfu, ca pre o ţară de moşie să o dea lui Mihai vodă şi fiu-său, lui ¡l ălraşco vodă, fără nice o dare, numai Mihai vodă să trimită daruri împăratului, cum să cade unui domnu', şi pre acea alegere să stea Rodolfu, iproci.

Purces-au Mihai vodă, după aceia, trecând Dunărea la Nicopoe, în ţările Bolgariei, de au prădat şi au arsu şi au adus robi în Ţara Munteniască

15. O de bărbaţi cu fămei, de i-au aşedzat în Ţara Româniască.

Peste voie era ardelenilor tocinala ce făcusă Jicmontu cu Rodolfu, împăratul nemţăscu, temându-să pre ui mă de supunere de Niamţu. Ce, nezăbăvind vreme, după ce au purces la Slonsca Bator Jicmontu, s-au strânsu toţi boierii Ardialului şi au ales craiu pe Bator Andriiaş, carele era atunce în Ţara Prusiii.

Împotrivă era acestui lucru, tocmelii ce făcusă împăratul nemţăscu cu Jicmontu pentru Ardial, precum am pomenit mai sus. Ce, nelăsând în voia căpeteniilor de Ardial, împăratul nemţăscu au socotit şi cu sabiia să-i supue, având tocmală cu Bator; şi au orânduit pre un ghenăral al său, anume Başta Giurgia, şi au trimis şi la Mihai vodă de l-au îndemnat să vie asupra lui Bator Andriaş, pentru mai pre lesne supunerea ardelenilor de două A părţi, că Mihai vodă pururea avea cu împăratul Niamţului răspunsuri.

Pre lesne au primit Mihai vodă acestui lucru şi fără zăbavă au strânsu oaste den ţara sa, ca 30.000, şi au Intrat în Ardial până la Sibiu şi acolo tăbărând, au aşteptat pre Başta Giurgi cu oşti le nemţăşti.

Trimis-au Bator Andriaş la împăratul nemţăscu solie, cu rugăminte să nu facă asuprială să-l scoată den crăie, ce i-i de moşie de atâţia veci a Batoreştilor; ce, acele oşti gătite asupra lui, mai bine împreună cu dânsul să se

orânduiască asupra turcilor, arătând că el nu den sine, ce den voia tuturor svetnicilor şi a boierilor Ardialului, au primiit crăia Ardialului; rugându-să împăratului nemţăscu să-l primască supt mila sa, iproci. Şi cu adastă solie au fostu trimis Bator Andriaş pre Volfungu şi deodată i-au fostu pus la oprială în Beciu şi iar l-au slobodzit.

Pre urmă au trimis sol şi aicea, la Ieremiia vodă, legând prieteşug cu Irimiia vodă, poftindu-i şi fata să-şi dea Ieremiia vodă după frate-său Ian, socotind Bator Andriaş că încuscrindusă cu Irimiia vodă, să se poată lăţi şi la domnia Moldovii, puindu pe frate-său domnu'.

Ştiind Bator Andriaş de prieteşugul ci-au avut frate-său, Bator Jicmont cu Mihai vodă, domnul muntenescu, au trimis sol la Mihai vodă pentru prieteşug; şi cine au fost cu acea solie, în loc de prietenie între dânşii, au aţâţat pre Mihai vodă cu mare vrajbă spre Bator Andriaş.

Ce, Mihai vodă, îndemnat de împăratul nemţăscu asupra lui Bator Andriaş, au făcut veste că au gătit oastea aceia împotriva turcilor. Iară pre urmă, simţind Bator Andriaş că merge Mihai vodă asupra lui cu oaste, au trimis sol la Baştea Giurgia să afle de lucrurile lui Mihai vodă. Ce Baştea Giurgea au răspunsu' că gândul lui Mihai vodă nu-l ştie. Trimis-au Mihai vodă de au iscodit; ce vrând Mihai vodă să înşele pre Bator Andriaş, au făcut giurământu că el nu uită binele şi mila lui Bator Jicmond, frăţine-său, care l-au agiutorit împotriva turcilor, şi precum au fostu în bună megieşie, aşea şi acum cu Bator Andriaş. Pre urmă s-au descoperit vicleşugul lui Mihai vodă, după multe solii între Mihai vodă şi Bator Andriaş.

Porunci Mihai vodă să se gătealiză de războiu' oştili sale; aşijdirea şi Bator Andriaş. Iară să scurtăm voroava, au rămas izbânda la Mihai vodă, înfrângând oastea lui Mihai vodă pre oastea lui Bator Andriaş, şi purciasără în răsipă den războiu, lăsând toată tabăra cu toată gătirea oştească, în mâna lui Mihai vodă, că singur Mihai vodă, vădzind că sta războiul neales, au dat năvală în ardeleni de i-au şpărcuit. Perit-au multe capete în războiu, fugit-au Bator Andriaş cu puţini boieri de ai săi.

Iară după izbândă, Mihai vodă au purces cu oaste la Beligrad, trimiţând înainte la cetăţeni să le valiză socotiala. Însă, după ce s-au făcut dzuă, îndată au răpedzit gonaşi după Bator Andriaş. Iară cetăţenii den Beligrad, înţelegând de răsipa ardelenilor cu Bator Andriaş şi de Mihai Vodă că le vine asupră, trimisără sol cu daruri la Mihai vodă şi-l tâmpinară nu departe de Sobiu cu tabăra şi i s-a rugară beligrădenii să le fie milă, iproci.

Iară Bator Andriaş, părăsit de toţi, simţind că-l gonescu săcuii să-l prindză, au fugit şi rătăcind pedestru numai cu Nicolae Mica, au nemerit la nişte păstori şi fiindu însetat, au cerşut apă; iară păstorii, neavând apă, i-au dat zăr de lapte. Şi dând la Nicolai Mica să guste, dzisă Bator Andriaş: Să bem aceste mişelii, care ne-au dires şi ne-au închinat vindzătorii şi hiclenii noştri. Şi bindu puţin denir-acel ţiţiiu, au trimis pe un păstoriu să-i aducă apă şi-i dede un galbăn de aur. Şi ieşind Andriaş den coliba ciobanului, s-au lăsat supt un brad să odihniască pujinlel şi au dzis lui Nicolae să-l străjuiască. Şi neştiind Bator Andriaş că-i sintu neprietenii aproapi, luându-i pe urmă, pen frânturi, pen locuri grele, şi nemerind gonaşii la ciobani, i-au întrebat. Şi audzind Nicolae Mica de unde era de păzia pre Bator Andriaş, l-au deşteptat; şi nemerindu-i săcuii, au ieşit la dânşii Nicolae, doar îi va îmblândzi. Ce, nemic isprăvind, ca nişte oameni turbaţi, au năvălit cu arme şi l-au omorât. Apoi, găsind şi pre Bator Andriaş, au năvălit ca nişte hiari sălbatice asupră-i şi în loc l-au omorât.

Vesel şi îndrăzneţii Mihai vodă, după izbândă, pre lesne cuprinde oraşele presama sa şi i s-a închina şi cetăţile, numindu-l domnu’ lor, primind prea cetăţi oşteni de a lui. – (De pre atunce are nume de-i dzic Mihai craiu).

După ce-i dusără gonaşii capul lui Bator Andriaş la Mihai vodă, au trimis Mihai vodă de au adus şi trupul, gol de toate hainele lui, a noa dzi după ce pensă, şi cosindu-i capul la trup, l-au îngropat în Beligrad, îmbrăcat cu haine scumpe.

Stând Mihai vodă după aşedzarea Ardialului, iară de aicea den tară s-au ridicat Irimiia vodă, îndemnat de turci,

şi au mărsu cu oaste în Ţara Munteniască; şi neavând cu nime niciun război, au mersu în Bucureşti şi au pus domnu’ pe frate-său, Simion păharnicul, şi, lăsând oaste de a sa pre lângă dânsu, s-au întorsu la scaunul său, la Suciavă.

Înţelegând Mihai vodă de cuprinsul scaunului Ţării Munteneşti de Irimiia vodă, îndată au purces cu oaste den Beligrad, de au mărsu asupra lui Simion vodă. N-au aşteptat Simion vodă să stea împotrivă lui Mihai vodă, ce s-au dat spre marginea tărâi, spre Focşeani, pentru agiutoriul de la frate-său Irimiia vodă. Şi strângând câtăva seamă de oaste la margine, au aşteptat pre Mihai vodă la Milcovul cel Mare – (Are şi altu’ nume grozav acea apă, de atunci, spun Muntenii) – şi ţânu războiu’ câtva. cias. Apoi pierdu Simion vodă războiul şi s-a dus în răsipă oştenii lui Simion vodă, cine încătro au putut; iară Simion vodă au năzuit la frate-său, Irimiia vodă, la Suciavă;

Iară Mihai vodă, după izbândă asupră lui Simion vodă, n-au zăbovit; ce, strângând oaste ci-au avut şi săcui, şi au mărsu asupra Irimii vodă, care să afle la Trotuş, nuntind, nepurtând grijă aşea în grabă să-i fie oaspe Mihai vodă.

Iară, dacă înţăliasă că Mihai vodă trece munţii şi-i vine asupră cu multe oşti, nefiind gata Irimiia vodă să poată sta împotriva lui Mihai vodă, au mărsu spre Suciavă. Mihai vodă, nemică zăbăvind, s-au pornit după Irimiia vodă, cu mare sârguială; şi lăsând Irimiia vodă oaste leşască ce avea lângă dânsu, să poată lua limbă den oastea lui Mihai vodă, supuindusă acei oşteni Ieşi, au lovit pre nişte munteni şi sârbi dentr-o aripă a oştii lui Mihai vodă, în laturi de tabără, şi-i înfrânsără şi-i goniră până în tabără, cât să îngrijească şi însuşi Mihai vodă deodată. Iar stând ungurii, au înfrântu pre leşii Irimii vodă şi acolo pre loc au perit o sută dentr-înşii.

Înţelegând Irimiia vodă de perirea oştenilor săi, au năzuit la Hotin; aşea îl pripisă Mihai vodă de aproape pre Irimiia vodă, cât şi pre nişte haiduci pedesiri cu oarocâte cară, mergând pre urma oştii Irimii vodă, i-au agiunsu fruntea oştii lui Mihai vodă şi au stătut haiducii la război,

apărândusă câtăva cias. Ce, înglotindusă oastea lui Mihai vodă, i-au înfrântu la sat, la Verbiia, pre Jijiia, unde stă movilă făcută de Irimiia vodă deasupra acelor trupuri.

Şi atâta era de groaznic Mihai vodă şi vestit la războaie în toate aceste părţi, cât îndată ce au sosit la Suciavă, i s-au închinat cetatea, şi a Sucevii şi a Niamţului şi au pus oşteni de ai săi de pază la ceţăţi, pedestraşi. Şi nice cu atâta nu s-au lăsat Mihai vodă, ce au purces de la Suciavă spre Hotin, de au gonit pre Irimiia vodă şi presimion vodă până la Hotin.

Cetatea Hotinului era bine grijită de Irimiia vodă, cu slujitori nemţi de ai săi; iară Irimiia vodă au trecut peste Nistru la Ieşi pentru agiutoriul. Pusese Mihai vodă şi un domnu’ de la sine aicea în ţară, anume Marcul, a căruia nume nu să povesteşte, pentru scurtă vreme ci-au avut acel domnişor; nice la letopisăţele streine nu să află numele acei domnii. Şi socotind Mihai vodă că va domni şi Ţara Moldovii, poruncisă la oastea sa să nu facă stricăciune pen ţară.

Era leşii pre aceia vreme strânşi toţi ia să im, la Varşav, sfătuind de oaste împotriva Şvedului; că craiul leşăscu Jicmontu, fiind moşan acei craii, ce încă viu tată-său, Ian craiu, au ales leşii pre Jicmontu la crăie şi după moartea tătâne-său, neavând alt fecior fără Jicmont, cuprinsese crăia şvedzască un frate a craiului şvedzăscu, anume Gustav. Deci, fiind mai aproape Jicmontu, ficiorul craiului şvedzăscu, de acea crăie, decât unchiu-său Gustav, siliia pre Ieşi la acela săim numai să pozvoliască să facă oşti împotriva lui Gustav.

Iară socotind leşii că nice într-un chip acele doua A eră îi să se facă una nu vor putea, fiind una dencoace şi alta dencolo de Marea Balticum şi prilejindusă adastă tâmplare Irimiei vodă cu Mihai vodă, au dat leşii nădejde craiului lor pre altă dată asupra Şvedului, arătând mare triabă aceasta şi cu grijă craii leşăşti, să iasă cuprinsă ţărâle aceste de Mihai vodă: Ardealul, Moldova şi Ţara Munteniască. Ce, au stătut săimul după triaba aceasta: să facă oşti împotriva lui Mihai vodă, având Irimiia vodă

gineri, oameni mari, domni la Ieşi.

Istoriile ungureşti scriu, că Irimiia vodă au intrat în cetatea Hotinului şi de acolo s-au apărat câteva dzile de Mihai vodă.

Iară după spartul săimului leşăscu, îndată au purces Bator Jicmontu, fratele lui Bator Andriaş, care să afle atunce în Ţara Leşască, den alesul săimului svatului, împreună cu Zamoschii, canţileriul crăii Ieşăşti, la tabără în Podoliia şi fără zăbavă s-au pornit împotriva lui Mihai vodă. Vestit era acela hatman la Ieşi, a cărui fapte nice Conetpolschii hatmanul n-au agiunsu.

Injălegind unguri de clătirea lui Bator Jicmontu cu Zamoschii, îndată au trimis sol la dânsul den svalul boierilor de Ardial, arătând nevoia ce au despre Mihai vodă şi rugându-să lui Bator Jicmond să se întoarcă la crăiia Ardialului, iproci. – (Scrie Volfgangu de Betleen).

Acestea înţelegând Jicmontu, au răspunsu' solului dzicând: Dumnedzău este unul stăpân, care au Făcut toate şi carele, luându domniia unuia o mută şi o dă la altul. Pentru ce, nice o nevoinţă nu-i trebuie, nu numai în cele mari, ci nice în cele mici lucruri, de nu-l va noroci Dumnădzău pre dânsul; măcar că cnedziia Ardialului este în primejdie, ce de va plăcea lui Dumnădzău şi de-l va chema la acea sarcină, nu se va pune împotriva lui Dumnădzău.

Iară Zamoschii, vădzind acea solie la Bator Jicmontu, au primit. Iară Irimiia vodă, apărândusă de Mihai vodă den cetatea Holinului, prins-au veste că vin oştile leşăşti asupra lui. Lăsat-au Mihai vodă o seamă de oaste, călărime şi pedestrime, cu Mârzea, cu 6.000, şi cu Moiseiu, care era pus mai mare căpitan pre unguri. Iară Mihai vodă cu cealaltă oaste, lăsându Hotinul, s-au dus pre Oituz în Ardial. Iară Zamoschii, cu Irimiia vodă, încă dacă au înţeles de purcesul lui Mihai vodă, au trecut Nistrul pre la Coiodrubca, la ţinutul Cernăuţilor, şi Prutul pre la Cernăuţi şi au trecut Codrul Cozminului şi au mărsu la Suciivă. Mihai vodă întărisă cetatea cu oamenii săi, iară el singur, cum s-au pomenit mai sus, au trecut la Ardial, pentru să-şi

înglotiască oastea şi să nu obosască oastea leşilor.

Aflat-au Zamoschii şi Irimiia vodă bine grijită cetatea Sucevii de oamenii lui Mihai vodă şi au ales cu sfatul să nu facă zăbavă la cetate, ce să margă întinsu după Mihai vodă.

Împărăţiia Turcului, avându războaie cu nemţii pentru crăiia unguriască, era bucuroasă că să sfădeşte Irimiia vodă cu Mihai vodă; şi s-au tras cuvântul până astădzi, cum să fie trimis cu taină 40.000 de galbeni de aur la Irimiia vodă, să facă oaste asupra lui Mihai vodă, şi hrisov sau uric de domnie vecinică, lui şi sământici lui.

Simţind Mihai vodă că-i vin asupră leşii cu Irimiia vodă, au purces den Ardial şi au ales loc să-şi dea războiu' cu leşii pe Teleajin. Era la Mihai vodă 60.000 slujitori la acel războiu': munteni, unguri, sârbi şi nemţi puţintei şi au tocmit oastea pre malul dencolo, călărime au pus de îmbe părţile la aripi, iară pedestrime au tocmit asupra vadului. Şi au aşteptat pre Ieşi, puind apa ca o piedecă între oşti, până ar deprinde oştenii lui acel fel de oaste şi să valiză până încât sintu de simeti leşii la războí.

Oastea lui Zamoschii era 30.000 Ieşi aleşi şi la Irimiia vodă 5.000 oşteni de tară. Dacă au sosit leşii la vad, precum era oastea lui Mihai vodă tocmită, aşea au tocmit şi Zamoschii oastea sa, dreptu împotriva oştii lui Mihai vodă.

Cu atâta era mai meşter Zamoschii decât Mihai vodă, că îndată cât au sosit la vad, au făcut cu pedestrimea sa băşti de pământu' înalte şi acolo au suit puşcele; şi aşea, toată dzua aceia au stătut, dându numai den tunuri şi den sinetă peste apă, unii spre alţii A doua dzi, Zamoschii au trecut mai sus, într-altu vad, apa mai despre munte, oastea călărime şi îndată bulucuri au purces la vad, unde era oastea lui Mihai vodă; iară singur Zamoschii cu pedestrimea au stătut mai tare cu focul asupra vadului.

Mihai vodă, vădzind că trec leşii pentr-altu vad, au mai întărit pedestrimea şi el cu şanţuri, iară el singur cu toată călărimea să ţie vadul pe unde trecea leşii. S-au mirat Mihai vodă de simetiia leşilor, cu ce sârguială au

apucat vadul; şi să făcu un război mare pentru vad. Singur Mihai vodă, ca un leu, în fruntea oştii îmbărbătând pre ai săi, şi au t>nut războiul câteva ciasuri, până au vinit husarii.

Nedeprinsă oastea lui Mihai vodă cu acel fel de oaste, husari: că sintu tot în hier, numai ochii şi budzăle să văd; mulţi pun şi aripi tocmite de vultur sau de alte păşiri mari şi cei mai de-a-firea cu pardoşi peste platoşe; iară slugile care nu au pardos, pun scoarţă turceşti, iară în fruntea cailor, câte o tablă de hier, mulţi pun şi la pieptul cailor pentru fenala de glonturi Nice fiece cal încalecă, ce tot cai groşi, mari, să poată purta tarul şi tot cai frije nemtăşti sau cai turceşti, la cei mai de firea. Nu aliargă la războaie niciodată, rar dau în triapădul cailor, când ari sări asupra vreunii pedestrimi sau a taberei, iară asupra oştii sprintene cumu-s tătarii, niceodată râu aliargă, că tătarii să răşchira şi nu fac niceo izbândă cu suliţa. Suliţăle lor sintu de optu coţi de lungi şi cu prapore până în pământu'; stau ca un zid la război.

Şi cum au sosit leşii peste vad şi au mărsu asupra oştii lui Mihai vodă, îndată de la celalatu vad, au înfrântu cu focul Zamoschii pe pedestrimea lui Mihai vodă den şanţurile lor, şi câtă pedestrime era, toată au încăput în mânuie lui Zamoschii cu armata lor, cuprinzându-i călărimea ce mai era rămasă la acela vad cu Zamoschii.

Dat-au ştire lui Mihai vodă de înfrângerea pedestrimei lui, şi acolo, unde era el cu călărime, nu avea putere să stea împotriva leşilor. Numai ce i-au căutat a da dos lui Mihai vodă; însă nu de tot în răsipă, ce cu tocmală, întorcându-să singur Mihai vodă, unde era grijă, şi tot apărândusă, au mărsu până la Târgşor.

Ştiindu Zamoschii, cine este la războaie Mihai vodă, să nu să mai depărtedză oastea lui cea călăreaţă, să nu aibă vreo smintială, au trimis trâmbacii, de au dzis de întorsu oştii. Cădzut-au la acel războiu'

1. O de trupuri de îmbe părţile, iar prinşi vii, mulţi de a lui Mihai vodă şi pedestrimea cu totul. Fost-au iiceslu războiu' în anul de la zidirea lumii 7.108.

Să urâsă muntenilor cu Mihai vodă, cu atâta oştire. Ce, după fuga lui Mihai vodă, trei dzile după război, au stătut pre loc Irimiia vodă şi Simion vodă cu Zamoschii, până au vinit tăţi boierii acei ţări şi slujitorii, primind presimion vodă, domnu' cu giurămiiitu. Mers-au cu toţii până în Bucureşti şi au aşedzat la scaon presimion vodă şi i-au lăsat Zamoschii Irei mii de Ieşi cu Ian Potoţchii, starostele de Oameniţă; apoi s-au întorsu Ierimiia vodă cu Zamoschii la Şuciavă.

Iară Mihai vodă, după ce au pierdut războiul la Teleajin, au strânsu oaste prin munţi, de ai săi şi den Ţara Unguriască cunoscuţi şi din săcui, vreo 7.000 de oşteni, cum scrie hronograful, şi pornisă pe Udrea spătariul cu patru mu de oşteni să fie de straje, iară el lot să mai gătiia în munţi, să iasă odată cu puşci şi giitit mai bine.

Ce, au grăbit Simion vodă, de n-au avut vreme să se mai întemeiedză, că de sârgu strângând oşti de ţară şi cu leşii, presvatul iar a boierilor, au purces den Bucureşti şi au mărsu cu dzi cu noapte, prin locuri ascunsă, până! a Argeş, unde era Udrea cu oastea lui Mihai vodă de strajă. Prins-au de veste şi Udrea şi au scos oaste de strajă la câmpu, că loc de fugă nu era, că să apropiesă oastea lui Simion vodă; şi până în trei ori ş-au dat războiu' cu leşii; întorcându-să iară a patra oară au purces în răsipă Udrea cu oştenii săi.

Mihai vodă nu era departe, mai în munţi de acolo, viind să se împreune cu cealaltă oaste. Ce, dacă au dat ştire Udrea de răsipa oştii ci-au fostu cu dânsul l-au părăsit cu toţii şi cecealalti; ce, numai i-au căutat lui Mihai vodă a lăsa Ţara Munteniască şi au trecut la Ardial. Udrea spătariul după aceia, curund au vinit şi el şi s-au închinat la Simion vodă. Şi aşea, Mihai vodă, vrând să domniască Ardialul, au pierdut şi Ţara Româniască.

În Ardial, după ce au sosit Mihai vodă şi au aflat oamenii săi ce-i pusese pen cetăţi, scoşi de Basta Giorgiu şi puşi oşteni de a împăratului nemţăscu, vădzând că nu are loc nice în Ardial, s-au ridicat cu toată casa lui şi cu câtva căpitani credzuţi ai săi: Mârzea, Ghieţe, Răcea şi au mărsu

în Beciu, la împăratul nemţăscu, în nădejdea slujbei ce făcusă împotriva Batoreştilor. Şi l-au primit împăratul bine; iară pentru Ardial, că n-au fost pentru dânsul aşedzat, ce pentru sine, atunce s-au arătat.

Iară Başta Giorgi, înţelegând că au aşedzat Zamoschii, cum în Ţara Moldovei, aşea şi în Ţara Munteniască, domn, avându grijă să nu facă vreo clătire şi asupra Ardialului. trimis-au cărţi la Zamoschii, aducându-i aminte şi poftindu-l să nu stăpâniască cu armele Ţara Munteniască şi Ţara Ardialului, care ţări sintu den vremile vechi supusă împărăţiei nemţăşti, să nu tulbure legile a bunii megieşii şi a vechilor tocmele, nice să fie pricină de învrăjbire între chesariul şi între craiul leşăscu, carii îşi sintu rudă şi cunoscuţi. Iară, de ari vrea să facă îndărăptnicie să stea împotrivă, vor agiunge armele împăratului său, cu care se va apăra presine şi ţările sale.

La acestea, Zamoschii, trimiţând om al său, au răspunsu', precum mee el, nice stăpânul său, craiul leşăscu, care este iubitor de creştinătate şi poftitori u de pace, n-au aţâţat nice un huiet de arme; ce, pentru să-şi răscumpere de pre Mihai vodă Munteanul, om îndrăzneţ, mândru, lacom şi cumplit, carele nu numai Ţara Moldovii ce este supusă eră iei cu sila au fostu cuprinsu, ce şi hotarâle rusăşti şi a Podoliei şi locurile peste Nistru le-au prădat cu foc şi cu sabie. Şi precum el mai mult nu pofteşte decât linişte a toată creştinătatea şi între domni încredinţare şi întemeiat prieteşug. Iară Mihai vodă au dat pricină tuturor răutăţilor şi măcar că este izgonit den toate tărâle, iară socotiala nu ş-au mutat. Ce, trebuie să se ridice den mijloc Mihai vodă ca un amestecătoriu şi tulburăloriu de prieteşug între domni, şi vidian tuturor cu totul, iproci. Iară rămâindu Ardialul presama stăpânei chesariului, îi pare bine; şi de vreme ce Ardialul este părete Ţării Leşăşti, pentru aceia au socotit şi el şi sinatul, ca, aprindzându-se Ardialul, să nu ardză Ţara Leşească.

La aceste, Başte Giorgi, cu boierii de Ardial făcând svat, au ales precum prin scrisori nu vor putea să se aşedză acele ce era de îndoială între sine. Ce, au ales cu

svatul de au trimis pre Ştefan Ciachi, giuruindu-i mult, numai să margă la Zamoschii, că toi nu ieşisă den Ţara Munteniască să vorovască cu dânsul să nu supere mai mult Ţara Munteniască şi Ardialul, fiind stricate de oşti, ce să margă înapoi de unde au vinit; şi Başta Giorgi va sta la mijloc, lipsind pre Mihai vodă şi să aducă pre Bator Jicmontu la mila chesarului, numai de va fi nevoitoriu să întoarcă prezamoschii cu oştile leşăşti.

Deci, viind Ştefan Ciachi cu soliia la Zamoschii, după câtăva voroavă, au ieşit Zamoschii den Ţara Munteniască la Moldova. Iară şi slujitorii lui Mihai vodă, carii i-au fostu adus Moisi Secheli den Ţara Leşească, au trecut den Ardial pre la Ciuc, la Moldova, la Zamoschii. Iară Başta Giorgi strângând toată boierimea şi nemişii Ardialului den porunca împarătiască, i-au făcut de au giurat toţi, cum vor fi credincioşi împăratului.

Nu peste multă vreme, Bator Jicmontu, vădzindu perirea frătine-său, lui Bator Andrieş, pogorât de la cumnatu-său, împăratul nemţăscu, s-au căit de tocmala ci-au făcut, cum s-au scris mai sus, şi lăsândolatele, carii dedese cumnată-său, au trecut în Ţara Leşească, că-i era Zamoschii ginere, fiindu doamna, lui Zamoschii fată lui Bator Andrieş.

Iară între atâtea amestecături între ardeleni, intrat-au Ibraim paşa cu oşti turceşti în Ţara Unguriască, de au dobândit cetatea Babotiia, iară tătarâi au prădat pre la Canejul.

Iară înţelegând ardelenii, că Mihai vodă, cum să află la împăratul nemţăscu, la Beciu, intrară în grijă să nu-şi isprăvască deregătorila Ardialului de la împărăţiia Niamţului; avea grijă şi de oastea turciască, ce era acum la Bolgariia cu Mehmet paşa; şi atunce făcură ghiuliuş acolo la Cluj şi aflară o seamă de boieri să aducă iar pre Bator Jicmontu, la care socotială era şi Ştefan Ciachi şi Moisi Secheli; şi alţii sta împotrivă, dzicând să nu întărite pre împăratul nemţăscu, căci trag pre Bator. Jicmontu şi să liapădă de Rodolfu, împăratul nemţăscu.

Şi după aceia, lăsară toate giurământurile ce făcusă

către Başta Giorgi, şi trimisără sol la Bator Jicmont cu 300 de slujitori, carele era în Botăşeeni, în ţară la noi, în curtea domniască, supt paza Irimiei vodă; căci, măcar că-l avea priiaten Irimiia vodă pe Bator Jicmontu ce având grijă să nu să facă nescari amestecături pentru dânsul, îl ţinea în Botăşeani cu pază de slujitorii săi, împregiur. Iară ungurii au scos pre o fereastră, den curtea domniască den Botoşeani, pre Bator Jicmontu, şi au năzuit de olac spre Ardial, cum au putut mai de sârgu. Iară, dacă oblicíră slujitorii Irimii vodă, ce era de pază, purciasără a-i goni pre unguri şi nu i-au mai agiunsu.

Şi trecând Bator Jicmontu peste munţi, au mersu în cetatea Bistriţii şi, primindu-l toţi cu bucurie, i-au: vinit slujitori înainte şi au mărsu la Cluj. Şi îndată: au trimis sol la împărăţiia Turcului şi capichihaiei au trimis să se afle pururea pre lângă împărăţie „supuindusă la împărăţiia Turcului. Trimis-au soli şi la Rodolfu, împăratul nemţăscu.

Ce, împăratul nemţăscu, mâniindusă presolii Ardialului, au poruncit solilor să iasă den Praga, că acolo găsiră solii acna pre împăratul şi îndată au şi pornit pre Mânai vodă, dăruit bine de Rodolfu împăratul, să margă să se împreune cu Başta Giorgi Mihai vodă şi să se sfătuiască pentru răscumpărarea Ardialului de supt Jicmonlu Bator, cu nevoinţă să-l aducă iar supt ascultarea sa, poruncind şi la Baştea Giorgi să se împreune cu Mihai vodă şi cu alte căpetenii.

Iară Jicmontu Bator, întâi au trimis asupra săniilor, vrând să-şi răscumpere pentru moartea frăţinesău, lui Andrei Bator. Iară solii ardelenilor, după ce spusără lui Jicmontu, cum nu i-au primit Rodolfu, împăratul nemtăscu, şi cum au pornit pre Mihai vodă, asupră-i, îndată începu a face oşti, călărime şi pedosirime, şi pilind căpitani credzufi de ai săi.

Însă, nelăsându-să Jicmonlu Bator în nădejdea oştenilor săi, ca să poată sta împotriva aşea de puternic neprietinului său, au trimis sol la paşa de la Buda şi la paşa de la Beligrad şi la beiul de la Timişvar şi aicea la Ieremiia vodă, poftindu-i de agiuloriu; ce paşii i-au făgăduit că la

vreme îi vor trimite agiutoriu, iară Irimiia vodă i-au trimis 3.000 de oşteni. Strâns-au şi de la sârbi agiutoriu.

Iară Başta Giorgi au pus de au sunat, precum el nu asupra Ardialului strânge oaste, ce pentru să ducă pre Mihai vodă în Ţara Munteniască, domn.

Iară de la împărăţiia Turcului au vinit lui Bator Jicmontu răspunsu', precum cu bucurie au primiit împărăţia pofta lui, şi nezăbavă vreme, îi va trimite agiutoriu. De aceste veşti de la Poartă, mare bucurie au avut ardelenii împreună cu Jicmontu Bator.

Ce gătindusă Jicmontu den Cluj să iasă în tabăra, s-au războiit şi au trimis la Başta Giorgi sol, precum au înţeles Jicmontu Bator de bănatul cumnatu-său, lui Rodolfu împăratul, asupra sa. Ce, el nu pentru altă s-au întorsu la moşiia sa, cum să fie împotrivnic împăratului, ce pentru să-şi poată apăra moşiia sa despre varvari, şi el, nu den voia sa, ce cu pofta a tuturor ardelenilor, au vinii la Ardial, iproci.

Răspuns-au Başta Giorgi solului, precum el nu pofteşte vărsare de sângele creştinesc, măcar că ari şti voia lui Jicmontu, şi Rodolfu împăratul nu este chip prostu, ca acela, să se poată împăca cu un ospăţu, ce i se cuvine mai mare cinste şi ascultare decât tuturor domnilor. Şi cu aceste cuvinte au slobodzit de la sine presolul lui Jicmontu.

Şi iară au mai trimis sol Jicmontu la Başta Giorgi cu giurământu, de i-au spus că el nu pentru scăderea, ce mai mult pentru adaugerea şi creşterea între creştini, au vinit. Ce, de vreme că Jicmontu au cunoscut pe Başta Giorgi că vine asupra lui, el încă este gata a sta împotrivă-i.

La aceste au răspunsu' Başta Giorgi, precum el este slugă, şi ce i-au poruncit, are datorie a le face şi să ştie Jicmontu această poveste: să înduplece nuiaoa, iară să nu o frângă şi la înduplecatul nuielei, mult” să socotiască în cuget; adăugând şi aceasta mujicul, când se vede aproape de stăpânire, şi hainele sale a cheltui pentru dânsa este gata; iară craiul Jicmontu den stăpânită care o are, va să se dezbrace şi altuia să o dea. Cu aceste cuvinte, Başta Giorgi au vrut să înştiinţedze pre Jicmontu că, cu acele

pricini ce îmblă împotriva lui Rodolfu, îşi va pierde stăpânită, care ari putea să o ţie, de ar fi cu credinţă lui Rodolfu.

Şi aşea, den iscoade înţelegând Jicmontu Bator, precum Gaşta Giurgi cu Mihai vodă s-au pornit cu oşti asupră-i, au tras şi el toate oştile de prin toate locurile la un sat aproape de Cluj, anume Samos Falva, şi el încă au purces din Cluj cu 43 de stiaguri făcute de curund.

Iară Başta Giorgi, clătind de la Dobriţin, s-au tăbărât la Maetin, făcând împregiur şanţ.

Până aicea acest letopisăţ iaste scris de pre izvodul, ci-au scris răpăosatul Nicolae Costân, ci-au foslu vei logofătu.

[Letopiseţul

ŢĂRII MOLDOVEI

(1709 – 1711)]

Dintre toţi domnii sub care a slujit Nicolae Costin, Mavrocordat a fost acela care l-a preţuit mai mult. Faima despre cultura lui N. Costin ajunsese până la Mavrocordat încă înainte de urcarea sa în scaunul Moldovei…

Şi, luându-şi sarcina de a scrie letopiseţul domniei acestuia, Nicolae Costin a făcut-o nu fără stima ce o avea pentru suveranul care-i arătase atâta preţuire…

De domnie (ui Nicolae Alexandru vodă, vleat 7218

După mazilie lui Mihai vodă Răcoviţă, carea s-au limplat la văleat de la zidirea lumiei 7218, iară de la Hristos 1710, la luna lui octomvrie, 14, în dzua de sărbătoarea preacuviosei Paraschevi, pribegit-au o seamă de boieri de ţară (şi acest obicei de la o vreme încoace s-au făcut), anume Lupul Costachie vornicul de Ţara de Gios pe aceea vreme şi Mano-Iachie Ruset vornicul de Ţara de Sus, cu Dediul vei spatar socrul lui Mihai vodă şi cu alţii în sus în Ţara Leşască; însă nu departe de marginea ţării, ce la Sneatin. Iară Dumitraşco Răcoviţă hatman, fratele lui Mihai vodă, au pribegit deodată la socru-său Mihai Cantacuzino spatariul în Ţara Munteniască. Iară a doua dzi, octomvrie 15, încă nepornit Mihai vodă au fugit şi Iordachie Ruset ce fusese înainte vornic mare, (matca

tuturor răutăţilor) în Ţara Leşască la ceilalţi boieri pribegi, precum se va fi arătat mai pre largu cine va fi scris de domnie lui Mihai Răcoviţă vodă. Iară aicea câtăva vreme nu s-au ştiut de domniia ţării, cui s-ar fi dat de la împărăţie. Se tâmplase aicea în oraş din boierii ţării Ion Buhuş ce fusese şi logofăt mare şi Ciocârlan de neam prostu' făcut d, e Constantin Duca vodă înainte vornic mare de Ţara de Sus. Pre aceşti doi i-au făcut acel agă ce vbnise cu mazilie lui Mihai vodă, anume losuf aga, caimacami de au păzit scaunul până la venire cu veste de domnie noai. Însă până la aceea vreme, neştiindusă adevărat, mai mult să socotiia că va fi domnu' Antioh vodă, feciorul lui Cantemir vodă, carile în 2 rânduri fusese domn aicea în ţară. Pentru care sta tare domnul muntenesc Constantin Băsărab vodă împreună cu losuf păşea sarascher de Tighinea; şi domnul muntenescu mai mult nevoia şi pentru cuscriecarea făcuse şi legase cu Antioh vodă, Logodindu un fecior al său anumea Răducanul, cu fata lui Antioh vodă cea mai mare, Mania. Pornisă şi pre boierii carii fusese din dzilile lui Mihai vodă pribegi în Ţara Munteniască, anumea Ilie Cantacuzino biv vei vistiernic şi Ilie Catargiul, tij, fusese vistiernic mare, de au venit aicea în ţară, cu aceea nedejde că ari lua domnie tărâi Antioh vodă; căci şi lucrurile lui pen prieteni şi la Poartă şi losuf păşea sarascheriul şi domnul muntenescu, să părea mai tare şi mai aproape de domniia ţării el, decât alţi domni ce să afle mazili la Ţarigrad. Că acum şi cărţile lui Antioh vodă era la acei boieri scrise şi cu dată poruncă şi mai ales la Ilie Catacozino vistiernicul, pre care-l avusese mai aproape decât pre alţi boieri în domnia sa Antioh vodă, să prindză pre câtva din greci, ce fusese pre lângă domniia lui Mihai vodă; precum au şi făcut: că au prinsu pre Mihălachie Ralachie ce fusesă postelnic al doilea la Mihai vodă, pre carile îl trimisese la Cetatea Neamţului şi pre alţii. Iară tot n-au cutedzat Ilie Catacuzino să vie la Ieşi, vădzindu întârdzierea caftanului de domniia lui Antioh vodă. Ce au pornitu pe Ilie Catargiul vistiernicul în Ieşi ca să fie caimacam cu Buhuş logofătul şi cu Ciocârlan

vornicul; iară el singur la satul său, la Şerbeşti, purta trebile, de cerca în Ţara Muntenească de zăbava domniei ci-ar fi pricina.

Iară avându grijă de Constantin Ducă vodă, aflându-se şi el din domnii mazili la Ţarigrad să nu ia domniia, poftit-au pe Neculai Costin vornicul, fiindu-i cumnat şi cumnat şi lui Constantin Ducăi vodă, de au venit la Ieşi, pentru ca de s-ari tâmpla domnie ţării dată lui Constantin vodă, să-i facă ştire, să nu-l apuce omenii lu’ Constantin vodă aicea în ţară şi să aibă şi de griji lui Ilie Catargiul.

Mirarea şi grijea nu lăsa pre bieţii boieri aice în Ieşi să fie în odihnă: că una pricina de grijea lor, cum nu venie nime să le spuie de domnie noa A; a doua cea mai mare grijă, că le venise poruncă de la Tighinea, unde acum să afle şi craiul şfedzăscu scăpat de la

Poltava, precum este poruncă de la împărăţie să ernedze câtăva oaste turcească pe locul tării. Ce să facă? Răpedzit-au deodată cu rugăminte la Constantin Băsărabă vodă, domnul muntenesc, să-i sfătuiască la grijă lor şi mai ales să le facă ştire ce ar hi întârdzierea domniei de la Poartă, de nu să aude nemică.

Iară la Iosuf păşea au răpedzitu pe Iamandi biv vei armaş, om strein, dară deprinsu cu trebile ţării, cu mare jalobă pentru lipsa ţăriei şi cu mare rugăminte să li să rădice acel ernatecu de oşti împărăteşti. Trimisu-i-au şi 2 pungi de bani şi o seamă de oi, fără ce i-au datu şi pe la poarta lui. Venitu-le-au cu ispravă de la Iosuf păşea, cum li s-au rădicatu acel ernatecu de oşti din ţara noastră.

Osebit de aceasta au nemeritu şi un agă, trimis de la împărăţie şi un altu’ agă de la sarascheriul; cărora, dându-Ii să slujitori şi din ţarî şi purtători de grijea lor pe Cârstea ce fusese jignicer, împreună şi cu Ion Abăza, aflându-să la Cernăuţi staroste, de au mărsu acei agi de au vădzut cât loc de ţară din Prut de unde să hotărăşte Ţara Moldovei cu Ţara Leşască, care au călcatu moscalii când au lovitu pre o seamă de şvedzi la Cernăuţi; carea măsurându-şi locul ţării câte ceasuri au călcatu, s-au întorsu iarăşi pe aicea prin Ieşi şi pe la Tighinea au trecut la Poartă.

Şi aşea Neculai vornicul vădzind că s-au isprăvitu aceste, au purces la casa sa, neştiindusă nemică de domnie noai cui s-au datu; măcar că de la Ilie Catacuzino vistiernicul venită scrisori, precum altul nu, ce Antioh vodă va fi domnu'; numai să aşteaptă sosirea mazilului lui Mihai vodă la Ţarigrad. (Ce depărtate-s lucrurile lui Dumnădzău de a bietului om), că la noembrie în 6 dzile, au îmbrăcatu' caftanu de domnie ţării Nicolae Alexandru vodă. Dzice un poetic: batgiocureşte puterea dumnedzăiască lucrurile omeneşti. Precum şi aicea să cunoaşte câtă nevoinţe pentru domnie lui Antioh vodă şi poate fi şi Constantin Duca vodă că îmbla pentru domnie, dară din porunca puternicii împărăţiei au luat domnie Nicolae vodă, pe care s-au dzis mai sus, noembrie 6, la văleat 7218, după obicei de la vezirul, fiind vezir Ali păşea, au îmbrăcat căftan.

Răpedzit-au îndată cu cărţile sale Nicolae vodă pe un gramatic al său, anume Enachie, la Ieşi, făcând caimacam pe Ion Buliuş logofătul, şi pe Antiohie Jora hatmanul. Şi scrise să cărţi şi la Mitrea vornicul, ce nu l-au aflaţii viu. Pre Neculai vornicul l-au aflat vestea aceasta mergându pe calc la casa sa, însă Ilie Catargiul vistiernicul au şi plecat îndată din Ieşi direplu în gios; iară Ilie Calacuzino vistiernicul şi el n-au cutedzatu a şede la Şerbeşti, ci-au plecatu iară să treacă în Ţara Muntenească. Venise acum poruncă la margine de la domnul muntenescu să nu lasă pre nime din boieri, nice presingur Ilie Cantacu/. ino vistiernicul (măcar că-i era cuscru), să treacă în Ţara Muntenească; ce l-au tumpinat dreptu Faraoni cartea de la Băsărabă vodă şi de la Nicolae vodă, cum să n-aibă nice o grijă căci au luatu domnie tăriei Nicolae vodă. Întorsu – s-au iară la casa sa, la Şerbeşti, însă au mersu pe la cumnatu său Neculai vor [nicul*] de s-au împreunat, şi i-au arătatu şi cartea lui Nicolae vodă; şi-i scria şi carte cuscru său lui Băsărabă vodă, domnului muntenescu; însă pe urmă i-au venit cărţi de la unchiu-său Constantin Cantacuzino stolnicul, de-l sfătue să nu şaliză în tară deodată, ce să treacă în Ţara Ardealului la Braşeu, unde să afle şi alţi boieri; căci şi Dumitraşco Răcoviţă hatmanul trecusă din

Ţara Muntenească la Braşeu; şi Manolachie Ruset vornicul trecuse la Braşeu, având grijă încă de domnie lui Antioh vodă şi ştiindu pe 11 le Catacuzino neprietin (precum to şi Cantacozoneşti Cupăreştilor) însă din Ţara Leşască pin (ara deodată la satul lui la Bogdăneşti, care sat sta suptu munţi, apoi pe Oituz au trecut la Braşeu.

Iară gătindusă Nicolae vodă, după ce au îmbrăcat caftan noembrie 29, şi au luat şi cuca, după obicei, de la împărăţie, iată au murit şi tală-său Alexandru marile tainic şi cel din lontru la împărăţie şi aceasta au fostu zăbava lui Nicolae vodă, până au astrucatu oasele tătâne-său

Iară pre Ilie Catacuzino vistiernicul nu l-au. lăsatu socoteala scrisorilor lui Băsărabă vodă şi 3 ginire-său să treacă în Ardeal, ci-au aşteptatu în tară. Iară Nicolae Costin vornicul şedzindu la casa lui iată i-au venit şi lui carte de la Nicolae vodă să se afle şi el caimacam la Ieşi. Purces-au dară şi el pe porunca domnească fără zăbavă la Ieşi, unde au nflatu şi pe Enachie gramaticul sosit în Ieşi. Aicea la început s-au arătat înţeliaptă chivernisala lui Nicolae vodă, pentru folosul ţării, că nemică n-au făcut zăbavă aice la Ieşi Enachie gramaticul şi au purces la Tighinea cu cărţile lui Nicolae vodă, pentru trebile ţării. Şi la boieri caimacami poruncă era, nice rămăşiţă nice un feliu de dare în tară să nu iasă şi cum că nu-i trebuie să-i trimită din tară nice bani, nice altă nimică, ca să nu caliză cu greu pemintenilor. Iară după astrucare tătâne-său lui Alexandru, au purces şi Nicolae vodă din Ţarigrad spre tară la scaunul său.

Aicea ne-au părut cu cale să pomenim pentru acest Alexandru tergimanul, tatăl lui Nicolae vodă. Cost-au tărigrădeanu, născut în Ţarigrad, carea au stătut mare om la împărăţie; că după moartea lui Panaiotache, ci-au fost om vestitu pe acele vremi şi tergiman mare la împărăţie, stătut-au acesta Alexandru ce să numita din şlehtecia Mavrocordat, Icrgimnu mare; şi pe urmă i s-au dat titlul Exaporito, adică tainicul din luntru la împărăţie, om pre învăţat în toate învăţăturile, aşe filosofeşti, astronomeşti, cum şi teologeşti, carile să arată din cărţile ce au făcut şi

să află tipărite; om vestit şi la împărăţiile creştineşti. Fost-au trimis de împărăţie şi sol la Iioci, la Leopoldu, împăratul nemtăscu şi poprit acolo câtăva vreme; că pe aceea vreme era trimis de împărăţiia Turcului la Beciu, când avea mare price şi războaie împărăţie Turcului cu împărăţia Neamţului. Pe. urmă iaraş cu întăleapta chivernisala sa, slobodzindu-i de acolo, au trecut la Poartă. Acesta nu fostu trimis mai pe urmă la Râmi reiz efendi la C.arlovita, unde s-au legatu păcile între împărăţia Turcului şi între împărăţia Neamţului şi între crăiia şi răspublica leşască cu împărăţia Turcului şi cu veneţienii, fiind strânşi la Carlovita. Despre aceşti soli cineş ai săi trimişi, iară despre partea turcului, acel Râmi reiz efendi, carii după aceea în scurtă vreme au agiunsu şi vezir azem şi acestui Alexandru Mavrocordat, cum s-au pomenit şi mai sus.

Aşedzământurile şi legăturile păcilor, cine va vrea să ştie, va afla aiurile. Acestui pontu numai l-au pus aice, pentru căci pe urmă se va vedea ce folos au adus după sine ţării. Era pus şi acestui pontu: turci sau tătari în Ţara Moldovei niceodată să nu să lătască cu stăpânirea, ce tot domni trimişi de împărăţie. Legându-să dară pace între toţi, cum s-au pomenit mai sus, înturnându-să şi Cameniţa iaraş către crăiia leşască şi Ţara Moldovii care era îngiumătăţită şi luată de Ieşi, iarăşi înturnată de Ieşi către stăpânirea Turcului, adaosu – s-au mare veste şi laudă, vei dzice la toată Evropa, acesta Alexandru Mavrocordat, pre carile nu-l vor uita curund vacurile viitoare. Acest Alexandru Mavrocordatu au fost făcut cuscrie cu domnul muntenescu Constantin Băsărabă vodă, logodindu-şi feciorul, tergimanul, pe Scarlat, cu fata domnului muntenescu, cu Ilinca. Făcutu-s-au la anul şi nunta în Ţara Rumânească, aflându-să şi câţiva boieri pribegi din Moldova la nuntă în Bucureşti. Tâmplatu – s-au într-aceea vreme şi sfinţiia sa Dosothei patriarhul de Ierusalim, care i-au şi cununat pe cei tineri. Acesta Alexandru Mavrocordat au avut fămee, nepoată de fată lui Alexandru Iliiaş vodă şi nepoată de soră lui Iliiaş Alexandru vodă.

După ci-au sosit tergimanul Alexandru la Poartă, fu

primit de împărăţie cu mare cinste, îmbrăcându-l împăratul cu blană de sobol; care adastă iaste cinstea cea mai mare la turci, cându îmbracă pre cineva împăratul cu blană de soboli; şi nice odată aceasta până atuncea nu să făcusă, ca să mai îmbrace pe vreun creştin cu blană, nice pe domnu', nice pe altu' cineva. Carile fiindu acum şi îmbătrânitu, nu aşea din vârstă cum de osteneli slujindu Porţii, au isprăvitu tergimănie cea mare fiiului său, lui Nicolae, care şi el, slujindu Porţii 12 ani în slujba tergimănii, au sositu şi la domniia Ţăriei Moldovei de care scriem.

Iară pe urmă la mare primejdie fusese Alexandru bătrânul tatăl lui Nicolae vodă, pe vremea zorbalelor Ţarigradului, asupra lui soltan Mustafa la Odriiu, de l-au mazilitu, puindu-l la închisoare; şi pe urma lui au stătut împărat frate-său soltan Ahmetu, carile iaste şi acum împărat. Şi au cercat tare pre Alexandru să-l prindză, pentru păcile ce să făcuse între împărăţiia Turcului şi între împărăţiia Neamţului şi ales pentru înturnarea Camem ţii de suptu stăpânirea Turcului, către crăiia leşască. Pierdutu-ş-au şi averile Alexandru pe aceea vreme; l-au ferit unul Dumnedzău de primejdia vieţii.

După ce au purces Nicolae vodă din Ţarigrad spre scaunul ţării, venit-au poruncă să-i iasă la Galaţi Ion Sturdzea păharnicul şi Ilie Catacuzino vistiernicul şi Ghiorghiţă Apostol biv vistiernic, Manolachie Hrisoverghi comisul; unde nu numai aceste ce s-au pomenit, ce toată boierimea a ţării i-au ieşit înainte la Gălaţi de i s-au închinat. Iară după ce au purces din Galaţi, la toate conacele mulţimea de ţărani şi de slujitori îi ieşiia înainte; unii jeluindusă de strâmbătăţi ce avea; alţii fiind înstreinaţi din ţară să poftiia să vie la pământul lor şi îndată pe loc li se făcea ispravă. intrat-au domniia în Iaşi ghenarie 25, cu mare pohfală, cu alai împărătesc şi cu iscusite podoabe. Şi mergând la sfetii Nicolae, s-au blagoslovitu de Ghedeon mitropolitul ţării; şi ducându-să la curtea cea domnească, s-au citit îi beratul cel împărătesei! întru care era multe cuvente neobiciuile; că scrie împăratul pentru Nicolae

vodă, că este slugă driaptă din părinţi şi alte laude. Iară dumeneca după ci-au ieşit de la biserica domnească de la utrăne, au boierit după obicei boem cei mari, întâi pe Ion Buhuş logofăt mare, pe Neculai C.ostin vorejic mare de Ţara de Gip –, pe… Ion… S turdzea vornic de Ţara de Sus, pre Antiohie Joara hatmam pre Ilie Catargiul spatar mare, pre Ghiorghiţă Apostol păharnic mare, pe Ilie Catacuzino vistiernic mare.

Iară nu las aicea înainte a pomeni de pecetluiturile ce scosese în ţară Mihai vodă, care s-au dat la tot omul ce ieşisă la pecetluituri; iară pe urmă, neputându-să strânge banii atâţia el1 ă-şi plinească lăcomie cea nesaţie, ieşisă poruncă la zlotaş să arunce năpăşti să se îmbrace toţi banii după somele care ieşisă din vistierie. Ce apucându-l mazilie, o seamă din boieri socotiia să nu mai supere ţara cu acele nevoi şi năpăştile acelor pecetluituri; căci luând şi Nicolae vodă domniia, n-au avut aice poruncă boem, cum era la domnii trecuţi, de trimitea bani înainte la migrad; ce niciun banu' ca să se trimiţă nu s-au trimis. Ce n-au lăsaţi i alţi boieri din caimacami să fie după socoteala, ce au poroncitu pe la z Iota şi, să arunce năpăşti pe oameni şi pecetluituri albe nescrise fata omului. Era şi câva boieri carii cheltuisă în dzilile lui Mihai vodă, unii la vistierie, alţii la sulgerie, alţii la jignită, alţii cu mprumutele, care lua bieţii boieri cu poruncă domnească de la negu (itor turci şi pe urmă îi lăsa neorânduiţi, de au venitu casele boiereşti la mare datorii şi răsipă cu împrumutele. Şi unii din boierii lui Mihai vodă, la mazilie lui îşi făcuse pecetluituri domneşti cum li s-au orânduil câte o somă de bani dintr-acele pecetluituri, că mai mult" cee sta să-şi ia banii, ce didesă împrumute; iară pe urmă au venitu poruncă de la Nicolae vodă, încă nesosit în scaun, să se lase năpăşti le să nu să dea oamenilor, care să didesă şi să strânsesă şi o seamă de bani. Ce, pe urmă după ci-au sositu domnie în Ieşi, au avut boierii mare scârbă, pentru nesocoteala a o seamă de boieri; măcar că pe urmă au obliciiu cine au lăsat acea nesocoteală cu năpăştile pecetluiturilor ce s-au dalu. Să invitasă acum ţăranii de venită la divan cu pâră

asupra zlotaşilor că le-au luat atâtea năpăşti; ce îndată poruncă eşua şi cu mare scârbă asupra acelor zlotaşi, carii n-ari întoarce banii oamenilor ce li-au luat pentru năpăşti. Închisese pe Rugină slugerul, şi pe Ştefan Luca vistiernicul pentru banii năpăştilor în vistierie; ce. Rugină apucasă degrabă de întorsese oamenilor; iară Ştefan Luca nedându, cu mare scârbă l-au pus şi la închisoare în temnijă şi vrea păţi şi mai rău, ce cu mare chizeşie au ieşitu de s-au aşedzat să-şi plătească oaminilor ce le lua sa.

Iară aflându-să boierii în vistierie, iată într-o dzi numai ce veni armaşul al doilea, de au luat pre Ion Sturdzea vornicul, şi pre 11 le Catargiul spatariul cel mare, de i-au dus la odaie de siimeni de i-au închis; cu mirare fu tuturor cum aşea curund la a doua spptă: mâna după ce i-au boieritu, de au arătatu această scârbă, asupra acelor boieri şi cum într-un domnu' aşea de chibzuitu, după ce i-au boierii de au arătat această scârbă Nicolae vodă asupra lor; fiindu un domnu' ca acela, că nu numai pornirea spre răutate şi râvnă acelor bune îndeamnă de multe ori pre cei preaînţelepţi la fapte ca acestea. Cerca ceilalţi boieri pricina, fiindu-şi ei îngrijeţi aemu, după ce lua să dintre dânşii pre acei doi boieri la închisoare. S-au aflat că mai multe vorbele şi îndemnarea lui Iordachie Ruset vornicul (pre carile măcar că nu-l făcuse cu diregătorie la curte), iară la vistierie şi la socotelele tărâi de atocma cu ceia la îţi boieri, din porunca lui Nicolae vodă să afle mai înaintea altor boieri cu diregătorie. Pricina acei scârbe asupra acelor boieri s-au fost ales asupra vornicului Sturdzii, cum că este pricitoriu de să priceşte şi se pune împotriva domnilor, cum făcea la Mihai vodă. Din gura lui Iordachie vornicul au fost ieşit această răutate şi cu îndemnarea lui s-au făcut de s-au potrivitu aşea de grabă Nicolae vodă asupra acelor 2 boieri, precum se va vede mai pe urmă adevărul acestui sfalu şi îndemnarea vicleană a lui Iordachie vornicul, precum de nime bine nu grăiia; cum l-au descoperitu dumnedzău (după cum dzice *Sfânta Scriptură*: groapa au săpat şi au cădzut într-însa). Iară avea şi vătămare şi bănat mare

Nicolae vodă asupra lui Ilie spatariul Catargiul, pentru supărările ce făcusă aicea în ţară pe vreme ce trecusă din Ţara Muntenească cu Ilie Catacuzino vistiernicul cum s-au pomenit mai sus, de închisese fără poruncă şi lua să «şi bani de la slujitorii de Focşeani, nefiind de la nice un domnu' poruncă, fiindu boieriu de ţară să facă şi unue şi altue supăr cu închisoarea; şi către aceasta fusese scârbitu şi pentru un tâlhar, anume Bucur, ce făcuse multe răutăţi şi furtişaguri şi aice în ţară şi în Ţara Muntenească, care prindzându-să dincoace acel tâlhar Bucur, îl didesă Ilie Catargiul de ceea parte căpitanului muntenescu, peste obiceiul şi hotarâle ţărilor acestora, de i s-au făcut acelui tâlhar de ceea parte certare. Însă pe urmă Nicolae vodă, pricepându acea faptă, degrabă, cu închisoarea acelor boieri, au poruncit fără nice o vătămare de i-au slobodzit pe boieri de la închisoare. Didese ci şi o seamă de bani vistierii împrumut, fiindu-şi ţara în mare slăbăciune cu vremile trecute; însă după ce i-au slobodzit de la închisoare nu i au lăsat de lot păgubaş, ce la vremea desetinii li-au orânduitu de ş-au luat o seamă de bani, din împrumuta ce didese, cu adeverinţă şi făgăduinţă că şi ceia la îţi bani ci-au dat nu-i va lăsa păgubaş şi scosese şi ceilalţi boieri la împrumută de didese, fiindu mai în grabă a să dea o seamă de bani pe porunca împărăţii. Iară pe urmă nu s-au lăsat păgubaş; ce tuturor li s-au întorsu banii, nu odată ce pe rându.

Iară Ilie Catacuzino vistiernicul cel mare făcut, n-au apucat a intră săracul în vistierie că, după ce l-au boierit, a doua dzi au şi cădzut în dzăcare de boală, din care la săptămână au şi murit. Iară pe urmă Pavel Rugină ce fusese sulger mare la Antioh vodă şi cu Luca vistiernicul ce fusese logofăt al trefle la Mihai vodă, au fugitu în Ţaţa Leşască ieşiţi acum din toate nevoile, daţi pe chizeşie să-şi margă amu la casele sale. Ce, după ce au fugit iară, Luca logofătul avut-au mare căială pe urmă de înstreinarea sa; şi nemică zăbovind unde au fo'.st pribegitu, scriind şi la Nicolae vodă, şi pre la boieri aice în tară i-au făcut pace despre domnie de au venit în tară neavându nice o nevoie

pre urmă. Iară Rugină slugerul, fiind om mai sprântariu nu s-au mai întorsu în tară ce s-au tras spre moscali, de care la rândul său se va pomeni, unde se va scrie de domnie lui Dumitraşco vodă Cantemir.

La Tighinea încă aflându-să craiul şvedzăscu după moartea hatmanului Mazepii, fiindu despre primăvară, la luna lui april, 14 dzile, pus-au hatman căzăcescu pre Filip Orlic, carile fusese înainte pisar la hatmanul Mazepa (precum s-au pomenit şi mai sus la fila 158), iară după Paşti, aprilie în 23 de dzile, au intratu în Ieşi cu mare cinste şi doamna lui Nicolae vodă Pulheriia, petrecută de boieri şi de giupânese şi cu slujitori cu pofală, precum s-au cădzut.

Trecut-au la Poartă pen ţară şi un sol frantojescu, anumea marchez Dezalore, înainte căruia din porunca lui Nicolae vodă, i-au ieşit Neculai, vornicul cel mare de Ţara de Gios şi pentru limba lăţinească, ieşindu-i mai sus de Copou înainte cu slujitori de l-au petrecut până aice în oraş la gazdă.

Iară pre această vreme, aflându-să ţar Moscului şi cu oştile lui în Ţara Leşască, după izbânda de la Poltava asupra craiului şvedzăscu, fiind leşii adunaţi la Varşav, la seimu şi strânşi de grijă au ales de iznoavă cu toţii, unii şi de frică ales ceea ce fusese cu partea lui Stanislav craiului în partea şvedului, au primit craiul leşăscu pe Avgust care fusese părăsitu de odată crăiia leşască. Iară Iosif Potoţchii voievodul ce să cheamă de Chiov, neputându-şi afla loc de amistuit în Ţara Leşască ca un vicleanu (căci înainte cu puţină vreme au fostu cădzut el pre mâna moscalilor şi iară cu videnşug au scăpat), deci acum şi craiul Stanislav fiindu ieşit din Ţara Leşască la Pomeranie, au trecut şi Iosif Potoţchii în Ţara Ungurească la Racoţie, care şi el încă cu o seamă de boieri ungureşti sta împotriva împărăţii Neamţului, cercându-şi şi Haliţchie slujbă la Racoţie; însă mai cu puţini oameni de cum purcesese că i-au fost luatu în goană moscalii, de au agiunsu pre o seamă de Ieşi neintraţi bine în munţi şi i-au şpărcuit. Era aicea câtva în ţară boieri şi nemiş unguri pribegiţi de frica nemţilor încă

din domnie lui Mihai vodă, şi o seamă şi de la Antioh vodă, anume Mihai Michiş om de cinste, Petchi David, Lazar Ferenţi şi alţi câtva, cărora le-au arătat dragoste şi cădzută primire creştinească Nicolae Vodă. Fost-au şi aicea veniţi aceşti boieri ungureşti de s-au adunat cu Nicolae vodă; datu-le-au»; 11 şi de volnicie şi lor şi oamenilor lor, să fie slobod/. i de toate supărările; şi orice fel de hrană ari face în ţară, să n-aibă nime despre vameşi nice despre pârcălabi nice o nevoie, până cându dumnedzău îi va scoate iarăşi la moşiile lor.

Iară pentru solul franţozescu, de care am pomenit mai sus pre carile cu mare cinste aducându-l la adunarea sa Nicolae vodă şi de aicea petrecut cu oamenii săi până la Tighinea.

Iosif Potoţchii, voievoda Haliţchii, în scurtă vreme petrecându în slujba lui Racoţie, au ieşitu peste minţi şi, fără veste, pin Câmpul-Lungu rusăscu aice în ară şi lăsându-şi oaminii în urmă pe la Cernăuţi, ca la ’1.000, el singur cu 40 de oameni ai sei, cu Gruginschii starostele de Rava şi cu alţi ofiţeri ai sei, au venit aicea în Ieşi. De a căruia sosire, înţelegând Nicolae vodă, cu cele ce s-ar fi cădzut unui om de cinste şi strein, deplin l-au căutat trimiţându-i la gazda lui de toate ce i-ar fi trebuitu. Trimis-au pe Neculai vornicul de Ţara de Gios pentru limba leşască cu închinăciunea şi cercetarea venirii lui. A doua dzi au purces la adunarea sa cu Nicolae vodă pe cal turcescu prea împodobit şi alţi doi cai iară turceşti pentru alţi doi olleri a lui, cu alai domnesc, siimeni p «ici, până la curte. Acolo în casa cea mare, scaun domnescu şi lui pus din stânga, alăturea cu scaunul lui Necul.ai vodă; ieşindu-i înainte. Nicolae vodă drept spătărie petrecut până în casa cea mare la scaunul său. Acolo stându în picioare amândoi cu şlicele a mână, întâi voroavă lăţinească au început voievodul de Chiov, către Nicolae vodă; pe urmă răspunsu’ la voroava lui a lui Nicolae vodă iară Lătineşte. Cine s-au tâmplatu cu mare mirare au fostu a înţelege limba lăţinească din cuventele alese şi împodobite, către voievodul de Chiov. Şi acolo, ieşind alţii într-alte case,

numai Nicolae vodă şi voievodul cu starostele Ravschii, tustrei rămaş în casă au făcut voroavă câtăva; şi la purces petrecuţi până la spătărie, iarăşi cu alai l-au petrecut boierii orânduiţi până la gazda lui. A doua dzi după adunare i-au trimisu dar un cal moldovenesc. Iară pe urmă ce nemulţămitoriu s-au arătat lui Nicolae vodă, la rândul său se va pomeni.

A patra dzi după venire lui în Ieşi, au nemerit un agă de la Tighinea, împreună cu omul craiului şvedzăscu, de au mersu voievodul de Chiov la Tighinea, lăsându în urma lui în ţară 3.000 de oameni, Ieşi şi lipcani. Aice mare nevoie şi mare prade şi nespuse supărări bieţilor lăcuilorilor. Fost-au poftiiu pre Nicolae vodă, să-l împrumutedze cu o seamă de bani, sau să-i orânduiască 1.000 de ialoviţă pentru hrana slujitorilor lui, arătându mare flămândziciunea lor; şi mărgând la Tighinea îi va trimite banii, ori pentru bani, ori pentru acele vite ce se vor da la slujitorii lui.

N-au putut Nicolae vodă să-i facă îndestul poftei lui, fiindu ţara în lipsă şi neavându nice porunca împărăţiască, care pe urmă şi aceasta au fostu pricina la nepietinşugul lui Haliţchii voievodul, cu Neculae vodă. Iară 3.000 de oameni ai lui au rămas de au văratu şi peste toamnă aicea în ţară la Cârlegătură, cu colibi pe văi; nu rămânea nime nice cu bou, nice cu vacă, nice cu stup, nice cu fânaţe, nice cu pâine, că călca ţarinile cu cai săi, ce-i lăsase slobodzi neîmpiedicaţi; hăleşleele săci de peşti vânându-le ei, iară tot muriia de foame, şi acrnu şi boală intrase într-înşii.

La aceste nevoi a ţării, Nicolae vodă face ştire şi la împărăţie de stricăciunea ţării despre dânşii.

Venie leşii şi aicea în oraş pe la crâşme de să îmbăta, îmbla cu săbiile smulte răniia, bătea, pre mulţi şi omorie pen târgu. Nu era o dzi să nu vie plângere, vaiet pe la divanuri, omeni răniţi. Sta tare Nicolae vodă pentru peminteni; de la o vreme să aşedzase şi giudecătoriul oştii leşeşti aice la gazdă în Ieşi, pentru gâlcevele ce s-ari face între oaminii lor cu ai noştri să se giudice. De odată să părea lucru bun şi doară se vor mai înceta gâlcevile; şi alesăse şi Nicolae vodă pe Nicolae vornicul de Ţara de

Gios, ştiindu limba leşască, despre parte să nemică nu s-au putut isprăvi nice cu acea şoşoteală; că mai multe bătăi şi morţi se făcea, oameni deprinşi în beţii, în volnicie nesuppuşi. De la o vreme au dat voie şi poruncă Nicolae vodă hatmanului, de au poruncit slujitorilor de îmbla tot cu beldii şi acum şi târgoveţii îmbla cu hote; poruncă era să îmbie şi singur hatmanul să nu lase unde ari a vede că să fac gâlcevi, ce de la o vreme îi bâte şi ai noştri pre Ieşi. Iară* aice pre Ieşi fiindu lăsal reimentar Gruginschii starostele Ravschii, om nelmn şi grabnic la gâlccve şi la price, au scris în câteva rânduri la Tighinea la voievod Haliţchii, şi acolo fiindu-şi craiul şvedzăsc, s-au aţitatu neprieleşugii! asupra lui Nicolae vodă, care cum s-au obârşitu se va cunoaşte mai pre urmă.

Iară negustorii, turcii, ce era şi aicea în oraş, şi pe la alte târguri în tară, încetasă a face supărări pentru datoriile sale, cum deprinsese înainte la alţi domni, a face şi a supăra cu carnetele. Nu-i încungiura nimică cu voroavă Nicolae vodă, nice le da obraz, având şi în m-au împărătescu la mâna sa pentru carnetele Im, nice să pomeniia de camătă, nice cărţi de plinit oii armaşi, cu copii din casă, sau cu aprodzi, nu da; ce cărţi pe la scaune la pârcălabi să cheme fată pe oul are cu turcul să stea să le ia sama, şi ci-ar fi dreptu pe /apis cu dzi să-i plătească, iară nu cu plinială sau cu închisoare.

Să făcuse obicei într-a doua domnie Antioh vodă, pe boi de negoţ, de lua, deosebi de vamă, de bou câte un leu; i s-a pusese aceii dări nume cornăritul. Anca în tară de la o vreme deprinsesă negutitorii turci, neîndestulaţi cu mierea, cu ceara, cu alte negoaţe ce precupiia cu dughene pen târguri, vădzindu-şi tara şi boierime lipsite, de se făcea ciredzi de boi de negoţu.

Ieşisă poruncă să dea şi turcii carii vor avea boi de negoţ, în dzilile lui Nicolae vodă să-şi dea cornăritul de pe boi; sta împotrivă turcii tare să nu dea, dzicând că ei vama îşi plătescu, iară cornăritul nice cum nu vor da cu altă ţară. Trăgănatu – s-au această gâlceavă câtva; turcii să nu dea, oamenii domneşti ce era pe această slujbă, să ia; până ce

ş-au scoasă Nicolae vodă şi ferman de la împărăţie, să-şi plătească turcii boii de cornăritu, de vreme că ei neguţitorescu şi cu boi de negoţ.

Era şi aceasta scrisă în ferman de la împărăţie, să nu mai fie slobodzi turcii a neguţitori în ţară cu boi de negoţ. Într-o dzi den poruncă s-au strânsu turcii toţi din chervăsărie la curtea domnească, şi acolo ieşindu în spătărie Nicolae vodă, neştiindu chemarea sa turcii, unde acolo intrându-şi turcii, chemându-şi pre iazagiul de li-au citit fermanul împărătescu, scriindu să dea turcii cornăritul, îndată au amurţit şi s-au mâhnit, unii scârşcându în dinţi au ieşit din spătărie; căutatu-le-au a-şi plăti cornăritul de boi de negoţ.

Pe aceeş vreme scos-au Nicolae vodă rupta pe toată ţara şi pe mazili; orânduisă boieri mari pe la ţinuturi. Şi la Suceavă orânduisă pe Savin, ban mare, să socotiască rupta acelui ţinut într-un an, dându-să somă din vistierie la toate ţinuturile, fără mazili ce s-au aşedzat din vistierie o seamă. Iară o seamă carii au pohtitu să se cisluiască ei banii şi să se pune rupta lor cineş pe prilej le-au dat voie; ce banul neaşteptându să-şi plinească slujba, mergându-i zapcii aşea pentru tabla să trimaţă la vistierie, cum pentru frunte banilor ce să orânduisă la toate ţinuturile au pribegitu în Ţara Leşască luându-şi şi giupâneasa, şi n-au mai venit în ţară până ce-au năbuşit moscalii în ţară, şi el cu dânşii precum se va pomeni mai pre largu unde se va scrie de domnie lui Dumitraşco vodă.

Iară la luna lui iunie tot într-acestaş an, s-au mazilit vezirul Ali păşea luându-i 1.000 de pungi împărăţiia după ce s-au mazilitu. Adevăratu şi lacom au fost acel Ali păşea; iară în vezicie lui în care făcuse aproape de 3 ani, mulţi bani au adunat şi pus în vistierie împărăţiască; care era cu oştile trecute şi cu lăcomiia deosebitu a ispravnicilor înainte de dânsul la împărăţie la mare lipsă era vistierie împărăteascăcă acesta Ali păşea, fiind vezir şi vrându să intre în voie împăratului soltan Ahmetu, unde ştie paşi avuţi trimite de-i lua avuţiia şi o punea în vistieriia împărăţiască. Stătut-au pe urma lui Ali păşea vezir Numam

păşea Chioprilouluı, ce n-au făcut mai mult de 2 luni în vezicie; cu anevoie va fi vezir dacă nu va fi lacom la bani; precum şi acesta Numam paşe nemică nu era dat spre lăcomie, precum tot neamul Chiopriulicştilor.

Venisă un agă împărătescu aice în ţară, fiindu încă Numam paşe vezir la Nicolae vodă, pentru birul din domnie lui Mihai vodă, anume Mastrap Mehmet aga. Acolo la Ţarigrad fiindu mazil Mihai vodă şi strângându-l de rămăşiţa birului au fostu dat seamă, după mărturie ce făcuse la mazilie sa cu losuf aga, fiindu încă ne ieşit din Ieşi Iordachie vornicul, de au pus întâiu la cale pre acel losuf aga, (să pricepe la acestea Iordachie vornicul să bage pre alţii în nevoie şi să fie numai el slobod), de făcusă mărimii cu peceţile boierilor, carii să tâmplase pe aceea vreme în Ieşi, anume Ion Buhuş logofătul, Ciocârlan vornicul, Ghiorghie paharnic, Rugină sulgerul. Sandul Crupinschii jienicer, şi poate fi fost şi alţii de le-au cerşut peceţile acel losuf aga venit cu mazilie lui Mihai vodă, de la boieri, dzicându că va împărăţiia să ştie, cine au rămas din boieri în ţară şi cine au pribegit. Şi cu acela mijloc s-au fost amăgit boierii acia de ş-au dat peceţile, de au mărsu într-alte mărturie, în mărturiia birului. Nice putea boierii să nu-şi dea peceţile, ce om straşnic fusese acel agă.

Venindu dară acel agă împărătescu, cum s-au pomenitu, strânsu – s-au boierimea şi mazilii de la ţară, venindu poruncă domnească, şi Lupul Costachi, ce-au fost vornic mare la Mihai vodă, de Ţara de Gios şi Ion Păladie vistiernicul şi Başotă ce fusese vei vistiernic la Mihai vodă, fiindu-şi cadiul de Brăila faţă de s-au dovedit cum birul s-au luat din ţară, care de nu 1 au datu Mihai vodă, să dea seamă că ţara l-au dat; că alte rămăşiţă ce lăsase Mihai vodă în ţară, demându-i-se pre la boieri să le ia ei, luându domniia Nicolae vodă toate din porunca lui s-au lăsat de nu s-au strânsu, să se mai supere ţara, fiindu aemu lipsită şi slăbită de tot.

Nevoitu – s-au Nicolae vodă să lipsească şi să se părăsească pârâle (deprinsă de la o vreme încoace asupra domnilor după ce să mazilie, prin mijloacele şi trimiterea

la Poartă, boierilor; care socoteală a lui Nicolae vodă, pentru nevoinţa să nu să pârască domnii, nu socotim să o hulească cineva, ce mai mult să o laude).

Dzicea Nicolae vodă că nice un folos dintr-acele pâră nu aduc după sine ţării; ce mare scădere şi stricăciune, şi a ochiu' luată la împărăţie ţara, pomenindu-se de atâtea soame de bani strânse şi luate din ţară şi pe altă parte să plânge ţara de sărăcie; şi cu acele pâri nemică alta fără cât folos altora şi răsipa ţării şi cel mai mare rău ura bieţilor boieri a ţării despre aceia domni ce să părăscu de dânşii; şi la domnie să nicolae vodă n-au trimis pâră asupra lui Mihai vodă.

Mazilit-au Nicolae vodă pre hatmanul Antiohie Joara la luna lui iunie, dintr-aceste pricini; întâi că-l pricepusă foarte slab în slujbă hătmăniască; a doua că vrându să facă căutare slujitorilor, din care să se trimiţă o somă de salahori pe porunca împărăţiască, au poruncit cu câteva dziie înainte să fie toţi siimenii hătmăneşti şi cei aceşti de căutare gata, şi cineş cu capul său, iară nu argaţii lor să se afle la căutare, să le porunciască hatmanul să nu facă altu' meşterşug. Ieşit-au după aceea la grajdiurile domneşti la căutare, fiindu toţi boierii acele; început-au pre izvoade a-i striga pe numele său să treacă la căutare; ce în locul unue trecealtul cu altu' nume. De iznoavă îl chema pe acela ce trece şi-l întreba: „Cum te cheamă?” Atuncea-şi spunea numele care nu era în izvod şi mai mulţi argaţi ieşisă la căutare. A trie pricină cuscrie lui cu Iordachie Ruset vornicul. Dându-şi Antiohie Joara hatmanul fata în neamul Cupăreştilor după Iordachie ce fusese agă la Mihai vodă, feciorul lui Lascarachie din Ţarigrad şi nepot lui Iordachie vornicul; şi i s-a dzise sa de o seamă de boieri să nu facă acea cuscrie pricepând peste voie lui Nicolae vodă că s-ari face aceea cuscrie. Ş-aulrebuitu să priceapă şi singur, când au poftit hatmanul pe Nicolae vodă, să-i cunune fata şi n-au primit, nu-i dzise să aievea Nicolae vodă să nu facă acea cuscrie, iară în sine nu primiia; căci vechi neprietenşug era cu Alexandru bătrânul tatăl li, Nicolae vodă cu casa Cupăreştilor. Curundu după ce s-au isprăvilu nunta, care s-

au tâmplat la lăsatul sacului de postul Sâmpietriului şi în post l-au mazilit pre Antiohie din hătmănie, trimiţându-pe postelnicul cel mare, pe aceea vreme, Dumitrachie Ramadan om bun, din oamenii streini şi cucernic cu toţi boierii, fiindu în spătărie cu alt boieri şi Antiohie hatmanul, i-au şoptit la urechi, porunca lui Nicolae vodă; şi luându-i toiagul l-au dus înontru. Iară pe Antiohie hatmanul l-au pus la proprială în vistierie, poruncindu-i şi de o seamă de bani pentru ţinut, la care era şi alţi boieri soţie şi cecealalti îşi didesă partea lor la vistierie; şi atunce-şi au poruncit vătavului de aprodzi, de au luat şi pe Iordachie Ruset vornicul de l-au dus la odaie lui; aşijdere şi pre nepotu-său Iordachie aga, ginirile hatmanului Antiohie, de curund făcut la odaie lui vei cămăraş.

Iară pricina lui Iordachie Ruset vornicul şi a nepotu-său ricin dală: venind un agă de la Poartă, stându ve/. În Numan paşe Chiupriulioulu, cum s-au pomenit mai sus, el socotindu (poate fi cu ştire de undeva) că schimbându-să vezirul şi în grabă venindu acel aga, nu cu altă ce cu mazilie lui Nicolae vodă că vine, au alergat oaminii lui Iordachie vornicul cu Iordachie aga, de pe la gazdele sale, trimişi să valiză ce se va lucra la curte şi să audzi şi fermanul ce va fi adus acel agă; căci Iordachie aga, fiindu ţărigrădean, ştia turceşte. Aşe curund să săturasă Iordachie vornicul de Nicolae vodă, neavându nice o nevoie până atunci. Intrat-au nişte feciori a vornicului Iordachie şi în casa cia mare, unde intrase acel agă, de s-au adunat cu Nicolae vodă.

Până la aceasta vreme cum am pomenit mai sus, fiindu vornicul Iordachie o dzi nelipsindu din voroavele cu Nicolae vodă de să îngrijisă boierii dzicând: „Săracii de noi, iară au încăput Iordachie vornicul şi la acesta domnu'”! Ce, luându sama de amănuntul oaminii lui Nicolae vodă cei de curte, cum îndată să afle oaminii lui Iordachie vornicul la curte cum acel agă şi cum aşe cu îndrăzneală au intrat şi în casa cea mare, în care boierii cel mare era slobodzi a Intra şi a şede numai, aceste spuindu oamenii ce curte lui Nicolae vodă, a doua dzi au închis pe

Iordachie. Şi atunce fiindu boierii la curte, după închisoare hatmanului Antiohie în vistierie, şi a vornicului Iordachie la odaie vătavului de aprodz şi a vo niculu Iordachie la odaie vătavului de aprodz şi 1 nepotu-său la odaie cămăraşului celui mare, nu cu puţină mirare aflându-să boierii; ce vorbindusă în de sine au purces nezăbăvindu nemică au intrat în casa cea mare la Nicolae vodă de s-au rugat deodată pentru hatmanul Antiohie; şi pe rugăminte boierilor, au poruncit de l-au slobodzit din vistierie la gazda sa, dzicându numai să caute dumnealui banii ce s-au orânduit a ţinutului, să-i istovască, precum aţi istovit şi dumneavoastră.

A patra dzi au poruncitu de au slobodzit şi pe Iordachie aga, ginirile lui Antiohie hatmanul nepotul lui Iordachie vornicul. Iară pe Iordachie vornicul, trimiţindu pe Manolachie Hrisoverghie comisul, netâmplându-să armaşul cel mare acea dată la dvorba curţii, l-au mutat la odaie lui baş-buliuc-baş de siimeni de leafă. Iară Antiohie Jora hatmanul, stându o lună mazil, după care aducându-l la curte şi făcându-şi încredinţare de iznoavă puindu-şi mâna pre evanghelie de au giurat lui Nicolae vodă, cum îi va sluji cu dreptate şi nu se va uita la cuscrie lui Iordachie Ruset vornicul şi atuncea i-au dat toiagul făcându-l iară hatman.

Iară după ce vădzură boierii cum pe Iordachie vornicul l-au mutat de la odaie vătavului de aprodzi, la odaie lui başbuliuc-baş, nu cutedza nime să grăiască din boieri, pricepându acum boierii că ar hi altă pricină a lui de scârbă despre Nicolae vodă. Nezăbovindu după aceea nemică zăbavă, vrându Nicolae vodă să-i arate pricinile închisorii lui Iordachie vornicul, chemat-au boierii în casa cea mare şi acestui cuvânt au grăitu către boieri: „Între voroavele ce avem cu Iordachie vornicul, niceodată de bine de dumneavoastră nu grăiia, vădzindu-vă pre dumneavoastră noi tras cu diregătoriile curţii”. Şi şi-au rădicai puţin şlicul din cap: „Martor puiu, dzice, pre Dum nedzău, cum dumitale acel fel de hulă îţ da; dumitale aşijderea fel de fel de hulă, înşirând pre câţi era boci i

chemaţ la aceea voroavă a lui Nicolae vodă, de sta ni voroavele lui Iordachie, să vă depărtedzu pre dumneavoastră de lângă mine”.

De aicea să cunoaşte scârba cea mainle a lui Nicolae vodă, presturdzea vornicul şi pre Catargiul Npiitariul, ieşind înainte din gura lui Iordachie vornicul, de vreme că la voroavele lui Nicolae vodă aflasă meidian şi vreme a grăi rău de boieri; iară şi alte pricini închisorii lui Iordachie vornicul acestea s-au cunoscut, neprietenşugul vechi casei (lupăreştilor, cu Alexandru cel bătrân, tatăl lui Nicolae vodă. Iară şi nepotu-său Iordachie ag ginirile lui Antiohie hatmanul multe rele au spus de imehiu-său, de Iordachi, lui Nicolae vodă.

Doveditu – s-au şi aceasta asupra lui Iordachi vornicul, cum au îndemnat pre turcii chervasaragii să murgă la Poartă să pârască pre Nicolae vodă, precum nu şi făcut de au şi pârât, că li-a îi face mare nedileptăti cu datornicii lor, de nu va să lase să li să pliniască datoriile.

Şi aceasta precum indiamnă şi au îndemnatu de mi fugiţii boierii din ţară să se audzi la Poartă cum de răul lui Nicolae vodă fug boierii (deprinsu obicei îi luă Iordachie acesta), precum şi în dzilile lui Coninntin Ducăi vodă au făcut, de au îndemnat de au fugitu câtva boieri, unii în Ţara Muntenească, alţii lui Ţara Unguriască, cu cheltuiala lui, şi el sta în Uşi, făcândusă că n-ar ştie nimică. Precum un boer dliitr-aceea au mărturisit după ce s-au înturnat din 1 nr. precum şi Luca logofătul după ce s-au întorsu din Ţara Leşască în tară, să fie spus singur lui Nicolae vodă, cum den îndemnarea lui Iordachie să fie prihegitu în Ţara Leşască, şi cărţile lui cum pe la Mnsnrabă vodă nepărăsite şi pen Ţara Leşască, precum s-au aflat câteva cărţi; că după ce-l închisese tuli-aeceaş dzi trimisese Nicolae vodă oamenii săi de casă de au aflatu fără veste câteva scrisori în crisa lui Iordachie vornicul: cărţile lui Mihai vodă mazilul şi a frăţine-său lui Scarlatache, scriind Sinrlatache precum el nu doarme, ce îmblă tare, neutru să se maziliască Nicolae vodă, şi cum este Iniiia nădejde, că fără zăbavă va lua Mihai vodă domlillu, şi acele ce i-au fost

scris lui Scarlatachie, precumle nu înţeles Iordachie vornicul aceste pricini; nesocolindu-le Nicolae vodă să le arate pe taină asupra lui Iordache vornicul ce la ivala tuturor. Ieşit-au lucrurile asupra lui Iordachic deodată în spătărie; iară pe urmă în divanul cel mic cu pâră de la tară asupra lui Iordache vornicul, fiind şi ţara câtă să tâmplase la divan, de s-au cetitu asupra lui carte iscălită de toţi.

Scriia în carte cu jalobă, cum, fiind Iordachie vornicul strein cu fraţii lui, cu vreme au suppus toate casele boiereşti şi au strânsu câteva case boiereşti; fiindu fraţii lui cappichihăi la Poartă atâta vreme şi el vreme îndelungată puternic aicea în ţară, învrăjbitoriu de domni, de nu să mai satură de domni. De cunoaşte pe vreun domnu’ că nu-i îmbla în toate nevoie şi plăcere lui, cerca mijloace de să maziliia domnii aceea, de alegea pre alţii să-i intre în voie lui şi să fie toată puterea în mâna lui; şi acele se făcea cu mare cheltuiele ţării şi cu răsipa tuturor. Şi pentru aceste atuncea au pus Nicolae vodă de au întrebat pe mitropolitul Ghedeon care era faţă la divan, dovedindusă acestea asupra lui Iordachie vornicul ce dzice pravila: şi mergându la gazdă mitropolitul după ce s-au rădicat divanul, au trimis mitropolitul scris cu slova lui din dosul cărţii cei de pâră asupra lui Iordache vornicul, cum pravila scrie: dovedindusă acestea asupra lui Iordachie vornicul, moartea! Trimisu-i-au lui Iordache vornicul, unde era închis, carte aceea ce scrie ţara asupra lui, de au vădzut-o şi o au cetit-o; întrebându-l ce răspunde la acestea Iordache vornicul.

Atuncea Iordachie de ar hi răspunsu’ cu blândeţe, ar fi ieşit de la închisoare; ce au răspunsu’ împotrivă cu semeţie, dzicând că-s minciuni acele toate. Acestui răspunsu’ a lui Iordache după ce au intrat la urechile lui Nicolae vodă, să meţe şi fără socoteală cuventele lui (fiind la proprială dară slobod) s-au împlut de mânie; (cu blânaeţele ca bumbacul să moloşaliză şi să îmblândzăscu inimile domnilor); de sârgu chemând pe baş-buliuc-baş, porunci să-i taie limba. Iară aflându-să încă boierii la curte neeşiţi pe la gazdele sale, au alergat la domnu’ cu

rugăminte de l-au iertat de acea sluţire, poruncind să-l lase. Iară Horopceanul, ce-au fost căpitan, trecând pe la odaie unde era închis Iordache vornicul, poate fi fostu şi bătu striga: „Să ni-l dea vodă să-l ucidem cu pietri pe Iordachi; sau vom strica rătedzile şi-l vom ucide acolo în odaie, ca ni-au mâficat şi ne-au sărăcit el cu fraţii lui şi nu să moi satură de domni. „Aceste cuvente a Horopceanului dintr-alţii ce le audzise şi i le-au spus lui Nicolae vodă, îndată au poruncitu de-l pusă la închisoare pe Horopccanul şi pre alţii ce fusese cu dânsul; şi era să petriacă mare pediapsă Horopceanul. Aicea încă se vede şi să cunoaşte negraba spre pedepse a lui Nicolae vodă, nice spre vărsare de sânge, măcar cu pricini arătate. Şi acum şi boierii sta să nu iasă cu dzile Iordache vornicul; ce, Nicolae vodă nu primiia, dzicând: nu voi să-mi împlântu mânuie în spurcai sângele lui şi, socotindu dintr-acele cuvente a lloropceanului să nu să facă vreo năvală asupra lui Iordnchie să-l omoară ţara, au poruncitu de l-au mulat înluntru în curte la odaie sup scări despre casele domnii şi acolo au fost închis până la mazilie lui Nicolae vodă.

ară şi aceasta ni s-au părut cu cale a fi să pomenim aice. După ce să vădzu Iordachie vornicul în u. g le lui Nicolae vodă, avându grijă să nu-i cerce casă, o şcalulcă ce ave cu odorăle sale li-au trimis pe taină la un mitropolit ce fusese de Ohrida în Ieşi, Grigorie, socotindu că, fiind chip duhovnicescu, nu

O va vădi acea şcatulcă. Ce frumoasă taină! Că mitropolitul acela luându acea şcatulcă cu odoarăle lui Iordachie vornicul o dusă la Nicolae vodă; spuindu că-i a lui Iordachie vornicul, trimisă la dânsul să o ascundză.

Iară Nicolae vodă deschidzând acia şcatulcă, în care au aflat şi izvod de câte odoară sunt şi care de ei t preţu, atuncea au trimis acel izvod la Iordachie muie era închis de i l-au arătatu şi l-au întrebat a lui silitu acele odoară ce scriu în izvod; au răspunsu’ Iordachie că-s toate a lui, iară nu le ştie unde le-au lo. şi trimis giupâniasa lui să le amistuiască. Şi atunce

Ile nu trimis toate neatinse; ce, Iordachie vornicul,

Îiiudu la închisoare s-au aflatu la dânsul izvoade cu pecetea lui Mihai vodă cum c-au luat din ţară 15.000 ug. I'eniru aceea i s-au poruncitu de au dat 12 pungi de hani în banii birului; însă şi până a nu încape la închisoare au dat o somă de bani împrumut care şi acia sau Nocnlii toate de au mersu în nevoile ţării, cu alte împrumute ce s-au fostu dat, precum au arătatu toată sama sa Nicolae vodă, la a doua domnie a sa, de care se va pomeni la rândul său.

Tâmplatu – sau de au peritu şi un buliuc-baş anume Paraschiv dintr-această pricină. Ieşise la preîmblare Nicolae vodă, spre Copou, şi la întorsul lui de la preîmblare îi ieşise înainte vreo 100 de siimeni cu beldii că aşe umbla pen târgu atunce de răul leşilor de strigau pentru ruptele ce ieşisă şi presiimeni hătmăneşti; însă pe iuşor la greul tării să pusese şi siimenii hătmăneşti şi cei aceşti. Să îngrijase Nicolae vodă, vădzindu atâţia slujitori cu beldie, care ar fi putut mai cu cale să fie mersu fără beţe înaintea domnului; şi pre lângă aceasta să înţelesesă cum acela Paraschiv ce era baş-buliuc-baş presiimeni hătmăneşti era să rădice slujitorii asupra boierilor. Aceste pricini asupra lui Paraschiv fiindu-şi sfătuindusă cu câţi boieri s-au aflat, au poruncit de i-au tăiatu capul din gios de grajdiurile domneşti.

Pe aceeaşi vreme trecându salahorii din Ţara Muntenească, să margă la Voziia pe la Galaţ, din ce pricină alta ar fi nu s-au ştiut, că îmbătându-să în Gălaţi muntenii, au aprinsu târgul de au arsu şi au jecuitu câteva case în Gălaţi. Venie bieţii oameni cei arşi şi jecuiţi, aice la Nicolae vodă cu jalobă asupra oamenilor munteneşti; ce să facă alta Nicolae vodă nevrându să vatăme pe Constantin Băsărabă vodă, scrie la dânsul şi de acolo iară scrisori pe scrisoare venită. Trimise să cărţile sale pe la margine de slobodzii, de cură oaminii în ţară de peste Nistru şi din Ţara Muntenească şi de peste Prut din Ţara Turcească; şi sfătuiia boierii să-i mute acei oameni de la margine mai în lontrul ţării, pentru să nu poată lesne a trece iară peste Nistru. La aceste răspundea Nicolae vodă, că nu ţine pe om locul, ce mila.

Poruncise pe la giudeţe la ţară, pe la pârcălabi, să nu închidză oamenii pentru fie ce vină; ce, care ar fi mai grele giudecăţi să-i orânduiască la Ieşi la divan, cu soroc de la pârcălabi.

După moartea lui Ilie Catacozino vistiernicul, stătusă vistiernic mare Ghiorghiţa Apostol păharnicul, pre carile îl avea Nicolae vodă aproape; ce, el nesimţindusă de sama vistierii, că i-ari lua aşe curundu, nu-şi lua sama cu diecii de vistierie. Iată deodată poruncă la vistiernicul să-şi caute sama vistierii: poruncit-au din boieri lui Ion Buhuş, fiindu vei logofăt şi lui Ion Păladie ce fusese vistiernic mare la Mihai vodă. Stătut-au acei boieri câteva dzile în vistierie, luându sama lui Ghiorghită vistiernicul, fiind izvoadele din lontru scoase, să potrivască cu izvoadele din vistierie; că avea Nicolae vodă toate orânduielele câte să strânge din ţară, aşea pre ţărani cum şi pre mazili, izvoade greceşti, pe sama lui Sculi cămăraş din nontru. Aflatu-l-au acei boieri pe Ghiorghiţă vei vistiernic dator vistierii cu câteva pungi de bani; şi atuncea după sama şi socoteala acelor doi boieri, scârbindusă Nicolae vodă pe Ghiorghie vei vistiernic, l-au aruncat la simeni, la lefe de l-au închis la odăile sale (puindu vistiernic mare pe Gligorie Jora). Ţiniifu-l-iu siimenii la odăile sale închis pentru lefele sale; au dat ele nevoie, vădzindu-să de nişte oameni peste poruncă pedepsitu. O seamă de bani au dat pe la stiaguri stimeneşti, la carii era orânduitu; şi atuncea l-au slobodzit siimenii cându au nemerit mazilie lui Nicolae vodă.

Făcusă Nicolae vodă în domniia sa o socoteală, care ni s-a pare că nu o va huli nime pe urmă, pentru hotarâle târgurilor domneşti, de la o vreme de deprinsesă domnii cei mai de curund a da şi a boieri şi altora, aşea cât n-au rămas loc deosebitu pentru hrana şi agonesita pe dânsul târgurilor. Hărăzit-au locuri domnii cei vechi, a boieri, a slujitori, pentru slujba şi credinţa spre stăpâni; iară nu aşea aproape de oraş; cât să n-aibă târgurile deosebit hotarăle sale nesuppuse dzeciuelilor a boieri şi a călugări, precum să cunoscu bătrânile urice şi ispisoacele a bătrânilor domnii cu ci-au miluit pre alţii. Iară hotarâle

trebuitoare târgurilor nu le-au clintitu; ce de au dat din locurile târgurilor ce prisosiia târgurilor, da, iară ce era trebuitoare târgurilor li-au lăsat neclintite; nu cum stau acum de n-au târgurile unde să se hrănească, fără dzeciuială despre alţii. Acestea socotindu-le Nicolae vodă, nu dzice nemică de daniile cele vechi (a vechilor domni celor bătrâni) ce de daniile cestor de curund domni; însă întâi au spus şi hoerilor sei socoteala sa. Pus-au de au făcut cărţi să se strice daniile cele ce s-au făcut de domnii mai de curundu, cu împuţinarea locurilor târgurilor domneşti; că venise jalobele de la câţi târgoveţi a câteva târguri cum n-au unde să hrăni. Ce, pe urmă înainte de ce li-ari trimite pin ţară să le sune, pricepându acum bănaturi despre o seamă de boieri, cărora li să didesă daniile şi miluirile acelor domni trecuţi, socotindu să nu-i mâhnească au părăsit, de au poruncitu să nu să mai wască acele cărţi.

Lua să nicolae vodă de la Iordachie Ruset vornicul satul Scheea, târgu, nu loc de a târgului şi Drăgşanul, care i-au fost datu întâi Iliiaş vodă Alexandru lui Ursachie vistiernicul cându l-au cununat; pe urmă de Constantin vodă Cantemir, dat lui Iordachie Ruset vornicul; ce acestea pe urmă iarăşi li-au datu Nicolae vodă, trimiţându-i şi scrisorile ce avusese de la Constantin Cantemir vodă de i le-au dat lui Iordachie vornicul.

După închisoare lui Iordachie, pribegit-au Lupul Costachie vornicul, cu nepotu-său Constantin comisul ginirile lui Iordachie vornicul şi cu Catargiul spatariul în Ţara Ungurească, mai mult pentru închisoarea lui Iordachie vornicul. Iară Manolachie vornicul, fratele lui Iordachie vornicul înainte trecuse în Ţara Unguriască până a nu să închide Iordachie; legându pe un ciohodar a lui, Nicolae vodă, au pribegit la Braşău. Şi aceasta legătură a omului său de Manolachie vornicul au mai adaos scârba pe Iordachi vornicul.

Iară la văleat 7219, de cu toamnă, trecut-au Cuciuc imbrihorurul împărătescu la Crâm la Dovlet Chéri hanul, de l-au chemat la Ţarigrad. Stătusă acum vezir, după Numan păşea Chiopriulioulu, Mehmetu păşea Baltagiul, cu

a doua vezicie; de au stătut la sfat, din care s-au stricat pace cu moscalii îndemnându craiul şfedzăscu, aflându-şă tot în Tighine; de care se va pomeni la rândul său.

Iară Nicolae vodă înţelegându de hanul c-au trecut la Poartă şi că s-au schimbat şi vezirul, ştiindu pe hanul neprieten încă tătâne-său şi simţindu-şi de ernatecul aice în ţară a Ieşi lor lui Haliţchii cu cheltuiala a ţării şi singur îşi pohtie mazilie, vădzindu-şi ţara slăbită. Aştepta din dzi în dzi să-i sosască mazilie; precum sau şi tâmplat; că, nezăbovindu vreme fiind încă hanul la Poartă, la luna lui noembrie în 23 dzile, i-au sosit mazilie, după ce au domnit 1 an. Era într-o gioila divan Nicolae vodă şi acolo giudecând 2 rânduri de oameni, vădzură boierii carii să tâmpla să la divan, cum au venit un copil din casă de au spus postelnicului celui mare cum au intrat 2 turci dreptu la odaie unde este închis Iordachie vornicul, de au sfărâmat rătedzile şi au intrat în lontru la Iordachie. Aceste spuindu-le acel copil din casă postelnicului în taină şi postelnicul cel mare au şoptit îi luă Nicolae vodă, îndată s-au sculat de la divan, însă nemică schimbatu din faţă; iară boierii carii să tâmpla să la divan, îndată au priceput mazilie domniei şi o seamă au ieşitu pre poartă despre sfetii Nicolae, că celelalte porţi acum era închise. Deci, a doua dzi, strângându-să boierii la curte, au aflat caimacam pus de la domnul nou Dumitraşco Cantemir vodă, pe Iordachie vornicul, pe Antiohie Joara hatmanul, Dabijea paharnicul. Însă nu aşea vesel fordachic de domnie lui Dumitraşco vodă, căci nu-i era pe voie nice aceea domnie, cum că s-au vădzut slobod de la închisoare şi atuncea şi Ghiorghiţă vistiernicul au ieşitu de la închisoare de la odaie siimenilor. Şi dintr-acei 2 turci ce scoasesă pe Iordachie de la închisoare, era unul slugă lui Antioh vodă în vă 1 it turceşte, anume Sărăcia, pe carile apoi l-au făcut Dumitraşco vodă agă. Într-aceea dzi sosise şi Iosuf aga cu mazilie.

Iară fermanul cel de mazilie, fiindu-i acel aga prieten, nu s-au cetitu în ivala tuturor; ce l-au dat lui Nicolae vodă, de l-au vădzut şi l-au cetitu singur de nime audziţ fără

Dabijea păharnicul îndemnaţii de vornicul Iordache, au mersu la odaie cămăraşului celui mare, să le bani ce va găsi de a lui Nicolae vodă. Dat-au veste lui Nicolae vodă pe care Dabijea păharnicul au mersu să cerce pentru bani la cămară; degrabă înfocatu de mânie, luându buzduganul şi purcesesă singur să margă la cămară; ce oprindu-l postelnicul cel mare Dumitrache Ramadan, arătându-i că nu i s-a cade singur să margă, au mersu postelnicul cel mare la ceilalţi caimacami. Şi aşea s-au întorsu Dabijea păharnicul din calea sa. Iară Nicolae vodă, gătindusă spre calea Ţarigradului, au purces noembrie în 26 de dzile; şi înainte de purces gâlcevitu – s-au Iordachie vornicul cu Nicolae vodă înaintea agăi; care lucru nu-i va lăuda nime, a supăra pre domnu' la mazilie. Petrecutu-l-au boierii carii s-au tâmplat aice cu slujitori, şi şvedzi şi căzaci, carii să afle aicea în oraş pe aceia vreme; numai Iordache vornicul, vrându să-l petriacă şi el, şi acum să suisă în leftica lui căci era slabu de picioare nu l-au petrecut, oprindu-l un turcu trimis de acel Iosuf aga, dzicându-i să-şi margă la gazdă-i; şi aice să vădzu că Nicolae vodă nice petrecere lui n-au vrut să primască.

La luatul dzua bună de la boierii ce l-au petrecut, au dzis giurându-să, cum n-au avut gându rău, nice spre boieri, nice spre tară; iară cine i-au greşit să fie tot ertaţi.

Buhuş logofătul era închis în vistierie de Iosuf aga, pentru aceasta pricină venise acest agă înainte şi cu mazilie lui Mihai vodă şi atunce la acea mazilie, aflându-să Buhuş cu alţi boieri aice în oraş, cu îndemnarea lui Mihai vodă acum mazil, au fostu făcut mărturie acel agă cu pecetile boierilor acelora ce să tâmpla să pe aceea vreme; între care şi Buhuş logofătul era, cum birul ce era să-l dea Mihai vodă la împărăţie au rămas asupra ţării. Care pe urmă venindu Nicolae vodă domnu', au cercat cu cadii şi nu să aflasă asupra tărâi; ce acel Iosuf aga, vrându să-şi îndreptedze acele mărturii că s-au făcut drepte de au rămas tara datoare cu acel bir din dzilile lui Mihai vodă, şi Buhuş logofătul pricindu, cum ei n-au mărturisit atuncea nice ştiu nimică, iară de le sunt pecetile, atuncea au

strânsu peceti cu porunca lui, pomenindu că fac alte mărturii, să se ştie cine din boieri au rămas nepribegit, în Ţara Leşască, şi cine sintu rămaşi neduşi den tară; iară de altele nu ştie să fie mărturisit; iară peceţile lor de le-au luatu cine ştie la ce fel de mărturii le-au pus.

Şi aşea mâniindusă aga, au poruncitu de au închis pe Ion Buhuş logofătul, vrându să-l ia cu dânsul să-l ducă la Poartă. (Ce poate fi şi pentru să mai ia câte ceva după lăcomie lor). Fugit-au Buhuş logofătul din vistierie cu o dzi înainte de ce era să purceagă acel agă, cu mazilie lui Nicolae vodă, noaptea la Miroslava ascunsu până au purces acel losuf agă şi s-au depărtat de au ieşitu iarăşi la gazda sa Buhuş logofătul.

După ci-au purces Nicolae vodă din Ieşi cu mazilie spre Ţarigrad, de la Piscu s-au pornitu agărlâcul înainte la Galaţi; şi acolo la Piscu i-au ieşit înainte câtva oameni slobodzieni, pre carii i-au fostu adus cu cărţile sale dintr-alte ţăr în ţară, fiindu în odihnă pe cărţile de tocmală ce li s-au fostu dat, de-au grăitu înaintea lui losuf agăi, care duce pe Nicolae vodă la Poartă, dzicându că mare strâmbătăţi au făcut împărăţie de au mazilit pe Nicolae vodă, care au făcut ţară. „Era un domnu’ de să ţinea de cuvântu’; ne-au adus cu cărţile sale; şi m-am aşedzat în ţară; acum ne vor răsipi alţii”. Aceste acum fiind sositu şi Dumitraşco Cantemir cu domnie la Gălaţi, înţelegându acum agărlâcul lui Nicolae vodă, cu Iordache aga sosise la Galaţi, au pus de au poruncit acelui agă ce era ispravnic pe agărlâcul lui Nicolae vodă să treacă mai în grabă în ceea parte să nu-l apuce dzua în Galaţi; iară Nicolae vodă au intratu cu toţi oaminii săi ci-au avut în Galaţi, de au şedzut oturac 2 dzile.

Mers-au la Dumitraşco vodă de s-au împreunatu de au vorovitu câtva amândoi domnii şi mai mult” pentru aceste că trimiţându Nicolae vodă nişte tescherele şi fermanuri împărăteşti, şi poliţe, înainte, la Ţarigrad, şi fiindu unele şi pentru sama birului ţării, pe cale ducându-le ominii lui Nicolae vodă, le-au tâlnitu Dumitraşco vodă şi le-au luat la sine. Pentru acele îl poftia Nicolae vodă pe

Dumitraşco vodă să i le dea; ce-au răspunsu' Dumitraşco vodă cum nu-s la dânsul, nice sintu îndemână. Iară trecându Nicolae vodă de ceea parte Dunărea, au răpedzitu de iznoavă la paşe de Tighinea, de i-au trimis alte tescherele, de au încheietu birul datu din domniia sa la vistierie împărăţiască. Îi scrisese şi prietenii de la Poartă, precum să nu-şi facă inimă rea Nicolae vodă de mazilie, căci aşea această dată au împinsu vremile; iară fără zăbavă va fi iară domnu', precum au şi poruncitu la o seamă de boieri să ştie că nu va zăbovi un an şi va ieşi domnu'. Acel agă losuf ce venise cu mazilie lui Nicolae vodă, îi era prieten, precum s-au vădzut şi cu fermanul cel de mazilie de i l-au dat deşi l-au cititu singur neaudzitu de nime, precum s-au dzis şi mai sus.

Acesta Nicolae Alexandru vodă era la stat de mijlocu, iară cinsteş orri; şi în filosofii şi în istorii şi într-altele ce să cade a şti unui domnu', era deplin învăţatu; ştie şi câteva limbi, precum arătatuşi mai sus şi om dumnedzărescu, păzie tare besereca; la mâncare şi la băutură foarte puţin; spre sfintele biserici şi mănăstiri scăpate milostenie făcea; spre săraci şi spre văduve cu milă era. Iară era grabnic la mânie şi mai ales asupra acelora ce-i cunoştea că mânca banii vistierii, şi spre cei ce făcea strâmbătăţi şi supărări săracilor şi spre carii era neascultători la porunci; era fără preged şi cu privighere la trebile ce era a ţării, gata şi cu nevoinţe a plini poruncile împărăteşti. Măcar că nu era răsipitoriu, dară încăş spre ceea ce slujiia cu osârdie era darnic, că cunoscându acele ce sintu de folos ţării, din mute pricini împiedicându-să nu pot să le facă şi vădzând pre unii din boieri că nu era mulţămiţi, dzice acestea: („Nu o dată să samănă şi să seceră şi nu o dată să ultuieşte pomul şi să culege dintr-însul rodul); aşe şi noi, toată averea noastră o am cheltuitu în trebile ţării şi avem răbdare. Trebuie şi dumneavoastră să rugaţi dumnedzău să trăim şi noi în domnie şi pe urmă veţi cunoaşte dumneavoastră şi plata ostinelelor voastre şi întemeiere caselor dumilorvoastre”. Şi în domnie lui nice obicei nou nu s-au izvoditu; ridicat-au dară şi dare de pre păpuşoi şi

au legat să nu mai fie, care s-au fostu scornit la alţi domni de înainte vreme.

Însă nice aceasta uitării nu vom da: cum au sosit Nicolae vodă la Galaţi, venind la domnie şi făcând divan, care jeluindu-şi cei săraci pre boieri pentru strâmbătăţ ce ave despre dânşii, pentru care vădzând Nicolae vodă nedireptate n-au făţărit nemărue; ce pre mulţi i-au certat din Gălaţi păn la Ieşi, pe unde au făcut pe la conace divanuri pre obiceiu. Şi în târgu în Bârlad fiind strânşi tot boierii cei mari şi mici şi mazilii şi toată Ţara de Gios şi fiind temniţa Bârladului plină de oameni pentru datoriile turcilor, din dzilile lui Mihai vodă, îndată au poruncitu de i-au slobodzit pre toţi; ce, venia turcii de arăta cărţi de giudecăţi de la boieri; pre carii întrebându-i Nicolae vodă răspundzându-le: aceste giudecăţi faceţi dumneavoastră săracilor. Ce boierii aşe au dat seamă, cum le-au scris cărţile lui Mihai vodă, aşe au giudecat După care fiindu ei strânşi toţi de faţă la divan, le-au răspunsu': în dzilele mele să căutaţi la dreptate, ca să nu dziceţi pe urmă că nu v-am datu dumilorvoastre a înţelege. Pre lângă aceste carii nu vrea din cei neînţelegători să vie de faţă la divan după jaloba omului, îndată trimite de-i aduce oameni domneşti cu ciubote fără voie lor. Ce, vădzând-u divanuri straşnice, să invitasă oamenii cei cu strâmbătăţi asupriţi, de apuca unul pe ălălatul, strigând: „haida la divan!” Deci cei vinovaţi şi mai vârtos cee ce-s mâncători din slujbe, vădzut-am acolea pre loc şi din cei mai de frunte şi din boieri şi din cei mai de gios, scoate bani din buzunar de să împăca, numai la divan să nu margă. Care apoi şi la Ea, în toată domniia aceasta, mulţi să împăca afară din divan, ferindusă de faţa domnului să nu caliză la ruşine. Şi era veseli toţi pemintenii, mulţemând lui Dumnedzău, că ni-au trimis domnii bun şi milostiv, că era linişte mare şi pentru dări şi de cai de olac; nime boul omului sau carul sau pâine să ia cu sila la jigniţa cum lua la alţi domni, ba. Sta târgul făinii ezit din pâine din toate părţile; ieftinătate şi bivşug în toate bucatele. Numai mâncătorii avea voie rea, că nu pute mânca ca-n dzilele de înainte altor domni; ce în puţină

vreme au fost acea bucurie bieţilor pemintenilor Moldovei, că s-au mazilit Nicolae vodă după ce au domnitu un an, pe care s-au pomenit mai sus. Şi pre urma lui au venit la domnie Dumitraşco vodă feciorul lui Cantemir vodă, cel mai mic, de au făcut în ţară mare zorbalâc.

De domnie lui Dumitraşco vodă Cantemir, vleat 7219

Domniia lui Dumitraşco vodă într-acesta chip au fost: fiindu el om isteţu, ştiindu-şi carte turcească bine, să vestisă acum în tot Ţarigradul numele lui, de-l chema agii la ospeţele lor cele turceşti, pentru prietenşug ce avea cu dânşii. *Alţii dzic, ştiindu bine în tambur, îl chemau agii la ospeţe, pentru dzicături*. Şi ales au fostu legat mare prietenşug cu un Daul Ismail aga, care, fiindu capichihae hanului la Poartă, deci chemându-să hanul Dovlet Chéri, precum s-au pomenit şi mai sus, prin Cuciuc Imbrihorul împărătescu la Poartă; şi acum hanul avându a ochiu’ pe Nicolae vodă, aflat-au vreme acel Daul Ismail aga, pre mijlocul hanului, fiindu-i capichihae, de au scos domnie ţării lui Dumitraşco vodă, ştiindu turcii şi credinţa tătâne-său lui Cantemir vodă bătrânul şi fiindu acum şi pace stricată între împărăţiia turcului cu moscalii. Deci, după ce au luatu Dumitraşco vodă domnie nemică zăbavă n-au făcut, ce de sârgu au purces din Ţarigrad spre Moldova în cai de menzil, împreună cu Schimbi aga, fără tuiuri, Fără sangiac, fără tabulhanoa împărăţiască; şi pre urmă târâzâiu i s-au trimis de la împărăţie tuiurile. Şi au sosit Dumitraşco vodă la Ieşi în scaun, în luna lui dechembrie 10 dziie. Însă dacă s-au apropiat de oraş, i-au ieşit boierii. Ţării şi cu slujitori şi cu tabulhanaoa ţării de i-au făcut alai după obiceiu; ce în loc de oarecare semnu, venie înainte lui un turcu cu o ghigă lungă de lemnu, ţiindu a mână; şi acea intrându în oraş au mersu la besereca lui sfetii Nicolae, unde i-au cetit molitfa de domniie chir Ghedeon mitropolitul ţării şi, de acolo, mergând la curţile domneşti, s-au citit fermanul împărătescu şi după obicina, i-au sărutat boierii mâna şi poala, ca unui domnu’ tânăr în divanul cel mare.

După aceste toate şi Dumitraşco vodă au făcut

voroavă singur la toţi de obşte, că era slovednic la acestea, dzicându să fie unii către alţii întru dragoste, poftindu pe cei bătrâni ca pre nişte părinţi, pre cei de vârsta sa ca pre nişte fraţi, pre cei mai tineri ca pre nişte fii, arătând ce ar fi folosul unirii boiereşti; şi după aceea au îmbrăcat pe caimacami cu căftane mulţămindu-le de slujbă. Şi peste 3 dziie au boierit şi pe boierii cei mari; iară dechembrie în 23 dziie au sosit la Ieşi şi doamna lui Dumitraşco vodă, anume Casandra.

Aice în Ieşi acum venise vreo 3.000 şi mai bine de leş a lui Haliţchii; ce era amestecaţi şi lipcani şi tătar, şi căzaci; asupra cărora era mai mare Grudzinschii, staroste Ravschii. Ernatecul lor era din ţară orânduit, care au luat boierii cu porunca lui Dumitraşco vodă, pungi de bani de la neguţitori turci, de le-au dat leşilor pentru ernatec; ce, ernându leşii în Ieşi, multe răutăţi au făcut oamenilor; ce bătăi şi morţi la beţie lor cum li-i obiceiul leşilor, carile nu le putem lungi cu scrisoare.

Iară când au fost în luna lui fevruarie dzi întâi, din poruncă ci-au avut, au purces tot leşii din Ieşi la oaste şi ca să se împreună cu tătarii la Nistru la ţinutul Sorocii şi cu stăpânul lor cu Haliţchii; ce atâta au fost de ger vreo 4 dzile, cât până la Soroca mulţi Ieşi şi căzaci au îngheţat; iară pe unde li-au fost cale din Prut păn în Soroca câte sate au fost au mâncat de au rămas pajişte.

Tătarii încă le-au fost porunca să margă pe de ceea parte de Nistru; ce ei ca nişte păgâni crudzi n-au băgat seamă şi au trecut peste oameni pen ţinutul Lăpuşnii şi a Orheiului şi a Sorocii, care să nu lungescu cu voroava, căci numai că n-au robit, iară altă ce-au găsit tot au mâncat şi au prădat pre oameni până la Soroca de n-au rămas cu nemică. Prinsese oamenii de veste pentru oştirea tătarilor; şi s-au cercat şi la domnie ca să se dea în laturi din cale lor; ce, Dumitraşco vodă, avându ferman de la hanul şi de la vezirul şi de la sarascheriul, cum să nu triacă tătarii pin ţară şi într-aceea nedejde au poruncit acelor lăcuitori să şaliză pre loc; că, carile se va clăti de pediapsă va fi; şi n-au clătit şi la mare stricăciune au rămas acei bieţi oameni.

Şi aşea împreunându-să oştile, de la Soroca au tras Haliţchii cu soltanul la Nemirova la moşie lui; ce bieţii creştinii, lăcuitorii di pin sate de pe acolo, vădzindu atâta spudzime cădzind asupra lor, s-au închinat de au ernat tătarâi şi leşii peste dânşii până în primăvară; căci oştile moschiceşti au fost depărtate în Ţara Leşască o seamă la Litfa, alta-i la Riga cu Şeremet, la ernatec aşedzate, iară ţar Petru la Santo-Burc; căci câţ moscali oşteni au fost din Nistru până în Nipru, şi căzaci de cei nevicleni, dacă au înţeles de venire tătarilor, au păzit de s-au dat toţi spre Chiov.

Aşijderea tot atuncea şi de la Crâm s-au sculat Dovlet Chéri han cu mulţime de tătar şi cu căzacii zaporojeni, carii s-au fost rocoşit şi, de frica moscalilor, fugisă la partea tătarilor spre Perecop, pre care încălărându-i hanul i-au luat cu sine; şi fiind apele îngheţate, mers-au hanul cu toată greime pe dincolo de Nipru, până au intrat în Ţara Moscului, unde se cheamă la slobodzii, la târgu, la Harkova, care nice acolo nu să tâmpla sa din oştile moschiceşti fiind depărtate, cum s-au dzis mai sus; ce, o seamă de târguri mai slabe, vădzind nevoie s-au închinat; şi iarăşi au ernat şi acolo tătarii peste dânşii şi multă răutate şi robie au făcut.

Înţelegându moscalii de aceasta, căci ei au ştiut că au pace, s-au bulucitu un voievod cu oşti; împreună cu hatmanul căzăcescu, anume Scoropadschii, pe carile l-au pus moscalii hatman în locul Mazepii şi aşea au mersu acolo de au dat război tătarilor vitejeşte; care vădzindu tătarii focul moscalilor, au dat dos, şi cât au putut au robitu pe creştini şi s-au învârtejit iară la ţara lor la Crâm cu mulţime de robi.

Iară Galga sultan şi cu Haliţchie, tot pe aceea vreme, sculatu – sau de la Nemirova şi di pin toate iârgurile şi satele cele închinate, strângând oaste şi mojicii cu sape, şi cu hârleţe şi cu alte măiestrii şi au mărsu de au ocolit cetate Bila-Ţircov; unde numai acolo se închisese puţinei moscali cu oaste şi cu orăşenii de loc şi mare năvală le-au dat câteva dzile; făcut-au şi meteredze; ce n-au putut

isprăvi nemică. Deci tăvălindusă tătarâi tot pe acolo pen pregiur, spun c-au fost 30.000 de tătar şi cu oaste lui Haliţchii; şi aşe au venit Galicin voievodul cu 8.000 de moscali şi cu nişte stiaguri de moldoveni de cei slujiţi în leafă, care ei s-au lovit întâi cu străjile tătărăşti; între carii au fost cap Gligoraş Ivanenco polcovnicul, şi frate-său Ioniţă rohmistrul, carile i-au fost robit craiul şvedului fără veste de la Iohurluc şi apoi fusese scăpat. Ce, tătarâi cum li-i firea cea vicleană, au stătut întâi a dare război, iară apoi au dat dos a fugire; moldovenii au dat într-înşii a-i gonire tăindu-i, până au dat asupra toiului şi atuncea i-au împresurat tătărâme şi mulţi au cădzut supt sabie şi robi pre mâna tătarilor. Atunce au perit şi Ioniţă, fratele lui Gligoraş polcovnicul, fiindu vitiazu bun, numai avându smintială de i s-au poticnitu calul şi au cădzut gios şi aşea fiindu împresurat de păgâni au perit de suliţă. Iară alţii puţini au scăpat; ce, sosindu-şi Galicin voievodul cu moscalii, au dat războiu’ faţă tătarilor, ce, tătarii neputându suferi focul moscalilor, au dat dosânapoi; nice moscalii fiindu oaste gre nu i-au gonit. Şi aşea tătarii împlându-să de robi şi de alte jacuri, prădându-şi robindu, s-au învârtejitu iară înapoi pe la Tighinea la Bugiac plin de robi. Acest bine au făcut Haliţchie creştinilor.

Lucrându-să acestea într-acele părţi, iată acum venise de la împărăţie poruncă la domnul muntenescu, Băsărabă vodă şi la Dumitraşco vodă, ca să facă pod mereu peste Dunăre la Oblucіţă; deci, Dumitraşco vodă orânduisă pe Ion Buhuş biv vei logofăt, fiindu mazil să margă la Putna pentru sârguiala lemnului, ce el fiindu om şi can bolnav şi neavându nice cai în grabă să purciagă, s-au mâniatu Dumitraşco vodă de au pus copii din casă de l-au scos din târgu numai pe un cal călare, fără slugi, fără nemică (ocarnică faptă! pentru pricină mică au ocărit pe boer mare). Iară pre urmă nu să ştie din ce pricină au venit poruncă de la Poartă ca să poarte de grijă Dumitraşco vodă pentru craiul Racoţie să nu triacă pin ţară la oşti le moschiceşti; datu – s-au tare poruncă la străj pe margine; ce, el, cându au fostu la cia de apoi, au ieşit pe de altă

parte pentre munţii ţării Ungureşti şi s-au dus la împăratul Moscului fiindu la Iavorov. Ce, de aceste-i destul.

Domnind Dumitraşco vodă Ţara Moldovei, deodată să părea tuturor că ari avea de grijă pentru chivernisala spre folosul ţării, ceva; ştiindusă el presine foarte a fi învăţat, n-au socotit ca să întrebe sfat de boierii cei bătrâni, ce cu mintea sa cea crudă au socotit de au trimis pe Pricopie căpitanul pin Ţara Leşască la împăratul Moscului ca să valiză, cercându-să cu cărţi încă de cu iarnă, pe cându să afle hanul în pradă în Ţara Moscului şi sultanul cu Haliţchie la Bila-Ţercov, pe care s-au pomenit mai sus, dându parole că de va coborî împăratul Moscului cu oştile în gios asupra turcilor, va hi şi el tot una, dând a înţelege ca dându-i să bani, va face şi el vreo 30.000 de moldoveni călărime. Aşijderea şi Băsărabă vodă domnul muntenescu încă s-au fostu mai de de mult” cercându, că aşeşi avea rezidentu acolo, ca să fie şi el tot una la acea tâmplare cu oaste munteniască.

Împăratul turcescu încă gătisă oaste împotriva Moscului cu vezirul său Mehmet Baltagioulu, ca la 150 de mii, alţii dzic că au fost şi mai mult; ce, lui Dumitraşco vodă, dacă i-au venit adeverinţă de la împăratul Moscului, au început şi mai tare a îmbla, şi în ce chip ari face să se hainească şi să nu-i prindză turcii de veste; ce de o parte trimite veştile la Poartă, de altă parte trimite cu giurământuri la moscali despre sine, ca să vie mai tare şi ce să lucrializă la turci.

Iară sâmtindu-şi pentru Nicolae vodă, precum nu doarme şi să cearcă la Poartă pentru domnie, au şi orânduitu câtva boieri să margă la Ţarigrad cu pâră asupra lui Nicolae vodă, anumea Ion Sturdzea vei vornic de Ţara de Sus, Manolachie Ruset biv vei vornic, Dabijea banul, Ghiorghiţă, biv vei vistiernic, Vasilie Hăbăşescul medelnicer şi pre alţii mai de gios; fevruarie 13, au purces din Ieşi. Iară pe Lupul Costache, vei vornic, cu o săptămână înainte l-au trimis la Tighinea la Kara Mehmet păşea sarascheriul, de au făcut şi paşe ardzu cu pâră asupra lui Nicolae vodă; ce, cându au sosit boierii la

Ţarigrad. n-au apucat pe vezirul acolo, fiindu acum ieşitu şi purces la Odriiu. Deci, nefiind vezirul, dat-au boierii ruca la singur împăratul, aprinzându-şi şi o rogojină în cap, că despre vezirul îşi tocmise acum lucrurile Nicolae vodă, că înţelesesă cum vin boierii cu pâră; ce nice de un folos nu i-au fost, fiindu vezirul la Udriiu şi măcar c-au fostu poruncit vezirul la caimacamul de Ţarigrad să trimată boierii ţării jalobele la Odriiu, ce n-au avut cum face caimacamul porunca vezirului, căci acum intrasă în urechile împăratului jaloba asupra lui Nicolae vodă şi au dosit câtăva vreme de la casa sa. Că ieşisă poruncă de la împăratul la Baltagi-baş, de i-au călcat casele până în 3 ori, cercându-l; şi au cheltuit boierii câteva dzile acolo; şi nemică isprăvindu s-au înturnat iară în tară şi încă mare noroc au avut că nu i-au apucat acolo pe loc vestea, precum s-au hainit Dumitraşco vodă asupra împărăţiei, că n-ar fi mai vădzut Moldova în veci.

Într-acestaş an, văleat 7219 april 6 dzile, murit-au Iosif şi Leopolau împăratul nemţescu, fiindu-şi împăratul Moscului la Iavorov în Ţara Leşască cu oştile la ernatec. Iară pre lângă aceasta, iubite cititoriu, să ştii că am mai adaos la această istorie şi nişte răspunsuri de nişte trătaj moschiceşti tiparnice, pe care au scris împărăţiia turcului la împăratul Moscului, şi apoi şi împăratul Moscului la împăratul turcescu, pentru pricinile păcii, cum s-au fost întărit, şi pre urmă cum s-au stricat; care aceste răspunsuri s-au purtat înainte, până a nu să cobori oştile moschiceşti din sus în gios.

Cartea sultanului Ahmet, către marile domnul Moscului, Petru Alexeevici

Sultan Ahmet han, mul lui *Mehmet han, pururea biruitor*.

Slăvitului şi alesului intru cei înălţaţi domni, ce cred întru Iisus, care este întru norodul potentatului a Mesii răzgiudecătoriului de lucrurile cele mai de triabă a norodului creştinescu, domnului înfrumoşetului cu mare cuviinţă, covârşitului cu cinste, cu slavă, imperatoriui a domnilor moschiceşti şi a toată Rusiia şi altor multe ţăr

domnitor, supt stăpânire lui aflândusă, lui Petru Alexievici (*căruia sfârşitul ca să fie norocit, şi cu bine aflatu şi îndreptat către cale de spăsenie*). *Cum aceasta a noastră împărătească carte va sosi, înştiinţat ca să vă fie, precum înainte de aceea care s-au trimis din parte voastră 4 cărţi la solul vostru care acum este petrecător lângă a me Poarta, slăvitul între cei mari voievodzi a norodului mesiiaşescu, Petru Andrievici Grosul* (*a căruie sfârşitul să fie norocit*), *şi pomenitul solul vostru luând acele de mai sus dzise cărţi la a noastră mărire împăratiască şi pentru isprăvire a lucruri oarecare lui poruncite de la mărire voastră, el, dară întru a noastră norocită Poartă după vechiul obicei a stăpânirii otomanilor din rostul său le-au arătat nemesnicului vezir* (*a cărue slavă şi putere a lui Ali păşea întru tot cel de sus ca să-i înmulţască în veci*). *Prin a cărue mijlocire, a noastră împărătlască mărire am poruncit, ca de mai sus numitul solul vostru să se arate întru seninată şi pre înălţată a noastră împăratiască Porta şi cu plecată închinăciune după vechiul obueiu să ne dea cărţile voastre şi după aceea* prea *pomenitul vezirul nostru dintr-însăle să se prepue. Aşijdere după aducere solului vostru întru a noastră puternică împărăţiască curte, precum să cade s-au adus şi de toate căliră a noastră împărătească mărire s-au făcut vestire; mai vârtos întru acea dintâi a voastră iubită carte s-au scris, cum întru bună vreme a fericit răpăosatului nostru frate, sultan Mustafa han* (*carele-i de la dumnedzău aşedzatu-i în cuibul raiului*) *de mutare lui Moameth* (*asupra cărue ca să fie blagoslovenie*), *în anul 1112, în luna lui muharem 26 dzile, cu pre înălţată Poarta a fi petrece în veci, cu a voastră împărăţie urmat este pe 30 de ani ca să ste pace. Şi până la acest număr despre îmbe părţile graiurile de pace ferite şi păzite sintu neclintit; ce, acum de vreme dintru a sa parte voi că aţi socotit şi aţi arătat, cum aceea ca să o înnoim şi a noastră împărăţiască mărire, cum m-am rădicat şi m-am pus pre bun aflatul, pre înălţatul şi împărătescul scaun şi ne-am coronit, ce până la acestui număr, măcar că acest lucru pentru oarecarile prepusuri*

s-au îndelungat, ce totuşi al vostru cuget s-au arătat curat şi din parte voastră solului vostru deplin putincioasă voie s-au dat, pentru aducerea aminte şi pentru întăritura aşedzării de prietenşug şi a cădzutei păcii. Aşijdere şi dentru a noastră împărăţiască parte s-au hotărât aceasta pentru bună a voastră tovărăşie, şi a sănătăţii primire şi al vostru curat prietenşug a-l ţine; pe care din vreme fericit răpăosatului nostru frate, din numărul aşedzat, cia întărită cu graiuri împărăţiască carte, tocma pe 30 de ani au fost dată. Deci şi noi după cea întărită cu graiuri a noastră împărăţiască carte, cu cele numărate stările, cu toate graiurile de pace aşedzate şi acorde, carile stau într-acia întărită carte, şi din partea împărăţii noastre asemenea înnoim şi denainte preluminatei feţii noastre împărăteşti, solului vostru acea carte s-au dat la mână. Şi aşe dară dupre acele de mai sus numite aşedzările, pentru mai bună întăritură şi a stării cum s-au făcut pace, şi către *hanul Crâmului, şi la marginile împregiurul Niprului, şi altor capete şi diregătorilor ce să află într-acele părţi, precum să cade foarte tare am cuntenit şi am dat poruncă. Asiidere şi din partea voastră pentru ferinţa păcii şi a graiurilor pre la locurile ce s-ar cădea ispravnicilor şi zapciilor oştilor voastre iară aşe să porunciţi ce dară aievea s-ari face, aceea vrednică de laudă va fi. iară ce mai poftiţi în cărţile voastre pentru Sfântul Mormântu, carile să află la Ierusalim, ce* aceste *stătătoare este întru oarecarile socotele, ca după pace de îmbe părţile cu folos să fie. Şi pentru aceasta de grăit cu solul vostru s-au întârdzietu; iară cum înainte se va grăi, şi acele prin de mai sus numitul al vostru sol, răspunsul vă s-a trimite.*

Pre urma aciei cărţi, alte ale voastre 3 cărţi au mai venit, şi ce este scris într-însele, pentru acele cu solul vostru pre largu şi din destul s-au poruncit a grăi. Deci şi acele lucruri precum de amănuntul i se va *lui ştire face şi ce se va cădea amânduror părţilor de întăritura prieteşugului, care şi ce s-ari cădea, după datorniceasca arătare de toate vom face înştiinţare. Pace dară ca să fie asupra acelue carile va urma cale de mântuire. Scrisu –*

sau în anul 1121, la sfârşitul numărului, în luna lui zileadea, întru împărătească celule Constantinopol, întru a noastră sultâniască prea înălţată curte.

Capitola.

Adică întăritura

A tuturor bunătăţilor ziditoriul, întru tot puternicul, carile în veci este petrecătoriu, neapropietul, rievădzutul, pururea lăudatul şi purure slăvitul, unul Dumnedzău şi domnul cu agiutoriul şi mila şi a prorocilor, mai cap, Muhamet Mustaţa (asupra cărue ca să fie blagoslovenie lui Dumnedzău), carele este amânduror lumilor mai slăvit, a cărue de biv multe a lui şi minunate ciudese, asupra tuturor ca să fie pace şi blagoslovenie lui Dumnedzău.

Sultan Ahmed han, fiiul lui sultan Mehmet han, pururea biruitor.

Eu, a pre cinstitelor şi a blagoslovitelor cetăţi şi a cinstitelor hramuri şi a svintelor locuri, unde tot norodul să închină, de Dumnedzău cinstite Mişcă, sfântu seninate Medinile şi a sfintei cetăţi Ierusalimului slujitor şi stăpân şi monarha poftitelor a 3 mari cetăţi.

Ţarigradul, Udriiului şi a Brusii, poruncitoriul Vavilonului şi Damascului, avându-re duhul raiului şi mai alesul în vremile de acum *neprotivnicul Egiptul, a toată Araviia, Halepul, Antiohii, a Haldeilor, Arapiia şi a Perşii, Ahsa, Dalsiia, Richiia, a Mesopotamii şi altor părţi de ţăr: Vanii, Chilichii, Gruzii (= Giurgii), şi a ţăriei Militinii şi a mar ei Armenii, Sivasaetii, a Caramanii, Barbarii, Ethiopii, Argierii, Tablosul şi a ostrovelor, Rodosul, Ciprul şi a Candii, a Mărilor cei Negri şi cei Albe şi a ostrovelor Sivah, Anadolul (adică mai mică Asiia) şi Ţării Rumelii şi a ţărilor tătărăşti şi a ţărilor de la Chefe şi cu ţările carile sunt suptu ascultare ei, şi a Bosnii, Temişvarul şi al Belgradului, şi cu cetăţile tari prin olatul de acolo şi a Ţării Munteneşti şi a Moldovei şi a multe slăvite, lăudate şi vrednice către arătare locuri şi a cetăţi împăratu şi a visterilor celor drepte, împărat peste împăraţi, mai milostiv şi mai puternic soltan fiiul soltânescu şi monarha şi monarşescu fiiu: sultan Ahmet han, fiiul lui sultan Mehmet han, nepotul*

lui sultan Ibraim han. În ce chip cu însămnarea de înainte noi a noastră mărire sultânească, acel pre înălţat şi mai norocit, otomănescu şi împărătescu şi monarşescu şi sultănescu şi foarte pre lăudatul scaunul cu întăritură l-am aflat, iară înainte de aceasta întru bună aflată vreme a fericit răpăosatului, carile este de la Dumnedzău aşedzat în raiu, al nostru frate sultan Mustafa han (asupra cărue ca să fie milostivire şi iertare), cu slăvitul şi alesul între domnii cei înălţaţi carii cred în ¡sus, asupra potentaţilor ce oblăduescu întru norodul Mesii, potentatului răzgiudecătoriului celor mai de triabă lucruri a norodelor creştineşti, domnului ce-i înfrumoşet cu precovârşită, cu mare cuviinţă, cu cinste cu slavă şi cu citenie, imperatoriu a domnielor Moscului şi a toată-Rusiia, şi a multe ce să află supt însă ţăr, cu domnul Petru Alexievici (a cărue sfârşitul ca să fie norocit, cu bine aflat şi îndreptat către calea de spăsenie), urmat este pe 30 de ani ca să ste pacea. Şi cum au fost grăită şi întărită cea împărăţiască carte au fost dată la mână, iară acum de vreme ce-i den parte de mai sus numitului domnu', pentru cea mai vârtoasă aşedzare şi înnoire, datu – s-au deplin putincioasă voie solului, slăvitului între cei mari domni a norodului Mesiiaşului, stolnicului pre carile l-au ales ca să se afle pre lângă *a noastră semnată Poarta, lui Petru Andrievici Grosul (a cărue sfârşitu ca să fie norocit) şi a lui iubite cărţi au agiunsu cu poftă, cum pre acea întărită cu graiuri dentiiu împărătească carte să o întărim şi să o înnoim. Şi de vreme că al nostru cel de frunte sfetnic şi alesul nemesnic, luminatul vezir, Ali pase (a cărue slava şi puterea, cel întru tot de sus ca să-i înmulţască în veci), către a noastră împărăţiască seninată faţă pentru acele ne-au dat a înţelege; şi noi dară din parte noastră, cu mai sus numitul imperator, acea cădzuta tovărăşie şi o cuvântare să o păzim, poftim. Dreptu aceea, dupre acestui al nostru pre cinstit şi mai puternic împărătescul semnu, acele de pace graiuri şi acorde, carile întru acea întăritură carte cuprindu, cuvântu' într-un cuvântu', înnoim: cu acest al nostru pre înălţatu şi* pre*slăvit sămnul, a merge 14 staţii,*

ca să fie stătătoare întru această a noastră pre cinstită precum s-au grăit carte, cu întărire o arătăm în vreme de mai sus pomenitului şi fericit răpăosatului nostru frate, în anul 1112 în luna lui muharem în 26 dzile, Asemene tocma pe 30 de ani, pe care s-au. fost pus de mai sus numitele staţiile şi păceluite puncturi, cuvântu' în cuvântu', şi eu cu cinste întărescu; pomenindu pre cela ce-au făcut ceriul şi pământul şi pre cinstit şi presfântul nume lui Dumnedzău şi acelue despre urmă tuturor prorocilor Muhamed Mustafa (asupra căruia ca să fie pace şi blagoslovenie şi spăsenie lui Dumnedzău), privindu prea lui multe ciudese, după al nostru monarşescu şi încoronit obicei curat, pentru ţinerea cuvântului nostru, făgăduim; de mai sus pre numitele staţii păceluite graiuri şi aşedzări, cum să cade să le ferim până când dintru acia parte nice un fel de vedere protivnică nu se va arăta. Iar dintru a noastră împărăţiască parte să porunceşte, ca din partea celor ce vor urma şi înainte înfiinţaţi ispravnici şi dintr-alţi ai noştri pre cinstiţi zapcii şi despre toate ale noastre biruitoare oşti, cu toţi poaanii, de la noi cu cinstiţi slujitori, nice de un fel protivirea să nu să facă. Scrisu – sau în anul 1121 în numărul dentâi în luna lui şeval, în cetatea împărătească Constantinopole, întru a noastră sultănească pre înălţată curte.

A marelui domnu' carte, călră sultan Alunei

Măcar că noi de dao [o] r/ *călră a voastră sultânească mărire, în trecutul anul 1710, în cărţile noastre, în luna dni 17 iiulie şi a lui octombrie dni 18, numărul pre largu socotire noastră, pentru oprirea a craiului şfedzăscu, prin atâta de lungată vreme întru oblastie voastră, împreună cu acei într-un cuget a lui rocoşelnici dintru ai noştri podani căzaci, aşijdere şi de a mării sale craiului leşescu tovarăşul nostru, cu viclenii lui, voievodul de Chiov şi alţii am arătat, poflindu ca pre pomenitul craiu, şvelescu din oblastie a sa, fără de nice o grijă pre cale a porunci să-l slobodziţi; ca fără de clintire păcii să margă la stăpânirea lui. Cătră cât am arătat şi noi: de veţi vrea şi prin Ţara Leşască a-l slobodzi, aceea putem lui pentru a voastră sultănească*

mărire a învoinţa a trecere pentre oştile noastre, cu călărime turcească, până în 3.000 de oameni; *iară prin solul nostru, după aceste am poruncit ca să arătă şi până în 5.000 de oameni*. *Pentru care şi* despre *mărita sa craiul, şi a răciipospolitei leşeşti pozvolire aşijdere a se au făgăduit, luând asupra sa acea petrecere a lui*. *Şi pe lângă aceasta au arătat, de vreme ce veţi mărita voastră pre insul a-l trece peste polşta, mai mult de acel arătat numărul cu călărimea să nu fie mai multă putere şi ca să ne daţi arătată vedere şi noao şi craiului leşăscu, către clintirii de pace*; *care aceea n-om pute suferi, şi tovarăş pre tovarăş după datorie legăturii ce avem între noi aşedzate nu vom putea lăsa*; *şi nevinovaţi vom fi întru rumptore de pace*: *care noi cineş din partea sa cu sfântă a ţinere făgăduim. Iară de se va întâmpla dintr-aceae ca să iasă vreo vărsare de sânge oamenească, aceea va cerca Dumnedzău de asupra acelue ce-i începătoriu a clătiră de pace*. *Pre lângă acestea ce-i craiului şvedzăscu multe şi alte drumuri slobode şi osebit de polşta sintu de a trecere*: *iară această cale peste Ţara Leşască cu mare număr de oşti, nu este altă trebuitoare, fără cât aducere, prepusul către arătată rumtoare*. *Că totuşi pe spre amândoacă de mai sus numite ale noastre cărţi, netocma nice un răspunsu' ca să aflăm, ce încă nice de la solul nostru pre* lângă *aceste nice o veste n-avem, primitu-liau el acele la dânsul, şi adusu-le-au la a ta mărire sultănească*; *ce, mai vârtos dintr-alte părţi audzim şi de la cei de gios veştile avem, cum, de mai sus numitul al nostru sol la pază s-au pus, care şi în Ţarigrad întru tot norodul aievea este, şi porunci peste tot trimise, ca să se seringă oşti câtră margini*; *aşijderea şi la tătar preţulindire porunciiu – s-au ca să fie către oştire gata*. *Şi ce socotiţi pe craiul svedzăscu să-l petreceţi cu sila peste Ţara Leşască, şi intru tot a face începerea războiu' împotriva împărăţii noastre*? *Pentru aceea, noi am râzgiudecat pentru bune, cu această a noastră carte, câtră a voastră sultănească mărire ca din parte noastră încă odată a să răspunde, trebuind pre acea dinţii şi pe aceasta ale nostre cărţi răspunsuri, şi de*

adevărată a voastră socotială a şti: veţi, dară, cu noi după aşedzată şi din trecutul an, iarăşi de la a voastră sultănească mărire întăritei, şi cu giurământul despre voi, denainte lui Dumnedzău, ca eu un giudecălor adevăraţul întăritu-i, în 30 de [*ani*] * *u să ţinea pace, sau jără de nice un fel de pricini de la noi vi s-au dat ca aceea să o surpaţi? Şi iată că arătăm pre* lângă *aceste, de nu cumva la aceste de la a voastră mărire niscai răspunsuri şi nedejdiuire pentru de a ţinere pace nu vom afla, ce, cum şi până la acest număr audzitori vom fi, pentru a voastră gătire a oştire şi acea socotită petrecere a craiului svedzăscu cu sila prin Ţara Leşască, ce de nevoie ne va fi primi aceasta pentru adevărată rumtore de pace. Şi nu vom da nice presine adormirii mai mult" nice cu o de lungare; ce luând pre cel de sus într-agiutor, vom fi întru a sa griji, toate păşiturile neprieteneşti a le întrece, pentru care acum şi oştilor sale către hrăniţe a le clăti am poruncit. Şi deaca va ieşi dintru aceea clintire de pace şi vărsare de sânge omenesc, ce intru aceea de nainte lui Dumnedzău şi denainte a toată lumea îndreptaţi putem fi; căci noi spre aceasta suntem asupriţi întru care pre acel întru tot de sus la mărturie îl chemăm. Pentru căci noi nice cum socoteală n-am avut câtră clintire spre sfânta pace, ce pre însă după făgăduinţa sa sfântă şi neclătită am ţinut şi înainte a ţinere făgăduim. Şi nedejduim cum după dreptate noastră ne va agiuta cel de sus împotriva tuturor clintitorilor de pace şi a giurământului său. Şi spre aceasta vom fi aşteptători de răspunsu'. iară întârdziindusă iată că vom primi acum pentru adevărată rumtoare. Iară de vom afla de la a voastră sultănească mărire, cât de curundu vreun răspunsu' spre aceasta, şi nedejde cum pace cu noi după făgăduinţă vei învoinţa a ţinere neclintit, şi craiul şvedzăscu cu bună închipuire fără de clintire petrecut va fi, şi alte prepusuri se vor lepăda; deci, măcar că oştile nostre întru a sa grife, şi apropiindusă către hrăniţe, ce totuşi nice cum neprieteneşte lucru n-or face; şi aceasta nu va fi primită din partea noastră de către voi pentru rumptoare de pace; căci socotindusă şi iarăşi de la*

hrăniţele voastre îndărăpt duş vor fi, şi pace fără clintire din partea noastră, cu a voastră mărire ţinută va fi. Pre lângă aceasta al mării tale poftim sănătate.

Datu – s-au din Sancto-Burc, în anul de la naştere lui Hristos mântuitoriul nostru 1711 în luna lui ghenar 6 dzile, la 29 de ani al stăpânii noastre.

Şi aşe pre aceste scrisori, fiind şi solul Moscului care s-au pomenit mai sus, pus de turci la închisoare în Ediculé, n-au mai mărsu nice un răspunsu' la împăratul Moscului. Şi mergându-şi tătarâi în pradă la ţara lui, pe care s-au dzis mai sus, făcându multă stricăciune şi robie, până ce i-au gonit moscalii pre tătar din tara lor şi tocma atuncea au vădzut şi Moscul cu adevărat, cum s-au rumptu despre turci pace.

Deci după această stricare de pace, s-au pornit şi oştile Moscului toate în gios de pe unde au fost la ernatec, unele trecându pe la Oameniţă în gios, altele au lovit pe la Nemirova, împreunându-să dreptu Soroca de ceea parte la Ţicănăuca. Iară Boris Şeremet venie mai în urmă; ce, de la Ţicănăuca au orânduit pe un polcovnic anume de-au mărsu cu polcul lui de straje înainte tot pe Nistru în gios, până la Raşcov, unde acolo s-au apucat a face şi pod mereu peste Nistru, pentru ca să triacă o seamă de oşti de ciasta parte să margă în gios. Iară o seamă spun cum era să margă pe de cee parte de Nistru şi tot asupra Tighinii, să o bată, şi asupra Bugiacului; ce, turcii dacă au prinsu de veste trimis-au de sârgu păşea de Tighinea, vreo 1.000 de turci, ca să nu dea vreme să facă moscalii pod peste Nistru; ce, n-au putut folosi nemică ca să-i poată sprejeni şi au cădzut mulţi din turci acolo. Ce, vădzind că nu pot sta împotrivă s-au învârtejit înapoi; iară moscalii, făcând pod, au trecut o seamă dincoace; şi de ar hi mărsu tot cu acela sfat asupra Tighinii, doară vrea hi şi făcut ceva izbândă şi răscumpărare într-acea parte de loc asupra păgânilor. Că acum să trăgea cuvântul de la o seamă de tătar a lui Giaun Mârzea, că cine a birui, lor tot li-i un stăpân şi de acela se vor ţine; iară şi craiul şvedzăscu, şi Orlic hatmanul căzăcescu cu polcovnicul Preluţehii, şi cu Lamicovschii

obuznicul şi cu alte capete de ai lor, acum toţi Fugisă din Tighinea de frica moscalilor până la Chilie spre Dunărea; şi tătarii ceşti de margine îşi dusese muierile cu copii tucma la ghioluri, în coturi după Cetatea Albă despre Marea Neagră. Ce iarăşi să dzicem că norocul cel rău a ţării noastre au cursu aşea ca să nu scape de pradă şi robie, pe care sau şi tâmplat. S-au premenit sfatul lor într-altu chip, că Dumitraşco vodă nice cum nu să părăsim, ce pururea cerca împotrivă moscalilor pe la Soroca, că acum intrasă şi în cetate Sorocii moscali şi cerca şi spre Raşcov, avându la moscali pre Pricopie căpitanul. Iară mai înainte trimisese pe Ştefan Luca logofătul, cumnatul lui Ion Neculcea hatmanul său, la singur împăratul Petru Alexievici, pe la Cernăuţi în Ţara Leşască, tocma la Iavorov, de au întărit lucrurile mai tari cu giurământuri; că împăratul venie cu obuzul său pe urma tuturor generalilor săi. Şi aşea i-au ademenit şi pe împăratul şi pe Şeremet, de au lăsat cale spre Tighinea şi au socotit să triacă Nistrul să vie spre Prut la Ieşi.

Dumitraşco vodă avea poruncă de la Mehmet păşea, sarascheriul de Tighinea, prin porunca vezirului să purceagă mai de sârgu la oaste; ce, el avea mai mare frică să nu vie niscai spahii să-l ia să-l ducă fără de voie lui. Şi acum mazilisă şi pe Antiohie Joara din hătmănie, de pusese pe Ion Neculcea spătariul; ce nu s-au putut alta pricepe, fără cât pomenisă într-un rând Dumitraşco vodă, cum, cu ştire paşii de Tighinea l-au mazilit că înţelesesă că scrie Antiohie hatmanul cărţi la generalii moschiceşti; iară poate fi au fost şi alte pricini. Ce făcând Dumitraşco vodă taine numai cu sfetnicii săi cei tineri ca şi dânsul, şi pre urmă vădzind ce nu se va putea tăinui despre turci şi despre boierii cei mari lucrurile şi îmbletele lui ce ave la moscali, au poruncitu lui Ion, florii şătrariu, de au tinsu corturile lângă Bahlui, din gios de mormânturile jidoveşti, mai 20 dzile, la duminica sfântului duh, ca să ducă şi tuiurile de oaste acolo a doua dzi; şi aceasta o face tot pentru turci, să nu priceapă hainie lui. Şi într-acea dzi la chindie au mărsu şi singur Dumitraşco vodă la corturi să valiză; iară la

apusul soarelui au şi sosit un călăraş de la Prut de la străji, şi neaflând pe vodă la curte, au alergat spre corturi şi i-au dat răvaş scris cu veste, cum vine un agă cu 20 de turci şi au sosit la Prut vrându să treacă dincoace. Deci, cum au înţeles de turci, îndată ş-au prepus că-i vine mazilie; şi de sârgu mergându la curte îndată s-au într-armat şi au dat ştire şi la boieri; şi aşea au dat spaimă târgului, fiindu într-amurgul, de s-au fost năduşindu oamenii pe la porţile mănăstirilor, fugându noaptea cu copii şi cine cu ce avea, şi nu ştie de ce fugiia. Întrebatu-l-au unii din boierii cel mare, dzicând: „ce este, mărita ta?” El au dat seamă, cum au venit veste de la Prut de la străj, că vin vreo 50 de turci să lovască în Ieşi pe la gazdele boierilor să-i prindză, pre toţi. Ce, aşea bieţii boierii unii ş-au pornit casele într-acea noapte în sus spre Târgul Frumos, alţii într-altă parte; numai vornicul Iordachie au stătut cu totul pe loc. (Dzic că numai el au ştiut ce poveste au fost).

Şi aşea au purceş Dumitraşco vodă de cu sară, cu Ion Neculce hatman, sfetnicul său şi cu Bănariul vei căpitan şi cu vreo 100 de slujitori, la mănăstirea lui Aron vodă. De acolo au cercat pre acei turci ce venie de la Tighinea şi aflându-i deasupra Stâncii, la mas, au dat poruncă de i-au lovit noaptea într-adormit, şi pre doi turci i-au omorât pre loc apărândusă; iară pre ceilalţi prindzindu-i i-au dus la Dumitraşco vodă. Dacă le-au cetit fermanul, atunce au adeverit, cum n-au fost viind cu mazilie, ce i-au fost trimis sarascheriul de Tighinea, că să făcusă aicea în Ea mare gâlceavă între turci şi între nişte tătar a balgi baş, de să rănisă unii, şi alţii omorâsă, că au fost şi nişte iniceri adunaţi; ce, făcusă Dumitraşco vodă jalobă, cum, fac acei turci jacuri şi nebunii şi pentru acei turci trimise să păşea ca să-i prindză să-i ducă la Tighine. Ce, vădzându-să Dumitraşco vodă la acea greşeală, deodată au împăcat pe turci cu bani, aducându-i în Ieşi şi făcându-le tain, iară de altă parte avea mai mare grijă de ciia înainte de mazilie. Şi aşea făcându spaimă şi mai mare că vin moscalii şi au ieşit cu toată curte lui şi cu doamna la Cetăţue. Iară ţara, cum au audzit, au şi purcesu toată în răsipă la codrii, în bejenii,

cine încătro au socotit, mai vârtos boierimea la munte. Iară Lupul vornicul cel mare cu nepoţii lui au luat în gios şi s-au bejenit la mănăstire la Bursuci.

Turcii din chervăsărie, unii era duş la iarmaroc la otace, alţii dacă au vădzut că s-au bejenit Ieşii, s-au încărcat şi s-au dus în gios. Iară Mehrnet iazagi elendi şi alţi turci ce-au fost mai fruntea, pricepând lucrurile, mers-au la Cetăţue de atâtea ori de au dzis lui Dumitraşco vodă în faţă, strigându, de vreme că nu purcede la oaste este hain. El punea pricină că să haineşte ţara şi n-are cu cine merge la oaste, şi el va pune sangiacul împărătesei! în sân şi se va duce la vezirul. Că aemu să audziia că şi vezirul Mehrnet Baltagi să apropie să sosască la pod la Dunărea; şi tot încă nu putea a înţelege de Dumitraşco vodă cum este hain, că el, tot vârtos trimitea cărţi cum este gata să purceag la oaste, că întinsesă aemu corturile; în şesul Bahluiului despre Cetăţue şi scosesă şi lui urile; iară singur mâne tot la Cetăţue.

Iară dacă au înţeles cum au sosit şi Şeremet cu moscalii la Nistru, într-o dzi, acolo la corturi s-au făcut cu buzduganul a bate pe al său agă de dărăbani, anume pe Dumitru, făcândusă că l-au lipsit şi din boierie, să nu-l mai valiză în curte, suduindu-l; care vădzând şi turcii, le părea că-i într-adevăr. Iară pe de altă parte l-au răpedzit la Şeremet să-i trimaţă niscai moscali mai în grabă la Ieşi, să-l cuprindză, să nu-l apuce niscai turci să-l ducă la este lor; şi peste câteva dzile au şi venitu Dumitru aga, cum soseşte, spuindu lui Dumitraşco vodă şi Cropotul Vasilie bregadir cu 3.000 de moscali, la Prut şi Chigheci polcovnicul cu polcul lui, cu călărime, cu moldovenii de cei slujiţi în leafă.

Deci, cându au fost în luna lui iunie, dzi întâiiu, vineri, dizdimineaţa, au ieşit şi Dumitraşco vodă înainte moscalilor la Prut, la Zagarancia, la adunare. Iară în târgu au dat poruncă lui Ion Neculcii hatmanul de au dat învăţătură căpitanilor să dea jac în turci. De de înainte să vedzi ispravă; îndată au dat de au jecuit toate chervăsăriile, şi pe turci îi purta tot legaţi pre uliţă

bătându-i să-şi spuse banii pe la cine sintu. Aşijdere şi pe la alte târguri au purces din slujitori, cine cum au putut pentru turci; pre unii i-au tăiat, pre alţii s-au poftit de i-au botedzat, carii pe urmă iară s-au făcut păgâni, dacă s-au întorsul moscalii; (şi apoi au păţit rău despre dânşii şi nănaşii lor). Deci, când au fostu în de sară, au sosit şi bregadirul Cropotul şi Chigheci polcovnicul şi s-au tăbărât pe şesul Bahluiului, despre Tomeşti. Atunce au vădzut toţi boierii şi tara cum s-au hainit Dumitraşco vodă şi au adus bregadirul şi câteva mii de rubli bani de argintu, tot copeice, de la împăratul, de au dat lui Dumitraşco vodă ca să dea leafă moldovenilor să facă oaste.

Şi aşea Dumitraşco vodă, luând acei bani, făcându pe Ştefan Luca logofătul vistiernic mare, fiindu cumnat lui Ion Neculce hatmanul, carile de curund atunce venise cu răspunsul de la împăratul Moscului, de la Iavorov şi adusese lui Dumitraşco vodă un leftu de aur cu diamanturi cu chipul împărătesc şi cu lanţuh şi un ocaz, sau cum dzic, universal, scriind cum să fie Dumitraşco vodă domnu' vecinic şi pe urma lui feciorii lui neschimbaţi.

Deci Dumitraşco vodă, dacă au vădzut veniţi acei moscali cu Cropotul, i-au părut bine (ca cându au vădzut pe dumnedzău cu mii de îngeri) şi îndată au dat acei bani la Ştefan Luca vei vistiernic, să dea liafă la slujitor carii se vor scrie deodată. Aşe au dat cuvântu' câte 5 rubli de om într-o lună, cari fac 50 lei proşti şi un tult, făcându din boiernaş curţii şi din căpitani tot polcovnici şi rohmistri, dându-le bani cine pe câţi oameni au poruncit să se facă la stiag. Deci, moldovenii, cum au luat banii de leafă cum au început a-i be pe la crâşme dzua, iară noaptea să duce la drumuri de jecue pre oameni de ce avea şi la drumuri şi la bejenii şi furiş, iară apoi şi făţiş. Alţii îmbla de strica prisecile oamenilor. Şi aşea au purces toate lucrurile ţării dintâiaş dată spre răsipă şi fără socoteală.

Iară Dumitraşco vodă au şi început a scrie cărţile sale pe la toate ţinuturile, dându ştire tuturor lăcuitorilor, cum să scriia şi la titiuluş, cum este domnu' vecinic Ţărilor Moldovei; şi carile din boieri sau dintralte cete şi breslaş

nu va veni la oaste asupra păgânilor ş-a pierde şi moşiile şi va fi şi podan. Şi nu-şi aduce aminte cum a fi sfârşitul şi cum grăieşte prorocul David la psalomul 21: („Eu, dară sintu vierme, iară nu om. Ocara oamenilor şi defăimarea norodului”). Că numai sfinţiia sa Dumnedzău este vecinic; iară tu, ome, astădzi eşti, iară mâine nu eşti şi rămâi defăimat.

Iară cându au fost la 5 dzile a lui iiun, au sositu şi Boris Şeremet feltumarşal cu vreo 30.000 de oaste, şi Dolhoruchii şi alţi generali la Prut la Zagarancia; ce, cum au înţeles Dumitraşco vodă îndată au luat cu sine pe hatmanul său, pe Ion Neculce, preconstantin vei păharnic, feciorul lui Iordache Ruset vornicul şi pe Ştefan Luca vei vistiernic şi au mărsu la Prut de s-au adunat cu Şeremet şi cu sinior Sava, care tot prea mijlocul lui s-au isprăvit lucrurile lui Dumitraşco vodă, despre împăratul Moscului. Acesta Sava de neamul lui dobrovenetic om mândru şi trufaş. După aceea au sosit la Prut şi altu’ general cu oaste, anume Ianăş, iunii 24 dzile, sâiţibătă, au sosit şi Pătru împăratul Moscului, cu obuzul său, la Prut la [Ţuţora]* şi atuncea au venitu şi Savin banul, şi Pavel Rugină slugerul, pribegii; unde acolo la Prut i-au ieşit înainte Ghedeon mitropolitul ţării şi Iordachie vornicul şi cu alţi boieri; că Dumitraşco vodă nu să tâmpla să la Ieşi, fiind dus la obuzul lui Şeremet. Deci cum au trecut împăratul Petru Prutul dincoace, i-au urat mitropolitul blagoslovindu-l cu cruce şi cu aghiazmă stropindu-l şi boierii toţi i-au sărutat mâna împăratului. Ce, atunce, la trecătoare i s-au înecat un mascaragiu împărătescu ce avea, vrându să facă şagă pre apa Prutului, înotându calul şi mascaragiu! stându în picioare prespatele calului şi fiind poate fi şi bat s-au cufundat.

Deci, împăratul cum s-au adunat cu boierii, de la Prut au purces numai cu curtea lui şi au venit la

Ieşi cându apunea soarele şi au mărsu în curtea cea domnească; iară pre urma lui au sositu şi împărăţiasa lui ca la un ceas de noapte. Apoi au sosit şi Dumitraşco vodă încă mai târâziu; ce acum împăratul venie de la feredeu şi

în curte la scări s-au adunat cu împăratul de i-au sărutat mâna şi împăratul l-au sărutat pe cap, luându-l în braţă şi rădicându-l sus cu o mână, fiindu Dumitraşco vodă om scundu şi împăratul om de fire întru tot şifaeş. Şi doamna lui Dumitraşco vodă atuncea să adunasă cu împărăţiasa şi i-au dăruit împărăteasa un leftu de aur cu lanţuh şi cu pietri scumpe de i-au pus în grumadz.

Dumenecă i un îi 25, i-au făcut Dumitraşco vodă masă mare împăratului şi au ospătat pre toţi ghenerarii câţ să tâmpla să; ce, Petru împăratul n-au vrut să şaliză în capul mesii, ci-au pus pe vezirul său, pe Gavriil Holovcin, carile numai acela nu mânca carne, fiind post. Iară din driapta pe scaun au şedzut şi împăratul şi mai sus decât sine pus-au în capul scaunului pe Dumitraşco vodă şi când au vrut să şaliză i-au sărutat mâna împăratului; împăratul încă l-au sărutat pre cap; şi la păhar dintâi cându i-au îchinat Dumitraşco vodă, iară aşea au făcut sărutare. De la împăratul al trei le mai gios de la împăratul au şedzut la masă şi Toma, spătariul lui Băsărabă vodă, domnul muntenescu şi lângă dânsul altu’ boierin de a muntenilor, anumea Ghiorghie Castroiot comis. Şi aşea, într-aceea dzi s-au veselit în casa cea mare, cu toţii, cu tabulhanaoa; şi împărăteasă aşijderea cu doamna lui Dumitraşco vodă în casa cea mică s-au ospătat.

A doua dzi, luni dimineaţă, au ieşit împăratul fără veste pe poarta despre grajduri, singur, pe gios, şi au mărsu păn la Trei-Sfetiteli de s-au închinat în mănăstire, sărutând sfintele icoane şi moştiile sfintei prepodobnei Paraschevi. Acolea, atunci a s-au tâmplat şi mitropolitul Ghedeon şi-l poftie pre împăratul ca să şaliză în scaonul cel domnescu; şi n-au vrut; ce tot în picioare au stătut păn ce au cântat psaltii axionul şiecteniia. Ieşindu din biserică, s-au suit la trapezare egumănului; atunci a au sosit şi curtea lui cu un povodnic şi apoi sosi şi Dumitraşco vodă cu curte lui, după ci-au mâncat dulceţi şi ieşind din trapezare. Iar Dumitraşco vodă acmuş tocmise de au fost stând de a rându toţi polcovnicii şi rohmistrii ce-i făcusă Dumitraşco vodă din moldoveni şi trecând împăratul pentre dânşii,

arătându-i Dumitraşco vodă şi împăratului, şi spuindu-i că-s cu leafă şi i-au sărutat mâna împăratului toţi de a rându. De acolo au mersu tot pe gios şi până la mitropolie de s-au închinat; şi au mărsu şi la casa mitropolii. De acolo ieşind au încălecat cu toţii şi au mersu la Golăe, de s-au închinat; de acolo învârtejindusă au mărsu şi la sfetii Nicolae, şi apoi la curte; şi până în sară au purces iară la obuz, la Prut, de ceia parte, (la Ţuţora) cu împărăteasa cu tot.

Iară iunie în 28 de dzile, miercuri, au făcut masă mare şi Petru împăratul, de au cinstitu pe Dumitraşco vodă şi pre toţi boierii ţării; şi acolo s-au iscălit boierii de au primit domnu' vecinic pe Dumitraşco vodă şi pe semenţie lui. Iară măcar c-au fost postul lui sfetii apostol Petru, cu toţii au mâncat carne; şi mare benchetu au fost toată dzua aceia; şi acolo au mas; iară peste noaptea aceea n-au scăpat fără pagubă mai nice un boieriu şi nefurat de moscali: cui pistoale, cui rafturi, cui epigele nice boieriu, nice slugă. Deci, apoi, împăratul tot acolo au făcut şi Simpletrul.

Iară Boris Şeremet, cu obuzul său, tot clăiie din dzi în dzi înainte de pe ceia parte de Prut în gios, încet câte o milă de loc, pentru iarbă, că era săcetă şi lăcuste multe, peste seamă de multe, de acoperisă locul. Iară tătarii au şi lovitu fără veste la tabăra lui Şeremet şi până în părcane au mărsu; ieşit-au îndată la harţu polcovnicul Gligoraş Ivanenco cu rohmistrii lui şi cu tovarăş de la steagul lui moldoveni slujiţi în leafă, şi cu o seamă de căzaci doriţi. Ce, tătarii, cum li-i firea lor cea vicleană, s-au arătat întâi puţin şi s-au făcut a da dos. Ei după dânşii a-i goni şi nesocotiţi, mai mulţi de vin ameţiţi. Ce, cându s-au trezit, iară tătarii cei suppuş di prin văi, ca vreo 2000, i-au şi cuprinsu din dos; şi aşea, s-au întorşii şi cei din frunte ce fugiia şi aşea i-au luat la mijlocii pre creştini; ce, Gligoraş Ivanenco polcovnicul fiindu om viteazu şi cu alţi rohmistri s-au luptat câtva şi au ieşit din toiul tătarilor. Iară pe slegariul lui Eni Munteanul, cu stiag cu tot l-au luat şi vreo 100 de tovarăş de la stiagul lui, fără câţi au perit, de au adus şi la Ieşi vreo 6 oameni de acolo de i-au îngropat. Ce,

aşe dintâiaş dată li s-au arătat vitejie moscalilor împotriva tătarilor; şi mai bună limbă de ar hi cercat tătarii n-ar hi luat, că au fostu apucat şi pl câtva căzaci ce le dzic doriţi. Lăcustele încă istovisă iarba de ceea parte de Prut; să duce moscalii gloate cu corneturi pe departe dreptu iarba; iar tătarii tot le da năvală de-i apuca. Şi la acest harţu cu tătarii rău s-au fost rănit Gligoraş Ivănenco în spata din na stingă. Vezirul însă sosiia cir toate puterile lui în Gura Sărăţii, de ceea parte de Prut şi hanul cu tătarii aşijdere.

Înţelegându împăratul Moscului acestea, cum să poartă lucrurile înainte şi gătindusă să clătiască în gios după Şeremet; ce, nu să ştie dintr-a cui sfat ar hi fost, au de frica primejdii, au lăsat cale dincolo şi au trecut cu tot obuzul său de aceasta parte de Prut şi au luat Prutul în gios. Şeremet încă au făcut pod mereu peste Prut dreptu tabăra lui din gios de Gura Jijii unde acolo şi oştile lui au început a trece Prutul dincoace.

Iară Dumitraşco vodă nu să ştie din ce pricină alta ar hi, vrând a purcede la oaste, au clevetitu la Petru împăratul pe cuscru-său pe Iordachie Ruset vornicul, şi degrabă au venit 50 de draguni, şi Neculai vei armaş cu steagul său şi l-au rădicat din Ieşi, de l-au dus la cetate la Soroca, de l-au dat presama moscalilor carii păzie cetate; şi el giurasă lui Dumitraşco vodă până în de 3 ori, care şi Dumitraşco vodă singur au mărturisit către boieri, după ce l-au luat moscalii din Ieşi şi l-au dus la Soroca. Ce, unii dzic că mai înainte până a nu-l rădica moscalii, s-au fost puindu împotriva lui Dumitraşco vodă, vornicul Iordachie, de n-au fostu primind ca să fie şi feciorii lui Dumitraşco vodă la domnie vecinică pe urma lui; că s-au fost scos cuvântul la socoteală, pe care, de s-ari tâmpla să moară Dumitraşco vodă şi neavând alţi feciori şi rămâindu doamna lui îngrecată, să se aştepte pre acela pruncu până a naşte; fiindu făt, acela să fie moşneanu domniei Moldovei; iar altul, ba. Şi Iordachie vornicul nepriimind, l-au pârât Dumitraşco vodă cum are fraţi în Ţarigrad şi sintu amestecători de domnii şi poate fi şi pizma cea veche, că s-au lepădat Cupăreştii de giurământul ci-au fost legat cu

tată-său Canlemir vodă şi cu frate-său Antioh vodă au, poate fi şi blăstămul ţării l-au agiunsu; că apoi, după ieşitul moscalilor din Soroca, l-au luat şi pe Iordachie vornicul de l-au dus tocma la Chiov şi tot în pază; şi mira-le de a mai vede Ţara Moldovei. Ce, să lăsăm de aceste şi să venim la rând, precum au mărsu moscalii de s-au lovit cu turcii.

După ce au trecut împăratul Moscului şi Şeremet cu oştile lor Prutul dincoace, aşijderea şi Dumitraşco vodă, puindu pe Savin banul postelnic mare, şi pe Pavel Rugină comis mare, care fiindu pribegi şi venisă cu împăratul Moscului, pe care s-au pomenit mai sus şi aşea au purces de s-au tras toate oştile în gios până dreptu Movila Răbâi.

Turcii şi tătarii, aşea să trăgea cuvântul, cum, avea mare frică de moscali întâi, că tot mai venie din urmă moscali cu zahărale. Iară deac-au prinsu păgânii de veste, cum au trecut toate oştile creştinilor Prutul dincoace, îndată s-au simeţit, puind la socotială cum de frica lor au trecut. Ce, cum mergea oştile Moscului în gios, iară tătarii şi turcii trecia Prutul înot, călări, sprinteni, numai cu cămeşii şi desculţi, cu suliţe, şi da năvală de apuca oameni şi dobitoc ce putea şi iară da peste Prut în ceea parte.

Iară după ce s-au scursu oştile moschiceşti din urmă despre Ieşi, tătarâi au şi cuprinsu drumurile din urma lor despre toate părţile de n-au mai putut răzbi nime cu nemică la obuz, şi mulţi ş-au pus capetele şi au cădzut la robie pentru agonesita. Că aemu agiunsesă sacul de făină câte 10 rubli, cumu-i la noi 10 ug; iară la obuz, pâne de 60 dramuri, 6 copeice, adică 12 bani; şi începu să oştenii a hămnesi şi a să bolnăvi. Avea slujitorii bani mulţi, cei de oaste; dară ce folos că pâine în ţară nu era, că o mâncasă lăcustele de 3, 4 ani, şi aceea toată sminteala au fost moscalilor.

Strânsesă moscalii câteva mii de boi de negoţi turceşti, den ţară, şi cumpărasă şi cu bani împărăteşti, de le-a îi dus după obuz, pentru ca să fie de hrana oştilor, că nu să biruia cu pâinea; ce, toate acele bucate au cădzut pre mâna tătarilor şi oştenii carii ducea şi n-au agiunsu la obuz nice unii.

Orânduisă moscalii înainte cu o seamă de oşti, pe lanăş ghenerariul, ca-n chip de straje, şi cu Tanschii polcovnicul cu polcul lui şi cu o seamă de căzaci ce le dzic doriţi, călărime, de au mărsu ca să strice podul turcilor ce-l făcusă pe Prut în Gura Sărăţii, la Vetrişoe şi să nu lase pe turci ca să treacă dincoace, că acum agiunsese şi vezirtrhbaltagiul cu toată puteria acolo. Că acum moscalii aşe să socotise încă despre Ieşi purcegând, au numărat cu Dumitraşco vodă (oale conacele câte sintu până la pod la Dunăre, ca să margă tot pe de aceasta parte de Prut; ce poate fi că le-au părut că turcii dormu.

Însă dacă au trecut toate oştile de Movila Răbâi, ales-au moscalii pre un gheneral vestit de războaie, nume Ren Bour, cu 12.000 de oaste, călărime şi l-au trimis împreună cu Toma Catacuzino spătariul, munteanul, ca să lovască la cetatea Brăila; apoi să treacă peste Dunărea în ceea parte şi să strice podul turcilor în urma vezirului, să nu mai poată scăpa turcii înapoi, nice alţii să mai poată a trece dincoace; şi aceea oaste cum era aleasă, aşea vrea hi făcut porunca deplin, de n-ar hi făcutusă sminteală din urmă despre temeiul oştii, pe care vei înţelege la rândul său.

Iară purtându-să lucrurile aşea, spun că mare nechivernisală s-au făcut între moscali de ş-au împărţit oştile în multe părţi; că la Soroca lăsase o seamă de oaste; aicea în Ieşi lăsase, pe lângă doamna lui Dumitraşco vodă, pe polcovnicul Gângaul şi pe un maior cu vreo 300 – 400 de moscali pentru paza curţii şi a târgului şi vreo 180 de căzaci cum dzic ei, horodovii şi nişte simeni de a târgului Ieşilor. Mai sosise acum o seamă de moscali la Ieşi în urma oştilor, ca la 3.000 de căruţă, cu zahăre, carii era mărgătoriu după obuz şi au tăbărât suptu curtia cea domnească, pe şes păn la pod la Banluiu; ce, dacă s-au înţeles că au cuprinsu tătarii calea din urma oştilor, n-au mai cutedzat să margă, ce au stătut pe loc până la întorsul obuzului din gios.

Aşijderea o seamă de moscali şi pe polcovnicul Chigheci cu polcul lui i-au fostu trimis se au cuprinsu tabăra ce era la mănăstire la Bursuci, să fie de pază acolo,

mai vârtos pentru Lupul Costachie vornicul cu fraţii şi nepoţii lui, şi alţi boieri gioseni, că tot nu-l credea pe vornicul Lupul nice Dumitraşco vodă fiindu aproape de tătar; că aşeş dacă au dat vrajba în ţară cu moscalii, au fost trimis vornicul Lupul răspunsu' lui Dumitraşco vodă cum, ca să ştie c-au scris cu jalobă şi la vezirul, că ei cu ţara nu sunt haini, ce, de nevoia moscalilor s-au bejenit. Şi bine au fost socotit Lupul vornicul pentru aceasta, ca să nu dea în pripă tătarii cu prada în Ţara de Gios, de care apoi totuşi n-au scăpat săracii creştinii, căci şi cărţile bag seamă a Lupului vornicul pe cine s-au trimis n-au putut răzbi să agiungă la veziciul. Aşijdere şi Lupul vornicul, fiind îndoit, temându-să din gios despre tătar şi de turci, că nu era de şagă, din sus să teme de moscali; alta, dacă au vădzut că au venit degrabă de l-au cuprinşii şi moscalii, deci i-au căutat numai a ţine cu dânşii, că-şi didese şi zălog pe fiu-său pe Iordachie şi el tot au rămas că-i era casa bolnavă. Făcusă vornicul cu giosenii şi o slujbă spre moscali, ca să aibă credinţă cum că ţin cu creştinii, de au fost apucat vio 700 de e pe de la tătar pană a nu să lovi oştile de le-au adus la Şeremet de le-au închinat; care apoi acele e pe le-au luat tătarii din spatele ţării cu multă cheltuială! fără şi acie ce le-au fostu luat de la tătar, pre urmă la multă pediapsă au agiunsu şi multă vreme au tras nevoie şedzind la închisoare.

Iară codrenii de la codrul Chigheciului, dacă au vădzut că să apropie vezirul şi hanul cu oştile îndată au agiunsu la hanul de s-au închinat; şi cu atâta apoi au hălăduitu de pradă şi de robie.

Războiul lui Petru împăratul Moscului, cându s-au lovitu cu turcii pe Prut, din gios de Huşi, la Stănileşti.

Aşea s-au înţeles din multe chipuri de oameni ales precum, de toată oastea moschicească mai multă n-au fost de 90 de mii, cu buni cu răi, cu neguţitori cu toţi. Iară de oastea turcească, spun cum să fie fost 150.000; alţii dzic c-au Fost şi la 200.000, şi hanul cu tătarii Crâmului şi a Bugiacului. Vleato 7219, în luna lui lui 7 dzile, sâmbătă, sosit-au şi Ianăş gheneral cu oastea lui, pe care s-au dzis

mai sus, la Prut, în Gura Sărăţii, de aceasta parte de Prut, drept protiva podului ce-l făcuse turcii; şi cum au tăbărât în de sară, iară turcii şi tătarii au şi pripit de i-au lovit în grabă şi le-au şi apucat o seamă de cai, cu păzitor cu tot; şi aşea toată noaptea le-au dat nepărăsit războiu’ de toate părţile. Ce, neputându suferi, i-au căutat numai a să dea înapoi către ai sei apărândusă până la tabăra lui Şeremet.

A doua dzi, dumeneca, lui 8, au şi trecut tot temeiul turcilor şi cu tătarâi Prutul dincoace şi mare năvală au dat ia tabăra lui Şeremet şi luni aşijderea şi dzua şi noaptea neîncetat; iară alţii din ceea parte au fostu dându-se Prut cu foc ca să nu să apropie moscalii la apă; şi acest războiu’ au fost din gios de Gârla Vlădicăi. Acolo au ieşit şi Dumitraşco vodă la harţu cu moldovenii săi; poate să fi fost vreo 2000, că mai mulţi, cum au luat leafă n-au mai mărsu la oaste, ce au rămas tălhuindu pin ţară pe la prisăcile oamenilor. Ce, dând războiu’ Dumitraşco vodă, n-au mărsu şi moscali pedestrime, niscai corneturi mai de temeiu să fie stăpânit dealul despre dumbravă, despre apus, ce, turcii şi tătarâi în loc i-au înfrântu; şi aşea, luându-i în goană la vale şi fiindu-şi o râpă adâncă mai mulţi peste capete ş-au dat cu cai cu tot, unde acolea mai mulţi au perit de suliţele turcilor. Acolea au perit şi Baltag pârcălabul de glonţ, acolea prinsără de viu pe căpitanul de lipcan, de lege turcu şi pristănisă a ţinea cu creştinii; şi ducându-l la vezirul, îndată i-au tăiat capul. Şi i-au gonit pe moldoveni până i-au băgat în tabără şi nice moscalii nu le putea apărare da, că de vrea vărsa foc, întru moldoveni vrea hi fost moarte întâi, că turcii, gonaşii pre urma moldovenilor era.

De care vădzindu-să moscalii la o strâmtoare ca aceea, şi de ar hi clătit dzua înapoi cu tocmală apărândusă mai la loc largu, nemică stricăciune n-ar hi avut; ce s-au pornit noaptea, luni spre marţi, de nu să ştie unul cu ălălatul cine de a cui este. Ce, păgânii, prindzând-u de veste şi au dat năvală după dânşii, puindu la socoteală că fug; şi cu năvala aceea au apucat şi pre un gheneral, cu tot ce-au avut, şi prea Iţii pre mulţi din coada i-au apucat într-acea noapte; că da unul peste à la 1 tu de-şi frângea cară,

învăluindusă, şi aşea le lăsa cu totul şi fugiia la tabără unde era temeiul; cari s-au tras mai la loc largu, la sat la Stănileşti, într-un cot despre Prut şi acolea au legat tabăra cu părcane împregiur şi s-au mai îndreptat oaste moschicească.

Inicerii la dzucă sau şi apropiiat de obuz şi au apucat în loc de meteredzu, valea cea râioasă; şi acolea au tras şi puşcile cele mari; şi mare năvală şi războiu' au dat despre parte apusului cu toată turcime şi tătar fără număr, cât să întunecasă şi soarele de prav ce era şi de buhnete puşcilor şi a flintelor şi de chiotul păgânilor de mulţime ce era; cât, spun, că un inicer la acea năvală ce era în frunte s-au apucat cu mânuie şi de părcane. Şi rău începu să a strica pe moscali inicerii din meteredze, că apucasă şi vale Pruteţului; iară cu puşcile cele mari can covârşie, până li-au luat sama moscalii inicerilor, de unde-i strica.

Ce, aşea, au ieşit însuşi Petru împăratul de au dat poruncă, cu şpaga, la nişte roate ofiţeri şi la granatari, carii poartă la sine bumbarale de cele mici, cu feştilă de aruncă din mână; şi aşea, au purces într-aceala ceas roate după roate, vărsând foc nepărăsit vreo [câteva]* ciasuri şi mai bine spre iniceri, la meteredze; iară dacă s-au apropiiat, au început [a]** arunca cu granate asupra lor, şi-n loc i-au împinsu pre turci, de i-au scos şi din meteredzeli lor afară şi au apucat de la turci şi 5 tunuri. Spun, că s-au omorât într-aceea năvală 7.000 de iniceri, în meteredz, de granate şi de spăgile moscalilor; alţii dzic c-au perit mai mulţi îndoit şi întreit; ce, dacă nu s-au număratu, adevărul nu să ştie; iară dintr-aceea papară au perit mulţi, că în loc i-au depărtat pre turci. Şi aşe, într-aceea dzi, marţi, toată dzua şi peste noapte şi a doua dzi miercuri, de îmbe părţile s-au bătut războiul faţă; ce, vădzindu-şi turcii că periră fără seamă au încetat a mai năvăli; şi alţii spun, pe care le venise veste despre Brăila, pe care o au dobânditu-o-i moscalii. Şi aşea, întristindusă să fie trimis ei înainte un turcu la moscali de au strigat de a păcii, numai să le dea moscalii ce pofteşte vezirul.

Moscalii să găta să mai dea un iuruş mare turcilor, că

acum slăbisă o seamă rău şi de foame, iară mai vârtos caii lor; că din părcane afară pre nime nu lăsa să iasă, nice la iarbă; nice la apă; iară vin avea câtva şi le începu să a hămnesi caii; că unde au fost obuzul pe lângă Prut, belisă din luncă toţi copacii de coje de-şi hrănie cai; şi de s-ar hi mai bătut vreo 3, 4 dzile, acolo pe loc ar hi rămas toţi, pedestri şi la mare cumpănă.

Miercuri, iulie 11, pre amializădzu au şi strigat pace de îmbe părţile, dându moscalii zălog pe ficiorul lui Şeremet anumea Mihail Boris, la mâna turcilor şi pe altu' boierin credincios împăratului, anumea Şufariul şi să dea şi cetatea Azapul şi să surpe şi cetatea cea noao ce-i la hotar despre Crâm: şi precum au grăit, aşe s-au ţinut de cuvântu'.

Şi lucrându-să aceste războaie, iară înainte cu câteva dzile au fost venit până la Brăila şi Ion vodă tergimanul, fratele lui Nicolae vodă trimis de vezirul în loc de domnu' ţării; carile îndată au şi scris la Ivan căpitanul şi la Costandache aga şi Tălăbăscul şi la alţi boieri cât era bejeniţi la mănăstire la Dumbrăviţa, dându-le a înţelege, ca să dea ştire şi altor boieri în Ţara de Gios pe la bejenii, ca să margă la dânsul că apoi, nemărgându, va cădea ţara în pradă. Şi nici unii n-au vrut să margă, că toţi trăgea nădejde de izbânda moscalilor; şi rău au greşit.

Într-aceea dată, iată venie şi Ren ghenerariul; şi sosind la Focşeani cu Toma spatariul munteanul au rădicat şi pe câtva munteni de la margine şi au tras spre Brăilă. Ce, Ion vodă tergimanul, înţelegându dintr-un răvaş a lui Ivan căpitanul, cum, vin moscalii, au trecut de ceea parte de Dunăre.

Cindu au luat moscalii cetate Brăila

Tot într-acestaş an, fiindu cursul anilor '7219, în luna lui iulie 12 dzile, gioi sara au sosit şi Ren gheneral la Brăila şi a doua dzi, vineri, iulie 13, au tocmit oastea de războiu' şi mare năvală au dat inicerilor la meteredzile lor. Ce, turcii deodată tare au stătut, iară pre urmă n-au mai putut suferi focul granadirilor şi i-au scos moscalii din meteredze. Iară alţii li-au luat apa despre Dunăre şi aşea

lipindusă de cetate, au aruncat granadirii cu granate peste zid în cetate şi până în muieri şi în copii au fost omorând. Ce, vădzind turcii că li-au luat şi apa, numai ce le-au căutatu a să închina. Deci, sâmbătă, în răsăritul soarelui, lui în 14 dzile, sau şi închinat turcii toţi din cetate; şi s-au găsit la număr turci ucişi 743 şi 100 prinşi la robie vii; iară moscali uciş s-au aflat 53, şi răniţi 78.

Dumeneca, iulie 15 dzile, au dat moscalii poruncă turcilor ca să iasă den cetate cu fămei cu copii cu tot şi să ia asupra sa haine, argintu, aur, cine cât ari putea a rădica şi să-i treacă slobodzi peste Dunăre. Iară după ce au făcut turcii aşea, ieşindu din cetate spre Dunăre încărcaţi cu ce avea mai bun depărtându-să, ce moscalii încă aşea i-au meşterşugit de i-au lăsat afară până s-au depărtat de la cetate şi numai cu cămeşile i-au lăsat; iară altă ce-au găsit mai bun pe giur dânşii şi mai scumpu tot li-au luat şi i-au dat în vase peste Dunăre. Şi de ciia au intrat moscalii în cetate de s-au umplut de avuţie şi acum să găta să treacă şi peste Dunăre să margă să strice podul de la Obluciţă, după poruncă, pe care s-au dzis şi mai sus.

Iară luni sara, iulie 16 dzile, au şi sosit un turcu mare de la vezirul şi cu moscali, la Brăila, cu veste de pace, şi au dat moscalii pre toţi robi turci înapoi şi au lăsat şi cetate, fără cât vreo 70 de copii şi fete de turcu şi mai bine i-au tăinuitu de i-au luat cu sine. Care acestea toate pentru câte s-au lucrat la Brăila mi le-au arătatu Ivan căpitanul, carile au fost acolo cu moscalii; deci, şi eu Axintie aşea le-am însămnatu. Iară miercuri, iulie 18, au purces de la Brăila şi Ren gheneral, trecându Şiretiul pe la Maxineni şi au luat Şiretiul în sus şi au trecut Nistrul pe la Hotin în Ţara Leşască, cu multă dobândă. Şi mai bună izbândă au făcutu el cu oastea sa decât stăpânu-său.

Iară după ce s-au făcut pace între oşti, la Stănileşti, pe care s-au povestit mai sus, iară împăratul Moscului câtă ghebhana au avut şi carăte cu stecle şi câte heră de meşterşugul războiului, toate în Prut li-au aruncat de s-au cufundat; că avea câtăva soma în cară cu flinte şi de haine şi de tot feliul de maeştrii; şi iţe toate s-au uşurat.

Vorovăscu unii cum să fie dat şi o somă de bani veziru-i până la purces de acolo; ce, adevărul nu să ştie de datul banilor.

Aice în Ieşi întâi au lovit tătarii cu pradă, gioi pe amializădzu, iulie 12 dzile, şi mulţi oameni au robit di pin casă pin Tătăraşi, fiindu fără grijă în nedejde moscalilor; şi dobitoc cât au găsit pe şesul Bahluiului, tot l-au cules şi lovisă vreo doi tătar şi în

Broşteni, suptu zahăreaoa moschicească, de care s-au pomenit mai sus că era la 3.000 de cară şi era şi moscali de oaste câteva sute; şi tătar puţini au fost. Şi moscalii n-au vrut să sae după dânşii, nice doriţii, dzicându că n-au ocaz; fără cât din târgoveţi au sărit vreo 3 – 4 oameni şi au prinsu doi tătar de i-au adus în curte la moscali. Ce, numai dumnedzău au ferit târgul Ieşii, c-au fost ploi pe tot ceasul nepărăsite şi dzua şi noaptea; că, de ar hi venit numai vreo 500 de tătar ar hi arsu toţi Ieşii de foc; că aşea au mărturisit din tătarii cei prinşi de limbă, că pentru ploi s-au întârdziat de n-au venit.

Iară şi vezirul Ahmet Baltagi (spunea Maxut postelnicul, carile au fost capichihae lui Dumitraşco vodă) pe care au aşteptatu 5 dzile după pace, ca să vie din boierii ţării cineva să i se închine; ce n-au cutedzat nime. Nu era de şagă să-şi pune cineva capul atuncea în pripă, la mânie, nesfetindusă nime la domnie. Ce, boierii după ce au ieşitu din obuz, toţi au fugit spre munte, alţii pin codri pe unde ş-au ştiut casele în hejenii. Şi într-acele dzile, spun unii că s-au tâmplat de au mersu nişte cămilari de a vezirului, vreo 20 de oameni şi mai bine, dreptu iarba, spre sat spre Bărboş la ţinutul Fălciiului, şi aşea, au ieşit la dânşii moldovenii carii erau bejeniţi acolo, neştiindu de pace, au dat asupra cămilarilor de i-au jecuit şi pre unii să-i fie şi rănitu.

Deci, vădzind vezirul cum nu viniră din boierii ţării să i să plece şi înţelegându-şi dintru cămilarii săi, ce le-au făcut moldovenii, îndată de mânie au şi dat tătarilor şi turcilor să robască ţara. Şi aşea luni, iulie 16 dzile, au şi purces tătarii în pradă în Ţara de Gios peste tot locul.

Dumitraşco vodă îndată după ce s-au făcut pace, înainte până a nu purcede tătarii în pradă, miercuri noapte spre gioi au ieşit din obuz can pe furiş cu moscalii carii era de aretu pe giur dânsul, de la Stănileşti, că-l cerea turcii la făcutul păcii; şi aşea au plecat-o înainte cu slujitorii săi şi s-au întumpinat cu tătarâi dreptu Movilă Răbâi, carii duce robii şi duiumul ce apucasă din Ieşi; şi aşea li-au dat moldovenii război tătarilor şi au început pre o seamă a-i şi tăia; deci, vădzindu tătarâi aşea au lepădat robii şi duiumul şi au dat dos la fugă şi cu aceea norocire au hălăduit săracii creştinii de robie. Iară Ţara de Gios au cădzut toată la robie; care povestescu bătrânii, că mai au covârşitu prada care au fost la dzilile lui Vasilie vodă, ce ei oamenii înţelesese de pace şi fără de grijă ieşisă la secire şi i-au luvit tătarâi fără veste de au robit şi au dat foc de au arsu peste tot locul. (Să plătească dumnedzău sfetnicilor carii au cârmuit pe Dumitraşco vodă) că de la ţinutul Vasluiului începându în gios şi până la munţi au istovit tot şi încă şi la ţinutul Hârlăului au robit.

Iară Dumitraşco vodă după ce s-au întorsu de la oaste au intrat în târgu în Ieşi, iulie 14 dzile, sâmbătă la apusul soarelui; şi au şedzut în Ieşi şi dumeneca până s-au gătit. Iară luni, iulie 16, viind din gios şi împăratul Moscului, trecându pe Prut în sus, s-au rădicatu şi Dumitraşco vodă cu toată casa lui şi cu o seamă de boieri sfetnici de ai săi anume Ion Neculce hatmanul şi Savin Smucilă, vei postelnicul şi încă au luat şi toiagul cel de argint a ţării cu sine şi Ştefan Luca vei vistiernic; şi Sandul Sturdzea vei stolnic şi Rugină vei comis şi Iorga Aristarho ţărigrădian vei uşeriu şi Ghiorghie vei spatar, şi alţii mai de gios boiernaşi câţi au fost de casa lui, şi s-au dus cu moscalii în ţara lor, trecând Niprul pe la Chiov. Şi i-au fost aşedzat moscalii pe Dumitraşco vodă la un târgu anume la Harkova, despre cetate Azapul, şi de acolo l-au părăsit mai toţi sfetnicii lui pe Dumitraşco vodă; şi de de l-au mutat la stoliţă cu toată casa lui.

Iară după ieşitul lui Dumitraşco vodă din Ieşi, prădând şi arâzând tătarâi Ţara de Gios; aşijderea şi după

dusul lui Ren gheneraríul de la Brăila iară diavolul neiubitoriul spre neamul creştinescu şi spre sfintele lui dumnedzău besereci, îndemnat-au pe fraţii săi, pre o seamă de lăzi turci şi s-au invitat cu nişte tătar, şi, fără porunca vezirului, au lovit până în dzuă târgul Galaţii şi au robit toţi oamenii câţi era la mănăstire la sfetii Gheorghie bejeniţi; şi au spartu şi mănăstirea de au jecuit tot ce-au găsit; şi cu multă dobândă au ieşit cu robi cu tot din Galaţi. Deci, de pre la alte mănăstir ci-au mai rămas oameni neprădaţi şi nejecuiţi, după ieşitul tătarilor, n-au mai înlârdziat cu şederea, temându-să să nu paţă asemenea; au ieşit de pin mănăstiri şi s-au dus cine încătro le-au părut, unii la Reni, alţii peste Dunăre. De de înainte să vedzi stricăciunea Galaţilor, de turci! Care, de cându-i Ţara Moldovei şi câte răscoale au fost pe ţară, n-au păţit Galaţii aşea, de au rămas mănăstirile numai piatra; iară icoanele şi toate podoabele şi odoarăle sfintelor mănăstir, pe unde au fost tăinuite şi supt puse, toate le-au găsit; că au săpat turcii peste tot locul şi pre toţi morţii i-au dezgropat, cercându pentru avere. Dezgropat-au şi pe Mazepa hatmanul, fiind de curundu îngropatu ia sfetii Gheorghe, spun, pe care i-au agiunsu oasele în ţărmunte Dunării aruncate. Şi, mai în scurtă voroavă să grăim, că n-au rămas la sfintele mănăstiri, nice clopoate, nice uşi, nice un hier, şi până în jilţuri, şi sfintele icoane le-au fărâmat şi le-au arsu de istov cu foc. Iară târgul Bârladul şi mai rău au păţit că au rămas numai pajişte; iară oamenii n-au cădzut la robie, că mai de timpuriu au fugit, de ş-au scutit viaţa la codrii şi spre Focşeani; că într-acolo n-au lovit tătarii cu pradă, fiindu apele mari şi a doua, poate fi că s-au ferit şi pentru trecerea moscalilor pe Siret, carii venită despre Brăila.

Acestui bine au agonesit ţării Durnitraşco vodă cu socoteala lui cea grabnică, de nu se va îndrepta mai în veci. Şi au dumnilu Durnitraşco vodă numai 6 luni şi 6 tiziie, şi s-au dus cu toată casa lui în Ţara Moscului, pe care s-au dzis mai sus.

Şi după un an i-au şi murit doamna lui Durnitraşco

vodă şi au îngropat-o acolo la stoliţa Moscului în bescrica cea grecească.

Aicea scriem cindu au venit Curtu Mehmet păşea în scaunul Ţării Moldovei pe urma lui Dumitraşco vodă

Acestui Curtu Mehmet păşea fiind de neamul lui bosneanu şi pentru limba ce ştie sârbască l-au alesu de la ordie turciască de l-au trimis petrecătoriu după obuzul lui Şeremet, şi ca să scoaţă şi turcii pe care-i robisă Dumitraşco vodă în Ieşi, negustori; că rădicându-să din Ieşi au fost luat pre câţiva turci moscalii cu sine, când au purces Dumitraşco vodă din Ieşi.

Iară aicea în târgu în Ieşi, era mănăstirile pline de oameni şi la mare grijă cădzusă, că nice un cap de boer nu rămăsese nime. Moscalii încă să strecurasă; de la turci nime nu venie, nice de domnu' ţării cine ar hi nu să sfetiia. Ce, rămăsesă un turcu ce-au fost beşleagă la Dumitraşco vodă, carile era de neamul lui liah, ştie bine limba lui, şi pe vremea moscalilor să botedzasă; iară dacă s-au dus moscalii din Ieşi, iară s-au făcut păgân; şi apucasă el monarhie în curtea cea domnească şi cu vreo doi turci lăzi, ce scăpasă din robie în beciurile curţii la purcesul din Ieşi moscalilor. Ce, începu să a face nişte răutăţi pin târgu şi jacuri; că o seamă de siimeni ce era şi cu arapul buliuc-başea, asculta de dânsul la ce le poruncie; şi au jecuit pre câtva cu pricini. Ce, vădzindu egumenii şi cu neguţitorii că să îngroaşă lucrul s-au sculat cu toţii şi au mersu la curte, şi l-au scos din curte afară, dzicând că – 1 vor ucide; şi aşea s-au potolit; şi de de pusără pe Cârstea vornicul cu toţii să fie cap târgu lui până cându vor sosi de la turci cineva.

După aceasta vădzind întârdzierea că nu venie nime, scris-au o carte de s-au trimis doi călăraşi, că doar ari putea agiunge la ordie, unde era vezirul, sau la Lupul vornicul şi au îmbiat 6 dzile călăraşii şi n-au putut răzbi, că acum cuprinsese tătarii cu pradă în Ţara de Gios peste tot locul; şi s-au întorsu înapoi călăraşii fără nice o ispravă.

Iulie 21 dzile, sâmbătă, au venit şi Curt Mehmet păşea, numai cu vreo 20 de turci, că au fost un păşea

mazil, după ce au petrecut tabăra lui Şeremet, şi au scos şi robii turcii, carii s-au fost robit din Ieşi

De a căruia venire, înţelegând neguţitorii, i-au ieşi (de latura târgului de i s-au închinat. Deci, aşedzându-să în curtea cea domnească, s-au mai bucurat oamenii, că era cu blândeţe; şi oamenii tot nu se încrede, că tot să temea de vreo pradă, să nu paţă ca pe aiurea.

Ce, vădzindu-şi Curtu păşea cum este pe afară ţara turbată şi că nu-s boieri, aflându-să numai Grigorie Bozagiul vamăşul, împreună cu Cârstea vornicul şi cu Anastasii vornicul li-au datu poruncă pentru tain să grijască; ce, păţiia rău despre turci că nu să afle ordzu. Deci, începu să curtu păşea a gândi lucruri înalte şi a să scrie la cărţi socotitor Ţării Moldovei; şi didesă poruncă oamenilor să nu iasă afară din târgu nime fără pecetluitul lui. Şi pusese pe Ştefan Beiul de Orheiu sărdar, că avea el vreo 10 slujitor pe lângă sine; deci îl trimitea cu turci de ai săi la straje, de pădzie noapte la drumuri de latura târgului, şi cine venită la târgu îi prinde şi le lua cai şi arme şi altă i ce găsie bun; şi încă pre unii de la închisori de-i băniia, apoi îi slobodziia. Şi trimise să şi cărţi acum la ordie la vezirul, cum să află el la Ieşi în scaun şi va strânge raiaoa di pin bejenii la loc, şi precum a hi poruncă vezirului aşea va face.

De altă parte strâns-au mehterii şi tabulhanagii a ţării şi-i punea de bătea chindie în toate dzile în curte; şi începu să a boieri boieri, pe Bozagioulu vei postelnicul, pe Darie Donici sărdariul hatman, pe Diiani vei comis, pe Iordachie medelnicer uşer mare, pe Vasilie Adam agă, şi cămănar, pe Nicolai neguţitoriul vameş mare. Iară până a doua dzi, i-au făcut de au şi dat câte 60 ug din cifertu. Apoi atuncea au tăiat şi capul unui ficior a Iancului căpitan, pârându-l un turcu cum că l-au tăiat el la grumadz; şi începu să a închide şi pe egumeni, dzicându că este poruncă vezirului ca să-i trimaţă acolo, şi după ce-i da bani sau alte daruri îi slobodziia.

Lucrându-să acestea la Ieşi, iară Baltagi vezirul înţelegându de Lupul Costachie vornicul cum este la

Bursuci cu bejenii tăbărât, îndată au făcut fermau la dânsul. Iar tătarii tot prăda ţara pe la bejenii pe unde afla oameni tăbărâţi pin codri; şi acolo la Bursuci încă în toate dzile nepărăsit să bătea cu tătarii. Ce, poate fi au mai avut noroc o seamă de creştini să nu piară desăvârşit: că acum orânduisă vezirul nişte iniceri şi cu tătar, ca de n-ar veni Lupul vornicul, nice pe ferman, să margă să-i spargă lubăra şi să-l dobândească şi pre dânsul. Deci, vestindusă aşea, iată au şi agiunsu peste noapte un mârzac prieten, la Lupul vornicul, vineri spre sâmbătă, iulie 21 dzile şi i-au dat veste în taină în ce cias va sosi fermanul de la vezirul să nu să îndoiască, ce îndată să purceag, că apoi vor peri de istov; şi iată că eu fiind în această noapte de straje m-am furat despre a îţi tătar şi am venitu de ţ-am dat ştire.

Deci, cându au fost sâmbătă pe aprindzul cel mare, iată că au şi sosit Bechir aga, tâlhăşciu împărătescu; căruia, prindzindu de veste vornicul Lupul, dacă s-au apropiiat de tabără i-au ieşit înainte de l-au privitatu cu cădzută închinăciune. Şi atuncea şi tătarâi de pe dialuri, carii îmbla cu pradă, vădzind pe Bechir aga venindu fugiia în laturi de la tabără, cuntenindu cu prada, vădzind om împărătescu; carile dacă au arătat fermanul şi porunca vezirului, încredinţându-să, au mărsu cu Lupul vornicul şi Bechir aga şi cu 50 de turci ce era veniţi împreună cu dânsul, în tabără. Şi a doua dzi, duminică, i-au făcut Lupul vornicul masă, de l-au ospătat, împreună, cu ofiţerii moschiceşti, carii era cu oastea acolo şi au mărsu toţi de i-au sărutat mâna lui Bechir aga şi ofiţerii şi Chigheci polcovnicul, şi apoi s-au ospătat cu toţi depreună.

Iară luni, dizdemineaţă, iulie 23, s-au gătit şi Lupul vornicul luându cu sine şi pre Dabijea cel negru păharnicul şi au purcesu cu Bechir aga; iară cu mare frică mai să lăsa şi de viaţă. Şi sosindu la ordie, i-au numărat câţi oameni au fost pre toţi, aşedzându-i la cortul Chihai vezirului. A doua dzi au sosit şi Ion vodă de peste Dunărea la ordie, fratele lui Nicolae vodă carile au fost socotit de vezirul caimacam ţării mai de nainte vreme când la Brăila şi acum era gata spre aceea socoteală ca să vie la scaun în Ieşi. Iară dacă l-

au chemat vezirul pe Lupul vornicul la adunare la cortul său, el îndată au ingenunchiat şi după multă mustrare ce I-au înfruntat pentru hainie, să-i fie pomenit vezirul şi de domnie.

Ce, atuncea au răspunsu' şi Lupul vornicul, cum el nu este vrednic de domnie; iară şi cine a fi domnu', nice lui nice altuia nu este ţara bună de nemică că au robit-o tătarii mai de istov. Atunce au dzis vezirul, făcândusă că nu ştie nemică, dzicându cum să fie aşea? (Şi el, bată-l Dumnedzău, singur au dat ţara în pradă). Pentru care dzicându Lupul vornicul vezirului cum şi ordie mării tale plină este de robi moldoveni, atunce îndată l-au îmbrăcat cu caftanu puindu-l caimacam răspundzindu-i: iată că-ţi dau ţara în sama ta; şi până în de 3 ori i-au dzis: işâtu Lupul ghiozun aci); adică, foarte să-ţi deschidz ochii şi altele.

Şi după toată voroava i-au şi dat la mân ferman ca să scoaţă robii, şi cu ciauşi, ori câţi ş-ari găsi în toată ordie, să-i ia pre toţi; şi au fost trimis vezirul pe la toate vadurile oameni împărăteşti, de au scos robi de la tătar. Iară Lupul vornicul de la vezirul au mărsu şi la cortul lui Dovlet Chéri han şi iară ca mai multă mustrare i-au datu. Şi cât au zăbovit Lupul vornicul acolo vreo 5 dzile, scos-au la 2000 de robi. Şi atuncea au fost sositu la vezirul şi cărţile lui Curtu păşea din Ieşi de carile s-au pomenit mai sus. Iară de a cincea dzi, au purces şi vornicul Lupul împreună cu Bechir aga şi cu Mehmet efendi iazagiul şi au sosit în Ieşi, iulie 31 de dzile. Iară Curt Mehmet păşea, după ce au şedzutu în Ieşi 10 dzile, împlutu – sau de robi de moscali şi el şi turcii lui ce venisă cu dânsul, de ceea ce rămăsesă în urma oştii flămândzi şi bolnavi şi de cei fugiţi; şi s-au dus la locul lui.

Aicea n-am putut lăsa cu cuvântul şi pentru rândul muntenilor. Măcar că au fost amestecat şi Constantin Băsărabă vodă la socoteala moscalilor, pe care s-au pomenit mai sus, iară încă-şi negraba şi chivernisala cea bună trece primejdie cea rea, pe care s-au vădzut şi aicea. Căci Constantin Băsărabă vodă nice cum din porunca

veziciului nu s-au abătut în lături, ce şi salahori şi cară de cară de oaste şi de altele au dat; iară singur să afle spre Târgovişte, aşteptând-Ta ce de apoi cum va ieşi lucrul dacă se vor lovi oştile faţă de cine va hi biruitor. Iară nu ca Dumitraşco vodă Cantemir, dintâiaş dată a să nu-mi domn vecinic cu feciorii săi şi a număra conacele cu moscalii, câte sintu până la Dunărea la pod; şi de Bugiacul cu tătarii nu-şi aducea aminte (ce cum dzice prorocul David la psalomul 20: „cugetară sfaturi, carile nu le putură scoate la cap”). Iară Băsărabă vodă, numai ce pândiia la ce se va alege lucrul; iară îndată ce simţi că s-au lovit oşti le şi s-au împăcat, într-acela ceas şi trimisă de sârgu 8 boieri la poarta vezirului de să aflară cu daruri, aşijderea şi la hanul, şi-şi îndreptă lucrul despre toate părţile şi nu i-au cădzut ţara la robie; măcar c-au fost Toma Cantacuzino spatariul din partea lui trimis la moscali şi au mărsu şi la Brăila, pe care s-au pomenit mai sus. Iară pe urmă au mutat vina asupra Tomei spătarul, cu mare meşterşuguită pricină, cum, s-au sculat ca un vicleana fără ştire domnii şi s-au dus la moscali de au venit cu dânşii şi la Brăila; şi aşea Constantin vodă ş-au îndreptat lucrul despre turci.

Iară Toma spătarul, după ce au ieşit den Brăila lua să cale spre Ţara Rumânească pentru îndreptăciune casai lui; ce, socotind că va cădea în cursă, ş-au luat cale spre Ţara Ungurească, unde, de acolo s-au tras iară ia moscali, şi l-au miluit cu diregătorie, graf general. Iară şi Băsărabă vodă au cheltuitu pre urmă câteva sute pungi de bani cu brăilenii turcii, până s-au mântuit de gâlceava lor.

Aicea’s. criem precum au căimăcămit Lupul vornicul şi cu Be. chir aga vezirului ţi apoi cum au petrecut

După ce au mărsu Lupul vornicul, chemat cu ferman, la vezirul prin Bechir aga tâlhăşciu, pe care s-au pomenit mai sus şi, sosindu acolo şi Ion vodă tergirrianul, carile era gata să purceagă să vie la Ieşi să fie caimacam şi spun unii cum Ion vodă, dacă au înţeles de venire Lupului vornicul, l-au chemat la cortul său, şi Lupul n-au vrut să margă; şi rău au greşit, că n-ar hi păţit pedeapsa care i s-au tâmplat atocma cu capul, precum vei înţelege mai gios la rândul

său; căci că de s-ar hi priceput Lupul vornicul încă el singur să fie poftitu de la vezirul pentru Ion vodă să fie venit caimacam şi i-ar fi fost mai cu ticneală, ştiindu-l că-i om mare de la uşea împărăţiască şi Frate de domnu’ şi încă şi tergiman şi nu i-ar hi venit Lupului vornicul asupra nice o patimă despre nime.

Ce, Lupul vornicul după ce l-au îmbrăcat veziciul cu căftan şi l-au făcut şi caimacam ţării, pe care s-au dzis mai sus şi vrând să purciagă spre Ieşi, au lăsat la Poartă pe capichihaia lui Dumitrasco vodă Cantemir, anume Ianiuo Critianul, cu carile au fost soţie şi Maxut postelnicul, care şi Maxut postelnicul, socotindusă să nu încapă la vreun greu despre vezirul, s-au fost lipit lângă Ion vodă, la primejdie de răscoală. Iară după ci-au vădzut pe Lupul vornicul la ordie, îndată au părăsit pe Ion vodă şi au mărsu la Lupul vornicul de au venit în ţară la casă-şi. Iară Ion vodă, vădzind aşea, cerşut-au de la Lupul vornicul ca să-i dea 4 pungi de ban din ţară, dzicând, ci-au cheltuit la Brăila şi aiurile, viindu la căimăcămie ţării; ce, Lupul s-au aşedzat ca să trimaţă un om al său cu dânsul la Ieşi şi-i va da din ţară.

Deci, după aceste toate dacă ş-au luat Lupul vornicul dzua bună de la vezirul, viind la tabără la Bursuci, împreună cu Bechir aga şi cu Mehmet efendi iazagiul şi cu Haidar aga a hanului, pre carile apoi l-au lăsat pentru restul taberei, că tot încă nu să potolisă tătarii bine cu prada, aşijderea au trimis vornicul Lupul la Iordachie aga, feciorul lui Lascarachie, fiind ginire lui Antiohie hatmanul Joara, de l-au adus de la bejenii şi l-au trimis să fie şi el capichihaie la poarta vezirului cu celălaltu ce scriem mai sus şi să poarte de grijă pentru scosul robilor.

De la Bursuci au sosit Lupul vornicul în Ieşi iulie în 31 de dzile, cum. s-au dzis mai sus; iară Bechir aga s-au aşedzat în curtea cea domnească. Ce, Lupul vornicul făcusă atâta cheltuială cu scosul robilor, şi la Poartă, fiindu ţara bejenită, ce numai i-au căutat de au scos asupra bejenarilor la toate ţinuturile câte doi lei de car să ia, pe aiurea şi mai gios. Apoi au venit poruncă de la vezirul de

au dat ţara şi 100 de căruţe câte cu 4 cai, scoţând cuvântu' pentru pornitul craiului şvedzăscu den Tighinea spre ţara lui; şi au fost trimis şi din Ţara Muntenească domnul

Băsărabă vodă câteva mii de chile zahărea, făină şi ordzu, de au şedzut carăle la Ţuţora multă vreme până începu să a putredzi sacii cu făină şi totuşi nu s-au ales nemică de acea pâine, descărcându-să la mănăstirea Bârnova; şi apoi o au dat la nişte cazaci zaporojeni de o au mâncat-o; căci craiul şfedului îşi batgiocorila de turci şi n-au vrut să margă.

Aicea în Eşl, tâmplatu – sau de au venit şi un agă de la Poartă, de la ordie vezirului, de au cercat la cetatea Hotinului cum este; şi începu să a suna cuvântul, cum, era să vie un păşea la Moldova, că de domnie nu să svetiia nime. Boierii ţării încă nu vrea să vie la Ea, vădzindu că vezirul totu' şedea cu oştile la Gura Sărăţii; şi cu adevărat nu era de a credere, de vreme că unii era fugiţi în Ţara Ungurească, alţii la munţi. Iară în târgu în Ieşi s-au tâmplat târgoveţii toţi acasă; ce, fiind Lupul vornicul caimacam împreună cu Antiohie Joara hatmanul că aşeş de la vezirul îi adusese căftan ca să fie şi altu' boieriu caimacam pre carele a socoti Lupul vornicul; şi Maxut postelnicul încă să afle pre lângă dânşii pentru limba turciască pe la agi ce venie în Ieşi.

Fost-au să dea Lupul vornicul şi vreo 60 pungi de bani la vezirul, din venitul ţării ce eu domnii din ocna şi din vămi; ce, alţi bani nu pre era, făr' cât copeice şi dulce câte de patru bani şi timfi de cei noi moschiceşti. Deci cu mare nevoinţă de abiia s-au strânsu 12 pungi de acei bani şi au trimis la ordie la vezirul şi tot i-au luat cu scădere.

Iară Costanlin Muslaimul, omul lui Ion vodă tergimanul, carile au fost venit pentru bani, au şedzut câtăva vreme şi cum au venit, aşea s-au dus din Ieşi fără bani înapoi şi încă înfruntat. Ce, adăugândusă la neprietenşug una ca aceasta despre Ion vodă, a doua şi despre vezirul că nu i-au trimis bani buni şi mai mulţi, a triia, nu să ştie ce blăstămăţie au făcut capichihăile carii s-au numit mai sus, nu ştiu ce meşterşuguri or hi făcut cu

scosul robilor şi intrându aceste toate la urechile vezirului, îndată au poruncit de au prinsu pre Ianio Criteanul, dzicându-i: „Tu eşti cel vicleanu capichihae lui Dumitraşcu vodă Cantemiroulu hainul; ai ştiut faptele stăpânului tău şi n-ai vădit, şi de acum nu vei mai fi viu”. Şi îndată au poruncit de i-au tăiat capul. Iar Iordachie aga, feciorul lui Lascarachie, s-au priceput mai curundu şi au fugit de la ordie tocma pre Tutova la satul socru-său lui Antiohie Jora hatmanul, la Tomeşti, şi avut-au mare noroc, că au lăsatu oameni de straje mai în urmă, că din loc ci-au fugit, au şi purces gonaşii după dânsul ca să-l prindză şi i-au fost pripit acele în curte la Tomeşti. Ce, dându-i veste străjerii, au păzitu de au ieşit cu fuga la deal, pedestru, de ş-au scutit viaţa cu pădurea. Iară cai lui cu totul cum era, aşea i-au apucat turcii gonaşii, şi într-acesta chip au hălăduit şi Iordachie aga de acea cumplită şi de năprasnă primejdie.

Dzic unii, cum şi cu acel Bechir aga ş-au fost imputat Lupul Costachie vornicul şi cu Mehmet efendi iazagiul, că turcilor cine le poate sătura lăcomie lor? Deci, să-l fi adaos cu pâră la vezirul şi ei; osebit de acestea foarte ucidea pre mulţi săraci de omini, pre unii şi după vina lor, iară pre mai mulţi poate fi şi fără cale cu asupreală pentru bani ca să plinească poruncile (sau şi păcatul omului urmaliză spre osândă). Iară încăş dacă-şi înmulţeşte omul şi la neprietini, nebăgând în seamă, şi ales cei mai putincioşi, când nu te gândeşti atuncea te surpă. Care, acestea toate câte s-au scris mai sus, grămădindusă una peste alta, mai vârtos i-au scornit neprietinii cuvântu’, cum, au strânsu şi strânge bani mulţi din ţară Lupul vornicul, şi va să fugă şi el, cum au fugit şi alţii din boieri.

Deci, cându au fost într-o dzi, sosit-au aicea în Ea de la vezirul un agă de-i dzic Delibaş, carile au petrecut până aicea pe un sol leşescu, mergător în sus. Ce, Lupul vornicul încă avea mare gâlceavă au nişte tătar pentru nişte e pe tătărăşti, ce s-au pomenit şi mai sus, şi acum le orânduia ca să se ia din ţară şi să se dea tătarilor. Ce, cându au fost septembrie 9 dzile, aşeş din curtea cia domnească i-au poprit, arătându-le fermanul vezirului, pe

care să-i ducă acolo. Şi aşea, îndată i-au pus în hieră pe 3 boieri; pe Lupul Costache vornicul, pe Antiohie Jora hatmanul, pe Maxut postelnicul şi cu mare pază i-au dus la ordie; şi nice i-au adunat cu vezirul; unde de acolo i-au pornitu cu mare urgie şi i-au trecut peste Dunărea de i-au dus la cetate la Varna, de i-au băgat înnontru cu obedzi în picioare şi cu lanţuh de grumaliză. Şi aproape era să se mântuiască şi de viaţă cute-trei; ce, norocul lor ca să mai aibă dzile, de sârgu au trimis Constantin Basarabă vodă, domnul muntenescu milostenie de la sine 300 lei, de au dat la mai marele cetăţii şi i-au mai slăbit de i-au mai scos afară la lumină de i-au aşedzat; ce acum li să înflasă limbile în gurile lor, de lanţuh ce avea în grumadz; cât vrea hi mai zăbovit nescoşi, acolo ar hi perit. Şi de de înainte au mai şedzut la pază până s-au plinit la 8 luni.

Şi au foslu Lupul Costachie vornicul caimacam în Iaşi numai 40 de dzile până au cădzut la închisoare, pe care s-au dzis mai sus.

Iară cum au ieşitu de la închisoare aceşti 3 boieri se va pomeni mai gios la a doua domnie a lui Nicolae vodă.

Aicea scriem precum au venit la scaunul ţăriei epitrop

Ion vodă, [cate mai mic a lui Nicolae vodă vleato 7220, septembrie 26

După ce au venit acel agă Delibaş şi au rădicat pe boieri din Iaşi, pe care s-au povestit mai sus, iară aicea în oraş au rămas de ciia caimacam însuşi Bechir aga tâlhăşciu. Ce, îndată s-au mâhnitu orăşenii: una, că au luat pre acei boieri mari în hieră; a doua, că au rămas iară turcu în scaun şi socotiia să nu caliză cu acele amestecături vreun paşalâc la Moldova, de care presfântul dumnedzău să ne ferească de aceea socotială, precum au ferit şi până astădz. Însă Bechir aga, a doua dzi după pornitul boierilor, netâmplându-să dintr-a îţi boieri în Iaşi, fără cât, aflându-să într-aceea una dată Ghiorghie Apostol biv vei vistiernic, l-au chemat la curte şi îndată l-au făcut caimacam, ca să poarte de grijă pentru trebile ţării, după obicei, iară banii de unde venită, tot la Bechir aga îi

strângea. Şi au stăpânit şi el vreo 17 dzile scaunul Ieşilor, până au venit Ion vodă tergimanul, fiind cursul anilor ’7220, septembrie 26, într-o miercuri.

Iară Bechir aga peste 3 dzile încă s-au rădicat, plin de robi; şi mâncasă şi bani câtva; şi s-au dus după vezirul. Dară nice el n-au păţit bine; că, schimbându-să vezirul Baltagiul i s-au luat tot şi cădzusă şi la pediapsă cum li-i obiceiul turcilor după firea lor cea nestătătoare.

După ce au venit Ion vodă în scaun la Ieşi atuncea foarte s-au bucurat târgoveţi şi ţara toată, trăgând nedejde pentru doinniia lui Nicolae vodă, vădzind pe frate-său sosit cu stăpânirea la scaunul Moldovei; carile după ce s-au aşedzat în curtea cea domnească, îndată au poruncitu la toţi zlotaşii pe la toate ţinuturile să nu mai strângă rămăşiţele şi să dea ominilor pace să nu-i mai supere. Iară tituluşul lui aşe să scrie la cărţi; Ioan Mavrocordato marile tergiman a puternicii împărăţii şi epitropul Ţării Moldoviei, iproaci. Şi aşea apoi cu blândeţe scris-au cărţi pre la toţi boierii, unde să afle prin bejenii, şi la pribegi, ca să vie cineş la locul său fără de nicio stală.

Când s-au cutremurat pământul

Tot într-acest an, fiind cursul anilor ’7220, în luna lui octomvrie, spre numărul al şeptele, la 8 ceasuri noaptea spre dumeneca, foarte tare s-au cutremurat pământul, în slava lui dumnedzău, până în di doari, şi huietul venită despre răsărit.

(*Până aice am scris eu Axintie Uricariul*)

Postfaţă:

„ŞI ERA OM ÎNVĂŢAT FOARTE.

BUN CĂRTURAR...”

Moştenirea culturală a Moldovei din a doua jumătate a secolului al XVII-lea şi din primele decenii ale secolului al XVIII-lea înglobează realizări de seamă, operele create atunci fiind străbătute de ideile purificatoare, moderne ale Renaşterii şi Umanismului în virtutea unei îndelungi şi nejustificate tradiţii, obişnuiam să enumerăm în seria scriitorilor din această epocă pe un Dimitrie Cantemir sau pe un Ion Neculce (şi pe bună dreptate!) dar, în acelaşi

timp, minimalizam mereu rolul lui Nicolae Costin, ale cărui eforturi literare şi lingvistice trebuie considerate drept unele dintre cele mai remarcabile.

Deoarece în R.S.S. Moldova opera lui Nicolae Costin n-a fost editată integral, nemaivorbind de careva studii monografice, dedicate personalităţii acestuia (capitolul din „Istoria literaturii moldoveneşti”, vol. I, e, probabil, unica excepţie), ne propunem, aici, să conturăm o imagine a vieţii şi operei ilustrului cărturar

Documentele timpului, cât şi lucrările sale ni-l vădesc pe N Costin drept un erudit, cu temeinice cunoştinţe de limbile latină, polonă, slavă veche etc. Studiul intens în domeniul istoriei şi literaturilor antice l-a dus la descoperirea unor noi informaţii despre trecutul poporului nostru, ceea ce va constitui mai târziu un imbold determinant în scrierea unei istorii a Moldovei „de la începutul lumii”.

În 1690, la câtva timp după reîntoarcerea din Polonia, boierit de Constantin Cantemir cu funcţia de logofăt al treilea, Nicolae Costin se pregătea să ia în căsătorie pe Ileana, fiica lui Gheorghe Duca şi sora viitorului domn Constantin Duca. Asasinarea tatălui şi a unchiului său Velicico a zădărnicit realizarea acestui proiect, el urmând să fie înfăptuit abia în 1693, la sosirea lui Constantin Duca în scaunul Moldovei. Noul domn îl avansează la rangul de hatman şi N. Costin se dedică activităţii administrative şi diplomatice, neuitând însă nici de chestiunile private, după cum ne informează I. Neculce în cronica sa. La mazilirea lui Constantin Duca, Nicolae va pribegi, împreună cu fraţii săi, în Muntenia (căci în Moldova venise domn Antioh Cantemir), se va reîntoarce iarăşi sub Constantin Duca, din nou ca hatman şi pârcălab de Suceava, îl va urma apoi la Constantinopol, spre a-l ajuta să obţină o a treia domnie, dar, neizbutind, va reveni în ţară, unde domnea de acum protejatul lui Brâncoveanu Mihai Racoviţă.

Era prin septembrie 1703. Nefăcând parte din divanul acestui domnitor, N. Costin se retrage la ţară,

unde-şi avea întinse domenii, care necesitau îngrijire. Acum, se pare, are şi răgazul de a se dedica preocupărilor literare. Dar anul de domnie al lui Mihalache Racoviţă se scurge repede, în scaun revine Antioh Cantemir, care, în urma unor concesii, devine mai milostiv faţă de N. Costin, avansându-l la rangul de mare vornic de Ţara de Jos. Sunt ani de rodnică activitate pentru Nicolae Costin. îl aflăm menţionat în numeroase documente cu caracter juridicadminisirativ, numele lui suplinind adesea pe cel al marelui logofăt în probleme de ordin agrar.

La 1707 revine în scaun Mihai Racoviţă şi Nicolae se retrage din nou la moşia sa. Va şedea la casa lui, vorba lui Neculce, până la 14 octombrie 1709 (data mazilirii lui Racoviţă), când va fi poftit la Iaşi şi numit caimacam, alături de Antohie Jora şi Ion Buhuş-logofătul, odată cu sosirea în scaun (la 25 ianuarie 1710) a lui Nicolae Mavrocordat, fiul lui Alexandru Exaporitul – marele terziman, care întreţinuse cu N. Costin o îndelungată şi bogată corespondenţă. Era şi firesc ca N. Mavrocordat, el însuşi un erudit şi animator al culturii, să dea preferinţă unui apropiat al tatălui său, după cum ne-o confirmă şi contemporanul acestora Axinte Uricariul: „... acel vestit, care era şi din părinţi blagorodnic şi învăţat, feciorul lui Miron Costin, şi dintre sine cu adevărat împodobit cu învăţătură şi-l avea Nicolai vodă întru deosebită dragoste şi socotinţă”. Graţie culturii sale şi cunoaşterii de limbi străine, N. Costin va fi folosit întotdeauna în chestiuni diplomatice, după cum ne-o va mărturisi el însuşi în cronica sa.

Prima domnie a lui Nicolae Mavrocordat n-a împlinit nici anul, turcii preferând să aibă în Moldova un pământean, cunoscător al legilor şi obiceiurilor ţării, fidel Porţii. Noul domn se numea Dimitrie Cantemir. Este penultimul domnitor sub care a trăit

Nicolae Costin. Doi mari cărturari, cărora nu le-a fost dat să se poată apropia sufleteşte. Poate diferenţa de vârstă, poate vechea discordie dintre familii, ale cărei tragice urmări musteau încă vii în sufletele lor; poate prea

scurta domnie a lui Dimitrie Cantemir i-a împiedicat s-o facă. Oricum, Nicolae s-ar fi vrut un apropiat al domnului, căci acesta pare a fi sensul ce străbate din consemnarea sa; „Dumitraşcu vodă taine numai cu sfetnicii săi cei tineri, ca şi dânsul, făcea”. A acceptat tacit politica noului domn şi, deşi n-a semnat proclamaţia prin care D. Cantemir aducea la cunoştinţa ţării despre lupta antiotomană, alături de armata lui Petru cel Mare, va lua parte la primirea acestuia din urmă în Iaşi, cât şi la bătălia de la Stănileşti, după înfrângerea căreia va pribegi, pentru ultima oară, dincolo de hotarele pălimitei Moldove.

În noul divan, al lui N. Mavrocordat, N. Costin îşi păstrează titlul de mare logofăt, acordat încă de D. Cantemir, dar la numai un an (septembrie 1712), pe când se afla la moşiile sale, se îmbolnăveşte subit şi moare.

Deşi desele schimbări de domni îl făceau pe Nicolae Costin să-şi petreacă zilele la ţară sau departe de ţară, iar funcţiile dregătoreşti, pe care le deţine în răstimpul vieţii, îi înghiţeau o mare doză de energie şi timp, neobositul cărturar a găsit răgaz şi pentru a se consacra preocupărilor culturale. Moştenea de la tatăl său nu numai un nume ilustru, dar şi vocaţia de a scrie. De a scrie o *istorie* a Moldovei. Reia, chiar de la bun început, temerarul proiect al tatălui (rămas nematerializat din cauza neaşteptatului şi dramaticului său sfârşit) de a întocmi o istorie a ţării de la origini până în zilele sale, căci „toate lucrurile dacă să încep a spune din (în) ceputul lor, mai bine să înţeleg” (cum ar fi spus M. Costin). Ca rezultat, avem: *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*. Prin acest letopiseţ-crouograf N. Costin introduce în istoriografia naţională erudiţia vastă şi panorama imensă a desfăşurărilor istorice, lucrarea constituind, sub raportul concepţiei şi informării, o inovaţie faţă de letopiseţele anterioare. Înglobarea istoriei Moldovei în contextul universal, citarea regulată a izvoarelor utilizate (atât interne, cât, mai ales, externe), vasta construcţie arhitectonică, în cheia cronografelor bizantine – iată doar câteva din caracteristicile prin care, după unii cercetători,

Nicolae Costin vine să anticipe opera de maturitate a lui D. Cantemir. Erudiţia sa vastă, care o anunţă pe a lui D. Cantemir, subliniază reputatul istoric şi om de cultură român P.P. Panaitescu, cuprinde şi inspiraţie polonă, dar tot aşa de însemnate sunt în opera lui izvoarele latino-ungureşti, occidentale şi greceşti.

Data elaborării letopiseţului ţine de aflarea sa în Ţara Românească (1696 – 1700), în calitate de pribeag. Apropiat şi ruda. prin alianţă, cu stolnicul Constantin Cantacuzino, ar fi firesc să presupunem, că cei doi cărturari au discutat deseori problem de istorie (universală şi, bineînţeles, na (ională). Cu atât mai mult, că la acea epocă, C. Cantacuzino începuse, probabil, lucrai asupra tratatului de „Istoria Ţării Româneşti” Studiul comparaţi –, al operelor lor atestă similitudini de tratare.

Rareori s-a evitat a se sublinia *caracterul compilativ* al letopiseţului lui Nicolae Costin (opinie lansată de N. Iorga şi pe luată de majoritatea cercetătorilor), dat fiind că aici vom regăsi a li; citate sau parafrazate numeroase lucrări din istoria universal:! (latină, greacă, polonă), cât şi ale înaintaşilor, în particularale lui Gr. Ureche şi M. Costin. E cazul să remarcăm, că, în epoca dată, paternitatea literară avea un statut mai puţin rigid decât în timpurile moderne; a prelua mot-à-mot un text sau a-l adapta la perspectiva propriei lucrări reieşea din o pornire mai nobilă şi nu urmărea absolut niciun scop speculativ.

De aceea, în unele cazuri (inclusiv cel al lui N. Costin), asemenea constatări trebuie tratate cu „indulgentă” şi din perspectiva eticii vremii în care au fost elaborate.

Caracterul specific al lucrării îşi află, deci, sorgintea în tendinţa autorului de a da o *amplă panoramă istorică a ţării în contextul larg al provenienţei creştine, al evenimentelor ce e: i cauzat cutare sau cutare reorganizare a hotarelor ţărilor vecin. –, implicit istoria lor*. E limpede că ar fi fost de prisos reluarea proprie a tuturor acestor aspecte, odată ce ele îşi aflaseră deja expresie în ample şi recunoscute istorii. Reluarea lor, fie şi nu

întotdeauna de pe poziţiile unei totale corectitudini ştiinţifice, îşi găseşte, astfel, explicare. Cu atât mai mult, că însuşi autori1! caută să explice şi să justifice, într-un fel, procedeele sale. Când. l vorbeşte despre alte popoare, care nu au o legătură organic; cu epoca analizată, N. Costin menţionează. „De aice ne întoarcem la rândul istoriei noastre pentru mai bună deschiderea mini-i cetitorului" sau „şi pre rând ce au lucrat acei crigaci şi asup)., Litvei, ceteşte pre Alexandru Gvagnin...". Sau: „fără noi cât am's –, cotit să fie pentru deschisul voroavei şi ştiinţei noastre, am scris până aice".

Faptul de a nu fi utilizat unele izvoare autohtone, preferi: du-le pe cele externe, îl explică astfel: „fără a pomeni de nişte lelop seţe pre urmă scrise de o seamă de boieri de ţară, nu socotesc al; fără cât ocară li să face la vecii viitori de i-aş pomeni; că şi la istoi a le scrie deplin şi pre largu, trebuie şi învăţătura şi ştiinţa:,!

lor ţări, cari acele nu o au avut. Aşea ce am putut, nu cu puţină osteneală, ce câtva ani am împreunat toate, şi den toate unul neesla letopisăţu... şi de vei cili letopisăţăle altora şi uitându-te şi la acesta unul şi întru unul toate, vei cunoaşte pre largu osteninla noastră, şi ca pentr-o oglindă vei prăvi şi a megieşilor lucruri".

„Predoslovia" la letopiseţ se încheie cu o „izvodire de istoriei", în care N. Costin va enumera, conciş, „mărturii", adică autorii, ale căror lucrări le-a cunoscut şi le-a utilizat. Cunoaşterea acestor surse de notorietate în cultura universală îi permite lui N. Costin să-şi plaseze opera în contextul realizărilor de acelaşi gen. Într-o asemenea situaţie, discernerea atitudinilor, cât şi enunţarea propriilor opinii devin inerente, opera căpătând personalitate prin însăşi detaşarea autorului ei de modelele ahterioare autohtone, viziunea critică asupra surselor utilizate şi a faptelor relatate impunându-se de la sine.

Combate, la Tel ca şi predecesorii, mult discutatele aserţiuni privind originea neamului (ale lui Simion Dascălul şi Misail Călugărul, numindu-i „istorici mincinoşi"

şi încheind justiţiar: „Vezi aicea basnele lor, ce au scris, ce nu să prinde, cum zic mano, ţigăneşte”). Relatează, pe larg, războaiele dacice, discută, de asemenea, originea numelui comun al românilor, dat de alte popoare, acela de „vlah”, care, după Enea Silvia Piccolomini, ar veni de la numele consulului roman Flaccus. Demonstrând inexactitatea acestei derivaţii, Costin subliniază, că originea românilor se leagă în mod direct de cucerirea Daciei de către Traian. Spulberă unele confuzii ale istoricului Anton Bonfinius privitor la lupta craiului ungar Jicmont cu Ştefan-vodă, domnul muntenesc (un astfel de domn n-a existat, de fapt). Vine cu precizări chiar şi la „Letopiseţul Ţării de la Aaron-vodă încoace”, rectificându-l pe M. Costin cu privire la presupusul domnitor al Moldovei Radu Ştefan.

Extrem de importante pentru istoria literară sunt datele privind existenţa unei poezii şi tradiţii orale, „produse” de cântăreţii şi povestaşii populari:

„Care obicei şi în Italia, şi la turci, şi în Ţara Sârbască, şi în alte ţări, şi aicea în ţară la noi, vedem şi până astăzi, la inesăli domnilor, cântând lăutarii cântecele domnilor trecuţi: cu nume bun şi cu laudă celor buni, iară cu ocară celor răi şi cumpliţi”. Sau: „Înţeles-am şi noi de oameni bătrâni lăcuitori de ulcea den ţară, cum să trage cuvântul den om în om că o biserică de lemnu, la Olovăţ, să fie făcută de Dragoş-vodă, şi acolo /.le să fie îngropat Dragoş-vodă”. Prin aceste informaţii N. Coslln întrevede, alături de documentul scris, rostul tradiţiei populare în reconstituirea istoriei.

Textul letopiseţului, prin structura sa compoziţională, „mărturiseşte” efectul indiscutabil al retoricii. Or, la acea perioadă, noţiunea de retorică apărea strâns îngemănată cu cea de literatură, sugerând ideea de scriere bazată pe mijloacele exprimării figurate. N. Costin, pătruns până în măduvă de cultura antică greco-latină şi de cea a Evului Mediu, va prelua procedeul. Dar abundenţa de informaţie, deseori antitetică, lipsa, pe alocuri, a discernământului critic în selectarea şi redarea evenimentelor, expresia,

deseori superfluă, îngreleaază lectura, adumbrind efectul literar al lucrării.

Deşi s-a consacrat relativ târziu activităţii cronicăreşti, N. Costin a reuşit să ne dea şi o *cronică a timpului său*. Este vorba de *Letopiseful Ţării Moldovei de la 1709 ta 1711*, scriere de un pronunţat caracter memorialistic şi reflexiv, în care cercetătorii depistează viziunea unui virtual *nuvelist*. Dacă *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii* rămâne mai mult o operă de compilaţie, ce tratează o perioadă anterioară autorului, atunci letopiseţui domniilor lui Constantin Mavrocordat şi Dimitrie Cantemir relatează despre o perioadă contemporană acestora şi constituie *partea originală a contribuţiei* lui N. Costin la istoriografia moldovenească. S-au făcut deseori disocieri între stilul pedant şi artificial al primului letopiseţ şi stilul viu, natural şi plastic al celuilalt. Chiar şi N. Iorga, care n-a avut pentru N. Costin decât calificative departe de a fi măgulitoare („stil sec”, „inimă de pergament”, „pisar erudit”, „compilator fără vocaţie), va vedea în letopiseţul de la 1709 – 1711 o operă originală, scrisă natural, fără pedanterie.

Data elaborării acestei lucrări, dat fiind că ea cuprinde o perioadă de numai doi ani şi va fi fost concepută, probabil, doar cu puţin înainte de neaşteptatul sfârşit al cronicarului, n-a trezit careva discuţii. Problema care s-a vehiculat în jurul ei a fost următoarea: dacă cronica e sau nu o operă de curte, iar autorul ei un cronicar oficial? Unii cercetători (N. Cartojan ş.a.) înclină spre versiunea că această operă de „istorie contemporană” a fost scrisă din însărcinarea lui Nicolae Mavrocordat, sub a cărui domnie Nicolae Costin s-a bucurat de o deosebită preţuire. Precum notăm mai sus, N. Costin întreţinuse o bogată correspon den (a cu tatăl domnitorului, marele dragoman Alexandru Exapo ritul, al cărui serviciu la Poartă a fost precedat de intense studii la Padova, materializate ulterior în câteva scrieri ştiinţifice. Cultul cărţii s-a transmis şi fiului, astfel că învăţatul domn avea temeinice motive să-i încredinţeze lui N. Costin nu numai o

dregutorie din cele mai însemnate (de mare vornic al Ţării de Jo. →), 412 dar şi să şi-l apropie sufleteşte. Se pare că simpatia şi stima nu fost reciproce, căci domnitorul va beneficia în cronică de o caracteristică vădit pozitivă, autorul ţinând să-i evidenţieze tactul şi firea-i înţeleaptă, evitând, în acelaşi timp, lauda excesivă:

„Acesta Nicolae Alexandru vodă era la stat de mijlociu, iară cinsteş om…” Acest domn ţarigrădean, deşi străin de ţară şi de neam, „era fără preged şi cu privighere la trebile ţării., şi văzând pre unii din boieri că nu era mulţămiţi, dzice acestea: „Nu o dată să samănă şi să seceră şi nu o dată să ultuieşte pomul şi să culege dintr-însul rodul, aşe şi noi, toată averea noastră o am cheltuitu în trebile ţării şi avem răbdare”.

Figura morală a lui Nicolae Mavrocordat, domn al Moldovei şi al Ţării Româneşti, poate fi urmărită în numeroase cronici ale timpului: la Ion Neculce, Axinte Uricariul, PseudoMuste, Radu Greceanu, Radu Popescu, făcând astfel obiectul preocupării celor mai talentaţi cronicari. Prezentat denigrator de unii, apologetic de alţii, se pare că nota cea mai cumpătată i-a prins-o, totuşi, I. Neculce (el Fiind şi cel mai dens în expresie), din care ne permitem a cita aici, spre o mai evidentă comparare: „Că Neculai-vodă moldoveneşte nu ştia, ce era un lucru prea cu năcaz boierilor şi ţării. Şi-şi ţinea lucruri nalte, la mânie aprig, numai nu ţinea mult. Vrea să stăpânească Moldova cu Poarta turcească, cu mărire mare. Şi era om învăţat foarte, bun cărturar şi desfătări, voroave de glume, nemic nu se făcea înaintea lui. Şi cunoscător de oameni şi la cine-i slujia bine arăta dar Numai mânia ce o avea sirica cele bune a lui. Că-i era şi lui cu greu, că nu ştia rândul ţării şi nu putea pe boieri să-l supuie cu schevernisală, după cum era voia lui”.

Deşi domnia acestuia a fost relativ scurtă şi paşnică, lipsită de evenimente spectaculoase, Nicolae Costin reuşeşte să închege o expunere interesantă şi vie, făcând memorabile multe întâmplări şi chipuri. Deosebit de pătimaş este povestită scena dramatică a întemniţării

trufaşului boier Iordache Ruset vornicul, care, prin intrigile sale, înălţase, dar şi „surpase” destule domnii în Moldova. A încercat să-l mazilească şi pe Nicolae Mavrocordat, acesta, însă, îl iartă de pedeapsa cu moartea, dar îl va ţine închis până la sfârşitul domniei sale, când va fi salvat de D. Cantemir Năravul şi-l va arăta Ruset şi pe timpul domniei acestuia, conducând iţele politicii lui Brâncoveanu în Moldova, răspunzând la bine prin ingratitudine (de altfel, îl vom întâlni mai târziu printre personajele „Istoriei ieroglifice”, sub masca simbolică a Pardosului). Cronicarii silit unanimi în a vedea în persoana lui Iordache Ruset un lip al intrigantului. Dar, în timp ce I. Neculce, să zicem, este

413

(deşi substanţial) mai detaşai şi mai lapidar, Nicolae Costiu insistă asupra detaliilor, expunând cu minuţiozitate scenă după scenă. Acţiunile lui I. Ruset sunt etalate pe mai multe pajini, astfel că ne pomenim cu o bună parte din cronică dedicată acestui ultim supravieţuitor al duşmanilor Costineştilor, principalul autor moral al asasinării fraţilor Miron şi Velicico, cel care, şi după moartea tatălui, a continua! să-i persecute pe toţi trei feciori, urmărindu-i (după cum consemnează şi I. Neculce) „cu grele dăjdi şi prepusuri”, cumpărându-le „odoarăle şi şalele făr’ de preţu”.

Este relatat pe larg procesul lui Iordache Ruset, precum şi răspunsul semeţ al inculpatului, ceea ce i-a determinat pe boieri să ceară răsplata supremă la care, zice Costiu, „vodă nu prima dzicând: nu voi să-mi împlântu mânuie în spurcat sângele lui”.

Ultimele pagini din naraţiunea rezervată domniei lui Nicolae Mavrocordat cuprind aprecieri laudative la adresa domnitorului, care contrastează vădit cu întreg cuprinsul cronicii. Aceste pasage, ca şi cele consacrate lui Alexandru Exaporitul, sunt după opinia unor cercetători şi editori (Const. A. Stoide, I. Lăzărescu ş.a.), adausc ulterioare ale lui Axinte Uricariul, cel care, la indicaţia domnească, a continuat cronica.

Domnia lui Dimitrie Cantemir este descrisă în tonalităţi mai rezervate. Regretabil, dar în niciuna din cronicile timpului vasta personalitate a ilustrului nostru compatriot nu apare în toată conplexitatea sa. Optica, din care este privit, se rezumă, în fond, la imaginea omului de stat. N. Costin va spune doar: „om isteţ, ştiind şi carte turcească”, cultura savantului poliglot trecând-o voit cu vederea. îi va recunoaşte, însă, nu numai agerimea, dar şi dorinţa de colaborare şi înţelegere reciprocă (ca să utilizăm o expresie curentă) pe care proaspătul domn a căutat s-o sublinieze în cuvântarea ţinută la începutul domniei (la Iaşi), „zicând să fie unii către alţii întru dragoste, poftind pre cei bătrâni ca pre nişte părinţi, pre cei de vârsta sa ca nişte fraţi, pre cei care mai tineri ca pre nişte fii, arătând ce ar fi folosul unirii boiereşti”.

Cât a văzut Nicolae Costin sau, mai bine zis, cât a lăsat să se vadă din promovarea unei politici de eliberare a ţării?

Deşi semnează, în calitate de mare logofăt, tratatul de alianţa de la Lutk, participă la masa oferită de Dumitraşco vodă în pârâtului Petru (apoi la masa de răspuns), cât şi la bătălia „din gios de Huşi, la Stănileşti”, concluzia e implacabilă: „Acestui turnau agonesit ţării Dumitraşco vodă cu socoteala lui cea grabnica, de nu se va îndrepta mai în veci. Şi au domnitu Dumitraşco vodă numai 6 luni şi 6 dzile, şi s-au dus cu toată casa lui în Ţara Moscu lui...”. N. Costin venea dintr-o epocă care cu greu îi permitea să-şi

Iiirineze o judecată obiectivă despre importantele evenimente lutâmplale atunci, alianţa lui D. Cantemir cu Petru I neputând II preţuită, la acea oră, decât după rezultatele ei imediate, iar ele lui fost catastrofale, ţara căzând pradă tătarilor şi turcilor de cându-i Ţara Moldovei şi câte răscoale au fost pe ţară, n-au păţit Galaţii aşea, de au rămas mănăstirile numai piatră, nice clopoate, nice uşi, nice un hier, şi până în jilţuri, şi sfintele icoane le-au fărâmat şi le-au arsu de istov cu foc. Iară târgul Bârladul şi mai rău au păţit, că au rămas numai pajişte; fără oamenii

n-au cădzut la robie, că mai de timpuriu au fugit, de ş-au scutit viaţa la codrii...”

Acest letopiseţ, spre deosebire de cel anterior, abundă în observaţii personale, includerea în ansamblul narativ a experienţei de viaţă şi a pasiunilor politice proprii, făcând din el obiect al literaturii. Cercetătorii au remarcat deja *caracterul memorialistic* ni acestei scrieri, în care participarea afectivă a naratorului e evidentă – de la tonul grav, străbătut de o durere sau indignare Libia reţinută până la inflexiunile Ironice, uneori chiar umoristice. Deşi invectiva, epitetul injurios nu sunt prezente în cronica costiniană (cazul lui I. Neculce sau Radu Greceanul), pana sa se dovedeşte a fi nu mai puţin acidă. Cu un sarcasm distilat, aidoma unei fine pânze de păianjen, el îşi încondeiază abil şi irevocabil victima. Vom exemplifica prin acelaşi Iordache Ruset, urmărit Imaginar de autor „tocmai la Chiov” pentru a încheia cu satisfacţie; „Şi mira-te-vei di a mai vedea Ţara Moldovii”.

Expunerea e pasionantă şi vie, N. Costin intercalând ba un amănunt pitoresc, ba un detaliu de epocă, ba un contur de portret. Cu toată reticenţa faţă de Dimitrie Cantemir, el fixează totuşi câteva detalii interesante, care-i întregesc personalitatea. Surprinde, astfel, manifestarea expansivă a împăratului Petru cel Mare Iii întâlnirea cu domnitorul moldovean: „Şi în curte la scări s-au adunat cu împăratul, de i-au sărutat mina, şi împăratul l-au sărutat pe cap, luându-l în braţe şi ridicându-l sus cu o mină, fiind Dumitraşco vodă om scund şi împăratul om de fire întru lui şifaeş. Şi doamna lui Dumitraşco vodă atuncea să adunasă în împărăţiasa şi i-au dăruit împărăteasa un leflu de aur cu lanţuli şi cu pietri scumpe de i-au pus în grumadz”. Afecţiunea împăratului pentru D. Cantemir este subliniată şi în relatarea ospăţului oferit de acesta sus-pusului oaspete: „fără din driapta pe scaun au şedzut şi împăratul şi mai sus decât sine pus-au în capul scaunului pe Dumitraşco vodă şi când au vrut să şad/if i-au sărutat mâna împăratului; împăratul încă l-au sărutat pre nip; şi la păhar dintâi cându i-au închinat Dumitraşco vodă, linii

aşea au făcut sărutare”.

O altă trăsătură a scrisului costinian ar fi moralismul (caracteristică, de altfel, proprie tuturor cronicarilor noştri, care au căutat, prin opera lor, să lase o „carte de învăţătură” urmaşilor). Moralismul său va reieşi, de regulă, din preceptele moralei creştine, autorul tratând şi apreciind anumite acţiuni în cheie providenţialistă. Aşa e calificat, bunăoară, eşecul lui D. Canlemir, ca să ne limităm doar la un singur exemplu: „Şi nu-şi aduce aminte cum a fi sfârşitul, şi cum grăieşte prorocui David la Psalomul 21 „Eu, dară, sintu vierme, iară nu om Ocara oamenilor şi defăimarea norodului. Că numai sfinţiia sa Dumnedzău este vecinic, iară tu, ome, astădzi eşti, iară mâine nu eşti, şi rămâi defăimat”.

Problemele de morală, de rând cu cele istorice, l-au preocupat pe N. Costin în mod deosebit. O vădeşte a treia sa lucrare (cronologic, de fapt, întâia, data elaborării ei Nind anterioară scrierii celor două letopiseţe) *Ceasornicul domnilor*, traducere după versiunea latină (de Ioliann Wankelius) a operei scriitorului spaniol *Antonio de Guevara* „Libro aureo del gran emperador Marco Aurelio con el Relox de principes”, prima scriere din literatura modernă a Occidentului tălmăcită la noi, ale cărei numeroase ediţii concurau doar cu cele ale Bibliei. Traducerea sau, mai bine zis, prelucrarea lui N Costin reproiectează aceasta operă într-o viziune proprie, integrând-o în spiritul cultural autohton. Operă etică, cu largi implicaţii în istoria filosofiei morale a vechilor greci, „Ceasornicul domnilor” descrie viaţa romanţată a principelui Marcus Aurelius, în care Guevara vedea un model de înaltă moralitate. Foarte explorat, în Evul mediu, şi în epoca ulterioară, acest gen, numit „oglinda principilor”, îşi află în opera scriitorului spaniol o realizare consistentă, graţie viziunii moderne, detaşate de scolastica medievală, dar pătrunsă de cunoaştere! profundă a lumii antice greco-romane şi a ideilor ei. N. Costin, care moştenise de la tatăl său admiraţia pentru antichitatea cea plină de spirit, găsea în paginile acestei cărţi o amplă

panorama a timpurilor antice, când demnitarii se complăceau în societatea oamenilor învăţaţi şi instruiţi. Adevărată „enciclopedie a antichităţii”, încorporând o multitudine de elemente pedagogice, menite a educa vlăstarele voievodale, „Ceasornicul domnilor” a devenit foarte populară în epocă, exercitând influenţe considerabile asupra contemporanilor Nu era, însă, prima scriere parenetică (de „învăţături”) în literatura noastră, la acea oră circulând deja celebrele *învăţături ale lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, „r-l mai de seamă monument al cugetării şi simţirii româneşti limba slavă”, cum caracterizează istoricul literar N. Cartojaa 416

acea, Slăoperă (a se vedea pre Faţa la volumul doâal ediţiei de faţă)

N. Costin a intervenit substanţial în corpusul lucrării. După informaţia lui G. Şlrempel (autorul ediţiei critice a „Ceasornicului domnilor”), din totalul de 153 de capitole ale versiunii latineşti au fost traduse 85 şi au rămas netraduse 68 de capitole, restructured asliel lipsa de unitate a originalului. N. Costin, obişnuit cu stilul limpede al literaturii clasice latine, a procedat la o resistematizare a capitolelor, anulând o bună parte a povestirilor religioase apusene şi lăsând ceea ce, după părerea sa, ar fi fost mai aproape de tradiţiile şi mentalitatea semenilor săi. Astfel se explică influenta acestei cărţi, larga ei utilizare în via) a publică şi particulară devenind cu timpul element component în procesul de constituire a unei etici naţionale.

Dintre numeroasele aforisme, reflecţii morale şi digresiuni presărate din plin pe întreg parcursul lucrării, se remarcă celebrul *discurs*, devenit antologic, *al ţăranului de la Dunăre*, prin care acesta acuză demnitarii romani de împilarea neamului său.

Prelucrarea lui N. Costin, îndrăzneaţă sub raportul sintaxei şi topicii, este rezultatul unui efort lingvistic absolut conştient, autorul încercând să găsească printre mijloacele limbii materne echivalentul acelei armonii a ritmului, care caracteriza originalul. În acest sens, crează o suită de neologisme, care rămân încă în aşteptarea

cercetătorilor. Un cititor scrupulos i-ar depista, desigur, şi întorsăturile forţate, poate chiar obscurităţile, în genere, însă, stilul „Ceasornicului”, ca şi cel al *Letopiseţului de la 1709 – 1711*, mai ales, se caracterizează prin claritate, expresie neaoşă, ceea ce imprimă un farmec personal operei, individualizând-o. Nicolae Costin se alătură, astfel, marilor ctitori ai limbii literare de la finele veacului al XVII-lea şi primele decenii ale celui următor: Dosoftei, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Ion Neculce.

Editarea moştenirii literare a lui N. Costin va permite, sperăm, întregirea imaginii pe care ne-am creat-o despre secolul al XVIII-lea, considerat „sărac în individualităţi”, dar în care (opera analizată mai sus stă mărturie) se manifestă puternic tendinţa de „europenizare” a culturii naţionale. Vom înţelege, de asemeni, că epoca clasică a literaturii noastre îşi află sorgintea încă în perioada veche, Nicolae Costin constituind unul din reprezentanţii ei remarcabili. Prin receptarea antichităţii, animată de conştiinţa certă a dăinuirii valorilor fundamentale ale umanităţii, cronicarul dă expresie unei aspiraţii generale, asigurând continuitatea libertăţii spirituale.

27 N Costin, voi I

*

Volumul de faţă înserează opera *originală* a lui Nicolae Costin adică: *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la J60I şi Letopiseţul Ţării Moldovei. 1709 – 1711*, alcătuit din două compartimente: „De domnie lui Nicolae Alexandru Vodă vleat 7218”: „De domnie lui Dumitraşco Vodă Cantemir 7219”. Manuscrisele-autograf ale acestor lucrări nu s-au păstrat, textele parvenindu-ne numai în copii, la ora actuală cunoscându-se 72 pentru primul letopiseţ şi 14 – pentru cel de al doilea.

Timp îndelungat *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601* a beneficiat doar de ediţii fragmentare, prima tipărire realizându-se la 1827, în traducerea franceză, de către C.B. Hase, şi fiind inclusă de acesta în colecţia „Notices et extraits des manuscripts de

la Bibliothèque du Roi et autres bibliothèques”. Această ediţie preia un manuscris datorat cărturarului Alexandru Amiras în care se conţin doar 5 capitole din lucrarea lui N. Costin, Hase atribuindu-i greşit acestuia din urmă încă 3.

Mihail Kogălniceanu în cele două ediţii („Letopiseţele Ţării Moldovei”. Tom I, Iaşi. 1852; „Cronicele României...”. Tom I, Bucureşti, 1872) reia o parte din cronică sub titlul: „Carte pentru descălecatul dintâi al Moldovei” de Nicolae Costin.

La 1858 Q. Ioanid publică „Istoria Moldo-României”, în care aflăm doar 18 capitole (din cele 43 ale *Letopiseţului* lui N. Costin).

30 de ani mai târziu, editorul V.A. Urechea intercalează în ediţia de opere ale lui Miron Costin (vezi: *Miron Costin*. Opere complete după manuscripte, cu variante şi note. Tom II, Bucureşti, 1888) la capitolul „Fragmente”, ample pasaje din primul letopiseţ al lui Nicolae Costin, atribuindu-le greşit lui Costintatăl.

De abia în secolul nostru (la 1942), graţie osârdiei lui Ioan *Ştefan Petre*, va vedea lumina tiparului prima ediţie critică a lucrării *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*. Textul propriu-zis este precedat de o introducere, în care cercetătorul a găsit necesar să vină cu unele completări privind viaţa şi opera cronicarului, cât şi destinul editorial al acesteia. Precum se ştie, letopiseţul în cauză a cunoscut 2 redacţii: una către domn (cu predoslovia nesemnată şi cu şirul evenimentelor dus numai până la 1595) şi alta – către cititor, posterioară cronicarului, cu expuneri mai concise, dar duse până la 1601. Ambele redacţii numără un şir de omisiuni, reconstituirea cărora, în lipsa unui prototip, se complică.

Ediţia pregătită de Ioan Şt. Petre reproduce ambele versiuni, partea de sus a paginii „găzduind” redacţia adresată cititorului (după manuscrisul 238 în colaţionare cu manuscrisul 115), iar partea de jos – redacţia destinată domnului, care porneşte de la manuscrisul 2715, în corelaţie cu manuscrisul 580. Cu toate inadvertenţele, această ediţie a constituit un eveniment şi, alături de

monografia, semnală de acelaşi cercetător (*Ioan Şi. Petre*, Nicolae Costin. Viaţa şi opera. Bucureşti, 1939), rămâne un inerent punct de repret pentru specialişti.

Ediţia ce i-a urmat şi pe care o reluăm prin prezentul volum (vezi: *Nicolae Costin*, Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601, Letopiseţul Ţării Moldovei de la 1709 la 1711 Ediţie cu un studiu introductiv de Const. A. Stoide şi I Lăzărescu, cu prefaţă de G. Ivănescu. Iaşi, 1976) porneşte de la manuscrisul 238 din Biblioteca Academiei Române. Acest manuscris este considerat de cercetători drept versiunea *cea mai completă* a redacţiei „Către cetitori” a *Letopiseţului Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*. Neoferindu-ni-se deocamdată ocazia de a-l vedea „pe viu”, să-l răsfoim imaginar prin intermediul lui Ioan Şt. Petre, care notează următoarele: „Manuscrisul 238 cu letopiseţul lui N. Costin de la zidirea lumii la sfârşitul domniei Irimiei Vodă.

In-folio; 346 file. Secolul XVIII. Fost. În colecţia Kogălniceanu. Dăruit Academiei de Ministerul Cultelor în 1882. Scriere chirilică de aceeaşi mină la fila 316, restul de altă mână. Titlurile, iniţialele, capitolele şi alte însemnări, cu roşu; pe dosul legăturii, titlul: „Historie de la Moldavie manuscript”.

Manuscrisul cuprinde: letopiseţul Moldovei de Nicolae şi Miron Costin de la zidirea lumii la moartea lui Ştefăniţă Vodă şi letopiseţul de la domnia lui Eustraţie Dabija la domnia lui Grigore vodă, anul 1729 (cronica lui Amiras) urmat de un manuscris mai nou cu domniile de la Grigore Ghica la domnia a patra a lui lonstantin Mavrocordat (I. Canta). Prima filă, albă, capetele ce s-au scris (2 – 4 – 6), predoslovie şi izvodire de istorici (5 – 3 – 7 – 8) de N. Costin; letoriseţul aceluiaşi de la zidire la KXDIL astfel: Descălecatul dinţii în 16 capitole (9 – 46) şi letopiseţul de la Dragoş la sfârşitul domniei Irimiei vodă (47 – 174). La fila 171, adaoşifl tipic: „Până aicea acest letopiseţ ¡aste scris de pre izvodul ce-au scris răposatul Nicolae Costin ce-au fost vei Logofăt...” (*Nicolae Costin*, Viaţa şi opera, pag. 47 – 48).

Cercetătorii ieşeni au apelat, după cum ne informează în „Notă asupra ediţiei”, la încă 2 manuscrise (manuscrisul VI-41, de la Biblioteca universitară din Iaşi, şi cel catalogat cu 1794

de la Arhivele Statului din acelaşi oraş), cât şi la ediţia lui Ioan Şt. Petre. Aceste colaţionări au generat un şir de completări şi precizări, înserate de editori în subsolul paginii. Noi le reproducem în finalul acestui volum, ele servind la o mai bună înţelegere a textului.

Cât priveşte *Letopiseţul Ţării Moldovei*. *1709 – 1711*, acesta a cunoscut o singură ediţie (menţionată mai sus), dacă exceptăm publicarea lui parţială în „Letopiseţele Ţării Moldovei”. Tom II. Iaşi, 1845; „Cronicile României sau Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei” Ed. II. Tom. II. Bucureşti, 1872”, cât şi în culegerea de fragmente narative din cronicarii moldoveni şi munteni, editată la Iaşi, în 1845, de M. Kogălniceanu: „Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques pour servir à l’histoire de Pierre le Grand, Charles XII, Stanislav Leszczyński, Démètre Cantimir et Constantin Brancovan” Această antologie, în care aflăm incluse pasaje din letopiseţul lui N. Costin, a fost cunoscută în Franţa, Suedia, Germania, cât şi în Rusia, unde se va traduce şi publica un fragment sub titlul „Petru cel Mare pe malurile Prutului” (vezi: „>Kyp Ha. n Mmmc TepcTBA Hapormoro npocbemeHHN” – Revista Ministerului Instrucţiunii), 1847, vol. 53; Moscovskie vedomosti, 1857, J4 s 43)

Ediţia ieşeană din care preluăm textul Letopiseţului Ţării Mol dovei 1709 – 1711 a utilizat manuscrisul 11 – 22, clasificat anterior sub N° 6 la Biblioteca universitară Iaşi, despre care acelaşi Ioan Şt Petre consemna

„În 8° 379 file scrise, dintre care ultimele două de M. Kogălniceanu. Secolul XVIII. Scris la 4 septembrie 1716 de Axintie Uricariul. Au scris două persoane; prima – Axintie Uricariul, de la fila 1 – 264; filele 268 – 375 copiate de alta mână. Titlurile capitolelor, iniţialele acestora, alineatelor (până la fila 270), ale numelor proprii, anii în text, cu roşu. În cronica lui Axintie, iniţialele sunt mari şi scrise cu

negru. La fiecare domnie, deasupra titlului, sunt desene din acuarele, copistul a lăsat albe mai multe file.

Manuscrisul cuprinde: *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Ştefan vodă sân Vasilie la domnia a doua a lui Neculai vodă Mavrocoriat*. Pe fila 4 se afla stema Moldovei, capul de bour cu stea între coarne". (*Nicolae Costin*. Viaţa şi opera, pag. 236).

Este versiunea din care se consideră a fi derivat toate celelalte copii

Svetlana Korolevechi

Mate (a se) – a bate, a lovi *agă* – ofiţer superior în armata turcească, rang boieresc în Ţările Române *agonesită* – câştig, soldă, folos *ălălatul* – celălalt *alamani* – germani *alanii* – popor de stepă dintre Volga şi Don, la nordul Caucazului, neam scito-iranian *alămii* – lămâi *albeneţ* – alb la faţă *amăgei* – amăgitori, mincinoşi *ameţifa* (a) – a nota, a pomeni *amistui* (a) – a suporta, a dispărea *aprod* – slujitor la curtea domnească *arapii* – arabii *arbănaş* – albanez *arce* – arc, armă servind la aruncatul săgeţii *arhimandrit* – rang religios *arienească* – neamţească *arman* – armean *armaş* – dregător însărcinat cu aplicarea pedepselor, păzitor *axirienb*. – popor semitic antic *astrucare* – înmormântare *aşedzământ* – aşezământ, organizare, înţelegere *atocma* – la fel *atunceş* – atunci *atşiref, atşirif, hatşerif* – uric de domnie, poruncă a sultanului *a* (*a* (*ătoriu* – aţâţătoriu *axion* – imn religios, cântat, de regulă, la ceremonia înscăunării voievozilor

Bălcibaşllc, *balgibaşlic* bir, impozit *ban* – dregător *barbaredzii* – bavarezii *basme* – poveşti, născociri *bastaría, bastarni* popor germanic, denumii şi *peucini*, care locuiau în părţile Moldovei *baş* – buliuc-baş *băştii* – fortificaţie *batgiocuri* (a) – a batjocori, a dispreţui, a nesocoti *baibarace* – haină ţărănească scurtă până la brâu, purtată în special de femei şi copii *bănat* – mânie, urgie, mustrare, necaz *bătaia* (cetă (II) – lovitură, tragere cu tunul *bejenii* – refugiat *beglerbeiu* – guvernator general al unei provincii turceşti *belgii* – belgieni *beli* (a) – a jupui, a despuia *berat* diplomă, brevet, decret de domnie *beşleagă* căpitan de

beşlii *beşliu* – călăreţ din garda vizirului *bir* – impozit, tribut *birnici* – birnic, persoană care plăteşte birul *bistriceni* – locuitorii cetăţii Bistriţa *bişug* – belşug *biv* (invar) – fost *blagoslovenie* blagoslovire *bogoslovia*, v imp a bogoslovi, a binecuvânta *bohemi*» cehi *bohlu* – bold, cui bătut ca podoabă la steag, paloş etc *bolnijă* – spital (pe lângă mănăstire)

bozi, bozoaie – idol, zeu, zei (a

Brăileni – locuitori ai Brăilei *breslaş* cel ce face parte dintr-o breaslă *buluci* (a se) – a se aduna, a se îmbulzi *busiurman* – busurman, musulman *bute* – butie vas mare de lemn

Cabaniţă – mantie bogat împodobită *cadiu*-judecător turc *caftan* – mantie lungă, dăruită de sultan domnitorului *caimacam* – suplinitorul domnului în lipsa acestuia *calabnenii* locuitori ai Calabriei *calvinească* (lege) – calvinism, sistem teologic protestant ce se transforma ulterior în biserica reformantă *carnete* – carnală, dobândă *canon* – cântare bisericească, lege, regulă bisericească *canfileriul* – cancelarul *capichihaie* – reprezentant al domnilor Moldovei pe lângă Poartă *capişte* – templu *carătă* – caretă *carlaghenii* – cartaginezii, locuitori ai oraşului-sta Cartagina *cască* (turcii – să cuprindză (ara) – a dori, a lăcomi *caştalion* – castelan *catran* – substanţă răşinoasă *cauc* – căciulă înaltă de postav *căială* – căinţă *călăraş* – soldai de cavalerie *călca* (a) (cu oşiile) – a nimici *cămăraş* – slujbaş la vistieria domnească *cămănar* – căminar, boier însărcinat cu strângerea dării asupra băuturilor spirtoase *camitar* – conducător de cămile *cănaj* – canaf, ciucure *căsaş* – gospodar *cerchezii* – locuitori ai Caucazului *cestalaltu* – acesta *certare* pedepsire *chelşug* – cheltuială, hrană alimente *chervăsărie* – birou vamal *chesariut* – cezarul *chile* – kilograme *chilichienii* – locuitori din Asia *chindie* – parte a zilei către apusul soarelui *chiprienii* – ciprienii, locuitori din Cipru *ciriac*-cirac, protejat, favorit, om de încredere, vasal *chitre* – fruct citric *chivere* – chivără, chipiu înalt, purtat de soldaţi *chivernisală* – procopseală *chizeşie* – chezăşie *ciambuluri* – ciambul,

detaşament tătăresc *ciauş* – ceauş, curier turc, paznic *ciia* – acei *cineş, cinaş* – elegant, fercheş *ciohodar* – slujbaş la curtea domnească, care îngrijea de încălţămintea domnului *cislui* (a) – a număra *ciudese* – minuni *ciumilitură* – cimilitură *cindai* poate *cârmă* conducere, guvernare *câtva cias* um anumit timp *clăii* (a se) a se porni *din litor* – mişcător *cliros* – cler, preoţime *duciar* – clucer, boier ce are în grijă aprovizionarea curţii *cocon* fiu de domn *comanac* căciulă purtată de călugări *comis* boier ce avea în grijă grajdurile curţii domneşti *comisar* reprezentant regal în Polonia *conac* loc de popas *cornăritul* impozit pe vitele cornute *coroni* (a) a încorona *coţi* – cot, unitate de măsură *covârşi* (a) – a fi mai presus, a întrece *credzută* (slugă) – credincioasă *crijecii, crizaci* – cruciaţii, participanţii expediţiilor militare ale bisericii catolice între 1096 – 1270, care sub pretextul eliberării mormântului lui Hristos de sub musulmani ar, măreau, de fapt, o expansiune teritorială, economică şi politică *criteriii* – locuitori ai insulei Creta *crucişer* – vezi *cruciat crimeni* – locuitori al Crâmului *crângul* – bolta cerească *cucă* – căciulă domnească, primită în dar de la sultan *cucernic* – evlavios, pios *cumbara*-bombă, ghiulea *cumineca* (a se) a se împărtăşi *cunteni* (a) T a conteni *curund* curând *cutedza* (a) a cuteza a îndrăzni

Dabilă – dare, bir *dăhi, daţi* daci, popor tracic *damaschinent* – locuitori ai Damascului *daneni1., danii* – locuitori ai Daniei *datornic* debitor *dava* – cuvânt dac, înaemnând „aşezare” „localitate” *dăbilar* – perceptor *dărăban*-daraban, soldat de gardă în Moldova, dorobanţ *dărlină* (a) – a tăia crengi sau frunze *defrinat* – desfrânat *de lungare* – amânare *den lontru* – din interior *deregător* – dregător *descăleca* (a) a întemeia *desetină* dare, zeciuială pe stupi şi pe râmălori *dezvăra* (a se) – sosirea verii *di doari* – de două ori *din liiaş* – de la început *diregătorie* – funcţie oficială *drege* (a) – a conduce, a rândui *dires* – document, hrisov, act vechi *dispot* despot *divan* consiliu, judecată *divă* mirare *dodeială* – supărare, strâmtorare *doriţi* – locuitori din regiunea Donului *dram* – unitate de

măsură *dricul* – punct culminant, parte componentă a unui car drugpar gros de lemn *dugheană* – prăvălie *duium* – droaie, mulţime, pradă *dunanma* – flotă turcească, serbare turcească *dvorean* – curtean *dzacuială* – zecuială, dijmă

Eclenia – rugăciune recitată de diacon sau de preot *egumen*-rang bisericesc, stareţ, conducător al unei mănăstiri *elamitenii* – popor *etanii* – popor *elan* – elin, grec *elenii* – grecii antici *enicer* – soldat turc *enovezi, enovedzi* – genovezi *eparhie* – episcopie, unitate administrativă bisericească condusă de un episcop *epethet* – epitet *epirofii* – arbanaşii, albanezii *epitrop* – tutore, mandatar *eresă* – eres, superstiţie *ernatnec* – iernatic, cantonare a unei armate pe timp de iarnă*ertăciune* (a lua) – iertare, rămas bun (a lua)

esca (*a* se) – a se isca *ieşi* (a) domnu' – a urca în scaunul domniei *evanghelie* – carte de rugăciuni, parte componentă a Bibliei

Falii – glorie, mândrie ¡*amân* – famen, eunuc *fărmăca* (a) – a fermeca *făfări* (a) – a fi părtinitor; făfăriefăţărnicie *făfis* – deschis, pe faţă *feltumarşal* – feldmareşal, cel mai înalt grad militar *ferecat* – căptuşat cu fier, aur, argint *feredeu* – baie *ferială* – precauţie, sfială *ferinţă* – ocrotire *ferman* – act de numire sau mazilire dat de sultan domnului *feştilă* – fitil *fieştecărui* – fiecărui *flămtngiune* – foame *frânturi* – spărturi *fuste* – suliţă, lance

Galion – vas de război *gardinal* – cardinal *gebhanaoa* – geahana, muniţii, proiectile *ghenar, ghenatie* – ianuarie *ghenarariu* – general *ghenovedzii, ghinovedzii* – genovezi *ghepidii, gepizii* – popor gotic, pătrunde în Dacia în sec. 3, răspândindu-se în Banat, Transilvania, Oltenia, Panonia. Risipiţi de avari în sec 6. În sec. 7 scriitorii bizantini numeau Oltenia şi Banatul „Gepidia".

ghetii, ghesi, ghessis – geţii, triburi geto-dace, populând stânga Oltului până peste Dunăre. În sec. 6 regele persan Darius îi supune, purtându-i contra sciţilor. *ghiulius* – adunare, sfat *ghiurgii* – georgienii, gruzinii *giocuri* – jocuri *gioseni* (boieri =) – locuitori din Ţara de Jos a Moldovei *ginţiloni* – distinşi, nobili *giudeţ* – judecată

giurui (a) – a jurui, a făgădui în mod solemn *gâlcevi* (a se) – a se certa, a se opune *gimba* (a) – a înhăţa, a surprinde *gonaş* – călăreţ uşor înarmat, care urmărea duşmanul, utilizat adesea ca cercetaş *goni* (a) – a pune pe fugă *goli, gottii* – popor germanic nordic, pătrunde în Dacia în sec. 3. Recunoscut de Aurelian la 271 ca popor federat al împărăţiei Romane *grabnic* – grăbit *gramatic* – grămătic, copist, diac de cancelarie *granatar* – grenadier, aruncător de granată *grăit* – înţeles, sfătuit groazăle – spaimă, sumedenie, puzderie *grozliv* – straşnic

Habeşii – etiopienii *haini* (a se) – a trăda, a se răzvrăti *halcă* – cerc de fier, prin care călăreţul arunca, din fuga calului suliţa asupra adversarului *hamgeriul* – hamger, pumnal, armă rece *han* – căpetenia tătarilor *haraciu* – tribut plătit Porţii *hatman* – comandant militar *hart, hartu* – harţă, bătaie, luptă, încăierare *hălădui* (a) – a scăpa *hăleşteu* – heleşteu, lac artificial *hănesc* – ce ţin de domeniul hanului *hârtie* – funcţia de han, regiunea administrativă condusă de han *hărăji* (a se) – a se întărită, a zădărî, a asmuţa *hărăzituri* – daruri, donaţiuni *heră* – fier, cu sens de lanţ *hindii* – indienii, locuitori ai Indiei *hitienii* – hitiţii, populaţie indo-europeană din Asia Mică *himnisil* – hămesit *h însar* – ostaş de unitate auxiliară *hochim* – poruncă în scris din partea sultanului *horvaţii* – ungurii, maghiarii *hrănită* – graniţă *hrisov* – uric de domnie *hronograf* – cronograf, scriere cu caracter popular, bazată pe izvoare istorice şi legende biblice *huchium* – bucată *hugrii* – ungurii *hulă* – defăimare *husar* – cavalerist în armata ungară

Ialoviţă – vacă îngrăşată pentru tăiere *ianovedzi* – genovezi *iatvejii* – iatvedzi *iazer* – iezer, lac adânc *iconom* – econom *iereticie* – ereticie, erezie, doctrină eretică imbrihorimbrohor, intendent al grajdurilor împărăteşti *incaite* – încai, barem, măcar, cel puţin *infulă* – haină

¡*porci* – ş.a.m.d., ele.

Iscusenii – încercări, ispitiri *ispravnic* – slujbaş domnesc la ţinuturi *ispisoc* – document domnesc prin care se confirmau anumite proprietăţi *ispită* – îndemn spre

păcat, tentaţie *ispiti* (a) – a încerca, a atrage *ispravă* – izbândă, faptă bună *isprăvi* (a) – a termina *isprăunicie* – reşedinţa ispravnicului *istov* (de) – cu lotul, complet *iubeţ* – iubitor *iverii* – locuitori ai Iveriei (Iviriei), gruzini *izbiia* a se) – a se ciocni *iznoavă* (de) – din nou, din rădăcină *izvod* – copie, condică, scriere *îmbe* – ambele *îmblet* – umblet, mers, alergătură *îmbunăior* – tăgăduitor, linguşitor *împotrivnic* – cel care e împotrivă *închina* (a) – a preda, a dărui *închinăciune* – rugăciune, plecăciune, salut *încrede* (a se) – a se bizui *încuietoare* – lacăt, zăvor *îndatăş* – îndată *intrumoşetul* – cel care se face frumos *îngloti* (a) – a aduna grămadă *îngrădii* – împrejmuil *îngrecată* – îngreunată *îngrijeţi* – îngrădiţi, neliniştiţi *intontru* – înăuntru *insu* – dânsul *întărită* (a) – a aţâla *întinat* – murdărit, pângărit *întovărăşit* – însoţit *întrupare* – încorporare *infălepţi* (a) – a se face înţelept *inţăpa* (a) – a înţepa, a trage în ţeapă *infinat* – gata să cadă jos, gata să sară la bătaie, are gant, mândru *învrăjbit* – a fi în vrajbă cu cineva

Jacuri – jafuri *jalobă* – jalbă, necaz, suferinţă *jărlăvnic* – altar *jartva, jirtva* – jertfă *jecui* (a) – a jefui *jignicer* – supraveghetorul magaziei cu grâne de la curtea domnească *jignită, jilnifă* – grânar, hambar cu grâu

L *antuh* – lanţ *lastră* – stofă scumpă de lână *lăture* – margine *lejeciu* – soldat cu plată, mercenar *leftică* – lectică, targă, pe care erau purtaţi stăpânii *tel tu* – left, medalion *lesne* – uşor *leşii* – polonii *liagăn* – pat, lectică *liah, liav slehticu* – polon *lasă* – leasă, împletitură de nuiele

Iibovnic – prietenos, iubitor *lidii* – locuitori ai Lidiei, stat antic în vestul Asiei Mici (teritoriul de azi al Turciei)

liguri – locuitori ai Liguriei, provincie romană în Italia *limbi* (păgâne) – popoare *lipcan* – tătar din regiunea Hotinului *liturghie* – serviciu divin *litvenii, litvinii* – lituanieni *livicnii* – din Li via *livonii* – locuitori ai Livoniei *liuiirinească* – luterană *liuioran* – luteran *logofăt* – locţiitorul domnului la conducerea Divanului, concelar domnesc *loilre* – scară *lotru* – lâlliar, hol *fhachiidoneni*, mahelini, macheli – macedoneni *mademuri, madem* – metal *madzuri* – adausuri *mamca* – muma, mama *mamină* –

namilă *maramoroşeni* – maramureşeni *marşalic* – mareşal *mascaragiti* – bufon *maşlehă* – mamă vitregă *matcă* – împărăteasa albinelor; aici – în sens de *proiectoare* *mavritani* – mauritani *mazilire* – destituire, detronare *măcenic*, macenic – mucenic *măceniia* – chinul, *modulările* – mădular, parte componentă *măiestrii* – iscusinţă, dibăcii *mărturie* – dovadă, confesiune *mărul* – podoabă crăiască *măscăriciuni* – fapte sau vorbe urâte *medelnicier* – boier ce turna apa pe mâini domnului *megiaşii* – megieş, vecin (al unei moşii boiereşti), răzeş *megieşie* – vecinătate *mehterii* – popor *melenholia* – melancolie *mengrili* – popor *meşterşugi* (a) – a meşteşugi *meteredză* – întăritură militară, redută *metrica* – condica *miloserdie* – milă, îndurare *milui* (a) – a face pomană *mirenesc* – lumesc *mistru* – ministru *mişel* – sărman, laş *mitropolii* – rang bisericesc *mitropolie* – reşedinţa mitropolitului *milcomiş* – pe tăcute *mântui* (a se) – a se izbăvi *mârzac* – căpetenie tătară *mizdă* – milă *molitvă* – rugăciune *molleni* – munteni *monarha* – monarhie *monarşescu* – ce ţine de monarh *moscal* – rus *moşan*, *moştean* – moştenitor, localnic *moşancă* – localnică *moşnean* – mic proprietar rural *moştiile* – moaşte *mrejca* – mreajă, plasă *munci* (a) – a chinui *murinii*, *aphudim* – popor din Africa *mustra* (a) – a dojeni

Namesnic – vicar, locţiitorul egumenului *naramdză* – naramză, portocală *nămiia* – imper. v. *a inămi* *năpăşti* – năpaste, învinuire fără temei, bir foarte mare *năroi* (a se) – a cădea jos de pe cal *năvrap* – călăreţ dintr-un detaşament străin (de pradă)

năzui (a se) – a tinde, a aspira *neamăgei* – neamăgitori *neamistuit* – neascuns *neclătit* – nemişcat *nedejdui* (a) – a nădăjdui *nedodeit* – nestrâmtorat, liniştit *negufitor* – negustor *nemiş* – boier fără funcţie administrativă *neoboriţi* – nedoborâţi *nesaţie* – nesăţioasă *nestatoare* – schimbătoare netocmală – netocmeală, neînţelegere, neorânduială *nevoiioriu* – care îşi dă silinţa *m-am* – neam, seminţie *nohai* – hoardă tătărească

Obedzi – obadă, cătuşe în care se prindeau mâinile şi

picioarele arestatului *obiciai*, obicină – obicei *obiciuit* – obişnuit *obirsi* (a) – a sfârşi, a duce la capăt *oblastie* – ţinut, regiune *oblăduitoriu* – cârmuitor, guvernator *oblici* (a) – a prinde de veste *obor* – împrejmuire, ocol *obsidis* – obsides (lat.), zălog *obuz* – tabără militară, ghiulea *obuznicul* – cel care deserveşte obuzul *ocnă* – mină salină *ocop* – şanţ *octovrie* – octombrie *odoară* – odoare *olat* – ţinui, regiune *olăcar* – ştafetă, curier*ofta riu* – altar *olteni* – locuitori de pe Olt *omini* – oameni *ordie* – oaste turcească *orândui* (a) – a trimite, a organiza *osăbire* – deosebire *oserdie* – osârdie, stăruinţă *ospeţă* – ospăţ, masă mare *ostrov* – insulă *oşti* (a se) – a se lupta *otavi* (a) – a creşte iarbă *otcenaş* – rugăciunea „Tatăl nostru”.

otcârmui (a) – a cârmui, a conduce *oturac* – popas în timpul unui marş; invalid, veteran *ofări* (a se) – a se înfuria, a se indigna

Pacoste – belea, nevoie *paharnic* – mare boier, care umplea paharul domnului paiesoldat din garda sultanului sau a domnului *pagişte* – loc acoperit cu iarbă deasă *papară* – fel de mâncare (a mânca =) – a o păţi *papistaş* – catolic *parthi* – pârtii *parolă* – făgăduinţă, cuvânt de onoare *patriarh, petriarh* – rang bisericesc, capul bisericii ortodoxe *patrierşie* – reşedinţa patriarhului pavăţăpavăză, scut, platoşă, accesoriu vestimentar *paşalic* – provincie turcească *paşă, păşea* – rang mitilar şi administrativ la turci; guvernator al unei provincii din Imperiul otoman *părăsi* (a) – a înceta *parcan* – întăritură militară din bârne şi scânduri *pecetluituri* – scrisori, acte sigilate *pedestri* (a se) – a descăleca *pezevenchi* – pungaş, pişicher *picare* – picară, imperf. v. *a pica pisar* – şef de cancelarie domnească *pistrelat* – aruncat, săgetat, scânteiat *pistrele*- unitate de măsură *pitrop* – epitrop *pizmă* – invidie *plinială* – împlinire *plodi* (a se) – a se înmulţi *plodnicie* – rodnicie pociprez. ind. ad v. *a putea podan* – supus *podeomor* – epitrop *podoabe* – găteli *podvoadă* – transport gratuit cu carul *podvodnic* – cărăuş ce îndeplinea anumite prestaţii *poedinoc* – duel *poftori* (a) – a repeta *pogorî* (a se) – a se coborî *pogori* (a) – a descinde *pohfală* – fast, pompă *pohtie*

– imp. v. *a pofti pohvală* – laudă *poiaticul* – poetul *polc* – unitate militară, regiment *polevti,* polovcii – popor *polia* (de la rus. pole) – câmp

28 N Cosim, voi *poliafi* – câmpeni *poliţie* – politică *polşta* – poşta *pomăzui* (a) – a murui *pomerani* – loucitori ai Pomeraniei *pornăt* – livadă *ponoslu* – insultă *ponturi* – puncte, paragrafe *poprinlă* – opreală, detenţiune *porunca* – porunca *postelnic* – boier ce are în grijă ceremonialul de la curte *potentat* – domn, stăpânitor atotputernic *poticală* – înfrângere *potronic* – monedă poloneză, cu valoare variabilă *povaţă* – sfat, îndemn *povod* – căpăstru *povodnic* – cal de paradă *pozvoli* (a) – a permite *prapur* – steag ostăşesc *pravilă* – lege *pravoslavnic* – ortodox *prădătoriu* – cel care pradă *prăvi* (a) – a privi *prăznui* (a) – a sărbători *preacuvios* – supus, curat *precovirşi* (a) – a covârşi, a depăşi, a întrece *precupiia* – a se târgui, a se tocmi *prejur* – în jurul *prepodobna* – preacuvioasa, stânta *prepuie* – conj., v. *a presupune, a bănui prepus* – presupus, bănuit *prestăvi* (a se) – a se pristăvi, a muri *preslol* – stânta masă din mijlocul altarului *pretutindire* – pretutindeni *pribag* – pribeag, rătăcitor *price* – neînţelegere *pricestui* (a se) – a se împărtăşi, a se cumineca *pricinlor, pricitoriu* – care pune pe ceartă *prieteşug* – prietenie *priinţă* – bunăvoinţă *prinori* – priitor, favorabil *primenială* – primeneală, schimbare, înnoire *prinsoare* – închisoare *pripă* (în) – în grabă *pristăni* (a se) – a cădea la învoială *proclet* – afurisii, blestemat *prohodi* (a) – a cânta prohodul, slujba de îngropăciune *proroc* – proroc *prostime* – oameni simpli, din popor protivnicadversar, opozant *prusacii, prusii* – popor *psalt* – cântăreţ la biserică *purcede* (a) – a porni, a zămisli *pururea* – mereu *pusoare* – aşezare, pozi ţie

Raia – (inul stăpânit de turci *raitar* – călăreţ neamţ *răşchira* (a) – a risipi *rădica* (a) – a pune domn *răpousat* – răposai *rătundzire* – rotungirc *recipospotita* – suită, curte, parlament în Polonia *reimeniar* – comandant de regiment *reiz efendi* – ministru de externe la turci *rocoşi* (a se) – a se răzvrăti *roade* – roade *rohmistru* – rotmistru, căpitan polon *rumtoare* – împărăţie *ruşii* – ruşii

Sae (să) – conj. v. *a sări sălăşlui* (a) – a sălăşlui, a locui *sangiagaşii* – purtătorii sângeacului (steagul turcesc) *sarascher* – comandant în armata turcească *saşi* – saşi, sacsoni, popor germanic, răspândit în Transilvania, Muntenia şi Moldova *savistui* (a) – a invidia, a râvni *săcat* – secat *săim* – seim, parlament la poloni *săninatul* – luminatul *săvârşi* (a) – a lumina *scală* – port, scară *scociorî* (a) – a scormoni *scorni* (a) – a născoci *scliptru* – sceptru *scrisea* (a) – a scrâşni *scule* – guivaere, odoare *secier* – secerat *semeţie* – fală *semenţie* – neam *setei, sciţii* – popor răsăritean, locuind în Dacia până prin sec. 2, asimilaţi ulterior de geţi *shizma* – dezlipire, dezbinare *sibieni* – locuitori ai oraşului Sibiu *siiălă* – sfială *simăl* – semeţ, mândru *sinefaş* – puşcaş *sinior* – senior *sârbii* – locuitori ai Serbiei *sârgu* (de) – de zor *sârguială* – grabă, zor *sifilenii* – sicilienii *sine* – sine *sinetă* – sineaţă, puşcă cu cremene *sârbii* – locuitori din Serbia *slobodzănie* – libertate *slovaţi* – locuitori ai Slovaciei *slovă* – cuvânt, vorbă *sluţi* (a) – a mutila *smerenie* – supuşenie *sminteală* – tulburare, stinghereală *smomi* (a) – a momi, a îndemna *socotin* (*a* – considerare *sodomie* – anomalie sexuală *soltan* – sultan, monarh turc *soma* – sumă *solnic* – căpetenie căzăcească *spahii* – ostaşi turci *spăgile* – spada *spăimat* – înspăimântat *spăsenie* – salvare *spătărie* – reşedinţa spătarului *sprejeni* (a) – a sprijini, a ţine piept *sprinfariu* – sprinten *spudză* – mulţime mare *staroste* – guvernator *staţiile* – articolele *stepenă* – treaptă, rang ştiagsteag, unitate militară *stolnic* – boier răspunzător de masa domnească, dregător domnesc *strajea* – strajă *strigare* – vestire *strog, ostrov* – insulă *stânjin* – stânjen *strâmbătate* – nedreptate *sulger* – boier ce avea în grijă aprovizionarea cu carne a curţii domneşti *supăr* – supărare *svedzii* – suedezii, locuitori ai Suediei *svetnic* – sfetnic *svintos* – sfânt *svinjănie* – sfinţenie

Şcatulcă – cutie *sfedzase* – suedez *şleahul, ştiavul* – şosea largă *şlehtecia, ştiahtă* – nobilimea polonă *şlehtici* – poloni shiceşlicul, căciulă boierească, domnească *şpăniot, hispan* – spaniol *şpărcui* (a) – a spircui, a sfâşia în bucăţi *ştere* – gunoi, aşchie mică *ştiţii* – tătarii *şvabii* – germani

trăitori în Ţările Române *şveţescu* – suedez *labulhanaoa, tabulhana* – muzică militară turcească *tabulhanagii* – muzicant militar turc *taftă* – mătase subţire şi lucioasă *taler* – veche monedă austriacă *tambur* – tambură, instrument muzical oriental *tăbărî* (a) – a năvăli *tăgădui* – a nega *tâlhui* (a) – a tâlhări *tălmaciu* – traducător *telat* – crainic, vestitor public *temeiul* – grosul (armatei) *teplil* – tiptil *tergiman* – terziman, interpret *teşcherea* – adeverinţă, certificat *teutoni*, tudeschiteutonii, membri ai Ordinului monaho-cavaleresc creat în Palestina (secolul al XII-lea) *ticneală* – tihnă, pace *Hrănească* – despotică *liretiii* – cei de la Marea Tirenrană (parte a Mării Mediterane *titiuluş, tiicluş* – titlu *ticsi* (a) – a grămădi *tâlcui* (a) – a tălmăci, a traduce *timpina* (a) – a întâmpina *tocmală* – înţelegere *toiag* – baston *trăgăna* – a prelungi *triapad* – treapăd, alergare *trachii, tirighetii* – popor *trapezare* – sală unde se ia masa în comun într-o mănăstire *troadeni* – locuitori ai Troiei *trufi* (a se) – a se mândri *tudesco* (ital.) – nemţ*i lui* – steag turcesc *tumpina* (a) – a întâmpina *tulburat* – tulburat, neliniştit

Jărmure – ţărm *feremonie* ceremonie *fiilor* stăpân (*ince* – căţea

Ug – monedă ungară *ultui* (a) – a altoi *unghi* – colţ *urgisit* – surghiunit *uric* – act scris *arvar* – barbar, sălbatic *vasa* – vase, corăbii *văteat* – an *velcopoleni* – ostaşi din Polonia *vei uşeriu* – mare uşier *vezir* – vizir, domnilor turc *vamăşul* – vameş *vandalii* – popor barbar de origine germanică *vedenşug* – vicleşug *vierşun* – aversiune. Înverşunare *vintre* – pântece *vistere* – vistierie *vistiernic* – dregător care administra veniturile ţării *viteji* – ostaşi *viterani* – veterani *vilhvă* – vâlvă *vindzător* – vânzător. trădător *vărsare* – vărsare *virtute* – virtute, putere *voroavă* – vorbă *volgarii* – bulgarii, populaţie de origine slavă din Balcanică *volinii*-locuitori ai Volâiiiei (provincie în Polonia)

v olnicie – libertate *vorovi* (a) – a vorbi, a cuvânta *vornic* – mare boier, membru al divanului *vrăjmaş* – duşman *vâra* (a) – a petrece vara

Zacon – lege *zahăra* – provizii pentru armată în timp

de iarnă *zapciu* – executorul unei dispoziţii financiare *zapisă* – zapis, contract *zarvă* – gălăgie *zavistie* – invidie, ură, pizmă *zăbavă* – odihnă *zăhăială* – supărare, deranjament *zăloji* (a) – a amanetă *zălog* – garanţie, amanet *zlălariu* – zlotar, aurar *zlotaş* – strângător de dări *zorba*, *zorbalic* – răscoală, revoltă *zugrăvitură* – pictură, tablou *zvada* – sfada

A

Abăza Ion staroste de Cernăuţi

Ada personaj biblic

Adam Vasilie agă, căminar

Afet personaj biblic

Afud personaj biblic

Aghel – Auius Gelus, istoric

Ahilevsu, Ahileus – Ahile, personaj principal al „Iliadei”.

Ahmat – han tătar *Ahmel* – fiul sultanului turc Mehmet *Ahmet* – paşă la Nicopole *Ahmetu* – Ahmet, sultan turc *Alai bei* – căpetenie turcească *Albert Chiral* – căpitan din Ardeal

Albert Ioan – Ioan Albert Iagello, rege al Poloniei (1492 – 1501

Albu – sultan tătar

Aldi Chirii – sultan turc

Alexandru – cneaz al Lituaniei

Alexandru – împărat roman

Alexandru – fiul lui Priam, regele Troiei

Alexandru (fratele lui Ion Potcoavă) – Alexandru vodă Cazacul, pretendent la tronul Moldovei

Alexandru, fratele lui Olbrent (Ioan Albert) – Alexandru lagello, rege al Poloniei (1501 – 1506)

Alexandru cel Bun – domn al Moldovei (1400 – 1432)

Alexandru Cornea – domn al Moldovei (1540 – 1541)

Alexandru Vodă (fiul lui Radul vodă) – Alexandrul Coconul, domn al Ţării Româneşti (1623 – 1627), ulterior al Moldovei (1629 – 1630)

Alexandru Lăpuşneanul domn al Moldovei (1552 – 1561.1564 1568)

Alexandru Macedon – rege al Macedoniei (356 – 323 î.e.n.)

Allonsu, Alfons; vezi *Ciacconius*

Al [onsu Ţicaon – tipograf

Alfonsu – domnul de Feraria

Ali paşa – vizir turc

Aliat – craiul lidilor

Aloizi Grit nobil vene (ian

Amianu – istoric

Anaclit – Fată bisericească

Ananie – episcop francez

Anaslasie – împărat al Ţarigradului

Anastasii – vornic

Andrei hatman

Andrei fiul lui Grit

Andriian Adrian (Publius Aelius Hadrianus) împărat roman (117 138)

Andronic serdar în Moldova *Andriiu* – hatmanul veneţienilor

Anibal-Hannibal, militar şi om politic cartaginez (247 – 183 î.e.n.)

Anna – fiica lui Cazimir *Anna* – fiica lui Ferdinand *Anna* fiica lui Jicmont *Antenor* personaj mitologic

Antioh vodă (fiul lui Constantin Cantemir) domn al Moldovei (1695 1700, 1705 1707)

Anton fiul lui Grit

Anionin Caracal împărat roman

Antonin Pin Antonius Pius, împărat roman (138 161

Apostol Ghiorghiţă – paharnic, ulterior mare vistiernic

Aran – personaj biblic

Arbure – hatman moldovean

Arbure Nechita – fiul hatmanului

Arbure Toader – fiul hatmanului

Arbureştii – familie de boieri moldoveni

Arţaran – personaj biblic

Ariia, Arie – cărturar

Aron vodă cel Cumplit – Aron Tiranul, domn al

Moldovei (1591 – 1592, 1592 – 1595)

Ascanes – personaj biblic

Ascenet – personaj biblic

Aslan – paşă de Buda

Assamof – personaj biblic

Assur – personaj biblic

Athanasie Bolsun – egumen de Putna

August – vezi *Sigismund* II *August*

Avei-personaj biblic

Avral Dionisiemedic

Avram personaj biblic

Avrilian Aurelian, împărat roman (270 – 275)

Avgust Gicmont vezi *Sigismund I Avgustin* sfânt

Axintie Axinte Uricariul, cronicar moldovean (1670 – 1733)

B

Baiazit – Baiazid 1, sultan turc (1380 – 1402)

Baiazit Baiazid 11, sultan turc (1481 1512)

Balaş Maer serdar ungar, pe timpul lui Matei Corvinul *Balasie* Balasii, ispravnic ungar

Baldovin – crai de Ierusalim *Bali-bei* – căpitan de Şamandria *Balica* – hatman moldovean *Balinschii* – căpitan polon Baltagpârcăiab moldovean *Baltagiul* – vizir turc

Bamfi Lindva loari – voievodul Ardealului *Baptista Castald* – general neamţ *Barbouschi* – hatman moldovean *Baronie* – Baronius.

Barsan – căpetenie căzăcească

Barton Edoard – sol englez la Poarta Otomană

Basarab I – domn al Ţării Româneşti (1310 – 1352)

Basarab vodă Laiot (*Băsărab*) – Basarab cel Bătrân. domn al Ţării Româneşti (1471 – 1476, 1473 – 1474, 1476 – 1477) *Basarab cel Tânăr* (*Ţepeluş*) – domn al Ţării Româneşti (U77 – 1481, 1481 – 1482)

Basarab vodă Neagoe – domn al Ţării Româneşti (1512 – 1521

Başoia – vei vistiernic

Başla Giorgi, Giurgia – general neamţ

Bator Gavriil – cneaz al Ardealului

Bator Jicmont – cneaz al Ardealului
Bator Ştefan – crai polon
Baton Andrei – voievod ungar
Bator Ştefan – ispravnic al Ardealului
Bator Andriiaş – crai ardelean
Bafiian-ostaş ungar
Băsărab Constantin – Constantin Şerban, domn al Ţării Munteneşti (1654 – 1658)
Becliir aga – tâlmaci
Beiul Ştefan – serdar de Orhei
Beli – personaj biblic
Belschii – Bielski Marcin, cronicar polon (1495 – 1575)
Bendecuc – tatăl lui Atila
Berilă – căpetenie căzăcească
Berindel – pretendent la tronul Moldovei
Bernand – Bernardie Torria, fruntaş secuiesc
Bertaş – paşă turc
Bet-Chirii – sultan tătar
Betlen Gabor – cneaz al Ardealului
Betlen Ştefan – cneaz al Ardealului
Betlen Volfgang de – Wolfang Bethlen, cronicar ungar
Bicaz – mârzac tătar
Bielavschii – nobil polon
Bienscovscliii – soldat polon
Bilăe – mare vornic
Bişovschii Dobieslav – castelan polon
Birlădianul – logofăt moldovean
Birnov – boier moldovean
Bleda – fratele lui Atila
Bobliţchi – căpitan
Bodgintu – arhiepiscop de Gnedz
Bogasie Baltazar – militar
Bogdan vodă – tatăl lui Dragoş, născut în Maramureş
Bogdan vodă I domn al Moldovei (1359 1365)
Bogdan vodă II fiul lui Alexandru cel Bun, domn al Moldovei (1449 – 1451)
Bogdan vodă III-fiul lui Ştefan cel Mare (Bogdan cel

Orbv domn al Moldovei (1504 – 1517)
Bogdan vodă IV – fiul lui Alexandru Lăpuşneanul, domn al Mol dovei (1568 – 1572)
Bogdan – căpetenie căzăcească *Bogoria Nicolai* – sol polon
Bolgariu Dumitraşco – sfetnic al lui Iacob Heraclid
Bomfin – Bonfini Antonio, istoric italian al Ungariei
Bona – crăiasă, mama Izavelei
Bordur – logofăt moldovean
Boris – fratele lui Iaghelo
Borisovschii Andrie – preot
Bosie – nobil din Volinia
Boleai Ştefandregător ardelean
Bour Ren – vezi *Retine Carl Evald*
Bozagioulu – vei postelnic
Bozagiul Grigorie – vameş
Bozga Stanislav – oştean polon
Brut – boier moldovean
Brut – Brutus Marcus Iunius, om politic roman (85 42 î. e n
Buceaţchii Teodor staroste polon
Buciaţchii Mihai – nobil polon
Buciaţchii Mihail – hatman polon
Bucium – vei vornic
Buhtea – pârcălab
Buhuş Ion – mare logofăt
Buturlin Vasilie – cneaz rus
C
Cain personaj biblic
Caina-Toval meşter făurar
Cadmos personaj mitologic
Caleslin (*Cheleştin*) *III* – papă de Roma
Calimah Filip-dascăl italian
Calpurnie Public – dregător roman
Oameniţchi Nicolai – hatman polon
Cantacozoneştii – Cantacuzineştii, dinastie de boieri din Muntenia
Cantacuzino Constantin – stolnic muntean

Cantacuzino Iliebiv vei vistiernic muntean *Cantacuzino Mihai* – spătar muntean *Cantacuzino Toma* – spătar muntean *Cantemir Constantin* domn al Moldovei (1685 – 1693)

Cantemir Dumitraşco Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei (1710 – 17111

Capelian – hatman german *Capolnaz Franţesco* – nobil ungar *Carcovschii Ioan* – polcovnic polon *Canon* – istoric *Carlampii Ozvald* sol ungar

Carol din Trivăr – căpetenia crijecilor *Carol*-fratele lui Maximilian

Carol V – Carol Quintul, împărat roman (1516 – 1556)

Carpen Oslo – ministru al crijecilor

Carthaghenul Hanibal – vezi *Anibal*

Casandra – doamna lui D. Cantemir

Caspar Comisie – hatman ardelean

Castroiot Ghiorghie – comis muntean

Calargiul – spătar

Catargiul Ilie – mare vistiernic

Caterina de Bradaburg – doamna lui Betlen Gabor

Casie Avidie – general roman

Cavafie – vezi *Covaciozzi Volfang*

Cazi Chirii – han tătar

Cazi Mârzea – căpetenie tătară

Cazimir – Cazimir cel Mare (1333 – 1370)

Cazimir – Cazimir IV, Iagello, rege polon (1447 – 1492)

Cazon – voievod de Ardeal

Călăbanian Toma – căpitan de oaste

Cernu – polcovnic

Chedeon – mitropolit

Cherdon – învă at

Cherontoi Grigorie – slujitor

Cherman – pârcălab la Cetatea Albă

Cherzdal – sol lituanian

Cheta – împărat roman

Chelim – personaj biblic

Chigheci – polcovnic

Chiete – căpitan muntean

Chineajna, Cneajna – Eudochia de Kiev, doamna lui Ştefan cel Mare

Chir – Cirus II cel Mare, rege persan (559 – 530 î.e.n.)

Chişca Stanislav P. – mareşal polon

Ciocârlan – mare vornic de Ţara de Sus

Cioplan (*Colpan*), *Trifan* – boier moldovean

Cirgă – dregător moldovean

Cârstea – jignicer moldovean

Cârstea – vornic moldovean

Clavdie – Claudius, scriitor latin, sec. I e.n.

Climentie V – papă de Roma

Clondie Albim – Clodius Albinus, împărat roman (193 – 197)

Comită Tilon – nobil polon

Comod – Commodus, împărat roman

Consu Gutard – nobil ungar

Conrad – cneaz de Mazovia

Constantin – comis moldovean

Constantin – mare paharnic

Constantin – voievod de Kiev

Constantin cel Mare – Flavius Valerius Constantinius, împărat roman (306 – 337)

Copeţchii – cazac, pârcălab de Hotin *Concel* – Cazimir, fratele lui Iagelo *Comisie Caspar* – nobil ungar *Comisie Nicolae* – fruntaş al secuilor

Corpaci – hatman moldovean *Costandache* agaboier moldovean *Coste* – paharnic, pârcălab moldovean

Costin Mironcronicar, istoriograf moldovean (1633 – 1691)

Cos târî Nicolae, Costin Nicolae – cronicar moldovean (1600 – 1712

Covaciozzi Volfang – istoric ungar

Cozlovsckii – căpetenie căzăcească

Cozma – boier moldovean

Cozma – faţă bisericească

Crasinschii – dregător polon

Crâşneş – boier moldovean

Crestau den Curotvac (*Curocua*) – cancelar şi episcop de Kiev *Cretovschie* – sol polon *Creţul* – vezi *Ion Potcoavă* *Cristin din Ostrov* – sol

Critianul laniuo – capuchehaie a domnului D Cantemir *Criton* – medic şi scriitor roman (sec I), autor al lucrării „Getica”, păstrartă fragmentar *Cromer, Cromver* – Martin Cromer, cronicar polon *Cropotul Vasilie* – căpitan *Crupinschii Sandul* – jignicer *Crunzinschii* – căpitan polon *Cuciuc* – imbrihor împărătesc *Cucude* loannobil ungar *Cum Gotard* – nobil ungar *Cupăreşiii* – dinastie de boieri moldoveni *Curio* – hatman roman *Curt Mehnet* – paşă turc

Curtius, Cvint Curţii – Quint Curtius, retor şi istoric roman (sec I e.n.)

Custreh – paşă turc

Cvendie Franciuşco – dregător ungar

Cvilarie, Cviralie – militar ungar

D

Dabijea – paharnic moldovean

Daievici Gnevoş – podcomor al Cracăului

Danaa – Danao, fratele craiului Eghipt

Daniil – proroc

Danul – vistiernic

Darie – împărat persan

Dafiv Ioan – nobil ungar

David – suveran al regatului israelit (e 1013 – 973 î.e.n. *Davidovschii* – soldat polon

Decheval – Decebal, rege al geto-dacilor (87 – 106)

Dediul – vel-spătar

Deleghetii – sfetnic al lui Despot vodă

Delibaş – agă

Derbal – cneaz bulgar

Deţie felie Balbim – Balbinus (Decimus Gaelius Calvinus Balbinus), împărat roman (238 e.n.)

Deucalion, Devcalion – împărat al Thesaliei *Dtvan, Devai Pătru* – slujitor

Dezolare-Desalleurs, ambasador francez

Diiani – vei comis

Dimilrie – mucenic

Dimitrie – logofăt

Dimilrie – arhiepiscop

Dimocrit, Democril – filosof grec (-460→-370 î.e.n. j *Dinga* – hatman moldovean

Dioclilian – Diocle (ian, împărat roman (280 – 305)

Diodor Şicul // – Diodor din Sicilia, istoric roman de origine greacă (-80 – 21 î.e.n.)

Dion – Dion Chrisostomul, istoric grec (-30 – 120)

Dionisie – poet grec

Divoie Pulru – paznic la celalea Sucevei *Dlugoş* – istoric polon *Dobiaslav*-castelan polon *Dobrosolouschii* – paznic la cetatea Hotin *Docladen* – personaj biblic

Dolhoruchii-Dolgoruchii V.V., general rus (1667 – 1746) *Domenlian* – Domiţian, împărat roman (81 – 96)

Domislav – castelan de Cracau *Donici Darie* – serdar, hatman *Dorolhei* – boierinaş

Dosotliei-Dosoftei, patriarh al Ierusalimului *Dotie* – căpitan ungar *Dovlel Chesi* – ban tătar

Dragnş vodă – voievod român din Maramureş (-I352 – 1353) *Drascovici Gliarghie* – episcop

Duca Constantin – domn al Moldovei (1693 – 1695; 1700 – 1703 *Duflii* (Doliu) Roman – general neam (

Durea – malgrah

Civiliehnu (*Gvihelmu, Gvinhelm*) – cneaz de Ştilia

E

Ecaterina – doamna lui Bethlen Gabor

Eberşiedt, ¡anus ¡ori – general german, aflat în serviciul guvernului rus *Efes* – episcop

Eftimie – mitropolit de Târgovişte *Elum* – personaj biblic *Elena* – doamna lui Petru Rareş *Elena* – personaj mitologic *Elessa* – personaj biblic

Elisafla, Elisatha – regină a Poloniei, doamna lui Vladislav *Elisafta* – doamna lui Cazimir IV *Emilie* – voievod ungar

Empidocle – Empedocle, filosof şi poet grec (490 – 430 î.e.n.

Enachie – grămătic

Enanin, Eneanin – personaj biblic
Enea, Eneas – personaj mitologic
Enoh – personaj biblic
Enos – personaj biblic
Eon, lavan, Ion, ¡anus, Ioan – personaj biblic *Epaminend* – Epimenonda
Epicurfilozof materialist şi ateist grec (341 – 270 î.e.n.)
Epifanie – sfânt
Erchi Ioan – sol
Ernest – fiul lui Maximilian
Eroba, Eropa – târgoveţ
Esop – fabulist grec (c. 620 – c. 560 î.e.n.)
Eţie – hatman roman *Eughenie* – împărat roman *Eughenie* – papă de Roma *Eva* – personaj biblic
Evdochia de la Kiev – doamna lui Ştefan cel Mare
Ever, Evra – personaj biblic
Evtropia – personaj biblic
Evtropie – Eutropius, istoric roman (sec. IV)
F
Farcaş Martin – slujitor *Faros* – crai al Egiptului
Ferdinand I – arhiduce, rege al Ungariei şi Boemiei (1521 – 1564)
Ferdinand – fratele lui Maximilian
Ferhat – paşă tătar
Fereaţi Lazar – nobil ungar
Ferlii – voievod de Cracău
Filip Arapol – Filip Arabul, împărat roman (244 – 249)
Filip II – rege al Spaniei (1556 – 1598)
Filip II – rege al Macedoniei (359 – 336 î.e.n.)
Filip Chesariu – Filip II August, regele Franţei (1180 – 1223) *Filo* – Filon din Alexandria, Filon Iudeul (25 î.e.n. – 40 e.n.) *Filostrat* – istoric, autor al „De lucrurile ghe (ilor”.
Flac, Flacus, Fliac, Flah – Flaccus L. Pomponius, cârmuitor al provinciei romane Moezia *Forbaci Francesc* – episcop
Folie – Photios, teolog şi scriitor bizantin (c. 828-o. 895)

Frian Antonie – demnitar roman *Friderih* – ministru al crijecilor *Fridirih* – cardinal, episcopul Cracăului *Fridric* – arhiepiscop polon

Fridrih I-Frederic (Friedrich) I, duce de Austria (1195 – 1198) *Fridrih II* – Frederic II Războinicul, duce de Austria (1230 – 1246)

Frideric, împăratului nemţesc – Frederic V (1424 – 1493)

Fulvie – Fulvius Flaccus, demnitar roman (sec. I)

Fuscu Avrilie – hatman roman

G

Gaie, Galie, Galian – Gallienus, împărat roman (218 – 268) *Galba lulio* – împărat roman *Galga* – sultan

Galidn – Goli (în F.A., militar şi om de stat rus (1643 – 1714) *Gavril* – logofăt moldovean

Găneştii – familie de boieri moldoveni *gedeon* – mitropolit

Gedeon – episcopul Pelomcului

Gheorghe den Sădii – crai ungar

Gheorghie – vlădică

Gheorghie Dispot – domn al Serbiei

Ghera – împărat

Ghetter – personaj biblic

Ghighes – personaj biblic

Ghiorghie – vei vistiernic; vezi *Apostol G.*

Gianclăi – căpetenie tătară, domnul Azacului

Giaun Mârzea – căpetenie tătară

Gicmont – malgrabul Brandeburgului

Gingaul – polcovnic, colonel

Gligorie Jora – mare vistiernic

Gnar Terens – nobil ungar

Gomer, Gomor, Gomir – personaj biblic

Goranschi Dumitru – vistiernic

Gordian I – împărat roman (158 – 238)

Gordian 11 – împărat roman (238)

Gordian III – împărat roman (225 – 244)

Goţii – Gotin, craiul goţilor

Gratiian – Gratianus, împărat roman (359 – 383)

Grăbiadin Neculai – demnitar polon *Greţin* – prieten al lui Ovidiu *Grigorie*-mitropolit al Sucevei *Grigorie IX* – papă de Roma *Grit Aloiz* – crai ungar

Grosul Petru A. – Tolstoi P.A., sol rus la Poarta Otomană

Grozea – mare vornic

Grudzinschii – căpetenie de cazaci

Gruginschii – staroste de Rava

Gustav – crai al Suediei

Grutar – dregător ungar

Gvagnin – Guanin Alexandru, cronicar polon

H

Haidar – agă turc

Hall – ofiţer din garda sultanului

Halii – paşă turc

Haliţchii – militar turc

Ham – personaj biblic

Hamon – craiul livianilor

Hanaan – personaj biblic

Hanibal – Hannibal, general şi om politic cartaginez (247 – 183 î.e.n.)

Hanjovschii Pavăl – ostaş polon *Hanschii Albert* – militar polon *Havnul* – staroste de Vilna *Hăbăşescul Vasile* – medelnicier

Henric-Henric de Valois, rege al Poloniei (1573 – 1574)

Henric VI – împărat al Germaniei (1105-J195)

Henric den Vapolt – ispravnic de Acona

Heracli – Heracle, erou mitologic *Herbort* – staroste de Lvov *Herbort* – Hierbort Avenie, nobil polon *Herbort Nicolai* – căpitan polon

Helvie Pertinax-Publius Helvius Pertinax, împărat roman (123 – 193)

Herman den Olsaşiia – ministrul crijecilor

Hestruc – Fiul lui Detie

Hver – personaj biblic

Hiparh – personaj biblic

Hiteu – personaj biblic

Hirea Chelariul – personaj biblic

Holovcin Gavriil – Golovehin G.J., sfetnic al lui Petru 1, preşedinte al Colegiului afacerilor externe (1660 – 1734)

Homelnic – dregător *Hoporceanul* – căpitan moldovean *Horvat Ştefan* – slujitor *Hrisoverghie Manolachie* – cor *Hristofor* – ostaş neamţ *Hristofor* – papă de Roma

Hristos Mesia – întemeietorul mitic al creştinismului *Hroiut, Hroiot* – Hronoda Petru, crai ungar, pretendent la tronul Moldovei *Hrosoi* – craiul parthilor *Hrun* – domn al bulgarilor *Hudaiat* – terziman *Hudeevici Ioan* – polcovnic *Hui* – personaj biblic *Hus* – personaj biblic

I

Iacov Vasilie Iraclie, Dispot – Iacob Heraclidul, domn al Moldovei (1561 – 1563)

ladvida, fadviga – fiica craiului ungar Ludovic *laghelo Vladislav* – vezi *Vladislav* II *lagello lamandi* – vei armaş *lanăş* – vezi *Eberştedt, Ianus fon lănci* – căpetenie căzăcească *Iancul* – căpitan moldovean *tancul vodă Sasul* – domn al Moldovei (1579 – 15324

langul – vezi *Ioan Huniad laţco* – prisăcar *lazloveţchii* – hatman polon *lazloveţchii Nicolai* – căpitan

Ibraim – sultan turc

Iddantirsu, Idantisbu – împăratul goţilor *Ieremia Moghilă* – Ieremia Movilă, domn al Moldove 1595 – 1600; 1600 – 1606) *Ieronim* – voievod al Ţării Ruseşti *Ighin* – papă de Roma *Ignat* – episcop de Antiohia

Iliaş vodă – fiul lui Alexandru cel Bun, domn al Moldovei (1432 – 1433, 1435 – 1442)

Ilias H Rareş-fiul lui Petrii Rareş, domn al Moldovei (1546 – '1551)

Ilie – boier din Muntenia

¡*linca* – fiica lui Constantin Basarab

Inochentie III – papă de Roma *Ioan cel Mare* – istoric *Ioan* – pârcălab la Cetatea Albă *Ioan* – cneazul Ostrogonului *Ioan* – episcopul Sighinului *Ioan* – episcopul Varadinului *Ioan Novii* – mucenic *Ioan* – vezi *Ioan III Vasilievici Ioan VI Cantacuzino* – împărat bizantin (1341 –

1354) *Ioan cel* Marerege al Portugaliei (1385 – 1433) *Ioan V* Paleologâmpărat bizantin (1341 – 1391) *Ioan VII Paleolog* – împărat bizantin (1425 – 1448) *Ioan Huniad* – voievod al Transilvaniei şi regent al Ungariei (1445 – 1446)

Ioan Sigismund Zapolie – voievod al Transilvaniei (1510 – 1526) *loclan* – personaj biblic.

Ion vodă Potcoavă – Ioan Potcoavă, domn al Moldovei (noiem. – dec. 1577)

Ion vodă cel Cumplit – Ioan vodă cel Viteaz, domn al Moldovei (1572 – 1574)

Ion vodă – tergimanul; vezi *Mavrocordat Ioan Ionaşco* – Bogdan vodă, pretendent la scaunul Moldovei *Ionic* – personaj biblic *Ioni* (*a* – militar *Iordachie* – medelnicier, agă, vornic

Iordan Ioan – căpitan

¡*orga Arislarho* – vei uşier *lorest* – papă de Roma

¡*ornând* – istoric *losica Ştefan* – logofăt ardelean *Iosif* – egumen de Putna *Iosif* – istoric *Iosif* – proroc *losuf* – agă turc

Iov – sfânt *loval* – Labal, personaj biblic

Iraclie Hercule – domn al ¡verilor

Irimia, Ieremia – pârcălab de Holin

Irodot – Herodot, istoric grec (c. 484 – 425 î.e.n.)

Isac – paşă

¡*sac* – vistiernic moldovean

Isalia – proroc

Isaiia – pârcălab

Isavela – craiasă ungară

Isavela – fiica lui Jicmont, craiul polon

Ismait Daul – agă turc

Istvanfie-Ystvdnffy – istoric ungar

Iulie – papă de Roma

Iulie Capitol-Iuluis Capitolinus, istoric roman (sec. 3 e.n.)

Iulie Chesarul-Iulius Caesar, c’aius (100 – 44 î.e.n.)

van – căpitan

Iulie-Iulian, împărat roman (361 – 363)

¡*van* – staroste de Putna.

tian *III Vasilievici* – mare cneaz al Moscovei (1440 – 1505) *Ivanco* – logofăt moldovean *Ivanenco Gligoraş* – polcovnic *Ivaşco* – pârcălab de Chilia

J

Joara – Joia Antiohie, hatman moldovean *Jicmont* – cneaz leton; vezi *Sigismund* II *August Jicmont ¡an* – crai ungar.

Jicmont – mnigrabul Bradenburgului *Jicmont Sigismund III* – crai polon *Jicmont Rojin* – dregător polon *Joldea vodă* – domn al Moldovei *Jura* – polcovnic cazac

L

Laabim – personaj biblic

Ladislav – fiul lui Albert Voiceh, crai ungar

Ladislav – comandant de oaste

Lameh – personaj biblic

Lameh Orbul – fiul lui Mathusal

Lamicovschii – militar polon

Lascarachie – vezi *Ruset Lascarache*

Laschi Ieronim – dregător ungar

Laschi Olbrent – Laschii Albert, voievod de Siradz

Lascoranschii S. – hatman polon

Laslou – Laslău, crai ungar; vezi *Vladislav cel Şiint*

Laşco vodă – fiul lui Sas

Laşco Ieronim – nobil polon

Latin – demnitar roman

Lavcea Ioan – nobil polon

Lăcustă Ştefan – vezi *Ştefan Lăcustă*

Leh – fratele kii Ceh, întemeietorul Ţării Leşeşti

Leonid – regele Spartei

Leopoldo – Leopold I, rege al Ungariei şi Boemiei (1657 – 1705) împărat (1658 – 1705); Leopold II, rege al Ungariei şi Boemiei (1765 – 1790), împărat (1790 – 1792)

Lichinie – Llcinius, împărat roman (c. 265 – 325)

Liscinschii – hatman polon *Liubcenie, Lubcenie, Luscenie Ian* – episcop *Uuter Martin* – Luther Martin, teolog, întemeietorul protestantismului german (1483 – 1546)

Livie – Tilus Livius, istoric latin (59 î.e.n. – 16)

Livo (*Libo*) *Publius* – hatman roman *Livon* – domn al Lituaniei *Loboda* – hatman cazac

Lochelec – Locheten Vladislav, crai polon

Luca – logofăt

Luca – episcop de Buzău

Lucaţie – fratele lui Gheorghie den Săcui

Luchis-*Veru* – împărat roman

Lucreţia: – doamnă romană

Lucul Marco – general roman

Ludin – personaj biblic

Ludovic I – Ludovic (Lajos) I de Anjou, cel Mare, crai ungar reble Poloniei (1342 – 1382)

Ludovic II, fiul lui Vladislav – Ludovic II Iagiello, rege al Boemiel (1516 – 1526)

Lungul Ion – pretendent la scaunul Moldovei *Lupul* Costachievornic de Ţara de Jos *Lupus Sasul* – meşter făurar *Luscenie* – Lustinie Ion, episcop

M

Macarie – episcop de Roman

Machidonianul Alexandru – vezi *Alexandru Macedon*

Macrin – hatman roman

Madian, Madiam, Madaim – personaj biblic

Magor, Magog – personaj biblic

Maelal Ştefan – voievod al Transilvaniei (1534 – 1539)

Malcoci – paşă turc

Mamiia – mama lui Alexandru împărat

Mana – mama lui Maxim împărat

Manetan – istoric

Manoilfiul lui Mihail Paleologul

Manolachie – vornic; vezi *Ruset Manotachie*

Marchelin Emeric – postelnic de Siliţia

Marchion den Ponlu – eretic

Marco – episcop de Efes

Marco Antonii – diac la curtea ungară

Marco Avrilie – Aureluis Antoninus Marcus, împărat roman (188 – 217)

Marco Clondie Pupian – Pupienus, împărat roman

(238)

Marcu – domn al Moldovei *Marcul* – boier moldovean *Maria* – doamna lui Illaş vodă *Maria* – doamna lui Radul vodă *Maria doamna* – mama lui Alexandru vodă *Maria de Magop* – Maria de Mangop, doamna lui Ştefan cel Mare

Maria Voichija – doamna lui Ştefan cel Mare *Maria* – fiica lui Ludovic, craiul ungar *Maria* – văduva lui Ludovic, craiul ungar *Maraara* – sfetnic la curtea lui Iliaş vodă *Martin* – sfânt

Mariinengo Gheorghie – cârmuitorul Oradei *Mas/rap Mehmet* – agă turc

Matei – logofăt moldovean

Mateiaş Corvinut – rege al Ungariei (1458 – 1490)

Mavrocordat Alexandru – Exaporilul, dragoman la Poarta Otomană, tatăl lui Nicolae vodă

Mavrocordat Constantin – fiul lui Nicolae, domn al Ţării Româneşti (1730, 1731 – 1733, 1735 – 1741, 1744 – 1748, 1756 – 1758, 1761 – 1763), al Moldovei (1733 – 1735, 1741 – 1743, 1748 – 1749, 1769)

Mavrocordat Ioan – domn al Ţării Româneşti (1716 – 1719) *Mavrocordat Nicolae*-domn al Moldovei (1709 – 1710, 1711 – 1715), ulterior al Ţării Româneşti (1715 – 1716, 1719 – 1730) *Maxim* – Maximin Tracul, împărat roman (173 – 283); Maximus Magnus, împărat roman (383 – 388)

Maxim – pârcălab de Chilia *Maximilian* – călugăr

Maximilian I – rege roman (1486 – 1519) şi împărat al Sfântului Imperiu Roman de Naţiune Germană (1493 – 1519) *Maximilian II* – rege al Boemiei, Ungariei şi împărat al Sfântului Imperiu Roman de Naţiune Germană (1564 – 1576) *Maxut* – hatman cazac *Mătiiaş* – vezi *Mateiaş Corvinut*

Mecislav cel Bătrân – Miesko III cel Bătrân, cneaz al Poloniei (1173 – 1177, 1190 – 1191, 1199 – 1201, 1202)

Medopa – personaj biblic *Mehmel* – proroc

Mehmet (Mohamed II) – sultan turc

Mehmel – paşă de Bosnia

Mehmel Baltagioulu – paşă, vizir turc

Mehmet Chirei – *Chirir*. fiul hanului

Mehmet Cara – paşă

Mehmet Shiac – sultan turc

Mehoveta – cronicar

Mehovie – istoric

Menelau – personaj mitologic

Mendi, Mendli, Menghe, Mugle Chirii – hanul Crimeei

Mes, Messe – personaj biblic

Mesei, Mizei – personaj biblic

Mesia – personaj biblic

Mesraim, Mecrain, Misir – personaj biblic

Mica Nicolae – nobil ardelean

Michis, Mihai – nobil ungar

Meliţchii Nicolai – hatman

Mieraste – logoiăt muntean

Mihai vodă – vezi *Racoviţă Mihai*

Mihai vodă Munteanul-domn al Ţării Româneşti (1593 – 1601), domn al Transilvaniei (1599 – 1600), domn al Moldovei (1600)

Mihai, Mihailo – fiul lui Jicmont

Mihail Boris – fiul lui Şeremeliev Boris P., comandant de oşti, diplomat rus, sfetnic al lui Petru I *Mihail Paleologul* – împărat bizantin (1261 – 1282)

Mihnea vodă Turcitul, domn al Ţării Româneşti (1577 – 1583, 1585 – 1591)

Mihnea IU – Mihail Radu, domn al Ţării Româneşti (1658 – 1659)

Mihovie – Mehovela, istoric

Mihul – hatman moldovean

Milit cilii Nicolae hatman polon

Miloş vodă descendent domnesc din Muntenia

Mindiţintie Bine dectu – şef al secuilor

Mircea Comisul – boier moldovean

Mircea vodă – Mircea cel Bătrân, domn al Ţării Româneşti (1386 – 1418), Mircea Ciobanul, domn ăl Ţării Româneşti (1545 – 1554, 1558 – 1559)

Misail Călugărul – interpolator de cronici

Misiii – cărturar român

Mişcovschii Pălru – voievodul Linciciului

Mitridat – AŢitridato VI Eupător rege elenistic al Pontului (120 – 63 î.e.n.)

Mitru „el vornic

Mârzea căpitan de oaste

Mârzea-Cazi sfetnic al tătarilor

Moameth – Mohamed

Moise – proroc

Moisliu – căpitan de oaste

Molodefu – călugăr

Morona Panaiotache – boier grec, mare uşier mare postelnic în Moldova

Mosoh, Mosop, Meseh – personaj biblic *Mofoc Ion* – vornic

Movileştii – dinastie de boieri moldoveni *Mugle-Cherei* – han tătar *Munteanul Eni* – căpitan moldovean *Murat I* – sultan turc (1360 – 1389)

Murat II – sultan turc (1421 – 1444, 1446 – 145M *Murat III* – sultan turc (1574 – 1595)

Murat IV – sultan turc (1623 – 1640)

Murgu – mare vornic

Muslaimul Constantin – apropiat al lui Ioan Mavrocorda

Mustafa – sarascheriu tătar

Mustafa – paşă de Bosnia, sultan turc

Musat vodă tatăl lui Petru vodă

Muzin Ion voievodul Podoliei

N

Nădăjdie, Nadazdie Thoma ispravnic al Ungariei *Nadur-Gherei* – han tătar

Navohodonosor-Nabucodonosor II – rege al statului caldeoba bilonean (605 – 562 î.e.n.)

Negofehi Stanislav – ostaş

Negrea – paharnic moldovean

Negrul vodă domn legendar al Ţării Româneşti

Neculai vei armaş

Neculcea Neculcii Ion Ion Neculce hatman vornic

cronicar moldovean (1672 1745)

Nelivaico hatman cazac

Nembrut Nemrot, Nevrod – personaj biblic

Neoptolim-Neoptolem – fiul lui Milridat

Nero – Tiberius Claudius Dnisus Germanicus. împărat minau (54 – 68)

Nicazie – sfânt

Nichita – fiul lui Arbure Hatmanul

Nicolai vodă – vezi *Mavrocoraal Nicolae*

Nicolai – mare vameş, castelan de Oameni (a

Nievoerschie – nobil polon

Nitschi, Cruzin – căpitan

Noe – personaj biblic

Noegla personaj biblic

Noela personaj biblic

Nom cneaz

Noema personaj biblic

Numan Chiopriloulu – vizir turc

O

Odrivoz A. – voievod de Cracovia *Odrivoz P* – nobil polon *Ohran*, tatăl lui Murat I – vezi *Orhan Otah Nicolai* – arhiepiscopul Strigonului *Olbrent* – vezi *Albert Ioan*

Omer, Omir – Homer, poet epic grec (c. 18 – e 8 î.e.n.

Onciul – logofăt moldovean *Onorie HI* – papă de Roma

Opilie Macrin – Macrinus, împărat roman, uzurpator (217 – 218) *Oprea* – mare armaş, logofăt moldovean

Opto, Ofto – Otto IV de Braunschweig, împărat al Germaniei (1198 – 1214)

Orhan / – sultan turc (1324 – 1362)

Orhan – fiul lui Calepin, nepot al sultanului Baiazidil

Orlic Filip – hatman cazac

Osman – dascăl turc

Osmangic Osmangin căpetenie turcă

Osmonschi – militar polon

Ovidie – Ovidiu, poet latin (43 – e 17 i.e.n

Ozdrovăz Andrei – vezi Odrivoz A

Ozdrovoz Herbul – nobil polon

Ozdrovoz Patru – Odrivoz P

P

Padnevschi – familie polonă

Pafi Bantazab – nobil ungar

Paisie – arhimandrit şi egumen de Putna

Paisie – călugărul Alexandru Lăpuşneanul

Palatilie – boier muntean

Palavijin – polcovnic ungar

Paleologul loanloan VIII, împărat bizantin (1425 – 1448)

Paleolog Mihail împărat bizantin (1259 1261) întemeietorul dinastiei

Panaiotache vezi *Morona Panaiotache*

Pandora personaj mitologic

Panevschi Caspru magnat polon

Pannon personaj biblic

Paos vornic moldovean

Paraschiv buluic-baş

Paraschiva – sfântă

Paris – personaj mitologic

Patrichi boiernaş

Pa (*Stanislav* – voievod de Vitegsca

Pavel Apostol – sunt

Pavloban – dregător

Paladie Ion – vistiernic moldovean

Păruşii – ostaş ungar

Pătraşco – boier moldovean

Păiraşco-vodă, fiul lui Mihai vodă, domn al Munteniei – Pătraşcu cel Bun, domn al Ţării Româneşti (1554 – 1557)

Pălru Aron-Petru Aron, fiul lui Alexandru cel Bun, domn al Moldovei (1451 – 1452, 1454 – 1455, 1455 – 1457)

Pălru Rareş, *Pălru Măjeriul* – Petru Rareş, domn al Moldovei (1527 – 1538, 1541 – 1546)

Pălru vodă Şchiopul Petru Şchiopul, domn al Moldovei (1574 1577, 1578 – 1579, 1582 – 1591)

Pălru Cazac – pretendent la scaunul Moldovei (a domnit 2 luni) *Pălru vodă* – fratele lui Alexandru vodă, domnul muntean, vezi *Petru vodă Şchiopul*

Petru Muşat – domn al Moldovei (1374 – 1391
Perenie – hatman german

Persăv, Perseu – Perseus, rege al Macedoniei (212 – e 168 – 167 î.e.n.)

Peruşie Gaşpar – nobil ungar

Pertinax Helvie – împărat roman (123 – 193)

Petchi David nobil ungar

Petii Lupul – sol al lui Ferdinand

Petrea – hatman şi pârcălab de Suceava

Petrea Stolnicul – vezi *Alexandru Lăpuşneanut*

Petric – hatman german

Petrovici Chişca Stanislav – vicar

Petru – sfânt

Petru Alexeevici – Petru I, (arul Rusiei *Piasoschii ¡an* – ispravnic de Hotin *Pir* – împăratul epiro (ilor *Pirtha* – soţia lui Deucalion *Pislini Gheorghie* – nobil ungar *Pislinie cel Negru* – împărat al Siriei *Pilhagora*-filozof grec (560 – 500 î.e.n. *Pii* – vezi *Antonin Piu Piius* – papă de Roma *Pârvul* – pârcălab de Soroca *Plachida Eustahie* – hatman roman *Plaflu*-Plutarh, filosof grec (46 – 127)

Plato – Plafon, filosof grec (427 – 347 î.e.n.)

Plinie Pliniu cel Bătrân, istoric roman (23 79) Pliniu cel

Tânăr, om politic, scriitor roman (62 – 113)

Pompei cel Mare – om de stat, militar roman (106 – 48 î.e.n.)

Porava Neculai – hatman polon

Potcoavă Creţul – vezi *Ion Potcoavă*

Potoţchii Ian – staroste de Camenіţa

Potoţchii Iosif – voievodul Haliciului şi Kievului

Preda – boier muntean

Predleci Ioan – sfânt

Preluţehii – polcovnic polon

Priam – ultimul rege legendar al Troiei

Pricopie – căpitan moldovean

Procopie – sfânt

Promitei – Promiteu, erou mitologic *Prudinţii lachim* – paznic la cetatea Neamţului *Ptolemeiu* – Ptolemeus XI

Auletes, rege al Egiptului *Pulheria* – doamna lui Nicolae Mavrocordat *Pupian Marco Clondie* – Pupienus, împărat roman

R

Răcea – căpitan muntean

Racoţi Gheorghie II-fiul lui Gheorghie Racoţi, cneazul Ardealului (1648 – 1657, 1658, 1659 – 1660)

Racoţi Gheorghie – cneazul Ardealului *Racoţi Jicmont* – cneazul Ardealului *Racoviţă Dumitraşco* – hatman moldovean

Racoviţă Mihai – domn al Moldovei (1703 – 1705, 1707 – 1709, 1715 – 1726), al Ţării Româneşti (1730 – 1731, 1741 – 1744) *Radac Radistav* – comandant de oşti ungar *Radiţchii* – sol polon *Radu* – clucer muntean *Radu Ştefan* – domn al Moldovei

Radu cel Mare – domn al Ţării Româneşti (1495 – 1508)

Radu cel Frumos-domn al Ţării Româneşti (1462 – 1473, 1473 – 1474, 1474 – 1475)

Radul – postelnic

Ragivel, Ragivil – Nicolae R. Radziwiłł, hatman, cancelar al Lituaniei (1512 – 1582)

Ralachie Mihălachie – postelnic muntean

Ramadan Dumitrachie – postelnic

Râmi – reiz efendi

Rareş – târgoveţ de Hârlău

Rava – domn al Panoniei

Ravazdi Gheorghie – sfetnic al lui Jicmont

Ravschii – staroste polon

Răducanut – fiul lui Constantin Basarab

Rem – personaj mitologic

Ren – Renne Carl Evald general de cavalerie aflat în serviciul guvernului rus (1663 – 1716)

Reveles Grigorie – dregător la curtea lui Despot *Reveles Ioan* – episcop *Rifaz*-personaj biblic

Rimigliie – episcop

Risvanschii ¡ani – castelan de Sandomir *Rizuanschil Dierslav* – voievod de Cracau *Robeu Pălru* – ispravnic de

Sibiu

Rodolf-Rudolf I de Habsburg, rege al Germaniei (1273 – 1291); Rudolf II, împărat (1576 – 1612), rege al Boemlei (1576 – 1611), Ungariei (1576 – 1608)

Roman vodă – Roman I, tatăl lui Alexandru cel Bun, domn al Moldovei (1391 – 1394)

Roman vodă, fiul lui Iliaş vodă – Roman II, domn al Moldovei (1447 – 1448)

Roman Pribagul – pretendent la tronul Moldovei *Romer* – cneaz de Stiria *Romul* – erou mitologic *Rostin* – paşă

Roxândra – fiica lui Petru Rareş

Rugină Pavel – sulger

Ruft Avrilie – dregător roman

Rusei ¡ordachie – mare vornic de Ţara de Jos.

Russet Lascarache – mare spătar în Ţara Muntenească, ulterior în Moldova

Rusei Manolachie – mare vornic de Ţara de Sus *Ruset Scarlatache* – capuchehaie la Poarta Otomană a câtorva domni moldoveni

S

Saba. Sava – personaj biblic

Sabinul Ulpius – dregător roman

Sad-Ahmat – han tătar

Sahmat-Cherei – fiul lui Ahmat

Sala foan – nobil ungar

Sala, Săli – personaj biblic

Salim Beg – Selim, sultan turc

Salmaş – militar ungar

Salustie – învă (at roman (87 – 35 î.e.n.)

Samovit – cneaz de Mazovia

Sappor – Sappor I, împărat al Persiei (241 – 272 Sappor II (309 – 379), Sappor III (383 – 388)

Sărăcia – agă

Sas vodă – fiul lui Dragoş, domn al Moldovei (c. 1354 – 1368) *Salurnin Peurie* – demnitar roman *Savelie* – istoric *Savin* – mare ban

Săcuiu Anton – Anton Ungurul, militar ungar, aflat în

serviciul lui Ferdinand

Scarlat – fiul lui Alexandru Mavrocordat *Scarlatache* – vezi *Ruset Scarlatache Schimbi* – agă

Schirgailo, Schirghel, Sfidrigailo, Sfidrighel Cazimir – fratele lui Iaghelo

Scodopa – fiica lui Goţii, soţia lui Filip *Scoropadschii* – hatman cazac

Seida – istoric roman *Sela* – personaj biblic *Seledţie Pătru* – militar din Silezia *Selim 1* – (lui lui Baiazid (1512 – 1520)

Selim // – sultan turc (1566 – 1574)

Seneca – filosof latin (c. 4 – 65)

Septimie Sever – împărat roman (193 – 211)

Sfidrigailo, Svidrigailofratele lui Vladislav II Iagelão: *Sfârcovschii* – Sverciovschii, polcovnic cazac *Sidor* – Isidor Rulhenus, cardinal, mitropolitul Kievului *Sigismund I Iagello* – mare duce al Lituaniei şi rege al Poloniei (1506 – 1548)

Sigismund II *August* – mare duce al Lituaniei (din 1529) şi rege al Poloniei (1548 – 1572)

Sim – personaj biblic

Sima – vistiernic moldovean

Simion, Simion Ivanovici – cneaz rus *Simion paharnicul* – vezi *Simion Movilă*

Simion Movilă – domn al Munteniei (1600 – 1601, 1601 – 1602) şi al Moldovei (1606 – 1607)

Simion Dascăl – Simion Dascălul.

Sineca – vezi *Seneca Sinan* – paşă turc

Siniavschi locm – dregător, comandant de oşti polon

Siniavschii Necolaiu – hatman polon

Sârbul Duniitraşco – pretendent la tronul Munteniei

Sith – personaj biblic

Slăvilă – hatman

Slojinschii – căpetenie căzăcească

Socolovschii – căpetenie căzăcească

Sohodolschi Eghidei – dregător polon

Solohur – ispravnic de Smolense

Solomon-rege al statului Israel (c. 973 – 933 î.e.n.)

Solon – vezi *Solomon Spancioc* – spătar moldovean *Srbrni* – căpetenie căzăcească *Slan* – medic

Standul – logofăt muntean *Slamati* – postelnic *Stanislav* – crai polon

Strabo – Strabon, geograf şi istoric grec (e 63-o 17 î.e.n.)

Straş Ibraim – sol turc

Stricoschii, Strucişeşni ostaşi poloni

Stroici vei logofăt

Sturdzea Ion – paharnic

Sulelman – Soliman Magnificul, sultan turc (1520 – 1566)

ş

Şafranici Pătru – Şafirov P P: – diplomat rus, participant la campania lui Petru I în Moldova (1669 – 1739)

Şah căpetenie căzăcească

Samos – staroste al cetăţii Uivar Şarpe – postelnic moldovean *Şecheli Moise* – nobil ungar *Şendrea* – hatman moldovean

Şeremet-şeremetiev B.P., militar rus (1652 – 1719)

Ştefan – căpetenie de oaste

Ştefan I Muşatdomn al Moldovei (1394 – 1399)

Ştefan IU, cel Mare şi Sfânt – domn al Moldovei (1457 – 1504) *Ştefan II*fiul lui Alexandru cel Bun, domn al Moldovei (1433 – 1447)

Ştefan Rareş – domn al Moldovei (1551 – 1552)

Ştefan Răzvan – domn al Moldovei (1595)

Ştefan vodă cel Tânăr – domn al Moldovei (1517 – 1527)

Ştefan Lăcustă – domn al Moldovei (1538 – 1540)

Ştefan Tomşa – domn al Moldovei (1611 – 1615, 1621 – 1623)

Ştefan – crai ungar

Ştefan Ciachi – sol ardelean

Ştefan vodă Bătrânul – vezi *Ştefan III*

Ştefan Luca – vistiernic

Ştefan vodă – domnul muntenesc

Şufariul – vezi *Şafirov P. P.*

T

Toloneanul Matei – starostele Dalmaţiei

Tanschii – polcovnic moldovean, aflat în serviciul guvernului rus *Tarasie* – episcop

Tarcet Toanta – comandant de oşti ungar

Tarivinie Superbus, Tarevinie Mândrul – Tarquinius Superbus, ultimul rege legendar al Romei (534 – 509 î.e.n.)

Tarnovschii Andrei – sol polon

Tamovschii Ian Hrabii – mare hatman al Poloniei

Tarsus – personaj biblic

Tălăbăscul – boier moldovean

Tăutul – logofăt moldovean

Tecenschii – nobil polon

Tecenschii den Moravii – nobil polon

Tecenschii Navoi – fiul lui Odrivoz A., nobil polon

Tecenschii Stanislav – castelan polon

Telesforos – papă de Roma

Felie Ioan – ispravnicul Belgradului

Temeh – personaj biblic

Temerlan – han tătar

Temruc – căpitan de oaste

Teras – personaj biblic

Telia – personaj biblic

Tevcon, Tevton – căpetenia teutonilor

Tezroc – căpitan de oaste

Thara – personaj biblic

Themes – personaj biblic

Themistocles – Temistocle, om de stat, militar atenian (525 460 î.e.n.)

Theoctist – mitropolit al Moldovei

Theodosie – vistiernic *theodosie* – împărat al Greciei

Theofan – episcop, mitropolit de Suceava

Theofil – episcop de Râmnic

Tigranes – Tigdnes, rege al Armeniei

Tifenie loari – ministru al Prusiei

Timuş – mârzac tătar

Tiras – personaj biblic

Tit-Titus, împărat roman (79 – 81)

Toider-fiul lui Arbure Hatmanul *Togomer* – personaj biblic *Togormu* – cneaz *Toma* – spătar

Tomşa, hatman – vezi *Ştefan Tomşa Topettin* – Toppeltin, istoric sas *Torman, Toroman Itie* – boier moldovean *Toronschii Valentin* – nobil polon *Toval* – personaj biblic

Traian – Traianus, împărat roman (98 – 117)

Traianus Ulpius – vezi *Traian*

Trapezinianul Isac – Uzum Hasan, suveran turcoman *Trevunie Galba* – Tribonianus Gallus, împărat roman (251 – 253)

Trifăială – pretendent la scaunul domnesc al Moldovei *Trotuşan* – logofăt moldovean *Tvorovschii* – hatman polon

Tucidides – Tucidide, istoric, om politic atenian (460 – 396 î.e.n.) *Turnus* – demnitar roman *Tuval* – personaj biblic

T

Ţamblic – Ţamblac Grigorie, cărturar, ierarh al Bizanţului, Bulgariei, Serbiei, Moldovei (sf. sec. 14-înc. sec. 15)

Ţăpâlus – vodă Laiotă *Ţăpălus* – vodă cel Tânăr *Ţibac* – episcop de Varadin *Ţibac Emirii* – ispravnic de Ardeal

Ţitero – Cicero Marcus Tullius, om politic, filosof, scriitor roman (106 – 43 î.e.n.)

Ţoli ¡*ani* – dregător polon

Ţopa – moldovean în oastea căzăcească

Ţopa – vei postelnic

U

Udrea – spătar în Muntenia

Ureche Grigore – cronicar moldovean (-1590 – 1647) *ursachie* – vistiernic moldovean *Unan* – ostaş ungar *Ustef* – paşă turc

Valarie Stanislav – dregătorul Belgradului *Valentin de* lui *Eghipt* – eretic *Valentin, Valintin* – slujitor *Valentis* – nobil ungar

Valerie cel Mare – Valerian, împărat roman (253 –

260) *Vapouschii, Vapovschii* – cronicar polon *Varlam* – Varlaam, mitropolit *Varonie* – istoric

Vanic Petrea – hatman de Galaţi *Vasian* – personaj biblic

Vasile Lupu – domn al Moldovei (1634 – 1653, 1653)

Vasilie, Vasilie Ivanovici-mare cneaz al Moscovei (1505 – 1533)

Velleiu Ian – militar francez, angajat de Ferdinand

Velhelmu – baron de Ronghel

Veliaga – căpitan

Velsho Leonard – general neamţ

Verbelii, Verbeţie – boier ungar

Veronie – hatman moldovean

Veveriţă – călugăr

Veveriţă – postelnic moldovean

Vigul Alexandru – cneaz al Chervonului

Vihernii Ian – militar polon

Vintilă – clucer moldovean

Vintilă vodă – domn al Munteniei

Vintie Grigori – boier moldovean

Visnoveţchii Dimitrie – voievod al Podoliei

Vitold – cneaz de Litva

Vitehii Pătru – epitrop

Vilceu – staroste de Putna

Vlad vodă – fiul lui Miloş vodă

Vlad Călugărul-domn al Munteniei (1481, 1482 – 1495) *Vladislav I al Podoliei* – cneaz ungar

Viadistav // laghello – duce de Lituania (1386 – 1434) şi rege al Poloniei (1386 – 1434)

Vladislav cel Sfânt – rege al Ungariei (1077 – 1095)

Vladislav Lokietek – rege al Poloniei (1320 – 1333)

Vlodic Macii – nobil polon *Voiceh Albert* – crai ungar *Voichiţa* – vezi *Maria Voichiţa Volfungu* – sol ardelean *Volschii* – căpitan de oaste *Volusian* – împărat roman (251 – 253)

Vontrobea Stanislav – voievod de Belz *Vrocemovschii Martin* – stolnicul Cracăuiui *Vroblonschie Nicolae* – canonicul Cracăuiui

X

Xenofan – filosof grec (sec. 6 – 5 î.e.n.)

z

Zaie Francesco – ispravnicul lui Ferdinand

Zadorschii – căpitan cazac

Zaletschii – căpitan

Zamoschii – cancelar polon

Zapolii Ian – cronicar polon

Zapoli Ian – crai ungar

Zavishostehii – sol

Zbignev lanăş (lui mareşalului Zbignev *Zbignev Osleninschii* – episcop de Cracău *Zbiera Ionaşco* – boier moldovean *Zborovschii* – hatman cazac *Zborovschii Crişief, Cristof* – nobil polon *Zborovschii Martin* – nobil polon *Zeret Ioan* – nobil ungar *Zevila* – personaj biblic

Zinon – Zenon, împărat al Imperiului Roman de Răsărit (474 – 491)

Smucila Savin – vei postelnic

Zoroaslel – Zoroastris, Ham, personaj biblic

Zren, Zrin Nicolae – comandant de oaste ungar

A

4 fri, *Africa* – continent *Agriia* – cetate în Ţara Ungurească 4 guropol – localitate în Ardeal.4 hiia – vezi *Asia*

Albania – stal în peninsula Balcanică, între 1400 – 1900 provincie a Imperiului Otoman *Albim* – râu în Germania *Alexandria* – oraş în Egipt *Alexandria* – roman popular *Alvinciu* – Alvincu, cetate în Ungaria *Amastria* – ţară *America* – continent

Anadol – Anatolia, denumirea antică a Asiei Mici

Anglia – stat în Europa

Antiohia – oraş în Siria antică

Apulia – provincie romană

Arabon – râu

Arapiia, Aravia – Arabia, stat în peninsula Arabia

Araral – munte în podişul Armeniei

Ardial – Ardeal, vezi *Transilvania*

Argeş – afluent al Dunării

Argeş – cetate pe râul Argeş

Arghenta – cetate în Ţara Nemţească

Areni – localitate în Moldova

Armenia, Armeniile, Ţara Armenească – Armenia, stat în Asia 4 sia – continent

Asiriia, Assiria – Asiria, stat sclavagist antic în Orientul Apropiat

Astrahan – hanat, format pe la mijlocul sec. 15, incluzând teritoriile de pe cursul inferior al Volgăi şi stepele din nordul Caucazului, alipit la Rusia în 1556 *Athina* – Atena, capitala Greciei *Augusta* – oraş în Ţara Nemţească *Aurelia* – etate în Franţa

Austria, Ţara Austriei – Austria, stal în Europa, locuit din antichitate de triburi germanice

Azac-Azov, cetate pe malul stâng al Donului *Azapul* – cetate *Azgrad* – cetate

B

Baboţiia, Baboţie – cetate în Ţara Ungurească *Badeuţi* – localitate în Moldova *Bahlui*-râuleţ în Moldova

Bantri, Bg. ctrianaparte componentă a Imperiului persan, azi Afghanistan

Baia – oraş, fostă capitală a Moldovei *Balta* – cetate în Ardeal Balotalocalitate în Moldova *Bar* – oraş în Polonia medievală

Bălinişti, Bălălăeşti-Bălineşti, localitate în Moldova *Bărboşi* – sat în ţinutul Fălciu *Beciu* – Viena, capitala Imperiului Habsburgic *Belea* – regiune în Polonia

Beligrad – Belgrad, oraş-cetate pe Dunăre, în Serbia *Belgrad* – Alba Iulia, oraş-cetate în Transilvania *Belorosiia* – Bielorusia

Belzu, Ţara Bălzii – Belz, localitate în Polonia *Berlum* – localitate

Besăricani – Biserica ni, mănăstire în Moldova *Beşictaş*-localitate în vecinătatea Ţarigradului *Bila-Ţircov*, Belaia Ţercovi – oraş-cetate la sud de Kiev, în fosta Ucraină polonă

Bistriţa – mănăstire în Moldova

Bistriţa – oraş, cetate şi ţinut în Transilvania

Bârlad – oraş în Moldova
Bârlad – râu în Moldova
Bârsa – râu în Transilvania
Boaz, *Bohaz*-strâmtoarea Bosfor
Bogdăneşti – sat pe malul Prutului
Bosna, *Ţara Bosnei* – Bosnia, parte componentă a Jugoslavici, fostă provincie a Imperiului Otoman *Bolgaria*, *Bulgaria* – stat în peninsula Balcanică *Botăşeeni*, *Botoşeani* – Botoşani, oraş în Moldova Bourenilocalitate în Moldova
Branlav, Braslav, Braţlav, Vraţlav – cetale-oraş în Podolia
Branşco – localitate în preajma Novgorodului
Braşeu – Braşov, târg în Transilvania
Brăila – oraş-cetate în Muntenia
Bremen, *Brzeme* – oraş-cetate în Germania
Britaniia – vezi *Anglia*
Broşteni – mahala a Iaşilor
Brussiia – Brusla, oraş în Asia Mică
Buceci – târg în Polonia
Bucureşti – capitală a Ţării Româneşti
Buda – capitală a Ungariei
Bugiac-Bugeac, partea de sud a Basarabiei
Buhul, *Hipan*, *Hipanes* – râu în Ucraina
Buoreni – Boureni, localitate în Moldova
Bulgariia – Bulgaria, stat în Europa, în trecut parte componentă a Imperiilor Roman, Bizantin, Otoman *Burgundiia* – Burgundia, provincie în estul Eranţei *Bursuci* – mănăstire în Moldova

C

Caier, *Cair* – Cairo, capitala Egiptului
Cahul – târg în Moldova
Calambria – provincie romană în Italia
Calipoli – Galipoli, oraş în Crimeea
Căluş – localitate în Polonia
Camciuga – târg, în Polonia medievală
Cameniţa – oraş-cetate în Podolia
Campania – provincie romană în Italia
Candia, Ţara Candia – denumirea antică a insulei

Creta

Canej – localitate în Ungaria

Caniza – localitate

Cappadochia – regiune istorică antică în Asia Mică, locuită de o populaţie precumpănitor iraniană *Carinlia* – provincie a Austriei *Carloviţa* – Karlowitz, oraş în Serbia *Casova* – cetate *Caşa* – cetate în Ardeal *Catlabuga* – localitate în Bugeac

Caucas – Caucaz, teritoriu muntos, situat între AAările Neagră, Azov şi Caspică

Cazan – Cazani, oraş în Ţara Rusească

Căpriana – mănăstire în Moldova

Cecun – ţinut în Polonia

Censtinov – localitate în Polonia

Cernarodă – cetăţuie în Moldova

Cernăuţi – oraş în Moldova

Cervoni – localitate în Podolia

Cetatea Albă – cetate pe malul Nistrului

Cetatea Neamţului – cetate în Moldova

Cetăţuie – localitate în Moldova

Cesibisii – ţinut în Polonia

Chejea – Teodosia, oraş-cetate în Crimeea

Chesaria – cetate

Chescenia – râu

Cheughelnic – Cogâlnic, râuleţ în Moldova *Chilichia* – Cilicia, provincie romană în Asia Mică *Chilia* – cetate la Dunăre

Chiov – Kiev, centru al voievodatului Kiev ce intră la 1654 în componenţa Rusiei *Chitaigorod* – cetate *Ciarnocojinţii* – localitate în Podolia

Ciceu – cetate în nord-estul Transilvaniei, pe râul Someşul Mare *Ciprul* – insulă în partea de est a Mării Mediterane *Cirimuş* – Ceremuş, afluent al Prutului, în vechime hotarul între Bucovina şi Polonia

Ciuclocalitate în Transilvania *Ciucico* – iezer

Ciulini – Ciuhnr, râu în Moldova *Câmpul-Lungu*- Câmpul-Lung, localitate în Moldova *Cluj* – oraş-cetate în Transilvania *Clujvar-Kukiilovar* – cetate în Transilvania

Codrul Chigheciului – pădure din sudul Moldovei *Codrul Cozminului* – pădure în ţinutul Cernăuţi.

Colodrubca – localitate în Moldova *Colha* – oraş în Ţara Nemţească *Colomiia* – localitate în Moldova

Constantinopole – Constantinopol, capitala Imperiului Bizantin

Comaran – localitate în Moldova

Copou – suburbie a Iaşilor

Corinthul – oraş, ţinut în Grecia

Corciţi – localitate în Polonia

Corovia – râu în Moldova

Cotnar – localitate în Moldova

Cracău – Cracovia, oraş în Polonia

Crăciuna – cetate în Moldova

Crasnec – târg în Polonia

Crasnostav – oraş în Polonia

Croajia – azi parte componentă a Iugoslaviei

Crim – Crimeea

Curlandia, Ţara Curlandia – vechea denumire a Letoniei *Cursul* Apeilocalitate în Muntenia *Cvizdie* – cetate în Transilvania

O

Dachia de Gios – partea de sud a teritoriului locuit în antichitate de populaţia geto-dacă

Dachia de Sus-partea de nord a teritoriului locuit în antichitate de populaţia geto-dacă

Dalma (*ia* – provincie romană pe litoralul oriental al Mării Adriatice

Damasc – capitala Siriei *Daniia* – Dania

Daşov – Oceacov, cetate turcească la gura Niprului *Daţiia* – Dacia, stat centralizat al geto-dacilor, făurii în sec. 1 î.e.n. de Burebista; ulterior provincie romană *Dărmăneşti*-localitate în Moldova *Desna* – afluent al Niprului *Dreptate* – câmpie lângă Suceava

Dobriţiti, Ţara Dobrifin – Debreţin, parte componentă a Ardealului

Dobrogea – provincie a Munteniei *Dobrovăţ* – mănăstire în Moldova *Docolina* – localitate în Moldova

Doljeşti – localitate în Moldova *Don, Tanais* – fluviu în Ţara Rusească *Dorohoi* – târg în Moldova

Drava – râu în Ungaria *Dragşănul* – sat în Moldova *Dristor* – oraş în Ungaria *Drohobici* – oraş în Polonia *Drvinţa* – râu în Polonia medievală *Dumbrăviţa* – mănăstire în Moldova *Dunărea* – fluviu în Europa *Dzvina* – râu în Polonia

E

Ediculé – cetate-închisoare în Constantinopol *Eghipet, Ţara Eghiptului* – Egipt, stat antic în nord-estul Africii, ulterior provincie a Imperiului Bizantin până la cucerirea arabă

Elia-Capitolina – oraş în Siria *Etnicul* – cetate în Ungaria *Englitera* – vezi *Anglia Enoc* – oraş

Enohia – cetate sub muntele Liban *Enua* – Genua, Genova, oraş-port în Italia

Epir – provincie romană, ulterior bizantină, în nord-vestul Greciei

Ieşii – Iaşi, oraş în Moldova *Etiopia* – ţară în Africa *Efcani* – mănăstire în Moldova *Evboiia* – regiune a Ungariei *Europa* – Europa, continent

F

Faraoni – localitate în Moldova *Fălciul* – târg în Moldova

Ferrara – oraş în nordul Italiei, în Evul Mediu, formaţie statală

Fesul – Maroc, stat în Africa *Floci* – oraş în Ardeal

Florintina, Floren (iia – Florenţa, oraş în Italia *Filipopol* – cetate în Arabia

Finichia-Fenicia, denumirea antică a teritoriului de pe coasta răsăriteană a Mării Mediterane, populat de mici oraşe-state ce au cunoscut o cultură şi economie înfloritoare, importanţa lor scăzând în epocile elenistică şi romană *Focşani* – localitate în Moldova *Franţa, Ţara Frinciască* – Franţa, stat în Europa

G

Gatala – mănăstire în Moldova *Galata*, Pera – cetate în Ţarigrad *Gali (ia*-regiune a Poloniei medievale *Gava*

cetate

Găinii – Galaţi, târg în Moldova *Gerghiţă* – localitate în Muntenia *Germania, Ţara Nemţească* – stat în Europa *Ghiula* – cetate în Ungaria *Gigherlic* – iezer

Giurgev – oraş-cetate în Muntenia

Girla Vlădicii – locul unei bătălii, pe Prut

Gnezdo – oraş în Polonia

Golăe – mănăstire în Iaşi

Goleta – cetate în Africa

Gordeiu – munte în Armenia

Greţiia, Ţara Grecească – Grecia, stat în Europa, fostă provincie romană, ulterior bizantină, timp îndelungat s-a aflat sub presiune turcească *Grodec* – târg în Polonia Grumăzăşlilocalitate în Moldova

Gruzia, Giurgiu-Gruzia (Georgia), stat în partea de vest şi centrală a Transcaucaziei, azi R.S.S. Gruzină *Gura Grijii* – loc pe Prut *Gura Săriţii* – localitate în Moldova *Gvozdeţ* – târguşor în Polonia

H

Halchidon, Chalchedon – oraş în Asia Mică

Haldeia – Caldeia, stat antic, situat între fluviile Tigru şi Eufrat

Halepul – Halebi, oraş în Asia

Hatieioraş-cetate în Polonia

Hananeia – Ţara Hananeilor

Harkova – Harkov, oraş în Ţara Rusească

Helm, Ţara Helmului – voievodal al Poloniei

Herman – oraş în Ardeal

Hersones – Herson, oraş în Crimeea

Heiruria – provincie romană

Hieraris – denumirea antică a Prutului

Hindiia, Hândi – India, stal în Asia

Hindul – fluviu în India

Hirlău – târg în Moldova

Hmelov – ţinut în Polonia

Hotin – oraş-cetate în Moldova

Hugra, Iugra – râu

Hvalensca More – vezi *Marea Caspică*

J

lagolniţa – localitate în Podolia *laiţa* – cetate în Bosnia *lavrim* – localitate în Ungaria *lazerul Meolidului* – vezi *Marea Neagră lebbat* – oraş întemeiat de Cain *Ierusalim* – oraş în Asia Occidentală *Iezerul Ciurbeştilor* – loc în Moldova

Iliric-lliria, regiunea din nord-vestul peninsulei Balcanice, (oslă provincie romană *Inăul* – cetate în Bihor ¡onăseştilocalitate în Moldova

Ispania-Spania, stat în Europa devenit monarhie absolută în secolul 16

Istria – provincie romană

Italia, Ţara Italia-stat european pe teritoriul căruia s-a constituit în secolul 8 î.e.n. statul sclavagist Roma *ludeia* – stal sclavagist în sudul Palestinei *luhra* – provincie romană, învecinată cu Panonia *Iveria* – ţinut în Spania

Izvorul Apei – locul unei bătălii pe râul Milcov

J

Jtdaciov – oraş în Polonia *Jidova* – oraş în Polonia *Jiul* – judeţ în Oltenia *Jijiia* – Jijia, afluent al Prutului

L

Lachedemonie – Lacedemonia, Sparta, oraş în Grecia

Latthe – provincie romană

Lastova – cetate în Dobrogea

Lafium – provincie romană

Lazia cea mică – vezi *Asia*

Lăpuşna – târg în Moldova

Lăpuşna – ţinut în Moldova

Leed – oraş întemeiat de Cain

Lenţăşli – localitate pe malul Prutului

Liba, Liva – târg în Letonia

Libia – stat în Africa, fostă provincie romană

Liguria – provincie romană în Italia

Liov – Lvov, oraş în Polonia medievală

Lipa, Lippa, Lipova – localitate pe Mureş, în Ardeal

Lipovă cu, Lipovăţ – localitate în Ardeal

Lipniji Lipnic, localitate în Moldova

Litva Lituania

Litvinia Letoni;

Livan – Liban, munte în Liban

Livonia, Livland, Liflantu – regiune locuită de triburile livonienilor. Până la 1561 denumirea desemna teritoriul Letoniei şi Estoniei

Liublin – oraş în Polonia

Livia, Lybia – stat în Africa, fostă provincie romană *Liviia, Liva* – râu nordic, se varsă în Marea Baltică *Livociu* – localitate Loloniilocalitate în Moldova

Longobardia regat întemeiat de tongobarzi în nord-centrul Italiei în sec 6 *Lubăr* – munte

Lubec – oraş

Lublin – oraş în Polonia

Lubov – oraş în Polonia

Lugdunut – cetate în Ţara Nemţească

Lusafia – provincie în Bohemia

M

Machidonia – Macedonia, stat antic în nordul Greciei, fostă provincie a Imperiului Roman de Răsărit *Maetin* – localitate Magnisiiacetate turcească *Malborgu* – cetate în Bohemia *Mancop,* Mangop – oraş în Caucaz

Maramoroş – Maramureş, veche provincie românească, inclusă în 1553 în principatul Transilvaniei *Marea Balticum, Venedecum. Marea Prusască. Marea Pruşilor* – Marea Baltică

Marea Caspiia, Marea Caspii – Marea Caspică *Marea de Adriia* – Marea Adriatică *Marea Mediteranium* – Marea Mediterană *Marea Niagra, Palus Neotidis* – Marea Neagră *Mavli* – oraş întemeiat de Cain

Mavritaniia – Mauritania, stat în nord-vestul Africii *Maxineni* – localitate pe Siret *Mazovia* – regiune a Poloniei *Meghisiia, Meghisia* – cetate în Ungaria *Mejiboje* – Medjiboj, oraş pe Bug, la vest de Viniţa *Meotes, Meolid, Meotis* – vezi *Marea Neagră Merului, câmpiile* – în Ungaria

Mesopotamia-regiune în vestul Asiei, Orientului Apropiat şi Mijlociu, cucerită de perşi, ulterior de Al. Macedon *Meşno* – provincie în Bohemia *Midia* – ţară în Asia *Milcov* – râu în Moldova *Milcovul cel Mare* – râu în

Muntenia *Miletin* – râuleţ în Moldova *Miroslava* – localitate lângă laşi *Misia, Misiile* – vezi *Dobrogea* şi *Trachia Mocaciu*. *Mohaci* – cetate în Ungaria *Mocra* – râu în Ţara Helmului *Morava*. Moravia – provincie a Bohemiei *Morea* – vezi *Peleponis*

Moldava, Ţara Moldovei – Moldova, stat feudal, constituit în sec. 14

Moldova – râu în Moldova *Moldovifa* – mănăstire în Moldova *Moscal, Moscul* – vezi *Rusia Movila Căiatei* – loc în Muntenia *Movila Şendrii* – loc în Muntenia *Movila Răbii* – loc în Moldova *Mucaci, Muncaci* – ţinut în Ardeal *Munteni* – sat pe malul Prutului

Muntenia, Şara Muntenească, Ţara Românească principat înfiinţat la începutul sec. 14

N

Neapole – provincie italiană

Nemirova – târg în Ucraina

Nessova – cetate în ţara Cuivului

Nicopol – oraş pe Dunăre

Nil-fluviu în Africa

Nineva, Niniva – capitala Asiriei

Niprul, Boristenes – râu în Ucraina

Nistru, Tiras – râu în Moldova

Novgorodul – oraş-cetate în Ţara Rusească

O

Obărlin – localitate în Polonia *Oblucifă* – Oblucița, cetate în Dobrogea *Odobeşti* – localitate în Moldova *Odriu* – Adrianopol, capitala Imperiului Otoman *O'hrida* – oraş în Iugoslavia, în apropierea lacului cu acelaşi nume

Oituzrâu în Carpaţi, afluent al Trotuşului

Oituz – oraş în Ardeal

Olom – oraş în Ardeal

Oiovăf – localitate în Moldova

Oltrâu în Muntenia

Opoliia, Opolia – ţinut în Silezia

Oradie – Oradea, oraş în Ardeal

Orbai – oraş în Ţara Secuilor

Orbie – sat în judeţul Neamţ

Orheiu – Orhei, oraş în Moldova
Orhei – ţinut în Moldova
Orlamaghiar-ungaria de Mijloc
Osdiia – ţinut în Ţara Secuilor
Ostrov – localitate în Polonia
Ovarin – localitate în Ungaria
P
Padova – oraş în Italia
Palus Meododis, Meotid – vezi *Marea Neagră*
Pamfilia – provincie romană creată prin unirea cu Licaonia
Panonia, Peonia, Ţara Pononia – provincie romană ce cuprindea teritoriul de azi al Austriei de Est şi Ungariei de Vest şi de Nord
Parciov – oraş în Lituania *Patac* – ţinut în Ardeal *Peco* – oraş în Lituania
Peleponis – peninsulă în sudul Greciei, provincie romană. A făcut parte din Imperiul Bizantin, din secolul 13 s-a numit Moreea
Pelusia – oraş în Asia Occidentală 472
Pera, Galata – cartier în Constantinopol
Perecop – istm în Cnnara
Perevoloca – munte
Pericop – vezi *Perecop*
Perieslav – oraş în Podolia
Persia – Iran, stat în sud-vestul Asiei
Petricov, Pietricov – oraş în Polonia
Piatra – târg în Moldova
Pipereşti – localitate în Moldova
Piscu – localitate în Moldova
Pângaraţi – mănăstire în Moldova
Poarta-Imperiul Otoman
Pobrata – mănăstire în Moldova
Pocuţia – regiune în Polonia medievală
Podhael – târg în Polonia medievală
Podol, Podolia – voievodat al Poloniei medievale
Podraga – localitate în judeţul Dorohoi, Moldova
Pojin, Pojun – Bratislava, oraş-cetate în Slovacia
Polonia, Ţara Leşească – Polonia, stat în Europa

Poloţe – cetate în Polonia

Poltava – oraş în Polonia medievală

Pontum Euxenum – vezi *Marea Neagră*

Portogaliia Portugalia, stat în Europa, fostă provincie română (Lusitania)

Praga – capitala Cehiei

Prejmer – oraş-cetate în Ardeal

Prepontul – aşezare în Asia

Preşburg, Pozonion – oraş în Germania

Prevorschi, Prevorscha – târg în Polonia

Primislava, Primisle, Přemyslea – oraş în Galiţia

Prut, Hierazus – râu în Moldova

Pruteful – râuleţ în Moldova

Przevodniţa – iezer

Ptolemeada, Acona, Acris – cetate în Ierusalim *Putna* mănăstire în Moldova

R

Racouăţ – localitate în Moldova *Radomna* – târg în Polonia *Raşcov* – sat pe malul Nistrului *Ratisboria* – regiune a Ungariei *Ratisbor* – (mut în Silezia *Razgrad* – localitate în Dobrogea *Rădăuţi* – localitate în Moldova *Rătezaţi* – localitate în Muntenia Răusenilocalitate în Moldova Răulrâu în Moldova *Războieni* – localitate în Moldova *Ren* – Reni, orăşel pe Dunăre *Reni* – t>nl Jt în Moldova *Renul, Rin* – fluviu în Europa *Richiia* – provincie romană

Rigacapitala Letoniei

Rihova – Rahov, târg în Bulgaria

Ricica – Râşca, mănăstire în Moldova

Râmnarâu în Muntenia

R'imnic – localitate în Muntenia

Rim – Roma, oraş în Italia

Rodos – insulă grecească în Marea Egee

Rohalin – cetate în Galiţia

Roman – târg-cetate în Moldova

România – provincie romană

Rucal – localitate în Muntenia

Rumelia, Ţara Romelia – denumirea turcească a unei

părţi din peninsula Balcanică

Rusia, Moscul. Ţara Moscului, Ţara Rusească – stal în nord-estul Europei

Ruşava – Orşova, oraş pe Dunăre, în Muntenia

S

Salonic – oraş în Cilicia

Samaria – provincie romană

Sambor – oraş în Polonia

Sancto-Bruc, Sanct-Petersburg – azi Leningrad

Sandomir – ţinut şi oraş în Polonia

Sanoncul – ţinut în Polonia

Sarghejia, Sarveţia – râu în Ardeal

Sares Patac – localitate

Sarmafia – teritoriile locuite de triburile nomade de origine iraniană, ce creează un adevărat imperiu în nordul Mării Negre, care cuprindea regiunile extracarpatice ale României, Bulgariei, Transilvaniei

Sas (*Sebeş, Săbeş, Sebeş*) – oraş în judeţul Alba, Transilvania

Sasele-Gighirligu – iezer în regiunea Azov *Sava* – râu în sudul Iugoslaviei *Saxonia, Ţara Saxonia* – provincie germană *Săcmariul* – localitate în Ungaria *Sărbaca, Şerbaca* – sat în Moldova

Scandanaviia, Scandiia – Scandinavia, peninsulă în nord-vestul Europei

Scheea – sat în Moldova

*Schitia, Scitia*denumirea generală a ţinuturilor stăpânite de sciţi; denumirea antică a Dobrogei *Senaar, Senear* – câmpii în Persia *Severin* – cetate în Muntenia *Sfântul Gheorghie* – mănăstire în Galaţi *Sibiu* – oraş în Transilvania

Sicamvriia – vechea denumire a oraşului Buda

Sidonul – cetate în Siria

Sighidin – oraş-cetate în Ungaria

Silezia – teritoriile de azi ale Poloniei şi Cehoslovaciei

Sitisiră – cetate turcească în Dobrogea

Siliuria – oraş în Tracia *Siragi,* Sirat – cetate în Polonia *Siregiul,* Siradz – ţinut în Polonia *Sitei* – târg în

Moldova *Şiret,* Halum – râu în Moldova

Siria – stat în vestul Asiei Fostă provincie romană, bizantină, ulterior inclusă în componenţa califalului arab *Sivah* – insulă

Sivasaetia – provincie romană

Sitna – târg în Rusia

Skinder – Scutari, oraş în Asia Mică

Slatina – mănăstire în Moldova

Stinsca, Slonsca – vezi *Silezia*

Smeredova – cetate în târgul Romanului

Smiia râu în Moldova

Smolensca Smolense, oraş rusesc

Smolensca – regiunea Smolense

Snetin, Sneatin – oraş în Pocuţia

Socii – sat în Muntenia

Sondeţu – localitate

Soroca – oraş în Moldova

Sosa – râu

Starodubol – oraş-cetate în Rusia *Stănileşti* – localitate în Moldova *Stiria* – provincie a Austriei *Striiu* – râu în Polonia *Suceviţa* – mănăstire în Moldova *Suciava* – Suceava, oraş în Moldova *Soetăi Onufrie* – mănăstire în Lvov *Svintul Gutard* – târg în Ungaria *Suedia* – stat în Europa

Samos Falva – sat lângă Cluj

Şchee – Şcheia, localitate în Moldova

Şerbeşti sat în Moldova

Şipen ţinut în Polonia

Şipinji localitate în judeţul Cernăuţi

Şipote sat lângă Iaşi

Şlonsca Silezia

Ştefăneşti locatitate în Moldova

Şvedul vezi *Suedia*

T

Tarsia Tarsus, oraş în Cilicia (Turcia asiatică) *Tatar Bunari* cetate în Bugeac *Ţarcul* oraş în Chilichia

Tavrica Taurida, denumirea antică a Crimeei *Tavrizia* provincie romană în sud vestul Innului *Tavrus* munte în

Armenia

Tămaşeni – localitate în Moldova *Tălăraşi* – localitate în Moldova *Tărăsăufi* – localitate în Moldova *Tecuci* – târg în Moldova *Tehe* – oraş întemeiat de Cain *Teleagin* – râu în Muntenia *Teleajina* – cetate în Muntenia *Terh* – cetate pe Prut *Thedosia* – cetate în Crimeea *Thesalia*-provincie în Grecia centrală *Ticoţin* – oraş în Polonia *Tighina* – cetate în Moldova *Tina* – vezi *Doljeşti Timişuar* – localitate în Ungaria *Tismenifa* – târg în Polonia *Tivru* – Tibru, râu în Italia *Târgovişte* – oraş în Ţara Românească *Târgşor* – oraş în Muntenia *Târgul-Frumos* – oraş în Moldova *Tocai* – localitate în Ungaria *Tonian* – localitate în Ardeal *Toruben* – Torun, oraş în Polonia

Trachia – Tracia, denumirea dată de greci şi de romani teritoriului locuit de traci, provincie romană, situată în partea de est a peninsulei Balcanice *Tablosul* – provincie romană *Traianopolis* – vezi *Salonic*

Transilvania – provincie istorică românească, cuprinzând teritoriul între Carpaţii Orientali, Carpaţii Meridionali şi Mun (II Apuseni

Trapezont – port la Marca Neagră

Trei-şietitele – mănăstire la Iaşi

Trimbovle, Trembovloraş în Polonia

Troacla – Troia, străvechi oraş în Asia Mică

Troluf – localitate în Moldova

Trotuş – râu în Moldova

Tunes – cetate în Africa

Turcul-Imperiul Otoman

Turnul Neoptolim – cetate la gura Nistrului

Turnul Săverinul – Turnul Severin, oraş la Dunăre

Tuscana – Toscana, provincie romană în Italia centrală

Tutova – ţinut în Moldova

T

Ţara Săcuiască – partea de Răsărit a Transilvaniei

Ţara Sibirului – Siberia

Ţara Sârbească – Serbia

Ţara Turcească – Imperiul Otoman

Ţara Ungurească – Ungaria, Transilvania

Ţarigrad – Constantinopol

Tebal – târg în Ungaria

Telez – oraş întemeiat de Cain

Ţicănăucalocalitate pe malul stâng al Nistrului Ţinoblocalitate în Ungaria *Ţirene, Ţirenu* – oraş şi ţinut în Africa Ţuţorasat pe Prut

U

Udriul, Odriul – Adrianopol, oraş în peninsula Balcanică

Uivar – cetate în Ungaria

Umbria provincie romană în Italia

V

Valea Albă – vezi *Războieni*

Valea Niagră – târg săşesc

Varadirt – localitate în Ungaria

Varna – oraş în Bulgaria

Varia – râu în Polonia

Varşav – Varşovia, capitala Poloniei

Vaslui – oraş în Moldova

Vaslui – ţinut în Moldova

Vavilou – Babilon, stat sclavagist antic

Veioraşnoe – târg în Ucraina

Veneţia – oraş suzeran din nord-estul Italiei, în sec 15 atinge apogeul puterii şi expansiunii teritoriale *Verbia* – sat pe Jijia

Verona – oraş în nordul Italiei, la începutul secolului al I2-lea devine oraş-republică *Vessurgu, Vessera* – râu în Germania *Vethua* – cetate evreiască *Vetimbergu* – oraş în Saxonia *Vetrisoe* – localitate pe malul Prutului *Vidin* – cetate turcească *Vidovul,* lacul – denumirea deltei Dunării *Vilna* – oraş în Lituania *Vlsla* – râu în Polonia *Visloca* – râu în Polonia *Vlahia* – Valahia

Vloşca Zemea, Ţara Vlohului – denumire dată de poloni Italiei

Volga – fluviu în Rusia

Volgaria – vezi *Bulgaria*

Volha – vezi *Volga*

Volin, Vollnia – provincie în Polonia

Volosca Zemea – denumire dată de poloni Moldovei

Voziialocalitate în Moldova

Vralistav – Bratislava, oraş în Silezia

Z

Zagarancia – localitate pe malul Prutului

Pag. *30*. * Corectat după Ms. 1794, f I, rând 3 (Arhivele Statului, Iaşi), în Ms. 238: *Dio Liberian*.

Pag. *34** În Ms. 238 loc gol Completat după Ms. 1794, f 4, rând. 17 – 18

Pag. *30* „Corectai după Ms. 1794, f. 5V, rând12. În Ms. 238 dat greşit: „Telia, Pandova Noegla şi Noegla".

Pag. *38* * Corectai după Ms 1794, [. 6, rând 8; în Ms. 238: „piii" *Pai*; *40** Vezi aceeaşi pagină, nota marginală. În Ms. 1794, f. *7V*.

rând. 6 – 7: „Al trille potop au fost două luni, în dzilele lui Oghighes Athinianul; al patrule potop au fostu în Ahie trăi luni".

Pag. *40** În Ms. VI-41, f. I2V, rând 13: *Solomon*.

Rag. *43** Completat după Ms. VI-41, f. 15, rând. 17 – 18. Acelaşi pasaj şi în Ms. 1794, I 10, rând 5 – 7, în Ms. 238 acest pasaj lipseşte.

*Pag 47** Notă marginală în Ms. 238. În ms. VI-41. F 19, rând 8, pasajul acesta se găseşte în text. La Fel în Ms. 1794, f. 12, rând. 15.

Pag. *49** Corect „munţi", vezi ediţia *I. Şt Petre*, op. cil". p. 82 *Pag 51* * Corect „ghetci", cum aflăm în redacţia adresată domnului. vezi / *Şi. Petre*, op. cit., p. 86.

Pag 51 ** Notă marginală în Ms. 238: „Aicea vedzi cum au nimerit daţi-i la aceste locuri unde-i acum Moldova şi Ţara Muntenească şi Ardealului".

Pag 61 * Completat după *I. Şt. Petre*, op. cit., p. 106.

*Pag 64** Corect „îşi aduce", cum aflăm şi în alte manuscrise Pag. *64*. ** În alte manuscrise aflăm „giţi".

Pag. *67** Conform ediţiei ¡. *Şt. Petre*, p. 119.

Pag. *70** Completat după alte manuscrise (Ms. VI-41, f 44, r 6, 7, Ms. 1794 f. 26, r 18 – 9.

Pag 71 * Completat după Ms. VI-41, f. 44, rând 16.

Pag. *73** Corect, probabil: „De numirile”, cum aflăm în Ms. VI-41, f. 46, rând. 16.

Pag. *75*. * Corectat după Ms. VI-41, f. 49, rând 4 şi după Ms. 1794, f. 29, rând 4; în Ms. 238: *istoriile*.

Pug. *79*. * Completat după Ms. 2715 B.A.R.S.R., la *I. Şt Petre*, op. cit. p. 151.

Pag. *86** Completat după sensul frazei. Cf. şi *I. Şt. Petre*. op. cit., p. 151.

Pag. *87** Corectai după sensul frazei; în Ms. 238 apare: „lipsit” Pag. *88*. * Corectat după sensul frazei; în Ms. 238 apare; „între tirani”.

Pag. *89** Completat prin calcul (adunându-se anii de la Hristos 265 cu 5508, anii de la facerea lumii)

Pag. *90** Corectat după sensul frazei, în Ms. 238: „cu hatmanie” Pag. *96** Corectat după sensul frazei şi *I. Şt. Petre*, op. cit., p. 167 În Ms. 238 transcris greşit: „Ceh”.

Pag. *97*. * Adaos cu altă cerneală în Ms. 238.

Pag. *98** în Ms. 2715 apud *I. Şt. Petre*, op. cil p 171 „Aceste le mărturiseşte Bomfin Ungurul”.

Pag. *HO** Completat după sensul frazei. Cf şi *t 51 Petre*. op. cit., p. 196.

Pag. *126** Fra>ză neterminală.

Pag. *134*. * în ediţia! *Şt. Petre*, corectat Cromer, după versiunea destinată domnului, cf. p. 244.

41 – 8

Pag. ¡*'14*. * Dala corecta: 1575, după versiunea adresaţii domnului ¡. *Şt. Petre*, p. 261.

Pag. ¡*47** Text transcris greşit. Este vorba despre Uzum Hasnn. suveranul turcoman al Cazâlbaşilor (Perşilor).

Pag. ¡*55*. * Corectat după Ms. VI – 41, f. 124, rând 14 – 15. l. a (el în Ms. 1794, i. 61. rând 19 – 20; în Ms. 238: „pacea”.

P (*g* ¡*63** Loc gol în Ms. 238. Completat după Ms. VI – 41, i. \13 l, rând. 25 – 28, şi! 132, rând. 1-19.

Pag. ¡*77** Corectat după AAS. 1794, f. 70, rând. 1; în Ms. zâJ8: „Bălăleşti”.

Pag. *195** Completat după Ms. VI – 11, f. 164, rând.

17 – 28.

Pag. *195*. ** Completat după /. *Şt. Petre*, p. 363.

Pag. *204*. * Completat după ¡. *Şt. Petre*, care a calculat (5508-ţi 1480).

Pag. *205* * Corectat de Const. A. Sloide şi K°; în Ms. 238: „s-au adus”.

Pag. *224* * Dala greşită, recle 1540.

Pag. *225* * Dala greşită, recte 7049.

Pag 227 * îndreptat cu altă cerneală 4 (a) din 5 (G); în Ms.

VI-41, f. 196, rândul 22: „În anii ’7052”, dala greşită.

Pag. *232* * Dala greşită, recle 7060.

Pag. *237* * Corectat după Ms 1794, f 90, rând. 22; în Ms. 238: „Învinşi

Pag. *241** Corectat după Ms. (VI4 1, f. 211, rândul 3; în Ms. 238: „Levoles”.

Pag. *242*. ** Corect: Kukfillovăr (adică Cetatea de Baltă).

Pag. *243* * Modificai 4 (ZI) din 5 (G).

Pag. *246* * Completai după sensul frazei.

Pag. *247* * Corectat după Ms. VI – 41, f. 217, rând. I-2. În Ms. 238: „că”.

Pag. *248* * Corectat după ¡. *Şt. Petre*, p. 466.

Pag. *254* * Dată greşită.

Pag. *261** Frază neterminală.

Pag. *26/*. ** Data corectă 1568.

Pag. *270* * Dala corectă 7080.

Pag. *276* * Marginal se găseşte însemnarea: „Vicleşugul Icremii pârcălabul”. În Ms. VI – 41, f. 251, rând. 21: Titlul „Vicleşugul Irimii pârcălabul se găseşte înserat între cuvintele: „De la Pătru Vodă şi s-au făcut că nu poate opri”;

Pag. *280* * în Ms. VI-41, I. 253, rând 22 – 23: „avea ţiiloare sărac Ion Vodă”.

Pag. *286* * Fragment de frază lipsă.

Pag. *286*. ** Completat după /. *Şt. Petre*, p. 542.

Pag. *304* * Completat după ¡. *Şt. Petre*, p. 574. În Ms. 238, loc gol

Pag. *305* * Corectat după sensul frazei. În Ms. 238: „nu-i”.

Pag. *306*. ** Completat după /. *Şt*. *Petre*, p. 576. În Ms. 238 loc gol.

Pag. *31*! * Corect: Rahova. În Ms. VI-41, f. 283, rând 9-II: „Trecut-au Mihail Vodă pişti Dunăre pe gheaţă de au prădat în Dobrogea şi au dobândit Lastova, Oblucifa; răsipil-au Cernovodă, a prădat Hârova şi până la Chilie şi la Cetate Albă”.

Pag 313 * *Tdresovar*, adică *Bran*.

Pag 340 * Completat după *t*. *Şt Petre*, după *M* Aogâtniceanu, Cronicile României, ed. 2., I. Bucureşti, 1872, p. 486.

Pag 349 * Corectat după înţelesul frazei. În Ms. 11 – 22: „Ia de”.

Pag. *365* * interpolare pe marginea manuscrisului.

Pag. *377* * Completat după *M*. *Kogălniceanu*, Ed. cit., p. 93.

Pag. *383* * Completat după Af. *Kogălniceanu*. Ed. cit., p. 101.

Pag. *39/*. * Completat după *M*. *Kogălniceanu*. Ed. cit., p: 107.

Pag. *391*. ** ¡*btdem*

tnii Tcpa TypHO-xyflO>KecTBcmioc us/iainie

HmiOJiae Kocthh

M36PAHHOE

TOM nep DblH

(na pyMbiiil KOM mume)
XyAO>KiiMK: *Beau rpucopiieauu Ki ip. \tu*
Pedndori: *ion German, Lilia Luncă*
Redactor artistic: *Mihai Bacinschi*
Tehnoredactor: *Olga Ţiplacova*
Corector *Marin Berco*
FI J\f? 4009
Dat la cules 09.02.90 Bun de tipar 18.07.90 Formal 84X100 /33.
Hârtie lip. Ne 1 Garnitura... Literară" Tipar înalt Colii de tipar conv 23, 40
Coli editoriale 20.72 Impr crom conv 23, 40 Tiraj 20.000 Com 211
Preţul 2 r 40 e
Editura „llyperion" 277004, Chişinâu, bul Ştefan cel Mare, 180
Tiparul executat la
Tipografia Centrală. 277008, Chişinău, str Florilor
Departamentul de Stat al R S S Moldova pentru edituri, poligrafie şi difuzarea cărţilor